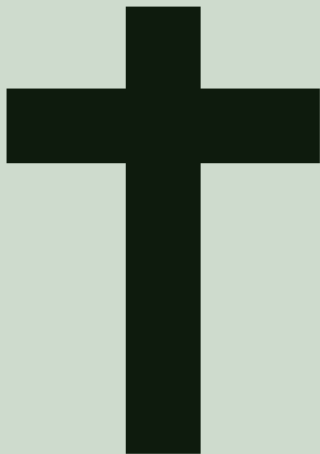

SINŊGI ÂLIP EKAP

The New Testament in the Komba Language of Papua New Guinea

SINGI ÂLIP EKAP

The New Testament in the Komba Language of Papua New Guinea Nupela Testamen long tokples Komba long Niugini

copyright © 1980 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Komba

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-06

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023
8e5b8dff-a54f-5e56-9b8c-1906f06b22d1

Contents

FRT	1
MATAIO	2
MAREKO	34
LUKA	54
YOHANE	87
APOSOLO	113
ROMA	144
1 KORINTI	160
2 KORINTI	176
GALATA	186
EPESO	192
PILIPi	197
KOLOSAl	201
1 TESALONIKE	205
2 TESALONIKE	208
1 TIMOTEO	210
2 TIMOTEO	215
TITO	218
PILEMON	220
HEBIRAIO	221
YAKOBO	233
1 PETERO	237
2 PETERO	242
1 YOHANE	245
2 YOHANE	249
3 YOHANE	250
YUDA	251
DEN TIKŅĀ	253
Read the New Testament . .	269

SINGI ÂLIP EKAP

The New Testament in the Komba language of Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Komba long Niugini

Singi Âlip Ekap

The New Testament in the Komba
language of Papua New Guinea
[kpf]

Translation by Wycliffe Bible Translators

© 1980 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Print publication, 1980 by The Bible
Society of Papua New Guinea

Web version
2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

<http://pngscriptures.org>

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons

Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long <http://tokplesbaibel.org>. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating.** Na tu, **yu no ken senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narepela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legalcode>.

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela.**

Singi Âlip Ekap

A kutziñâ sot kamân kutziñâ[tab]Kot pânkânok[tab]Illumanğât tenğâ

Yesugât sinji âlip Mataionâ kulemgoip.

*Yesugât sâkurâpnâ, zengât kutzinâ.
(Lu 3:23-38)*

¹ A dançonñâ dançonñâ muyagem gane Yesu Kristo, zâk Abaram sot Dawidi, zekât kiun muyageip. ² Abaramgåren gâbâ Isaka âsageip. Isakagâren gâbâ Yakobo muyageip. Yakobogâren gâbâ Yuda sot âtâ murâpnâ âsagiwe. ³ Yudagâren gâbâ Perese sot Sera âsagiwet. Zekât mamzik kutnâ Tama. Peresegâren gâbâ Hesoron muyageip. Hesorongâren gâbâ Ram âsageip. ⁴ Ramgåren gâbâ Aminadaba âsageip. Aminadabagâren gâbâ Nasonj muyageip. Nasongâren gâbâ Salomonj âsageip. ⁵ Salomongâren gâbâ Boasi âsageip. Boasigât mamjâ kutnâ Rahaba. Boasigâren gâbâ Obede muyageip. Obedegât mamjâ kutnâ Ruti. Obedegâren gâbâ Yese âsageip. ⁶ Yesegâren gâbâ a kutâ Dawidi muyageip. A kutâ Dawidigâren gâbâ Salomo muyageip. Dawidi zâk Uriagât ambân zo mei Salomo âsageip. ⁷ Salomogâren gâbâ Rehabeam muyageip. Rehabeamgåren gâbâ Abia âsageip. Abiagâren gâbâ Asa âsageip. ⁸ Asagâren gâbâ Yosapata muyageip. Yosapatagâren gâbâ Yoram muyageip. Yoramgåren gâbâ Usia muyageip. ⁹ Usiagâren gâbâ Yotam âsageip. Yotamgåren gâbâ Ahasi muyageip. Ahasigâren gâbâ Hisikia âsageip. ¹⁰ Hisikiagâren gâbâ Manase muyageip. Manasegåren gâbâ Amon âsageip. Amongâren gâbâ Yosia muyageip. ¹¹ Yosiagâren gâbâ Yekonia sot âtâ murâpnâ âsagiwe. Kâsaziñâ Yuda a gâsum diizingâm Babilonia hânân âine âsagiwe. ¹² Oi zoren Yekoniagâren gâbâ Salatie muyageip. Salatiegåren gâbâ Serubabe muyageip. ¹³ Serubabegâren gâbâ Abidu muyageip. Abidugâren gâbâ Eliakim âsageip. Eliakimgâren gâbâ Aso muyageip. ¹⁴ Asogâren gâbâ Sadoko âsageip. Sadokogâren gâbâ Akim muyageip. Akimgâren gâbâ Eliudu muyageip. ¹⁵ Eliudugâren gâbâ Eleasa muyageip. Eleasagâren gâbâ Matanj muyageip. Matanjgåren gâbâ Yakobo muyageip. ¹⁶ Yakobogâren gâbâ Yosepe âsageip. Zâk Mariagât apnâ oip. Mariagâren gâbâ Yesu âsageip. Zâkkât kutnâ Kristo sâmen. Kutnâ zorat topnâ itâ. Zâk bâlijnag gâbâ mâkingânbap.

¹⁷ Âsaâsagiñ zo itâ âsagiwe. Abaramgåren gâbâ âsagem gane Dawidi âsageip, tenjgâziñâ kiin kimembut uap. Oi Dawidigâren gâbâ muyagem gane Yuda a Babilonia hânân âiwe, zo tenjgâziñâ kiin

kimembut uap. Oi narâk zoren gâbâ âsagem gane Kristo muyageip, zo yatigâk kiin kimembut uap.

*Yesu muyageip, zorat den sinji.
(Lu 2:1-7)*

¹⁸ Yesu Kristo muyageip, zorat topnâ itâ. Mamnâ Maria Yosepegât sinji sâne ândeip. Sinji sânetâ tirik tirik ândiwet. Ândeitâ Tirik Kaapumnâ Maria sot pâlâtârj oi kâmbonâ oip. ¹⁹ Maria zâk kâmbonâ oi ko Yosepenâ nângip. Oi zorat topnâ mân nângipkât nângi mân dâp oip. Yosepe a târâraknâ ândeipkât umnjan itâ nângip, “Nâ diñâ a ambân mâteziñan sa anjan opapkât tigâk birâbat.” ²⁰ Yatâ upat sâm nângâm ânde Kumbangât sumbem a nâinjâ umanân muyagem itâ sâm dukuip, “Yosepe, Dawidigât kiunñâ, ambingâ mimbam um zagât mân upan. Tirik Kaapumnâ zâk sot pâlâtârj oipkât kâmbonj op katep mimbam. ²¹ Nanñâ mimbam. Mei ko zâkkât kutnâ Yesu sâban. Zâknâ a ambân gakârâpnâ bâlijnagât tâgân gâbâ olanziñgâbap.”

²² Kut nâi nâi muyageip, zo Propete a nâinjâ Kumbangât sâtkât den itâ sâip, zo bonñâ oip,

²³ “Nângâne. Ambân sigan nâinjâ kâmbonâ op nanñâ mimbam. Zâkkât kutnâ Imanue sâbi (Niinj denân ko Anutunâ nen sot ândiap).”

²⁴ Yosepe zâk umanân gâbâ zaatnâ sumbem anjâ den dukuip, zo lum Maria diim mirânan zari ândiwet. ²⁵ Ka ap ambin ândiandiñ, zo yatâ mân ândiwet. Yatâ op ândeitâ kâtep muyagei Yosepenâ kutnâ Yesu sâip.

2

Nângânângâ a, zen hân kârebân gâbâ gawe.

¹ Yudaia hânân Herode a kutâ ândeip, narâk zoren Yesu zâk Betelem kamânân Yudaia hânân âsageip. Oi narâk zoren mirâsinj takâtakânan gâbâ nângânângâ a, zen Yerusalem kamânân gawe. ² Gamnâ sâm mâsikâzingâm sâwe, “Katep mâik âsagiap, zâk Yuda a zengât a kutâ upap, zâk ikâ taap? Nen ândi hânñinan gâbâ sângelaknâ ekñâ mâtâsinam gen.” ³ Yatâ sânetâ Herode sot Yerusalem kamân mâirâp, zen aksik nângâm pârâkparâwe. ⁴ Herodeñâ den zo nângâm Anutugât tirik namâ galem a patâ sot Kumbangât gurumim den zorat galem a sot a sâtnâ minduzingâm itâ sâm mâsikâzingip. “Kristo zâk ikâ muyagibapkât sâsân?” ⁵ Mâsikâziñj itâ sâm dukuwe, “Betelem kamânân, Yudaia hânân. Zorat Propete nâinjâ itâ sâm kulemgoip,

⁶ “O Betelem, kamân mâik Yudaia hânân, gâ Yudaia zengât kamân giginjâ

bunâ. Gâgâren a kutâ patâ muyagem Isirae a ambân gakarâpnâ kembu otzingâbap.’”

⁷ Den zo sâne nângâm Herodejâ nângânângâ a diizingâm ziinjîk aim mulunâk mâsikâzingip. Sângelak muyageip, zorat narâknâ mâsikâzingi dukuwe. ⁸ Dukune nângâm zen Betelem kamân âibigât sângonzângom sâip, “Zen âimnjâ kârum katep muyagemnjâ ga dâtnobi. Oi nângoot yatik âi mâpâsibat.” ⁹ A kutânâ den yatâ sâi zen âiwe. Oi sângelak hânziñan gâbâ igâwe, zorân kândom otzingâm âimnjâ katep zeip, zorat mirâ kwâkneip, zorat narâknâ sâtâre patâ urâwe. ¹⁰ Oi zen sângelak zo eknjâ sâtâre patâ urâwe. ¹¹ Oi mirin bagim katep sot mamnjâ Maria zikit umzik topñan gei mâpâsiwe. Mâpâsemnjâ irâziñan gâbâ kut nâi nâi âlipnjâ mem pindâwe. Kât âlipnjâ goide sot too wârânjâ âlip, sângânjâ patâ, zo pindâwe. ¹² Oi Kembunâ umânân kwâkâzingi zen Herodegâren mân âi muyagem mâtâp nâin gâbâ hânziñan âiwe.

Kembunâ Yesu katep tilâugip.

¹³ Nângânângâ a, zen âburem kamânziñan âine ko Kembugât sumbem a nâinjâ Yosepe umânân itâ dukuip, “Gâ zaat katep sot mamnjâ diizikâna Aigita hânân âi tap nâgât dengât mambât ândibi. Nângâ. A kutâ Herode, zâk katep kârumnjâ muyagem kumbat sap.” ¹⁴ Sâi Yosepenâ zaatnjâ katep sot mamnjâ diiziki nâtigânâk tik aim Aigita hânân âiwe. ¹⁵ Oi zen zoren ândinetâ a kutâ Herode moip. Propete nâinjâ zorat Kembugât sâtkât itâ sâip, zo bon oip, “Nannâ Aigita hânân gâbâ konsa gâip.”

¹⁶ Nângânângâ a, zen Herode kâitkum âinetâ nângâm kuk imbanjâ oip. Yatâ op kâwali a sângonzângoi Betelem kamân sot kamân mâik mâik tap arip, zoren aim katep kendonziñ zagât, zo zângom nanjgâwe. Nângânângâ a zen sângelak âsageip, zorat narâk sâwe, zorat dâp sâi katep zângom nanjgâwe. ¹⁷ Oi Propete Yesaijanâ mârumpñan den sâip zo narâk zoren bon oip,

¹⁸ “Rama kamânân den kwamit patâ muyagiap. Âigirâp patâ uap. Mamârâpziñ zen murarâpziñangât umbâlâ op âigirâp op zem tatne hiriñsâbigât sâm osiziñge. Wangât, murarâpziñ buj op nanje, zorat.”

¹⁹ Herode moi Kembugât sumbem a nâinjâ Yosepe Aigita hânân umânân itâ sâm dukuip, ²⁰ “Gâ zaat. Katep sot mamnjâ diizikâna Isirae hânân âburem âinek. Katep kunat sâwe, a zo muwe.” ²¹ Yatâ sâi Yosepenâ katep sot mamnjâ diiziki Isirae hânân âburem âiwe. ²² Âburemñâ Yosepenâ den nâi itâ nângip, “Akela zâk ibânjâ Herode, zâkkât gebâkñan Yudaia hângât

a kutâ op ândiap.” Den zo nângâm zo ândibam kengât oip. Oi umânân den nângâmñâ Galilaia hânân arip. ²³ Zoren kamân nâi kutnjâ Nasarete zeip, zoren âi ândeip. Oi Propete zengât den itâ ziap, zo bon oip,

“Zâk Nasarete kamânân goknjâ sâbi.”

3

Yohanenâ nep topkwâip.

(Mk 1:2-8; Lu 3:1-18; Yo 1:19-28)

¹ Ândim zâim ko Yohanenâ Yuda a zengâren muyagem gâip. Gamnjâ Yudaia zengât mirâ âtânjan, a mân ândiândiñan, zoren âi ândim den singi itâ sâm dâzângom ândeip, ² “Anutu um topñan ândinatkât narâk mâte uap, zorat zen umziñ melânnek.” ³ Yohanegât Propete Yesaijanâ mârumpñan den itâ sâm kulemguip, zo bon oip,

“Mirâ kamân âtânjan a nâinjâ âsagem den patâ itâ sâm muyagem ândiap. ‘Kembugât mâtâp kârâm kubiknek. Oi kârâm kwârakune kelâlunâ oik.’”

⁴ Yohane zâk a kanpitâ ândeipkât sâk pâke âlipnjâ mân mem ândeip sot nalem âlip mân nem ândeip. Hâmbâ kamele sâmotjandâ tuuwe, zo mem ândeip. Oi kâmbatñan inzut nâi lap ândeip. Nalemnjâ ko kumbon sot bâñsat, zo nem ândeip. ⁵ Oi Yerusalem kamânân gâbâ sot Yodañ too nâmbut nâmbut, zengâren gâbâ a gâbâreyangâm zâkkâren âimarâwe. ⁶ Zâkkâren aimnjâ bâliñâziñjâ sapsune Yodañ toin sanjonzingip. ⁷ Oi Parisaio a sot Sadukaio a donbeñjâ too sanjonam gane zingitnjâ itâ mâsikâzingip, “O mulumgât kiurâp, zen bâliñâziñangât hâunjâ mâte otzingâbâmap, zo nâinjâ dâzângoi bâliñâziñ birâbi? ⁸ Zen umziñ melânjâ orot mâmeziñjâ kubik ândibi. ⁹ Zen umziñan itâ mân nângâbi, ‘Nen Abarangât kiurâp, zorat kârâpñoot mân otningâbap.’ Nâ dâzângua nângânek. Anutuñjâ sâbâ sâm sâi kât zirânjâ Abarangât kiurâpñâ op âsagibi. ¹⁰ Zorat sa nângânek. Nak nâi bonnjâ âlipnjâ mân upap, zo ko mariñandâ kârâm kârâp oi simbap. Nânga zo mârump nak topñan pâi ziap. ¹¹ Zen umziñjâ melânne toin sanjonzingâman. Ka nâi bet gam taap, zâk imbanjâ patâ zemñangap. Nâ yatâ zorân irânjâ sikumñâ goribat, zorâgoot ko mân dâp upap. Zâknâ Tirik Kaapum sot kârâp sanjonzingâbap. ¹² Zâk gâbâgâbâriñoot gamnjâ nalem gwapgwappñâ gâbârem mindubap. Nalem bonnjâ mirânjan pâmbap. Ka gwapgwappñâ, zo ko gâbârem kârâbân pâi simbap. Oi kârâp zo mân bâpsâbap.”

Yohanenâ Yesu too sanjonñangip.

(Mk 1:9-11; Lu 3:21-22)

¹³ Narâk zoren Yesu zâk Galilaia hânân gâbâ Yodañ toin âimjâ Yohaneñâ too saŋgonŋaŋgâbapkat dukuip. ¹⁴ Dukui ko Yohaneñâ nâŋgi mân dâp oi itâ dukuip, “Wangât nâgâren ga sat? Gâjâ nâ saŋgonina dâp opap.” ¹⁵ Sâi Yesuñâ den itâ mâburem dukuip, “Nâŋgâm kwâkâ mân ot. Net Anutugât sâtŋjâ lugitâ dâp upap.” Yatâ sâi Yohaneñâ diñâ lum saŋgonŋaŋgip. ¹⁶ Too saŋgonŋaŋgi Yesu zâk toin gâbâ kopgam egi sumbem pâronsâi Anutugât Kaapumjâ nii kembâ yatâ opnâ gem gam kwâkŋan pâip. ¹⁷ Oi zorenâk sumbemân gâbâ den nâi itâ muyageip, “Zi nannâ âlipŋâ. Umnâ zâkkâren kinmap. Ekŋjâ umnâ âlip opmap.”

4

Sataŋjâ Yesu mâsikip.
(Mk 1:12-13; Lu 4:1-13)

¹ Kaapumjâ Yesu okŋaŋgi mirâ kamân âtaŋan arip. Sataŋjâ mâsikâŋaŋgâbapkat okŋaŋgi arip. ² Oi zoren Yesu zâk nâtik sot sirâm 40 umŋan nâlem buj ândeip. ³ Oi sarâ mariŋandâ zâkkâren gamjâ itâ sâm dukuip, “Gâ Anutugât nanjâ ândiat oi ko sânanâdâ kât zirâŋ nalem oi ne.” ⁴ Sâi Yesuñâ itâ sâm dukuip, “Den kulem nâi itâ ziap, ‘Añâ nalemak nem mân ândinat. Nalem nem sot den Anutugâren gâbâ gâmap, zo nâŋgâm ândim kwâtâtinat.’”

⁵ Yatâ sâi Sataŋjâ diim âim kamân patin takâm tirik namâ pum kwâkŋan pâip. ⁶ Pamjâ itâ dukuip, “Gâ Anutugât nanjâ ândiat oi ko zibâ pâtan gei. Oi den kulem nâi itâ ziap, zo nâŋgâ, ‘Zâkŋjâ sumbem arâp zengât bitziŋan gâbanap. Ziñâ bitziŋandâ mingim geine kâtŋjâ mân gobap.’”

⁷ Yatâ sâi Yesuñâ itâ sâip, “Oi den kulem nâi itâ ziap, ‘Kembu Anutugâ zâizâiñ mân okŋaŋgâban.’”

⁸ Sâi Sataŋjâ bak kârep patâ nâin diim zâi kin hân dâp a kâmut kâmutŋjâ sot sikum kut nâi nâi âkŋjâleŋoot, zo tirâpkoip. ⁹ Tirâpkoip itâ sâip, “Gâ nâgât umnâ topŋan gei pindiŋsâm mâpâseninandâ hân sot kut nâi nâi, zi aksik gâ gibat.” ¹⁰ Sâi Yesuñâ den mâburem itâ dukuip, “Sataj, gâ birânim âi. Den kulem nâi itâ ziap, ‘Kembu Anutugâ kânok mâpâsiban. Oi zâk kânok kore okŋaŋgâban.’”

¹¹ Yatâ sâi Sataŋjâ birâŋaŋgâm ari sumbem a zen gam on galem okŋaŋgâwe.

Yesuñâ Galilaia hânân âi nep tuugip.
(Mk 1:14-20; Lu 4:14-15; 5:1-11)

¹² Yohane tâk namin panetâ Yesuñâ zorat siŋgi, zo nâŋgâm Galilaia hânân arip. ¹³ Oi Nasarete kamânân ândeip, zo birâm Kape-naum kamân âi ândeip. Kamân zo saru

sâtŋjan Sebuloŋ sot Naptali, zengât hânân tâip. ¹⁴ Yatâ oi Propete Yesaia zâkkât den nâi itâ ziap, zo bon oip,

¹⁵ “Sebuloŋ sot Naptali hân saru sâtŋjan Yodañ too nâmbutken ziap, Galilaia hân torenŋan, zoren hân nâin gokŋjâ zen ândime. ¹⁶ A zo nâttâtigân ândiwe, zen kârâp âsakŋjâ patâ ikse. Mumunŋaŋgât siŋgi op nâttâtigân ândiwe, zen âsakŋjâ muyageziŋap.”

¹⁷ Narâk zoren Yesuñâ topkwapŋjâ siŋgi âlip dâzâŋgom a itâ dâzâŋgom ândeip, “Anutugât um topŋan ândinatkat narâkŋjâ mâte uapkat umziŋ melâŋnek.”

¹⁸ Oi sirâm nâin Yesuñâ Galilaia saru sâtŋjan âim gam tap a zagât, âtâ mun zikirip. Nâi Simon, kutŋjâ nâi Petero. Nâi ko munjâ Andrea. Zet saruyân zuugât irâ pam kirâwet. Zet inŋangât nep tuum ândiwe. ¹⁹ Yesuñâ zikitiŋjâ dâzâkom sâip, “Zet ga nâgât a op molinigit. Oi zet inŋangât nep tuum ândiabot, zo yatik a zengâren nep tuum ândiabot.” ²⁰ Sâi zorenâk irâzikŋjâ birâm molim âiwe.

²¹ Oi Yesuñâ mâik nâi âimjâ a âtâ mun zagât muyagezikip. Yakobo sot munjâ Yohane, zet Zebedaiogât nanzatŋjâ. Zet ibâzikŋjoot wangâyân tap irâziŋjâ kubik tarâwe. ²² Yesuñâ dâzâkoï zorenâk wangâ sot ibâzikŋjâ birâŋaŋgâm molim âiwe.

²³ Yesuñâ Galilaia hânân kamân toren toren âim gam mâpâmâpâse namin zâim den siŋgi âlip dâzâŋgom ândeip. Oi a ambân sisi mâsekziŋoot kubikziŋgâm ândeip. ²⁴ Yatâ op ândeï siŋjiñâ Siria hânân laj kârâm ari nâŋgâm a ambân sisi mâsek sot wâkeziŋoot sot kin bitziŋjâ mumunjâ zâkkâren diizingâm gane kubikziŋgâm nanŋip. ²⁵ Oi Galilaia hânân gâbâ sot kamân bâzagât Yodañ too nâmbutken tâibân gâbâ sot Yerusalem kamânân gâbâ sot Yudaia hânân gâbâ sot Yodañ too nâmbutken gâbâ, a ambân kâmut patâŋjâ mindumjâ molliwe.

5

Yesuñâ bâkŋan den siŋgi âlip dâzâŋgoip.
(Lu 6:20-26)

¹ Yesuñâ a ambân kâmut patâ ziŋgitŋjâ bâkŋan zâi tâi arâpŋjâ zen um topŋan âiwe. ² Âinetâ siŋgi âlip itâ sâm dâzâŋgoip, ³ “A nâmbutŋjâ umziŋaŋgât nâŋgâne giŋiŋ opmap, zengât nâŋga sâtâreŋoot uap. Zo ziñâ sumbemân Anutu um topŋan ândibi. ⁴ A nâmbutŋjâ isem umbâlâ op ândime, zengât nâŋga sâtâreŋoot uap. Zen zo umâlep kwatziŋgâbap. ⁵ A nâmbutŋjâ zâizâiñ mân op ândime, zengât nâŋga sâtâreŋoot uap. A zo ziñâ hân patâ zi galem upi. ⁶ A nâmbutŋjâ ândiândi târârakkât otziŋgi ândime, zengât nâŋga sâtâreŋoot uap. Zen gâtâm bonŋjâ muyagibi. ⁷ A

nâmbutjâ zen um lâklâk op a toren tânzângome, zengât nânnga sâtâreņoot uap. Zen zo Anutuņâ zo yatik otziņgâbap. ⁸ A nâmbutjâ umziņ salek ândime, zengât nânnga sâtâreņoot uap. Zen zo Anutu ek ândibi. ⁹ A nâmbutjâ lumbeņangât nep tuum ândime, zengât nânnga sâtâreņoot uap. Zen zo Anutugât murarâņjâ sâbi. ¹⁰ A nâmbutjâ târârakziņangât op kâmbamân sot tâk namin âibi, zengât nânnga sâtâreņoot uap. Zen zo sumbemân Anutu um topņan ândibi. ¹¹ A nâmbutjâ nâgât opņâ a ziņâ den bâliņ top topņâ dâzângom zângom molimoli otziņgâme, zengât nânnga sâtâreņoot uap. ¹² Zen sumbemân sângân patâ mimbî, zorat umâlep patâ op sâtâre upi. Wangât, Propete a mârumņan yatik zângom moliziņgâwe, zorat.”

Nen a zengât sii sot kârâp âsakņâ yatâ utnat.

(Mk 9:50; 4:21; Lu 14:34-35; 8:16; 11:33)

¹³ “Zen a zengât sii op ândibi. Ka siigât naamņâ buņ oi ko dap oindâ naamņâ dum upap? Zo buņâ. Sii bâliņâ zo yatâ mo yatâ orotņâ, zo mân ziap. Sii zo yen hânân lokine giari a ambân ziņâ lâņbi.

¹⁴ Oi zen a zengât kârâp âsakņâ op ândibi. Kamân nâi bak kârep nâin tâi wan mo wanņâ mân kwâtepkubap. ¹⁵ Zen kârâp sâumņâ âmaņân mân kwâarakume. Buņâ. Zo tâtatņan pane tâpmap. Oi mirâ kâligen zime, zo âsageziņgâmap. ¹⁶ Zen zo yatâ a zengât âsakņâ op ândibi. Oi a zen ândiândiziņâ ikne âlip oi sumbem Ibâziņâ sâm âlip kwâkņangâbi.”

Yesu zâk Mosegât gurumin den kumbam mân geip.

¹⁷⁻¹⁸ “Mosegât gurumin den sot Propete zengât den kumbam geip, nâgât yatâ sâme? Nâ mân kumbam gewan. Nâ zo lubatkât gewan. Den zo bon op kut nâi nâi muyagem nanņgâbap. Nâ perâkņak dâzângobâ. Mosegât gurumin den murukņâ nâi mân buņ upap. Gurumin den zo tâi hân sumbem, zet buņ upabot. ¹⁹ Oi a nâi, zâk gurumin den murukņâ nâi mân lumņâ a toren yatik upigât dâzângobap, zo ko sumbemân a ândibi, zengât ombenjan a giņi op ândibap. Oi nâiņâ ko den zo lum a nâmbut zo yatik upigât sâbap, zo ko sumbemân a ândibi, zengât patâziņ op ândibap. ²⁰ Zorat dâzângua nângânek. Zen gurumin den galem a sot Parisaio a zen ândiândiziņ âlip mân ândim walâziņgâm sumbemgât siņgi mân upi.”

Gurumin den, zorat topņâ sâip.
(Lu 12:57-59)

²¹ “Sâkurâpziņ zen den itâ dâzângowe, ‘Gâ kâmbam mân kumban. Nâi zâk kâmbam kumbap, denân pambi.’ ²² Ka nâņâ itâ

dâzângobâ. Nâi zâk bukuņâ um kuk nângâņangâbap, zâk den nepņangât siņgi upap. Nâi zâk bukuņâ den bâliņâ dukubap, zo ko a sâtņâ zengât minduminduyân pambi. Nâi zâk bukuņâ den kârok bâliņâ dukubap, zo ko sim kârâpkât siņgi upap. ²³ Zorat ko gâ kut nâi nâi Kembugât siņgi pâmbam itâ nângâban, ‘Bukunet kâsâp oset-nikņan ziap.’ ²⁴ Zo yatâ nângâm kut nâi zo birâm âi bukugoot den sâm kusik tuumņâ âburem kut nâi zo Kembugât siņgi pâmban.

²⁵ Gâ a nâi sot kâsâp op dinziķjâ zo kek kubikpabot. Top likuliku a zâkkâren mân âim kâsagoot den sâm kubikpabot. Yatâ mân otna kâsagandâ den zo top likuliku agâren sâi nângâm kâwali a gâkârâņņâ sâi gâ gâsugim tâk namin gâbanbi. ²⁶ Nâ perâkņak dâgobâ. Gâ zoren tapņâ yen mân giġban. Kâsaganġât tosa mâkâm nangâm gem gâban.

²⁷ Sâkurâpziņâ itâ dâzângowe, ‘Ap ambin, zet mân birâyangâbobot.’ ²⁸ Ka nâņâ ko itâ dâzângobâ. A nâiņâ ambân nâi ek âkņâleņangâbap, zo ko zâk zik ambin zo umņandâ birâņangâbap. Zâk tosa mimbap.

²⁹ Zorat siņgâ nâiņâ bâliņan gâbanbâ sâi sum lâmuņ birâban. Hâlâlû ândim simân geibatkât laņ siņgâ toren sum lâmuņban. ³⁰ Bikâ bongenņâ bâliņan gâbanbâ sâi kârâm mânângât pâmban. Sâk hâlâlû ândim sim kârâpkât siņgi opatkât laņ bikâ kârâm mânângât pâmban.

³¹ Den sângiņâ itâ ziap, ‘Nâi zâk ambinņâ birâbam ekap pindâm molibap.’ ³² Ka nâņâ ko itâ dâzânguan. A nâi ambin birâbap, zo ko zâk târotârozik mânângât tosa patâ mimbap. Ka ambân zo a nâi sot ândeip oi ko tosa zo apņangât mân upap. Oi nâi zâk ambân birâbirân zo mimbap, zo ko zâk tosa patâ mimbap.

³³ Zen nânge. Sâkurâpziņâ itâ dâzângowe, ‘Gâ Anutu mâtenjan den nâi sarâ mân sâban. Kembu mâtenjan den nâi sâmņâ lunandâ bonņâ upap.’ ³⁴ Nanâ ko itâ dâzânguan. Anutu mâtenjan den sâsâņâ, zo itâgât birâm nangâbi. Sumbem, zo Anutugât tâtat mâme uap. ³⁵ Hânân kwap sâme, zo itâgât op birâbi. Hân, zo Anutugât kombâņņâ. Oi Yerusalem kamânân kwap sâsâņâ, zo itâgât op birâbi. Yerusalem kamân, zo Kembu patâgât kamân. ³⁶ Oi kâukziņan kwap sâsâņ, zo birâbi. Zen kâukziņ sâmotņâ kâu nâi dukune sumun upap? Mo sumun nâi dukune kâu upap? Yatâ buņâ. ³⁷ Zorat dinziķjâ bonņan sâne bonņâ upap. Buņâ sâne buņâ upap. Den târokwap sâme, zo Satangâren gâbâ gâmap.”

Hâukâu mân upi.
(Lu 6:29-30)

³⁸ “Den n̄ai it̄a s̄as̄anj̄a, zo n̄angge, ‘N̄ain̄j̄a siŋḡa sum l̄amun̄j̄ ḡangoot siŋj̄a sum l̄amun̄ban. N̄ain̄j̄a s̄at̄k̄a kw̄aki ḡangoot s̄at̄j̄a h̄aun̄j̄a kom kw̄ak̄aban.’ ³⁹ N̄anj̄a ko it̄a d̄az̄anguan. Z̄angon̄a s̄ane s̄akziŋj̄a m̄an an̄ḡan k̄ar̄abi. Ḡat ko a n̄ain̄j̄a p̄alomḡa toren koi toren n̄ai pind̄ana kumbap. ⁴⁰ Oi n̄ain̄j̄a ḡa sot k̄asa op h̄amb̄aḡa kw̄ak̄n̄jan mei um̄jan yatik pind̄aban. ⁴¹ Oi a n̄ain̄j̄a ḡa ir̄anj̄a mem p̄anj̄knoḡan̄ ai p̄ambanḡat s̄ai ḡanj̄a t̄arokwap k̄areb̄an̄ ai pam ḡaban. ⁴² Oi a n̄ain̄j̄a kut n̄ai n̄ai nibanḡat s̄ai pind̄aban. Oi yen mem āndim gibat s̄ai n̄anḡanj̄anḡaban.”

K̄asar̄apziŋ buku otziŋḡabi.

(Lu 6:27-28, 32-36)

⁴³ “Den n̄ai it̄a s̄as̄anj̄a, zo n̄angḡame, ‘Ḡa bukuḡa buku okn̄anḡaban, ka k̄asaḡa k̄asa miŋan̄ḡaban.’ ⁴⁴ Ka n̄anj̄a ko it̄a d̄az̄angob̄a. K̄asar̄apziŋ buku otziŋḡabi. Oi a z̄angom molizinḡame, zenḡat op nin̄au s̄abi. ⁴⁵ Zen zo yat̄a op āndim sumbem Ib̄az̄inj̄anḡat nan b̄arar̄ap bonn̄a op āndibi. Z̄akn̄a yatik s̄ai maan̄and̄a a orot m̄ameziŋ b̄aliŋj̄a sot ālipn̄j̄a aksik āsageziŋḡamap. Oi yatik s̄ai mapn̄j̄a a orot m̄ameziŋ b̄aliŋj̄a sot ālipn̄j̄a aksik ziŋḡamap. ⁴⁶ Zen buku otziŋḡame, zorik buku otziŋḡabi, zo ko Anutuŋj̄a s̄anḡann̄j̄a wan ziŋḡabap? B̄aliŋ m̄ame a, zen yat̄a op āndime, zo ka. ⁴⁷ Zen torer̄apziŋj̄a zorik m̄anganz̄inḡabi, zorat s̄anḡann̄j̄a wan ziŋḡabap? Um k̄atik a, zen yat̄a upme. ⁴⁸ Zorat zen ko wal̄am sumbem Ib̄az̄inj̄and̄a t̄ararak āndimap, zo yatik op āndibi.”

6

Nin̄au s̄anam s̄ak m̄ameyan̄ m̄an s̄abi.

¹ “Zen siŋji ālip lum̄nj̄a kut n̄ai n̄ai ālipn̄j̄a upme, zo ziŋgitne ālip upapk̄at a m̄ateyan̄ m̄an mem āndibi. A m̄ateyan̄ yat̄a op āndine Anutuŋj̄a s̄anḡann̄j̄a m̄an ziŋḡabap. ² Zorat ḡa a ālip otziŋḡam a n̄ambutn̄and̄a gek n̄anḡabiḡat l̄amun m̄an waatpan. A sar̄anj̄a, zen m̄ap̄am̄ap̄ase namin sot kam̄an sombem̄an a ziŋj̄a s̄am ālip kwatz̄inḡabiḡat yat̄a upme. N̄a per̄ak̄njak d̄az̄angob̄a. Zen s̄anḡanz̄inj̄a m̄arum mine ākip. ³ Bukuḡa n̄ai kut n̄ai pind̄abam tik pind̄am bukuḡa n̄ai m̄an dukuban. ⁴ Yat̄a upan, zo ko orot m̄ameḡa tik zimbap. Yat̄a otna Ib̄agand̄a kut n̄ai n̄ai tik ek n̄anḡam̄nj̄a h̄aun̄j̄a s̄anḡann̄j̄a gibap.”

Nin̄auḡat den.

(Lu 11:2-4)

⁵ “Zen nin̄au s̄anam a sar̄anj̄a, zen yat̄a m̄an upi. Zen m̄ap̄am̄ap̄ase namin sot a minduminduȳan nin̄au s̄anam b̄ab̄al̄an̄ upme, zo ko an̄j̄a ziŋgitpiḡat yat̄a upme. N̄a per̄ak̄njak d̄az̄angob̄a. Yat̄a ziŋgitne ko zor̄anjak s̄anḡanz̄inj̄a opmap. ⁶ Ḡa ko nin̄au

s̄ab̄a s̄am mir̄agan z̄ai h̄anḡi doongum̄nj̄a Ib̄aḡa tik āndimap, z̄akk̄aren nin̄au s̄aban. Oi Ib̄aḡa tiḡak kut n̄ai n̄ai ek n̄anḡamapn̄j̄a bonn̄j̄a muyagem gibap.

⁷ Oi zen nin̄au l̄auȳak m̄an s̄abi. Nin̄au s̄am̄nj̄a t̄arokwap m̄an s̄am āine k̄arep pat̄a upap. Um k̄atik a, zen nin̄au yat̄a s̄ame. A zo ziŋj̄a den don̄bep s̄am arind̄a n̄anḡaninḡabap s̄ame. ⁸ Ḡat ko zen a zo zen yat̄a m̄an upi. Zen nin̄au m̄an s̄ane Ib̄az̄inj̄a z̄ak kut n̄ai n̄ai um n̄anḡan̄ḡaz̄inj̄an ziap, zo kek ek n̄anḡamap. ⁹ Oi zen it̄a s̄am nin̄au s̄abi,

‘Ib̄ain̄j̄a sumbem̄an taat, ḡaḡat kutk̄a h̄al̄alu zimbap. ¹⁰ Ḡa gam̄nj̄a um d̄ap h̄an d̄ap kembu otninḡaban. Sumbem̄an ḡaḡaren s̄at lulu ziap, zo yatik h̄an̄an neŋḡaren zimbapk̄at otninḡap. ¹¹ Ḡa sir̄am ziren nalem d̄apniŋan̄ niŋḡaban. ¹² Nen a zenḡat tosa biren zo yatik tosan̄inj̄a bir̄aban. ¹³ Top m̄asim̄asik̄ayan̄ m̄an n̄ambanban. B̄aliŋj̄a mariŋanḡat bik̄jan ḡab̄a m̄ak̄aninḡaban.’

¹⁴ Zen a zenḡat tosa bir̄anet̄a Anutuŋj̄a yatik tosaziŋ bir̄abap. ¹⁵ Ka zen a zenḡat tosa mem āndinet̄a Anutuŋj̄a zenḡat tosa yatik mem āndibap.”

Nalem bir̄am kendon āndiāndiḡat den.

¹⁶ “Zen nalem bir̄am kendon āndim si s̄anḡanz̄inj̄a kuk sen sen m̄an upi. A sar̄anj̄a, zen yat̄a upme. A n̄ambutn̄j̄a, zen nalem bir̄am kendon āndiāndiz̄inj̄a ziŋgitpiḡat yat̄a upme. N̄a per̄ak̄njak d̄az̄angob̄a. Zen zorat s̄anḡann̄j̄a m̄arum mine ākap. ¹⁷ Ḡanj̄a ko nalem bir̄am k̄auk̄a kend̄am si s̄anḡanḡa too san̄gonn̄j̄a āndiban. ¹⁸ Yat̄a otna a ziŋj̄a nalem bir̄am āndiāndiḡa m̄an ek n̄anḡabi. Sumbem Ib̄aḡa tik āndimap, z̄ak zik̄nj̄a n̄anḡabap. Oi z̄ak tik āndim kut n̄ai n̄ai ek n̄anḡamapn̄j̄a s̄anḡann̄j̄a gibap.”

Sikumḡat ākn̄j̄ale m̄an utnat.

(Lu 11:34-36; 12:33-34)

¹⁹ “Zen h̄anḡat sikum kut n̄ai n̄ai don̄bep m̄an mindubi. H̄anḡat kut n̄ai n̄ai kab̄atn̄j̄a nin̄inj̄a sot al̄al̄alḡinj̄a sot an̄j̄a k̄ambu mime, zorat n̄anḡanet̄a m̄an z̄aibap. ²⁰ Zen sumbem̄an kut n̄ai n̄ai mindum āndibi. Sumbemḡat kut n̄ai n̄ai, zo kab̄atn̄j̄a m̄an nin̄inj̄a sot m̄an al̄al̄alḡinj̄a sot an̄j̄a k̄ambu m̄an orotn̄j̄a, zorat n̄anḡane z̄aibap. ²¹ Kut n̄ai n̄aiziŋ zemab̄an, zoren yatik umziŋ pane zemap. ²² Siŋḡa so s̄akk̄anj̄at āsakn̄j̄a. Siŋḡa ālip t̄ai s̄akk̄a āsakn̄j̄a ek āndiban. ²³ Ka siŋḡa b̄aliŋ oi ko s̄akk̄a n̄at̄atik upap. Zorat sa n̄anḡane. Umganḡat āsakn̄j̄a n̄at̄atik̄s̄abap, zo ko opoŋ n̄at̄atik pat̄a muyagei kwakmak op āndiban.

²⁴ A k̄anokn̄j̄a a kut̄a zaḡat, zek̄at kore ālip m̄an upap. Z̄akn̄j̄a n̄ai buku okn̄anḡam n̄aiḡat ākon upap. Oi z̄ak n̄ai sot p̄al̄at̄an̄ op

njâi kândâtkubap. Zen yatik Anutugât nep sot kât sikum âknâlegât nep, zo dap yatâ mâtâkâziņgâm mem ândibi?”

Sâkkât kut njâi njâi, zorat mân nâņgâm kwâkâban.

(Lu 12:22-32)

²⁵ “Zorat torenņâ njâi zi dâzâņgua nâņgânek. Zen ândiândiziņangât nâņgâm itâ mân sâbi, ‘Wan wan mem nem ândinat?’ Mo sâkziņangât nâņgâm itâ mân sâbi, ‘Wan mo wan lap ândinat?’ Kut njâi njâi zorat mân nâņgâm kwâkâ upi. Zorat zen sânek. Ândiândiziņandâ bonņâ mo nalemnâ bonņâ? Sâkziņandâ bonņâ mo sâk pâkeņâ bonņâ? ²⁶ Zen nii ziņgitetk. Nii zen nep mân kârâm kâmitme. Zen nalemnâ mân mindune tâpmap. Oi sumbem Ibâziņandâ nalemnâ mujegem ziņgâmap. Oi dap dap? Zen nii zengât ombeziņan? Buņâ. ²⁷ Oi zen nâņgânâņgâziņ kâtikņâ ziap oi ko sânetâ sâkziņ kâtigei narâkņâ pâņkânok târokwap ândibi? ²⁸ Yatâ orotņâ mân ziabân wangât sâk pâkegât doņbep nâņgâme? Zen pâliņpâliņ neule hibukņan zemap, zorat topņâ nâņgâbi. Zâk sâk pâke mân tuumap. ²⁹ Zorat sa nâņgânek. A kuta Salomo mârurņan ândeip, zâk sikum patâ sot neule âlip zemņangip. Ka Salomo zâk sâkņâ neulenootņâ neule âlipņâ yatâ zo mân mem ândeip. ³⁰ Oi hibuk bâloņâ zo irak mujegem mukan âkâm gemap. Anutunâ sâi neule âlipņâ zo mujegemap. Oi zen dap nâņge? Anutunâ sâk pâke âlip mân mujegem ziņgâbap? Zen nâņgâm pâlâtâņziņ lotņâ. ³¹ Zorat zen nâņgâ kwâkâ op itâ mân sâbi, ‘Nen wan wan nem ândinat. Nen wan wan mem lap ândinat?’ ³² Um kâtik a, zen um nâņgânâņgâziņ zoren pane zemap. Zen ko yatâ mân upi. Ibâziņandâ wan wangât kwakse, zo nâņgâm nâņgâmap. ³³ Zen sumbem Ibâziņangât um topņan ândiândiņ sot zâkkât mâtâp târârak ândiândiņ, um nâņgânâņgâziņ zoren pane zimbap. Zo yatâ utne sâkkât kut njâi njâi ziņgâbap. ³⁴ Zen mukangât nâņgâ kwâkâ mân upi. Nâņgâ kwâkâ zo mukangât siņgi. Sirâm njâigât kâbâ yâmbât, zo sirâm zorat siņgi upap.”

7

Den hâuņâ mân sâm siņan giban.

(Lu 6:37-38, 41-42)

¹ “Zen a hâuņâ den mân sâm siņziņan giibi, zo ko Anutugoot zen yatigâk mân sinziņan giban. ² Zen a hâuņâ den sâm kwâkâziņgâbi, zorat dâp yatigâk Anutunâ zen sâm kwâkâziņgâbap. Zen a kut njâi njâi otziņgâbi, zorat dâp yatik Anutunâ mâburem ziņgâbap. ³ Gâ wangât buku-gangât siņan gwapgwap zo ekņâ giikâ

siņan nak sâmbaņâ zo mân ek nâņgat? ⁴ Nak sâmbaņâ giikâ siņan ze dabângen bukugâ itâ dukuna dâp upap? ‘Gâ nâņgâna siņan gwapgwap ziap zo, mem pambâ.’ ⁵ Sarâ a gâ. Kâdom giikâ siņan nak sâmbaņâ zo mem pamņâ gwapgwap buku-gangât siņan zei mem pâna dâp upap.

⁶ Gâ a nâmbutņâ Anutu kândâtkume, zen siņgi âlipkât kut njâi njâi âlipņâ, zo mân ziņgâban. Zen wâu bâu yatâ opņâ kut njâi njâi âlipņâ zo birâm âburem gibegât.”

Ninâu sâm ândim kut njâi zo mimb.

(Lu 11:9-13)

⁷ “Ninâu sâm ândim kut njâi zo mimb. Kârur ândim bonņâ mujegibi. Hâņgiyân kom ândine mirâ mârriņandâ mem pâmbap. ⁸ Njâi zâk ninâu sâm ândim kut njâi memap. Njâi zâk kârurapņâ bonņâ mujegemap. Njâi zâk mâtâban kom ândei mârriņandâ mâtâp mem pâmbap. ⁹ Zengâren gâbâ njâiņâ nanņâ nalemgât sâi kâsaget pindâbap? ¹⁰ Mo zengâren gâbâ njâiņâ nanņâ iņangât sâi guk mo mulum pindâbap? ¹¹ Buņâ. Zen a bâliņandâ murarâpziņâ kut njâi njâi âlipņâ yatâ otziņgâme. Oi Ibâziņ sumbemân walâwalâņandâ kut njâi njâi âlipņâ ziņgâbap. Zen zâkkâren ninâu sâne kut njâi njâi âlipņâ walâm ziņgâbap.

¹² Zen a ziņâ kut njâi njâi otziņgâbigât otziņgâmap, zorat dâp otziņgâbi. Zorâņâ Mosegât gurumin den sot Propete zengât den zo minduap.”

Mâtâpkât den.

(Lu 13:24)

¹³ “Zen mâtâp pâlâtâņan sumbemân bag-ibi. Tâmbetagoagonangât hâņgi, zo patâ uap. Oi zorat mâtâpņâ zo njlip patâ. Zoren a ambân doņbepņâ bagim âime. ¹⁴ Ândiândi kamangât mâtâp, zo pâlâtâņ. Zoren a ambân bituktâņâ âime.”

Propete sarâņâ, zengât den.

(Lu 6:43-46; 13:25-27)

¹⁵ “Propete sarâņâ, zen holi tobatziņâ râma yatâ ka umziņâ wâu kâtikņâ kâwaliziņoot. Zo nâņgâm galem ândibi. Zen zengât orot mâmeziņangât sen kwapņâ topziņâ nâņgâbi. ¹⁶ Bolep sâņgerân bonņâ oi nime? Mo zâlâliyân sam bonņâ oi nime? ¹⁷ Zo buņâ. Nak âlipņan bonņâ âlipņâ âsagemap, ka nak bâliņan bonņâ âlipņâ mân âsagemap. ¹⁸ Nak âlipņan bonņâ bâliņâ mân mujegemap. Nak bâliņan bonņâ âlipņâ mân âsagemap. ¹⁹ Zorat nak njâi zâk bonņâ âlipņâ mân oi kârâm kârâbân umbi. ²⁰ Nâ zorat op san. A zengât orot mâmeziņ ekņâ topziņ nâņgâbi.

²¹ Kembuniņâ, Kembuniņâ nonsâme, ka zengâren gâbâ nâmbutņandâ sumbemân mân zâibi. Ibânâ sumbemân, zâkkât den

lume, zen ziinjik sumbemân bagibi. ²² Narâk zoren a donjep patânjâ ziñâ itâ sâm dâtnobi, 'Kembunâ, Kembunâ, gâgât kutkâ sâm a ambân sinji âlip dâzângowen. Gâgât kutkâ sâm wâke molizingâwen. Gâgât kutkâ sâm nep patâ tuuven.' ²³ Yatâ sâne nâ itâ sâm dâzângobat, 'Nâ zengât kutziñâ mân nânjan. Bâliñ mâme a, zen birânim âinek.' "

Nângânângâ a sot a kwakmak.
(Lu 6:47-49)

²⁴ "A nâinjâ dinnâ zi nângâm lubap, zâk a nângânângânoot upap. Zâk a nâinjâ bâkñan mirânjâ kâtikñâ tuugip yatâ. ²⁵ Mirânjâ tuugi tâi map pibâ patâ gam kom osei mirâ zo kâtigem kirip. Lâm kârep esâm tandâ pâi gi-ari sârakoip, zorat kâtigem kirip. ²⁶ Oi a nâi dinnâ zi nângâm birâbap, zâk a kwakmak zi yatâ. A kwakmak nâinjâ mirânjâ too sâtñan tuugip. ²⁷ Mirânjâ tuugi tâi map patâ too uurupñoot takâm koi giligâlaksâm nanjip."

²⁸ Yesunâ den zo sâm nanji a ambân kâmut patâ zen den sâip, zorat nângâne imbanâ oip. ²⁹ Oi itâ sâwe, "Zâk Kembugât gurumin den zorat galem a, zen walâzingâm sap." Yesu zâk imbanâñootñâ den sinji âlip dâzângoip, zorat yatâ sâwe.

8

Yesunâ sâk bâlâ a nâi kubikñangip.
(Mk 1:40-44; Lu 5:12-14)

¹ Yesunâ bâkñan gâbâ gem gâi a ambân kâmut patâ molim âiwe. ² Oi a nâi, sâk bâlâ a, zorân um topñan âim gei pindiñsâm itâ sâm dukuip, "Kembu, gâ imbanâgâ ziap, zorat kubiknibâ sâm âlip kubikniban." ³ Yatâ sâi Yesunâ bikñandâ weemñâ sâip, "Nângâgigangât sâkkâ âlip oik." Sâi zorenâk useñâ sogeï sâkñâ âlip oip. ⁴ Yesu zâk yatâ okñangâm sâip, "Gâ zirat sinji a ambân mân dâzângoban. Gâ âi tirik namâ galem a sâkkâ tirâpkuna ikpap. Oi Mosenâ den sâip, zo lum nii mo zuu nâi Kembugât sinji sâm pâmban. Sâkkâ âlip uap, zo a ambân ek nângabigât yatâ otnan."

Yesunâ kore a nâi kubikñangip.
(Lu 7:1-10)

⁵ Oi Yesu zâk Kapenaum kamânân zari kâwali a galem a nâinjâ zâkkâren gam itâ sâip, ⁶ "Kembu, kore anâ sâknam yâmbât okñangi kinj bik bâliñ oi mirin zem taap." ⁷ Yatâ sâi Yesunâ itâ sâm dukuip, "Nâ gam kubikñangâbat." ⁸ Yatâ dukui kâwali anâ den itâ mâburem dukuip, "Nâ wandâ yatâ, zorat op mirânan mân gâban. Gâ ziren tapñâ yen denâk sâna ari kore anâ âlip upap. ⁹ Nâ a kutâ zengât kore a ândim sâtziñ luman. Oi nâgât ombenan nâgât kore a ândie. Oi zengâren gâbâ nâi âinan sa âibap. Nâi gânan sa gâbap. Kore anâ nâi nep zo tuu sa tuubap." ¹⁰ Yatâ sâi

Yesunâ den zo nângi imbanâ oip. A molim âiwe, zo itâ dâzângom sâip, "Nâ perâkñak dâzângobâ. Isirae a zengâren nângâm pâlatânziñâ itâ mân ekman. ¹¹ Zorat itâ dâzângobâ. Hân toren toren gâbâ a donjep mindum Anutugât um topñan Abaram sot Isaka sot Yakobo, zen sot tap sii nalem nimbi. ¹² Oi Isirae a nâmbutñâ mârur sumbemgât sinji sâm zingâzingâñâ, zen ko âkñan nâitâtigân âimñâ umbâlâ opñâ isem ândibi." ¹³ Yesunâ yatâ sâmñâ kâwali a patâ itâ sâm dukuip, "Gâ âi. Nângâm pâlatânngangât bonñâ muyagegibap." Yatâ sâi zorenâk kore a âlip oip.

A ambân nâmbutñâ mâsekziñoot kubikziñip.

(Mk 1:29-34; Lu 4:38-41)

¹⁴ Yesunâ Peterogât mirin zâim Petero sibunñâ mâsek kârâpñoot op zeï egip. ¹⁵ Eknâ bikñan weegi mâsekñâ buñ oip. Oi ambân zo zaatñâ nalem om Yesu pindip. ¹⁶ Oi mirâ nâitiksâisâi a ambân wâkeziñoot donjep diizingâm gawe. Diizingâm gane Yesunâ den sâm wâkeziñâ molizingip. Oi a ambân sisi mâsekziñoot zo kubikziñip. ¹⁷ Yatâ oi Propete Yesaianâ den itâ kulemgoip, zo bonñâ oip, "Zâk lotñaniñ betniñan mem mâsekniñ âkoip."

Yesu molinatkât den.
(Lu 9:57-60)

¹⁸ A ambân donjepñâ Yesugâren gam haamgum kine Yesunâ zingitñâ arâpñâ saru nâmbutken âibigât dâzângoip. ¹⁹ Âinam utne Kembugât gurumin den zorat galem a nâinjâ Yesugâren gam itâ sâm dukuip, "Patâ, gâ zoren mo zoren âibâ sâna moligibat." ²⁰ Sâi ko Yesunâ itâ mâburem dukuip, "Wâu ulin, zen denziñan ândime. Nii zuu, zen hângootziñan ândime. A bonñâ, nâ ko isen korem zo buñâ ândiman." ²¹ Yesugât arâpñâ, zengâren gâbâ nâinjâ itâ sâm dukuip, "Kembu, nângânina âi ibânâ hangum gâbat." ²² Sâi Yesunâ itâ sâm dukuip, "Gâ birâm molinina mumunâ zinjâk hanagonek."

Pibâñâ Yesu sâtñâ lugip.
(Mk 4:36-41; Lu 8:22-25)

²³ Yatâ sâm wangyân zari arâp zâine âiwe. ²⁴ Âim tatne saruyân pibâ patâ gâi saru bâlim kirip. Oi saruyân wangâ umñan giarip. Yesu zâk uman zem tâip. ²⁵ Zem tâi arâpñâ zen âi mângim dukuwe, "Kembu, betniñan me. Saruyân geinamen." ²⁶ Sâne itâ sâm dâzângoip, "Nângâm pâlatânziñ lotñâ, zen wangât umziñ kenjât uap?" Yatâ sâm oksâm zaat pibâ sot saru den dâzâkoi hiriñsâm ziwet. ²⁷ Arâpñâ zen zo eknâ imbanâziñ buñ oi itâ sâwe, "Sâi pibâ

sot saru sot kut nâi nâi, zen sâtnâ lume. Zâk a dap yatâ?”

Yesunâ a zagât wâkeziknâ moliziki âiwet.

(Mk 5:1-17; Lu 8:26-37)

²⁸ Oi saru nâmbutken âim Gadara a zengât hânân âi takip. Taki a zagât, zet wâkeziknoot gam Yesu muyagiwet. Zet a mumunâ zengât kwagân gâbâ gawet. Zet kwagân ândim kâwali mem ândeitâ a zen zekât kengât op gootziknjan mân âimarâwe. ²⁹ Zet den yu kamban sâim itâ sâwet, “Yesu Anutugât nanjâ, wan otninjâbam nenjâren gaat? Gâ narâk mân mâte oi sâknam patâ ninjâbam gaat?” ³⁰ Oi kârebân bâu kâmut patâ, zen gendâk nem ândiwe. ³¹ Zorat wâke zinâ Yesu itâ dukuwe, “Moliningâbâ sâim sângonnângona bâu umziñan geinâ.” ³² Sâne ko itâ sâim dâzângoip, “Ba âinek.” Yatâ sâi a umziknjan gâbâ gam bâu umziñan geiwe. Baginetâ bâu zen aksik patâ bâknjan gâbâ tembatñan konkonj geim dengânân gei mom nanjâwe.

³³ Oi bâu galem a, zinâ kamânân zâim bâu zengât sinji sot a zagât zekât den sinji, zo dâzângom nanjâwe. ³⁴ Den sinji zo dâzângone a ambân aksik patâ, zen Yesu iknam kamânân gâbâ geiwe. Gei ekñâ Yesunâ birâzingâm âibâpkât dukuwe.

9

Yesunâ a nâi kubigip.

(Mk 2:1-12; Lu 5:17-26)

¹ Yatâ utne Yesu zâk wangyân zâim zikñâ kamânân âbureip. ² Gâi a kinj bik mumunâ nâi helân aam pam mem gawe. Oi Yesunâ nângâm pâlatânziñangât topñâ ekñâ a zo itâ sâim dukuip, “Nannâ, mân kengât ot. Tosagâ mârum biran.” ³ Yatâ sâi Kembangât gurumin dengât galem a nâmbutñâ, zen den zo nângâm umziñan itâ nângâwe. “Zâk Anutu hutkum sap. Zâk Anutu yatâ op sap.” ⁴ Yatâ nângâne Yesunâ umziñan ekñâ itâ sâim dâzângoip, “Wangât umziñan nângânângâ bâliñâ nângânige? ⁵ Zen dap nânge? Nep ikâ zorân bâbâlân? Tosa birâbirân mo sâk kubikkubik? ⁶ A bonjâ, nâ hânân ândim tosa gulipkubatkat imbanjâ zemnigap. Zorat topñâ ikpigât yatâ sâim dukuan.” Yatâ sâimnâ a kinj bik bâliñ itâ sâim dukuip, “Gâ zaat isen koremgâ mem kamângan âi.” ⁷⁻⁸ Sâi a zo zaatñâ kamânjan arip. Oi a ambân kâmut patâ, zen ekñâ kâwalizij buj oi Anutunâ imbanjâ zo a bikñan pâipkât mâpâsem sâim âlip kwâknjanjâwe.

Yesu zâk bâliñ mâme a zengâren arip.

(Mk 2:13-17; Lu 5:27-32)

⁹ Yesu zâk zobâ âim kât mimin a nâ muyagenigip, kutnâ Mataio. Nâ kât mimin

namânan ta neknâ itâ dâtnogip. “Gâ nâ sot pâlatân op molini.” Yatâ sâim dâtnogi zaatñâ moliwan. ¹⁰ Oi nâ Yesu mirânan nalem nimbâpkât diim zaria kât mimin a sot bâliñ mâme a donjep gamñâ Yesu sot arâpñâ nen sot nalem ârândân niwen. ¹¹ Yatâ oindâ Parisaio a nâmbutñâ, zen ningitñâ Yesugât arâpñâ mâsikâningâwe, “Patâzinâ zâk wangât kât mimin a sot bâliñ mâme a, zen sot tap nalem niap?” ¹² Sâne Yesunâ den zo nângâmñâ dâzângoip, “Sisi mâsek kubikkubik a, zâk a sâkziñ âlip, zengâren nep mân tuumap. Mâsekziñoot, zengârenâk nep tuumap. ¹³ Zen ko Anutugât den ziap, zorat topñâ nângâbi. Den zo itâ,

‘Zuu bâu kom om nibigât mân sâwan. Um lâklâk op a buku otzîngâbigât ot-nimap.’

A ziñangât nen âlipñâ sâme, nâ zengât buñâ. Nâ bâliñ mâme a diizînga nâgâren gabigât sâim gem gâwan.”

Nalem birâm kendon ândiândiñangât sâwe.

(Mk 2:18-22; Lu 5:33-39)

¹⁴ Narâk zoren Yohanegât arâpñâ, zen Yesugâren gam itâ sâim mâsikâwe, “Nen sot Parisaio a narâk nâmbutñan nalem birâm kendon ândimen. Ka gâgât arâpkâ ko wangât nalem mân birâm ândime?” ¹⁵ Yatâ sâne Yesunâ itâ sâim dâzângoip, “A kutâ, zâk a ambân gâkârâpñoot ândei dabân umbâlâ op nalem birâm ândibi? Gâtâm a kutâ betziñan mine, narâk zoren umbâlâ op nalem birâm ândibi.

¹⁶ Nen hâmbâ sânginjan, zo hâmbâ unakñâ mân pam gârimen. Hâmbâ unakñandâ sânginâ diigi olonbâpkât yatâ mân upmen.

¹⁷ Zen wainj too unakñâ hâkop sânginjan mân gunge geimap. Yatâ upi, zo ko wainj too unakñandâ hâkop sânginâ kunziri hâkop sot wainj ârândân buj upabot. Wainj too unakñandâ hâkop unakñan gunge giari âlip opmabot.”

Yesunâ Yairo bâratñâ mumunjan gâbâ mângeip.

(Mk 5:22-43; Lu 8:41-56)

¹⁸ Yesunâ yatâ sâim dâzângom kiri mâpâmâpâse namâ galem a nâi gam um topñan pindiñsâm dukuip, “Bâratnâ irabot zi muap. Diigiga âi sâknjan weenandâ âlip op zaatp.” ¹⁹ Yatâ dukum ari Yesu zâk zaat sâi arâpñâ zâk sot Yairo molim âiwen.

²⁰ Mâtâbân arindâ ambân nâi gâip. Ambân zo gilâm gem ândei kendon patâ kiin zagât oip. Ambân zorân kândâtñan gamñâ Yesugât hâmbâ murukñan weegip.

²¹ Ambân zo umñandâ itâ nângip, “Hâmbânjik weemñâ âlipnâ upat.” ²² Yesunâ puriksâm ambân zo ekñâ sâip, “Bâratnâ, gâ mân kengât ot. Nângâm pâlatân kwatnigat,

zorat op âlip uat." Yesunâ yatâ sâi zorenâk ambân zo âlip oip.

²³ Oi Yesu zâk âimnâ galem agât mirin zâimnâ girâp kwamit nângip. A ambân donbep patâ, zen girâp isem tarâwe. ²⁴ Yesunâ nângâm itâ sâm dâzângoip, "Zen zaat geim nanngânek. Ambân zâk mân muap. Zâk yen uman zem taap." Yatâ sâm dâzângoip girârhanngâwe. ²⁵ Sâi a ambân kâmut patâ zo geim nanngâne kâmbârânâ zeibân âim biknan gâsui mumunan gâbâ zaarip. ²⁶ Oi zorat den sinji hân zoren denân denân âragum nanngâwe.

A sinzik bâpsâsân sot a wâkenoot kubikzingip.

²⁷ Oi Yesu zâk kamân zo birâm ari a sinzik bâpsâsân zagât, zet molimnâ den kâtik sâm den sâwet, "Gâ Dawidigât kiunnâ, nekât umgâ bâlin oik." ²⁸ Oi âimnâ mirin zari a zagât zet zâkkâren zaritâ mâsikâzikâm sâip, "Sinziknâ kubikpatkât imbanâ zemnigap, zo nângobot?" Oi zet sâwet, "Oj, Kambu, net nângâgiget." ²⁹ Yatâ sâitâ sinziknan weemnâ sâip, "Nângâm pâlâtânziknanngât bonnâ muyagezikik." ³⁰ Sâi zorenâk sinziknâ ânângârip. Oi Yesunâ mân sâbobotkât den kâtiknâ itâ sâm dâzâkoip, "Zet zirat sinji a ambân mân dâzângobot." ³¹ Oi a zagât, zet den zo nângâmânâ âim lan dâzângom nanngitâ sinji zo hân dâp lan kârâm arip. ³² Oi zet aritâ zorenâk a nâi wâkenoot Yesugâren diim gawe. Zâk wâkenâ oknanji kopa oip. ³³ Yesunâ wâke zo molei a zo den sâip. A ambân kâmut zoren tarâwe, zen zo ikne imbanâ oi sâwe, "Isirae nengâren mârûm kut nâi itâ zo mân âsagei igâwen." ³⁴ Parisaio a zinâ ko Yesugât itâ sâwe, "Wâke zengât patâzingandâ imbanâ pindâm mam oknanji wâke molizingâmap."

Nep a kârusingâm sâip.

³⁵ Oi Yesu zâk yatâ opnâ kamân patâ sot mâik aksik ândim nanngip. Oi mâpâmâpâse namâ dâp zâim Kambu um topnan ândiândinngât den dâzângom a ambân sisi mâsekziņoot kubikzingâm ândeip. ³⁶ Yesunâ a ambân kâmut patâ zo zingitnâ umnâ nângip. Zâknâ zingiri râma galem anâ bunâ yatâ gulipmalip ândine zingirip. ³⁷ Oi zorat arâpnâ den sumbnâ nâi itâ sâm dâtnângoip, "Kâlamân bonnâ donbep ziap, ka nep a ko bituktâ." ³⁸ Zorat nep mariñâ zâkkâren ninâu sâne nep a muyagem sângonzângoip nebân bagim kâlamân bonnâ mem ândibi."

10

Yesu arâpnâ kutzinâ.

(Mk 3:13-19; Lu 6:12-16)

¹ Yesunâ arâpnâ kiin zagât nângonsâi gâindâ wâke molizingânatkât sot sisi

mâsek kubikzingânatkât imbanâ ninngip. ² Aposolo kiin zagât, nenngât kutninâ itâ. Kândom Simon kutnâ nâi Petero, munñâ Andrea, Zebedaioğât nanzatnâ Yakobo sot munñâ Yohane. ³ Pilipo sot Batolomaio, Toma sot kât mimin a nâ, kutnâ Mataio, Yakobo Alipaiogât nanñâ sot Tadaio. ⁴ Simon Zelote sot Yuda, Karioto kamânân gok. Yuda zâk ândim Yesu tirâpzanngoi gâsuwe.

Yesunâ arâpnâ nep din sâm zingip.

(Mk 6:7-13; Lu 9:1-5)

⁵ Yesunâ arâp kiin zagât, nen sângonnângom sâip, "Zen hân nâin mân âibi. Samaria zengât kamânân mân zâibi. ⁶ Isirae a kâmurân gâbâ râma yatâ gulipmalip ândiândin, zo zengârenâk âibi. ⁷ Âim sinji âlip itâ sâm dâzângom ândibi, 'Anutugât um topnan ândinatkat narâk mâte uap.' ⁸ Sisi mâsek kubikzingâbi. Mumunâ mângizizingâbi. Sâk bâlâ kubikzingâne âlip upi. Wâkeziņoot molizingâbi. Oi Anutunâ kut nâi nâi sângân bun zingip, yatigâk zengoot a otzingâbi.

⁹ Kât patâ mo mâik mân mem âibi. ¹⁰ Mâtâpkât irâ mân mem âibi. Hâmbâ zâgât mân mem âibi. Kipâke bun, sot tân mân mem âibi. Bet bâsanâk âibi. Nep a zen nalem mot sângân bunâ zingâne dâp upap.

¹¹ Kamân patâ mo mâigân takâm mirin tâtat mâme upi, zorat topzinâ sâm mâsikâzingâbi. A nâigât ek nângâne âlip oi zâkkât mirin zâim tâtat mâme op tap ko kamân zo birâm âibi. ¹² Mirâziņan zâim itâ sâm dâzângobi. 'Um lumbenâ zengâren zimnap.' ¹³ Oi mirâ mariñandâ ândei dâp oi dinzinâ zâkkâren bonnâ upap. Ka mirâ mariñandâ ândei mân dâp oi lumbenâ dinzingât bonnâ âburem ziinjan gâbap. ¹⁴ Oi mirâ kamân nâin birâzingâm dinzingânngât âkonzingi kinziņan gwapgwap lanne gei birâzingâm âibi. ¹⁵ Nâ perâknak dâzângobâ. Den kubikkubik narâknan Anutunâ Sodom sot Gomora kamân mâirâp, zen hâunâ mem gei kwap otzingâbap. Ka kamân zorat a, zo ko hâunâ mem zâi kwap otzingâbap."

Kâmbamgât den.

¹⁶ "Nângânek. Râma wâu hulin zengât os-erân mân sângonzângoizângoip, zo nâñâ ko zen sângonzânguan. Zorat zen a sarâ bunâ, nângânângâziņoot târârak ândibi. ¹⁷ Zen a zinâ tâmbetzângobegât gasâziñ kârâm ândibi. A zen den sâsân namin diizingâm âibi. Mâpâmâpâse namâziņan zâmbamñâ lapitizingâbi. ¹⁸ Oi zorigâk bunâ. Zen nâgât a ândie, zorat opnâ a kutâ zengâren diizingâm âine den nep tuubi. Oi zen zengât mâteziņan kinñâ a kutâ sot hân nâin goknâ nâgât topnâ sapsun zingâbi. ¹⁹ Zen a kutâgâren zâmbane den dap sâñâ sâm mân

nāngām kwākā upi. Narāk zoren den sâbi, zo Kaapumjâ zingâbap. ²⁰ Yatâ otziņgi den sâne zo zengât den mân upap. Ibâziņangât Kaapum umziņan pâmbap, zâkkât den upap.

²¹ Narāk zoren âtânâ nâiņâ munjâ sâi kumbi. Oi ibâ nâiņâ sâi nanjâ kumbi. Oi nan bârat, zen ibâ mam kâsa otziņgâm sâne zângobi. ²² Kutsiņiņangât op a donjbeņjâ zengât um kâlak nāngâziņgâbi. Oi nâi zâk den siņgi âlip mem kâtigem kinbap, zâk narāk âki sumbem kamânân bagibap. ²³ Zen kamân nâiņ ândinetâ zāngom moliziņanetâ kâmân nâiņ âibi. Nâ perâkņak dâzângobâ. Isirae kamân dâp tap ariap, zo âine mân âki a bonjâ nâ takâbat.”

Yesu okņangâwe, zo yatik otņiņgâbi.
(Lu 12:2-9)

²⁴ “Ekap namin kateņjâ a kwâkâm pindâmap, zâk mân walâmap. Kore anjâ a patâņjâ mân walâmap. ²⁵ Ekap namin kateņjâ patâņangât holi zorik mei dâp upap. Kore âņâ patâņangât holi zorik mei dâp upap. Bâliņ mâme a, zij nâgât Bezebulu sâwe. Sâm bâliņ kwatniwe yatik mâte pirik mem zâi kwap otziņgâbi. ²⁶ Zorat sa nāngânek. Zo a zengât op mân kengât upi. Kut nâi nâi tik ziap, zo zemjâ mân zimbap. Kut nâi nâi kwârakukuj, zo zemjâ mân zimbap. Zo aksik mâbâlakņem nanjâbi. ²⁷ Nâ nâtiğân den tik dâzângoman, zo a kâmut zengât mâteziņan sapsubi. Den halop dâzângowan, zo sombemân kin dâzângobi. ²⁸ Sâkziņik zângobi, zengât mân kengât upi. Zen um dâpziņ mân tâmbetkubi. Nâiğât kengât upi. Sâkkâ sot um dâpkâ ârândâņ sim kârâbân gâbanbapkât imbaņjâ zemjângap, Anutu, zâkkât kengât op ândibi.

²⁹ Nii sâmbâlâle, zâk sângânjâ patâ buņjâ. Kât kuriņjâ mâik kânok pam zagât mimban. Oi Ibâziņandâ mân nâņgi ko dap op sâmbâlâle nâi gei kumbap? ³⁰⁻³¹ Anutu zâk a zengât kâukziņ sâmotjâ zorat tengâņjâ nāngâm nanjâmap. Zorat zen kengâtziņ buņjâ ândibi. Zen sâmbâlâle yatâ buņjâ. Zen a. Anutu zâk zengât umjâ patâ kinmap.”

Anjâ siņgi âlipkât hâunjâ minat.
(Lu 12:51-53; 14:26-27)

³² “Nâi zâk a ambân zengât mâteziņan sâmb âlip kwatniwap, zâk yatigâk nâņjâ sumbem Ibânanğât mâteņan sâmb âlip kwâkņangâbat. ³³ Nâi zâk a ambân zengât mâteziņan kwâimbâniņi zâk nâņjâ yatigâk sumbem Ibânanğât mâteņan kwâimbânanğâbat.

³⁴ Zen nâgât itâ mân sâbi, “Zâk lumbe muyagibapkât geip.’ Nâ lumenjâ buņjâ, kâmbam âbâņgubapkât gewan. Nâ kâsâpziņgobatkât gem gâwan. Zen dinnanğât op kâsâpagom ândibi. ³⁵ Zorat

nannjâ sot ibâņjâ, zet kâsâpagobabot. Bâratņjâ sot mamjâ, zet kâsâpagobabot. Iranjâ sot sibunjâ, zet kâsâpagobabot. ³⁶ A nâi zâkkât kiņ topņan gâbâ kâsa okņangâbi. ³⁷ Oi nâi zâk umjâ ibâ mamzik zet sot pâlatât op nâ sot bituk pâlatât upap, zâk zo nâgât siņgi mân op ândibap. Nâi zâk umjâ murarâp zen sot pâlatât op nâ sot bituk pâlatât upap, zâk yatik nâgât siņgi mân ândibap. ³⁸ Oi nâi zâk zikjâ poru nakņjâ mân lum nâgât mâtâp lâņbap, zâk zo yatik nâgât siņgi mân upap. ³⁹ Nâi zâk ândiândiņâ anğân kâri gulipkuņangâbat. Oi nâi zâk nâgât opņâ hânân ândiândiņâ birâm ândiândiņâ âlipjâ muyagibap.”

Yesugât opņâ buku otziņgâbi.
(Mk 9:41)

⁴⁰ “A nâiņâ zen galem otziņgâbap, zâk zo yatik kore otņibapņjâ sângonnogip yatik okņangâbap. ⁴¹ Nâi zâk Propete a nâi on galem okņangâbap, zâk Propetegât dâp yatik sângân mimbap. Nâi zâk a târarakņjâ galem okņangâbap, zâk a târarakņjâ dâp sângân mimbap. ⁴² Nâ perâkņak dâzângobâ. Nâiņâ a gigiņjâ zengâren gâbâ nâgât siņgi ândiap, zo too pateņ aam pindâbap, zo ko sângânjâ buņjâ mân zimbap.”

11

Yohane arâņjâ zen Yesugâren âiwe.
(Lu 7:18-35)

¹ Yesuņjâ arâņjâ kiin zagât den dâtnângom nanjâm kamân nâiņ siņgi âlip dâzângobam ariap.

² Yohane tâk namin tap Kristonjâ nep tuugip, zorat siņgi nāngâm arâp den mâsikâbigât sângonzârņgoi Yesugâren âiwe.

³ Yesugâren âimjâ itâ sâmb mâsikâwe, “Mârumņan Propete a, zijâ a nâi gâbapkât sâwe, zo gâ mo nâiğât mambât ândinat?”

⁴ Sâne Yesuņjâ itâ sâmb dâzâņgoip, “Zen âburem âimjâ kut nâi nâi ek nâņge, zorat siņgi Yohane dukubi. ⁵ Sen nâtiğâk siņziņ ânângâtsap. Kinziņ bâliņjâ mâtâp lâņ âim ge. Sâk bâlâ a sâkziņ âlip uap. Kindapziņ bâpsâsâņ, zo den nâņge. Mumuņandâ zaatse. A ambân kanpitâ, zen lâunan gâbâ den siņgi âlip nâņge. ⁶ Nâi zâk nâgât nâņgi mân âkon upap, zâkkât nâņga sâtâreņpoot uap.”

⁷ Oi Yohanegât arâp, zen âburem âine Yesuņjâ a ambân zâk sot ândiwe Yohanegât topņjâ itâ sâmb dâzâņgoip, “Zen mirâ kamân âtânan, a mân ândiândiņan wan iknam âiwe? Gerâ nâi pibâņjâ koi âim gam kiri iknam âiwe? ⁸ Mo a nâi hâmbâ neulenpoot iknam âiwe? Zen nâņge. A hâmbâziņ neulenpoot, zen a kutâ zengât mirin tapme. ⁹ Mo zen Propete nâi iknam âiwe? Zorat nâ dâzâņgwa nāngânek. Zen a igâwe, zo

Propete nâmbutnâ zengât dâp bujâ. Zâk tobat nâi. Nâmbutnâ zo walâzingap. ¹⁰ A zorat den kulem nâi itâ ziap, 'Nângâ. Nâgât kore a nâi sângongua kândom otgibap.

Zâknâ mâtâpkâ kârâm kubikpap.'

¹¹ Nâ perâknjak dâzângobâ. Ambân zengâren gâbâ âsagiwe, nâmbutnâ zengâren gâbâ nâinjâ Yohane mân wâlâp. Ka a giginâ nâinjâ Anutu um topnjan ândibapnâ, zâk walâbap. ¹² Yohane too sanjon nep topkwâip, narâk zoren gâbâ a ambân donbep, zen sumbemgât sinji upigât kâtigiwe. Oi a kâwalizinqootnâ sumbem kamân zo baginan kâtigie. ¹³ Propete a sot Mose, zen zorat den kânjan sâm kulemgum gane Yohanegâren âkip. ¹⁴ Den zi umzinâ gâsui nângânâ sâm, nângânek. Elia gâbâpkât sâwe, zorat bonnâ Yohane gâip. ¹⁵ Nâi zâk kindapnjoottjâ den zi nângâbap.

¹⁶ A kâmut zi, waniñ zen sot dâpkwap sâbâ? Zen katep yatâ. Katep zinâ ek birâ, nângâm birâ upme. A ambân kâmut zi zo yatâ. Katep, zen kamân sombemân tap bukurâpziñ itâ sâm dâzângome, ¹⁷ 'Kep meindâ wangât mân kue? Nen umbâlâ kep meindâ wangât mân isie?' ¹⁸ Yohane zâk nepnâ topkwap too kâtik sot nalem birâm ândei ekñâ sâwe, 'Zâk wâkenoot ândiap.' ¹⁹ A bonnâ nâñâ gamñâ nalem sot too nia nekñâ itâ sâme, 'Iknek. A zi kât mimin a sot bâlinj mâme a, zengât buku. Wainj sot nalem nem mân birâmap.' Ka sa nângânek. Anutugât nângânângâ bon asâgem topnâ mem kâkjan kwâpmap."

Yesunâ Galilaia a zengât girem sâip.
(Lu 10:13-15)

²⁰ Narâk zoren Yesunâ kamân nâmbutken nep tuugi ekñâ umzinj mân melânjâwegât den topkwap sâm topzinj itâ sâm muyageip, ²¹ "Yeï, Korazinj mâirâp, Yeï, Besaida mâirâp, zengâren nep patâ kulem top top muyageip. Kulem yatâ zo Tiro sot Sidonj kamânân muyagei sâi zen mârumñan isem umbâlâ opñâ umzinj melânjbe. ²² Zorat dâzângua nângânek. Tiro Sidonj kamân mâirâp, zen den kubikkubik narâkñan hâunâ diim gei otzingâbap. Zen ko hâunâ mem zâi pam otzingâbap. ²³ Kapenaum mâirâp, zen dap upi? Sumbemân zâibi? Bujâ. Zen sim kârâbân kâbakzezingâbap. Zengâren kulem top top muyageip. Kulem zo Sodom sot Gomora kamânân muyagei sâi kamân zo mân buñ op narâk ziren tok tâpâp. ²⁴ Zorat dâzângua nângânek. Den kubikkubik narâkñan Sodom kamân mâirâp, zen hâunâ mem gei kwap otzingâbap. Zen ko hâunâ mem zâi kwap otzingâbap."

Yesunâ Ibânâ sâm bâbâlanj kwâkñangip.
(Lu 10:21-22)

²⁵ Narâk zoren Yesunâ Kembangâren den itâ sâip, "Ibâ, hân sot sumbem mariñâ, gâ âlip opmat. A ziñâ nângânângâzinganjât nângâne zâizâinj opmap, zo dinging tik kwatzingâmat. Ka a umzinjan giginâ upme, zen ko dinging sâm muyageizingâmat. Oi nâ zorat sâm âlip kwatgigan. ²⁶ Kembu, gâ yatâ muyagem âibâpkât nângâna âlip oip." ²⁷ Ninâu yatâ sâmjâ arâpnâ nen itâ sâm dâtnangoip, "Ibânâ, zâk kut nâi nâi nâgât sinji sâm bitnan pam nanjip. Umnan den sot nângânângâ ziap, zo mân nânge. Ibânâ zâk zikñik nângap. Oi Ibânângât umñan den sot nângânângâ ziap, zo mân nânge. Nâ ninik nângan. Oi nâñâ a nâmbutnâ Ibânângât topñâ sâm muyageizinga âlip nângâm kwâkâbi."

Yesunâ diiningâbap.

²⁸ "Kut nâi nâi yâmbâtñâ tuum kâbâ yâmbât sot sâknam nângâm ândime, zen aksik nâgâren gane gâsuzingâ um sâkziñâ sânduksâbap. ²⁹ Nâ umnandâ mulun op giginâ op ândimangât nâgâren gane nep ârândâñ tuum ândinat. Oi um dâpziñandâ lumbeñâ muyagem ândibap. ³⁰ Nâ sot kin nep tuutuun, zo bâbâlanj. Nâgât nep, zo bâbâlanj."

12

Yuda zengât kendongât den.
(Mk 2:23-28; Lu 6:1-5)

¹ Narâk zoren Yesunâ kândom otninji kendonân kâlâmân obândiwen. Âimñâ arâp nen tepniñanjât opñâ sejon keet namuñ niwen. ² Yatâ oindâ Parisaio a, zinj zo ekñâ Yesu dukum sâwe, "Ek. Arâpkâ zinj kut zo ue, zo kendonân mân orotñâ." ³ Sânetâ itâ sâm dâzângoip, "Dawidi sot arâpnâ, zen tepkât opñâ urâwe, zo sâlâpkum nângâme mo buñâ? ⁴ Zâk Kembu Anutugât namâ zo zâim nalem hâlâlû sâsâñâ, zo mei niwe. Nalem zo zâk sot arâpnâ niwe. Zo mân orotñâ. Namâ galem ziñjik nimbigât sâsâñ. ⁵ Anutugât gurumin den ekabân den itâ sâlâpkum nângâme? Tirik namâ galem a, zen Yuda zengât kendonân tirik namin âim nep tuum gurumin den zo kume, zorat tosanâ mân opmap. ⁶ Zen Kembangât namâ zo hâlâlû sâme, Ka nâñâ ko dâzângua nângânek. Nâ mâteziñan kinzan, nâ walâwalâj. Namâ zo giginâ. ⁷ Anutugât den kulem nâi itâ ziap, 'Bâu zuu kom om nibigât mân sâwan. Um lâklâk op a buku otzingâbigât otnigap.'

Zen den zirat topñâ nângâm sâi a tosanj buñâ den lanj nâi mân dâzângobe. ⁸ A bonnâ, nâ kendongât mariñâ op ândian."

Yesunâ kendonân a nâi kubigip.

(Mk 3:1-6; Lu 6:6-11)

⁹ Yatâ sâmnâ zobâ âim mâpâmâpâse namin zarip. ¹⁰ Zoren a nâi tâip. Zâk biknjâ humutnjik. Oi a zinjâ Yesu mâsikâm sâwe, "A kendonân kubikzingâzingân, zo orotnjâ mo mân orot?" ¹¹ Sâne Yesunâ lâuzijan mem itâ sârnâ mâsikâzingip, "Zengâren gâbâ a nâinjâ râmanjâ kânok lâmân giari ko kendongât op birâbap? Yatâ mân upap. ¹² Râma zâk yennâ. A zen ko bonnjâ, zorat kendonân âlip orotnjâ." ¹³ Yatâ sâmnâ a zo itâ sârnâ dukui, "Bikâ tântân pa." Sâi biknjâ tântân pâi âlip op toren yatâ oip. ¹⁴ Yatâ oi Parisaio a, zen zo eknâ âimnjâ zâk dap yatâ kunat sârnâ den âraguwe.

Yesugât den sâsân, zo bonnjâ oip.

¹⁵ Yesunâ den zo nângâm kamân zo birâm nâin arip. A donjep patânâ molinetâ kubikzingâm nanjip. ¹⁶ Zen zâkkât topnjâ zo a ambân mân dâzângogigât den sârnâ kâtigeip. ¹⁷ Yatâ oi Propete Yesaianjâ mârumpân Anutugât den kulengoip, zo bonnjâ oip. Den zo itâ,

¹⁸ "Zen nannâ iknek. Nâ zâk gâsum sâlâpkuan. Zâk nannâ âlipnjâ. Zâkkât umnâ kinmap. Nâ Kaapumnâ pinda beknjan mei hân toren toren a zengâren den kubikkubiknjâ sârnâ hanjâpâmbap. ¹⁹ Zâk den sârek mân sâbap. Kamân sômbemân mân kwamitagoi nângâbi. ²⁰ Gerâ âbâbângum, zo mân kârâm mânângât pâmbap. Oi kârâp tirâp mân biri bâpsâbap. Yatâ op nep tuum ândim den târârak sârnâ kubikmubik oi târârak op kâtigem zimbap. ²¹ Yatâ oi a ambân hân toren toren, zen zâkkât kutsinjân târokwapî."

Yesunâ wâke nâi moleip.

(Mk 3:20-30; Lu 11:14-23; 12:10)

²² Nârâk zoren wâkenjâ a nâi okjanji kopa op sijâ bâpsâsân op ânde Yesugâren diim âiwe. Âine Yesunâ a zo kubigi sinjâ ânângâri eknjâ den sâip. ²³ A ambân kâmut kirâwe, zen zo eknâ imbanâzîj buj oi itâ sâwe, "Dawidigât kiun gâbâpkât sâsânjâ, zo zi mot nâi." ²⁴ Sâne Parisaio a, zinjâ den zo nângâm itâ sâwe, "Zo sarâ. Wâke zengât a kutâ kutnjâ Bezebulu, zâknâ mam okjanji wâke molizingâmap."

²⁵ Zen yatâ sâne Yesunâ umzijan eknâ itâ dâzângom sâip, "Hân nâigât a, zen kâsa utnetâ hânzîj zo kwamen zimbap. Oi kamân nâigât a mo mirâ nâigât a, zen kâsa utne mirâ kamânzîj buj upap. ²⁶ Satân sot arâpnjâ, zen kâsa utnetâ nepzîjâ dap yatâ kâtigem zimbap? ²⁷ Zen nâgât itâ sâme, 'Bezebulunâ mam okjanji wâke molizingâmap.' Oi zengât narâpzinjâ nâinjâ mam otzîjî wâke molizingâme?

Sarâzingângât topnjâ zo narâpzinjândâ muyagibi. ²⁸ Nâ ko Anutugât Kaapumnâ mam otnigi wâke molizingâman. Anutugât um topnjâ ândiândigât narâknâ mâte otzîjî mân nânge.

²⁹ A nâi, zâk mirânjan kâwali op tâi dap yatâ a nâinjâ zâim sikum beknjan mimbap? Yatâ bunjâ. Kâwali a zo komnjâ kin bik saam pamnjâ sikumnâ âlip beknjan mimbap." (Yesunâ den zo Satangât op sâip.)

³⁰ Yatâ sâmnâ itâ sâip. "Nâi zâk buku mân otnibapnjâ, zâk kâsa otnibap. Nâi zâk nepnâ mân galem upapnjâ, kâdanjap.

³¹ Zorat dâzângua nângânek. Bâlinjâ top top sot den sumunnjâ top top, zorat tosa birâbirânjâ ziap. Ka nâi zâk Tirik Kaapum sârnâ bâlinjâ kwâpâp, zâkkât tosa birâbirânjâ mân ziap. ³² Nâi zâk a bonnjâ nâ sârnâ bâlinjâ kwatnibap, zâkkât tosa âlip gulipkubap. Ka nâi zâk Tirik Kaapum sârnâ bâlinjâ kwâpâp, zo ko tosanjâ hânân sot Sumbemân mân gulipkubap.

³³ Zen nak nâigât âlipnjâ sârnâ bonnjângât yatik âlipnjâ sâbi. Mo nak nâigât bâlinjâ sârnâ bonnjângât yatigâk bâlinjâ sâbi. Nak zo bonnjândâ nak topnjâ sârnâ muyagemap.

³⁴ Zen mulumgât kiurâp. Bâlinjândâ wiran den âlipnjâ sâbi. Umzijan kut nâi nâi zemap, zo yatik lâuzijan kopgâmap. ³⁵ A târâraknjândâ umjan gâbâ den âlipnjâ kopgâmap. A nâi nângânângâ bâlinjâ, zâkkât umjan gâbâ den bâlinjâ kopgâmap. ³⁶ Nâ dâzângua nângânek, Den kubikkubik narâknjan den sarâ top top, zorat hâunâ Anutunjâ zîjgâbap. ³⁷ Den sâmat, zorânjâ topkâ sârnâ muyagei gâsu gobap. Mo den sâmat, zorânjâ topkâ muyagei birâgibap."

Yesu kulem top topkât dukuwe.

(Mk 8:12; Lu 11:29-32)

³⁸ Yatâ sârnâ dâzângoi Kembangât gurumin den zorat galem a sot Parisaio a nâmbutnjâ, zen itâ mâburem dukuwe, "Patâ, top lâkulâku kulem nâi tuuna âsagei iknâ."

³⁹ Sânetâ itâ sârnâ dâzângoip, "A kâmut zi sot mâmezîjâ bâlinjâ sot Kembangât den birâbirânjâ. A yatâ zorânjâ top lâkulâku kulemgât sâme. Zen kulem nâi mârâtnjâ bunjâ. Propete Yonagâren muyageip, zo yatâ muyagei ikpi. ⁴⁰ Yona zâk sirâm karâmbut saru zuu patâgât umjan gei zeip. Zo yatigâk a bonnjâ, nâ sirâm karâmbut hân umjan zimat. ⁴¹ Zorat ko den kubikkubik narâknjan Niniwe kamân mâirâp, zen gam a kâmut zi zengât topzîj sâne hâunjâ yâmbâtnjâ patâ mimbi. Wangât, Niniwe kamân mâirâp, zen Yonanjâ den girem dâzângoi nângâm umzîjâ melânâwe, zorat. Na sa nângânek. Nâ zi kinzan, nâ Yona wâlan. ⁴² Oi ambân kutâ hân torenjen gâbâ Salomogâren gâip, zâk yatik den kubikkubik narâknjan kâmut zi zengât

tosazij sapsubap. Wangât, ambân zorânâ hân kêrebân gâbâ gam Salomogâren den nângânângâ bonjâ mimbam gâip, zorat. Oi nâ zi kînzân, nâ Salomo wâlan. Zen wangât op nâgât den birâme?”

Wâke, zâk gebâkjan puriksâm a tâmbetkubap.
(Lu 11:24-26)

⁴³ “Wâkejâ a umân gâbâ takâm gam hân a mân ândiândijân âi ândim tâtat mâmenjâ kêrubap. ⁴⁴ Kârumjâ sâbap, ‘Nâ mirânâ birâm gâwan, zoren âibâ.’ Sâmjâ âburem âi ikpap. Egi marijâ bunâ, sanjon kubikkubikjâ. ⁴⁵ Yatâ ekjâ âim wâke bukurâpnâ nâmburân zagât, zikjâ dâp bunâ, bâlij kâtikjâ, zo sai ga mirâ zorenâk tâtat mâme upi. Oi a zo mârum bâlijâ ândeipjâ bet bâlij op kwâtâtibap. Bâlij mâme a kâmut zi, zengâren yatik muyagibap.”

Yesugât mam murâpnâ.
(Mk 3:31-35; Lu 8:19-21)

⁴⁶ Yesu zâk den yatâ sâmjâ dâzângom kiri kândâtzijan Yesugât mam murâpnâ, zen gam den dukunam mambât kirâwe. ⁴⁷ Mambât kinetâ a njâinjâ Yesu itâ sâmjâ dukuip, “Nângâ. Mamgâ murâpkâ, zen den dâgonam kândâtzijan ga kinze.” ⁴⁸ Sâi Yesujâ itâ sâmjâ dukuip, “Mam murâpnâ wanij zinjâ?” ⁴⁹ Yatâ sâmjâ arâp kirâwe, zengâren bikjâ pamjâ itâ sâmjâ dâzângoip, “Zinjgitnek. Mamnâ murâpnâ zi te. ⁵⁰ Sumbem Ibânângât sâtnjâ nângâm lume, zen ko nâgât mamârnâpnâ mun garâpnâ ue.”

13

Keet maamaandijâ den.
(Mk 4:1-9; Lu 8:4-8)

¹ Sirâm zoren Yesujâ mirin gâbâ gem saru sâtnjan âi tâip. ² Âi tâi a ambân kâmut patâ zâkkâren mindune zinjgit wangâ njân zarip. Oi zâk wangâyân tâi a ambân donjeb patâ, zen sagân kirâwe. ³ Zen sagân kinetâ den sumbuñ top top sâmjâ dâzângoip. Njâi ko itâ sâip, “Nângânek. A njâinjâ keet maandijbam nebân arip. ⁴ Âi maandijj keet nâmbutjâ mâtâbân gei ze nîi zinjâ ga niwe. ⁵ Oi keet nâmbutjâ hân sinjtnjan gei zeip. Zoren hân mâiktârâ kwâkjanâk, zorat kek takip. ⁶ Ândânjâ kêrep mân giari maanjâ egi hâlâlânsâm moip. ⁷ Keetjâ nâmbutjâ hibuk osetjan gei zeip. Gei zemjâ kâmjâ taki hibukjâ kwârakoipkât moip. ⁸ Keet nâmbutjâ ko hân âlipjan gei zen bonjâ donjeb âsageip. Topjâ njâigât keetjâ 1 handeret. Topjâ njâigât keetjâ 60. Topjâ njâigât 30. Bonzinjâ yatâ âsageip. ⁹ Zorat njâi zâk kindapjootjâ den zi nângâbap.”

Yesujâ den sumbuñgât sâmjâ dâzângoip.

(Mk 4:10-12; Lu 8:9-10)

¹⁰ Den yatâ sâmjâ dâzângoip arâpnâ nen um topjan gam mâsikâm sâwen, “Gâ wangât den sumbuñ dâzângomat?” ¹¹ Sâindâ zâkjâ itâ dâtnângoip, “Anutu um topjan bagibaginâ, zorat den sumbuñâ ziiñâ nângâm kwâtâtibigât sâsân. A nâmbutjâ, zen bunâ. ¹² Njâi zâk den nângânângâ, zo mem ândei Anutujâ târokwap pindâbap. Oi nângânângâ patâ upap. Ka njâi zâk den nângânângâ pindip, zo mân mem ândei beknjan mimbam. Oi yen ândibap. ¹³ A nâmbutjâ, zen sinzinjâ ekjâ mân ek kwâtâtibi. Oi kindapziñandâ den nângâm mân nângâm kwâtâtibi. Zorat op den sumbuñâ dâzângoman. ¹⁴ Oi mârumjan Propete Yesaianjâ kânjan den sâip, den zo bonjâ uap. Den zo itâ,

‘Kindapziñandâ den nângânângâ, zo nângâbi. Ka umziñandâ ko mân nângâm kwâtâtibi. Sinziñandâ igikjâ, zo ikpi. Ka zorat topjâ, zo mân ek kwâtâtibi. ¹⁵ A ambân kâmut zi, zen um kâtik. Kindapziñ bâpsâsân. Sinziñandâ mân ek kwâtâtibi. Umziñandâ mân nângâm kwâtâtibi. Umziñ mân melâjne ko nâ dap yatâ kubikziñgâbat?’

¹⁶ Zen ko sinzinjâ âlip ikme. Kindapziñ âlip nângâme. ¹⁷ Zorat zengât nânga âlip uap. Nâ perâkjak dâzângobâ. Mârumjan Propete sot a târâkjak donjeb, zen kut njâi njâi zen ek nângâme, zo ek nângânâm osimjâ mân ek nângâwe.”

Keet maamaandij, zorat topjâ sâmjâ dâzângoip.

(Mk 4:13-20; Lu 8:11-15)

¹⁸ “Oi zi keet maamaandij den, zorat topjâ dâzângua nângânek. ¹⁹ Keetjâ mâtâbân gei zeip, zorat dâp a nâmbutjâ ândime. Zen sinji âlip nângâne umziñan mân giari bâlijâ mariñandâ gamjâ zo beknjan memap. ²⁰ Keetjâ hân sinjtnjan gei zeip, zorat dâp a nâmbutjandâ ândime. Zen sinji âlip nângâm âkñâlem ândime. ²¹ Umziñan ko ândânjâ mân gâsuipkât narâk pânkânok mem ândine sâknam mo zângom tâk namîn pâpan, zo âsagei kektâ lorem birâme. ²² Keetjâ hibuk kwâkjan gei zeip, a nâmbutjâ zen yatâ ândime. Zen sinji âlip zo nângâmjâ sâkkât kut njâi sot kât sikumgât âkñâle op ândine umziñan bon mân âsagei bonjâ buj op gukupitjâ upap. ²³ Keetjâ hân âlipjân gei zeip, zo a nâmbutjâ zo yatâ ândime. Zen den sinji âlip nângâm umziñan gei mem ândime. Oi njâigâren bonjâ 1 handeret, njâigâren 60, njâigâren 30. Bonjâ yatâ âsagemap.”

Nebân hibuk takip, zorat den.

²⁴ Yesuñâ den sumbuñâ nîai itâ sâm dâzângeop, “Sumbemgât den sinji âlip, zorat mâtâp zi itâ. A nîainâ nepñan âi keet maandenjip, zoren dâpkwap sâbâ. ²⁵ Keetjâ maandinâ ari a uman zine narâk zoren kâsanâ gam hibuk keetjâ maandinâ arip. ²⁶ Oi keet zo takâm bon upâ sâi hibuk ârandân takâwe. ²⁷ Oi kore a, zen zo ekjâ nep mariñâ dukum sâwe, ‘Patâniñâ, gâ nepkan keet âlipñâ maandenjin. Oi Hibuk zo waniñ gâbâ tákap?’ ²⁸ Mâsikâne sâip, ‘Kâsa nîainâ maendenj âsageip.’ Yatâ sâi mâsikâwe, ‘Nen âi sâmbum panâ?’ ²⁹ Sâne itâ dâzângeop, ‘Buñâ. Zen hibuk sâmbum kâmjâ zo sâmbubegât birâbi. ³⁰ Zo yenâk zimbabot. Oi bonñâ mimiñ narâk oi nep a itâ sâm dâzângeobat, “Kândom zen hibuk zo sâmbum buranñ saam kârâbân umbi. Bet ko bonñâ âlipñâ mine mirânan zâibap.” ’ ”

Wakum sot sii dangât, zekât den.
(Mk 4:30-32; Lu 13:18-21)

³¹ Den sumbuñâ nîai itâ sâm dâzângeop, “Sumbemgât den sinji âlip, zorat mâtâp, zo wakum keetjâ yatâ. A nîainâ keetjâ zo nepñan pâip. ³² Keetjâ zo mâiktârâ. Keetjâ nâmbutñâ zengât ombezijnan. Zo kâmjâ takâm zâim walâzingâm nak patâ opmap. Oi niñ zen gam bâranñan pam tapme.”

³³ Oi den sumbuñâ nîai itâ sâm dâzângeop, “Sumbemgât den sinji âlip, zorat mâtâp, zo sii dangât naamñâ yatâ. Ambân nîainâ nalemân sii dangât zâtki giari nalem aksik naam op nanjip.”

Nebân hibuk takip, zorat topñâ.

³⁴ Yesuñâ den dâzângeop, zo sumbuñjik dâzângeop. Den muyap mân sâm muyagem dâzângeop. ³⁵ Yatâ oi Propete a nîainâ den sâip, zo bonñâ oip. Den zo itâ, “Lâunan den sumbuñâ top top muyagei sâbat. Hân muyageibân gâbâ den tik zeip, zo sâm muyagibat.”

³⁶ Yesuñâ a ambân zâmbari âine mirin zarip. Zâi tâi arâpnâ nen zâimñâ dukum sâwen, “Kâlamân hibuk muyageip, den sumbuñâ zorat topñâ sâna nângânâ.”

³⁷ Dukoindâ itâ sâm dâtnângeop, “A keet âlipñâ pâip, zo a bonñâ nîñâ pârâwan. ³⁸ Nep, zo han patâ zi. Keet âlipñâ, zo sumbemgât sinji a ambân kâmut. ³⁹ Hibuk, zo bâliñâ mariñâ, zâkkât kâmut. Kâsa zâk nebân hibuk keetjâ maandinjip, zâk Satañ. Bon mimiñ narâkñâ, zo hâuñâ mimiñ narâkñâ. Nep tuutuun a, zen sumbem a. ⁴⁰ Hibuk sâmbum kârâbân uwe, zo yatigâk hâuñâ mimiñ narâkñan âsagibap. ⁴¹⁻⁴² A bonñâ, nîñâ kâwali arâpnâ sângonzângeop a ambân zengâren gâbâ bâliñ mâme a ambân sot gurumin den kukujâ a ambân, zo gâbâzeizingâm kârâp tâmbânñan zâmbane geibi. Zen zoren umbâlâ op isem ândibi.

⁴³ A târârak zen ko Ibâziñangât um topñan âsakjoot maa yatâ âsagem ândibi. Nîai zâk kindapñootñâ den zi nângâbap.”

Kune kinsagât den.

⁴⁴ “Sumbemgât den sinji âlip mâtâp, zo itâ. Kune kinsa nîai hibukñan tik zei a nîai zoren âi muyageip. Muyagemñâ umâlep patâ nângâm kwârakum âi kut nîai nîai tâkñanjip, zo pam kât mem nangâm hân zo kwâlîp.”

Kunegât den sumbuñâ.

⁴⁵ “Sumbemgât sinji âlip mâtâp, zo itâ. A nîai kunegât kârûm ândeip. ⁴⁶ Kârûm ândim kune nîai tipñan kurum, zo muyageip. Muyagemñâ kut nîai nîai gâkñâ, zo a zo pindi kune zo zâkkât oip.”

Saru zuu irâ, zorat den sumbuñâ.

⁴⁷ “Sumbemgât sinji âlip, zorat mâtâp, zo injangât irâ yatâ. A zen irâ zo saruyân pane giari zuu topñâ topñâ piksâwe. ⁴⁸ Piksâne sâmbume âkñan zarip. Oi inñ niniñâ, zo wangâyân parâwe. Mân niniñâ ko birâm pane saruyân giarip. ⁴⁹⁻⁵⁰ Narâk patâ mâte oi ko zo yatâ muyagibap. Narâk zoren sumbem a, ziñâ a hânñâ hânñâ kâsâpzingomñâ bâliñ mâme a minzingâm kârâp patin zâmbane geibi. Zoren umbâlâ op isem ândibi.”

⁵¹ Yatâ sâmjâ mâsikâniñjip, “Zen zo aksik nângâm nanje mo buñâ?” Sâi niñâ sâwen, “Nen nângâm nanjen.” ⁵² Sâindâ dâtnângeop, “Zen dinnâ nângâm kwâtâtemñâ sinji âlipñangât mâtâp nângâm kwâkâbi. Zen mirâgât mariñâ yatâ opñâ kabânñan gâbâ kut nîai nîai âlip sângiñâ sot unakñâ lândim pambi.”

Nasarete kamânân Yesu kândâtkuwe.
(Mk 6:1-6; Lu 4:16-30)

⁵³ Yesu zâk den sumbuñâ top topñâ zo sâm nangâm mirâ kamân zo birâm arip. ⁵⁴ Âi kamânñan Nasarete, zoren âi takâm mîpâmâpâse namin zâim den sinji âlip sâm dâzângeoi a zen nângâm imbanâziñ buj oi sâwe, “Zâk nângânângâ sot imbanâ zo waniñ gâbâ muyageip. ⁵⁵ Nen topñâ nângen. Zâk mirâ tuutuun a nanñâ. Mamñâ Maria. Murâpnâ kutziñâ Yakobo, Yose, Simoñ sot Yuda. ⁵⁶ Garâpnâ nen sot ârandânñ ândien. Zâk kut nîai nîai zi ikâ zoren muyageip?” ⁵⁷ Zen yatâ nângâm kwakñâ zâkkât nângâne geip. Oi Yesuñâ sâm dâzângeop, “Propete a nîai zâk kutsiñgîñâ hân torengeñ laj kârâm ari kamârâpnâ sot torerâpnâ, zen zâkkât nângâne gei birângangame.” ⁵⁸ A zen unziñ angân kârâwegât Yesuñâ kamân zoren kulem top top donjep mân tuugip.

14

Herodejâ sâi Yohane kuwe.

(Mk 6:14-29; Lu 3:19-20; 9:7-9)

¹ Narâk zoren a kutâ Herode, zâk Yesugât sinji nângip. ² Sinji zo nângâmjâ a sâtjâ gâkârâpnjâ itâ sâam dâzângoip, “Nâ itâ nângan. Yohane too sanjonziŋgip, zâk mumunjan gâbâ zaat kâwaliŋoot ândiap.”

³ Den zo yen mân sâip. Mârumjan Herode zâk munjâ Pilipogât ambân beknjan meip, kutjâ Herodia. Ambân zâkkât opnjâ sâi Yohane kinj bik saam tâk namin pane zeip. ⁴ Wangât, Yohanenâ den itâ dukuip, zorat, “Gâ ambân zo mein, zo mân orotjâ.” ⁵ Oi Herodejâ Yohane kumbam nângip. Ka a ambân zinjâ Yohanegât nângâne Propete op ândeip, zorat kenjgât op birip. ⁶ Oi Herode âsaasagin narâk oi omo nâne patâ utnam utne Herodiagât bâratjâ, zâk Herode sot a sâtjâ tarâwe, zengât mâteyân kep ândei Herode ek âkjalêm itâ sâam dukuip, ⁷ “Nâ den zi sâam kâtigan. Gâ wan mo wangât sâna gibat.” ⁸ Oi ambân zâk mamjandâ den dukui itâ sâip, “Yohane too sanjon nep tuugip, zâkkât gânduj kom mânângâtjâ kâukjâ hâkobân pam mem ga ni.”

⁹⁻¹¹ Yatâ sâi a kutâ zâk nângâm pârâkpâip. Nângi mân dâp oip. Ka zâk a sâtjâ zengât mâteziŋjan sâam kâtigeip, zorat op zo bon upakât nep a sanjonzârŋgoi Yohane tâk namin tâi gândujâ kârâm mânângât kâukjâ hâkobân pam mem ga Herodia bâratjâ pindâwe. Ambân zo memjâ mamjâ pindip. ¹² Yohane kune moi arâpnjâ zen gamjâ kâmarânjâ mem hangumjâ âi Yesu den sinji dukuwe.

Yesujâ a 5 tausen nalem ziŋgip.

(Mk 6:31-44; Lu 9:10-17; Yo 6:1-13)

¹³ Yesujâ den sinji zo nângâm wanjâyân zâim hân a mân ândiândiŋjan, zoren ândibam arip. Ari a ambân donbep patâ kamân nâin nâin gâbâ, zen sinjinâ nângâm saru sâtjan âim muyagiwe. ¹⁴ Yesujâ wanjâyân gâbâ gemjâ a ambân kâmut zo ziŋgitjâ umjâ nângâmjâ a ambân sisi mâsekiŋoot, zo kubikziŋgip.

¹⁵ Yatâ op ândei mirâ oi Yesugât arâpnjâ niŋâ dukum sâwen, “Zi a mân ândiândiŋjan ândeindâ mirâ nâtiksbâbâmap. Gât ko a ambân zâmbana kamânân âim nalem muyagibi.” ¹⁶ Sâindâ Yesujâ itâ sâam dâtnângoip, “Wangât âibigât se? Ziŋjâ nalem ziŋgânek.” ¹⁷ Yatâ sâam dâtnângoip sâwen, “Nen zi nalem bâtnâmbut sot saru zuu zagât mem ândien. Nen nalem nâmbutjâ bujâ.” ¹⁸ Sâindâ Yesujâ itâ sâam dâtnângoip, “Nalem zo nâgâren mem ganek.”

¹⁹ Yatâ sâmjâ a dâzârŋgoi hibuk luatjâ tap âiwe. Yesujâ nalem bâtnâmbut sot

saru zuu zagât, zo mem sumbemân egi zari sâiwap sâmjâ namuj arâpnjâ niŋgi niŋjâ kâsâpkum a ziŋgâwen. ²⁰ A pisuk nem âkon urâwe. Oi buputjâ zeip, zo meindâ irâ kiin zagât piksâip. ²¹ A nalem niwe, zo tenjâziŋjâ 5 tausen yatâ. Ambâ murârâpziŋjâ mân sâlâpziŋgowen.

Yesu saru kwâkjan lân lân arip.

(Mk 6:45-52; Yo 6:15-21)

²² Yatâ opnjâ Yesujâ arâpnjâ sâi wanjâyân zâi saru nâmbutken âinam âiwen. Yesu zâk a ambân zâmbari âibigât zoren tâip. ²³ Oi a ambân zâmbari âinetâ zâk ziknjik ninâu sâbam bâknjan zarip. Yatâ op ândei nâtiksbâi zâk ziknjik zoren ândeip. ²⁴ Wanjânâ âim saru tânâmjan takip. Oi pibâ patâ zâk âiwenân gâbâ gam saru kunziri wanjâ mem kâbakneip âinam osiwen. ²⁵ Mirâ hanjâsâgât Yesujâ saru kwâkjan lân lân ga muyageniŋip. ²⁶ Zâk zo yatâ gâi arâp niŋjâ ekjâ kenjâtiniŋjâ op wâke gaap sâam den kâtik kambânâwen. ²⁷ Yatâ oindâ den itâ sâam dâtnângoip, “Umziŋ diim geik. Zi ninak gaan. Mân kenjât utnek.” ²⁸ Sâi Peteronjâ sâtjan mem itâ sâip, “Kembu, ninak gaan sâna too kwaknjik lân gâbâ.” ²⁹ Sâi Yesujâ sâip, “Ga.” Sâi Peteronjâ wanjâyân gâbâ geim saru kwâkjan Yesugâren arip. ³⁰ Peteronjâ âim tâi pibâ patâ nâi gâi kenjât op geibam op Yesu konsâm sâip, “Kembu, gâ gâsuni.” ³¹ Sâi zorenâk Yesujâ gâsum sâip, “Gâ wangât nângâm pâlâtângâ lotjâ oi um zagât uat?” ³² Yatâ sâam gâsui wanjâ kâligen koggâitâ pibâ hiriŋsâip. ³³ Oi a wanjâyân tarâwen, nen Yesu um topjan âi pindiŋsâm sâwen, “Gâ perâknjak Anutugât nanjâ.” ³⁴ Oi saru nâmbutken âimjâ Genesarete hânân takâwen. ³⁵ Zoren a zen Yesu ekjâ den pane kamân nâin nâin ari a ambân sisi mâsekiŋoot di-iziŋgâm zâkkâren gawe. ³⁶ Oi zen Yesu itâ dukuwe, “Nângâna hâmbâgâ murukjan gâsum mâsekiŋ buj upap.” Yatâ urâwe, zorânjâ sâkziŋjâ âlip op nanjip.

15

Kut nâi nâi ninijandâ a um mân sumunkomap.

(Mk 7:1-23)

¹ Narâk zoren Yerusalem kamânân gâbâ Parisaio a sot Kembugât gurumin den galem a, zen Yesugâren gam mâsikâm sâwe, ² “Arâpkâ, zen wangât sâkurâpniŋ zengât den kom bitzinâ mân too sanjon nalem mem nime?”

³ Yatâ sâam mâsikâne Yesujâ itâ sâip, “Zen ko wangât ziŋjâ sâkurâpziŋjanġât den lum Anutugât den kume?” ⁴ Anutugât den itâ ziap, “Gâ ibâ mam sâtzik lum hurat kwatzikâban. Oi nâi zâk ibâ mam den bâlinâ dâzâkobap, zâk mân ândibap.

Zâk kune mumbap.’⁵ Zen ko itâ sâme, ‘Njâi zâk ibâ mam itâ dâzâkobap, “Kut nji zikâbam, zo Anutugât sinji sâm paan.” Zâk zo yatâ opnjâ on galem mân otzikâbap.’⁶ Zen yatâ opnjâ Anutugât den birâne giari sâkurâpziñgât den zorik lum ândime.⁷ Sarâ a, zen. Zengât op Propete Yesaianjâ Anutugât den itâ sâm kulengoip,⁸ ‘A kâmut zi lâuziñandik mîpâsenime. Umziñandâ ko birânime.’⁹ Oi den bonngât hâuñjâ a ziiñ den sâm kwâkâyanngâme. Zen lâuziñandik mîpâsenime. Nâ zorat nânnga yen opmap.’”

¹⁰ Yesu zâk zo yatâ sâm dâzângom a ambân sâi gane itâ dâzângom sâip, “Nâ den dâzângua nânngâm kwâtâtineke.”¹¹ Kut nji nji nine geimap, zo mân sumunkomap. Ka lâuziñan gâbâ kopgâmap, zorânjâ sumunkomap.”

¹² Yatâ sâi arâpnjâ niñjâ zâkkâren âim mîsikâm sâwen, “Den yatâ zo sâna Parisaio a zen nânngâm bâliñ kwatigge, zo nânngat?”¹³ Sâindâ sâip, “Nebân kut nji zo sumbem Ibânandâ mân kâmerip, zo sâmbum nanngâbap.”¹⁴ Zen yen birâziñgâneke. Parisaio zen sinziñ jâtâtiknjâ. Zengât mâtâp kândom a sen bâpsâsânjâ zagât diiangâm âibabot, zo ko mâtâp tâpâkum ârândânjâ lâmân geibabot.”

¹⁵ Sâi Peteronjâ itâ sâm dukuip, “Den sumbuñjâ dâzânguat, zorat topnjâ sâna nânngânâ.”¹⁶ Sâi Yesuñjâ dâtnânngoip, “Zen tok um nânngânânngâziñ mân pâronjsâi ândie, mo dap?”¹⁷ Topnjâ itâ mân nânge? Anjâ kut nji nji nine tep kâmbuziñan giari mem kubigi mâtâpnjan geimap.”¹⁸ Ka umziñan gâbâ den bâliñ top top lâuziñan takâmap, zorânjâ ko umziñ sumunkomap.”¹⁹ A umân gâbâ kut nji nji kop gâmap, zo itâ. Nânngânânngâ bâliñjâ, âkñjâle nep, kâmbam ku, kâmbu konda, den sarâ, ambân mem birâbirânjâ sot den sumunnjâ.²⁰ Kut nji nji yatâ, zorânjâ sumunkomap. Oi bet mân sanjon kut nji nji nine, zorânjâ mân sumunkomap.

Kanaan ambân njiñjâ Yesu konsâm mîpâseip

(Mk 7:24-30)

²¹ Oi Yesu zâk kamân zo birâm Tiro sot Sidonjâ kamân zagât, zo zengâren arip.²² Zengâren ândei Kanaan hânân goknjâ ambân nji gam Yesu konsâm sâip, “Kembu gâ Dawidigât kiunñjâ, nâgât umgâ bâliñ oik. Bâratnâ, zâk wâkenjâ mâte pirik okñangâmap.”²³ Yatâ sâi Yesuñjâ nânngâm den hâuñjâ mân dukuip. Yatâ oi arâpnjâ nen zâkkâren gam dukum sâwen, “Ambân zo molina arik. Zâk kândâtniñan den sâm gaap.”²⁴ Sâindâ dâtnânngoip, “Nâ Isirae kâmut râma yatâ gulip op ândime, zo zengârâk sângonnogi

gem gâwan.”²⁵ Sâi ambân zorânjâ um topñan âi siminñjâ liim pindiñsâm sâip, “Kembu, gâ lanj betnan me.”²⁶ Yatâ sâi ko itâ sâm dukuip, “Katep zengât nalemem betziñan mem wâu zingâziñgân, zo mân dâp upap. Nâ Isirae a kâmut, zengât gem gâwan.”²⁷ Sâi ambân zo itâ sâip, “Kembu zo âlip sat. Oi marirâpziñandâ nalemem tatne gwapgwap gei wau zen lanj nime.”²⁸ Yatâ sâi Yesuñjâ dukum sâip, “O ambân nânngâm pâlâtânngâ patâ, sat zorat dâp muyagegigik.” Sâi zorenâk bâratnjâ âlip oip.

Yesuñjâ a donjep kubikziñgip.

(Mk 7:31-37)

²⁹ Yesu zâk hân zobâ âburem gam Galilaia saru sâtnjan âim bâknjâ njiñ zâi tâip.³⁰ Zâi tâi a ambân kâmut patâ zâkkâren mindum gawe. Zen sâkziñjâ giginjâ, sinziñ bâpsâsân, kin bitziñjâ bâliñjâ, kopa sot sisi mâsekziñjoot diizingâm Yesugât um topñan zâmbane kubikziñgip.³¹ Yatâ oi kopa, zen dinziñjâ sâwe. Kin bitziñjâ bâliñjâ, zen mâtâbân âim gawe. Sâkziñjâ giginjândâ âlip urâwe. Sinziñjâ bâpsâsânjândâ sinziñjâ igâwe. Oi a ambân kâmut, zinjâ zo eknjâ nânngâne imbanjâ oi itâ sâwe, “Nen Isirae a kâmut nenngât Anutu mîpâsinâ.”

Yesuñjâ a 4 tausen nalemem gumuziñgip.

(Mk 8:1-10)

³² Yesuñjâ arâpnjâ sâi gâindâ itâ sâm dâtnânngoip, “Nâ a zengât umnâ nânngan. Zen nâ sot ândine sirâm karâmbut oi tepkât mue. Oi nalemem buñjâ sângonzângoinndâ âi mâtâbân tâmbetagogebât umnâ girem uap.”³³ Sâi arâpnjâ niñjâ itâ sâwen, “Nen hân a mân ândiândiñan ândim nalemem ikâ gâbâ mem a kâmut zi zingindâ nine dâp upap?”³⁴ Yatâ sâindâ Yesuñjâ mîsikâniñngâm sâip, “Zengâren nalemem dabutâ ziap?” Sâi niñjâ sâwen, “Nalemem nâmburân zagât sot saru zuu zagât mo karâmbut ziap.”³⁵ Oi Yesuñjâ nânngâm sâi a ambân zen mindum hânân ge tarâwe.³⁶ Yatâ utnetâ Yesu zâk nalemem nâmburân zagât sot saru zuu, zo mem sâiwap sâm namuñ arâp niñgi kâsâpkum a ambân zingâwen.³⁷ Nen zingindâ a ambân aksik nem âkon urâwe. Oi buputnjâ tap arip, zo sânduindâ irâ nâmburân zagât piksâip.³⁸ Nalemem niwe, a zo 4 tausen yatâ. Ambâ murarâpziñ mân sâlpâzângowen.³⁹ Yesuñjâ a ambân zâmbari âine zikñjâ wanngâyân zâim Magadanjâ hânân âi takip.

16

Yesuñjâ kulem nji tuubapkât sâne kwâkâziñgip.

(Mk 8:11-13; Lu 12:54-56)

¹ Parisaio a sot Sadukaio a, zen Yesugâren gam mâsikâm sâwe, “Gâ sâna top lâkulâku kulem nâi âsagei iknâ.” ² Sâne dâzângom sâip, “Mirâ nâtiksâbâ sâi sumbem kuriŋkoi sâme, ‘Muka maa upap.’” ³ Mo haŋsâi sasa mem doongubap, zo ko map gâbap sâme. Sarâ a, zen. Sumbemgât tobatnâ eknâ nângâme. Ka nâgât topnâ ko mân nângâm kwâtâtîme. ⁴ A ambân ândi mâmanziŋ bâliŋâ, zen kulem tobat nâi iknat sâme. Zen kulem nâi unjaknâ buŋâ. Yonaŋâ Niniwe a umziŋ melâŋbigât kulem yatâ oip. Narâk ziren Yona kulem oip zo yatâ nâŋâ muyagia ikpi.”

Parisaio a sot Sadukaio a, zengât girem dâzângoip.

(Mk 8:14-21)

⁵ Oi arâpnâ nen nalemgât nelâmnâŋgoi Yesu sot saru nâmbutenk arindâ Yesuŋâ itâ sâm dâtnâŋgoip, ⁶ “Zen Parisaio sot Sadukaio a zengât sii dangât nalemziŋan mân pam om nimbi.” ⁷ Yatâ sâm dâtnâŋgoi nen kwaknâ itâ sâm ârâguwen, “Nalem zeî birâm gen, zorat dâtnâŋguap.” ⁸ Yatâ sâindâ Yesugât kindapŋan giari nângâm itâ sâm dâtnâŋgoip, “O nângâm pâlatânziŋ lotnâ. Zen wangât Nalem birâm ge, zorat âragum te?” ⁹ Kut zo orâwan, zo mârûm nelânzâŋgoi mân nâŋge? Nâ nalem bâtnâmbut zorâŋâ a 5 tausen ziŋga nem âkon utne buputnâ sândune irâ dabutâ piksâip? ¹⁰ Nalem nâmburan zagât, zorâŋ a 4 tausen ziŋga nem âkon utne buputnâ sândune irâ dabutâ gei piksâip? ¹¹ Nâ nalemgât mân dâzânguan. Zo wangât mân nângâm kwâtâtîme? Parisaio a sot Sadukaio a, zengât sii dangât nalemziŋan mân pam nimbi.” ¹² Arâpnâ nen den yatâ nângâm kwâtâtîm sâwen, “Zâk sii dangât pam niniŋangât sap, zo Parisaio sot Sadukaio den sâsâziŋangât op sap.”

Peteroŋâ Yesugât topnâ sâm muyageip.

(Mk 8:27-30; Lu 9:18-21)

¹³ Kaisarea kamân a kutâ Pilipoŋâ sâi tuuwe. Yesu zâk âi zo mâte upam arâp dâtnâŋgom sâip, “A ambân, zen a bonŋâ nâgât nâi sâme?” ¹⁴ Sâi niŋâ dukum sâwen, “Nâmbutŋandâ Yohane too sanŋon nep tuugip sâme. Nâmbutŋandâ Elia sâme. Nâmbutŋandâ Yeremia mo Propete a nâi sâme. Gâgât yatâ sâme.” ¹⁵ Yatâ sâm dukoindâ mâsikâniŋip, “Ka ziŋŋâ ko nâgât nâi sâme?” ¹⁶ Mâsikâniŋgi Simoŋ Peteroŋâ sâip, “Gâ Anutu ândiândiŋ mariŋangât nanŋâ. Bâliŋan gâbâ mâkâniŋgâban. Gâ Kristo.” ¹⁷ Sâi Yesuŋâ itâ sâm dukuip, “Simoŋ, Yonagât nanŋâ, gâgât nâŋga sâtâreŋoot uap. Nâŋgânâŋgâ zo agâren gâbâ mân muyagegigap. Zo sumbem Ibânandâ sâm muyagem gigip. ¹⁸ Zorat dâgoga nâŋgâ. Gâgât kutkâ Petero (niŋ

denân ko Kât). Oi nâŋâ kât zorat kwâkŋan a ambân kâmut gakârâpnâ zâmbansa simgât imbanâŋandâ mân walâziŋgâbap. ¹⁹ Oi nâ sumbem mâtâp konkonŋâ gibat. Oi hânân saasaanâ nep tuuna sumbemân bonŋoot upap. Oi hânân olaŋolanŋâ nep tuuna sumbemân bonŋoot upap.” ²⁰ Yatâ sâmŋâ arâpnâ den kâtiknâ dâtnâŋgom sâip, “Nâ Kristo ândian, zorat den a ambân mân dâzângobi.”

Yesu momŋâ zaatpap, zorat den kânŋan sâm muyagem ziŋgip.

(Mk 8:31-9:1; Lu 9:22-27)

²¹ Narâk zoren Yesuŋâ topkwap kut nâi nâi gâtâm âsagibap, zorat arâp sâm muyagem niŋgip. Oi Yesuŋâ Yerusalem kamânân zari galem a sot tirik namâ galem a sot Kembugât gurumin den zorat galem a, ziŋâ kut nâi nâi sumunŋâ okŋangâm kune mom sirâm karâmbut zem zaatpap, zorat diŋâ dâtnâŋgom nanŋip. ²² Dâtnâŋgoi Petero zikŋik diim âimŋâ kwâkâŋangâm sâip, “Kembu, Anutuŋâ galem otgigi kut nâi yatâ zo mân âsagegibap.” ²³ Sâi puriksâm Petero itâ sâm dukuip, “Satan, gâ siriksâm âi. Gâ mâtâp doongubâmat. Den sat, zo Anutugâren gâbâ buŋâ. Zo a den.”

Yesu molimoliŋangât den.

²⁴ Narâk zorenâk Yesuŋâ târokwapŋâ arâp itâ sâm dâtnâŋgoip, “Zen nâ moliniŋâ sâm um sâkziŋangât den birâm poru nakziŋ lum nâgât mâtâp, zo lâŋbi. ²⁵ Zen ândiândiziŋ angân kârane zo ko gulipzângobap. Ka zen nâgât op ândiândiziŋ birâne muyageziŋgâbap. ²⁶ Zen hângât kut nâi nâi, zorik mem ândine ândiândiziŋâ buŋ oi wan âlipŋâ muyageziŋgâbap? Zen dap yatâ ândiândiziŋ suup mei târokwap ziŋgâbap? ²⁷ Nâŋgânek. A bonŋâ, nâ Ibânangât neule âsakŋoot âsagem sumbem arâpnâ diiziŋgâm gem gam a aksik patâ ândi mâmanziŋangât dâp hâuŋâ ziŋgâbat. ²⁸ Nâ perâkŋak dâzângobâ. A zi kinzeyân gâbâ nâmbutŋandâ mân munetâ a bonŋâ nâ gem kembu patâ op tâka nikpi.”

17

Yesuŋâ holi tobat nâi oip.

(Mk 9:2-13; Lu 9:28-36)

¹ Yesu zâk sirâm nâmburan kânok ândim Petero sot Yakobo sot munŋâ Yohane, zen ziŋŋik diiziŋgi bâkŋan zâiwe. ² Oi zoren Yesu zâk mâteziŋan kinŋâ tobat nâi oip. Oi si sâŋgânŋâ maa yatâ âsageip. Hâmbânâ kâukom âsakŋâ yatâ âsagem nanŋip. ³ Oi Mose sot Elia, zet zorenâk âsagem kin Yesu sot den den urâwe. ⁴ Yatâ utnetâ Peteroŋâ Yesu itâ sâm dukuip, “Kembu, mat nâi ziren

ândien. Zorat nângâna ziren silep karâmbut tuuga, gâgât nâi, Mosegât nâi, Eliagât nâi.”

⁵ Yatâ sâm kiri sasanâ âsakjoot gem kwâtepzângoip. Oi sasa kâligen gâbâ den nâi itâ gâip, “Zi nannâ âlipnâ. Umnandâ gâsumap. Zen dinâ nângâm biranbi.”

⁶ Oi arâpnâ zen den zo nângâm sângânziñ hânân gei tutukum kenjgât op sânam sânsân urâwe. ⁷ Yatâ utne Yesunâ zengâren âim weezingâm sâip, “Zen zaatnâ kenjgât buñ ândinek.” ⁸ Yatâ sâi sinziñ lum za ikne Yesu ziknjik kiri igâwe.

⁹ Oi bâknjan gâbâ gem tap Yesunâ den itâ sâm dâzângoip, “Kut nâi sen mârât ikse, zorat den singi a ambân mân dâzângom ândine a bonnâ nâ mumunjan gâbâ zaatpat.” ¹⁰ Yatâ sâm dâzângoip arâpnâ zen mâsikâm sâwe, “Elia zâk Kristo kâdom oknjangâm gâbap. Kembugât gurumin den galem a zen wangât yatâ sâme?” ¹¹ Sâm mâsikâne itâ sâm dâzângoip, “Elia zâk kâdom gam kut nâi nâi kubikpapkât sâwe, zo bonnâ. ¹² Oi zorat dâzângua nângânek. Elia zâk mârûm gam ândei mân ek nângâm kut nâi lan oknjangâwe. Oi a bonnâ, nâ yatigâk nom sâknam nibi.” ¹³ Yatâ sâi arâpnâ ziñ itâ nângâwe. Eliagât sap, zo Yohane too sanjon nep tuugip, zâkkât op sap.

Arâpnâ a nâi kubiknam osiwe.
(Mk 9:14-29; Lu 9:37-42)

¹⁴ Oi bâknjan gâbâ gem gam a kâmut zengâren ganetâ a nâi Yesugâren gam pindijsâm sâip, ¹⁵ “Kembu, gâ nannanjgât umgâ bâlij oik. Zâk mom gwâlâ op kârâbân sot toin geimap. ¹⁶ Oi arâpkâ zengâren mem ga kubiknam osie.” ¹⁷ Sâi Yesunâ itâ sâip, “O a kâmut, zen nângâm pâlatânziñ buñ. Den kwâkâ a. Nâ zen sot âsâbân ândim âkom diizingâmâmbat?” Yatâ sâmnjâ katep mem ganek sâip. ¹⁸ Oi yatâ utnetâ Yesunâ wâke den dukui pam ari zorenâk katep âlip oip. ¹⁹ Bet arâp nen Yesugâren gam tik sâm mâsikâwen, “Nen wangât wâke molinam osien?” ²⁰ Sâindâ dâtnângoip, “Nângâm pâlatânziñ lolotnâ, zorat yatâ ue. Nâ perâknjak dâzângua nângânek. Nângâm pâlatânj bonnâ, mâiktârâ nâi, mundo keetnâ yatâ zemziñgi baknâ ândiren zi dukunetâ âbângum ândirengen âibap. Zen wan mo wangât mân kwakpi. ²¹ Wâke zo yatâ, zo wan wanñ buñ, nalem birâm ninâu sot ândimnâ âlip molizingâbi.”

Mom zaatpapkât sâm dâzângoip.
(Mk 9:30-32; Lu 9:43-45)

²² Yesugât arâp, nen Galilaia hânân Yesugâren minduindâ itâ sâm dâtnângoip, “A bonnâ, nâ a bitziñan zâibat. ²³ Zaria none momnâ sirâm karâmbut zem zaatpat.” Den yatâ sâi arâpnâ nen den zo nângindâ maknâ oip.

Peteronâ injan lâunjan gâbâ kât meip.

²⁴ Oi Kapenaum kamânân takindâ tirik namâgât kât memarâwe, a zo ziñâ Peterogâren gam mâsikâm sâwe, “Patâziñandâ tirik namâgât kât kânok pâmap mo buñ?” ²⁵ Sâne Peteronâ sâip, “Ee, pâmap.” Yatâ sâmñâ mirin zâim den mân dukui Yesu ziknjak mâsikâm sâip, “Simon, gâ dap nângat? Hângât a kutâ, zen wanij zengâren kât mime? Narâpziñâ zengâren mo a nâmbutnâ zengâren?” ²⁶ Mâsiki a nâmbutnâ zengâren mime sâi Yesunâ itâ sâm dukui, “Âlip sat. Zorat a kutâ narâpziñ, zen yen ândibi. Niñâ yatik Anutu kutâgât narâp ândien. ²⁷ Oi niñangât nângâne bâlij opapkât saruyân geim kela tâgan saam pânanâd giari saru zuu kâdom zibap, zo sâmbuna kopgâi lâunja kwâsatnâ kât nâi muyagiban. Zo niñnâ singi kom zingâban.”

18

Katep zengât holi yatâ ândibi.
(Mk 9:33-37; Lu 9:46-48)

¹ Narâk zoren arâpnâ nen Yesugâren âim itâ sâm mâsikâwen, “Anutu um topñan, zo nâinjâ patâ op ândibap?” ² Yatâ sâindâ Yesunâ katep mâik nâi sâi gâi osetniñan pam itâ sâm dâtnângoip, ³ “Nâ perâknjak dâzângobâ. Zen umziñ diim gem katep zengât holi yatâ mân ândibi, zo ko sumbem kamânân mân zâibi. ⁴ Nâi zâk katep zi yatâ op ândibap, zâk zo ko sumbemân patâ op ândibap. ⁵ Oi nâi zâk nâgât op katep zi itâ galem oknjangâbap, zâk nâ kore otrîbap.”

Bâlijangât den.
(Mk 9:42-48; Lu 17:1-2)

⁶ “Nâi zâk katep gakârâpnâ zengâren gâbâ kânoktâ sâi bâlij upap, zâk mârûmjan kât patâ nâi gândujan saam saruyân pane giari sâi zo bâbâlan opap. ⁷ Yei, bâlijangât nep tuutuun, zo yâmbâtnâ. Bâlijangât nep tuutuun muyagibap. Zo dap op yen zimbap. Ka a nâi bâlijangât nep tuubap, Yei, Anutunâ dap dap oknjangâbap?”

⁸ Zorat bikandâ mo kingandâ bâlij upâ sâi mânângât pâmban. Ândiandi kâtikjan zâibâ sâm zâibam kwaknâ birâm ândiban. Kingâ bikâ hâlâluyâk ândim kârâp kâtikjan geibatkat yatâ upan. ⁹ Mo siñgandâ bâlijnâ nâi ek nângâbâ sâi ketârâpkum pâmban. Ândiandi kâtikjan âiban, zorat op singâ bâpsâi ândiban. Sen hâlâlû ândim kârâbân geibatkat yatâ upan.”

Yesugât katep gakârâp, zengât den.
(Lu 15:3-7)

¹⁰ “Umziñ girem oi mulun ândim katep gakârâpnâ, zengât nângâne giginjâ mân upap. Nâ zorat dâzângua nângânek. Sumbemân katep zengât galem a ândie.

Zen sumbem Ibânangât mâtenjan ândime.
¹¹ A bonnâ, nâ a ambân tâmbetagoagonjan gâbâ kubikziŋgâbam gem gâwan.

¹² Zen dap dap nânge? A nâi râma gakârâp 1 handeret ândibi, oi zengât osetziŋjan gâbâ kânok buŋ oi birâbap? Mo 99 zo zâmbamnâ kânok barin buŋ upap, zo âi kârûm muyagibap? ¹³ Nâ perâkŋjak dâzângobâ. Zâk âi kârûmnâ muyagemnâ 99 zengât buŋâ, buŋ upap, zorat op umâlep patâ nângâbap. ¹⁴ Zo yatâ zengâren gâbâ katep nâi tâmbetagoi sumbem Ibâziŋandâ nângi mân dâp upap.”

Kubikkubik sot ninâuġât den.

(Lu 17:3)

¹⁵ “Bukugâ nâiŋâ gâgât tosa muyagei gâ tik âi dukuban. Zâkŋâ diŋgâ nângi âlip oi buku upabot. ¹⁶ Ka diŋgâ biri ko a kânok mo zagât sâna gâ sot âinetâ a zâk sot dinziŋ kubikne âlip upap. ¹⁷ Oi a zorâŋâ dinziŋâ zo biri Kembugât a kâmut zengât bitziŋjan pane dinziŋâ kwâki nângâŋangâne a um kâtik mo orot mâme bâliŋ a yatâ upap.

¹⁸ Nâ perâkŋjak dâzângobâ. Zen hânân saasaa nep tuune sumbemân zo yatik bonnâ upap. Mo zen hânân olanolan nep tuune sumbemân yatik bonnâ upap.

¹⁹ Oi dum dâzângua nângânek. Zengâren gâbâ a bituktâ, zagât mo karâmbut yatâ, ziŋ umziŋ mâtakâm wan mo wangât ninâu sânetâ sumbem Ibâziŋandâ muyagem ziŋgâbap. ²⁰ A bituktâ, zagât mo karâmbut yatâ, zen nâgât op mindune nâ osetziŋjan tâpat.”

Kore a bâliŋangât den.

(Lu 17:4)

²¹ Yesunġa den yatâ sâi Peteronġa zâkkâren âim mâsikâm sâip, “Kembu, bukunâ nâiŋâ bâliŋ otnigi tosanġa sâp dabutâ birâbat? Nâmburân zagât oi bira dâp upap?” ²² Sâm mâsiki Yesunġa sâip, “Nâmburân zagât oi birâbangât sat. Nâ yatâ buŋâ, ⁷⁰ oi birâbangât san. Oi yatigâk buŋâ, walâm donjeb patâ oi birâban.

²³ Zorat sinġi âlipkât mâtâp, zo a kutâ nâiŋâ oip, zoren dâpkwap sâbâ. A kutâ zo arâpnġa tosanġa namuŋ pindâbigât sâi gawe. ²⁴ Oi nâi diim gawe, zâkkâren tosa patâ nâi zeip. Kât 10 tausen yatâ. ²⁵ Oi a zo kât buŋ oi a kutâ zâk a zo zikŋâ sot ambin murarâpnġa sot kut nâi nâi a ziŋ sângân mine zâkkât upapkât sâip. ²⁶ A kutâŋâ yatâ sâi kore anġa um topŋan gei itâ sâm dukuiŋ, ‘A kembunâ, gâ birânine kât zo mulunâk muyagem gibat.’ ²⁷ Yatâ sâi a kutâŋâ umnġa nângâm tosanġa birip.

²⁸ Yatâ oi kore a zo mirin gâbâ gem bukunġa nâi muyageip. Zâkkâren tosa mâik nâi kât 1 handeret yatâ tâip. Zâk muyagem gândunjan gâsum kârâpnoot sâip, ‘Tosa zo kek melân ni.’ ²⁹ Oi a zo bukunġangât

um topŋan geim itâ sâip, ‘Gâ birânandâ mulunâk tap kât zo muyagem gibat.’ ³⁰ Yatâ sâi diŋâ mân nângâm itâ sâm bukunġa zo tâk namin pâip, ‘Tosa zo kwâkâm nanġana âki birâgibat.’

³¹ Oi kore a bukurâpnġa, zen zo ekŋâ umziŋ bâliŋ oi âi a kutâziŋâ sinġi dukuwe. ³² Oi a kutâ, zâkŋâ nângâm kore a zo sâi gâi itâ sâm dukuiŋ, ‘Kore a bâliŋ kâtik kâtikŋâ, gâ. ³³ Nâ gâgât umnâ nângâm tosaġa biran. Oi nânġa tosaġa biran, zo yatik bukugangât tosanġa birâbat?’ ³⁴ Yatâ sâmnġa kuk op kâwali a bitziŋjan pam sâip, ‘Tâk namin pane ândim zâim nâgât tosa patâ, zo kwâkâm nanġi birâne gibat.’ ³⁵ Zen zo yatik um bâbâlanġa a bukuziŋâ, zâkkât tosa mân birâne sumbem Ibânandâ zo yatâ yâmbâtŋâ otziŋgâbap.”

19

Ambân mem birâbirâgât den.

(Mk 10:1-12; Lu 16:18)

¹ Yesu zâk den top top zo sâm nanġam Galilaia hân birâm Yudaia hân Yodanġa too nâmbutken arip. ² Ari a ambân kâmut patâ molim âiwe. Oi hân zoren ândim sisi mâsek a kubikziŋgip.

³ Oi Parisaio a, zen mâsikânam ga itâ sâm mâsikâwe, “Kembugât den kâtik, zo dap ziap? A nâi, zâk ambinġa wan mo wangât op biri dâp upap?” ⁴ Mâsikâne sâip, “Kembugât ekabân den ziap, zo sâlâpkume mo buŋâ? Zâkŋâ mârûmjan a sot ambân muyagezikip. ⁵ Muyagezikâmŋâ itâ sâip, ‘Zorat ko a nâiŋâ ibâ mam birâzikâm ambinġangâren pâlatâŋ oi zet um sâk kânok op ândibabot.’ ⁶ Oi zet zagât buŋâ, kânok op ândibabot. Zorat sa nângânek. Anutunġa mâpotzikipkât a zen mân kâsâpzâkobi.”

⁷ Yatâ sâm dâzângoŋi zen itâ sâwe, “Mose zâk den itâ sâip, ‘A nâi ambân birâbam ekap kulemgum pindâm birâbap.’ Zo wangât yatâ sâip?” ⁸ Sâne Yesunġa itâ sâm dâzângoŋiŋ, “Mose zâk um kâtikziŋangât op yatâ sâip. Mârûm topkwâkkwatŋan yatâ mân zeip. ⁹ Zorat nâ dâzângua nângânek. A nâi, zâk ambân birâm nâi mimbap, zâk târotârozik mânangât tosa patâ mimbap. Ka mârûm ambânġa a nâi sot ândeip oi ko tosa zo agât mân upap.”

¹⁰ Yatâ sâi arâpnġa nen dukum sâwen, “Ap ambin, zekât topziŋġa yatâ oi anġa ambân mân mem yen ândibâ sâm âlip ândibap.” ¹¹ Sâindâ ko Yesunġa itâ sâm dâtnângoŋiŋ, “Den zi a aksik zengât buŋâ. Zorat imbanġa zemziŋgap, zen mem umziŋjan gibi. ¹² A nâmbutŋâ, zen mam kâmba kâligen gâbâ ambân buŋâ ândibigât gukupitŋik âsagiwe. A nâmbutŋâ, zen anġa katep mân mimbigât otziŋgâwe. Oi a nâmbutŋâ, zen sinġi âlip nepkât op ambân mo mime. Nâi zâk

zorot imbanâ zemngângap oi den zi nângâm umnjan gibap.”

Yesunâ biknjandâ katep kâukziñan pâip.
(Mk 10:13-16; Lu 18:15-17)

¹³ Oi a ambân zen murarâpziñ Yesugâren diiziñgâm âim Yesunâ biknjandâ kâukziñan gâsum ninâu sâbapkat dukuwe. Oi arâpñâ nen kenngât minziñgâwen. ¹⁴ Yatâ oindâ Yesunâ itâ sâip, “Birânetâ katep zen nâgâren ganek. Mân pâke panek. ¹⁵ Katep yatâ zo, zen sumbengât siñgi sâsâr.” Yatâ sâmñâ biknjandâ kâukziñan pamñâ hàn zo birâm nâin arip.

A sikum patâ, zâk Yesu kândâtkuip.
(Mk 10:17-31; Lu 18:18-30)

¹⁶ Oi a nâinñâ Yesugâren gam mâsikâm sâip, “Nâ wan nep âlipñâ tuumñâ ândiândi kâtikñangât siñgi upat?” ¹⁷ Sâi Yesunâ itâ sâm dukuip, “Gâ wangât nâgâren gam âlip orotñangât mâsikâniñgat? Âlipñâ mariñâ Anutu kânok. Gâ ândiândi kâtikñangât siñgi upâ sâm Kembugât gurumin den zo lum ândiban.” ¹⁸ Sâi a zorâñâ wan gurumin dengât sat sâm mâsikip. Sâi Yesunâ itâ sâip, “Gâ kâmbamñâ a mân kumban. Ap ambin, zet mân birâyangâbabot. Gâ kâmbu mân upan. ¹⁹ Gâ bukugangât sarân sâsâr mân sâban. Gâ ibâ mamgâ sâtzik lum hurat kwatzikâban. Oi gikangât otmimap, zo yatik a torenñâ zengât otgibap.” ²⁰ Sâi a sigan zorâñâ itâ sâm dukuip, “Den sat, zo âlip op gâwan. Oi nâi dap dap târokwap upat?” ²¹ Yatâ sâi Yesunâ itâ sâm dukuip, “Gâ tosanâ buñ upap sâm kut nâi nâi tatgigap, zo pam kât memñâ a kanpitâ zingâban. Zingâmñâ ga moliniban. Gâ yatâ opñâ sumbemân sikumgoot upan.” ²² Yatâ sâi a zo nângâm umnandâ bâliñ oi arip. Zâk sikum a op ândeip, zorot op umbâlâ op arip.

²³ Ari Yesunâ arâpñâ itâ sâm dâtnangoi, “Nâ perâkñak dâzangobâ. A sikum patâñootñâ sumbem kamânân baginam kwakpi. ²⁴ Nâ zorarâk dâzangobâ. Bâu patâ kamelenñâ kuup mâtâpñan bagibagin, zo yâmbâtñâ yatâ. Ka a kât sikum patâñâ sumbem kamânân bagibagin, zo yâmbâtñâ walâwalâñâ.” ²⁵ Arâpñâ nen den zo nângâmñâ kwakmak op sâwen, “Zo yatâ zorâñ dap yatâ sumbemân baginat?” ²⁶ Sâindâ Yesunâ ningitñâ sâip, “Anâ kut nâi nâi utnam kwakme, zo Anutunâ mâtâpñâ âlip muyagemap. Zâk mân kwakmap.”

Yesugât op kut nâi nâi birâm hâuñâ minat.

²⁷ Yatâ sâm dâtnangoi Peteronâ itâ sâm mâsikip, “Nângat. Nen kut nâi nâinñâ aksik birâm gâ moligigen. Oi zorot hâuñâ wan muyageningâbap?” ²⁸ Yatâ sâm mâsiki Yesunâ sâip, “Nâ perâkñak dâzangobâ. Gâtâm den kubikkubik narâkñan a bonñâ,

nâ kembu tâtatnan ta nâ moliniwe, zen yatik a kembu tâtat kiin zagât, zoren tapñâ Isirae a kâmut kiin zagât, zengât den sâm kwâkâbi. ²⁹ Oi nâi zâk nâgât opñâ âtâ mun, mam ponâ, ibâ mam, nan bârat, mirâ kamân mo hân birâbap, zâk hâuñâ donjep mimbap sot ândiândi kâtik ândibap. ³⁰ Oi a kândom, zengâren gâbâ donjepñâ bet upi. A bet, zengâren gâbâ donjepñâ kândom upi.”

20

Waiñ nep tuutuñ a, zengât den siñgi.

¹ “Sumbengât mâtâp, zorot siñgi, zo waiñ nep mariñâ nâinñâ nep a gâsuzingâbam arip, zoren dâpkwapâ. Mirâ hanñâ nep mariñâ zâk nep a muyageziñgâbat sâm arip. ² Oi a nâmbutñâ gâsuzingâm sirâm kânokkât bâtnâmbut sâi nângâne dâp oi nepñan sângonzangoi âiwe. ³ Mirâsiñ takâm tânâmñan zari dum âi a nâmbutñâ kamân sombemân muyageziñgip. ⁴ Zingitñâ itâ sâm dâzangoi, ‘Waiñ nep ziap. Âi tuune sângânñâ zingâbat.’ Yatâ sâi nângâm waiñ nepñan âiwe. ⁵ Oi mirâ bâkñan opñâ, mirâ torengeñ oi âim dum gâsuzingip. ⁶ Oi nâtikñâsâi dum âim a nâmbutñâ muyageziñgâm itâ sâm mâsikâziñgip. ‘Zen wangât sirâm patâ yen ândinetâ mirâ nâtikñâsâbam uap?’ ⁷ Mâsikâziñgi zen itâ sâwe, ‘Nen nep nâi mân sâm niñge.’ Sâne dâzangom sângonzangom sâip, ‘Waiñ nepñâ ziap. Zo âi tuunek.’

⁸ Nep mariñandâ yatâ oi nâtikñâi nep galem a dukum sâip, ‘Gâ nep a diiziñgâna gane kât zingâban. Oi bet ge, zengâren topkwap zingâm âim zingâm nangâban.’ ⁹ Oi bet gawe, zo sâi gawe. Gane bâtnâmbut bâtnâmbut zingâm nangip. ¹⁰ Zinggi kândom gawe, zo ekñâ sângân mem zâi pam niñgâbâmap sâne galem a bâtnâmburâk zingip. ¹¹ Kât yatâ memñâ nep mariñâ den bâliñ dukum kuk okñangâwe. ¹² Oi itâ sâwe, ‘Bet ge, zen nep bituk tuuge. Nen ko sirâm patâ nebân sâknam patâ nângâm kirindâ nâtikñap. Oi wangât bet a zengât dâp yatik niñgat?’ ¹³ Yatâ sâne nep mariñandâ zengâren gâbâ nâi itâ dukuip, ‘Buku, nâ mân mem bâliñ otgigan. Kât bâtnâmbut sa nângâna âlip uap, zo ka. ¹⁴ Zorat kâtkâ mem âi. Nâ bet ge, zen sot kât dâbâk zingâbatkât nânga âlip uap. ¹⁵ Ninâ kut nâi nâi, zorâñ yatâ upâ sâm âlip upat. Nâ âlip uan, zorot umgâ bâliap?’ ¹⁶ Zo yatik a betñâ kândom upi. A kândomñâ bet upi.”

Mom zaatzaat, zorot den dâzangoi.

(Mk 10:32-34; Lu 18:31-33)

¹⁷ Oi Yesunâ Yerusalem kamânân zâibam arâpñâ kiin zagât diiniñgi niñjik âiwen. Mâtâbân âim itâ sâm dâtnangoi, ¹⁸ “Zen

den nângânek. Nen Yerusalem kamânân zâinamen. Zoren a bonjâ, nâ tirik namâ galem a sot Kembangat gurumin den zorat galem a, zengât bitziñan zariandâ mumbatkat sâbi. ¹⁹ Zen um kâtik zengât bitziñan nâbane ziñâ nom sinnan gemjâ poru nagân none mumbat. Mom sirâm karâmbut zem zaatpat.”

Yohane sot Yakobo, zet patâ utat sâwet.
(Mk 10:35-45)

²⁰ Narâk zoren Zebedαιο ambinjandâ nanzatjâ diizikâm Yesugât um topjân âi simin liim pindiñsâm dukuip. ²¹ Oi Yesunâ mäsikâm sâip, “Gâ wangât otgigap?” Sâi ambân zorâñâ sâip, “Gâ a kutâ tâtarân tâtna nanzatnâ, zikjâ gâgât âsangâ toren toren tâpabot.” ²² Sâi Yesunâ itâ sâmb dukuip, “Zen den topjâ mân nângâm itâ se. Nâ too kâlâkñâ nimbâ, zo zet âlip nimbabot?” Sâi zikjâ itâ sâwet, “Net âlip nindat.” ²³ Sâitâ dâzâkom sâip, “Too kâlâkñâ nimbâ, zo âlip nimbabot. Ka âsannan tâtatjâ, zorat den nâgâren mân ziap. Ibânandâ sâmb zinjip, a zorâñâ tâtat zoren tapi.” ²⁴ Oi arâp bâzagât, nen den zo nângâm kuk otzikâwen. ²⁵ Oi Yesunâ sâi gâindâ itâ sâmb dâtnângoip, “Hân a kutâ, zen kembu otziñgâm kore azin gâsuziñgâm. Oi a zâizâin, zen a gigin walâziñgâm a kutâ upme. Zo nângâm. ²⁶ Zen ko yatâ mân upi. Zengâren gâbâ a nâinjâ a kutâ upâ sâmb a giginjâ yatâ op ândibap. ²⁷ Nâi zâk a sâtnjâ upâ sâmb kore otziñgâm ândibap. ²⁸ A bonjâ, nâ zo yatik ziñâ kore otrnibigât bunjâ. Ninak a donjeb zengât kore opñâ suupziñ mimbatkât gewan.”

Yesu zâk a zagât sinzikjâ kubizkikip.
(Mk 10:46-52; Lu 18:35-43)

²⁹ Yesu sot arâpñâ, nen Yeriko kamân birâm arindâ a donjebñâ moliniñgâm âiwe. ³⁰ Oi a zagât sinzikjâ bâpsâsâñ mâtâbân tapñâ Yesu gam ariap sâne nângâm den kâtikjâ den sâmb sâwet, “Kembu, gâ Dawidigât kiunnâ, nekât umgâ bâlij oik.” ³¹ Den donjeb sâitâ a ziñâ kwerâzikjâ sâwe. Hirinñsâm tâpabotkât sâwe. Oi zet nângâm tâtâlim sâwet, “Kembu, Dawidigât kiunnâ, nekât umgâ bâlij oik.” ³² Yesu zâk mâtâbân kin sâi gâitâ mäsikâzikip, “Dap otzikâbatkât sabot?” ³³ Sâi itâ sâwet, “Kembu, sinnikjâ mânângâtna iktâ.” ³⁴ Sâitâ Yesunâ umñâ nângâmñâ sinzikjan weegi zet sinzikjâ igâwet. Oi Yesu molim ba âiwet.

21

Yesu zâk donji kwâkjan tap Yerusalem kamânân zariip.

(Mk 11:1-11; Lu 19:28-40; Yo 12:12-19)

¹ Oi nen Yerusalem kamânân takânam urâwen. Oi Betepage kamân Oliwa bakñâ

topjân tâip, zoren takâmñâ Yesunâ arâpñâ nengâren gâbâ a zagât sângonzâkoip. ² Zâk itâ sâip, “Zet kamân ândiren âimñâ donji mamñâ sot sigan tâgân saane kinzabot, zo zikitjâ olañ diizikâm gâbabot. ³ Zet yatâ oitâ nâinñâ zikitsâi sâbabot, ‘Kembuninjanjâren nep nâi muyagei zirat sap.’ Yatâ sâitâ ziki diim gâbabot.”

⁴ Zo yen bunjâ. Propete nâinñâ den sâip, zo bonjâ oip. Zâk den itâ sâip,

⁵ “Zen Yerusalem kamân, Sion mâirâp dâzângonek, ‘Iknek. A kutâziñâ giginjâ op zengâren gaap. Zâk donji sigan kwâkjan tap gaap. Sikum lamap, zorat kwâkjan tâi gabot.”

⁶⁻⁷ Oi a zagât zo Yesugât den lum âiwet.

Âimñâ donji mam murarâ diizikâm gâitâ hâmbâin kwâkjan pâindâ Yesunâ zâi tâip.

⁸ Oi a kâmut patâ, zengâren gâbâ donjebñâ hâmbâziñ kwâkâm mâtâbân parâwe. Oi a nâmbutjandâ gâlangât sot lâkom ilumñâ mânângât pam diim âiwe. ⁹ Oi a kâmut patâ, zen mem oset kwâkjanjâm itâ sâmb pam diim âiwe,

“Oe, Dawidigât kiunnâ gam niñgap. Kembangât sâtkât gaatkât sâmb âlip kwatginâ. Oe, sumbem mâriñâ.”

¹⁰ Yerusalem kamânân zari kamân mâirâpziñâ umziñâ zari sâwe, “A zi nâinñâ gâi ue?” ¹¹ Sâne a ambân kâmut gâwe, zorâñ itâ sâmb dâzângowe, “Propete Yesu, zâk Galilaia gokñâ, Nasarete kamânân gâbâ gaap.”

Yesu zâk tirik namâ hâlâlu sâip.

(Mk 11:15-19; Lu 19:45-48; Yo 2:13-22)

¹² Yesunâ tirik namin zari kut nâi nâi angâgwangâ op ziwe, zo molizingi âiwe. A nâmbutñâ, zen Roma zengât kât sot Yuda zengât kât, zo hâukwap angâgwangâ op kirâwe. Kât tâtatjâ sot kembâ mâirâp zengât tâtat, zo kom kâbakñem dâzângom sâip, ¹³ “Kembangât den kulem nâi itâ ziap, ‘Namânâ zi ninâu namâ upap.’

Zen ko utnetâ kâmbu a zengât kât ki silep yatâ uap.” ¹⁴ Oi zoren ândei a sinziñ bâpsâsâñ sot kinziñ bâlijñâ, zen zâkkâren âine kubizziñgip. ¹⁵ Yatâ oi tirik namâ galem a patâ sot Kembangât gurumin den galem a, zen kulem zo igâwe. Oi katep zen tirik namin zâi den kâtikjâ sâmb sâwe, “Oe, Dawidigât kiunnâ, gâ gam niñgat.” Yatâ sâne Parisaio sot gurumin den galem a, zen nângâm bâlij kwâkjanjâwe. ¹⁶ Oi Yesu itâ dukum sâwe, “Den sâmb te, zo nângat?” Sâne sâip, “Ee, nângan. Oi Kembangât ekabân den nâi ziap, zo salâpkume mo bunjâ? Den zo itâ,

‘Katep sot namân gokñâ, zengât um mem bâbâlâñ kwatna lâuziñan gâbâ gâgât sâtare muyagiap.’”

¹⁷ Yatâ dâzângom birâzingâm Yerusalem kamânân gâbâ geim Betania kamânân zari nêtiksâi zeip.

Yesunâ wakum nak dukui moip.
(Mk 11:12-14, 20-24)

¹⁸ Hanjârâk Yesunâ kamân patin puriksâm tepnangât oip. ¹⁹ Oi mâtâbân âim wakum nak nêi eknjâ topnan âi keetnjâ kârui buj oi ilumnjik kiri egip. Eknjâ nak itâ sâim dukui, “Gâgâren bongâ mânâk âsagibap.” Yatâ sâi zorenâk ilumnjâ mom hâlâlânsâm kirip. ²⁰ Oi arâpnâ nen zo eknjâ imbanâni buj oi sâlâpniyan zim kirâwen. Oi itâ sâwen, “Nak zi dap opnjâ kek hâlâlânsap?”

²¹ Yatâ sâindâ Yesunâ sâip, “Nâ perâknyak dâzângobâ. Zen um zagât mân opnjâ nângâm pâlâtânzinjâ bonnjâ op ândibi. Yatâ op ândine sâi nagân kulem âsagiap, zorik bunjâ. Zen baknjâ ândi dukubi, ‘Baknjâ, gâ pâuksâm saruin gei.’ Yatâ sâne dinzinjâ lubap. ²² Oi nângâm pâlâtânzinjâ bonnjoot ândim wan mo wangât ninâu sâne muyagezingâbap.”

Yesu sot a kâuknjâ mâsikâyanjâwe.
(Mk 11:27-33; Lu 20:1-8)

²³ Oi Yesunâ âimnjâ tirik namin zâim den singi âlip dâzângom tâi tirik namâ galem a patâ sot a sâtjâ, zen zâkkâren gam itâ sâim mâsikâwe, “Gâ ziren kut nêi nêi opmat, zo nêigât sâtkât opmat? Nêinjâ dâgogi opmat?” ²⁴ Sâne Yesunâ itâ mâburem dâzângom sâip, “Nâ den kânok mâsikâzinga dâtnone nângoot yatik nêigât sâtkât kut nêi nêi opman, zorat dâzângobat. ²⁵ Yohane too sanjon nep tuugip, zo nêigât sâtkât nep tuugip? Anutugât sâtkât mo agât sâtkât?” Yatâ sâim mâsikâzingi zen zinjik den dap sâna sâim um zagât op itâ âraguwe, “Nen Anutugât sâtkât sâindâ sâbap, “Wangât dinjâ mân luwe?”” ²⁶ Agât sâtkât tuugip yatâ sânam a zengât kenjât urâwe. Wangât, a zen aksik patâ Yohanegât Propete sâme, zorat. ²⁷ Zen yatâ sâim Yesu itâ sâim dukuwe, “Nen mân nângen.” Sâne Yesunâ itâ mâburem dâzângom sâip, “Den zo dâtnoge sâi ko nângoot nêigât sâtkât opman, zo dâzângobam. Ka zen mân dâtnoge, zorat nângoot mân dâzângobat.”

Katep zagât, zet walâgilâ urâwet.

²⁸ “Den nêi dâzângua nângânek. A nêigât nanzatnjâ zagât ândiwet. Oi ibânandâ nannjâ nêi itâ sâim dukui, ‘Nannâ, gâ irak âi wain nep tuuban.’” ²⁹ Dukui sâip, ‘Âlip âi tuubat.’ Yatâ sâmnjâ âi gulip op ândeip. ³⁰ Oi ibânandâ nannjâ nêi yatik dukum sângonguip. Sâi, nêinjâ âi tuubap, yatâ sâmnjâ bet umnjâ nângâm lanjâ âi tuugip.” ³¹ Yatâ sâmnjâ Yesunâ mâsikâzingip, “Zen sânek. Nêi katepnjâ

ibânangât den lugip?” Sâi zinjâ dukum sâwe, “Den bet dukui, zorânâ.” Yatâ sâne Yesunâ sâip, “Nâ perâknyak dâzângobâ. Kât mimin a sot lanjâ mâme ambân, zen Anutugât um topnan bagine zen ko kândâtjâ upi. ³² Yohane takâmnjâ târârâk ândiândigât mâtâp tirâpzingoi zen birânangâne bâlinjâ mâme a sot lanjâ mâme ambân, zen zâkkât den nângâm kwâtâtiwe. Yatâ utne zen zingitnjâ umziny mân âbureip.”

Wain nep galem a bâlinjâ, zengât den.
(Mk 12:1-12; Lu 20:9-19)

³³ “Nâ den sumbunâ nêi sa nângânek. A kutâ nêinjâ hân nêin wain nep kârâm kâmit dâmân paset tuugip. Tuumnjâ tâk keetnjâ mândâlibapkat âmaj patâ tuum galem a zengât mirâ tuugip. Tuum nângâm galem a bitzinyan pam hân nêin âi ândeip. ³⁴ Zoren ândei bonnjâ mimin narâk oi kore arâpnâ bonnjâ nâmbutnjâ mimbigât sângonzângoi galem a zengâren gawe. ³⁵ Gane galem a zinjâ a zo gâsuzingâm nêi kom kâbakjiwe. Oi nêi gâsum kune moip. Oi nêi kâtnjâ kuwe. ³⁶ Yatâ utne nep marijandâ nângâm a donjâ sângonzângoi âine yatik otzinyâwe. ³⁷ Oi bet ziknjâ nannjâ, zo itâ sâim sângongoi, ‘Nannâ ari eknjâ hurat kwâknangâbi.’” ³⁸ Oi galem a, zen nannjâ zo eknjâ itâ sâim âraguwe, ‘Zâknjâ gâtâm nep zi marijâ upap, zorat nen komnjâ nep zi mârinjâ oindâ nengât upap.’ ³⁹ Yatâ sâmnjâ nebân gâbâ kom geim kune moip. ⁴⁰ Nep marijandâ gamnjâ galem a dap otzinyâbap?” ⁴¹ Yesunâ yatâ sâi a zinjâ itâ dukuwe, “Kut nêi nêi sumunnjâ oknangâwegât zâkoot yatik otzinyâbap. Oi nepnan galem a âlipnjâ zâmbari zen narâk dâp nalem bonnjâ pindâm ândibi.” ⁴² Yatâ sâne Yesunâ itâ târokwap dâzângoi, “Kembugât ekabân den itâ ziap, zo sâlâpkum nângâme?”

‘Mirâ tuutuunjâ a, zen kunkun nêi eknjâ âkon op birâwe. Kembunâ kunkun zo mem namin kwânângi kinzap. Kembunâ sâi yatâ âsageip. Ninjâ egindâ mârâtjâ nêi uap.’

⁴³ Nâ zorat dâzângua nângânek. Anutu um topnan ândiândinjâ, zo zen betzinyan mem a kâmut unâknjâ zingâbap. Oi zinjâ bonnjâ muyagibi.

⁴⁴ (‘A nêi zâk kunkun zorânjâ kom sâknjâ tâmbetkubap. Oi kunkun zorânjâ a nêi kwâknang kumbap, zo ko kom kwândâlibap.’”)

⁴⁵ Den sumbunâ yatâ sâi tirik namâ galem a sot Parisaio a, zen nângâm sâwe, “Zo nengât op sap.” ⁴⁶ Yatâ nângâm gâsum kunat sâim nângâm, a zen Yesugât Propete sâmarâwe, zo nângâm kenjât op birâwe.

22

A hâmbânjâ bujâ, zâkkât sinji.

(Lu 14:16-24)

¹ Yesu zâk den sumbuñjâ ñâi târokwap itâ sâip, ² "Sinji âlipkât mâtâp, zo itâ. A kutâ ñâinjâ sii naleme oip, zoren dâpkwap sâbâ. A kutâ, zâk nannjâ ambân pindâbam sii naleme mei gâip. ³ Yatâ opnjâ kore arâpnjâ sângonzângoi zen zop kânñan sâsânjâ, zo diizinjânam âiwe. ⁴ Âi sâne mân nângâne kore a dum sângonzângom sâip, 'Zen âimnjâ a zop sâsânjâ, zo dâzângonek, "Zen nângâne. Patâniñâ itâ sap, 'Nâ sii naleme mia gaap sot bâu makau sa gaam ue. Oi kut ñâi ñâi mem târâkbârâk uen, zorat zen ganetâ a ambân mâpotzikâm nem sâtâre utnat.' "

⁵ A zen âim yatâ dâzângone den zo nângâne yennâ oi a ñâi zâk neppan arip. Ñâi zâk hibukñan arip. ⁶ A nâmbutjandâ ko kore a kâsa otzinjâm zângone muwe. ⁷ Yatâ utne a kutânjâ nângi bâlei kuk yâmbâtnjâ op kâwali a gakânjâ sâi âimnjâ a zângomñâ kamânziñâ kârâp uen seip. ⁸ Oi a kutâ, zâk kore a itâ sâmbâ dâzângoip, 'Sii naleme zo mârûm kubiksen. Oi a zengât zop sâsânj, zo âkonzinjâ bire. ⁹ Zorat zen mâtâp kâukñan âim a muyageziñgâm zen aksik diizinjâm gabi.' ¹⁰ Sâi arâpnjâ zen mâtâp kâukñan âi tap a âlipnjâ sot a bâlijâ, zo aksik diizinjâne gam mirâ piksâm tarâwe.

¹¹ Tatnetâ a kutânjâ zinjipam zâimnjâ a ñâi kendongât hâmbâ âlipnjâ mân pam tâi egip. ¹² Eknjâ itâ sâmbâ dukuip, 'Arâ, gâ dap op hâmbâ bujâ ga taat?' Sâi a zo suluk mem tâip. ¹³ Oi a kutânjâ arâpnjâ dâzângom sâip, Zen kin biknjâ saam âkñan ñâtâtigân kâbakjine giarik. Zoren gemnjâ umbâlâ op isem zimbap.' ¹⁴ Kembujâ a ambân zop dâzângomap, zo doñbe. Ka mem sâlâpzângomap, zo bituktâ."

Yesu kâtkât topnjâ mâsikâwe.

(Mk 12:13-17; Lu 20:20-26)

¹⁵ Yesunâ yatâ sâmbâ dâzângoi Parisaio a, zen dennjâ dap sâmbâ saanat sâmbâ den sâmbâ kubigâwe. ¹⁶ Yatâ opnjâ arâpziñâ sot Herodegât a nâmbutjâ sângonzângone zen Yesugâren âim itâ sâwe, "Patâ, nen gâgât topkâ nângâmen. Den sarâ mân sâmbâ, den bonñik sâmat. Oi Anutugât mâtâp, zorat a zâizâinjâ gigin pisuk târârak dâtnângomat. A patâ mân walâzingâm den mân sâmat. ¹⁷ Zorat mâsikâgindâ dâtnângo. Roma a kutâ patâ Sisa kât pindânat, zo orotnjâ mo mân orotnjâ?"

¹⁸ Yatâ sâne Yesunâ sarâziñangât topnjâ nângâm itâ sâmbâ dâzângoip, "Sarâ a zen. Zen wangât dennjâ saanige? ¹⁹ Zen kât pame, zo tirâpnone ikpâ." Sâi kât ñâi mem tirâpkuwe. ²⁰ Yesunâ mâsikâziñgâm sâip, "Zo ñâigât holi tobat sot kutnjâ ziap?" ²¹ Sâi

ziñâ sâwe, "Zi a kutâ Sisagât." Sâne itâ sâip, "Sisagât sinji, zo Sisa pindâbi. Ka Anutugât sinji, zo Anutu pindâbi." ²² Yatâ sâmbâ dâzângoi zen nângâne imbanjâ oi birâm âiwe.

Mom zaatzaat, zorat Yesu mâsikâwe.

(Mk 12:18-27; Lu 20:27-40)

²³ Sirâm zoren Sadukaio a, zen Yesugâren gawe. A zo momnjâ zaatzaat, zo mân ziap sâmarâwe. Zen Yesu den mâsikâm itâ sâwe, ²⁴ "Patâ, Mose zâk den itâ sâmbâ kulemgoi, 'A ñâinjâ ambân mem kiun bujâ ândim moi munjandâ malâ zo mimbap. Oi âtâñangât sinji katep muyagibap.' ²⁵ Oi nenğâren âtâ mun nâmburân zagât ândiwe. Oi âtâziñ kunjâ ambân memnjâ kiun bujâ ândim moi munjandâ malâ zoric meip. ²⁶ Zâk yatigâk kiun bujâ ândim moi munjandâ malâ zoric meip. Yatâ opnjâ âtâ mun nâmburân zagât, zo ambân kânok zoric mem mom nangâwe. ²⁷ Bet ambân malâziñjâ, zo moip. ²⁸ Oi zen aksik patâ ambân zorigâk miwe, zorat mumuñan gâbâ zaatzaat narâkñan ambân zo ñâigât upap?"

²⁹ Sâne Yesunâ itâ sâmbâ dâzângoip, "Zen Kembugât den sot Kembugât imbanjâ kârûm den sâmbâ gulipkume. ³⁰ Zaatzaat narâkñan a ambân, zen mân miangâm ândibi. Sumbem a yatâ op ândibi. ³¹ Oi zen zaatzaatñangât sâme, zorat dâzângobâ. Anutuñjâ den itâ sâmbâ dâzângoip, zo zen sâlâpkum nângâme mo buñjâ? Den zo itâ, ³² 'Nâ Abaram sot Isaka sot Yakobo, zengât Anutu.' Nâ zorât sa nângâne. Zâk mom bujâ urâwe, zengât Anutu bujâ. Gwâlâ ândie, zengât Anutu. Zorat Abaram sot Isaka sot Yakobo, zen mân bujâ urâwe. Anutu sot gwâlâ ândie." ³³ Yesunâ den yatâ sâi a ambân kâmut patâ, zen sinji âlip sâip, zorat nângâne imbanjâ oip.

Yesu Kembugât gurumin dengât mâsikâwe.

(Mk 12:28-31; Lu 10:25-28)

³⁴ Yesugât dennjâ Sadukaio a walâzingip, zo Parisaio a zen nângâmñâ mindue. ³⁵ Zengâren gâbâ bukuzinjâ ñâi Kembugât gurumin den nângânangâ a, zâk dukune zâk Yesu mâsikâmñâ sâip, ³⁶ "Patâ, Kembugât den gurumin ikâ zorâñ kâukñâ patâ uap?" ³⁷ Sâi Yesunâ itâ sâmbâ dukuip, "Gâ um dâpkâ sot nângânangâgâ, zo hâlâluyâk Kembu Anutugât pindâna zimbap." ³⁸ Gurumin den zorâñ patâ uap. ³⁹ Oi torennjâ ñâi itâ ziap. Zo itâ, 'Gâ gikângât otgimip, zo yatik a toren zengât otgibap.' ⁴⁰ Gurumin den zo, zot Mose sot Propete zengât den topnjâ uabot."

Yesu zikñak Kristogât mâsikâziñgip.

(Mk 12:35-37; Lu 20:41-44)

⁴¹ Parisaio a, zen mindum tatne Yesunâ itâ sârn mâsikâziņņip, ⁴² “Zen Kristogât dap dap nâņņgâme? Zâk nâigât kiun?” Sâi ziņâ sâwe. “Zâk Dawidigât kiunņâ.”

⁴³ Sâne Yesunâ itâ sârn dâzânņoip, “Dap op Kaapumņâ Dawidi nâņņgânņgâ mâtâp pindi Kristogât kembunâ sâip?” ⁴⁴ Zo itâ sâip,

‘Kembunâ nâgât kembu itâ sârn dukuip,
“Gâ âsannâ bongen tâtna kâsarâpkâ
minduziņga kiņņanggât kombâņ upl.”

⁴⁵ Dawidi zâk Kristogât kembunâ sâip, zorâņ dap op kiunņâ up?”

⁴⁶ Yâtâ sârn mâsikâziņņi den hâunņâ sârnam kwagâwe. Narâk zoren gâbâ a zen dum mâsikârnem keņņgât op birâwe.

23

*Den siņņi âlip lum sâk mâme mân upi.
(Mk 12:38-39; Lu 11:43, 46; 20:45-46)*

¹ Narâk zoren Yesunâ arâņņâ sot a nâmbutņâ itâ sârn dâtnânņoip. ² “Kembugât gurumin den zorat galem a sot Parisaio a, zen Mosegât gebâkņan tapme. ³ Zorat den dâzânņome, zo lum ândibi. Ka zengât ândiândiziņan mân ândibi. Wangât, zen den sâme, zo mân lum ândime, zorat. ⁴ Zen kut nâi nâi yâmbâtņâ, zo saam a ambân kwâkziņan pam ziņâ bet bâsarņ ândime. ⁵ Kut nâi nâi upme, zo anņâ ziņņit nâņņgâbigât upme. Zen ninâu kârep sâme. Zen Mosegât den lum Kembugât den ek-abân kulemgum mâteziņan sot bârânziņan saam ninâu sâme. Oi hâmbâziņan neule top topņâ mem ândime. ⁶ Oi mâpâmâpâse namin sot sii nalem minduminduyân a sâtnâ tâtarân tâtnâ sâme. ⁷ Oi sombemân a ambân sârn âlip kwâtņiņņgâbigât ândime. Oi kutņiņâ patâ nâņņonsâbigât kindap kwap ândime.

⁸ Zengât ko a ambân ziņâ patâ sâne mân dâp upap. Patâziņâ, zâk kânok. Zen patâ buņâ. Zen aksik ombeņan. ⁹ Oi hânân zi a nâigât Ibâniņâ mân sâbi. Ibâziņâ sumbemân ândiap, zâk kânok. ¹⁰ Oi zen a nâigât a kembu patâ mân sâbi. A kembuziņâ Kristo, nâ kânok. ¹¹ Zengâren gâbâ a nâi patâ upapņâ, zâk a nâmbutņâ zengât kore op ândibap. ¹² Nâi zâk zikņanggât nâņņi zari diim gibap. Ka nâi zâk zikņanggât nâņņi gibap, zo diim zâibap.”

Yesunâ Parisaio a girem den sârn dâzânņoip.

(Mk 12:40; Lu 11:39-42, 44, 52; 20:47)

¹³ “Yei, Kembugât gurumin den zorat galem a sot Parisaio a, zen sarâ a. A ambân, zen sumbemân zâinam utne zen mâtâp laņ dooņņome. Ziņâ mân zâim zâk ziņâ baginâ sâne keņņgât minziņņame.

¹⁴ Yei, Kembugât gurumin den zorat galem a sot Parisaio, zen sarâ a. Zen malâ mandu zengâren ninâu kârep sârn mirâ motziņâ laņ mime. Zorat Anutuņâ hâunņâ yâmbâtņâ otziņņgâbap.

¹⁵ Yei, Kembugât gurumin den zorat galem a sot Parisio, zen sarâ a. Zen a kânok zengât a upapkât saru sot hân walâm âime. Oi a yatâ zorâņ zengâren târokwap ândim singât siņņi upap. A zorat bâliņandâ wâlâziņņabap.

¹⁶ Yei, a sâtnâ sinziņ bâpsâsân. Zen itâ sâme, “Tirik namin kwap den sârn kâtigime, zo tabâņâ. Tirik namin neule mot taap, zoren kwap den sârn kâtigime, zorâņ kâtigem bon upap.” ¹⁷ Zen a sinziņ bâpsâsân sot nâņņgânņgâziņ buņâ. Tirik namâ, zo tirik taap. Neulenâ, zo yatik tirigâk uap. Zorat ko ikâ zorâņâ bonņâ upap? Namâ mo neulenâ? ¹⁸ Oi nâi itâ sâme, ‘Kembugât siņņi nalem pâpanņâ, zoren kwap den sârn kâtigime, zo tabâņâ. Nalem mot pame, zoren kwap den sârn kâtigime, zo bonņâ.’ ¹⁹ A sinziņ nâtnâtik, zen. Nalem pâpanņâ, zo hâlâlu taapkât nalem kwâkņan pame, zo tirik uap. Zorat ikâ zorâņâ bonņâ upap? Nalem pâpanņâ mo nalemņâ? ²⁰ Zorat nâi zâk nalem pâpanņan mândâm sârn kâtigei nalem pâpanņâ sot kut nâi nâi kwâkņan taap, zo ârândârņ dâbâk upap. ²¹ Oi nâi zâk tirik namin kwap sârn kâtigei namâ zikņâ sot umņan ândiap, zet ârândârņ dâbâk upap. ²² Nâi zâk sumbemân kwap sârn kâtigei Anutugât tâtatņâ sot tâtat zorat mariņoot dâbâk upap.

²³ Yei, Kembugât gurumin den zorat galem a sot Parisaio, sarâ a, zen. Zen dangât sot kâņņan sot zomap, kut nâi nâi zo bâzagârân gâbâ kânok Kembugât siņņi sârn pame. Oi zorat toren bonņâ, gurumin den luluj sot a buku otziņņgâziņņâr sot nâņņgâm pâlatârņ sot târârak ândiândiņ, zo birâne gei komap. Zo toren toren luzikâne dâp upap. ²⁴ A sâtnâ sinziņâ nâtnâtik sâsânâ, zen kabât mâik mâik, zo ikme. Ka bâu mo kut nâi nâi patâ, zo mân ikme.

²⁵ Yei, Kembugât gurumin den zorat galem a sot Parisaio, zen sarâ a. Hâkop sâkņik too saņņon kubik tuume. Oi umņan ko kâmbu sot sâkziņņanggât âkņâle bâliņâ, zo piksâm ziap. ²⁶ O Parisaio a, zen sinziņ nâtnâtik. Hâkop umņan bâliņâ ziap, zo saņņonne âlip oi sâkņan âlip upap.

²⁷ Yei, Kembugât gurumin den zorat galem a sot Parisaio, sarâ a, zen. Zen a mu- muņâ zengât kwagân ziap yatâ. Kwakņâ zo kwâkņan kâsâget pane neulenfoot zemap. Umņan ko a siņit sot guk maņņuleņ ziap. ²⁸ Zen yatik sâkziņandâ a mâteziņan târârak ândime. Umziņan ko sarâ sot gurumin den kukuņâ piksâm ziap.

²⁹ Yei, Kembangat gurumin den zorat galem a sot Parisaio a, sarâ a zen. Zen Propete a kwagân pitâme. Zen a târaraknâ zengât kwagân neule pam ândime. ³⁰ Zen itâ sâme, 'Sâkurâpnîñ ândime, narâk zoren ândim sâi ko betziñan mem Propete mân zângobem.' ³¹ Zen yatâ sâm Propete zângowe, zengât kiun ândime. Zengât topziñâ sâm muyagime. ³² Sâkurâpziñ zen tosa kwâkñan kwâkñan pam gawe. Zen yatik târokwapkwap utnetâ tosaziñ dâbâk upap. ³³ Mulungât kiurâp zen. Tosagât hâuñâ kârâbân geigeiñ narâk oi waniñ âi tik pambi?

³⁴ Zorat sa nângâne. Nâ ninak zengâren Propete sot nângânangâ a sot Kembangat gurumin den zorat galem a nâmbutñâ sângonzângua zengâren gane nâmbutñâ zen zângom sâknam zingâbi. Oi nâmbutñâ poru nagân zângobi. Oi nâmbutñâ mâpâmâpâse namâziñan lapitziñgâne kamân nâin nâin âine moliziñgâm âim zângobi. ³⁵ Yatâ utnetâ a târarak gilâmziñ hânân geip, zorat hâuñâ zengâren muyageziñgâbap. Mârurnjan Abegâren gâbâ kâmbam topkwap târokwaî târokwaî kom gam Berekia nanñâ Sakaria, zâk tirik namîn komñâ kâmbam zo kune âkip. ³⁶ Nâ perâkñak dâzângobâ. Kâmbam zorat tosa a kâmut zi ziinñâ hâuñâ mimbi."

Yesuñâ Yerusalem zengât umñâ nângip.
(Lu 13:34-35)

³⁷ "O Yerusalem mâirâp, wangât Propete a kâmbamñâ zângome? A sângonzângua zengâren âine kâtnâ zângome mume. Kurukñâ gwamarâpnâ gâbâreziñgâm lâmbamzângomap, zo yatik nâñâ umnâ topñan a ambân minduziñgâbat sa kwâkâme. ³⁸ Dâzângua nângâne. Nâ birâziñga mandu yatâ op ândibi. ³⁹ Zen dum zagât mân nek ândimñâ itâ sâm nikpi, 'Kembangat sâtkât gaap, zâk sâm âlip kwâkñanğânâ.'"

24

Yesu takâbapkat den sâip.
(Mk 13:1-21; Lu 21:5-6)

¹ Yesu zâk tirik namîn gâbâ gem arî arîpnâ nen zâkkâren âimñâ namâ tuutu-ujâ ek nângâbapkat dukuwen. ² Oi den itâ mâburem dâtnângoip, "Namâ zi tâi ek mâpâsime, zorat nâ perâkñak dâzângobâ. Kâsaziñ gam kândañne giligâlaksâm buñ op nanğâbap."

³ Oi Oliwia bâkñan zâi tâi arîpnâ niinik um topñan âimñâ mâsikâm sâwen, "Sat, zo wan narâkñan âsagibap? Oi gikâ gâban narâkñâ sot hân âkâbapkat narâkñâ oi wan wesâk nâi âsagibap?"

⁴ Yatâ sâindâ Yesu itâ sâm dâtnângoip, "Um gulip kwatziñgâbegât gasâziñ kârâm

ândibi. ⁵ A donjbepnâ gam itâ sabi, 'Nâ Kristo. Bâliñan gâbâ mâkâziñgâbapkat sâsân, zo nâ.' Yatâ sâmñâ a ambân donjbe patâ um gulip kwatziñgâbi. ⁶ Zen kâmbam goorân mo kârebân âsagei nângâmñâ mân kenğât upi. Kâmbam zo yatâ muyagibapkat sâsân. Oi yatâ muyagem ze narâk kek mân âkâbap. ⁷ Hânñâ hânñâ a kâmut mâik sot patâ, zen kâsa op agom âibi. Oi hânñâ hânñâ pu patâ sot wâriñ mem zimbap. ⁸ Kut nâi nâi zo sâknam patâ zorat topkwâkwatñâ. Zo yatâ nângâm ândibi."

Kâsa otziñgâbi, zorat den.

⁹ "Narâk zoren sâknam kwatziñgâm zângone mumbi. Zen nagât opñâ hânñâ hânñâ a, zen um kâlak otziñgâbi. ¹⁰ Kut nâi nâi yatâ zo âsagei a donjbepnâ siñgi âlip birâm kâsa orangâbi. ¹¹ Oi propete a sarânâ asâgemñâ a donjbe um gulip kwatziñgâbi. ¹² Gurumin den kukunâ, zorân laj kârî a donjbepnâ buku orotñâ, zo birâbi. ¹³ Nâi zâk den siñgi âlip mem kâtigem ândei narâkñâ âki sumbem kamânân bagibap. ¹⁴ Oi Anutu um topñan ândiândigât siñgi âlip, zorân laj kârâm hânñâ hânñâ âim a topziñâ sâm muyagei hângât narâkñâ âkâbap."

Kut nâi sumunñâ muyagibap.
(Mk 13:14-23; Lu 21:20-24)

¹⁵ "Gâtâm tâmbet tâmbet kâukñâ tirik nâmin kwânângâne kinbap. (Den zo mulunâk sâlâpkum nângâbi.) Zo yatâ âsagibapkat Propete Danieñâ mârurn kânñan sâm kulemgui. ¹⁶ Zo yatâ âsagei ekñâ Yudaia hânân ândibiñâ barâ kâtikñan sârârâk kârâm âibi. ¹⁷ Nâi zâk mirâ sombemân ândibapñâ sikumñâ mimbam mirin mân zâibap. ¹⁸ Oi a nâi nebân tâpâpñâ âburem hâmbânñâ mimbapkat kamânân mân gâbap.

¹⁹ Yei, ambân kâmborâ sot katep namân gok, zen dap upi? ²⁰ Zen Kembangâren ninâu sâne nângi âiâiziñâ, zo map narâkñan mo kendonân mân muyagibap. ²¹ Narâk zoren sâknam patâ muyageziñgâbap. Zorat dâp hân muyageibân gâbâ mân muyageip. Oi dum mân muyagibap. ²² Kembuñâ sâknam narâkñâ zo mân mânângâri sâi a aksik buñ upe. Kâmut gakârâpnangât opñâ Kembuñâ narâk zo mânângâtpap."

Propete a sarânâ muyagibi.

²³ "A ziñâ Kristo ziren âsagiap mo ândiren âsagiap sâne mân nângâbi. ²⁴ A sarânâ âsagem nâ Kristo sâbi. Propete a sarânâ, zen âsagem kut nâi nâi sen mârât tuunetâ a um gulip kwatziñgâbi. Oi Anutuñâ gâsum sâlâpziñgoip, zo um gulip kwatziñgân am osibi. ²⁵ Nâ kânñan dâzânguan, zorat ko muyageziñgi mân kwakpi.

²⁶ Kristo barâ kâtikñan âsagei iksen sânetâ mân âibi. Oi Kristo mirâ zoren

mo zoren âsagiap sâne mên nângâbi.²⁷ Hânpanjâ âsagem hân toren torenjan aksik âsagem kwâkâmap, zo yatâ a bonjâ, nâ âsagibat.²⁸ Bâu mo zuu kârokjâ nâi ze zoren nii kej, zinjâ ninam mindume.”

Wesâk âsagibap.

(Mk 13:24-27; Lu 21:25-28)

²⁹ “Sâknam narâknâ âki mirâsinj sumunkoi kâin âsakjâ buj upap. Oi sângelak, zen sumbemân gâbâ âkâm gibi. Oi Anutuñjâ sumbem mângei olayangâm imbanjâ bujâ upap.³⁰ Narâk zoren a bonjâ, nâgât kulem sumbemân âsagei a hânjâ hânjâ umbâlâ op isem zine a bonjâ, nâ sumbem ununumum kwâkjan kâwali mem âsakjânoot tâka nikpi.³¹ Oi lâmun kwamit patâ âsagei sumbem a gakânâ sângonzângua hân toren toren gâbâ kâmut gakârâpnâ minduzingâbi.”

Narâk patâgât den.

(Mk 13:28-31; Lu 21:29-33)

³² “Dâgap nak ziap, zorat topjâ nângâbi. Iinnâ burutuksâi maa narâk upâmap sâme.³³ Zen yatigâk kut nâi nâi zo âsagei itâ nângâbi. ‘Zâk mâte otnijgâbâmap. Zâk mâtâbân ga kinzap.’³⁴ Nâ perâkjak dâzângobâ. A kâmut zi mên mune kut nâi nâi âsagibap.³⁵ Sumbem sot hân buj upabot. Ka nâgât den ko mên buj upap.

³⁶ Kut nâi nâi muyagibap, zorat sirâm narâknâ a nâinjâ mân nângap. Sumbem a, zen mân nânge. Oi nanjâ, nâ mân nângan. Ibânâ, zâk zikjik nângap.³⁷ Noa ândeip, narâk zoren kut nâi urâwe, zo yatik a bonjâ, nâgât takâtakâj narâknan yatik upi.³⁸ Uurupjâ mân gâi sii nalem nem ândiwe. A ambân anjâgwanjâ op miangâwe. Gulip op ândine Noanjâ wanjâyan zarip³⁹ Oi zen gulip op ândine too uurupjâ gwâkâzingip. A bonjâ, nâgât takâtakâj narâknan zo yatâ upi.⁴⁰ Narâk zoren a zagât nebân kiritâ, nâi gâsum, nâi birâbat.⁴¹ Ambân zagât zet nalem sobem tâitâ, nâi gâsum, nâi birâbat.⁴² Kembuzinjâ, nâ narâk zoren mo zoren takâbat, zorat mân nângegât umziñandâ galem oranjâm ândibi.⁴³ Zen topjâ itâ nângânek. Kamân nâigât a, zen kâsa nâtik zoren takâbi, narâk yatâ nângâm um wâgân ândim kamânziñ galem upi.⁴⁴ Oi a bonjâ nâgât narâknâ mân nângâne gâbat, zorat zen um wâgân ândibi.” Yatâ sâmjâ zorat den sumbuñjâ nâi itâ sâmjâ dâtnângoip,

⁴⁵ “A patâ nâinjâ kore a gakârâpnâ zengât galem a nâi pam itâ sâmjâ dukubap, ‘Nâ âi ândia galem otzingâm ândim narâknan nalem dâpziñanâk zingâm ândiban.’ A zo ândiândinjâ dap yatâ ândei galem a nângânângânjoot sot sât luluñjoot sâsâñjâ?⁴⁶ Galem a, zâk patâñjâ nep dij sâmjâ pindip, zo dânjâk lum ândei patâñjâ gâbabân galem

a yatâ zorat nângi âlip upap.⁴⁷ A kutânâ galem a zo patâ pam zâkkât kut nâi nâi aksik galem op ândibapât sâbap.⁴⁸ Ka a nâinjâ galem a bâljin ândim umñandâ itâ nângâbap, ‘Patânâ, zâk kârebân âimjâ kek mân gâbap.’⁴⁹ Yatâ nângâm kore a ambân zângom mem nâi nâi otzingâm too tewarân âi laj ândim um gulip op ândibap.⁵⁰ Oi a kutânâ gâbap, zorat narâknâ mân nângâm ândei zâk gâbap.⁵¹ Gâmjâ tâknâ imbanjâ lapitjâ sarâ a zengât oserân pâi ândibap. Zoren umbâlâ op isem ândibi.”

25

Ambân sigân âsakjâ toonjâgât kârûwe.

¹ “Sijgi âlipkât mâtâp, zo ambân sigan bâzâgât zengâren dâpkwap sâbâ. Zen a kutâ mâtâbân âi muyaginam kârâpziñ mem âiwe.² Ambân sigân bâtnâmbut, zen nângânângâziñ buj. Bâtnâmbut, zen nângânângâziñjoot.³ Ambân nângânângâziñ buj, zen kârâp sijitjik mem âiwe.⁴ Ambân nângânângâziñjoot, zen kârâp sot âsakjâgât toonjâ ârândân mem âiwe.⁵ Oi a kutâ, zâk mulun ândei zen mambât tap uman ziwe.

⁶ Zinetâ nâtik tânâmjâ oi den nâi itâ âsageip, ‘Hai, a kutâ gaap. Zen zaat zâkkâren âinek.’⁷ Oi ambân sigan, zen nângâm zaat âsakjâziñ kubigâwe.⁸ Oi ambân nângânângâziñ buj, zen nângânângâziñjoot itâ sâmjâ dâzângowe, ‘Nen kârâpninjâ bâpsâbâmap, zorat zen too nâi gum niñgânek.’⁹ Sânetâ ambân nângânângâziñjoot, zen itâ sâmjâ dâzângowe, ‘Bujâ. Zengât dâp bujâ. Nen dâpnijan mem gen. Zen âi anjâgwanjâ namîn kwâlânek.’¹⁰ Oi zen âsakjâgât too kwâlânâm âinetâ a kutâ gam ambân nângânângâziñjoot, zorik diiñziñgi âiwe. Oi kamânân âim mirin zâimjâ hângi doonjum sii nalem nem tarâwe.

¹¹ Tatnetâ ambân nângânângâziñ buj, zen gamjâ den sâmjâ sâwe, ‘Patâniñjâ, mâtâp mem pa.’¹² Sâne dâzângoip, ‘Nâ perâkjak dâzângobâ. Nâ zengât topziñ mân nângâman.’” Den sumbuñjâ zo sâmjâ itâ sâmjâ dâzângoip.¹³ “Zen narâk mân nângegât umziñ galem oranjâm ândibi.”

A kât ekap zingip, zengât den.

(Lu 19:11-27)

¹⁴ “A kutâ nâi oip, zo yatâ gâtâm âsagibap. A kutâ nâinjâ kamân kârebân âibamjâ kore anjâ minduzingâm kâtnjâ galem upigât kâsâpkum zingip.¹⁵ A nâi kât ekap bâtnâmbut pindip. Nâi zagât. Nâi kânok. Zo nepkât imbanjâ zem zingip, zorat dâp zingip. Kât zingâmjâ kamân kârebân âi ândei.¹⁶ Ari a kât ekap bâtnâmbut meip, zorân nep pindi târokwap ekap bâtnâmbut âsageip.¹⁷ Oi bukuñjâ ekap zagât meip,

zâknâ yatik oi târokwap zagât âsageip. ¹⁸ Ka a ekap kânok meip, zo ko hân umñan esâm kwârakui zeip.

¹⁹ Oi a kutâziñâ narâk kêrep ândim puriksâm gâip. Puriksâmñâ kore a kât zinjip, zorat op minduzinjip. ²⁰ Oi a kât ekap bâtnâmbut pindip, zâknâ nepñâ tuugi târokwap ekap bâtnâmbut âsageip, zo tirâpkumñâ sâip, 'Patanâ, gâ ekap bâtnâmbut nigin, zo nep pindandâ ekap bâtnâmbut târokwap âsagiap.' ²¹ Sâi patâñandâ itâ sâmb dukui, 'Gâ kore a âlipñâ, sât lulugoot. Kut ñai yennangât galem âlip oingât nânâ kut ñai bonñangât galem gâbanbat. Zorat ko patâgâ, nâgât umnâ topñan bagim sâtâre op ândiban.'

²² Yatâ sâi a kât ekap zagât pindip, zo gam sâip, 'Patânâ, gâ kât ekap zagât nigin. Zorat nepñâ tuugandâ ekap zagât târokwap muyageip.' ²³ Sâi patâñandâ itâ sâmb dukui, 'Gâ kore a âlipñâ, sât lulugoot. Gâ kut ñai yennangât galem âlip oingât nânâ kut ñai bonñangât galem gâbanbat. Zorat gâ patâgâ, nâgât umnâ topñan bagim sâtâre op ândiban.'

²⁴ Sâi bet a ekap kânok pindip, zâk gamñâ sâip, 'Patâ, nâ topkâ itâ nângâman. Gâ a bâliñâ. Gâ nep mân kârâm kâmitmat. Nalem muyagem nibi sâmat. A nâmbutñâ zengât kâlamân nalem nibigât sâmat. ²⁵ Nâ zorat kenjâtñangât op kâtkâ hân kendâm hangua ziap. Oi zi mâburem gibâman.'

²⁶ Yatâ sâi patâñâ den itâ sâmb dukui, 'Gâ kore a bâliñâ, konam. Lâugan gâbâ den mâburem dâgobâ. Nâgât itâ nângâmat. Nâ nep mân kârâm kâmit yen tap nalem muyagenibi sâman. A zengât nebân nalem meman. ²⁷ Nâgât yatâ nângâm kâtnâ anjâgwanjâ zengâren pâna kâtnâ nep tuugi âsagei ga membam. ²⁸ Zorat zen kât ekap beknjan mem bâzagât mem ândiap, zo pindânek. ²⁹ Ñai zâk kut ñai pindâpindân, zo mem galem op ândei târokwap pindâpindân. Oi gom sambe muyagenangâbap. Ka ñai zâk kut ñai pindâpindân, zo mân mem ândei beknjan mei yen ândibap. ³⁰ Kore a konam, zo ko gâsum nâtâtigân zo pane geibap. Zoren umbâlâ op isem zimbap.'"

Yesuñâ gâtâm kâsâpnângobap.

³¹ "Gâtâm a bonñâ, nâ sumbem âsakñânoot sot sumbem a zengât oserân gamñâ tâtatnâ âlipñâ, zoren zâi tâpat. ³² Oi a ambân hânñâ hânñâ, zo minduzinjga nâgât mâtenan mindubi. Mindunetâ râma galem a râma noniñ kâsâpzângomop, zo yatik upat. ³³ Oi râma noniñ kâsâpzângom râma bongen zâmbam noniñ yanjâgen zâmbanbat. ³⁴ Yatâ op a kutâziñâ, nâ bongen zo itâ sâmb dâzângobat, 'Zen lbânandâ mâsop minzinjip. Zen gam

Kembugât um topñan bagim ândibi. Zo mârumñan hân muyageibân gâbâ zengât singi sâip. ³⁵ Zen itâ otniwe, zorat. Tepnanjât ua nalem niwe. Toogât mua too niwe. Nâ lomba yatâ ândiandâ zen galem otniwe. ³⁶ Nâ sâk bârak ândia zen hâmbâ mot mem niwe. Nâ mâsek zia zen galem otniwe. Nâ tâk namin ta zen ga nigâwe.' ³⁷ Yatâ sa a târârak ziñâ den itâ mâburem dâtnobi, 'Kembu, gâ wan narâkñan nalemgât otgigi nalem ñai giwen? Wan narâkñan toogât otgigi nen too giwen? ³⁸ Gâ wan narâkñan lombâ yatâ ândina nen galem otgiwen? Gâ wan narâkñan hâmbâgât kwakna hâmbâ ñai giwen? ³⁹ Gâ wan narâkñan mâsek mo tâk namin tâtna ga gigâwen?' ⁴⁰ Yatâ sânetâ a kutâziñâ, nâ itâ sâmb dâzângobat, 'Kâmurâpnâ zengâren gâbâ a giginâ ñai galem okñangâwe, zo nâ otniwe uap.' ⁴¹ Yatâ sâmb a yanjâgen, zo itâ sâmb dâzângobat, 'Sâit miangâwe, zen kârâp kâtikñan gei ândibi. Kârâp zo Satân sot sumbem arâpnâ zengât singi oip. Zoren gei ândibi. ⁴² Zen itâ otniwe, zorat. Nâ tepnanjât ua nalem mân niwe. Nâ toogât nânga too mân niwe. ⁴³ Nâ lomba ândia mân galem otniwe. Hâmbâgât kârundâ mân niwe. Mâsegân sot tâk namin ta mân ga nigâwe.' ⁴⁴ Yatâ sâmb dâzângua ko yanjâgen zinj itâ sâbi, 'Kembu, gâ wan narâkñan nalem too bujâ sot hâmbâ mirâ kamân bujâ ândina gek mân nângânangâ urâwen? Mo ikâ zoren mâsek mo tâk namin tâtna gekñâ mân galem otgiwen?' ⁴⁵ Yatâ sâne itâ dâzângobat, 'Nâ perâkñak dâzângobâ. Arâpnâ zengâren gâbâ giginâ ñai ek mân galem okñangâwe, zo nâ otniwe uap.' ⁴⁶ Oi a yanjâgen zen âi sâknam tâmbânñâ nângâm ândibi. A ambân târârakñâ, zen ko ândiandi kâtikñan bagim ândibi.'"

26

Yesuñâ mumbapkât singi dâzângoip.

(Mk 14:1-2; Lu 22:1-2; Yo 11:45-53)

¹ Yesu zâk den so aksik sâmb nangâm arâpnâ itâ sâmb dâtnângoip, ² "Nânge. Sirâm zagât tap Pasowa kendon upap. Oi narâk zoren a bonñâ, nâ kâsa zengât bitziñan zaria poru nagân none mumbat." Yesuñâ den yatâ sâip

³ Narâk zoren tirik namâ galem a patâ sot a sâtrñâ, zen tirik namâ galem a patâ Kaipa, zâkkât namin zâim minduwe. ⁴ Zen Yesu tik gâsum kunam den sâmb kâtâr urâwe. ⁵ Oi itâ sâwe, "Kendonân kâmbam laj âsagebapkât kegâk gâsunat."

Ambân ñaiñâ Yesu too wârân âlip mem sanjonñangip.

(Mk 14:3-9; Yo 12:1-8)

⁶ Yesu zâk Betania kamânân âim Simon, sâk bâlâ a, zâkkât mirin zâim nalem neip.
⁷ Nalem nem tâi ambân nâinâ too wârân âlip belonjoot, sângân patâ, zo mem gam too wârânjoot zo kâuknjan lokei giari sanjorip.
⁸ Yatâ oi arâpnâ nen eknjâ sâwen, “Too sângân zâizâin zi wangât tâmbetkuap? ⁹Too zo pam kât patâ mem a kanpitâ zingip sâi ko dâp opap.”

¹⁰ Yatâ sâindâ Yesunâ nângâmñâ itâ sâm dâtnânjoip, “Zen wangât ambân den okjange? Zâknâ otnigi âlip uap. ¹¹A ambân kanpitâ, zen narâk dâp zen sot ândibi. Nâ ko zen sot narâk kârep mân ândibat. ¹²Nâ mua hanobi, zorat dâp sâknâ sanjori âlip uap. ¹³Nâ perâknjak dâzângobâ. Kembangât den singi âlip zi hânñâ hânñâ sâm âim ambân zirânâ uap, zorat singi ârândân sâne lanj kârâbap.”

Yudanâ Yesu tirâpzângobapkât kât meip.

(Mk 14:10-11; Lu 22:3-6)

¹⁴ Oi arâpnâ kiin zagât nenjâren gâbâ a nâi kutjâ Yuda, Karioto kamânân goknjâ, zâknâ tirik namâ galem a patâ, zengjâren arip. ¹⁵ Âimñâ itâ sâm dâzângoip, “Nâ tirâpzângobat, zorat kât dabutâ nibi?” Mâsikâzingi zinjâ kât ekap 30 yatâ sâlâpkum pindâwe. ¹⁶ Yudanâ zo memñâ Yesu tirâpzângoip gâsubigât ek kârum ek molim ândeip.

Yesu zâk arâpnjoot nalem niwe.

(Mk 14:12-21; Lu 22:7-14, 21-23; Yo 13:21-30)

¹⁷ Pasowa kendon narâk topkwâtnam arâpnâ nen Yesu mâsikâm sâwen, “Nen itârân mirâ ikâ zoren Pasowa nalem unat?”
¹⁸ Sâindâ itâ sâip, “Zen kamânân âimñâ a nâi muyagem itâ sâm dukunek, ‘Patâniñâ gâgât sap, ‘Narâknâ mâte uap, zorat nâ sot arâpnâ, nen gâgât mirin gam Pasowa nalem ninat.’ ” ¹⁹ Oi arâpnâ nen Yesunâ den sâip, zo lumñâ Pasowa kendongât nalem uwen.

²⁰ Mirâ nâtikisâi Yesu sot arâpnâ kiin zagât, nen mirâ zoren zâimñâ Pasowa nalem niwen. ²¹ Nem tapñâ Yesunâ itâ sâm dâtnânjoip, “Zengjâren gâbâ nâinâ nâ kâsa a tirâpzângoip gâsânobi.” ²² Yatâ sâi arâpnâ nen umniñ bâlâi nâigoot ziknjik ziknjik mâsikâyangâm sâwen, “Kembu, nâgât sat?”
²³ Sâindâ zâknâ sâip, “A zo nâ sot ârândân niet, zâknâ yatâ otnibap. ²⁴ A bonñâ, nâ Kembangât ekabân den kulem ziap, zo yatik upat. Ka a bonñâ, nâ tirâpzângoip gâsunibi, yei, zâk hâuñâ yâmbâtñâ mimbap. A zo mam kâmbonj kâligen gâbâ mân âsageip sâi bâbâlaj opap.” ²⁵ Yatâ sâi Yudanâ mâsikâm sâip, “Patâ, nâgât sat?” Sâi dukuip, “Gâ sat, zo.”

Yesunâ nalem sot too zingip.

(Mk 14:22-26; Lu 22:15-20; 1 Kor 11:23-25)

²⁶ Nalem nem tâindâ Yesunâ nalem nâi mem sâiwap sâm namuñ arâp itâ sâm ningip, “Mem ninek. Zi sunumnâ.” ²⁷ Yatâ sâmñâ wainj hâkop mem sâiwap sâmñâ itâ sâm ningip, “Zen aksik ninek. ²⁸ Zi târotârôninjângât gilâmnâ. Zo a ambân donjep patâ, zengât tosazin buj upapkât hânân gibap. ²⁹ Oi dâzângua nângânek. Wainj too itârân nia âkap. Oi dum zagâtñan mân nemñâ Ibânangât um topñan zâim zen sot ârândân wainj mârâtñâ nâi ninat.”

Gezemanê kâlamân âiwe.

(Mk 14:27-31; Lu 22:31-34; Yo 13:36-38)

³⁰ Oi Kembangât mâpâmâpâse kep nâi mem kamânân gâbâ âimñâ Oliwa bâknjan zâiwen. ³¹ Mâtâbân âimñâ Yesunâ itâ sâm dâtnânjoip, “Nâtik ziren a zinj gâsuninetâ zen nângâm pâlâtânzjin lolot, zorat op âksik birânim âibi. Kembangât den kulem nâi ziap, zo bon upap. Den zo itâ, ‘Nâ râma galem a kua râma zen sinjoruruj op âim nanjâbi.’

³² Nâ sa nângânek. Nâ mumuñan gâbâ zatnâ Gâlilaia âi kândom otzingâbat.” ³³ Sâi Peteronâ itâ sâm dukuip, “A nâmbutñâ, zinj birâgibi. Nâ ko mân birâgibat. Buj kâtikñâ.” ³⁴ Yatâ sâi Yesunâ itâ sâm dukuip, “Nâ perâknjak dâgobâ. Gâ nâtik ziren kwâimbâninandâ sâp karâmbut oi kurukñâ diñ sâbap.” ³⁵ Yatâ sâi Peteronâ itâ sâip, “Gâ gomñâ nâ nonâ sâne mân kwâimbâgibat.” Sâi arâpnâ nâmbutñâ, nen den yatik sâwen.

³⁶ Nen âimñâ nak kalâm nâi kutjâ Gezemanê, zoren takâm Yesunâ arâpnâ itâ sâm dâtnânjoip, “Zen ziren tatne nâ ândi âi ninâu sâbâ.” ³⁷ Yatâ sâmñâ Petero sot Zebedaiogât nanzatnâ diizingi âiwe. Âimñâ Yesunâ umñâ yâmbârei ken bet kakit oip. ³⁸ Yatâ op dâzângom sâip, “Umnâ yâmbârei mumuñ otnigap. Zen nâ sot tap um wâgân ândinek.” ³⁹ Yatâ sâmñâ mâik nâi âim si sângân hânân ge tutukum itâ sâm ninâu sâip, “Ibânâ, nângânim sâknam kâmut zi betnan mena buj oik. Oi nâgât den buñâ, gâgât den, zo kâtigibap.”

⁴⁰ Yatâ ninâu sâmñâ puriksâm arâp karâmbut zingiri uman zem tatne Petero itâ sâm dukuip, “Zen nâ sot gwâlâ nâi ândibigât dâp buñâ?” ⁴¹ Zen mâsimâsikâyân loribegât um gwâlâ ândim ninâu sânek. Umñâ bâbâlaj opmap. Sâknâ ko yâmbâremap.”

⁴² Dum âimñâ den itâ sâm ninâu sâip, “Ibânâ, sâknam zi betnan mimbangât nângâna mân dâp oi lanj gâgât den, zo kâtigibap.” ⁴³ Yatâ ninâu sâmñâ âburem arâp karâmbut, zen sinzinjâ uman oi zinetâ ga muyagezingip. ⁴⁴ Zâmbamñâ âi ninâu sâi

sâp karâmbut oip. Den mârûm sâip zo yatik ninâu sâip.

⁴⁵ Ninâu sâm nanġâm arâp zengâren puriksâm itâ sâm dâzânġoip, “Zen uman tok zem te? Zi mârûm narâk uap. A bonġâ, nâ bâliġ mâme a zengât bitziġan zâibâman. ⁴⁶ Zaatne âinâ. Iknêk. A sâi gâsunim nobi, zo mâte otningap.”

Kâsa ziġâ Yesu gâsuwe.

(Mk 14:43-50; Lu 22:47-53; Yo 18:3-12)

⁴⁷ Den yatâ sâm kiri arâp kiin zagât, nenġâren gâbâ a nġai, kutġâ Yuda, zâkġâ a kâmut kândom otziġi gawe. A kâmut zo tirik namâ galem a patâ sot a sâtnġâ, ziġâ sângonzânġone kâmbam sot sâu patâziġâ mem gawe. ⁴⁸ Oi Yudaġâ den kânġan itâ sâm dâzânġoip, “Nâ lum mânġansa zi sâm gâsubi.” ⁴⁹ Oi gamġâ zorenâk Yesugâren âim O patânâ sâm lum mânġarip. ⁵⁰ Yatâ oi Yesuġâ den nġai itâ sâm dukuip, “Buku, nep tuubam gaat, zo tuum nanġânan.” Yatâ sâi a kâmut, zen Yesugâren ga gâsum saawe.

⁵¹ Oi Yesu sot ândiwen, nenġâren gâbâ nġaiġâ sâuġâ sâmbum tirik namâ galem a patâgât kore a nġai kindapġâ kârâm kwâkip. ⁵² Yatâ oi Yesuġâ itâ sâm dukuip, “Sâugâ mirâġan hanguna giarik. Nġai zâk sâuġâ zânġoi hâuġâ kumbi. ⁵³ Nâgât dap nânġat? Nâ Ibânâġâren ninâu sa sâi ko sumbem kâwali a kâmut kiin zagât, zo kegâk sâi gem galem otinbe. ⁵⁴ Oi zen gem ga galem otinbe Kembuġât ekabân den ziap, zo dabân bon opap?”

⁵⁵ Yatâ sâmġâ a kâmut gâsuman gawe, zo itâ sâm mâsikâziġip, “Nâgât dap nânġe? Zen nâgât nânġâne kâmbam ku oi kâmbam sot sâuziġâ mem ga gâsânoge? Zorat sa nânġânek. Nâ sirâmġâ sirâmġâ tirik namin zen Kembuġât den sinġi dâzânġoman. Oi zen zoren mân gâsânowe. ⁵⁶ Oi zi Propete zengât den kâtigibapkât âsagiap.” Oi Yesugât arâpġâ, nen aksik Yesu birânġânġâm sinġururuġ âiwen.

Yesu a sâtnġânġât namin diim âiwe.

(Mk 14:53-65; Lu 22:54-55, 63-71; Yo 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Kâwali a zen Yesu gâsum tirik namâ galem a patâ Kaipa, zâkkâren diim âiwe. Zâkkât namin Kembuġât gurumin den zorat galem a sot a sâtnġâ mindum tarâwe. ⁵⁸ Zen Yesu diim âinetâ Petero zâk kândâtziġan bet moliziġâm arip, âi takâmġâ tirik namâ galem a patâgât dâmân kâligen bagimġâ kore a zengât oserân itâ nânġâm kwâkâm getâip, “Yesugât den dap sâbi? Zorat ziren tap nânġâbat.”

⁵⁹ Oi tirik namâ galem a patâ sot a sâtnġâ, zen aksik tapġâ Yesugât den sâkġanâk sâm kunatkât den sâm kârûwe. ⁶⁰ Oi a donġep den sarâ donġep sâm bonġâ mân muyagiwe. Oi bet a zâgât gawet.

⁶¹ Zet gamġâ itâ sâwet, “A zirânġâ itâ sâip, ‘Nâ Kembuġât tirik namâ kânġânġâ sirâm karâmbut umġanâk dum tuubat.’”

⁶² Yatâ sâitâ tirik namâ galem a patâ, zâk zaatġâ Yesu itâ sâm mâsikip, “Gâgât den se, zorat den hâuġâ sâban mo mân sâban?” ⁶³ Sâi Yesuġâ den mân sâm kirip. Yatâ kiri tirik namâ galem a patâ, zâkġâ itâ sâm dukuip, “Anutu, ândiândi mariġâ, zâkkât mâtenġan mâsikâgiġa sâm kâtigenan. Gâ Kristo, Anutuġât nanġâ mo a nġai?”

⁶⁴ Yatâ sâi Yesuġâ itâ sâm dukuip, “Zo sat, zo. Oi nġai dâzânġua nânġânek. Gâtâm a bonġâ, nâ imbanġâ mariġâ, zâkkât âsanġâ bongen tap sumbem unumunum kwâkġan gem ga niġpi.”

⁶⁵ Yatâ sâi tirik namâ galem a patâ den zo nânġi bâliġ oi hâmbânġâ mem moloġ arâpġâ itâ sâm dâzânġoip, “Zâk Anutu yatâ op sap. Wangât den zagât sâm kârûnat. Den sap, zo aksik nânġe. ⁶⁶ Den zo nânġâm dap dap nânġe?” Mâsikâziġi ziġâ itâ sâwe, “Zâk mumuġanġât sinġi uap.”

⁶⁷ Yatâ sâmġâ tâpziġandâ Yesu si sângânġan tâpkumġâ bitziġandâ kom kâbakġiwe. Oi a nâmbutġandâ bitziġ tipġandâ pâlomġan kunzirâwe. ⁶⁸ Oi itâ sâm dukuwe, “Kristo, gâ Propete ândiat oi ko sânan. A gogap, zo kutġâ nġai?”

Peteroġâ Yesu kwâimbip.

(Mk 14:66-72; Lu 22:56-62; Yo 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Yatâ op tatne Petero zâk namâ sombemân tâip. Tâi kore ambân nġaiġâ zâkkâren âim sâip, “Gâ ko Galilaia a, zâk sot ândimat.” ⁷⁰ Yatâ sâi Peteroġâ a tarâwe, zengât mâteziġan kwâimbâm sâip, “Gâ den sat, zo nâ nânġâm kwaksan.” ⁷¹ Yatâ sâmġâ geibâ sâi kore ambân nġaiġâ ekġâ a itâ sâm dâzânġoip, “A zi Yesu Nasarete gokġâ, zâk sot ândimap.” ⁷² Yatâ sâi Peteroġâ kwâimbâm den sâm kâtigeip. Oi sâip, “Nâ a zo mân ekman.” ⁷³ Yatâ sâm mâik nġai kinġâ a ziġâ Peteroġâren âim sâwe, “Gâ perâkġak zengât kâmurân gokġâ. Nen diġġâ holiġâ nânġen.” ⁷⁴ Sânetâ dum Anutu mâtenġan sâm kâtigem den laġ sâm itâ sâm dâzânġoip, “Nâ a zo mânâk ekman.” Sâi zorenâk kurukġâ diġ sâip. ⁷⁵ Oi Yesuġâ den mârûm sâip, zo Peteroġâ nânġip, “Gâ sâp karâmbut kwâimbânina kurukġâ diġ sâpab.” Den zo nânġâm umbâlâ op âkġan âim girâp patâ iseip.

27

Yesu zâk Pilatogâren diim âiwe.

(Mk 15:1; Lu 23:1-2; Yo 18:28-32; Apo 1:18-19)

¹ Haġsâi tirik namâ galem a patâ sot a sâtnġâ, zen mindum Yesu koindâ mum-bapkât den sâwe. ² Oi sâne Yesu bikġâ

saamnâ diim âim Roma a kutâ Pilato, zâkkâren parâwe. ³ Mumbapkât sâm kâtigine Yuda, zâk zo eknjâ wangât yatâ uan sâm umnjâ bâlei kât pindâwe, zo mem âim tirik namâ galem a patâ sot a sâtñjâ mâburem zinjip. ⁴ Oi itâ sâm dâzângoip, “Nâ lanj opnjâ a târâraknjâ zi bitziñan paan.” Yatâ sâi zinjâ sâwe, “Wangât nenggâren ga sat? Zo gikak.” ⁵ Yatâ sâm kât zo birânetâ mem tirik namin lum pam âi sip miangip.

⁶ Tirik namâ galem a patâ, zen kât zo memnjâ sâwe, “Kât zi kâmbamgât sângân, zorat tirik namin pâindâ mân dâp upap.”

⁷ Oi kât zo mem dap unrat sâm âragum hân ñâi kwâlâwe. Hân zo âmaj tuutuunj agât hân sâmarâwe. Hân zo kamân ñâin gâbâ ga ândiândin, zo mune zoren hanzângobigât sângân miwe. ⁸ Oi narâk zoren hân zorat kutnjâ ñâi kâmbam hân sâne kâtigeip. ⁹ Oi Propete Yeremia zâkkât den kânñan sâip, zo bon oip. Den zo itâ,

“Isirae a zen a sângânñangât kât sâwe. ¹⁰ A sângânñangât kât ekap 30, zorâñ âmaj tuutuunj agât hân, zo sângân miwe. Kembunjâ dâtnogip, yatik urâwe.”

A kutâ zâk Yesu poru nagân mumbapkât sâip.

(Mk 15:2-5; Lu 23:3-5; Yo 18:33-38)

¹¹ Zen Yesu diim âine a kutâ Pilato, zâkkât mâteñan kiri itâ sâm mâsikip, “Topkangât dâtno. Gâ Yuda zengât a kutâ?” Sâi Yesunjâ sâip, “Sat, zo.” ¹² Oi tirik namâ galem a patâ sot a sâtñjâ, zinjâ den sâkñanâk sâm kine den hâuñjâ mân sâip. ¹³ Yatâ oi Pilatonjâ dukum sâip, “Gâgât den donjep sânetâ wangât den hâuñjâ mân sat?” ¹⁴ Oi Yesunjâ den hâuñjâ ñâi mân dukui a kutânjâ nânji imbânjâ oip.

¹⁵ Pasowa kendon narâk dâp a kutâ zâk Yuda a tâk namin tâpmarâwe, zenggâren gâbâ ñâi olanj zingâmâip. ¹⁶ Oi narâk zoren kâmbam ku a bâliñjâ ñâi tâk namin zeip, kutnjâ Baraba. ¹⁷ Oi a mindumnjâ kinetâ Pilatonjâ mâsikâzingâm sâip, “Ñâi olanjbatkât nânge? Baraba mo Yesu kutnjâ ñâi Kristo sâme?” ¹⁸ Yuda a sâtñjâ, zen Yesugât um kâlak nânngânñangâm zâkkâren parâwe, zorat nânngâmñjâ sâip.

¹⁹ A kutâ, zâk den sâm kubikkubik tâtarân tâi ambinjandâ zâkkâren den itâ pâi gâip, “Gâ a târârak zo, zâkkât den mân mâsâsuatpan. Nâ itârâñj umanân nânngâm zâkkât op sâknam donjep nânñan.”

²⁰ Oi tirik namâ galem a patâ sot a sâtñjâ, zen a umziñan gem sâwe, “Zen sâne Baraba olanjñâ ko Yesu ko oi mumbap.” ²¹ Oi a kutâ zorâñ dum mâsikâzingâm sâip, “Ñâi mo ñâi olanjbatkât se?” Sâi zinjâ sâwe, “Baraba.” ²² Sânetâ itâ sâm mâsikâzingip, “Yesu, kutnjâ ñâi Kristo sâme, zâk dap

okñangâbat?” Sâi zen lâu mâtâkâm aksik sâwe, “Zâk poru nagân moik.” ²³ Sâne a kutânjâ dum mâsikâm sâip, “Wan tosgât?” Yatâ sâi den kâtik sâm sâwe, “Zâk poru nagân moik.”

²⁴ Yatâ utnetâ Pilatonjâ sâi den mânâk nânngâm den donjep sâne sâi too pindânetâ mâteziñan biknjâ too sanjonñjâ sâip, “A târârak zirat tosa nâgâren zimbap, zo zengât sinji uap.” ²⁵ Sâi a ambân kâmut, zen itâ sâwe, “Tosa zo nen sot kiurâpniñ nenggâren zimbap.” ²⁶ Yatâ sâne a kutânjâ Baraba olanj zinjip. Yesu ko sâi inzut kuupñoot, zorâñ lapitne poruyân kumbigât kâwali a bitziñan pâip.

Kâwali a, zen Yesu kom eksâwe.

(Mk 15:16-20; Yo 19:2-3)

²⁷ Oi a kutâgât kâwali a, zen Yesu namin gâbâ diim gem kâwali a zengât namâ sombemân âim sânetâ kâwali a zinjâ aksik minduwe. ²⁸ Mindumnjâ Yesugât hâmbâ mâkâm kâwali a zengât hâmbâ kuriñjâ ginjangâne giarip. ²⁹ Oi tâk sâtmam gonjom kâukñan pane giarip. Oi bikñan tân ñâi pindâne biknjâ bongen mem kirip. Yatâ opnjâ kâwali a zen zâkkâren gam simin liim itâ sâwe, “Oe, Yuda zengât a kutâ.” ³⁰ Oi tâpziñjâ tâpkum tân beknjan mem kâukñan kuwe. ³¹ Yatâ kom eksâmñjâ kâwali a zengât hâmbâ, zo mâkâm zikñjâ hâmbâ du ginjangâne giari poru nagân kunam diim âiwe.

Yesu poru nagân kune moip.

(Mk 15:21-32; Lu 23:26-43; Yo 19:17-27)

³² Diim âim mâtâbân a ñâi muyagiwe, kutnjâ Simon, Kirene kamânân gokñjâ. Zâk okñangâne Yesugât poru nak beknjan mem lugi âiwe. ³³ Âimñjâ hân ñâi kutnjâ Goligata (niñ denân ko kâuk sinjit), zoren takâwe. ³⁴ Zoren takâmñjâ wajñ too sot um gulip too mâpot pindânâ sâne nem ekñjâ birip. ³⁵ Yatâ oi poru nagân kuwe. Kune kiri hâmbânñangât wenzu pam igâwe. Ikne muyageip dâp miwe. ³⁶ Yatâ opnjâ galem tarâwe. ³⁷ Oi kâukñjâ kwâkñan poru nagân topñjâ itâ kulemgune zeip, “Zi Yesu, Yuda zengât a kutâ.”

³⁸ Oi kâmbam ku a zâgât poru nagân zâkom, ñâi toren, ñâi toren kwânânngâzikâwe. ³⁹ Oi a ambân zoren âim gawe, zen sâm sinjan gem den top topñjâ dukum kâuk birâm sâwe, ⁴⁰ “Bâi, gâ tirik namâ kândanj sirâm karâmbut tuum nanngâbat sâin. Bâi, gikâ sâkkâ sâna poru nagân gâbâ âkâm geik. Oi gâ Anutu nannjâ ândiat oi poru nagân gâbâ pâtan ge.” ⁴¹ Oi tirik namâ galem a patâ sot Kembugât gurumin den zorat galem a sot a sâtñjâ, zen yatik dukum sâwe, ⁴² “A nâmbutnjâ tâmbetagonam utnetâ tânzânngomap. Zikñangât ko kwaksap.

Zâk Isirae a nenngât a kutâ ândiap oi ko poru nagân gâbâ âkâm gâi zâkkât diñâ nângânat. ⁴³ Zâk nâ Anutugât nanñâ sâm, nângâm pâlâtânâ Anutugâren pâi zeip, zorat Anutuñâ zâkkât nângap oi ko poru nagân gâbâ kwâki geik. ⁴⁴ Oi kâmbam ku a zâkowe, zet yatik den mot dukuwet.

Yesuñâ moip.

(Mk 15:33-41; Lu 23:44-49; Yo 19:28-30)

⁴⁵ Yatâ okñangâne mirâ bâkñan zoren nâtâtik muyagem zei mirâ oi âkip. ⁴⁶ Mirâ oi Yesuñâ den kâtikñâ den sâm sâip, "Eli, Eli lama sabatini (niij denân ko, Anutunâ, Anutunâ, wangât birâniqat)?" ⁴⁷ Oi kirâwe, zengâren gâbâ a nâmbutñâ zinjâ sâwe, "Zâk Elia konsap." ⁴⁸ A nñiñâ nângâm sârârâk kârâm âim sarugât kâmon mem ga winiga too kâlakñoot sum kapinjkum pindip. ⁴⁹ Oi a nâmbutñâ itâ sâm dukuwe, "Nen tap iknâ. Elia perâkñok ga mâkâbap mo buñâ?" ⁵⁰ Oi Yesu zâk dum den kâtikñâ den sâi Kaapumñâ takâm arip. ⁵¹ Moi tirik namîn sângum patâ, zo uren gâbâ oloñ gei kwâkip. Oi wâriñ mei kât âbângum nanñip. ⁵² Oi a zengât kwak, zo pâronsâi Kembangât sinji a ândim muwe, zo zengâren gâbâ nâmbutñandâ zaarawe. ⁵³ Oi Yesu zâk kândom op zaari zen kwagân gâbâ zaatñâ kamân kâukñan zo âim a donjep muyageziñgâwe. ⁵⁴ Oi kâwali a galem sot arâpñâ kirâwe, zen wâriñ sot kut nñi nñi zo ekñâ imbanjâziñ buñ oi sâwe, "Perâkñok a zirâñ Anutugât nanñâ ândeip."

⁵⁵ Yesu kuwe, narâk zoren ambân donjep kârebân kin kut nñi nñi zo ek nanñgâwe. Ambân zo, zen Yesu molim kore okñangâm Galilaia hânân gâbâ gawe. ⁵⁶ Maria, Madala kamânân gokñâ sot Maria, Yakobo sot Yose zekât mamzikñâ. Oi ambân nñi Zebedeio nanzatñâ, zekât mamzikñâ. Zen ârândâñ tarâwe.

Yesu hanguwe.

(Mk 15:42-47; Lu 23:50-55; Yo 19:38-42)

⁵⁷ Mirâ nñatiksisâi Arimataia kâmânân gokñâ sikum a nñi Yesugât a op ândeip, kutñâ Yosepe, zâk gâip. ⁵⁸ Gamñâ Pilatogâren âim Yesugât kâmbârânâ zorat dukum sâi Pilatonñâ kâwali a sâm dâzângoip pindâwe. ⁵⁹ Yosepeñâ kâmbârânâ zo memñâ sângum kâu ujakñandâ kâpim lum arip. ⁶⁰ Lum âim kât mâtâpñâ zik sinji nñi tuugip, zoren pamñâ kât patâ nñi kâbakñei âi mâtâp dooñgoi arip. ⁶¹ Oi kwak nanñamñan Maria, Madala kamânân gok sot Maria nñi, zet zo tap igâwet.

⁶² Kendongât kut nñi nñi kubikkubik narâk, zo âki ko hanjsâi tirik namâ galem a patâ sot Parisaio a, zen Pilatogâren âiwe.

⁶³ Âimñâ sâwe, "Patâniñâ, nen den nñi nângen, zo dâgonâ. Sarâ a zâk wâgân ândeibân itâ sâip, 'Momñâ sirâm karâmbut

zem tap zaatpat.' ⁶⁴ Zorat arâpñâ zinjâ âi kâmbârânâ mem âimñâ mumuñan gâbâ zaatsap sarâ sâbegât kâwali a sângonzângona kwagân âi galem kinetâ sirâm karâmbut âkâbap. Mârûm den sarâ zeip, zorat den sarâ kwâkñan zari lâmbatpapkât girem op dâgogen." ⁶⁵ Sâne Pilatonñâ itâ sâm dâzângoip, "Kâwali a zingân. Diizingâm kwagân âim ziinjak dap mo dap nânge, zo yatâ dooñgune tâpap. Yatâ sâi kâwali a zen sot âimñâ kwagân zo winzip pam galem tarâwe." ⁶⁶ (-)

28

Yesu mumuñan gâbâ zaarip.

(Mk 16:1-10; Lu 24:1-10; Yo 20:1-18)

¹ Yuda zengât kendon âki hanjsâgât Maria, Madala kamânân gokñâ sot Maria bukunñâ, zet kwagân iktam âiwet. ² Aritâ wâriñ patâ mei Kembangât sumbem a nñiñâ sumbemân gâbâ gem kât patâ mem kâbakñei ari kât kwâkñan tâip. ³ Tobatñâ âsakñoot hânpan yatâ. Hâmbânâ kâu timan. ⁴ Kâwali a, zen zo ekñâ sânamziñ sâmbui kenñât op hânân gei zem ândiwe.

⁵ Oi ambân zagât zo, zet âi takitâ anñ itâ dâzâkom sâip, "Zet kenñât mân oit. Nâ nângan. Zet poru nagân kuwe, zo iktam gabot. ⁶ Oi zâk zi mân taap. Zâk mârûm sâm dâzângoip, zo yatâ op mumuñan gâbâ zaatsap. ⁷ Zet kek âi arâpñâ dâzângobabot, 'Yesu zâk mumuñan gâbâ zaatsap. Galilaia hânân âi kândom otziñgâbap. Zen zoren âi ikpi.'"

⁸ Sâi zet kek kwak zo birâm kenñât sot sâtâre op arâp den sinji dâzângoram sârârâk kârâm âiwet. ⁹ Aritâ Yesuñâ mâtâbân muyagezikâm itâ sâm dâzâkoip, "Umzik âlip oit." Yatâ sâi zet um topanñâ pindisâm mâtâpsem kinjan gâsuwet. ¹⁰ Oi Yesuñâ itâ sâm dâzâkoip, "Zen mân kenñât oit. Zet âi arâpñâ dâzângoitâ Galilaia hânân âi nikpi."

¹¹ Ambân zagât, zet aritâ kwagân galem kirâwe, zengâren gâbâ nâmbutñâ zen âim kamân patin takâmñâ tirik namâ galem patâ kut nñi âsageip, zorat sinji dâzângowe. ¹² Oi tirik namâ galem a patâ sot a sâtnjâ, zen mindum kâwali a zen kât donjep zingâwe. ¹³ Zingâm itâ sâwe, "Zen itâ sâbi. Nen nñatigân uman zeindâ arâpñâ zinj gam kâmbârânâ mie. ¹⁴ Den zo Roma a kutâñâ nângâbapkât kenñât mân upi. Âlip niñâ dukunat." ¹⁵ Yatâ sâm dâzângone kâwali a zen den lum kât zo mem âiwe. Den sarâ zo Yuda a zengâren zeipñak tok ziap.

Yesuñâ bâkñan arâpñâ muyageziñgâm nep diñ sâm zingip.

¹⁶ Yesugât arâp kiin kânok, nen Galilaia hânân bakñâ nñin Yesuñâ den kânñan dâtnângoipkât zoren zâiwen. ¹⁷ Zâimñâ

ziknâ eknâ pindiŋsâm mápâsiwen. Nâmbutnandâ ko um zagât urâwe. ¹⁸ Oi Yesunâ gootniŋan gam itâ sârnâ dâtnângoip, “Anutunâ imbanâ top top aksik sumbe-
mgât sot hângât nâ nigip. ¹⁹ Zorat ko
zen hânŋâ hânŋâ, a kâmutnâ kâmutnâ,
zenġâren âim nep tuune dinnâ lum nâgât
a ambân upi. Oi Ibâ sot nanŋâ, nâ sot
Tirik Kaapum, nenġât korân târokwap too
sanġon ziŋġâbi. ²⁰ Den dâzânġom ândiwan,
zo aksik lubigât dâzânġom ândibi. Oi nâi
dâzânġua nânġânek. Nâ sirâmŋâ sirâmŋâ,
âsâbân zen sot ândia hângât narâknâ
âkâbap.”

Zo yatik.

Yesugât den sinji âlipnâ Marekonâ kulemgui

Yohanegât den sinji.

(Mt 3:1-12; Lu 3:1-9, 15-17; Yo 1:19-28)

¹ Yesu Kristo, zâk Anutugât nanjâ, zâkkât den sinji âlipnâ, zo topkwappnâ. ² A sânginjâ Propete Yesaianjâ mârûm nâi Anutugâren gâbâ den itâ nângâm kulemgui,

“Nângâ. Nâgât kore a nâi sângongua gâ kândom otgibap. Zâknâ mâtâpkâ kârâm kubikpap. ³ Barâ kâtik, mirâ âtânjan ândim den itâ sâbap, ‘Kembugât mâtâp kârâm pitâne gânduuj oik.’”

⁴ Den zorat bonjâ ko Yohanenâ âsagem barâ kâtik mirâ kamân âtânjan ândim den itâ sâm dâzângomâip, “Umziñâ melâjne too sanjonziñga Anutuñâ tosaziñ birâbap.”

⁵ Yatâ sâm dâzângoi ko Yerusalem kamân mâirâp sot Yudaia hânân a ambân ândiwe, zen gâbâreyangâm zâkkâren âiwe. Zen bâlinâziñâ sapsune Yohanenâ Yodan toin sanjonziñgâmâip.

⁶ Yohane zâk a kanpitâ ândeipkât sâk pâke âlipnâ mân mem ândeip sot nalem âlip mân nem ândeip. Yohanegât hâmbâ zo bâu kamele sâmotjandâ tuune pam ândeip. Ka pânjan ko inzut nâi bâu sâknâ tuutuunâ, zo lap ândeip. Kumbon sot bârsot, zo nem ândeip. Ândim itâ zo sâm dâzângom ândeip, ⁷ “Betnan a nâi gam taap. Zâk kâwaliñâ nâi yatâ zemjângap. Nâ yatâ zorân irâ sikumñâ goribat, zorâgoot ko mân dâp upap. ⁸ Nâ tooyâk sanjonziñgan. Ka zâknâ ko Kaapum bonjâ sanjonziñgâbap.”

Yohanenâ Yesu too sanjori ari Satanjâ mâsikip.

(Mt 3:13-17; 4:1-11; Lu 3:21-22; 4:1-13)

⁹ Narâk zoren Yesunâ Nasarete kamânân gâbâ Galilaia hân birâm Yodan toin Yohanengâren takip. Âi taki ko Yohanenâ Yodan toin sanjonziñgâip. ¹⁰ Yesu zâk toin gâbâ kopga egi sumbem pâronsâi Anutugât Kaapum zâk nii kembâ yatâ opnâ Yesu kwâknjan gem pâip. ¹¹ Oi sumbemân gâbâ den nâi itâ âsagem gâip, “Nannâ, gâ umnandâ gâsugim biranjmap. Oi geknâ umnâ âlip opmap.”

¹² Op ko narâk zorenâk Kaapumñâ Yesu oknângi barâ kâtik, mirâ kamân âtânjan arip. ¹³ Zoren Satanjâ mâsikâm ândei hilâm 40 âkip. Yesunâ zuu osetziân ândeip. Ândei ko Anutugât sumbem a ziñâ on galemñâ oknângâwe.

Yesunâ nep topkwap arâpnâ gâsuziñgip.
(Mt 4:18-22; Lu 4:14-15)

¹⁴ Yohane tâk namin pane tâi ko Yesu zâk Galilaia hânân gamñâ Anutugât den sinji âlipnâ itâ dâzângom ândeip, ¹⁵ “Anutugât um topnjan ândiândigât narâknâ mâte uap, gât ko umziñâ melâjn Anutugât den sinji âlipnâ zirat nângâne bon upap.”

¹⁶ Yesunâ Galilaia saru sâtnjan âim tap ko Simon sot munjâ zikirip. Zet inangât nep tuum ândiwe. Zikiri inangât irâ pam kirâwet. ¹⁷ Yesunâ zâkonsâm itâ sâip, “Zet ga nâ târokwatnigit. Nâñâ den âlip kwâkâm zika ândim ko zet inangât nep tuum ândiâbot, yatigâk a zengâren tuum ândiâbot.” ¹⁸ Yatâ sâi irâzikñâ birâmñâ Yesu molim ba âiwet. ¹⁹ Yesunâ mâik nâi âim ko Zebedaiio nanzatnâ Yakobo sot Yohane zikirip. Zet wangâyân tapnâ injan mâme irâzikñâ kubik tarâwet. ²⁰ Yesunâ zâkonsâi nângâm ibâzikñâ sot nep a wangâyânâk tatne zâmbamñâ gem Yesu molim ba âiwet.

Yesu Kapenaum kamânân nep tuugip.

(Mt 4:12-17; Lu 4:14-15, 31-37)

²¹ Op ko zen Kapenaum kamânân âiwe. Yuda zengât kendon mâik zorat narâknâ oi Yesu zâk mâtâpâpâse namin zâim sinji âlipnâ sâm dâzângoi. ²² Den dâzângoi Yesugât nângâne imbanjâ oip. Yesu zâk sinji âlip den dâzângoip, zo Anutugât gurumin den zorat galem a ziñ sâmarâwe, yatâ mân sâip. Zo walâm yatâ dâzângoip.

²³ Narâk zorenâk mâtâpâpâse namin a wâkeñoot nâi tâip. ²⁴ Zâknâ den yu kambânâ sâm itâ sâip, “Yesu Nasarete goknâ, gâ dap otningâbam gaat? Gâ tâmbetnângobam gaat? Gâgât topkâ nângen. ²⁵ Gâ Anutugât tirik a.” Sâi Yesunâ den yatâ mân sâbapkât dukum sâip, “Gâ hiriñsâm ayân gâbâ takâm ba âi.” ²⁶ Yatâ sâi wâke zorân a zo oknângi kâkâksâm ze wâke zo yu kambân sâm ko takâm ba arip. ²⁷ A ambân zen zo eknâ imbanjâziñ buñ oi âragwârâgu opnâ sâwe, “A zi dap dap yatâ? Topnâ nâi. Den unâknâ sap. ²⁸ Zâk a kâwaliñâ patâ wâke sorâk den dâzângoi sâtnjâ lume.” Yatâ sâm sinjiñâ âragunetâ Galilaia hânân a ambân aksik nângâwe.

Yesunâ use mâsek kubikziñgip.

(Mt 8:14-17; Lu 4:38-44)

²⁹ Yesu sot Yakobo sot Yohane, zen mâtâpâpâse namin gâbâ gemñâ Simon sot Andrea, zekât mirin zâiwe. ³⁰ Simon sibunñâ, zâk mirin mâsek kârâpñoot zo zeip. ³¹ Yesu zâk mirin zari dukuwe. Dukune zâkkâren âi biknjan gâsum mem zaarip. Oi sâknâ sânduksâip. Sânduksâi ko nalem om ziñgi niwe.

³² Nâtiksâisâi kamân mâirâp zen a wâkeziñoot sot sisi mâsekiñoot a ambân gâbâreziñgâm Yesugâren gawe. ³³ A ambân aksik mirâ sângânjan ga mindum tarâwe.

³⁴ Yesunâ a ambân donjbepe mâsek top top kubikziŋgip. Oi wâkeziŋoot wâke zo moliziŋgi âiwe. Wâke zen Yesugât topnâ nângâwe. Oi zo sâm muyagibegât dâzâŋgoip.

³⁵ Yesugât arâpnâ uman zem tatnetâ njetigân Yesunâ zaatnâ zâmbam hân nâi a mân ândiândiŋan ba arip. ³⁶ Âim ko ninâu sâm ândeip. Hansâi Simonj sot bukurâpnâ, zen Yesu kârum âim muyagemnâ sâwe, ³⁷ “A ambân zen aksik kârugige.” Sânetâ Yesunâ itâ sâip, “Kamân giŋŋan giŋŋan âinâ. ³⁸ Zoren den sinji âlipnâ dâzâŋgobarâk. Oi nep zo tuubat sâm gem gâwan.” ³⁹ Yatâ sâmŋâ Galilaia hânân kamân dâp âim gam mâpâmâpâse namâziŋan zâim sinji âlip den dâzâŋgomŋâ wâkeziŋoot moliziŋgâm ândeip.

Yesunâ sâk bâla nâi kubikŋaŋgip.

(Mt 8:1-4; Lu 5:12-16)

⁴⁰ Sâk bâla a nâi Yesugâren âimnâ um topŋan simin liim pindiŋsâm sâip, “Gâ imbanâgâ ziap, zorat gâ kubiknibâ sâm âlip kubikniban.” Yatâ sâi Yesunâ umnâ nângâm ko sâkŋan gâsum sâip, ⁴¹ “Nâ nângâgigan. Bâi sâkkâ âlip oik.” Yatâ sâi ko usernâ sojei âlip oip. ⁴²⁻⁴³ Oi Yesunâ zorat sinji zo a ambân torennâ mân dâzâŋgobapkât sâm kâtigem sâŋgongoip. ⁴⁴ Itâ dukuip, “Gâ nângâ. Zorat den sinji a ambân laj mân dâzâŋgoban. Mârum nâi Mosenâ den nâi sâip, zo luban. Gâ tirik namâ galem agâren âi sâkkâ tirâpkuna egi ko nii mo zuu nâi mem ko Anutugât sinji sâm a sâtŋâ zo pindânan. Usegâ sogiap, zo a ambân ek nângâbigât yatâ otnan.” ⁴⁵ Sâi ko a zo zâk âim ko Yesugât diŋâ kwâkâm a ambân pisuk âi dâzâŋgoip. Zorat opnâ a ambân ziŋâ Yesugâren mindum gabegât Yesu zâk kamân patin mân âim gâip. Birâm hibuk mâtâp âim gam ândeip. Yatâ ândei ko a ambân kamân nângâm nângâm tarâwe, zenjak zâkkâren âimarâwe.

2

Yesunâ a nâi kiŋ bik mumunâ kubikŋaŋgip.

(Mt 9:1-8; Lu 5:17-26)

¹ Yesu zâk mâik nâi ândim ko Kapenaum kamânân âbureip. ² Âburem mirin zâi tâi ko kamân mâirâp zen nângâmŋâ zâkkâren mindum mirâ piksâmŋâ mirâ sâŋgânŋan mindumŋâ mirâ mâtâpnâ dooŋguwe. ³ Yesu zâk mirin den dâzâŋgom tâi a kimembut bukuziŋâ nâi kin bik mumunâ, zo lum gawe. ⁴ Oi a ambân nâmbutnâ zen sot gawe. A kâmut patânâ mirâ mâtâp dooŋgune ko lum mirâ kwâkŋan zâim ogep kwâsat temŋoorâk pane Yesugât kiŋ topŋan geip. ⁵ Pane gei zeï ko Yesunâ

nângâm pâlatânziŋangât bonnâ zo eknâ a zo itâ dukuip “Nannâ, tosaŋa biran.” ⁶ Yatâ sâi ko Anutugât gurumin den zorat galem a tarâwe, ziŋâ itâ nângâwe, ⁷ “A zi wan den sap? Zâk Anutu mem ge kwap sap. Op ko Anutu zâiziŋ okŋâŋgap. Anutu, zâk kânoknâ tosaninâ birâmap.” Yatâ nângâm tatnetâ Yesunâ umziŋan nângâm itâ sâm dâzâŋgoip, ⁸⁻⁹ “Zen umziŋan wangât den zo yatâ nânge? Zen dap nânge? Nep ikâ zorânâ bâbâlan? Tosa birâbirân mo sâk kubikkubik?” ¹⁰ Yatâ sâmŋâ Yesunâ itâ sâip, “A bonnâ nâ hânân ândim a ambân zenŋât tosaŋin birâbatkât imbanâ zemnigap, zorat topnâ ikpigât den zo dukuan.” ¹¹ Yatâ dâzâŋgomŋâ puriksâm a kiŋ bik mumunj zo itâ dukuip, “Gâ zaat isen koremgâ zo mem ko ba kamânŋan âi.” ¹² Yatâ sâi zaatnâ mâteziŋanâk isenŋâ zo mem ko ba arip. A ambân zen eknâ kâwaliziŋa buŋ oi Anutu mâpâsem sâwe, “Kulem zi itârân âsaŋei ikxen, zi sen pup ikxen.”

Yesunâ bâliŋ mâme a zen sot buku oip.

(Mt 9:9-13; Lu 5:27-32)

¹³ Yesu zâk yatâ op ko dum Galilaia saru sâtŋan giarip. Zoren a ambân mindum ganetâ den sinji âlip sâm dâzâŋgoip. ¹⁴ Dâzâŋgom âim ko Alipaiogât nanŋâ Lewi egi kât mimiŋnâ namîn tâi itâ sâm dukuip, “Gâ nâ sot pâlatân op molini.”

¹⁵ Sâi zâk zaatnâ beknjan sâip. Lewinâ sâi Yesu mirin zâi tâi Lewi bukurâpnâ kât mâme a sot bâliŋ mâme a tatnetâ Yesu sot arâpnâ zen sot nalem niwe. Kât mâme a zen kât memnâ nâmbutnâ kâmbu memarâwe. A zo yatâ zo donjbepnâ Yesu molim zâk sot ândim pâlatân kwarâwe. ¹⁶ Parisaio a kâmurân gâbâ Anutugât gurumin den zorat galem a nâmbutnâ, zen iknetâ Yesu zâk kât mimiŋnâ a sot bâliŋ mâme a osetziŋan tap nalem neip. Parisaio a zen eknâ Yesu arâpnâ itâ sâm mâsikâziŋgâwe, “Wangât patâziŋâ zâk bâliŋ mâme a zen sot tap nalem niap?” ¹⁷ Sâne Yesunâ nângâm itâ sâm dâzâŋgoip, “Sisi mâsek kubikkubik a, zen a sâkziŋâ wâgân zengâren nep mân tuume. A mâsekziŋoot zengârenâk tuume. A ziŋanŋât nen âlipnâ sâme, nâ zenŋât mân gem gâwan. Nâ bâliŋ mâme a diiziŋga nâgâren gabigât sâm gem gâwan.”

Nalem birâm kendon ândiândiŋangât Yesu mâsikâwe.

(Mt 9:14-17; Lu 5:33-39)

¹⁸ Narâk zoren Yohane arâpnâ sot Parisaio a, zen nalem birâm kendon ândiwe. A nâmbutnâ ziŋâ Yesugâren âim itâ sâm mâsikâwe, “Yohanegât arâpnâ sot Parisaio zenŋât arâpziŋâ, zen nalem birâm ândime. Arâpkâ zen ko wangât nalem mân birâm nemujk ândie?” ¹⁹ Yatâ sâm

mâsikâne Yesunâ itâ sâm dâzângeop, “A kutâ, zâk arâpnoot ândei dap yatâ nalem birâm ândibi? A kutâziñoot ândim yatâ mân upi. ²⁰ Gâtâm a kutâ betziñan mine kârubi, narâk zoren umbâlâ op nalem birâm ândibi.

²¹ Nen hâmbâ sângiñâ oloñoñan zo uñakñâ mân pam gârimen. Wangât, uñakñandâ sângiñâ zo diigi oloñi mâtâp patâ opap sâmñâ mân upmen. ²² Waiñ too kâtik uñakñâ hâkop sângiñan mân gune geimap. Yatâ upi, zo ko waiñ too kâtikñâ zorân hâkop kunziri hâkop sot waiñ ârândân buñ upabot. Waiñ uñakñandâ hâkop uñakñan giari dâpñâ upap.”

Kendongât den.

(Mt 12:1-8; Lu 6:1-5)

²³ Yuda zengât kendon narâk nâin Yesu sot arâpñâ kâlamân obândiwe. Âim ko arâpñâ zen segoñ burotñâ namuñ niwe. ²⁴ Yatâ utne Parisaio a ziñâ Yesu itâ sâm dukuwe, “Ziñgitnan. Zen kendonân mân orotñâ ue.”

²⁵⁻²⁶ Sânetâ Yesunâ itâ sâm dâzângeop, “Dawidi sot arâpñâ, zen nalemgât mom ko urâwe. Zen den zo sâlâpkum nângâme mo buñâ? Abita tirik namâ galem a ândeip, narâk zoren Dawidiñâ Anutugât tirik namin zâim Anutugât sinji nalem parâwe, zo mem nem ko arâpñâ ziñgi niwe. Zen mân orotñâ urâwe. Tirik namâ galem a, zen ziñjik nalem zo nimbigât sâsân.”

²⁷ Yatâ sâmñâ itâ dâzângeop, “Kendon zo agât op âsageip. ²⁸ Ka anâ kendongât mân op âsagiwen. Oi a bonñâ, nâ kendongât sot kut nâi nâigât mariñâ ândian.”

3

Yesunâ kendonân a nâi kubikñangip.

(Mt 12:9-14; Lu 6:6-11)

¹ A nâi bikñâ humutñik mâpâmâpâse namin zâi tâi Yesu zâk zoren zarip. ² A nâmbutñâ ek tatnetâ kubikñangi ko denân pânâp tarâwe. ³ Yesunâ a bikñâ humutñik zo itâ dukuip, ⁴ “Gâ zaatñâ a ambân mâteziñan ga kin.” Sâi zari Yesunâ a ambân itâ mâsikâziñgip, “Mâsikâziñga sânek. Kendonân nep ikâ zorân âlip tuutuun? A kubikziñgâziñgân mo a tâmbetzângeozângeon?” ⁵⁻⁶ Yatâ sâi zen den hâuñâ mân sâwe. Mân sânetâ purikgurik op kin ziñgitñâ um kâtikziñangât op umñâ bâleip. A zo itâ dukuip, “Bikâ tântân pa.” Sâi a bikñâ pâi âlip oip. Yatâ oi ekñâ Parisaio a, zen âimñâ Herode arâpñâ zen sot zorenâk zâk dap yatâ kunat sâm den âraguwe.

A ambân kâmutñâ kâmutñâ Yesugâren gam nangâwe.

⁷⁻⁸ Yesu sot arâpñâ saru sâtñan âine a ambân kâmut patâ Galilaia hânân gâbâ

sot Yudaia hânân gâbâ sot Yerusalem kamânân gâbâ sot Idumaio hânân gâbâ sot Yodañ too nâmbut zengâren gâbâ sot Tiro Sidoñ zengâren gâbâ, a kâmut patâ zo, ziñâ Yesugât den sinji nângâmñâ ga Yesugâren minduwe. ⁹ Yesunâ ziñgitñâ arâpñâ itâ sâm dâzângeop, ¹⁰ “Wangâ nâi ga gootniñan tâik.” A kâmut zorân lâñ kwândâlenibegât sâm wangâgât sâip. A donbep kubikziñgâmâip, zorat op a mâsekiñootñâ gootñan âinam agom kâbakñeyangâwe. ¹¹ Ka a wâkeziñoot zorân ko hânân gei pindiñsâm zem kambârñ sâm sâwe, “Gâ Anutugât nanñâ op ândiat.” ¹² Yatâ sânetâ Yesunâ zikñâ topñâ zo a ambân lañ mân dâzângeobigât sâm kâtigeip.

Yesunâ a kiin zagât gâsuziñgip.

(Mt 10:1-4; Lu 6:12-16)

¹³ Yesu zâk bakñâ nâin zâim a umñandâ nângâm sâlâpziñgeop, zo zângonsâi zâkkâren gawe. ¹⁴ Ganetâ a kiin zagât zâk sot ândibigât sâip. A kiin zagât zo itâ sâm dâzângeop, “Zen âimñâ a ambân den sinji âlipñâ dâzângeobi.” ¹⁵ Yatâ sâm ko wâke molibigât imbânâ ziñgip. ¹⁶ A kiin zagât zo, zengât kutziñâ itâ, Simon, Yesunâ kutñâ nâi Petero sâm pindip. ¹⁷ Zebedaioğât nanzatñâ Yakobo sot munñâ Yohane, zekât kutzikñâ Boanegesi sâip (niin denân ko, dinzikñâ kundundun yatâ opmap). ¹⁸ Andrea, Pilipo, Batolomaio, Mataio, Toma, Alipaiogât nanñâ Yakobo sot Tadaio sot a nâi Simon Zelote sot Yuda Karioto kamânân gokñâ. ¹⁹ Yuda zâk ândim Yesu tirâpziñgoi kâsa ziñ gâsuwe.

Yesugât nângâne kwakmak oip.

(Mt 12:24-32; Lu 11:14-23; 12:10)

²⁰ Yesu sot arâpñâ mirin zâimñâ nalem om ninat sânetâ a ambân kâmut patâ mindune ko nalem mân niwe. ²¹ Yesugât torerâpñâ ziñ itâ sâm gâsunam âiwe. A nâmbutñandâ Yesugât umñâ gulip uap sâwe.

²² Anutugât gurumin den zorat galem a nâmbutñâ, zen Yerusalem kamânân gâbâ gam itâ sâwe. “Wâke zengât patâziñâ Bezebulunâ umñan gei kin, zorân imbanâ pindi wâke molizîngâmâp.” ²³ Sânetâ Yesunâ zângonsâi zâkkâren âine den sumbuñâ itâ sâm dâzângeop, ²⁴ “Satañ zâk âlip zikñak molianğâbap mo? Hân nâigât a zen ziñjak agom kâsapagone hânziñâ kwamen zim-bap. ²⁵ A nâi sot warâpñâ, zen sârek op kâsa utne kâsâp âsagibap. ²⁶ Sataññâ arâpñâ zângeom molizîngi sâi ko zâkkât nep kamânñâ zorâgoot gulip opap.”

²⁷ Yesunâ yatâ sâmñâ Satañgât den sumbuñâ nâi itâ sâm dâzângeop, “Mirâ mariñâ, zâk kâwali op mirin tâi nâiñâ zâim sikum kut nâi nâi lañ mimbap? Zo mân orot. A

zorânjâ kâwali a zo kom iñj bik saam pam ko sikumñâ âlip bekjan mimbap.”

²⁸⁻³⁰ Op ko Anutugât gurumin den zorat galem a, zen Yesu umñan wâke ândiap sâwe, zorat itâ sâm dâzânngoip, “Nâ perâknjak dâzânngobâ. Den bâlij top top zorat tosa birâbirârj, zo ziap. Ka a nâi zâk Tirik Kaapum mem gei kwâknjanñam den bâlijâ sâbap, zorat tosa ko mân birâbirârjâ. Zo ko narâk dâp tap zâibap.”

Yesugât mamñâ murâpnâ.
(Mt 12:46-50; Lu 8:19-21)

³¹ Den yatâ dâzânngom tâi Yesugât mamñâ murâpnâ sombemân ga kin gibapkât den pane zari. Oi Yesunâ a ambân osetzjan tâi dukuwe, ³² “Mamgâ sot mun gatâ ga kin gem gânan se.” ³³ Sâne a ambân tarâwe, zo zingitñâ itâ sâm dâzânngoip, “Nâgât mamñâ sot murâpnâ, zo waniñ zinjâ?” ³⁴ Nâgât mamñâ mun garâpnâ zi te. ³⁵ Anutugât sâtñâ nânngâm lume, zen nâgât mamñâ mun garâpnâ ue.”

4

Arik maamaandinjât dâzânngoip.
(Mt 13:1-9; Lu 8:4-8)

¹ Yesunâ saru sâtñan geim den singi âlipñâ dum dâzânngoip. A ambân donjeb patâ mindune birâm wangâyân zâi tâip. A ambân zen sagân tarâwe. ² Yesu zikñâ wangâ kwâknjan tapñâ den singi âlipñâ sâm dâzânngoip. ³ Den sumbuñâ top top dâzânngoip. Nâi itâ sâm dâzânngoip, “Nâ sa nânngâne. ⁴ A nâi keet maandinjbam nebân arip. Âi maandenji ko keetñâ nâmbutñâ mâtâbân gei zeip. ⁵ Zei nûi zinjâ ga nem nanngawe. Keet nâmbutñâ ko hân sinjitan gei zeip. Kât kwâknjan zeipkât kek takip. ⁶ Zo mirâsinj takâm maa irikirik pâi moip. Ândânjâ kât kwâknjan zeipkât maa egi hâlâlânsâm moip. ⁷ Keet nâmbutñâ hibuk osetjan gei zeip. Oi kâmnjâ taki hibukñâ kwârakuipkât bonñâ buñ oip. ⁸ Keetñâ nâmbutñâ ko hân kelâknjoorân gei ze ze bonñâ takâmñâ bonñâ imbanjâ oip. Topñâ nâigât 30 oi, nâigât 60 oi, nâigât 1 handeret. Bonzinjâ yatâ âsagiwe.” ⁹ Den yatâ sâmnjâ itâ sâip, “A nâi kindapñootñâ ko den zi nânngâbap.”

Den sumbuñik dâzânngomâip, zorat den.
(Mt 13:10-17; Lu 8:9-10)

¹⁰ A ambân donjeb patâ âim nanngâne a nâmbutñâ sot Yesu arâpnâ zen zinjik tapñâ den sumbuñanjât topñâ mâsikâwe. ¹¹ Mâsikâne sâip, “Anutugât um topñan bagibaginjanñât den sumbuñâ, zo zen nânngâm kwâkâbigât sâsârj. Ka a nâmbutñâ ko topñâ mân nânngâbigât den sumbuñâ dâzânngoman. A sânginjâ Yesaianjâ den nâi itâ sâm kulemguip,

¹² ‘Umzinj mân âburei ko toszinj zemzingâbapkât zen sinjizandâ igikñâ ko ikpi, ka mân nânngâm kwâkâbi. Kindapzinandâ nânngâbi, ka mân nânngâm kwâtâtibi.’

¹³ Zen ko den sumbuñâ san, zorat topñâ mân nânge? Den sumbuñâ nâmbutñâ sa dap dap yatâ nânngâm kwâkâbi? Den sumbuñâ san, zo topñâ itâ. ¹⁴ Keetñâ maandenjip, zo ko den singi âlipñâ yatâ. ¹⁵⁻¹⁶ Keetñâ mâtâbân gei zeip, a nâmbutñâ yatâ ândime. Zen den singi nânngâne Sataññâ ga betzjan mem âimap. ¹⁷ Keetñâ hân sinjitan gei zeip, zo ko a nâmbutñâ zo yatâ ândime. Zen den singi âlipñâ nânngâm âknjâlem ândine ko umzinjan mân gâsui ko narâknjâ pâknânok mem ândibi. Singi âlipkât kâmbam gâi ko loremnjâ kektâ birâbi. ¹⁸ Keetñâ nâmbutñâ hibuk osetjan gei zeip, zo ko a nâmbutñâ yatâ ândim den âlipñâ nânngâm sâkzinjanñât kenjât donjeb op ândime. ¹⁹ Hângât sikum zorat âknjâle sot bâlijâ top top, zo umzinjan geim singi âlipñâ zo koi bonñâ buñ opmap. ²⁰ Keetñâ nâmbutñâ hân kelâknjan ge zeip, zorat dâp a nâmbutñâ zen den âlipñâ mem ândim bonñâ muyagime. Nâmbutñandâ 30, nâmbutñandâ 60, nâmbutñandâ 1 handeret. Bonñâ yatâ muyagime.”

Âsakñan ândiândigât den.
(Lu 8:16-18)

²¹ Den nâi itâ târokwap sâip, “Zen kârâp sâum mirin zâim âmanjan mân pam kwârakume. Kârâp sâum tâtatñâ gobetjan mân pame. Buñâ. Tâtatñan panetâ tapñâ ko âsakñâ âsagibap. ²² Kut nâi nâi hânân tik ziap, zo zemñâ tik mân zimbap. Zo âsagem kagibap. ²³ A nâi, zâk kindapñootñâ den zi nânngâbap.

²⁴ Zen den nânge, zo nânngâm kwâtâtibi. A nâi, zâk den nânngâm kwâtâitei Anutunâ nânngânngâ âlipñâ târokwap pindâbap. ²⁵ A nâi nânngânngânñoot, zo Anutunâ târokwap pindâbap. Ka a nâi zâk den mân nânngâm kwâtâitei ko Anutunâ birâm bekjan mimbap.”

Anutugât singi âlipkât mâtâp, zorat den sumbuñâ.

²⁶ Yesunâ den nâi itâ sâip, “Anutugât singi âlip zorat mâtâp, zo itâ. ²⁷ A nâinjâ nebân keet maandenjmap. A zo nâtik hilâm ândim zari keet zo kâmnjâ takâm zâimap. ²⁸ A zo topñâ mân ek nânge ko hânñâ too sot nalemm pindi ko kâmnjâ takâm zâimap. ²⁹ Zâim ilum opñâ bonñâ opmap. Oi zobâ bon sâlâpagoi sândum memap.”

Anutugât singi âlipkât mâtâp zo ko nak keetñâ yatâ.

(Mt 13:31-35; Lu 13:18-19)

³⁰ Yesunã den nãî târokwap itã sãip, “Anutugãt singi ãlip zorat mãtãp zo ko wanãn dãpkuwap sãbã? ³¹ Anutugãt singi ãlipkãt mãtãp, zo nak keetjã yatã. Keet zo wakum keetjã yatã. Keet zo nak nãmbutjã ombenjan. Keet zo mãiktãra. ³² Oi hãnãn kendindã hibuk walãziŋgãm nakjã patã lâmbatmap. Bãranjan nii ga pam sãndukjan tapme.”

³³ Yesu zãk den sumbuŋã top top sãm, den ãlipjã sãm dãzãngoip. ³⁴ Nãngãnãngãziŋgãt dãp dãzãngoip. Oi sãm muyagem mãn dãzãngoip. A ambãn ãim nanŋãne ko Yesu sot arãpñã ziiŋj tap sãm muyagem dãzãngoip.

Pibãñã Yesugãt den lugip.
(Mt 8:23-27; Lu 8:22-25)

³⁵ Hilãm zorenãk nãtiksaísãi Yesunã wangãyãn tap ko arãpñã itã sãm dãzãngoip, ³⁶ “Saru torenge ãinã.” Yatã sãî zorãnjãk wangãyãn zãim a ambãn kãmüt zãmbam ãiwe. ãinetã wangã nãmbutjã zen molimoli ãiwe. ³⁷ ãinetã pibã patã koi saru ãbãŋgum wangã kãligen giarip. ³⁸ Wangã kãligen gei piksãbam oi Yesu zikjã wangã murukjan koremjã kãuk kombãn pam uman zem tãip. Zem tãî ko arãpñã zen mãŋgim dukum sãwe, “Kembuniñã, nen saruyãn geinamen. Gã nenŋãt mãn nãngãm zem taat?” ³⁹ Yatã sãm mãŋgine zaat pibã sot saru itã sãm dãzãkoip, “Hiriŋsãm zeit.” ⁴⁰ Sãî hiriŋsãm ziwet. Oi arãpñã itã mãsikãziŋgip, “Zen wangãt kenŋãt ue? Zen dap yatã mãn nãngãm pãlãtãŋ kwatnime?” ⁴¹ Sãî zen kenŋãt yãmbãt op ãragum sãwe, “Pibã sot saru sot kut nãî nãî, zen diŋjã lume. A zi zãk dap yatã?”

5

Wãkenjã bãu umziŋjan geiwe.
(Mt 8:28-34; Lu 8:26-39)

¹ Zen wangãyãn zãim ko ba saru nãmbutken ãiwe. ãim ko Gerasene hãnãn takãwe. ² Takãm hãn kãrãkjan zãine ko a nãî wãkenjoot, zãk mumunã zennŋãt kwagãn gãbã gãip. ³ A munetã kãt mãtãpjan zãbanmarãwe. Oi a zo zãk zoren zãnzeku op ãndei ko a ziŋ gãsium tãk kãtikjandã kin bikjã saane ko tãk tiriktãruk ba ãimãip. ⁴ Ajã mãn gãsium saabe yatã. A zo kãwali imbanjã mem ãndei. Nãtik sot hilãm dãp a zennŋãt kwagãn sot mirã kamãn ãtãjan zãnzeku op ãndei. ⁵ Den sãm kambãŋ sot kãt memjã zikjã agoyãngãmãip. ⁶ A zorãnjã Yesu kãrebãn gãî ekjã sãrãrãk kãrãm ga pindiŋsãip. ⁷⁻⁸ Gãî ko Yesunã itã sãip, “Wãke, gã a umjan gãbã takãm ba ãinan.” Yatã sãî ko a wãkenjoot, zãk den itã sãm kambãnjip, “Yesu Anutu patãgãt nanjã, gã dap otnibam gaat? Anutugãt

mãtenjan dãgobã. Gã sãknãm mãn niban.” ⁹ Sãî ko Yesunã wãke mãsikip, “Gã kutkã nãî?” Mãsiki sãip, “Nen kutniŋ kãmüt. Nen ko donjebepñã ãndien.” ¹⁰ Yatã sãm Yesugãren itã sãip, “Mãnãk moliniŋgãna hãn nãin ãinat.”

¹¹ Oi hãn zoren bãu kãmüt patã parãjan gendãk nem ãndiwe. ¹² Wãke zen Yesunã sãî ayãn gãbã takãm ãi bãu umziŋjan geibigãt dukuwe. ¹³ Oi Yesunã nãngãziŋgi ko wãke zen a umjan gãbã takãm bãu umziŋjan geinetã bãu aksik zen sãrãrãk kãrãm ãi simãn geim saruyãn geim mom nanŋãwe. Bãu bituk bunã, 2 tausen yatã muwe.

¹⁴ Bãu galem a, zen zo ekjã sãrãrãk kãrãm ãimjã mãtãbãn a ambãn dãzãngom ãiwe. Ziiŋ kamãnzian ãim den singi zo yatik dãzãngowe. A ambãn ziŋ singi zo nãngãmñã iknam ãim minduwe. ¹⁵ Zen Yesugãren ãim igãwe. A wãkenjoot ãndeiñã Yesu kin topjan petjã lapjã nãngãnãngãnjoot op a lumbenã op tãip. Yatã tãî ekjã ko a gawe, zo ziŋã kenŋãtziŋgãt urãwe. ¹⁶ Ka a nãmbut, a zo ek nãngãweñã ko agãt den singi sot bãu zennŋãt singi dãzãngowe. ¹⁷ Den zo nãngãmñã ko Yesunã zen sot mãn ãndibapkãt sãm dukuwe.

¹⁸ Yesunã wangãyãn zãibam oi a wãkenjoot ãndeiñã Yesu sot ãibat sãm kãtgeip. ¹⁹ Sãî ko Yesunã kwãkãnjãgãm itã sãip, “Gã ãburem kamãngan ãim a torerãpkã zen sot ãndiban. Oi Kembunã ãlipjan kwatgigap, zorat singi torerãpkã dãzãngoban.” ²⁰ Sãî a zo ãim Yesunã kubikjanŋip, zorat singi kamãn bãzagãt tarãwe, zoren ãndim a ambãn dãzãngoi nãngãm imbanãziŋ buj oip.

Yesunã ambãn katep nãî mumunjan gãbã mãngeip.

(Mt 9:18-26; Lu 8:40-56)

²¹ Yesunã wangãyãn zãimjã saru nãmbutken ãim ko sagãn gei kiri a ambãn ekjã ga minduwe. ²² Mindunetã mãpãmãpãse namã galem a nãî, kutjã Yairo, zãkñã gam Yesugãt kin topjan geim pindiŋsãm itã sãm kãtgeip, ²³ “Bãratnã mumbam uap, gãt ko ãi bikjan gãsuna ãlip op zaat ãndibap.”

²⁴ Yatã sãm dukui Yesu zãk sot arip. A ambãn donjebep, ziŋã mem oset kwãkãnjãgãm ãiwe. ²⁵ Ambãn nãî osetziŋjan ãndeiŋ, zãk gilãm gem ãndeiŋ. Yatã op ãndei kendon patã kiin zagãt yatã ãkip. ²⁶ Oi kubikkubik a ziŋ nep tuum osimjã mãn kubigãwe. Kubikjanŋãnã sãne zorãnjãk patã oip. Sãngãnã kwãlãziŋgãm gãî kãt sot sikum motjã buj op nanŋip. ²⁷ Ambãn zorãnjã Yesugãt den singi nãngãm ko a ambãn osetziŋjan gãbã Yesu kãndãtjan gam hãmbãnan weegip. Ambãn zo zãk

itâ nângâm ko oip. ²⁸ Hâmbânâ weebat, zo ko âlipnâ upat sâip. ²⁹ Weem zorânak gilâm kârâksâi sâknâ âlip oi nângip. ³⁰ Oi Yesu zâk imbânâ nâi gei nângip. Nângâm puriksâm mâsikâzingâm sâip, ³¹ “Nâinjâ hâmbânâ weegap?” Sâi arâpnâ zen dukuwe, ³² “Wangât sat? A ambân donjeb patâ haamgoge, zo ka.” Sânetâ Yesu zâk ambân weegip, zo ek kâruip. ³³ Oi ambân zo mâsek âlip oi nângip, zorat umnjâ sâtângui sânam sâmbui Yesugât kinj topñan gei pindiñsâmñâ topñâ sâmu yuageip. ³⁴ Sâmu yuagei Yesuñâ itâ sâmu dukuip, “Gâ nângâm pâllâtân kwâtnimat, zorat op âlipkâ uat. Âlip op ko umgâ diim gei ândiban.”

³⁵ Yesuñâ ambân zo yatâ dukum kiri a nâmbutñâ mâpâmâpâse namâ galem a mirin gâbâ gam sâwe, ³⁶ “Bâratkâ muap, zorat patâ mirâgan mân diim zâiban.” Yatâ sâne Yesu zâk den zo nângâm mâpâmâpâse namâ galem a itâ dukuip, ³⁷ “Mân kenjât ot. Gâ nâgât nângâm pâllâtân kwatnina bâratkâ âlip upap.” Yatâ sâmnâ a ambân kâmut zo mân gabigât sâmu zâmbam arip. Petero sot Yakobo sot zâkkât munñâ Yohane, zenjagâk sâi ârandân âiwe. ³⁸ Âi takâne mirin a ambân zen âigirâp patâ op tatne zinjirip. ³⁹ Zinjit ko mirin zâimñâ a ambân itâ dâzângoip, “Wangât isem te? Ambân zi mân muap. Zâk yen uman zem taap.” ⁴⁰ Sâi nângâm girânjagâwe. Oi sâi geim nângâne ambân katepkât ibâ mam sot arâpnâ karâmbut sâi ambân katep zeibân bagiwe. ⁴¹ Yesuñâ ambân zo bikñan gâsumñâ ziin denân sâip, “Talitâ kumi (niin denân ko, Ambân dâgoga zaat).” ⁴² Sâi zorenâk ambân zo zaat âim gâip. Ambân katep zo kendonñâ kiin zagât yatâ. Yatâ oi eknjâ imbanjâziñ buj oi sâlâpziñan zim kirâwe. ⁴³ Yesuñâ sinji zorat a ambân lanj mân dâzângobi sâmu kâtigeip. Oi ambân zo nalemu pindâne nimbapkât sâmu dâzângoip.

6

Nasarete kamân gokñâ, zinj Yesu birânjagâwe.

(Mt 13:53-58; Lu 4:16-30)

¹ Yesu zâk mirâ kamân zo birâm kamânñan ari arâpnâ molim âiwe. ² Âi ândei Yuda zenjât kendon narâknâ oi mâpâmâpâse namin zâi sinji âlipñâ sâmu dâzângoip a donjeb zinj den sinji âlipñâ nângâm imbanjâziñ buj oi itâ sâwe, “Den sinji âlipñâ zi nâinjâ kwâkâm pindap? Nâinjâ nângânângâ patâ zi pindap? Kut nâi nâi tuutuunâ, zo topñâ dap yatâ?” ³ Zâk mirâ tuutuunâ a. Zo Mariagât nanñâ. Zâkkât murâpnâ Yakobo, Yose, Yuda, sot Simoñ, zenjât âtâziñâ zo. Ka garâpnâ osetniñan ândie.” Yatâ sâmu zâkkât nângâne ginjâ oi p. ⁴ Oi Yesuñâ itâ sâmu dâzângoip,

“Propete nâi zâk kutsinjinâ kamân dâp lanj kârâm ari kamârâp sot torerâpnâ, ziin ko nângâne yennâ opmap.” ⁵ Yatâ ândiwegât Yesuñâ zenjâren nep patâ tuubam kwagip. Zâk a mâsekinjoot kânok kânok weezinjâ âlip urâwe. ⁶ A ambân donjeb patâ umziñandâ anjân kârâwegât nângi yâmbât oip. Oi kamân torenñâ ginjen, zenjâren âi den sinji âlipñâ dâzângoip.

Arâpnâ kamân dâp den sinji âlipñâ sâbigât sângonzângoip.

(Mt 10:5-15; Lu 9:1-6)

⁷ Yesuñâ sâi arâpnâ gane ko zagât zagât âi den sinji âlipñâ sâbigât sângonzângoip. Wâke molizingâbigât imbanjâ zinjâm itâ sâmu dâzângoip, ⁸ “Zen tânzinjik mem âibi. Zen mâtâpkât nalemu sot kât sot irâ mân mem âibi. ⁹ Ki pâke zo ko mem ândibi. Hâmbâ ko umñan sâknan bujâ, kânogâk mem âibi.” ¹⁰ Yatâ sâmnâ dâzângoip, “Kamân nâi âimñâ mirâ zâibi, zorenâk tâtat mâme opñâ gem kamân nâin âibi. ¹¹ Kamân nâi takâne a ambân zinjâ mân buku otzîngâmñâ dinziñâ birâne kândâtzângom ko kinziñan gwapgwap lanj gâbârine gei topziñâ nângâbi. Zen yatâ opñâ kamân zo birâm âibi.” ¹² Yatâ sâi zen âimñâ a ambân umziñ melânjbigât den sâmu dâzângowe. ¹³ Wâke donjeb molizingâwe. A mâsekinjoot donjeb kelâk sangonzîngâm kubikzîngâwe.

Herodeñâ sâi Yohane kuwe.

(Mt 14:1-12; Lu 3:19-20; 9:7-9)

¹⁴ Yesugât den sinji lanj kârâm a kutâ Herodegâren ari nângip. A nâmbutñâ zinjâ Yesugât itâ sâwe, “Yohaneñâ too sangonzinjip, zâknjâ mumuñan gâbâ zaat kâwaliñoot ândiap.” ¹⁵ A nâmbutñandâ Yesugât itâ sâwe, “Zâk Elia zaat ândiap.” Sâne nâmbutñandâ itâ sâwe, “Zâk Propete nâi, Propete sânginjâ yatâ.” ¹⁶ Herodeñâ den zo nângâm sâip, “Bujâ. Yohane sa gânduj kârâm mânângârâwe, zâknjâ zaat ândiap.”

¹⁷ Herode zâk mârumñan kâwali a sângonzângoip Yohane gâsum tâk namin parâwe. Mârum ombenjan Herodeñâ munñâ Pilipo zâkkât ambinnâ Herodia beknjan meip. Ambân zâkkât opñâ Yohaneñâ Herode itâ dukuip. ¹⁸ “Gâ munganjât ambân mein, zo mân dap uap.” ¹⁹ Yatâ sâi ko Herodegât ambinnâ Herodia, zâk Yohanegât um kâlak nângâm ândieip. Yohane kumbat sâmu mâtâp kârûm ândieip. ²⁰ Herodeñâ ko Yohane a târârak sot âlipñâ sâmnâ hurat kwâknjagâm galem ândieip. Herodeñâ Yohanegât den nângâm um zagât oip. Oi lanj dinjâ zo nângâm âknjâleip.

²¹ Oi Herodianjâ Yohane kumbap sâmu matâp itâ muyageip. Herodegât âsaasagin narâknjâ mâte oi sii nalemu om a sâtnjâ

sot kâwali a patâ sot Galilaia hânân gâbâ a zâizâinjâ minduzingâm nalem zingip. ²² Mindunetâ ko Herodia bâratnjâ, zâk mâteziñan zâi kep ândeip. Kep ândei Herode sot arâpnâ zinj ekñâ âknâliwe. Herodeñâ ambân itâ sâm dukuip, “Gâ wan mo wangât otgigap? Sâna gibâ.” ²³ Yatâ sâm a patâ mâteziñan sâm kâtigeip, “Wan mo wangât otgigi âlip sâna gibat. Hânnañgât sâna âlipñâ mânângât toren gibat.”

²⁴ Ambân zo âkñan âi mamñâ mâsikâm sâip, “Nâ wan wangât sâbâ?” Sâi mamñandâ dukuip, “Yohane too sanjonzingip, zâkkât gândujâ mânângât kâukñâ niban.” ²⁵ Sâi ambân zo sârârák kârâm âim a kutâgâren itâ sâip, “Yohane too sanjonzingip, zâkkât gândujâ mânângât kâukñâ hâkop patin pam ni.” ²⁶ Herodeñâ den zo nângâm pârâk pam umñâ bâleip. Zâk a sâtnâ zengât mâteziñan sâm kâtigeip, zorat op zo bon upakât sâi diñâ nângip. ²⁷⁻²⁸ Kegâk kâwali a nñâi Yohanegât kâukñâ mem gâbapkât sângonguip. Kâwali a zo tâk namin âim Yohane gândujâ mânângât kâukñâ hâkop patin pam mem ga ambân zo pindip. Ambân zorâñ memñâ mamñangâren mem arip. ²⁹ Oi Yohane arâpnandâ sinji zo nângâm âi kâambarñâ mem hanguwe.

Yesu arâpnâ âburem gawe.

³⁰ Aposolo zen âburem ga Yesugâren mindum ko kut nñâi nñâi urâwe, zorat den sinji dukum nanngâwe. Den sinji âlipñâ sâwe, zorat dukuwe. ³¹ Narâk zoren donbep patâ târotâroyâk mindum âim gawe. Âim ganetâ zen dap op nalem nimbe. Zorat Yesuñâ arâpnâ itâ sâm dâzângoip, “Zen ganetâ a mân ândiândiñan âi ândeindâ sâkniñ sânduksâik.” ³² Oi zen ziinjik wangâyân zâim a mân ândiândiñan ba âiwe. ³³ Ka a ambân kâmut zingitnetâ âine kamânñâ kamânñâ mindum sârârák kârâm âim zionjân âim takâwe.

Yesuñâ a 5 tausen yatâ nalem zingip.

(Mt 14:13-21; Lu 9:10-17; Yo 6:1-13)

³⁴ Oi Yesuñâ wangâyân gâbâ gem gamññâ a ambân kâmut patâ zingiri râma galem a buñâ, yatâ ândiwe. Yesuñâ zo yatâ zingitñâ umñâ nângip. Yatâ zingitñâ zorâñak den sinji âlipñâ donbep dâzângoip. ³⁵⁻³⁶ Mirâsinj geibâ sâi arâpnâ zinjâ Yesugâren âim sâwe, “Zi mân ândiândiñan ândeindâ nâtiksapkât a ambân zâmbana kamân tap ariabân âim nalem sângân mem nimbi.” ³⁷ Sânetâ itâ sâm dâzângoip, “Wangât âibigât se? Zinjâ nalem nñâi zingânek.” Sâi itâ dukuwe, “Nen âim kât 2 handeret yatâ zorâñ nalem kwâlâm ga zingânatkât sat?” ³⁸ Sâne itâ sâm mâsikâzingip, “Zengâren nalem dabutâ

ziap, zo âi iknek.” Sâi zen âi ekñâ dukuwe, “Nalem bâtnâmbut sot saru zuuñâ zagât.”

³⁹ Sânetâ Yesuñâ sâi a zen hibuk kwâkñan kâmutñâ kâmutñâ ge tarâwe. ⁴⁰ Tengâ nñâi 1 handeret, tengâ nñâi 50, yatâ tarâwe. ⁴¹ Tatnetâ Yesuñâ nalem bâtnâmbut sot saru zuu zagât mem sinñâ sumbemân ek sâiwap sâm sonpam zingip. Nalem zo mamuj arâp zinjâ zinjâ kâsâpkum a zingâwe. Saru zuuñâ kâsâpkum zinjâ yatik urâwe. ⁴² Oi zen aksik nem âkon urâwe. ⁴³ Nalem sot zuu buputñâ tâip, zo mine irâ kiin zagât piksâip. ⁴⁴ A nalem niwe, zo ko 5 tausen yatâ.

Yesuñâ saru kwâkñan lân lân arip.

(Mt 14:22-23; Yo 6:15-21)

⁴⁵ Oi Yesuñâ sâi arâpnâ wangâyân zâim ândiren Besaida kamânângen âiwe. Yesu zik ko a ambân zâmbanbam tâip. ⁴⁶ Yesuñâ kândâtziñ kelikñâ ninâu sâbam bâkñan zarip. ⁴⁷ Nâtiksâi wangâ saru tânâmñan âim tâi Yesu zikñik saru sâtnan tâip. ⁴⁸ Oi pibâ sângânziñan gâbâ gâi âinam osim biranñâwe. Oi Yesuñâ zingitñâ hanñâsâgât nâtikñâ saru kwâkñan lân lân zengâren âim walâzingâbam oip. ⁴⁹ Yesuñâ saru kwâkñan ari ek wâke gaap sâm kengât urâwe. ⁵⁰ Zen aksik ekñâ kengât patâ urâwe. Yatâ utne den itâ sâm dâzângoip, “Zen umziñ diim geik. Ninak gaan. Zen mân kengât utnek.” ⁵¹ Yatâ sâm wangâyân zari pibâ hiriñsâip. Hiriñsâi a zen imbanziñ buñ oip. ⁵² Nalem zingip, zorat topñâ mân nângâwe. Nângânângâziñ mân pâronñsâip, zorat.

⁵³ Saru nâmbutken âim Genesarete hânân takâm wangâ saawe. ⁵⁴⁻⁵⁵ Wangâyân gâbâ gine zorâñak a ambân zinjâ Yesu ekñâ kamân dâp âimñâ a mâsekziñoot helâñ aam minzingâm Yesugâren gawe. ⁵⁶ Yesuñâ kamân patin sot mâik mâigân ari ko a ambân mâsekziñoot sombemân zâmbane âi hâmbâ murukñan gâsum âlipziñ upigât Yesu dukune nângip. Dukune nângi hâmbânjan gâsum âlipziñ urâwe.

7

Parisaio a sot Yesu, zen den âraguwe.

(Mt 15:1-9)

¹ Parisaio sot Yerusalem kamânân gâbâ Kembugât gurumin den zorat galem a, zen Yesugâren ga minduwe. ² Oi Yesu arâpnâ osetziñan gâbâ nâmbutñandâ Parisaio a zengât den mân luwe. Zen bitziñ mân sanjon nalem nine zingirâwe. ³ Parisaio sot Yuda a aksik patâ, zen bitziñ sanjon nalem namarâwe. Sâkurâpziñ zengât den lum yatâ opmarâwe. ⁴ Zen mindumindu sombemân gâbâ gam too sângonñâ nalem namarâwe. Oi zorik buñâ. Amañ sot hâkop sanjonsanjon sot kut nñâi nñâi nâmbutñangât sâkurâpziñangât den, zo

lum ândiwe. ⁵ Zorat Parisaio sot Kembugât gurumin den zorat galem a, zen Yesu mâsikâm sâwe, “Arâpkâ wangât sâkurâpnîj zengât den kom bitziñj mân sanjon naleme nime?” ⁶ Sânetâ itâ sâm dâzângoip, “Sarâ a zen. Zengât op Propete Yesaianjâ Anutugât den itâ sâm kulemgoip,

‘A kâmut zi lâuzinândik mâpâsenime. Umziñandâ ko birânime. ⁷ Oi den bonjânngât hâuñâ a ziiñ den sâm kwâkâm anggâme. Zen lâuzinândik mâpâsenime, nâ zorat nânğa yen opmap.’

⁸ Zen Anutugât gurumin den zo birâne gei a denâk lum ândime. ⁹ Zen ziñâ nânğanânğâyân gâbâ den zo mem ko Kembugât gurumin den zo birâm mâtâp nâin âime. ¹⁰ Mose zâk Anutugât gurumin den itâ sâm dâzângoip, ‘Gâ ibâ mangâ sâtzik lum hurat kwatzikâban. Nâi zâk ibâ mamñâ sâm bâliñan kwatzikâbap, zo kune mumbap.’ ¹¹ Zen ko itâ sâme, ‘A nâi zâk ibâ mamñâ itâ dâzâkobap. Kut zo zo zikâbam, zo Anutugât sinji sâm paan.’ ¹² Yatâ dâzâkoï zen diñj mem kâtikñan pam mam ibâñj kore otzikâbâ sâi mâtâp pâke kwâkñanğâme. ¹³ Yatâ op Anutugât den komñâ sâkurâpziñanğât den lum game. Oi zorik bunjâ kut nâi nâi nâmbutñâ yatik upme.”

Kut nâi nâi niniñandâ a um mân sumunkomap.

(Mt 15:10-20)

¹⁴ Yesuñâ yatâ sâm a ambân dum minduziñgâm itâ sâm dâzângoip, “Nâ den dâzânğua zen aksik nânğâm kwâkânek. ¹⁵ Kut nâi nâi nine tep kâamboziñan geimap, zorâñj mân sumunkomap. Ka umziñan gâbâ kopgâmap, zorâñj ko sumunkomap. ¹⁶ A kindapñoot zorâñj den zi nânğâbap.”

¹⁷ Yatâ sâmñâ birâziñgâm mirin zari arâpnâ ziñâ den sumbunñâ topñanğât mâsikâwe. ¹⁸ Mâsikânetâ sâip, “Zen yatik um nânğanânğâziñâ bunj ândime? Topñâ itâ mân nânğâme? Kut nâi nâi tep kâamboziñan geimap, zorâñj dabân sumunkomap? ¹⁹ Zorâñj umziñan mân âimap. Zo yen tep kâamboziñan giari mem kubigi mâtâpñan geimap.” Yesu zâk yatâ sâm nalemgât den sâm nâmbâsâpkoip. ²⁰ Oi den nâi itâ sâip, “Umziñan gâbâ kopgâmap, zorâñj ko sumunkomap. ²¹ A umân gâbâ den itâ kopgâmap. Nânğanânğâ bâliñâ, âkñale nep, kâmbu. ²² Kâmban ku, ambân mem birâbirân, sarâ, zâizâiñâ, um kâtik, den bâliñj sot bâliñj top topñâ. ²³ Bâliñj sâlâpkuan, zorâñj a umziñan gâbâ kopgâi sumunkomap.”

Grik ambân nâi Yesugâren gâip.
(Mt 15:21-28)

²⁴ Yesu zâk kamân zo birâm âim Tiro Sidoñj kamân zagât zo zengâren takip. Takâm mirâ nâin zâim tik tap nânğâbat sâip. Oi dap yatâ tik tâpap? ²⁵ Taki zorenâk ambân nâi zâk sinji nânğip. Zâkkât bâratñj wâkenj zâk sot ândeipkât ga Yesugât um topñan pindiñsâip. ²⁶ Ambân zo Grik ambân Siro-Poinika gokñâ. Zâk bâratñanğât umñan wâke zo molibapkât dukuip.

²⁷ Dukai Yesuñâ itâ sâip, “Katep zengât naleme wâu zingindâ mân dâp upap. Katep zen naleme ninetâ ko buputñâ zo mem wâu zingânat.”

²⁸ Sâi ambânñâ den itâ mâburem pindip, “Kembu, zo nânğan. Ka katep ziñâ naleme nine gwapgwapñâ gei wâu zen lanjâ nime.”

²⁹ Oi Yesugoot itâ sâm dukuip, “Den zo yatâ sat, zorat op ko nânğâgigan. Âi eknan. Wâkenj bâratkâ birânğap.” ³⁰ Sâi ambân zo âimñâ mirânjan zâim egip. Wâkenj bâratñj pam ari nânžam tâip.

A diñ bunj kubikñanğip.

³¹ Yesu zâk Tiro kamânân gâbâ puriksâm Sidoñj kamân walâmñâ kamân bâzagât zengâren takâmñâ Galilaia saruyân takip. ³² A nâmbutñâ, ziñâ a nâi kopa, kindap bâpsâsân diim gam Yesuñâ weebapkât dukuwe. ³³ Dukune nânğâm a zo diimñâ ginñan pâi zikñik kiri Yesu zâk bikñandâ kindapñan weemñâ bikñan tâpkum nâmbâlamñan weegip. ³⁴ Yatâ opñâ sumbemân egî zaari yaak memñâ ziñ denân sâip, “Epata (niñ denân ko, pâroñsâ).” ³⁵ Yatâ sâi a kindapñâ pâroñsâi nâmbâlam âburei den âlip sâip. ³⁶ Oi Yesu zâk den sinji zo mân sapsubigât dâzângoip. Yatâ sâi zen ko kâtigem sâne lanj kârâm arip. ³⁷ Zen âiwap pamñâ itâ sâwe, “Kut nâi nâi tuugi âlip opmap. Kindapziñ bâpâsân kubikziñgâmap. A dinziñ bunj den muyagem ziñgâmap.”

8

Yesuñâ a ambân 4 tausen naleme ziñgip.
(Mt 15:32-39)

¹ Narâk zoren a ambân kâmut patâ Yesugâren mindum naleme bunj ândine Yesuñâ arâpnâ minduziñgâm dâzângoip, ² “A ambân kâmut zi sirâm karâmbut nen sot ândimñâ tepziñanğât mue, zorat umnâ nânğan. ³ Zen naleme bunjâ sângonzânğoinđâ sâi mâtâbân âim nalemgât tâmbetago. Nâmbutñâ zen kamân kârebân gâbâ gawe, zorat.” ⁴ Yatâ sâi arâpnâ ziñj itâ sâm dukuwe, “A mân ândiândiñan ândiengât dap yatâ naleme muyagem ziñgânat?” ⁵ Sâne itâ mâsikâziñgip, “Zengâren naleme dabutâ ziap?” Sâi ziñâ sâwe, “Nâmburân zagât

ziap.”⁶ Dukune sâi a ambân mindumñâ hânân ge tarâwe. Ge tatne Yesunâ nalem nâmburân zagât zo memñâ sâiwap sâi sonpam namun zingip. Arâpnâ zingî mem kâsâpkum a ambân zingâwe.⁷ Oi Yesu arâpnâ zen saru zuunâ mâik bitugâk zagât mo karâmbut yatâ zo Yesu pindâne mem sâiwap sâi a ambân zingâbigât arâpnâ dâzângomñâ zingip.⁸ A ambân kâmut, zen nalem nem âkon urâwe. Yesu arâpnâ zen nalem buputñâ tap arip, zo mindune irâ nâmburân zagât zoren gei piksâip.⁹ A ambân niwe, zo 4 tausen yatâ. Nine ko Yesunâ sângonzângom zâmbâri ba âiwe.

Yesunâ Parisaio a girem dâzângoip.
(Mt 16:1-4; Lu 12:54-56)

¹⁰ Yesunâ a ambân sângonzângoi âine sâp kânok zikñâ sot arâpnâ wangâyân zâim Dalimanuta hânân âi takâwe.¹¹ Zoren ândinetâ Parisaio a, zen Yesugâren gam zâk sot âraguwe. Zinâ itâ dukuwe, “Sumbemân gâbâ imbanâ nâi gei sen mârât kulem nâi kona iknâ” Zo mâsikâm topñâ iknam sâwe.¹² Yatâ sâne Yesunâ yaak op mâsikâzingâm sâip, “Narâk ziren a zen wangât op top likuliku kulem âsaqibapkât se? Perâkñak dâzângobâ. A zo zen kut zo mânâk tirâpzângobat.”¹³ Yatâ sâmnâ birâzingâm arâpnâ diizingi wangâyân zâim saru nâmbutken âiwe.¹⁴ Arâpnâ zen nalemgât nelâmzângoi âiwe. Nalem kânogâk wangâyân tâip.¹⁵ Oi Yesunâ arâpnâ girem den itâ dâzângoip, “Zen Parisaio sot Herode zengât sii dangâtñâ nalemziñan mân pam om nimbi.”¹⁶ Yesunâ yatâ sâi dâzângoi ko kwakñâ âragum sawe, “Nalemgât nelâmnângoi birâm gen, zorat sap?”¹⁷ Den yatâ sâi tatne Yesugât kindapñan giari nângâm itâ sâi dâzângoip, “Nalemgât nelâmzângoip, zorat wangât âragum te? Zen den zorat topñâ mân nânge? Umziñâ mân pâronsap?”¹⁸ Zen sinziñandâ mân ikme? Kindapziñandâ den mân nângâme? Kut zo orâwan, zo mârûm nelâmzângoi mân nânge?¹⁹ Nâ nalem bâtnâmbut kâsâpkum a 5 tausen zingâwan. Oi buputñâ zo sândune irâ dabutâ giarip? Mâsikâzingi sâwe, “Kiin zagât.”²⁰ Sâne sâip, “Nalem nâmburân zagât kâsâpkum a ambân 4 tausen zingindâ buputñâ sândune irâ dabutâ piksâip?” Mâsikâzingi dukum sâwe, “Nâmburân zagât.”²¹ Sâne dâzângoip, “Wangât umziñ tok mân pâronsap?”

A sinâ bâpsâsâñ mem kubikñangip.

²² Yesu sot arâpnâ, zen âi Besaida kamânân takâne a sen nâttâik nâi Yesugâren diim gam bikñandâ weebapkât dukuwe.²³ Dukunetâ Yesunâ a sinâ bâpsâsâñ zo bikñan gâsumñâ kamân ginñan âim sinan tâpkum bikñandâ kâukñan pam itâ

dukuip, “Gâ kut nâi nâi, zo eksat mo buñâ?”

²⁴ Yatâ mâsiki ekñâ sâip, “Nâ a zingitsandâ nakkât tobat yatâ op âim gam kinze.”

²⁵ Dum zagâtñâ Yesunâ sinan weegi a zo sinâ ânângâri kârebân sot pânkânogân, zo ek kwâtâteip.²⁶ Oi Yesunâ sângongom sâip, “Gâ kamân patin mân zâim tigâk mirâgan zâi.”

Peteronâ Yesugât topñâ sâi kâkñan kwâip.

(Mt 16:13-20; Lu 9:18-21)

²⁷ Yesu sot arâpnâ, zen Kaisarea kamân patâ a kutâ Piliponâ sâi tuuwe, zorat kamân mâik mâik, zengâren âiwe. Mâtâbân âim Yesunâ arâpnâ mâsikâzingâm sâip, “A zen nâgât nâi sâme?”²⁸ Mâsikâzingi itâ sâi dukuwe, “Yohane too zangonzingip sâme. Nâmbutñandâ ko Elia sâme. Nâmbutñâ zen Propete nâi sâme. Gâgât yatâ sâme.”²⁹ Sânetâ ko mâsikâzingip, “Ka ziinâ ko nâgât nâi sâme?” Sâi Peteronâ itâ dukuip, “Bâliñan gâbâ mâkâningâban. Gâ Kristo.”³⁰ Yatâ sâi ko a nâmbutñâ laj mân dâzângobigât sâi kâtigeip.

Yesu zâk mumbapkât sinji den dâzângoip.

(Mt 16:21-28; Lu 9:22-27)

³¹ Narâk zoren topkwapñâ den itâ sâi muyagezingip, “A bonñâ, nâ gâtâm sâknam nângâbat. A patâ sot tirik namâ galem a patâ sot Anutugât gurumin den zorat galem a, zinjâ gâsânom none momñâ sirâm karâmbut tapñâ zaatpat.”³² Den zo sâi kâkñan pam dâzângoip. Dâzângoi ko Peteronâ diim kwâkânjangâm dukuip.³³ Dukui Yesunâ puriksâm arâp zingitñâ Petero kwâkânjangâm sâip, “Satañ, gâ siriksâ. Gâ den sat, zo Anutugât den buñâ. Zo a den.”

Yesu sot ândiândiñangât den.

³⁴ Yesunâ sâi a ambân kâmut tarâwe, zen sot arâpnâ gane itâ sâi dâzângoip, “Zen nâ molinîñâ sâi um sâkziñangât den birâm poru nakziñ lumñâ nâgat mâtâp, zo lânbi.”³⁵ Zen ândiândizij angân kârâbi, zo ko gulipzângobap. Zen nâgât opñâ sot den sinji âlipkât op ândiândizij birâbi, zo ko ândiândi bonñâ muyagibi.³⁶ Zen hângât kut kinj kinj mem ândiândizij buñ oi wan wan âlipñâ zemziñgâbap?³⁷ Zen dap yatâ ândiândizij suup mei târokwap zingâbap?³⁸ Zengâren gâbâ nâi zâk a ambân ândi mâmanziñ bâliñâ zi, zengât oserân ândim kwâimbânibap mo dinangât nângi anjunpoot upap, zâkkât a bonñâ, nâñâ lbânangât sumbem âsakñâ sot kâwali a zen sot gamñâ a zo yatik kwâimbânangâbat.”

9

Yesunâ holi tobat âlipnjâ oip.

(Mt 17:1-13; Lu 9:28-36)

¹ Yesunâ itâ sâmb dâzânjoip, “Nâ perâkñak dâzânjobâ. A kinze zi, nâmbutnjâ zen mân mune Anutu um topñan ândiândinjargât narâk oi zorânâ imbanjânoot âsagei ikpi.”

² Yesu zâk sirâm nâmburân kânok ândim Petero sot Yakobo sot Yohane diizingi bak kârebân zâiwe. Zen ziinjik zoren tatne Yesugât holi tobatnjâ nâi âsageip. ³ Yesugât hâmbânjâ zo kâu timan timan. Anjâ mân tutuunjâ yatâ oip. ⁴ Oi Mose sot Elia zorenâk muyagem gam Yesu sot den den urâwet. ⁵ Oi Peteronjâ Yesu den itâ sâmb dukuip, “Patâniñjâ, mat nâi zi ândien. Zorat silep karâmbut tuunâ. Gâgât nâi, Mosegât nâi, Eliagât nâi.” ⁶ Yesu arâpnjâ zen kenjât op sânmzinj sâmbui Peteronjâ lanj sâip. ⁷ Yatâ utnetâ sasa nâi gei kwâtepzânjoip. Sasa kâligen gâbâ den nâi itâ âsageip, “Zi nannâ. Umnâ zâkkâren kinzap. Zinjâ dijâ nângâm biranji.” ⁸ Arâpnjâ zen den yatâ nângâm zorânjak ek kârune buj oi Yesu zikjik kiri igâwe.

⁹ Bâkñan gâbâ gem gam tatne Yesunâ arâpnjâ itâ sâmb dâzânjoip, “Zen wan wan ikse, zo a ambân mân dâzânjone a bonnjâ, nâ mumujan gâbâ zaatpat.” ¹⁰ Yatâ sâmb dâzânjoi arâpnjâ zen den zo nângâm kwaknjâ itâ âraguwe, “Mumujan gâbâ zaatpat sap, zorat top dap yatâ.” Oi kut nâi igâwe, zorat sinji a ambân mân dâzânjowe. ¹¹ Zen Yesu itâ mâsikâm sâwe, “Kembugât gurumin den zorat galem a, zen wângât itâ sâme? Elianjâ Kristo kândom okñanjâm takâbap.” ¹² Yatâ sâmb mâsikâne sâip, “Elia perâkñak kândom gam kut nâi nâi ek kubikpapkât sâsânjâ. Oi bet ko a bonnjâ nâ sâknam patâ nim kâbakñenibi. Nâgât op Kembugât ekabân dapkât op yatâ kulemguwe?” ¹³ Eliagât itâ dâzânjobâ. Elia mârum ga ândei kut nâi nâi zo lanj okñanjâwe. Anutugât ekabân den kulemguwe, zo yatik okñanjâwe.”

Yesu arâpnjâ, zen wâke molim osiwe.

(Mt 17:14-21; Lu 9:37-43)

¹⁴ Yesu sot arâpnjâ karâmbut bâkñan gâbâ gem arâpnjâ nâmbutnjâ zenjgâren gam igâwe. A ambân donjeb patâ haamzânjom kine Kembugât gurumin a zen Yesugât arâpnjâ sot âragum tarâwe. ¹⁵ A ambân aksik, zen Yesu eknjâ parâkñam zâkkâren sârârâk kârâm âim sâtâre okñanjâwe. ¹⁶ Yesunâ mâsikâziñjip, “Zen wan den sâmb ârague?” ¹⁷ Sâi a zenjgât oserân gâbâ a nâinjâ itâ dukuip, “Patâ, wâke kopanjâ nannanjât umñan gei tâi gâgâren diim gaan. ¹⁸ Wâkenjâ narâk dap katsep zo sâknam kwâkñanjâm mem kâbakgwâbakñe okñanjâ lepâunjâ gei sâtnjâ zim kâtiñsâi kin

bikñâ kâtigem kinmap. Oi gâgât arâpkâ zinjâ molibigât sa ko molinâ sâmb kwaknjâ bire.”

¹⁹ Sâi Yesunâ arâp dâzânjoip, “Zen nângâm pâlâtânjinj buñâ. Nâ narâk dabutâ zen sot tap âkom diizingâm ândimâmbat? Katep zo nâgâren diim ganek.” ²⁰ Sâi katsep zâkkâren diim gane wâkenjâ Yesu eknjâ katsep mem nâi nâi okñanjâ hânân gei kom purik op ze lepâunjâ gem zeip.

²¹ Yesunâ katsepât ibânjâ mâsikâm sâip, “Narâk dabutin oip?” Sâi ko ibânandâ sâip, “Katepñan gâbâ muyageip. ²² Wâkenjâ katsep tâmbetkubat sâmb kârâp sot tooyân mem kâbakñei geimap. Gâ imbanjâgâ zemgigap oi ko nekât umgâ bâlij oi betnikñan me.” ²³ Yatâ sâmb mâpâsei Yesunâ itâ dukuip, “Imbanjâgât satkât sa nângâ. Nâi zâk nângâm pâlâtânj kwatnim ândibapñjâ kut nâi nâi sâi âlip âsagenanjâgâbap.” ²⁴ Yesu zâk yatâ sâmb dukui zorânjak katsepât ibânandâ sâip, “Nâ nângâm pâlâtânj kwatgigan. Gâ gikak nângâm pâlâtânjâ lotnjâ, zo mem kâtikñan pa.” ²⁵ Oi a ambân donjeb mindum ga kine Yesunâ zinjgitnjâ wâke molim sâip, “Wâke kopa gâ dâgoga takâm âi. Oi dum mân puriksâm ga geiban.” ²⁶ Yesunâ yatâ sâi wâkenjâ den kâtik sâmb katsep lanj kâbakñem ari katsep hânân gei mumbam op zeip. A ambân zen zo eknjâ katsep muap sâwe. ²⁷ Yatâ sânetâ Yesunâ katsep bikñan gâsum mem zaari kirip.

²⁸ Yesu zâk mirin zari arâpnjâ zen mâsikâm sâwe, “Nen dapkât op wâke molim osien?” ²⁹ Sâne dâzânjoip, “Wâke yatâ zo ko ninâunjâ ko âlipnjâ molimolinjâ. Ka kut zo nâmbutñandâ ko buñâ.”

Yesu mumbapkat sinji den dâzânjoip.

(Mt 17:22-23; Lu 9:43-45)

³⁰ Oi hân zo birâm ba Galilaia hân walâm âiwe. ³¹ A ambân, zinjâ nângâbegât tigâk âiwe. Âimnjâ Yesunâ arâpnjâ itâ sâmb dâzânjom ândei, “A bonnjâ, nâ a bitziñan zaria gâsunim none momñjâ sirâm karâmbut tap ko zaatpat.” ³² Yatâ sâmb dâzânjoi den zo nângâm topñanjât mâsikânam kwaknjâ birâwe.

A sâtnjâ ândiândinjâgât den.

(Mt 18:1-5; Lu 9:46-48)

³³ Oi Kapenaum kamân takâm mirâ nâin zâim Yesunâ arâpnjâ mâsikâziñjâm sâip, “Mâtâbân gam wan den sâmb ârague?” ³⁴ Mâsikâziñjâ zen kwak tarâwe. Wangât, zen mâtâbân gam osetniñan gâbâ nâinjâ a sâtnjâ upap sâmb âraguwe, zorat op kwak tarâwe. ³⁵ Yesu zâk ge tapñjâ arâp kiin zagât minduzinjâm itâ dâzânjom sâip, “Osetziñan gâbâ a nâi a sâtnjâ upat sâmb zenjgât ombeziñan ândim kore otziñjâgâbap.” ³⁶ Yatâ sâmnjâ katsep mâik nâi diim osetziñan pam itâ sâmb dâzânjoip,

37 “Nâi zâk nâgât nângâm katep mâik itâ zo galem oknjangâbap, zo ko nâgât yatik kore otnibap. Kore otnibap, zo ko nâyâk bunjâ, sânggonogip, zâk kore ârandân oknjangâbap.”

Simgât den dâzângoip.

(Mt 18:6-9; Lu 9:49-50; 17:1-2)

38 Yohanenâ Yesu itâ dukuip, “Patâ, a nâi zâk gâgât kutkâ sâm wâke molei ikxen. Oi zâk nen sot mân ândeipkât kwâkânjângen.” 39 Sâi Yesunâ itâ sâm dâzângoip, “Mân kwâkânjângâbi. Nâi zâk nâgât korân nep nâi imbânjângoot tuubap, zâknjâ dap yatâ sâm bâlijan kwatnibap? 40 Nepnij mân kârâm kândanjângâ buku op betnijan mimbap. 41 Nâ perâknak dâzângobâ. Nâi zâk zen nâgât sinji op ândie, zorat too aam zinjâbap, zo ko sângân buj mân upap. Biken mimbap.

42 Nâi zâk katep mâik nâi nâ nângâm pâlâtânj kwatnimap, zo dukui bâlijan upap, zo ko a zo zâk tosâ yâmbâtjâ mimbap. A yatâ zo zâk mârum kât sumun patâ gândujân saam saruyân pane giari sâi ko âlip opap. 43 Bikandâ mâtâp bâlijan digim âibâ sâi bikâ mânângât pâmban. Gâ bikâ hâlâlû ândim sim kârâbân geibatkat laj bikâ kârâm mânângât ândim ândiândi kâtikjan âiban. 44 Sim kârâbân nane zinjâ sunumzinj nemâmbap sot kârâp zâk mân bâpsâbap. 45 Kingandâ mâtâp bâlijan digim âibâ sâi kârâm mânângât birâban. Gâ kingâ hâlâlû ândim simân geibatkat laj kingâ kârâm mânângât pâmban. 46 Simân nane zinj mân mumbap sot kârâp mân bâpsâbap. 47 Singandâ mâtâp bâlijan digim âibâ sâi sum lâmunban. Gâ sinjâ âlip ândimjâ simân geibatkat laj sen bap ândim Anutu um topnjân bagiban. 48 Sim kârâbân nane sot kârâp mân buj upabot.

49 Zen sii mem nalek kwâkjan pame, zo yatigâk Anutu zâk kârâp saingonzingâbap. 50 Sii zâk naamjâ. Ka sii naamjâ buj oi dap utne dum naamjoot upap. Zen sii yatâ naamzinjoot ândibi. Zen um lumenjâ op ândibi.”

10

Ambân mem birâbirâgât den.

(Mt 19:1-12; Lu 16:18)

1 Yesu zâk zobâ zaat ba Yudaia hân walâm Yodanj too nâmbut âi takip. Taiki a ambân kâmut patânjâ minduwe. Oi op ândeip yatigâk den sinji âlip sâm dâzângoip.

2 Oi Parisaio a nâmbutjâ, zen Yesu denjâ saanat sâm gam mâsikâm sâwe, “Kembugât den kâtik zo, dap ziap? Ambân birâbirân, zo âlip orot mo mân orot?” 3 Mâsikâm sâne haujâ itâ maburem dâzângoip, “Mose zâk zorat den dap dap sapsun zinjip?” 4 Yatâ sâi zinjâ sâwe, “A nâi ambân birâbâ sâm

ekap kulemgum pindâm molibap. Mose zâk yatâ sâip.” 5 Sâne Yesunâ itâ sâip, “Mose zâk um kâtikzinjângât opnjâ gurumin den zo sâm kulemguij. 6 Ka topkwapnjâ Anutunâ a ambân muyagezikâmjâ itâ sâip, 7-8 ‘Zorat ko a nâinjâ ibâ mam birâzikâm aminjâoorâk ândei zet um sâk kânok op ândibot.’ Den yatâ ziapkât zet zagât bunjâ. Kânok op ândibot. 9 Zorat sa nângânek. Anutunâ mâpotzikip, zo anjâ mân kâsâpâkobi.”

10 Yesunâ yatâ sâi ko zâk sot arâpnjâ, zen mirin zâine ko arâpnjâ zen zorârâk dum mâsikâwe. 11 Mâsikâne itâ dâzângoip, “A nâinjâ aminjâ birâmjâ nâi mimbap, zâk târotârozikjâ mânângât tosâ patâ mimbap. 12 Ambân nâinjâ arâpnjâ birâm a nâi mimbap, zâk yatik târotârozikjâ mânângât tosâ patâ mimbap.”

Yesunâ katep mâsop minzinjip.

(Mt 19:13-15; Lu 18:15-17)

13 A ambân, zen katep gakâzinjâ Yesugâren minzinjâm gam Yesu bikjandâ kâukzijan gâsubapkat sâne Yesu arâpnjâ, zinj kenngât minzinjâwe. 14 Yatâ utnetâ Yesunâ zinjgitjâ umnjâ bâlijan oi arâpnjâ itâ sâm dâzângoip, “Zen birâne katep zen nâgâren ganek. Mâtâp mân doongunek. A ambân katep zi itâ, zo zen Anutugât um topnjângât sinji sâsânjâ. 15 Nâi zâk katep yatâ mân ândibap, zâk Anutugât kinj topjan mân bagibap.” 16 Yatâ sâmjâ minduzinjâ gane bikjandâ kâukzijan pam Anutunâ galem otzinjâbapkat sâip.

A sikumjoot nâinjâ Yesu sot ândibam oknjangip.

(Mt 19:16-30; Lu 18:18-30)

17 Yesu zâk âibam oi a nâi sârârâk kârâm âi Yesugâren takâm um topjan gei pindijsâm sâip, “Patâ âlipnjâ, nâ dap dap op ândiândi kâtikjângât sinji upat?” 18 Sâi Yesunâ itâ sâm dukuip, “Gâ wangât nâgât âlipnjâ sat? âlip marinjâ Anutu kânok. 19 Gurumin den zo nângâmat. Zo itâ, ‘Kâmbam mân kumban. Ap amin mân birâyanjâbabot. Gâ kâmbu mân upan. Bukuganjâgât sârân sâsânj mân sâban. Oi a ambân zengât kut nâi nâi, zorat sarâ sâm mân mimbam. Ibâ mamgâ sâtzik lum hurat kwatzikâban.’” 20 Sâi a zorânjâ itâ dukuip, “Gurumin den zo pisuk katepnan gâbâ lum gâwan. Nâi mân bira ziap.” 21 Sâi Yesunâ ekjâ umnjâ zâkkâren tâi itâ dukuip, “Kânok birâna ziap, zo upan. Gâ âim sikumgâ mem a zinjâna kwâlâne kât zo mem a kanpitâ zinjâban. Kât zo zinjâmjâ birâm ga nâ sot ândiban. Gâ yatâ opnjâ sumbemân sikumgoot upan.” 22 Yesunâ yatâ sâm dukui a zo umnjâ bâlijan oi nângi yâmbârei arip. Zâk sikumjâ patâ, zorat yatâ oip.

²³ Ari ko Yesunâ puriksâm arâpnâ zingitnjâ itâ sâmbâ dzângoip, “A sikumzin patâ, zen Anutugât um topnjan baginam kwakpi.” ²⁴ Yesunâ yatâ sâi arâpnâ zen pârâkpan imbanâziñ buñ oi dum dzângoip, “Katep gakânâ, Anutugât um topnjan bagibagin, zo yâmbâtñâ. ²⁵ Bâu patâ kamelenâ kuup mâtâpnjan bagibap, zo yâmbâtñâ. Ka a sikum patâñâ Anutugât um topnjan bagibagin, zo yâmbâtñâ walâwalâñ.” ²⁶ Yatâ sâi ko arâp zinjâ imbanâziñ buñ oi sâwe, “Zo yatâ zorâñ dap yatâ Anutugât um topnjan baginat?” ²⁷ Sâne Yesunâ zingitnjâ sâip, Anjâ kut nâi nâi utnam kwakme, zo Anutunâ mâtâp âlip muyagemap. Zâk mân kwakmap.”

Yesugât opnjâ kut nâi nâi birâm, zorat hânjâ minat.

²⁸ Peteronâ den zo nângâm Yesu itâ sâmbâ dukuiip, “Nângat. Nen kut nâi nâinijâ kândâtikom gâ moligiwen.” ²⁹⁻³⁰ Sâi Yesunâ sâip, “Nâ perâkñak dzângobâ. Zengâren gâbâ nâi zâk nâgât opnjâ mirâ kamân mo âtâ mun, mam ponâ, ibâ mam, murarâ mo hânjâ birâbap, zâk kut nâi nâi donbep mimbap. Hânân zi mirâ sot âtâ mun gat, mam murarâp sot hân, zo sâknam kwâkñan mimbap. Gâtâm narâk patin zâk ândiândi tâmbânâ mem ândibap.” Yesunâ zo sâmbâ mâtakâm sâip, ³¹ “Ka kândom a zengâren gâbâ donbep zinjâ bet upi. Bet a zengâren gâbâ donbepñâ kândom upi.”

Yesu, zâk mumbapkât den sinji dzângoip.

(Mt 20:17-19; Lu 18:31-34)

³² Zen Yerusalem kamânân âinam zâim tarâwe. Yesunâ kândom ari arâpnâ imbanâziñ buñ oi âine a nâmbutnjâ molizingâwenâ kengât urâwe. Oi Yesunâ arâpnâ kiin zagât zo minduzingit tatne kut nâi nâi âsagibap, zorat den sâmbâ muyagezingâm itâ sâmbâ dzângoip, ³³ “Nânge. Nen Yerusalem kamânân zâinamen. Oi zoren a bonjâ nâ mumbatkât sâmbâ Roma a kutâ zâkkâren nâbanbi. ³⁴ A kutâ arâpziñ den top top dâtnom ko sinnan tâpkum inzut mem lapitnim none mubat. Oi sirâm karâmbut tap zaatpat.”

A sâtnjâ ândiândigât den.

(Mt 20:20-28)

³⁵ Oi Zebedaiogât nanzatnjâ Yakobo sot Yohane, zet Yesugâren âimnjâ sâwet, “Net kut nâi nâigât sâitâ zo âlip nângânikâban?” ³⁶ Sâitâ mâsikâzikip, “Wan wan otzikâbâ sa ko sabot?” ³⁷ Sâi zet itâ dukuwet, “Gâ nângânâ imbanâganjâgât âsakñâ muyagei âsangâ toren toren tâtat.” ³⁸ Sâitâ Yesunâ dzâzâkoip, “Zet topnjanjâgât kârum yatâ sabot? Nâ too kâlâkñâ nimbat, zo âlip zet nimbabot? Oi too sanjonibi, zo zet

yâtik sanjonzikâbi?” ³⁹ Sâi zet sâwet, “Âlip utat.” Sâitâ Yesunâ dzâzâkoip, “Too nimbat, zo zet nimbabot. Too sanjonibi, zo yatik sanjonzikâbi. ⁴⁰ Ka âsannan tâtatnjâ, zorat den sâsâr, zo nâgâren mân zoren. Zorat sinji kwatzingâzingânjâ, zo zen zoren tapi.”

⁴¹ Yatâ oitâ arâp nâmbutnjâ zen den zo nângâm Yakobo sot Yohane kuk otzikâwe. ⁴² Oi Yesunâ minduzingâmñâ itâ sâmbâ dzângoip, “Nânge, Hân a kutâ, zen zâizâinj op kore a gâsâzângom ândime. Oi hânân a patâ, zen a kutâ otzingâme. ⁴³ Zengâren ko yatâ mân âsagibap. Zengâren gâbâ a nâi a sâtnjâ upâ sâmbâ bukurâp zengât kore a op ândibap. ⁴⁴ Oi zengâren gâbâ a nâi a kutâ upat sâmbâ bukurâp zengât kore mâman ândibap. ⁴⁵ Yatigâk a bonjâ, nâ zinjâ kore otinbigât mân gewan. Ninak zengât kore opnjâ a donbep zengât suupziñ memnjâ ândiândinâ buñ upapkât gewan.”

Yesunâ Yeriko kamânân a nâi sinjâ bâpsâsâr kubikñangip.

(Mt 20:29-34; Lu 18:35-43)

⁴⁶ Yesu sot arâpnâ, zen Yeriko kamânân âi takâwe. Âi kamân zo walâm kamân ginñan âine a sinjâ bâpsâsâr nâi mâtâp ginñan tâip, kutnjâ Batimaio, Timaiogât nanjâ. A ambân, zen Yesu Nasarete gokñâ, zâk gam ariap sâwe. ⁴⁷ Sâne nângâm den sâmbâ sâip, “Yesu, gâ Dawidigât kiunnâ, nâgât umgâ bâleik.” ⁴⁸ Den yatâ sâmbâ tâi a nâmbutnjandâ hiriñsâm tat sâmbâ dukuwe. Dukune dinziñ birâm kambânjâ sâip, “Yesu gâ Dawidigât kiunnâ, nâgât umgâ bâleik.” ⁴⁹ Yatâ sâi Yesunâ nângâm mâtâbân kinjâ sâip, “Sâne gâik.” Sâi a zinjâ sen nâtatik zo konsâm sâwe, “Umgâ bâbâlaj oi zaat ga. Patâñâ goonsap.” ⁵⁰ Oi sen nâtatikñâ den zo nângâm hâmbânjâ birâm pam oksâm zaatnjâ ba Yesugâren arip. ⁵¹ Âi taki Yesunâ itâ sâmbâ mâsikip, “Dap otibatkat sat?” Sâi a sen nâtatikñâ sâip, “Patânâ, sinnâ âlip upapkât otinigap.” ⁵² Sâi Yesunâ itâ dukuiip, “Gâ âinan. Nângâm pâlâtâr kwatnigat, zorat âlipkâ utat.” Sâi zorenâk sinjâ ekñâ Yesu molim arip.

11

Yesu, zâk donji bâu kwâkñan Yerusalem kamânân zarip.

(Mt 21:1-11; Lu 19:28-40; Yo 12:12-19)

¹ Yesu sot arâpnâ, zen âimnjâ Yerusalem kamân mâte opnjâ Oliwa bâkñan takâwe. Bakñâ topnjan kamân zagât Betepage sot Betania tarâwet. Zoren takâm Yesunâ a zagât sângonzâkom sâip, ² “Kamân ândi, zoren arit. Âi takâmñâ donji sigan nâi tâgân kinzap, zo muyageit. Donji zo a kwâkñan mân tâtatnjâ, zo irakñâ. Zo muyagem olanj diim gâit. ³ Olanjitâ a

nâinjâ wangât olaņsobot sâmbâ mäsikâziki itâ sâbabot, 'Kembuniņangâren nep muya-giap. Oi kek pâi âburem gâbap.'"⁴ Yatâ sâmbâ dâzâkoi a zagât zet âim mirâ nâi sângânņan donġi sigan nâi saane kiri olaņâwet.⁵ Olaņitâ a nâmbutjandâ zikit mäsikâzikâm sâwe, "Wangât olaņsobot?"⁶ Sâne Yesuņâ den sâip, zo dâzângoitâ nângâne âkip.⁷ Donġi zo Yesugâren diim ar-itâ arâpņâ zinjâ hâmbâzinjâ donġi kwâkņan pane Yesuņâ kwâkņan zâi tap arip.⁸ A donġep patâ zinjâ hâmbâ motziņ mâtâbân lângat âiwe. Oi nâmbutjandâ gâlângât sot lolaņ ilumņâ mânângâtņâ mâtâbân pam âiwe.⁹ A ambân kâmut patâ, zinjâ Yesu mem oset kwâkņangâwe. Zinjâ itâ sâmbâ pam diiwe, "Oe, Kembugât sâtkât gam niņgop, zâk sâmbâ âlipņan kwâkņangânâ."¹⁰ Sâkuniņâ Dawidiņâ kembu otziņgâm galem otziņgip, zo yatâ otziņgâbap. Zorat sâtâre utnâ. Oe, Anutu u sumbemân."¹¹ Yatâ op âine Yesuņâ Yerusalem kamân takâm Anutugât tirik namin zarip. Zâimņâ kut nâi nâi ek naņġi mirâsiņ geibam oi gem arâpņâ diiziņġi Betania kamânân âiwe.

Wakum nakņâ nâi Yesugât sâtkât hâlâlânsâip.

(Mt 21:18-19)

¹² Haņsâi Betania kamânân gâbâ gemņâ Yesu tepņangât oip.¹³ Oi kârebân siņandâ egi wakum nak nâi kiri egip. Eknâ bonņâ kinzap sâmbâ âi kârui. Bonņâ orot narâk bunġâ, zorat ilumņik kirip.¹⁴ Yatâ eknâ nak zo itâ dukuip, "Gâgâren gâbâ bonņâ niņiņâ zo a nâinjâ mânâk nimbap." Den yatâ sâi arâpņâ nângâwe.

Yesuņâ tirik namâ hâlâlu sâip.

(Mt 21:12-17; Lu 19:45-48; Yo 2:13-22)

¹⁵ Zen Yerusalem kamânân zâiwe. Oi Yesuņâ tirik namin zâim a kut nâi nâi angâgwanġâ op kine moliziņgip. A nâmbutņâ, zen Roma zengât kât sot Yuda zengât kât, zo hâukwap angâgwanġâ op kirâwe. Kât pâpanņâ zo kom giligâlak mem kembâ angâgwanġâ urâwe, zengât tâtatņâ zo kom kâbakņei gei zeip.¹⁶ Oi tirik namin kut nâi nâi mân mem âim gabigât sâip.¹⁷ Itâ sâmbâ dâzângoip, "Anutugât den kulem nâi itâ ziap,

'Namânâ zi a eluņ zengât ninâu namâ upap.'

Zinjâ ko utne kâmbu a zengât kât ki yatâ uap."

¹⁸ A ambân zen Yesugât diņâ nângâne imbanġâ oip, zorat Parisaio sot Kembugât gurumin den sâsâ a kândâtzângowe. Yatâ utne a sâtnġâ zinjâ Yesu dap op koindâ moik sâmbâ kimuņâ miwe.¹⁹ Nâitiksâi Yesu sot arâpņâ, zen kamân patâ zo birâm ba âiwe.

Kembu nângâm pâlâtâņ kwap ninâu sânat.

(Mt 21:20-22)

²⁰ Mirâ haņsâi wakum nak kiribân âi igâwe. Nak zo mom kirip.²¹ Peteroņâ eknâ Yesu den sâip, zo nângâm itâ dukuip, "Patâ, eknan. Wakum nak den dukuin, zo mom kinzap." Sâi Yesuņâ itâ dâzângoip,²² "Nâ perâkņak dâzângobâ. Zen Anutu nângâm pâlâtâņ kwâkņangâm ândibi. Zen um zagât mân opņâ nângâm pâlâtâņziņ bonņâ op ândibi. Zen yatâ op ândim bakņâ ândi dukubi,²³ 'Bakņâ, gâ âbângum saruin gei.' Yatâ sâne dinziņâ lubap."²⁴ Zorat ko itâ sa nângâne. Zen wan mo wangât nângâm ninâu sâmbâ, zo mârum mien sâmbâ nângâne âlip muyageziņgâbap.

²⁵ Zen ninâu sânbâ sâmbâ a zengât tosa mem ândie oi ko birâbi. Yatâ utne ko Ibâziņâ sumbemân ândiap, zâkņâ yatik tosaziņâ birâbap.²⁶ Zen a zengât tosaziņâ mân birâne ko sumbem Ibâziņangoot zengât tosâziņâ mân birbap."

Yesu sot a sâtnġâ âragwârâgu urâwe.

(Mt 21:23-27; Lu 20:1-8)

²⁷ Yesu sot arâpņâ, zen dum Yerusalem kamânân gawe. Puriksâm gamņâ Yesuņâ tirik namâ umņan âim gam kiri ko a sâtnġâ sot Kembugât gurumin den zorat galem a sot patârâpziņâ, zen Yesugâren gam mäsikâm itâ sâwe,²⁸ "Gâ ziren kut nâi nâi opmat, zo nâigât sâtkât opmat?"²⁹ Sânetâ itâ mâburem dâzângoip, "Nâ den kânok mäsikâziņġa dâtnone ko nângoot nâigât sâtkât opmat, zo dâzângobat."³⁰ Yohane too saņġon nep tuugip, zo nâigât sâtkât nep tuugip. Anutugât sâtkât mo agât sâtkât? Zen sâne nângâbâ.³¹ Mäsikâziņġi zen dap sânbâ sâmbâ kwakņâ ziņġik itâ sâmbâ âraguwe, "Nen Anutugât sâtkât sâindâ sâbap, 'Wangât diņâ mân luuwe?'"³² Agât sâtkât nep tuugip, yatâ sâindâ sâi ko a ziņ nângobe." Wangât, zen a ambân zengât keņġât urâwe, zorat. A ambân zen aksik Yohanegât nângâne Propete oip.³³ Zorat ko zinjâ Yesu itâ sâmbâ dukuwe, "Nen mân nângen." Sâne Yesuņâ itâ dâzângoip, "Den zo dâtnoge sâi ko nângoot nâigât sâtkât opmat, zo dâzângobam. Ka zen mân se, zorat nâ mân dâzângobat."

12

Nep galem a bâlîņâ.

(Mt 21:33-46; Lu 20:9-19)

¹ Yesuņâ topkwapņâ den sumbuņâ nâi itâ sâmbâ dâzângoip, "A nâinjâ waiņ tâk nep kârâm kâmirip. Kârâm kâmit dâmân pâit tuugip. Tuumņâ tâk keetņâ mândâlibapkat âmaņ patâ tuum galem a zengât mirâ tuumņâ nep zo bitziņan pam hân nâin arip."² Âi ândei bonņâ orotņâ narâk oi

kore a n̄ai s̄angngoi bon̄n̄a n̄ambutn̄a mim-bap̄k̄at arip. ³ A zo ai taki galem a zin̄a ḡasum kom moline bet b̄as̄ar̄n̄ āburem arip. ⁴ Ari ko k̄alam mariñ̄a z̄ak kore a n̄ai s̄angngoi ari galem a zin̄a k̄aukn̄a kunzit mem n̄ai n̄ai ok̄n̄anḡawe. ⁵ K̄alam mariñ̄a dum kore a n̄ai s̄angngoi ari kuwe. Kunet̄a mariñ̄and̄a yatiḡak a don̄bep s̄anggonz̄anḡoi āinet̄a galem a zin̄ k̄ambam mamuj z̄anḡowe. Oi n̄ambutn̄a s̄ab̄a s̄ab̄a z̄anḡowe. Ka n̄ambutn̄a ko s̄as̄en̄ḡat z̄anḡowe. ⁶ Z̄anḡonet̄a nan̄n̄a k̄anok̄ āndeip, zo zikn̄a nan̄n̄a. Um̄n̄a z̄akk̄aren kirip. Z̄ak bet it̄a s̄am s̄angngui, 'Galem a zin̄ hurat kw̄akn̄anḡam m̄an kumbi.' ⁷ S̄am s̄angngoi ari galem a zen nan̄n̄a ek̄n̄a āragum s̄awe, 'A zir̄n̄a ḡat̄am k̄alam mariñ̄a upap, zorat koin̄d̄a k̄alam zi niin̄a upap.' ⁸ Yat̄a s̄am ḡasum kune moi k̄ambar̄n̄a k̄alam āk̄nan̄ pane zeip.

⁹ Oi k̄alam mariñ̄a z̄ak dap upap? Z̄ak gamn̄a galem a z̄angom t̄ambet otz̄inḡam k̄alam̄an̄ galem a ūn̄akn̄a z̄amban̄bap. ¹⁰ Kembuḡat̄ ekab̄an̄ den n̄ai it̄a ziap, zo s̄al̄ap̄kume n̄anḡame?

'Mir̄a tuutuun̄ a, zen kunkun n̄ai ek̄ ākon op bir̄awe. Kembuj̄a kunkun zor̄n̄a mem namin kw̄an̄anḡip. ¹¹ Kembuj̄a s̄ai yat̄a āsageip. Niñ̄a egind̄a m̄ar̄at̄n̄a n̄ai uap.'

¹² Yesun̄a den yat̄a s̄am d̄az̄anḡoi ko pat̄az̄in̄a ḡasum t̄ak namin p̄an̄ot̄ s̄am n̄anḡam̄n̄a a amb̄an̄ zenḡat̄ ken̄ḡat̄ ur̄awe. A pat̄a, zen it̄a n̄anḡam kw̄ak̄awe. Den zo nenḡat̄ sap s̄awe. Oi ḡasunam kw̄akn̄a bir̄am̄ āiwe.

A zen Yesu k̄atk̄at̄ m̄asik̄awe.

(Mt 22:15-22; Lu 20:20-26)

¹³ Yuda a s̄at̄n̄a, zen Parisaio a sot Herode ar̄ap̄ n̄ambutn̄a Yesuḡat̄ diñ̄a saabiḡat̄ s̄anggonz̄anḡowe.

¹⁴ S̄anggonz̄anḡone Yesuḡaren gam it̄a s̄am dukuwe, 'Pat̄a, nen ḡaḡat̄ top̄k̄a n̄anḡamen. Ḡa den sar̄a m̄an s̄am bon̄jiḡak s̄amat. Ḡa den n̄ai m̄an s̄ana ḡanḡon̄emap. Ḡa a z̄aiz̄ain̄ gigin̄ aksik̄ Anutuḡat̄ m̄at̄ap̄ ālip̄ d̄at̄n̄angom kubikmat. Den n̄ai s̄ain̄d̄a n̄anḡa. Roma a kut̄a pat̄a Sisa k̄at̄ pind̄an̄at, zo orot̄n̄a mo m̄an orot̄n̄a? ¹⁵ K̄at̄ pind̄apind̄an̄ mo m̄an pind̄apind̄an̄, zorat d̄at̄n̄anḡo.' Yat̄a s̄ane Yesun̄a sar̄az̄in̄anḡat̄ top̄n̄a ek̄ n̄anḡam d̄az̄anḡoi, 'Zen wanḡat̄ den̄n̄a saanige? K̄at̄ n̄ai mem nine ik̄p̄a.' ¹⁶ S̄ai ko k̄at̄ n̄ai mem pind̄an̄et̄a m̄asik̄az̄inḡam s̄aip, 'Holi tobat zo n̄aiḡat̄?' S̄ai zin̄a s̄awe, 'A kut̄a Sisaḡat̄.' ¹⁷ S̄ane it̄a s̄am d̄az̄anḡoi, 'Sisaḡat̄ sin̄gi, zo Sisa pind̄abi. Ka Anutuḡat̄ sin̄gi, zo Anutu pind̄abi.' Yat̄a s̄am d̄az̄anḡoi zen diñ̄a m̄ap̄asiwe.

Mom zaat̄zaat̄n̄anḡat̄ Yesu m̄asik̄awe.

(Mt 22:23-33; Lu 20:27-40)

¹⁸ Sadukaio a n̄ambutn̄a Yesuḡaren gawe. A zo zin̄a mom zaat̄zaat̄ zo m̄an ziap s̄amar̄awe. Zin̄a gam s̄awe. ¹⁹ 'Pat̄a, Mosen̄a it̄a s̄am kulemguip, 'A n̄ai, z̄ak amb̄an̄ mem̄n̄a kat̄ep m̄an muyagem moi ko mun̄and̄a mal̄n̄a mem̄ āt̄an̄ḡat̄ sin̄gi kat̄ep mim̄bap.' ²⁰ Oi zorat s̄ain̄d̄a n̄anḡa. Āt̄a mun̄ n̄ambur̄an̄ zaḡat̄ āndiwe. Oi āt̄az̄in̄a kun̄n̄a amb̄an̄ mem̄n̄a murar̄n̄a buj̄ āndim moip. ²¹ Moi ko mun̄and̄a mal̄n̄a zo mem yatiḡak murar̄a buj̄ āndim moip. ²² Moi mun̄n̄a n̄ain̄a mal̄a zoriḡak mem moip. Yatiḡak āt̄a mun̄ zo n̄ambur̄an̄ zaḡat̄ zen amb̄an̄ zoriḡak mem murar̄az̄in̄ buj̄ mom n̄anḡawe. Oi bet mal̄az̄in̄a zo moip. ²³ Oi a n̄ambur̄an̄ zaḡat̄ zen aksik̄ pat̄a amb̄an̄ zo miwe, zorat ḡat̄am nar̄ak̄ pat̄in̄ zaat̄net̄a amb̄an̄ z̄ak n̄aiḡat̄ upap?'

²⁴ S̄ane Yesun̄a it̄a s̄am d̄az̄anḡoi, 'Zen den n̄anḡam gulipkume. Anutuḡat̄ den sot Anutuḡat̄ imban̄a m̄an n̄anḡame. ²⁵ Ḡat̄am mumun̄an̄ ḡab̄a zaat̄n̄a a amb̄an̄ dum m̄an mianḡabi. Zen sumbem a yat̄a op̄ āndibi.

²⁶ Momn̄a zaat̄zaat̄n̄anḡat̄ s̄ame, zorat d̄az̄anḡob̄a. Moseḡat̄ ekab̄an̄ den sin̄gi zi s̄al̄ap̄kume mo buj̄a? Mose z̄ak naḡan̄ k̄ar̄ap̄ b̄alam ek̄n̄a ari Anutuñ̄a den it̄a s̄am dukuip, 'N̄a Abaram, Isaka sot Yakobo, zenḡat̄ Anutu.' ²⁷ Zorat sa n̄anḡan̄ek̄ Anutu z̄ak a buj̄ ur̄awe, zenḡat̄ Anutu buj̄a. Gw̄al̄a āndie, zenḡat̄ Anutu. Zorat Abaram, Isaka sot Yakobo, zen m̄an buj̄ ur̄awe. Anutu sot gw̄al̄a āndie. Zen ko den n̄anḡam gulipkume.'

Gurumin denḡat̄ Yesu m̄asik̄awe.

(Mt 22:34-40)

²⁸ Yesu sot Sadukaio a den āragune ko Kembuḡat̄ gurumin den galem a n̄ain̄a Yesuḡat̄ den zo n̄angi ālip̄ oi it̄a s̄am m̄asikip, 'Kembuḡat̄ gurumin den ik̄a zor̄n̄a ko k̄aukn̄a uap?' ²⁹ Yat̄a s̄am m̄asiki Yesun̄a s̄aip, 'Kembuḡat̄ gurumin den pat̄a it̄a ziap, 'Isirae a amb̄an̄, zen n̄anḡan̄ek̄. Anutu Kembun̄in̄a kembu k̄anok. ³⁰ Zorat um d̄ap̄k̄a sot n̄anḡan̄nḡaḡa sot imban̄aḡa, zo Kembu Anutu zo h̄al̄aluȳak pind̄ana zim-bap.' ³¹ Den zorat toren̄n̄a it̄a ziap, 'Ḡa gikanḡat̄ otgimap, yatiḡak a toren̄n̄a zenḡat̄ otgibap.' Anutuḡat̄ gurumin den zaḡat̄ zi pat̄a uabot. Gurumin den n̄ai m̄an ziap.'

³² Yat̄a s̄ai Kembuḡat̄ gurumin den galem an̄a den zorik̄ m̄aburem Yesu dukuip, 'Pat̄a, ḡa den zo s̄ana n̄anga ālip̄ uap. Anutu, z̄ak kembu k̄anok. Oi n̄ai m̄an taap. ³³ Oi z̄ak k̄anok n̄anḡan̄nḡa sot imban̄a h̄al̄alu pind̄an̄at. Oi gikanḡat̄ otgimap, yatik̄ a toren̄ zenḡat̄ otgibap. Den zaḡat̄ zir̄n̄a kut zo zor̄n̄a Kembu pind̄apind̄an̄ zo w̄alap.'

³⁴ A zo yat̄a s̄ai Yesun̄a n̄angi ālip̄ oi it̄a s̄am dukuip, 'Ḡa Anutuḡat̄ um top̄nan̄ gaat.' S̄ai nar̄ak̄ zoren̄ ḡab̄a Yesu den

mâsikânam nângâne yâmbârei kenngât op birâwe.

*Yesu ziknjak Kristogât mâsikâzingip.
(Mt 22:41-46; Lu 20:41-44)*

³⁵ Yesu zâk tirik namin zâim a den sinji âlip dâzângom itâ sâm mâsikâzingip, "Kembugât gurumin den zorat galem a, zen itâ sâme, 'Kristo, zâk Dawidigât kiunnjâ.'"
³⁶ Dapkat sâme? Tirik Kaapunnjâ Dawidi nângânângâ pindi itâ sâip, 'Kembunâ nâgât kembu itâ sâm dukuip, "Gâ âsannâ bongen ge tâtna kâsarâpkâ minduzingga kinngangât kombân upi.'"

³⁷ Dawidinâ Kristogât kembunâ sâipnjâ dap op Kristo zâk Dawidigât kiunnjâ uap?" Yesu zâk den yatâ sâm dâzângom a kâmut patâ zen nângâm âknjale urâwe.

Yesunâ Kembugât gurumin galem a zengât girem dâzângoip.

(Mt 23:1-36; Lu 11:37-54; 20:45-47)

³⁸ Yesunâ den yatâ sâmnjâ den nâi itâ târokwap dâzângom sâip, "Zen Kembugât gurumin a zengât holi yatâ mân upi. Zen hâmbâ kârep mem ândim kamân sombemân âim a muyagezingâne sâm âlip kwatzingâbigât umzin kinmap. ³⁹ Oi zen mâpâmâpâse namin sot sii nalem minduminduyân a sâtnjâ tâtarân tâtnat sâm nângâm. ⁴⁰ A yatâ zorâj ambân malâ zengât mirâ kut nâi nâi laj betziñan mime. Zen sarâ sâm ninâu kârep sâm tosaziñ kwârakume. A zo zen gâtâm tosaziñangât haunâ yâmbâtñjâ mimbi."

*Malâ nâinjâ kâtñjâ tirik namin pâip.
(Lu 21:1-4)*

⁴¹ Yesu zâk tirik namin tap ek tâi a zinjâ ga Kembugât sinji kât pane giarip. Oi ko sikum a donjep zen ga kât imbanjâ pane giarip. ⁴² Oi ambân malâ kanpitâ nâinjâ gam kât kuriñjâ mâik zagât pâi giarip. ⁴³ Yesu zâk zo eknjâ arâpnjâ minduzingâm itâ sâm dâzângoip, "Nâ perâknjak dâzângobâ. Ambân malâ kanpitâ zâk kât paap, zirânjâ a torennjâ walâzingap. ⁴⁴ A nâmbutñjâ zen kât patâ tâi torennjik pe. Ka ambân kanpitâ, zâk zemñangip, zo aksik paap. Yenâk ândiap."

13

*Yesu âburem gâbapkat den sâip.
(Mt 24:1-44; Lu 21:5-36)*

¹ Yesu zâk tirik namin gâbâ gem tâi arâpnjâ zengâren gâbâ a nâinjâ itâ dukuip, "Patâ, eknan. Namâ tuutuunjâ zo kât neulenâ âlipnjâ hikpârâknjootñjâ tuuwe."
² Sâi Yesunâ itâ sâm dukuip, "Namâ patâ tâi eksat? Gâtâm kâsaziñ gam kom kândanje gliligâlaksâm nanngâbap."

³ Bet Yesu sot arâpnjâ, zen Oliwa bâknjan zâi tap too nâmbutken tirik namâ zo ikne ândi tâip. Zoren tapñjâ Petero sot Yakobo, Yohane sot Andrea, zinjâ Yesu mâsikâm sâwe, ⁴ "Dâtnânngo. Kut nâi sat, zo narâk ikâ zoren âsagibap? Narâk zo mâte oi wesâk dap dap yatâ muyagibap?"

⁵ Yesunâ itâ topkwap dâzângoip, "Um gulip kwâtzingâbegât galem orangâm ândibi. ⁶ A donjep muyagem gam sâbi, 'Nâ Kristo. A bâliñan gâbâ makâzingâbapkat sâsânj, zo nâ.' Yatâ sâm a donjep mem um gulip kwatzingâbi.

⁷ Oi zen kâmbam goorân mo kârebân âsagei nângâm umzin mân kenngât upap. Kâmbam zo yatâ âsagibapkat sâsânj. Yatâ muyagem ze narâk kek mân âkâbap. ⁸ Hânñjâ hânñjâ a kâmutñjâ kamutñjâ, zen kâsa opñjâ agom âibi. Oi hân nâin nâin wârîñj mimbap. Oi pu patâ âsagezingâbap. Kut nâi nâi âsagibap, zo sâknam topkwâkwatñjâ. ⁹ Ka zen ko galem orangâm ândibi. Zen denân zâmbanbi sot mâpâmâpâse namin lapitziñgâbi. Oi zorik bunjâ a patâ sot a kutâ zengâren diizingâm âine mâteziñan kinñjâ nâgât topnâ sapsum zingâbi. ¹⁰ Oi narâk kândom den sinji âlip hân dap a zengâren âibapkat sâsânj. Bet ko hângât narâknjâ âkâbap. ¹¹ Oi a kutâ zengâren diizingâm âine den dap sânat sâm mân nanngâm kwâkâ upi. Narâk zoren Tirik Kaapunnjâ umziñan den pâmbap, zorik sâbi. Yatâ opñjâ den sânetâ zengât den mân upap. Zo Kaapungât den upap. ¹² Oi a zinj itâ zo upi. Âtânjâ nâinjâ sâi munñjâ gâsum kumbi. Ibâ nâinjâ sâi nanñjâ gâsum kumbi. Murarâpziñ zen ibâ mam kâsa minzingâm sâne zângobi. ¹³ Zen nâgât kut singinangât op a ambân zinjâ um kâlak nângâzingâbi. Ka nâi zâk singi âlip mem kâtigem ândei narâk âki ko sumbem kamânân bagibap.

¹⁴ Gâtâm tâmbet tâmbet kâukñjâ mân kinbap sâsânjan, zoren kinbap. (Den zo mulunâk sâlâpkum nângâbi.) Yatâ âsagei ekñjâ Yudaia hânân ândibiñjâ barâ kâtikñjan sârârâk kârâm âibi. ¹⁵ Nâi zâk sombemân tâpapñjâ sikum mimbam mirâ umñan mân zâibap. ¹⁶ Nâi zâk nebân mo hibukñjan ândibapñjâ hâmbâ mimbam kamânân man âibap. ¹⁷ Yei, ambân kâmborâ sot katep namân gokñjâ, narâk zoren zen dap upi? ¹⁸ Zen Kembugâren ninâu sâne nângi âiâiziñjâ zo map narâknjan mân muyagibap. ¹⁹ Narâk zoren sâknam patâ âsagibap. Zo yatik Anutuñjâ a muyageibân gâbâ mân âsageip. Oi dum mân muyagibap. ²⁰ Oi Kembu zâk narâk zo mân mânngâri sâi a ambân aksik buñ upe. Ka Kembunâ a ambârâpnjâ zengât op ko narâk mem pânkânok pâmbap.

²¹ A zinjâ Kristo ziren âsagiap, ândiren

âsagiap, den yatâ sânetâ mân nângâbi.
²² Narâk zoren a sarânjâ âsagem nâ Kristo sâbi. Oi Propete sarânjâ âsagem kulem sen mârât muyagnetâ a um gulip kwatziŋgabi. Anutuŋjâ gâsum sâlâpziŋgoip, zo um gulip kwatziŋgânam osilâbi. ²³ Kut nâi nâi zo mân âsagei kânjan dâzâŋguangât umziŋ galem op ândibi.

²⁴ Sâknam patâ narâknâ zo âki mirâsiŋ sumunkumbap. Oi kâin âsaknâ buŋ upap. ²⁵ Sâŋgelak âkâm hânân gibi. Oi Anutuŋjâ sumbem mângei olayangâm imbanâ buŋ upap. ²⁶ Oi a bonjâ, nâ âsaknâ imbanânoot unumunum kwâkjan ga nikpi. ²⁷ Oi sumbem a sâŋgonzâŋgua zen a ambân kâmut gakânâ hân ginjâ toren toren gâbâreziŋgânetâ mindubi.

²⁸ Nak dâgap zorat top nângâbi. Zâk iinjâ burutuksâi maa narâk upâmâp sâme. ²⁹ Oi yatigâk zen den dâzâŋguan, kut nâi nâi zo muyagem nanŋi itâ nângâbi, 'A bonjâ mâte otnijgâbâmp. Zâk mâtâbân ga kinzap.' ³⁰ Nâ perâkŋak dâzâŋgobâ. A ambân ziren ândie, zen ândinetâ kut nâi nâi zo âsagem kwâkâbap. ³¹ Sumbem sot hân, zet buŋ upabot. Nâgât den ko mân buŋ upap.

³² A bonjâ nâ gâbat, zorat narâknâ zen mân nânge. Sumbem a zen yatigâk mân nânge. Ninanŋoot mân nânğan. Ibânâ Anutu, zâk zikŋik nânŋap.

³³ Zen narâk mân nângegât galem oraŋgam ninâu sâm ândibi. ³⁴ A nâinjâ mirâ sot nepnâ birâm kamân kârebân âibam kore a gakânâ nep sâm mânngât ziŋgâbap. Kut nâi nâi galem upigât dâzâŋgobap. Kore a nâinjâ mirâ mâtâbân tapnâ mirâ mariŋjâ gâbapkat galem ek tâpâkât dukubap. ³⁵ Zengoot yatik galem oraŋgam ândibi. Mirâ mariŋjâ, zâk nâtikksâi mo nâtik tânâmjân mo haŋsâsâgât, mo hanjât gâbap, zo mân nânge, gât ko san, zo op ândibi. ³⁶⁻³⁷ Zen uman zine ga muyageziŋgâbatkât zen sot buku toren itâ dâzâŋguan. Um wâgânâk ândibi."

14

Yesu kunam sâm kâtâŋ urâwe.

(Mt 26:1-5; Lu 22:1-2; Yo 11:45-53)

¹ Yuda zengât kendon patâ Pasowa sot sii nalem om nininjâ narâknâ sirâm zagât ombenan oi tirik namâ galem a zengât patârâpziŋjâ sot Kembugât gurumin a, zen Yesu tik gâsum kunam den sâm kâtâŋ urâwe. ² Oi itâ sâwe, "Kendonân kâmbam laŋ muyagebapkat kegâk gâsunat."

Ambân nâinjâ Yesu too hitomŋoot sanŋorip.

(Mt 26:6-13; Yo 12:1-8)

³ Betania kamânân sâk bâlâ a nâi ândeip, kutnâ Simonj. Oi Yesunâ zâkkât mirin zâi tâip. Zoren nalem nem tâi ambân nâinjâ

too hitomŋoot âlipnâ, zo sângânjâ patâ beloŋoot mem zâim karâpnâ kunzit Yesu kâukjan lokei giarip. ⁴ Yatâ oi nâmbutnâ tarâwe, ziŋjâ itâ nângâm um kâlak nângâwe, "Wangât tâmbetkuap?" ⁵ Zo sângân patâ. Too hitomŋoot zorânjâ sângân mem a kanpitâ ziŋgi dâp opap." Yatâ sâmjâ ambân zo den kârâpŋoot okjâŋgâwe. ⁶ Sâne Yesunâ nângâm itâ sâm dâzâŋgoip, "Zen ambân den mân dukunek. Zen wangât sâm siŋjan giname? Ambân zorânjâ âlip otnigap. ⁷ A ambân kanpitâ, zen narâk dâp zen sot ândine galem ot ziŋgânâ sâm âlip otnijgâbi. Nâ ko zengâren narâk kârep mân ândibat. ⁸ Ambân zâk orotnâ dâp otnigap. Nâ mua hannobi, zorat sâknâ sanjonsap. ⁹ Nâ perâkŋak dâzâŋgobâ. Den siŋgi âlip hânjâ hânjâ sâne laŋ kârâm âibap, zo yatik ambân zi sanjonigap, zorat den siŋgi sâne laŋ kârâm âibap."

Yuda, zâk Yesu tirâpziŋgobapkat dâzâŋgoip.

(Mt 26:14-16; Lu 22:3-6)

¹⁰ Yesugât arâp kiin zagât zengât oserân gâbâ Yuda Karioto kamânân goknâ zâknâ tirik namâ galem a patâ zengâren âim Yesu gâsubigât sapsam ziŋgip. ¹¹ Yatâ sâi nângâm umziŋjâ âlip oi kât pindânam sâwe. Oi sâne nângâm Yesu tigâk tirâpziŋgobapkat ek molim ândeip.

Yesu sot arâpnâ, zen kendongât sii nalem niwe.

(Mt 26:17-25; Lu 22:7-14, 21-23; Yo 13:21-30)

¹² Yuda zengât kendon patâ narâknâ oi râma gwamjâ kom om sii nalem om nemarkâwe. Zorat narâk oi arâpnâ ziŋ Yesu mâsikâm sâwe, "Sii nalem zo mirâ ikâ unat?" ¹³ Yatâ sânetâ Yesunâ a zagât itâ sâm sâŋgonzâkoip, "Zet kamânân âim a nâi too âmaj lum âim tâi ekjâ molibabot. ¹⁴ Mirin zari zâi mirâ mariŋjâ itâ dukuit, 'Patâ zâk gâgât itâ sap, "Nâ sot arâpnâ mirâ umjâ ikâ zoren sii nalem ninat?"' ¹⁵ Yatâ sâm dukuitâ mirâ um patâ nâi kian tâtatnâ kubikkubiknâ tirâpziŋkoi zoren sii nalem umbabot." ¹⁶ Oi a zagât zet den zo lum kamânân âim Yesunâ sâip dâp muyagem sii nalem uwet.

¹⁷ Nâtikksâi Yesu sot arâp kiin zagât, zen mirâ zoren zâiwe. ¹⁸ Oi nalem nem tatne Yesunâ itâ sâm dâzâŋgoip, "Nâ perâkŋak dâzâŋgobâ. Zengâren gâbâ nâinjâ kâsa dâzâŋgoi ga gâsunom nobi. A zo nâ sot nalem nem taap." ¹⁹ Sâi arâp ziŋ umziŋjâ bâliŋ oi zikŋik zikŋik mâsikâm sâwe, "Gâ nâgât sâbat? Nâgât sâbat?" ²⁰ Yatâ sâne dâzâŋgoip, "A zengâren gâbâ nâinjâ nâ sot nalem ârândâŋ niet, zâkkât san. ²¹ A bonjâ nâgât Anutuŋgât ekabân den ziap, zo yatâ upâman. Nâinjâ sâi a bonjâ gâsunim nobi,

Yeï, a zo hâuñj ko tosa yâmbâtñâ mimbap. A zo mam kâmbonjan gâbâ mân âsâgei sâi bâbâlañ opap.”

Yesuñâ nalem sot too ziñgip

(Mt 26:26-30; Lu 22:15-20; 1 Kor 11:23-25)

²² Nalem nem tatne Yesuñâ nalem ñâi mem sâiwap sâam namuñ arâpñâ itâ sâam ziñgip, “Zi sunumnâ. Mem ninek.” ²³ Yatâ sâam wainj hâkop mem sâiwap sâam ziñgi aksik niwe. ²⁴ Nine itâ sâam dâzângoip, “Gilâmnâ zi a donjep zengât opñâ hânân gibap. Zorat ko târotârônij op kâtigibap. ²⁵ Nâ perâkñok dâzângobâ. Nâ wainj too itârâñj nâ âkap. Oi dum zagâtñan mân nemuñ lbânâñgât um topñan zâim wainj too mârâtñâ ñâi nimbap.”

Gezemanê kâlamân âiwe.

(Mt 26:31-46; Lu 22:31-46; Yo 13:36-38)

²⁶ Mâpâmâpâse kepñâ ñâi mem ko Oliwa bâkñan zâiwe. ²⁷ Zâine Yesuñâ itâ sâam dâzângoip, “Itârâñj zen aksik nângâm pâlâtânziñj lorei birâñibi. Kembugât ekabân den kulem ñâi itâ ziap, ‘Nâ râma galem a kua râma zen sibinjsâban op âibi.’

²⁸ Oi sa nângânek. Nâ mumuñjan gâbâ zaatñâ ko Galilâia hânân âi kândom otziñgâbat.” ²⁹ Yatâ sâi Peteronjâ itâ dukuip, “Zen aksik patâ nângâm pâlâtânziñj lorei birâgibi. Ka nâ ko yatâ mân otgibat.” ³⁰ Sâi ko Yesuñâ itâ sâam dukuip, “Nâ perâkñok dâgobâ. Itârâñj ñâtigim kuruk ñâj sâp zagât mân diñsâi gâ sâp karâmbut kwâimbâñiban.” ³¹ Yatâ sâi Peteronjâ kâuk birâñjanñam sâip, “Gâ gomñâ na nonâ sâne mân kwâimbâgibat.” Sâi arâpñâ nâmbutñandâ den yatik sâwe.

³² Oi Gezemanê hânân âi takâm Yesuñâ arâpñâ itâ sâam dâzângoip, “Zen zi tatne nâ ândi âi ninâu sâbâ.” ³³ Yatâ sâmñjâ Petero, Yohane sot Yakobo diiziñgi âine Yesu umñâ yâmbârei ken bet kakit oip. ³⁴ Yatâ okñanñi dâzângom sâip, “Umnâ yâmbârei mumuñjâ otñigap. Zen ziren nâ sot tap um wâgân ândinek.” ³⁵ Yatâ sâam torengen âim si sângânñâ hânân gei tutukum sâknam kâmut zo mân muyagibapkat ninâu sâip. ³⁶ Oi itâ sâip, “O Ibânâ, gâ kut ñâi ñâi tuubam mân kwakmat, gât ko sâna sâknam kâmut zi buñ upap. Oi nâgât den buñâ, gâgât den kâtigibap.”

³⁷ Ninâu sâam âburem âi uman zine ziñgit Petero itâ sâam dukuip, “Gâ uman ziat? Gâ mâiktârâ ñâi wâgân mân ândiban? ³⁸ Zen mâsimâsikâyân loribegât um wâgân tap ninâu sânek. Umñâ bâbâlañ. Sâkñâ ko yâmbâriap.”

³⁹ Yatâ dâzângom âi ninâu sâip. Den mârûm ninâu sâip, zo yatik du ninâu sâip. ⁴⁰ Ninâu sâam âburem umanâk zine

ga ziñgirip. Umanân gâbâ sen birâbirâ op zaatñâ dap yatâ dukube.

⁴¹ Oi dum âi ninâu sâam âburei sâp kârâmbut oi dâzângoip, “Zen umanâk zem te? Mârûm narâk mâte uap. A bonñâ, nâ bâliñ mâme a zengât bitziñjan âibâman.

⁴² Bâi, zaatne âinâ. A sâi gâsumnim nobi, zo mâte otñingap.”

Kâsaziñâ Yesu gâsuwe.

(Mt 26:47-56; Lu 22:47-53; Yo 18:3-12)

⁴³ Yesuñâ yatâ dâzângom kiri zorenâk arâp zengât kâmurân gok Yuda karioto kamânân gokñâ, zâkñâ kâsa diiziñgi a kâmut patâ gawe. Tirik namâ galem a sâtñâ sot Kembugât gurumin den zorat galem a sot patârâpziñj, zen a kâmut zo sângonzângone kâmbam sot sâu patâ mem gawe. ⁴⁴ Yudanñâ kânñan itâ sâam dâzângoip, “Lum mângansa ek ko zo gâsum diim âibi.”

⁴⁵ Yuda zâk ga takâm Yesugâren âim o patânâ sâam lum mângarip. ⁴⁶⁻⁴⁷ Oi Yesu arâpñâ zengâren gâbâ ñâiñjâ sâunñâ sâmbum a sâtñanñgât kore a ñâi kindap kârâm kwâkîp. ⁴⁸ Oi Yesuñâ itâ sâam mâsikâziñgip, “Zen nâgât dap nânge? Zen nâgât nângâne kâmbam ku oi sâu kâmbamziñjoot ga gâsânoge? ⁴⁹ Nâ zorat sa nângânek. Nâ sirâmnâ sirâmnjâ tirik namin a den siñgi âlipñâ dâzângoman. Oi zoren mân gâsânowe. Oi lañj otñine Kembugât ekabân nâgât den kulem ziap, zo kâtigibap.” ⁵⁰ Sâi arâpñâ zen aksik birâñjanñam siñsururuñj âiwe.

⁵¹ A sigan ñâi sângum kâu lapñâ Yesu sot gâi gâsuwe. ⁵² Gâsunetâ sângum kwâkâm pam sâk bârak arip.

Yesu tirik namâ galem a patâziñjanñgât mirin diim âiwe.

(Mt 26:57-68; Lu 22:54-55, 63-71; Yo 18:13-14, 19-24)

⁵³ A kâmut, ziñj Yesu gâsum diim patâziñjanñgât mirin âiwe. Zâkkât mirin tirik namâ galem a patâ sot Kembugât gurumin den zorat galem a zen mindum tarâwe. ⁵⁴ Âine Petero zâk kândâtziñjan bet moliziñgâm âim a patâziñjanñgât poñj kâligen bageip. Bagimñâ galem a osetziñjan tap kârâp nângâm tâip.

⁵⁵ Tirik namâ galem a patâ sot a patâziñj aksik mindum Yesugât den sâkñanâk sâam, kâmbamân pânâam den sâam kârûm tarâwe. Oi bonñâ den mân muyagiwe. ⁵⁶ A donjepñâ Yesugât den sarâ ñâi ñâi sâam âiwe. ⁵⁷ Sânetâ a nâmbutñâ ziñjâ den sarâ itâ sâwe. ⁵⁸ “Itâ sâi nângâwen, ‘Na tirik namâ zi kândanñâ bitnandâ mân tuubat, yen dinnandâ sa sirâm karâmbut umuñjan âsagibap.’” ⁵⁹ Ka dinziñjâ zo kânok buñâ. Den ñâi ñâi sâwe. ⁶⁰ Yatâ utne tirik namâ galem a zengât a patânñâ zaat kinñâ Yesu mâsikâm sâip, “Den se, zorat hâuñj sâban mo mân sâban?

A zi zinjâ gâgât den se, zo nângâna dap uap?" ⁶¹ Sâi Yesunâ lâujan mân mem diñ buñ kirip. Oi du a patâñâ mäsikâm säip, "Gâ Kristo, Anutu sâñm âñlip kwâkñangâmen, zâkkât nanñâ mo ñai?"

⁶² Sâi ko Yesunâ säip, "Sat, zo yatâ. Oi ñai sa nângânek. Gâtâm a bonñâ, nâ imbânñâ marinjâ zâkkât âsanñâ bongen tapñâ sumbemgât unumunum kwâkñan ga nikipi." ⁶³ Yatâ säi tirik namâ galem a zengât patâziñâ, zâk diññâ nâñgi kâlak oi hâmbânñâ mem moolon arâpnâ itâ sâñm dâzâñgoip, "Den dum mân sanat." ⁶⁴ Zâk Anutu hutkum sap. Zinjâ dap säbi?" Yatâ mäsikâziñgi zen aksik säwe, "Mumunangât sinji uap."

⁶⁵ Yatâ sâñmñâ a nâmbutñâ Yesu sinjan tâpkuwe. Oi nâmbutñandâ si sângânñâ kwâtepkum bitziñandâ kom säwe, "Ñainñâ gogap? Gâ Propete ândiat, zorat ko sâñm muyage." Yatâ sanetâ galem a zen bitziñandâ si sângânñan kuwe.

Peteronâ Yesu kwâimbânñangip.

(Mt 26:69-75; Lu 22:52-62; Yo 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Oi Petero zâk sombemân tâi tirik namâ galem a patâgât kore ambân ñai gâip. ⁶⁷ Gâi ko Petero kârâp nângâm tâi ekñâ dukui, "Gâ Nasarete gokñâ Yesu sot ândimat." ⁶⁸ Sâi ko Peteronâ kwâimbâm säip, "Gâ den zo dap sat? Sâna kwaksan." Sâñmñâ âkñan ari kurukñâ diñsâip. ⁶⁹ Ari kore ambân zâk dum ekñâ a kirâwe, zo itâ dâzâñgoip, "A zi zâk zengât kâmurân gokñâ." ⁷⁰ Sâi Peteronâ kwâimbâm birañip. Mâik ñai tap ko a tarâwe, zinjâ dukum säwe, "Perâkñak gâ zengât kâmurân gokñâ. Gâ Galilaia gokñâ." ⁷¹ Sâne Peteronâ kwâimbâm Anutu mâteñan sâñm kâtigem säip, "A kutñâ se, zo nâ mânâk ekman." ⁷² Sâi zorenâk kuruk diñsâi sâp zagât oip. Oi Yesunâ mârûm den itâ dukui, "Kurukñâ sâp zagât mân diñsâi gâ kwâimbânina sâp karâmbut upap." Peteronâ den zo nângâm umñâ bâlei isem bâlinj oip.

15

Yesu Roma a kutâgâren diim âiwe.

(Mt 27:1-2, 11-26; 23:1-5, 13-25; Yo 18:28-19:16)

¹ Hañsâi tirik namâ galem a patâ sot a patârâpziñâ sot Kembugât gurumin den zorat galem a sot galem a nâmbutñâ, zen mindumñâ Yesugât den säwe. Den sanetâ a nâmbutñâ zen Yesu gâsum bikñan saam diim âi Roma a kutâ Pilatogâren âi parâwe. ² Panetâ kiri Pilatonâ Yesu mäsikâm säip, "Topkanjât dâtno." ³ Gâ Yuda zengât a kutâ?" Mäsiki Yesunâ säip, "Sat, zo yatâ." Sâi ko tirik namâ galem a patâ zinjâ Yesu

den donjep sâñm sinjan giwe. ⁴ Yatâ utnetâ Pilatonâ Yesu mäsikâm säip, "Nângat? Zen gâgât den yâmbâtñâ sanetâ gâ den hâuñâ sâban mo mân sâban?" ⁵ Sâi Yesunâ den hâuñâ mân sâñm den nâñ kiri Pilatonâ nângâm kwâkâm tâip.

⁶ Yuda zengât kendon patâ narâk dâp a tâk namin tatne zengâren gâbâ kânok olanji arip. ⁷ A nâmbutñâ zen Roma a kutâgât âkonziñgi kâmbam kom a nâmbutñâ zângone tâk namin zâmbarâwe. Oi osetziñan a ñai kutñâ Baraba. ⁸ Oi a ambân kâmut, zen a kutâgâren ga mindum kendon dâp sâne opmâip, yatâ upapkât dukuwe. ⁹ Dukune Pilatonâ mäsikâziñgâm säip, "Yuda zengât a kutâ olanja ari nângâne dâp upap?" ¹⁰ Tirik namâ galem a patâ, zen Yesugât um kâlak nângânñgâm zâkkâren parâwe, zo nângâm mäsikâziñgip. ¹¹ Sâi ko tirik namâ galem a zen a ambân kâmut zo itâ dâzâñgowe, "Zen sâne Baraba olanjap." Yatâ sâne dinziñâ luwe. ¹² Oi Pilatonâ dum mäsikâziñgip, "Yatâ se, zorat ko Yuda zengât a kutâ säme, zo dap okñangâbatkât se?" ¹³ Mäsikâziñgi aksik patâ itâ säwe, "Zâk poru nagân kune moik." ¹⁴ Sâne Pilatonâ säip, "Wan tosgât?" Sâi zen aksik patâ lâuziñ mâtakâm den kâtik säwe, "Zâk poru nagân kune moik." ¹⁵ Yatâ sâne Pilatonâ umziñâ âkâbapkât Baraba olanj zingip. Ka Yesu ko sâi inzutñâ lapitñâ poru nagân kune mumbapkât kâwali a bitziñan pâip.

Yesu kom mem ñai ñai okñangâwe.

(Mt 27:27-31; Yo 19:2-3)

¹⁶ Oi kâwali a zen Yesu mirin gâbâ diim ga kâwali a zengât namâ sângânñan dâmân kâligen bagiwe. Bagim sâne kâwali a aksik mindum gawe. ¹⁷ Oi kâwali a zengât hâmbâ kuriñ ñai giñangâne giarip. Oi tâk sâtmam gonjom Yesu kâukñan pane giarip. ¹⁸ Yatâ opñâ pam diim säwe, "Oe, Yuda zengât a kutâ." ¹⁹ Den yatâ dukum kâukñan kom zâkkâren tâpkuwe. Siminziñ liim kwap sarâ sarâ mâpâsiwe. ²⁰ Yatâ kom sinjan gem kâwali hâmbâ kwâkâm zikñâ hâmbâ giñangâne giari poru nagân kunam diim âiwe.

Yesu poru nagân kune moip.

(Mt 27:32-56; Lu 23:26-49; Yo 19:17-30)

²¹ Âi mâtâbân a ñai muyagiwe, kutñâ Simon, Kirene gokñâ. Alesand sot Rupu, zekât ibâ. Zâkñâ kamân mâigân gâbâ gâi kâwali a zinj muyagem sâne Yesugât poru nak lugi âiwe.

²² Diim âim hân ñai kutñâ Goligata (niñ denân ko, kâuk sinjit), zoren takâwe. ²³ Zoren takâm wainj too kâtik sot um gulip too mâpot pindânâ sâne birip. ²⁴ Oi poru nagân kuwe. Kune kiri kâwali a zen

hâmbânâ minam wenzu pane muyageip dâp mem nangâwe.

²⁵ Mirâ hanşâi mirâsiñ dâp nâmburân kimembut oi ko kuwe. ²⁶ Kune kiri kâuknjan poru nagân den itâ kulenguwe, “Zâk Yuda zengât a kutâ.” ²⁷ Oi kâmbam ku a zagât zâkom, nîai toren nîai toren zâkone kirâwet. (²⁸ Kembugât ekabân den itâ ziap, zo bonnâ oip. Den zo itâ, “Zâk bâliñ mâme a oserân pamnâ sâwe, ‘A zi zen bâliñ mâme a.’ ”)

²⁹⁻³⁰ A ambân mâtâbân âim gam mem ge kwâkwat den dukum sâwe, “Tirik namâñ kândañ sirâm karâmburâk tuum nangâbat sâin, zorat poru nagân gâbâ âkâm ge.” ³¹ Tirik namâ galem a patâ sot Kembugât gurumin a, zen Yesugât sâm, mem ge kwâkwat den itâ sâwe, “A ambân nâmbutnâ tâmbetagonam utnetâ tânzângomâip. Ziknjanğât ko kwaksap. ³² Zâk Kristo, Isirae a nenğât a kutâ ândiıp oi ko poru nagân gâbâ âkâm gâi ekñâ diññ nângâm, nângâm pâlâtñ kwâkñangânat.” A zagât poru nagân zâkowe, zekoot yatik sâm bâliñ kwâkñangâwet.

³³ Mirâ bâkñan oi nîatâtik muyagem hân dâp op zei mirâ oi âkip. ³⁴ Mirâ oi Yesuñâ den sâm kambân sâip, “Eloi, Eloi, lama sabatini (niññ denân ko, Anutunâ, Anutunâ, wangât birâniğat)?” ³⁵ Yatâ sâi a ambân kirâwe, nâmbutnâ zinjâ nângâm sâwe, “Zi nângâne. Elia konsap.” ³⁶ Yatâ sâm a nîai sârârâk kârâm âim sarugât kâmon mem sum kapinğum ga winigâ too kâlâkñoot Yesu lâuñan pamnâ bukurâp itâ sâm dâzângoip, “Nen tap iknâ. Elianâ perâkñak ga mâkâbap mo buñâ?” ³⁷ Oi Yesu zâk doñbep kambân moip.

³⁸ Moi ko tirik namin sângum patâ kinmâip, zo oloñ gei kwâkip. ³⁹ Oi kâwali a zengât galem a, zâk mâte kin egi moi sâip, “A zi zâk perâkñak Anutugât nannâ ândeip.” ⁴⁰ Ambân nâmbutnâ kârebân kin ek nângâwe. Zengât oserân Maria Madala kamân gokñâ sot Maria Yakobo zâk sigan sot Yose, zekât mamzikñâ sot ambân nîai, kutñâ Salome. Zen ârândân kirâwe. ⁴¹ Ambân zen mârum Yesu Galilaia hânân molim kore okñangâm ândiwe. Oi zenâk buñâ. Ambân nâmbut ârândân Yesu molim Yerusalem kamânân gam ândiwe. Zen aksik ek kirâwe.

Yesu hanguwe.

(Mt 27:57-61; Lu 23:50-55; Yo 19:38-42)

⁴² Mirâsiñ geibâ sâi Yuda zengât kendongât kut nîai nîai kubikkubik narâk oip. ⁴³ Narâk zoren Yosepe Arimataia kamânân gokñâ, zâk gâip. Zâk a sâtnâ zengât kâmurân ândeiññâ Anutugât um topñan ândiândigât umñâ patâ kirip. Zâkñâ kenğât buñ Pilatogâren âim Yesugât

kâmbarânğât ninan sâm dukuip. ⁴⁴ Dukui ko Pilatonğ mârûm muap mo taap sâmnâ kâwali a zengât galem a zo sâi gâi mâsikip, “Mârûm muap mo taap?” ⁴⁵ Oi kâwali a galem zâkñâ sâip, “Mârûm muap.” Yatâ sâi Pilato zo nângâm Yosepenâ mem hangubapkât sâip ⁴⁶ Sâi Yosepenâ sângum kâu nîai kwâlâm âim Yesu kâmbarânğ poru nagân gâbâ kwâkâm sângumñâ kâpei. Kâpim mem âim kât mâtâpnâ unakñan pâip. Kât mâtâp zo a nîinğ kârâm kubigip. Pamñâ kât patâ nîai mem kâbakñei âi kwârakuip. ⁴⁷ Maria Madala kamânân gokñâ sot Maria Yosegât mamñâ, zet ârândân egitâ hangui.

16

Yesu mumuñan gâbâ zaarip.

(Mt 28:1-8; Lu 24:1-12; Yo 20:1-10)

¹ Yuda zengât kendon âki ko Maria Madala kamânân gokñâ sot Maria Yakobogât mamñâ sot Salome, zen Yesugât kâmbarânğ sanğonam too sot kelâk wârân âlipñâ, zo sângân miwe. ² Yuda zengât kendon âki ko mirâ hanşâsâgât ambân karâmbut zo, zen zaatñâ Yesugât kwagân âine mirâsiñ takip. ³ Oi zen itâ âraguwe, “Nâinğ kât patâ zo mem pâi ko kât mâtâpnjan baginat?” ⁴ Yatâ sâmnâ kwagân takâm igâwe. Kât patâ nîai zo kâbakñine zeip. ⁵ Kât mâtâp zo pâroñsâm kiri ekñâ bagimñâ bongen a nîai hâmbânğ kâu tai ekñâ pâràkñap imbanğziñ buñ oip.

⁶ Oi a zorânğ itâ sâm dâzângoip, “Mân kenğât utnek. Zen Yesu Nasarete gokñâ poru nagân kuwe, zo iknam ge. Zâk zi mân ziap. Zâk zaatsap. Gebâkñik zi iknek. ⁷ Zen âimñâ Petero sot arâpnâ nâmbutnâ itâ sâm dâzângonek. ‘Zâk Galilaia hânân âi kândom otziñğâbap. Zen zoren âi ikpi.’ ”

⁸ Sâi ambân zen sânmziñ sâmbui kenğât opñâ kwagân gâbâ gamñâ sârârâk kârâm âiwe. Oi umziñ kenğât oi siñgi zo a mân dâzângowe.

Yesuñâ arâpnâ zengâren âsageip.

(Mt 28:16-20; Lu 24:13-49; Yo 20:11-23)

⁹ Yuda zengât kendon âki hanşâsâgât Yesu zâk zaatñâ Maria Madala kamânân gokñâ muyagenğñip. Mârûmñan wâke nâmburân zagât ambân zorat umñan gei ândine Yesuñâ moliziñğip. ¹⁰ Yesuñâ âsagenğñi arâpnâ zinj isem umbâlâ op zine ambân zo âi siñgi dâzângoip. ¹¹ Arâpnâ zen Yesu zaatñâ ambân muyagenğñip, den zo nângâmñâ nângâne bon buñ oip.

¹² Oi azatñâ kamân nîin âiram aritâ muyagezikâm zâkkât holi tobat nîai oi igâwet. ¹³ Muyagezikî zet âburem âi arâp nâmbutnâ dâzângoitâ nângâne bon buñ oip.

¹⁴ Zorâṅ bet arâp kiin kânok zen mindumṅâ nalem nem tatne muyageziṅgip. Muyageziṅgâmṅâ itâ sâm dâzâṅgoip, “Zaarâwan, zorat den siṅgi dâzâṅgone zen wangât umziṅ kâtik oi den zo nâṅgâne bon buṅ oip?” ¹⁵ Yatâ sâmṅâ itâ sâip, “Zen hân dâp âim a ambân ândie, zo zen siṅgi âlipṅâ dâzâṅgobi. ¹⁶ A ṅâiṅâ nâṅgâm pâlâtâṅ kwatnigi too saṅgonṅaṅgâne zâk sumbengât siṅgi upap. Ka nâṅgâm pâlâtâṅ mân upap, zo ko sim kârâpkât siṅgi upap. ¹⁷ Nâṅgâm pâlâtâṅ kwatnim ândibi, zo imbaṅâ ziṅga nâgât kutnâ sâm nep itâ tuubi. Wâke molibi sot den gându uṅakṅâ ṅâi sâbi. ¹⁸ Zen mulum kâtik bitziṅandâ gâsuziṅgâne mân tâmbetzâṅgobi. Oi zen too ṅâi a ku, zo nine mân tâmbetzâṅgobap. Sisi mâsek zengât kâukziṅan bitziṅandâ gâsune âlip upi.”

Yesuṅâ sumbemân zariṅ
(Lu 24:50-53; Apo 1:9-11)

¹⁹ Kembu Yesu zâk den yatâ sâm dâzâṅgoi ko Anutuṅâ mem sumbemân zariṅ. Zoren Anutugât âsanṅâ bongen tap ândiap. ²⁰ Oi arâpṅâ zen ko âimṅâ kamân dâp siṅgi âlipṅâ sâm âiwe. A ambân zen siṅgi âlip den nâṅgâne bon upapkât Kembuṅâ mam otziṅgâm imbaṅâ ziṅgi sen mârât top top tuunetâ mem kâtikṅan pâip.

Zo yatik.

Yesugât den sinji âlipnjâ Lukanjâ kulemgui.

*Lukanjâ Yesugât den sinji kulemgum
Teopilo pindip.*

¹ A donjap, zen kut nâi nâi bonnjâ osetnjan âsageip, zorat den sinji kulemguwe. ² Yesugât arâpnâ, zen zâk sot tapnjâ kut nâi nâi zo ek nangâmjâ dâzângone kulemguwe. ³ Oi nângoot yatik topnan gâbik kut nâi nâi muyagem gâip, zo mulunâk sâm pitinjum nângâm nangâm, Teopilo a patânâ, gâgât den sinji zo kulemgubâman. ⁴ Oi zo sâlâpkum itâ nângâm kwâtâtiban. Den sinji otgiwe, zo bonnjâ.

*Anutugât sumbem a nâinjâ Sakariagâren
âsageip.*

⁵ Herodenjâ Yuda hânâ a kutâ ândeip, narâk zoren Anutugât tirik namâ galem a nâi ândeip, kutnjâ Sakaria. Zâk Abia zâkkât kâmurân goknjâ. Ambinnjâ Elisabete zâk Aaronjât kiurâpnjâ zengâren goknjâ. ⁶ Zet Anutu mâtenjan târârak ândiwet. Anutugât gurumîn den aksik lum târârakjâ ândiwet. ⁷ Elisabete zâk kâpin ândeipkât murarâ buj ândim a ambân sombâ urâwet.

⁸⁻⁹ Oi hilâm dâp tirik namâ galem a nâi tirik namin bagimjâ nalem wârânjoot kârâbân oi sei kâbak hitom âlipnjâ zâimâip. Oi Sakaria ândei ko zâkkât a kâmut zo zen tirik namâ galem upigât narâknjâ mâte oi tirik namin baginam wenzu pane muyageip dâp namin zâimarâwe. ¹⁰ Sakaria zâk tirik namin zâi om tâi a ambân donjap zen âkjan tap Kembugâren ninâu sâm tarâwe. ¹¹ Kembugât sumbem a nâinjâ zâkkâren âsageip. Sumbem a zo nalem kâbak uunjâ kândâtjan bongen âsagem kirip. ¹² Âsagem kiri Sakaria eknjâ parâkpan kenjât oip. ¹³ Yatâ oi ko sumbem a zorânjâ itâ sâm dukui, "Sakaria, gâ mân kenjât ot. Kembunâ ninâugâ nângipkât ambingâ Elisabete kâmbonjâ op nangâ mimbap. Zâkkât kutnjâ Yohane sâban. ¹⁴ Umgâ sâtâre upan. Âsagei a ambân donjapnâ umâlep nângâbi. ¹⁵ Zâk Anutu mâtenjan patâ opnjâ ândibap. Oi zâk mamjanjât kâmo kâligen zeî Tirik Kaapumjâ topkwap umjan piksâbap. Zâk wain sot too kâtikjâ mânâk nimbap. ¹⁶ Zâknjâ den dâzângoi Isirae a donjap zen umzinj melânj Kembugât a upi. ¹⁷ Zâknjâ Propete Elia yatâ Kaapum sot imbanjâjoot op Kambu kore okjanjâbap. A patâ zengât umzinj melânj katap zengâren âi gâsubap. Oi a um kâtik zen umzinj melânj târârak zengât holi yatâ op ândibi. Zo

yatik Kembugât sinji a ambân kubikzingi ândibi."

¹⁸ Sumbem anjâ yatâ sâi Sakaria itâ mâburem dukui, "Nâ sot ambînâ, net a ambân sombâ, zorat dap op gâgât den nânga bonnjâ upap?"

¹⁹ Sâi sumbem anjâ itâ sâm dukui, "Nângâ. Nâ kutnâ Gabirie. Nâ Anutu mâtenjan kinman. Zâknjâ sângonnogi gem ga sinji den âlipnjâ zi dâgogan. ²⁰ Zorat nângâ. Dinnâ nângâna mân bon upakât zorat hâunjâ kopa op dingâ buj op ândina den dâgogan, zo bonnjâ muyagibap." ²¹ Sakaria zâk tirik namin narâk kârep tâi a ambân zen âkjan mambât tapnjâ nângâm kwâkâm tarâwe. ²² Yatâ utne Sakaria zâk gemjâ den dâzângobam kwagip. Kwagi eknjâ itâ nângâwe, "Zâk tirik namin sen marât eksap." Yatâ nângâne Sakarianjâ bikjandik dâp otzingip. Oi dinjâ buj op ândeip. ²³ Yatâ op ândim gâi nep tuutuuj narâknjâ âki kamânân puriksâm arip.

²⁴ Oi bet ambinnjâ kâmbonjâ oip. Oi kâin bâtnâmbut tik ândeip. ²⁵ Oi itâ sâip, "Kembu zâk sâi narâk ziren a ambân mâtezijan anunnâ buj upap."

Sumbem a nâinjâ Maria muyagenjâgip.

²⁶ Kâin bâtnâmbut âki Kembunâj sumbem a Gabirie sângongoi Galilaia hânân, Nasarete kamânân arip. ²⁷ Zoren ambân sigan nâi ândeip, kutnjâ Maria. Maria zâkkât a sinji zo Dawidigât kiunnjâ Yosepe. Zâkkât sinji sâne ândeip. ²⁸ Oi sumbem a zo Mariagâren muyagem itâ sâm dukui, "Kembunâ umâlip otgibap. Gâ zorat sâtâre ot. Kembunâ gâ sot ândiap."

²⁹ Sumbem anjâ yatâ sâm dukui nângi kwakmak oip. Umjan itâ nângip, "Den zo topnjâ dapkât sap?"

³⁰ Yatâ nângi sumbem anjâ itâ sâm dukui, "Maria, gâ mân kenjât ot. Anutuñâ gegi âlip uat. ³¹ Nângâ. Gâ kâmbogâ op nangâ mimbam. Zâkkât kutnjâ Yesu sâban. ³² Zâknjâ patâ oi sumbem marijanjât nanjnâ sâbi. Kambu Anutuñâ sâkunjâ Dawidi, zâkkât gebâkjan pâmbap. ³³ Oi Isir-aegât kiurâp, zengât a kutâ op ândibap. Op ko zâk narâk bujâ ândim zâibap."

³⁴ Sâi Marianjâ itâ sâm dukui, "Nâ a bujâ ândianân den sat, zo dap op âsagibap?"

³⁵ Yatâ sâi sumbem anjâ den itâ mâburem pindip, "Tirik Kaapumjâ gâ sot gei tâpâp. Oi sumbem marijanjât imbanjândâ mamjâ tatgibap. Zorat nangâ zo Anutugât nanjnâ sâbi.

³⁶ Oi nâi dâgoga nângâ. Bukugâ Elisabete, zâk ambân sombânjâ nanjnâ mimbap. Elisabetenjâ kâmbonjâ tâi kâin nâmburân kânok âkip. Zâk kâpin ambânjâ yatâ uap. ³⁷ Anutu zâk kut nâi nâi tuubam mân kwakmap."

³⁸ Yatâ sâi ko Marianâ itâ sâm dukuip, “Nâ Kembugât kore ambân. Zorat ko den sat, zo âlip otnibap.” Yatâ sâi sumbem anjâ birânjanġâm arip.

Marianâ Elisabetegâren âi egip.

³⁹ Maria zâk mâik nġâi ândim zaatnġâ Yuda zengġât barin kamân nġâi tâip, zoren arip. ⁴⁰ Âi takâm Sakariagât mirin zâim Elisabete sâm sâtâre oknjanġip. ⁴¹ Yatâ mângari nânġi umnjan katep seronkoip. Oi Tirik Kaapumnġâ Elisabete umnjan piksâi den kâtiknġâ sâm itâ sâip. ⁴² “Bukunâ, Anutunġâ mäsop mingġibap. Ambân nâmbut zengġât mäsop yatâ bunġâ. Walâm mingġibap. Oi kâmbogâ kâligen muyagem ziap, zâk yatik mäsop miñjanġabap. ⁴³ Oponġ, Gâ kembunjanġât mamġandâ nâgâren gaat. ⁴⁴ Gâ mângannina kâmbonan katep sâtâre op âim ġâi nânġan. ⁴⁵ Gâ Kembugât den nânġâna bon oip, zorat ġâgât nânġa sâtârenġoot uap.”

Marianâ mîpâmîpâse den sâip.

⁴⁶ Oi Marianâ itâ sâip, “Nâ umnandâ Kambu sâm âlip kwâknanġan. ⁴⁷ Um dâpnandâ Anutu kubikkubiknâ sâm sâtâre oknjanġan. ⁴⁸ Nâ zâkkât kore ambân giginġâ ua ko nâ mem zâi kwatnigap. Zorat a ambân zen sâm bâbâlâġ kwatnibi. ⁴⁹ Kambu zâk kâwaliġootnġâ nâgâren kulem mârâtnġoot kuap. Kutsinġinġâ hâlâluyâk ziap. ⁵⁰ Hurat kwâknanġame, zen um lumbenjanġât opnġâ kisânġoit, sâkurâpninġ zengġâren ġâbâ on galem otzinġâm ġaip. ⁵¹ Imbanjanġânġât opnġâ a umzinjanġât zâizâinġâ op ândime, zo zânġom kâbakġei siñsururuġ âime. ⁵² A kutâ zen ko kâbakġezinġi ġinetâ a giginġâ minzinġâm zâi zâmbanmap. ⁵³ A ambân kâbâ kanpitâ, zo kâbâ kwatzinġâmap. Oi sikumzinġi patâ, a zo kâbakġezinġi bet bâsaj âime. ⁵⁴ Oi Isirae kore a ambân ġakġânġ um lumbenjanġât op tânzânġoip. ⁵⁵ Sâkuniġâ Abaram sot kiurâpnġâ ândibi, zen um lumbenjanġât den dâzânġoip. Zorat yatâ otninġip.” ⁵⁶ Oi Maria zâk kâin karâmbut Elisabete sot ândim kamânġan âburem arip.

Yohane âsageip.

⁵⁷ Elisabete zâk katep miminġ narâk oi nannġâ meip. ⁵⁸ Katep âsagei ko kamârâpnġâ sot torerâpnġâ, zen Kambu umâlepjanġât bonnġâ zâkkâren muyageipkât umâlip nânġâwe.

⁵⁹ Katep âsagei sirâm nâmburân zagât tappġâ karâmbunġan a ambân zen mindumġnġâ katep kwabâ kwâknanġâwe. Oi ibânġâ Sakariagât kutnġâ pindânam sâwe. ⁶⁰ Sâne mamġandâ kwâkâzinġâm sâip, “Bunġâ. Kutnġâ Yohane sânat.” ⁶¹ Sâi itâ dukuwe, “Torerâp zengġâren kot yatâ zo mân ziap.” ⁶² Sâm kwâkâyanġâm

Sakaria zâk nanġanġât kutnġâ sâbapġât betnġâ dâp oknjanġâwe. ⁶³ Oknjanġâne ekap nibigât biknġandâ dâp tuugi pindâne zitâ kulemġuip, “Kutnġâ Yohane.” Yatâ kulemġui zen eknġâ pârâk parâwe. ⁶⁴ Oi zorânġak nâmbâlammġâ puriksâi den sâm Anutu mîpâseip. ⁶⁵ Oi ko kamân toren toren a ambân tap âiwe, zo den zo nânġâne imbanġâ oip. Oi Yuda zengġât barin ândiwe, zo zen sinġi âragum nanġâwe. ⁶⁶ Oi zen den zo nânġâm itâ sâwe, “Katep zo lâmbatnġâ dap upap?” Sâne Kembunġâ katep zo galem oi ândeip.

Sakarianġâ den sâm Kambu mîpâseip.

⁶⁷ Ibânġâ Sakaria zâkkât umnjan Tirik Kaapum piksâi mîpâmîpâse den itâ sâip. ⁶⁸ “Isirae a ambân nen Kembuninġâ Anutu mîpâsinâ. Zâknġâ arâpnġâ nen ninġitnġâ tâbaninġ miap. ⁶⁹ Oi kore anġ Dawidi, zâkkât kiurâpnġâ nenġâren ġâbâ a nġâi bâlinġan ġâbâ mâkâninġâbapġât sâi âsagiap. A zo zaat betninġan mimbap. ⁷⁰ Mârumpun sâi Propete ġakârâp den kânġan sâwe, zorat dâp yatâ âsagiap. ⁷¹ Zâknġâ kâsa otningâme, zengġât bitzinġan ġâbâ betninġan mimbap. Um kâlâk otningâme, zengġât bitzinġan ġâbâ ġâbâreninġabap. ⁷² Sâkurâpninġâ zen sot um lumbegât târotâro oip, zo nânġâmġik otningâbapġât sâip. ⁷³ Kâsarâpninġâ zengġâren ġâbâ mâkâninġâbapġât sâkuniġâ Abaram sâm kâtigenjanġip. ⁷⁴⁻⁷⁵ Yatâ otninġi sâkninġ sânduksâi um hâlâlû, um salek ândim ninâu sâm ândim munat.

⁷⁶ Oi katep, ġâ sumbem marinjanġât Propete a op ândiban. Oi Kambu kândom oknjanġâm mâtâp kârâm kubikpan. ⁷⁷ Oi Kembugât a ambân kâmut kubikkubik den dâzânġona nânġâm unzin melârġe Kambu zâk tosazinġ gulipkubap. ⁷⁸ Anutu zâk umnġâ patâ nenġâren ziapġât sâi nġâtâtigân ġâbâ hanġâsâp. ⁷⁹ Mârûm nġâtâtigân ândim munam urâwen. Irak ko âsâknġâ ninġâbap. Âsâknġâ âsagei lumbenjanġât mâtâp eknġâ lânnat.”

⁸⁰ Oi katep zâk um sâknġâ lâmbarip. Oi mirâ kamân âtânġan ândei nep narâk mâte oi Isirae a ambân zengġâren âsageip.

2

Yesu katep âsageip.

(Mt 1:18-25)

¹ Narâk zoren Roma zengġât a kutâ Augusto zâkkât den itâ zeip, “A ambân hân dâp kutzinġ kulemġum sâlâpkubi.” Nep zo mârumpun mân tuuwe. ² Kwirinio zâk Siria hânân a kutâ op ândei nep zo topkwarâwe. ³ A ambân ândiwe aksik kutzinġ kulemegunam utne kamân topzinġan âiwe. ⁴ Yosepe zâk Dawidigât kiun, zorat Galilaia hânân Nasarete kamân birâm Yudaia hânân Dawidigât kamân Betelem, zoren zarip.

⁵ Oi ambân sinjina Maria, zâk zot kutziknâ kulemgubâ sâi kâmbonjoot diigi âiwet. ⁶ Âi takitâ Maria katep mimin narâknâ oip. ⁷ Narâk oi kâdom nanjâ memnjâ sângumnjâ kâpimnjâ bâu patâ makaugât wangâyân pâi gei zeip. A ambân zen zâk lomba mirâ piksâwegât kian kârumnjâ makaugât wangâyân pâitâ gei zeip,

⁸ Oi nâtik zoren kamân nanjâmnan a nâmbutnjâ râma galem tarâwe. ⁹ Galem tatnetâ Kembangât sumbem a nâinjâ zengâren âsagei Kembangât âsaknandâ âsagezinji kengât donjêp urâwe. ¹⁰ Oi sumbem a zorân itâ sâi dâzânjoip, “Zen mân kengât utnek. Nângânek. Nâ zengât den sinji âlip mem gaan. A ambân zen zo nângâmnjâ sâtare upi. ¹¹ Itârân sirâm ziren kubikkubik marijâ, Kambu Kristo, Dawidigât kamânân âsagezinjap. ¹² Oi sâi mânângât zinjâ nângânek. Zen katep mâik nâi sângumnjâ kâpimnjâ makau zengât naleim ninin wangâyân ziap, zo âi ikpi.” ¹³ Den yatâ sâi zorenâk sumbem a kâmut patâ bukuzinjanjâren gemnjâ Anutu itâ sâi mânâsiwe, ¹⁴ “Anutu u sumbemân sâi âlip kwâknjanjânâ. Zâknâ hânân a buku otzinjap, zengâren um lumbe muyagibap.”

Râma galem a, zen Yesu âi igâwe.

¹⁵ Sumbem a, zen âburem zâine galem a zen itâ sâi sâi âraguwe, “Nen Betelem kamânân zâim Kambu den sap, zorat bonjâ iknâ.” ¹⁶ Yatâ sâi kek zâimnjâ Maria sot Yosepe muyagezikâm katep mâik makau wangâyân zeigâwe. ¹⁷ Oi âimnjâ a ambân sumbem anjâ den sâip, zo dâzânjowe. ¹⁸ Oi galem a zengât den nângâwe, zo nângâne imbânjâ oip. ¹⁹ Mariajâ ko den zo nângâm kwâtâtem ândeip. ²⁰ Râma galem a, zen âburem âim sumbem agât den sot Yesu katep igâwe, zorat Anutugâren sâiwap sâi mânâsiwe.

Simeon sot Hana, zekât den.

²¹ Yesu katep âsagem zeigât sirâm nâmburân karâmbut oi kwabâ kom kutnjâ Yesu sâwe. Mârum Maria mân kâmbonj oik kot zo sumbem a nâinjâ sapsom dukui. ²² Mosegât den zeip, zo luwe. Mariajâ kendon ândimnjâ Yosepe sot Yesu katep mem Yerusalem kamânân zâim mamnjâ sot nanjâ, zet Mosegât den lum sâkzik salek upakât Anutugâren lâmban uwet. ²³ Zorat Kembangât ekabân gurumin den nâi itâ ziap,

²⁴ “Kâdom narâpzinjâ âsagine Kembangât sinji sâbi. Sâmnjâ kembâ patâ zagât mo mâik zagât, zo mem Kembangât sinji sâi kom umbi.”

Oi zet Kembangât gurumin den zo wâratkum urâwet.

²⁵ Oi Yerusalem kamânân a nâi ândeip, kutnjâ Simeon. Zâk a târâk ândim Isirae a

zengâren lumbejâ muyagibapkât mambât ândeip. Oi Tirik Kaapumnjâ umjan gei piksâm den itâ sâi muyagem pindip, ²⁶ “Gâ mân mona Kambu Kristo muyagei ikpan.”

²⁷ Oi Tirik Kaapumnjâ oknanji tirik namin zarip. Zari Maria sot Yosepe, zet Mosegât den lum Yesu katep mem zâiwet. ²⁸ Mem zaritâ Simeonjâ katep zo lumnjâ Anutu itâ sâi mânâsiwe, ²⁹ “O Kambu, den sâin, zorat bonjâ âsagiap. Zorat umnâ âlip oi mumbat. ³⁰ Sinnandâ kubikkubik a zi eksan. ³¹ Kubikkubik a zi hân dâp anjâ ambânjâ zinjâ ikpigât muyagiat. ³² Zâknâ kwakmak a ambân kamânân nâin nâin ânde, zen âsaknjâ zingâbap. Isirae a nengât kutsinjininjâ lum zaatpap.” ³³ Yesu katepkât yatâ sâi ibâ mamnjâ ziknâ nângitâ imbanjâ oip. ³⁴ Oi Simeonjâ Anutu âlip otzinjâbapkât sâi Maria itâ sâi dukui, “Katep zirânjâ Isirae a nâmbutnjâ zâmbari gine nâmbutnjâ ko lum zaatzinjâbap. Yatâ oi a nâmbutnjandâ sâi bâlin kwâknjanjâbi. ³⁵ Zo yatâ âsagei a donjêp nângânângâzinjanjâ topnjâ muyagibap. Oi gâ ko sâknam kâlâknâ nângâban.” Simeonjâ Maria den yatâ zo sâi dukui.

³⁶ Oi ambân nâi ândeip, kutnjâ Hana, Panuegât bâratnjâ. Aseregât kiurâp zengâren goknjâ. Katepnjanjâ gâbâ a mem zâk sot ândeip kendon nâmburân zagât âki moip. ³⁷ Malâ ândim zari kendonjâ 84 oi sombâ oip. Ambân zo Propete ambân. Zâk tirik namin âsâbân ândimnjâ naleim birâm Anutugâren ninâu nep tuum ândimâip. ³⁸ Ambân zorânjâ narâk zoren tirik namin zâim katep eknjâ Anutu sâi âlip kwâknjanjâ. Yerusalem kamânân Kristo muyagibapkât mambât ândiwe, zen Yesu katepkât sinji dâzânjoip.

³⁹ Maria sot Yosepe zet Kembangât gurumin den sâsânjâ, zo op nângâm Galilaia hânân, Nasarete kamânân puriksâm âiwet. ⁴⁰ Zoren ândeitâ Anutujâ kâtep galem oknanji lâmbatnjâ kâtigem nângânângânjâ patâ oip.

Yesu katep kendongât Yerusalem kamânân zarip.

⁴¹ Maria sot Yosepe zet kendon patâ dâp Yerusalem kamânân zâimarâwet. Yuda zengât kendon patâgât zâimarâwet.

⁴² Oi Yesu katep kendonjâ kiin zagât oi kendongât zâizâin narâk mâte oi diigitâ ârândânjâ zâiwe. ⁴³ Zâi ândine kendon âki Maria Yosepe, zet Yesu katep mân nângâm Yerusalem kamânân pâitâ ândeip ziknâ puriksâwet. ⁴⁴ Puriksâm a oserân mârum ariap sâi âi mâtâbân buku torerâpzik zengâren kârum ândeitâ nâtiksaip. ⁴⁵ Zengâren mân muyagemnjâ âburem Yerusalem kamânân kârum âiwet. Kârum ândeitâ sirâm zagât âkip. ⁴⁶ Âki ko sirâm karâmbunjanjâ tirik namin itâ

muyagiwet. Zâk zoren Kembangât gurumin den zorat galem a, zengât oserân tap dinziñâ nângâm topnangât mâsikâzingip. ⁴⁷ Oi a tarâwe, zen aksik nângânangânangât sot diñangât nângâmñâ imbarâziñ buñ oip. ⁴⁸ Zengât oserân tâi ibâ mamñâ zet ekñâ pârâk parâwet. Oi mamñandâ itâ sâmb dukui, "Katep, gâ wangât yatâ otnikat?" Oi ibâgoot, net umbâlâ op kârugim ândiet." ⁴⁹ Sâi Yesunâ itâ sâmb dâzâkoip, "Zet wangât kârunim ândiabet? Nâ Ibânangât nebân ândibatkât sâmb nigip. Zet zo dap yatâ mân nângabot?" ⁵⁰ Yatâ sâi den zo nângâm kwagâwet.

⁵¹ Oi ibâ mamñoot Nasarete kamânân âburem arip. Zoren sâtzik lum kore otzikâm ândeip. Mamñâ mârumb zâkkât diñâ nângip, zorat nângâmñik ândeip. ⁵² Yesu zâk nângânangâ sot sâknâ ârândârñ lâmbat ândeip Anutu sot a, zen ek nângâne âlip oip.

3

Yohane nep topkwâip

(Mt 3:1-12; Mk 1:2-8; Yo 1:19-28)

¹ Tiberia Sisa zâk kendonnâ kiin bâtnâmbut Roma a kutâ op ândeip Yohaneñâ nepñâ topkwâip. Narâk zoren Pontio Pilatonâ Yuda hânân a kutâ ândeip. Herodeñâ Galilaia hânân a kutâ op ândeip. Zâkkât munñâ Pilipo, zâk Ituraia sot Trakaniti hânân a kutâ op ândeip. Lisania zâk Abilene hânân a kutâ ândeip. ² Narâk zoren Hanasi sot Kaipa, zet tirik namâ galem a zengât patâziñ op ândiwet. A zo a kutâ sot a sâtnâ ândiwe. Narâk zorenâk Sakariagât nanñâ Yohane mirâ kamân âtânjan ândeip Anutunñâ nep diñ sâmb pindip. ³ Nep diñâ sâmb pindi Yodan too nâmbut nâmbut âim gam ândim a ambân umziñ melânne too sanjonziñgi tosaziñâ buñ upapkât dâzângom ândeip. ⁴ Propete Yesainâ mârumb ekabân den nâi itâ sâmb kulemgu ziap, zorat bonñâ muyageip. Den zo itâ,

"Mirâ kamân âtânjan a nâiñâ âsagem den patâ itâ sâmb muyagem ândiap, 'Kembangât mâtâp kârâne târârak oik. ⁵ Sin dâwe, zo kârâm kwârakune gândun oik. Bak patâ sot mâik kârâm kubikne kelâlun oik. Mâtâp gângonâ, zo târârak op nanñâgâp. Bakñâ sinñâ kâpunñâ kârâm kubiknek. ⁶ Oi a ambân aksik Anutugât kubikku-bikñâ, zo ikpi.'"

Yohaneñâ a den girem dâzângoip.

⁷ Oi a ambân kâmut patâ Yohaneğâren âi too sanjonziñgâbpkât sâne dâzângom sâip, "Mulungât kiurâp zen. Bâliñâziñangât hâunâ takâziñgâbam uap, zo nâiñâ dâzângoi bâliñâziñâ birâbi?" ⁸ Zen umziñ melân orot mâme âlipñâ utnek. Oi

umziñan itâ mân nângâbi, "Nen Abaramgât kiurâp, zorat kârâppoot mân otniñgâbap." Nâ dâzângua nângâne. Anutu zâk sâbâ sâmb sâi kât zirân âlip Abaramgât kiurâp upi. ⁹ Zorat sa nângâne. Nak nâi bonñâ âlipñâ mân upap, zo ko mariñandâ kârâm kârâbân umbamap. Nânga zo mârumb nak topnan pâi taap."

¹⁰ Yatâ sâmb dâzângoi a ziñ mâsikâm sâwe, "Nen dap utnat?" Sâne dâzângoip, ¹¹ "A nâi hâmbâ zâgât mem ândim a nâi hâmbâ buñ ândeip nâi pindâbap. A nâi nalemgât yatâ upap." ¹² Oi kât miminñâ a, zen yatik gamñâ too sanjonziñgâbpkât mâsikâm sâwe, "Patâ, nen dap utnat?" ¹³ Sâne dâzângoip, "A kutânâ sâip, yatik mimi. Walâmñâ mân mimi." ¹⁴ Oi kâwali a zen yatik gam sâwe, "Nen dap utnat?" Sâne dâzângoip, "Zen a lan mân zângom sâkziñanâk sâmb kut nâi nâiñâ mân mimi. Patâziñandâ kâziñâ ziñgâbap, zorik nângâne âkâbap."

Yohaneñâ Yesugât topñâ sâmb muyageip.

¹⁵ A ambân zen Yohaneğât um zagât opñâ umziñan itâ sâwe, "Zâk Kristo mot nâi." ¹⁶ Sâne Yohaneñâ itâ sâmb dâzângoip, "Nâ tooyâk sanjonziñjan. Ka kândâtnan nâi gam taap. Zâk kâwali nâi zemñangap. Zâk patâ. Nâ yatâ zorân irâ sikumñâ lanngga mân dap upap. Zâknâ gamñâ Tirik Kaapum sot kârâp sanjonziñgâbap. ¹⁷ Zâk sâmbem gâbâgâbâriñoot gamñâ nalemb gwapgwapñâ gâbârem mindubap. Oi nalemb bonñâ kubikñâ mirâ umñan pâi tâpap. Iisâk ko gâbârem kârâbân pâi simbap. Oi kârâp zo mân bâpsâbap."

¹⁸ Yohaneñâ girem den zo sot den nâmbutñâ dâzângom ândeip.

¹⁹ Den yatâ dâzângom ândimñâ a kutâ Herode kwâkânangâm dukui. Wangât, zâk munñangât ambân Herodia beknjan meip sot bâliñâ nâmbutñâ oip, zorat op ko yatâ dukui. ²⁰ Zorat kwâknjan Herodeñâ bâliñâ târokwap Yohane tâk namin pâip.

Yohaneñâ Yesu too sanjorip.

(Mt 3:13-17; Mk 1:9-11)

²¹ Yohane tâk namin mân tâip, narâk zoren a donbep patâ Yohaneğâren gane too sanjonziñgi ko Yesu zâk yatigâk ari sanjonñangip. Sanjori kin ninâu sâmb tâi sâmbem pâronñâi Tirik Kaapumñâ tobatñâ nii kembâ yatâ op zâkkâren gem gam kwâknjan pâip. ²² Oi sâmbemân gâbâ den nâi itâ âsagem gâip, "Nannâ, gâ ummandâ gâsugim biranñap. Gekñâ umnâ âlip opmap."

Yesugât sâkurâpñâ.

(Mt 1:1-17)

²³ Yesu zâk kendon 30 upâ sâi nepñâ topkwâip. Oi a ziñâ zâkkât nângâne Yosepegât

nannâ oip. ²⁴ Yesugât âsenâ Eli, zâk Matatagâren gâbâ âsageip. Matata zâk Lewigât kiun. Lewi zâk Melikigât kiun. Zâk Yanaigât kiun. Zâk Yosepegât kiun. ²⁵ Zâk Matatiagât kiun. Zâk Amongât kiun. Zâk Nahumgât kiun. Zâk Esiligât kiun. Zâk Nagaigât kiun. ²⁶ Zâk Maatagât kiun. Zâk Matatiagât kiun. Zâk Simeingât kiun. Zâk Yosegât kiun. Zâk Yudagât kiun. ²⁷ Zâk Yoanangât kiun. Zâk Resagât kiun. Zâk Serubabegât kiun. Zâk Salatiegât kiun. Zâk Nerigât kiun. Zâk Melikigât kiun. ²⁸ Zâk Adigât kiun. Zâk Kosamgât kiun. Zâk Elimadamgât kiun. Zâk Eregât kiun. ²⁹ Zâk Yosugât kiun. Zâk Eliesegât kiun. Zâk Yoringât kiun. Zâk Matatagât kiun. Zâk Lewigât kiun. ³⁰ Zâk Simeongât kiun. Zâk Yudagât kiun. Zâk Yosepegât kiun. Zâk Yonamgât kiun. Zâk Eliakimgât kiun. ³¹ Zâk Meliagât kiun. Zâk Menagât kiun. Zâk Matatagât kiun. Zâk Natanjât kiun. Zâk Dawidigât kiun. ³² Zâk Yesegât kiun. Zâk Obedegât kiun. Zâk Boasigât kiun. Zâk Salagât kiun. Zâk Nasongât kiun. ³³ Zâk Aminadabagât kiun. Zâk Adamiingât kiun. Zâk Araniigât kiun. Zâk Hezorongât kiun. Zâk Peresegât kiun. Zâk Yudagât kiun. ³⁴ Zâk Yakobogât kiun. Zâk Isakagât kiun. Zâk Abaramgât kiun. Zâk Teragât kiun. Zâk Nahogât kiun. ³⁵ Zâk Serukkât kiun. Zâk Reugât kiun. Zâk Pelekkât kiun. Zâk Ebergât kiun. Zâk Selagât kiun. ³⁶ Zâk Kenangât kiun. Zâk Apaksatkât kiun. Zâk Sengât kiun. Zâk Noagât kiun. Zâk Lamekkât kiun. ³⁷ Zâk Metuselagât kiun. Zâk Henokkât kiun. Zâk Yeretkât kiun. Zâk Malaleligât kiun. Zâk Kenangât kiun. ³⁸ Zâk Enosigât kiun. Zâk Setkât kiun. Zâk Adamgât kiun. Adam, zâk Anutugâren goknjâ.

4

Satanjâ Yesu mäsikip.
(Mt 4:1-11; Mk 1:12-13)

¹ Tirik Kaapumnjâ Yesu umñan piksâm okñangji Yodan too birâm barin mirâ kamân âtanjan âi ândeip. ² Oi zoren njatik sot sirâm 40 ândei Satanjâ mäsikâm ândeip. Oi narâk zoren nalem buñ ândimnjâ tepñangât oip. ³ Tepñangât oi Satanjâ itâ sâmbâ dukui, "Gâ Anutugât nannâ ândiat oi ko kât zirârjâ sâna nalem oi ne." ⁴ Yatâ sâi ko Yesujâ itâ sâmbâ dukui, "Kembugât ekabân den nâi itâ ziap, 'Anjâ nalemak nem mân ândinat.'"

⁵ Sâi ko Satanjâ bak kâreñ nâin diim zâim hân dâp a kâmutnjâ sot sikum kut nâi nâi âknâlejoot, zo tirâpkoip. ⁶ Oi itâ sâmbâ dukui, "Imbanjâ sot kutsingizij patâ zemzingâm ariap, zo gâ gibat. Zo nâgât bitnan pâipkât nâi mo nâi pindâbâ sâmbâ âlip pindâbat. ⁷ Zorat gâ umnâ

topñan ga pindijsâna gâgât op nannâbap." ⁸ Sâi Yesujâ itâ sâmbâ dukui, "Den kulem nâi itâ ziap, 'Gâ Kembu Anutugâ kânok mâpâsiban. Zâk kânok kore okñangâban.'"

⁹ Sâi Satanjâ Yerusalem kamânân tirik namân pum kwâknjan pâi kiri itâ sâmbâ dukui, "Gâ Anutugât nannâ ândiat oi ko zibâ pâtan gei. ¹⁰ Den kulem nâi itâ zo ziap, zo nannâ, 'Anutu zâknâ sumbem arâp zengât bitzñan gâbanbap. ¹¹ Zinjâ bitzñandâ mingim geine kâtnjâ mân gobap.'" ¹² Sâi Yesujâ itâ sâmbâ dukui, "Den nâi itâ ziap, 'Kembu Anutugâ zâizâinjâ mân okñangâban.'"

¹³ Satanjâ den top topñâ sâmbâ mäsikamnjâ birâm narâk nâigât mambât ândeip.

Yesujâ Nasarete kamânân den dâzanggoip.

(Mt 4:12-17; Mk 1:14-15)

¹⁴ Tirik Kaapumnjâ Yesu mam okñangji Galilaia hânân âbureip. Âburei den sinjñâ kamân dâp nângâm nannâwê. ¹⁵ Oi kamân dâp mâpâmpâse namin zâimnjâ sinji âlip dâzanggomâip. Dâzanggoi a ambân zinjâ sâmbâ bâbâlan kwâknangwê.

¹⁶ Ândim âimnjâ kamânñâ Nasarete, zoren âi yatik kendon nâin mâpâmpâse namin zarip. Zâk kendon dâp yatâ opmâip. Namâ kâligen zâim den sâlâpkum zingâbam zaarip. ¹⁷ Zaari ko Propete Yesaia, zâkkât ekap pindâwê. Pindâne mâbâlâknem den itâ zeip, zo muyageip.

¹⁸ "Kembugât Kaapumnjâ nâgâren ga tap nep itâ sâmbâ nigip, 'A giginjâ sinji âlip dâzanggoban. Tâk namin zâmbârâwê, zo olanzingâban. Sinzij bâpsâsâñ sinzij mem kubikzingâban. A kâbakjezingâwê, zo luzingâban. ¹⁹ Kembu betññan mimbapkât narâknâ mâte uap, zorat dâzanggoban.'"

²⁰ Den yatâ sâlâpkumnjâ Yesujâ ekap namun ekap galem a pindâm ge tâip. Tâi ko a mâpâmpâse namin tarâwê, zen aksik patâ zâkkâren sen kwap Yesu igawê. ²¹ Oi den itâ topkwap dâzanggoip, "Kembugât den sâlâpkua nânge, zo itârârjâ bonñâ âsagiap." ²² Sâi zen dinjâ nângâne kelâknoot oi imbanjâzñij buñ oip. Oi ko itâ sâwê, "A zi Yosepegât nannâ, zo ka."

²³ Sâne itâ sâip, "Zen nâgât den sum-bunñâ kom itâ sâbi, 'Gâ sisi mâsek kubikkubik a ândiat oi ko gikâ sâkkâ kubikpan. Kapenaum kâmanân a ambân kubikzingâna singigâ nângâwen. Zo yatik kamangan tuuna iknâ.'" ²⁴ Yatâ sâmbâ sâip, "Nâ perâknjak dâzanggobâ. Propete nâi zik kamânñan nep tuugi nângâne yennâ opmap. ²⁵ Oi perâknjak dâzanggobâ. Propete Elia ândei maa patâ kendon patâ karâmbut sot kâin nâmburân kânok yatik kiri pu

patâ ãsagem hân dâp op zeip. Oi narâk zoren Isirae hânân ambân malâ donjbep ândiwe. ²⁶ Ka Anutuñâ Elia sângongoi Sareta kamân Sidoj hânân ambân malâ ñâi ândeip, zâkkâren arip. ²⁷ Oi Propete Elisa ândeip, narâk zoren Isirae hânân sâk bâlâ a donjbep ândiwe. Oi zengâren gâbâ ñâinjâ mân âlip oi Naeman, Siria hânân gok, zâk kânok âlip oip.

²⁸⁻²⁹ Yatâ sâm dâzângoi a ambân mâpâmâpâse namin tarâwe, zen kuk opñâ Yesu gâsum diim kamân kândâtñan âim bakñâ sim ñâi kiribân pânâam urâwe. ³⁰ Pânâam utnetâ zâkñâ puriksâm osetziñan gâbâ arip.

Yesuñâ Kapenaum kamânân nep tuugip.
(Mk 1:21-28)

³¹ Galilaia hânân kamân ñâi tâip, kutñâ Kapenaum. Yesu zâk zoren âi takâm kendonân den sâm dâzângoi. ³² Den dâzângoi a ambân zen diñâ nângâmñâ itâ nângâwe, “Zâk sinji âlip mariñâ yatâ den imbanjâoot sâm dâtnângup.” Yatâ nângâm imbanjâziñ buñ oip. ³³ Oi mâpâmâpâse namin a wâkeñoot ñâi tâip. Wâkeñâ Yesu ekñâ den yu kambân sâm sâip, ³⁴ “Yei, Yesu Nasarete gokñâ, wan otñingâbam gaat? Gâ tâmbetnângobam gaat? Nâ topkâ nângan. Gâ Anutuğât tirik a.”

³⁵ Yatâ sâi Yesuñâ den okñangâm sâip, “Gâ hiriñsâmñâ ayân gâbâ takâm âi.” Yatâ sâi wâkeñâ a lañ kâbakñei a ambân mâteziñan gei zeï arip. Oi a zo mân tâmbetkoip.

³⁶ Oi a zen ekñâ imbanjâziñ buñ oi âragwârâgu op sâwe, “Den zi dap dap? Zâk imbanjâ patâñâ wâke den dâzângoi takâm âime.” ³⁷ Oi sinjiñâ kamân dâp lañ kârâm arip.

Yesuñâ Simoj sibunñâ sot a nâmbutñâ kubikziñgip.

(Mt 8:14-17; Mk 1:29-34)

³⁸ Yesu zâk zaat mâpâmâpâse namin gâbâ gemñâ Simojgât mirin zarip. Zoren Simoj sibunñâ mâsek okñangi sâkñâ kârâp op zeip. Oi zâkkât opñâ Yesu dukuwe. ³⁹ Oi Yesuñâ gootñan âi kinñâ mâsek den dukui birânjâgip. Oi ambân zo zorenâk zaat nalem om zingâziñgâ oip.

⁴⁰ Mirâsiñ giari a ambân ziñâ bukurâpziñ sisi mâsek, zo Yesugâren diizingâm gane bikñâ kâukziñan pam mâsek mem sândukñan kwatziñgip. ⁴¹ Oi a ambân donjbep wâkeziñâ moliziñgip. Wâke zen a zengâren gâbâ gam den kambân sâm itâ sâwe, “Gâ Anutuğât nanñâ.” Yatâ sânam utne mân sâbigât dâzângoi. Zen topñâ nângâne Kristo oip. Zo sapsubegât sâip.

⁴² Mirâ hanjsâi mirin gâbâ gemñâ a mân ândiândiñan, zoren arip. Oi a

ambân zen kârûm âim muyagem zen sot ândibokât angân kârâne itâ sâm dâzângoi, ⁴³ “Kamân toren toren zie, zoren âi Anutuğât um topñan ândiândigât den sinji âlipñâ dâzângobat. Nâ nep zo tuubatkât sanjonnogi gewan.” ⁴⁴ Yatâ sâm Yuda zengât mâpâmâpâse namâ tap arip dâp den sinji âlip dâzângom ândeip.

5

Yesuğât sâtnâ lum saruğât zuu donjbep miwe.

(Mt 4:18-22; Mk 1:16-20)

¹ Narâk ñâin Yesu Genesarete saru sâtnan âi kiri a ambân Anutuğât den nângânâam ga minduñangâwe. ² Minduñangâne kiri wangâ zagât saru sâtnan tâitâ egip. Wangâ mâirâp, zen wangâyân gâbâ gem irâ too sanjon kirâwe. ³ Yesuñâ wangâ zo egip. Ñâi Simojgât sinji, zorâñ zâim dukui wangâ zo mâik ñâi aline ari zoren kin sinji âlip sâm dâzângoi. Oi a ambân zen sagân tapñâ nângâwe.

⁴ Dâzângomñâ Simoj itâ sâm dukui, “Saruñân âimñâ zuu sâmbubigât irâ pane giarik.” ⁵ Sâi Simoj itâ sâm dukui, “Patâ, nen ñâtik nep tuum ândim zuu ñâi mân mien. Lañ gâgât sâtkâ lum âi irâ dum pâmbat.” ⁶ Oi irâ pane giari zuu donjbep piksâne sâmbum osine irâ ânângâtpam oip. ⁷ Sâmbum osimñâ bukurâpziñ wangâ ñâin tarâwe, zengât kwâbâlap tuune gam betziñan miwe. Zo sândune wangâ zagât piksâm saruñân geibam oip. ⁸ Simoj Peto, zâk zo ekñâ kengât op Yesuğât um topñan âi pindiñsâm sâip, “Kembu, nâ bâliñ mâme a, zorat gâ birânim âi.” ⁹ Zuu imbanjâ zo ekñâ imbanjâñâ buñ oi ko yatâ sâip. ¹⁰ Oi bukuzatñâ Zebedaiogât nanzatñâ Yakobo sot Yohane sot a nambutñâ, zen yatik imbanjâziñ buñ oip. Oi Yesuñâ Simoj itâ sâm dukui, “Gâ mân kengât ot. Gâ saru zuugât nep tuum ândein, yatigâk ayân nep tuum ândiban.” ¹¹ Yatâ sâi zengât wangâ sagân sâmbune zari kut ñâi ñâi zo birâm Yesu molim âiwe.

Yesuñâ sâk bâlâ a ñâi kubigip.

(Mt 8:1-4; Mk 1:40-45)

¹² Yesu zâk kamân ñâin âi ândeï sâk bâlâ a ñâinjâ ekñâ ga kiñ topñan pindiñsâm zem itâ sâm mâpâseip, “Kembu, gâ imbanjâgâ ziap, zorat gâ kubikniñâ sâm âlip kubikniban.” ¹³ Sâi Yesuñâ bikjandâ sâkñan weemñâ sâip, “Nâ nângâgigan. Bâi, sâkkâ âlip oik.” Sâi zorenâk sâkñâ âlip op useñâ sogeip. ¹⁴ Oi Yesuñâ den itâ sâm dukui, “Gâ âlip uat, zorat den sinji a ambân mân dâzângom âim sâkkâ tirik namâ galem a tirâpkuna ikpap. Oi âlip uat, zorat Mosegât den zo lum nû mo zuu ñâi mem ko Kembuğât sinji gum tirik namâ

galem a pindanan. Usegâ soglep, “a ambân ek nângâbigât yatâ otnan.”¹⁵ Oi a âlip oip, zorat den singi kamân dâp ari a zen nângâm Yesugât dinjâ nângâbigât sot kubikzingâbâpkât zâkkâren mindum gawe.¹⁶ Ka Yesu ko barâ katikjâ mirâ kamân âtânjan âim ninâu sâmbândimâip.

Yesunâ a kij bik mumunâ kubigip.

(Mt 9:1-8; Mk 2:1-12)

¹⁷ Sirâm nâin Yesunâ a den singi âlip dâzângom tâi Galilaia hânân gâbâ, Yuda hânân gâbâ sot Yerusalem kamânân gâbâ Parisaio a sot Kembugât gurumin den zorat galem a, zen ga a osetziñan tarâwe. Tatne Kembugât imbanjânda Yesu mam oknâñgi a kubikzingip.¹⁸ A nâmbutjandâ a kij bik mumunâ helâñ aam pam mem gawe. Oi mirâ kâliqen baginam utnetâ a donjep mindum tatne kwagâwe.¹⁹ Yatâ opnjâ mirâ kwâkñan zâim ogep kwâsat pane a zo helâñoot pane Yesugât sângânjan geip.²⁰ Yatâ utnetâ Yesunâ nângâm pâlâtânziñangât topnjâ ekñâ a zo itâ sâmb dukuiip, “Arâ tosağâ biran.”

²¹ Sâi Kembugât gurumin den zorat galem a sot Parisaio, zen den zo nângâm itâ nângâwe, “A zi dap yatâ? Zâk Anutu hutkum sap. Tosa birâbirân, zo Anutu zik kânok.”²² Yatâ nângâne Yesunâ umziñan den zo nângâm itâ sâmb dâzângoiip, “Umziñan wangât den yatâ zo nângge?”²³ Zen dap nângge? Nep ikâ zorâñ bâbâlân? Tosa birâbirân mo sâk kubikkubik?²⁴ A bonjâ nâ hânân ândim tosa birâbatkât imbanjâ zemniqap, zorat topnjâ ikpigât den zo dukuan.” Yatâ sâmjâ a kij bik mumunâ itâ sâmb dukuiip, “Nâ dâgoga zaat isen koremgâ mem kamangan âi.”²⁵ Yatâ sâi zorenâk mâteziñan zaatjâ isennjâ mem âim Anutu mâpâseip.²⁶ Oi a zen zo ekñâ nângâne imbanjâ oi Anutu mâpâsem kenjât op sâwe, “Itârân sen pup muyagei iksen.”

Yesunâ Mataio gâsuip.

(Mt 9:9-13; Mk 2:13-17)

²⁷ Oi Yesu mirin gâbâ gemujâ arip. Âimnjâ kât miminj a nâi, kutjâ Lewi, kât pâpan mirânjan tâi ekñâ itâ sâmb dukuiip, “Gâ nâ sot pâlâtân op molini.”²⁸ Sâi Lewi zâk zaatjâ kut nâi nâinjâ birâm Yesu molim arip.

²⁹ Lewinjâ mirânjan Yesugât sii nalemb om kât miminj a donjep sot a nâmbutjâ sâi ârândân ga niwe.³⁰ Parisaio a sot Kembugât gurumin den zorat galem a, zen gamujâ nângâne mân dâp oi Yesugât arâpnjâ itâ sâmb mâsikâzingâwe, “Zen wangât kât miminj a sot bâlij mâme a, zen sot nalemb nie?”³¹ Sâne Yesunâ nângâm itâ sâmb dâzângoiip, “Sisi mâsek kubikkubik a zen a sâk gwâlâ zengâren nep mân tuume. A mâsekiñoot zengâren âimnjâ nep tuume.³² A ziñangât sâme, ‘Nen âlipjâ.’ Nâ zengât

buñâ. Bâlij mâme a diizinga umziñâ melânbigât gem gâwan.”

Nalem birâm kendon ândiândiñangât den.

(Mt 9:14-17; Mk 2:18-22)

³³ Yesunâ den yatâ sâi zen itâ sâmb dukuwe, “Yohane arâpnjâ, zen nalemb birâm ninâu sâmb ândime. Parisaio zengoot yatik upme. Ka gâgât arâpkâ, zen ko nalemb too lañ nime.”³⁴ Yatâ sânetâ itâ sâmb dâzângoiip, “A kutânjâ arâñjoot ândei zen nalemb mân birâm ândibi.³⁵ Ândimjâ a kutâ betziñan mine kârubi, narâk zoren ko umbâlâ op nalemb birâm ândibi.”

³⁶ Yatâ sâmjâ den sumbuñâ torenjâ itâ sâmb dâzângoiip, “Nâinjâ hâmbâ uñakñan gâbâ mânangât hâmbâ sângiñan gâribap? Nâi zo yatâ op sâi hâmbâ uñakñâ zo tâmbetkubap. Oi hâmbâ irakjandâ sângiñan ari tobat nâi opap.³⁷ Oi waiñ too uñakñâ hâkop sângiñan mân gune geimap. Yatâ upi, zo ko waiñ too uñakñâ zorâñjâ hâkop sângiñâ kunziri waiñ sot hâkop ârândân buñ upabot.³⁸ Zorat waiñ too uñakñâ hâkop uñakñan giari dâp upap.³⁹ Oi nâi zâk waiñ sângiñâ nemjâ umjâ oip, zâk uñakñâ nem birâbap. Oi zâk itâ sâbap, ‘Sângiñâ nia naamb uap.’”

6

Kendongât den.

(Mt 12:1-8; Mk 2:23-28)

¹ Kendon nâin Yesu sot arâpnjâ, zen kâlamân obândiwe. Âimnjâ arâp zen segoñ bonjâ kânok kânok kwâkâm niwe.² Yatâ utne Parisaio a zinjâ zingitjâ sâwe, “Zen wangât kendonan mân orotjâ ue?”³ Sâne Yesunâ itâ sâmb dâzângoiip, “Dawidi sot arâpnjâ nalemgât mom urâwe, zo sâlâpkume mo buñâ?”⁴ Dawidi zâk Kembugât namâ zoren zâimnjâ Anutugât nalemb hâlâlu sâsân, zo mem nemjâ arâp zinjâ niwe. Zo mân orotjâ. Nalemb zo tirik namâ galem a ziñjik nimbigât sâsân. A nâmbutjâ mân nimbigât sâsân. Dawidi sot arâpnjâ zen nalemb zo lañ niwe.”⁵ Yatâ sâmjâ sâip, “A bonjâ nâ kendongât mariñâ ândian.”

Yesunâ kendonân a nâi kubikñangip.

(Mt 12:9-14; Mk 3:1-6)

⁶ Oi kendon nâin Yesunâ mâpâmâpâse namin zâim den singi âlip dâzângoiip. Oi zoren a nâi tâip, zâk bikjâ bongen humutjik.⁷ Oi Kembugât gurumin den zorat galem a sot Parisaio, zen kendonân a nâi kubigi ekñâ denân pânat sâmb ek tarâwe.⁸ Oi Yesunâ nângânangâziñan ek a bik humutjik itâ sâmb dukuiip, “Zaat mâteyâk kin.” Sâi zaat kirip.⁹ Oi Yesunâ a itâ sâmb dâzângoiip, “Nâ

māsikāzinga sānek. Kendonān nep ikā zorān ālip tuutuun? A kubikzingāzingān mo a tāmbezāngozāngon?”¹⁰ Yatā sām purikgurik op kin zingitnā a zo itā sām dukui, “Bikā tārarak pa.” Sāi a zo yatā oi biknā ālip oip.¹¹ Oi zen zo ek nāngām kuk oppnā dap mo dap oknāngānā sām āraguwe.

Yesunā a kiin zagāt gāsuzingip.
(Mt 10:1-4; Mk 3:13-19)

¹² Narāk zoren Yesu nināu sābam bāknjan zarip. Nātik Anutu nināu dukum tāi hanšāip.¹³ Hanšāi arāp minduzingām zengāt oserān gābā a kiin zagāt gāsum sālāpzingoip. Oi kutzinā Aposolo sāip.¹⁴ Kutzinā itā, Simon, kutnā nāi Petero pindip. Zāk sot munjā Andrea, Yakobo, Yohane, Pilipo, Batolomaio.¹⁵ Mataio, Toma, Yakobo Alipaigāt nanjā sot Simonj Zelote.¹⁶ Oi Yuda Yakobogāt nanjā sot Yuda Karioto kamānān gok. Yuda zāk āndim Yesu tirāpzingoi gāsuwe.

¹⁷ Yesunā a zo diizingām gem hān gāndujan ga kin Yesugāt a ambārāpnā donjep sot Yuda hānān gābā sot Yerusalem kamānān gābā sot Tiro Sidonj saru sātjan zengāren gābā a ambān donjep, zen takām dijnā nāngābigāt sot māsekziņ kubikzingābāpkāt zākkāren minduwe.¹⁸ Oi wākeziņoot zo kubikzingip.¹⁹ Yesugāt imbanjānandā zengāren ari kubikzingip, zorat a ambān aksik sāknjan gāsunam urāwe.

Hāunā minatkāt den.
(Mt 5:1-12)

²⁰ Yesunā arāpnā zingit itā sāip, “Kanpitā āndime, zengāt nānga sātāreņoot uap. Zen Anutugāt kinj topnjan āndibigāt siņgi ue.²¹ Narāk itārānj tepkāt op āndime, zengāt nānga sātāreņoot uap. Zo zen gātām nalem nen ākon upi. Narāk ziren isem weņ āndime, zengāt nānga sātāreņoot uap. Zen gātām sātāre op girān āndibi.²² A zinjā zen a bonnjā nāgāt op um kālāk otzingām kākākeziņgām sām bālijan kwatzingābi, zorat zengāt nānga sātāreņoot uap.²³ Yatā otzingāne narāk zoren umālep op sātāreyān kep kumbi. Wangāt, gātām sumbemān sāngān patā mimb, zorat. A mārumanj āndiwe, zen yatik Propete sām bāliņ kwatzingāwe.

²⁴ Ka narāk ziren sikumziņ patā āndime, yei, zen wanjā mem sāndukjan kwatzingābap?²⁵ Narāk itārān sii nalem gom sambe āndime, yei, zen gātām tepkāt op āndibi. Narāk ziren umālibān girān āndime, yei, zen gātām āgirāp muyagem āndibi.²⁶ A ambān zen aksik sām ālipjan kwatzingāme, yei, zen dap upi? A mārumanj āndiwe, zen propete sarānā yatik sām ālip kwatzingām āndiwe.”

Zen kāsarāpziņ buku otzingābi.
(Mt 5:38-48)

²⁷ “Dinnā nāngām te, zen dāzāngobā. Zen kāsarāpziņ buku otzingābi. Um kālāk otzingāme, zo zinjā ālip otzingābi.²⁸ Sām bālijan kwatzingāme, zo zinjā sām ālipjan kwatzingābi. Bāliņ otgime, zengāt op nināu sāban.²⁹ A nāi pālomgā kunziri toren pindāban. Nāinjā hāmbāgā kwāknjan mei kāligen mān angān kārāban.³⁰ Oi a nāinjā wan mo wangāt sāi pindāban. Nāinjā kut nāi zo bekan mei māburem nibangāt mān sāban.³¹ A torenjā zinj ālip otgibigāt nāngāmat, yatigāk gāngoot a torenjā otzingāban.

³² Zen a toren umziņā gāsāzāngone zengoot umziņā gāsuzingāmap. Zen yatā upi, zo ko Anutuņā sāngānā mān zingābap. Bāliņ māme a, zinj yatā upme, zo ka.³³ Zen buku otzingāme, zoric otzingābi, zo ko Anutuņā sāngānā mān zingābap. Bāliņ māme a zen yatā upme, zo ka.³⁴ Kut nāi nāi a zingām zorat hāunā sāne zingābi, zorat Anutuņā hāunā mān zingābap. Bāliņ māme a zen bukurāpziņ itā sām otzingāme. ‘Gātām gāngoot hāunā māburem niban.’³⁵ Zen ko walām itā upi. Zen kāsarāpziņ umziņandā gāsāzāngom buku otzingābi. Kut nāi nāi zingām zorat hāunā mān mimb. Yatā utnetā Anutuņā sāngānā patā zingābap. Zingī ko zen Kembugāt nan bārat op āndibi. Kembunā a gulipnā sot bāliņ māme a, zo ālip otzingāmap.³⁶ Sumbem Ibāziņandā um lāklāk āndiap, yatigāk zengoot hānān um lāklāk āndibi.

³⁷ A torenjā zengāt top likuliku mān utne Anutugoot zengāt topziņā mān likubap. Gā a torenjā mem ge kwākwat mān otzingāna ko Anutugoot gā mem ge kwākwat mān otgibap. Zen a zengāt tosa birānetā Anutuņā zengāt tosa yatik birābap.³⁸ Zen a kut nāi nāi zingāne Anutuņā yatigāk kut nāi nāi donjep patā zingābap. Oi zorat dāp bujā, walām zingābap. Zen a otzingāne Anutuņā zo yatik zen otzingābap.”

Den sumbuņā dāzāngoi.
(Mt 7:1-5)

³⁹ Den sumbuņā nāi itā tārōkwap dāzāngoi, “A sen nātātik nāinjā a bukuņā sen nātātik mātāp tirāpkubap? Buņā. Zet mātābān āim ārandān simān geibabot.⁴⁰ Ekap namin katep nāinjā kwākmā pindāmap, zo mān walābap. Ka katep zāk nāngām nāngām āndim kwākmā pindām āndibap, zākkāt holi yatā upap.

⁴¹ Gā wangāt bukugāngāt siņjan gwappgwap zo ek gikā siņjan nak sāmānā mān ek nāngat?⁴² Nak sāmānā siņjan zei dabāngen bukugā itā dukuna dāp upap, ‘Buku, nāngāna siņjan gwappgwap ziap, zo

mem pambâ.' Gâ sarâ a. Gikâ siŋnan nak sâmbanâ ziap, zo mem pam ko bukugangât siŋnan gwagwap mem pâna dâp upap."

Nakkât topnâ.

(Mt 7:17-20; 12:33-35)

⁴³ "Nak âlipnjan bonnâ bâlinâ mân muyagemap. Nak bâlinjan bonnâ âlipnâ mân muyagemap. ⁴⁴ Nakkât bonnandâ sapsuŋmap. Sângerân boleŋ bonnâ âsagei minat mo? Zâlâliyân sam bonnâ muyagei mimbî mo? ⁴⁵ A âlipnandâ umnjan gâbâ den âlipnâ sâmap. A bâlinandâ umnjan gâbâ den bâlinâ sâmap. A umnjan kut nâi nâi ziap, zo yatik lâunjan gâbâ kopgâmap."

Mirâ tuutuugât den.

(Mt 7:24-27)

⁴⁶ "Zen wangât lâuzijandik Kembuniŋâ, Kembuniŋâ sâmnâ den dâzângoman, zo mân lume? ⁴⁷ Nâgâren gam dinnâ nângâm lume, zen mirâ tuutuuj a nâi, zâkkâren dâpkwap sa nângânek. ⁴⁸ A zorâŋ mirâ tuubam tandâ kêrep esi giari kât muyagem kwânângâm sâratkui kirip. Oi mirâ tuum nanŋi kiri map narâk oi pibâ patâ koi mirâ zo kâtiknâ tuuŋipkât kom oseŋ kirip. ⁴⁹ Ka a dinnâ nângâm birâme, zen a nâi mirâ lolot tuugip, zo yatâ. A zo mirâ tuubam tandâ sarâ sarâ esi giari ko mirâ tuugip. Oi map narâknâ oi pibâ patâ gamnâ mem sânsân tuugi kom giligâlak meip."

7

Yesuŋâ kore a nâi mâsekŋoot kubigip.

(Mt 8:5-13)

¹ Yesu zâk a ambân den dâzângomnâ Kapenaum kamânân bageip. ² Zoren kâwali a patâziŋnâ zâkkât kore a mâsek op mumbam op zeip. Kâwali a patâ, zâk kore a zorat eluj oknâŋŋip. ³ Zorat Yesugât den siŋŋi nângâm Yuda a patâ ziŋnâ Yesu diine ga mâsek a kubiknâŋgâbâpkât sâmnâ dâzângoiŋ. ⁴ Yuda a patâ Yesugâren gamnâ itâ sâmnâ dukuwe, "Kâwali a patâ, zâk ândiândi târârak ândimâpkât diŋnâ nângâban. ⁵ Zâk umnâ Yuda nenŋâren kinmap. Mâpâmâpâse namâniŋnâ muyagibâpkât zâknâk kâtigem kât pâi muyageip."

⁶ Yatâ sâne Yesuŋâ zen sot arip. Âimnâ mirâ mâte upâ sâi kâwali a zo bukurâpnâ sângonzâŋgoi Yesugâren gam itâ sâmnâ dukuwe, "Kâwali anâ itâ sap, 'Gâ nâgâren mân gâban. Nâ wandâ yatâ, zorat op mirânân mân gâban. ⁷ Ninanŋât nânŋga mân dâp oi gâgâren gâbam kwaksan, gât ko gâ zorenâk tap ko denâk sâna kore anâ âlip upap. ⁸ Nâ a kutâ zengât kore a ândim sâtziŋ luman. Oi ombenan kore arâpnâ ândie. Oi zengâren gâbâ nâi âi sa âibap. Nâi ga sa gâbap. Oi kore anâ yatâ tuuban sa tuubap.'"

⁹ Yesuŋâ den zo nâŋgi imbanâ oi a ambân kâmut kirâwe, zengâren puriksâm itâ sâmnâ dâzângoiŋ, "Nâ dâzângua nângânek. Isirae a zengâren nângâm pâlatâŋ itâ nâi mân muyageman." ¹⁰ Yatâ sâi ko kâwali a bukurâpnâ zen âburem âim mirin zâim igâwe. Iknetâ kore a zo âlip oip.

Yesuŋâ katep nâi mumuŋan gâbâ mânŋeip.

¹¹ Mâik nâi ândim Yesuŋâ kamân nâi kutnâ Nain, zoren ari arâpnâ sot a ambân kâmut patâ molim âiwe. ¹² Kamânân baginam utnetâ a mumuŋnâ nâi lum gawe. Ambân malâ nâigât nanŋnâ kânok, zâk moiŋ. Zâk hangunam kamânân gâbâ a ambân donbep gem gawe. ¹³ Oi Kembuŋnâ ambân malâ zo eknâ umnâ nângâmŋnâ sâip, "Mân ise." ¹⁴ Yatâ sâmnâ âi omboŋan gâsui mem kine itâ sâip, "Katep, dâgoga zaat." ¹⁵ Yatâ dukui mumuŋandâ zaatnâ den den oip. Oi Yesuŋâ mamnâ pindip. ¹⁶ Oi a ambân, ziŋnâ zo eknâ kengât op Anutu mâpâsem itâ sâwe, "Propete patâ osetniŋan âsagem ândiap." Oi nâmbutnandâ itâ sâwe, "Anutu, zâk a ambân gakârâp galemniŋ opmap." ¹⁷ Oi zorat den siŋŋiŋnâ Yuda hanân sot kamân toren toren dâp op arip.

Yesuŋâ Yohanegât den sâip.

(Mt 11:2-9)

¹⁸ Yohane zâk tâk namin tâi arâpnâ zen Yesugât den siŋŋi zo âi dukuwe. ¹⁹ Den zo nângâm azatnâ zagât Kembu itâ sâmnâ mâsikâbabotkât sângonzâkoip, "Mârumnjan Propete a ziŋnâ a nâi gâbâpkât sâwe, zo gâ mo nâi gâbâpkât ek ândinat?" ²⁰ Sângonzâkoi Yesugâren âim itâ sâwet, "Yohane too sanŋozingip, zâk itâ sâmnâ sângonnâkuap, 'A gâbâpkât sâsârâ, gâ mo nâigât mambât ândinat?'"

²¹ Narâk zorenâk Yesu zâk a sisi mâsekziŋoot sot sinziŋ bâpsâsân a donbep kubikziŋŋip. A wâkeziŋoot zo wâke moliziŋŋip. ²² Oi Yohanegât azatnâ itâ sâmnâ dâzâkoip, "Zet âimnâ kut nâi nâi ek nângabot, zorat den siŋŋi Yohane dukuit. Sinziŋ bâpsâsân, zen ikme. Kinziŋ bâlinâ, zen obândime. Um sâk bâlâ, zen âlipziŋ upme. Kindapziŋ bâpsâsân, zen den nângâme. Mumuŋnâ, zen zaatme. A ambân kanpitâ, ziŋnâ den siŋŋi âlipnâ nângâme. ²³ Nâi zâk nâgât nâŋŋi mân âkon opmap, zâkkât nânŋga sâtârenŋoot upap."

²⁴⁻²⁵ Oi Yohanegât azatnâ zet aritâ Yesuŋâ a amban ândiwe, zo Yohanegât topnâ itâ sâmnâ dazângoiŋ, "Zen barâ kâtiknâ mirâ kamân âtânjan wan iknam âiwe? Zen gerâ nâi pibânâ kom kâbakŋei iknam âiwe? Mo a nâi hâmbânâ neulenŋoot iknam âiwe? Nânŋe. A hâmbâ neulenŋoot mem ândime, zen a kutâ namin tâtat mâme âlip tapme. ²⁶ Mo Propete nâi iknam âiwe. Zorat nâ

dâzângua nângânek. A igâwe, zo Propete nâmbutnâ zen yatâ buñâ. Zâk Propete a nâmbutnâ walâzingap. ²⁷Zâkkât den kulem nâi itâ ziap,

'Nângâ. Nâgât kore a nâi sângongua kândom otgibap. Zâknâ mâtâpkâ kârâm kubikpap.'

²⁸ Nâ perâknak dâzângua nângânek. Ambânân gâbâ âsagiwe, zengâren gâbâ a nâinâ Yohane mân walip. Ka Anutugât kiñ topñan a ândibi, narâk zoren a giginâ ândibi, zinjâ ko walâbi."

²⁹ A ambân aksik sot kât mimiñ a, zen ârândâñ Yohanegât den nângâmñâ Anutugât den nângâne bon oi Yohaneñâ too sanjonziñgip. ³⁰ Parisaio a sot Kembugât gurumin den zorat galem a, zen ko Yohanegât too birâm Anutugât den kândâtkune zengâren bon buñ oip.

³¹ Yesujâ itâ sâip, "A narâk ziren ândie, zen ikâ zo zengâren dâpkwap sâbâ? Zen dap yatâ? ³²Zen katep yatâ ek birâ, nângâm birâ upme. Kâtep zen kamân sombemân tapñâ bukurâpziñâ itâ sâm dâzângome, 'Nen kep meindâ zen wangât mân kue? Nen umbâlâ kep men iseindâ wangât mân isie?' ³³Yohane too sanjonziñgip, zâk waiñ sot nalem mân nem ândei ekñâ sâwe, 'Zâk wâkeñoot ândiap.' ³⁴ Ka a bonñâ, nânñâ gamñâ nalem sot waiñ nem ândia nekñâ sâme, 'Zâk kât mimiñ a sot bâliñ mâme a zengât buku. Nalem sot waiñ nem mân birâmap.' ³⁵ Ka sa nângânek. Anutugât nângânângâ ko a ambârâpñâ zinjâ topñâ nângâm lum zaatne bonñâ âsagemap."

Ambân nâinâ Yesu kinâ sanjorip.

³⁶ Parisaio a nâinâ Yesu diim mirâñan zari nalem nininjâ tâtarân tâip. ³⁷ Oi kamân zorat ambân laj mâman ambân nâi, zâk Yesu Parisaio gât mirin zari sinjinâ nângâmñâ too hitom âlip nâi belonjoot mem zari. ³⁸ Oi Yesugât kândâtnan kin isei sinjâ toonjandâ Yesugât kinan giari kâuk sâmotnjandâ sanjori âron oip. Kinan mânganñâ too wârânñâ âlip, zo sanjonñangip.

³⁹ Ambân zo yatâ oi Parisaio a Yesu diigip, zâknâ ekñâ umjandâ itâ sâip, "Ambân zirat orot mâme bâliñâ. Yesu zâk Propete ândim sâi ko ambân zirat topñâ ek nângâbap."

⁴⁰ Yatâ nângi ko Yesujâ itâ sâm dukuip, "Simon, den nâi dâgoga nângâ." Dukui sâip, "Patâ, sâna nângâbâ." ⁴¹ Oi Yesujâ itâ sâm dukuip, "Sikum a nâi a zagât kât tosa zikip. A nâi kât 5 handeret pindip. A nâi ko kât 50 pindip. ⁴² Oi hâuñâ pindârat sâm kâtzikñâ buñâ, zorat ko tosazik birip. Oi zekâren gâbâ nâinâ sikum patâ a zorat umjandâ gâsum biranbap? Gâ nâigât sat?"

⁴³ Mâsiki Simonâ itâ sâip, "Kât donjeb pindip zâkkât san." Sâi Yesujâ itâ sâip,

"Gâ âlip sat." ⁴⁴ Yatâ sâm ambângâren puriksâm Simon itâ sâm dukuip, "Ambân zi eksat? Mirâgan kopga ki sanjon too nâi mân gum paat. Ambân zâknâ ko kinnâ sinj toonjandâ giari sanjonniim kâuk sâmotnjandâ sanjori âron uap. ⁴⁵ Gâ mân mângannigat. Ka ambân zâknâ ko kinnan narâk kârep mângannim taap. ⁴⁶ Gâ kâuknan kelâk mân sanjonniigat. Ka ambân zorânâ ko kinnan too hitom âlip sanjonsap. ⁴⁷ Zorat dâgobâ. Ambân zâk umñâ gâsunim yatâ otnigap kât topñâ itâ nângâ. Zâk tosanjâ patâ ândieip, zo biran. Nâi zâk tosanjâ mâik nâi birâbirânâ, zâk âknâlem mâik nâi tâkñangâbap." ⁴⁸ Yatâ sâmñâ ambân itâ sâm dukuip, "Tosagâ biran." ⁴⁹ Yatâ sâi a nalem ârândâñ nem tarâwe, zinj umziñandâ itâ nângâwe, "Zâk a dap dap yatâ, gât ko tosa birâbirânangât sap?" ⁵⁰ Oi Yesujâ ambân zo itâ sâm dukuip, "Nângâm pâlatâñ kwatnigat, zorat âlip uat. Umgâ diim gei âi ândi."

8

Ambân nâmbutnâ Yesu moliwe.

¹ Narâk zorat kwâknan Yesujâ kamân patâ sot kamân mâik, zengâren obândim Anutu um topñan ândiândigât den sinji âlipñâ dâzângom ândieip. Arâp kiin zagât, zen molim âiwe. ² Oi ambân nâmbutnâ mârûm wâkeziñjoot sot mâsekziñjoot zo kubikziñgip, zen molim âiwe. Zengâren gâbâ ambân nâi kutñâ Maria, Madala kamânân gok. Zâkkât wâke nâmburân zagât moliziñgip. ³ Oi ambân nâi kutñâ Yoana. Herodegât galem a Kusa, zâkkât ambinnâ. Zet sot nâi kutñâ Susana sot ambân nâmbutnâ donjeb, zen kât sikumziñjâ zemziñgip, zo zâk sot arâpñâ zinjâne nalem kwâlâm nem ândimarâwe.

Keet pâpangât den.

(Mt 13:1-23; Mk 4:1-20)

⁴ Kamân kamânñâ a ambân Yesugâren mindunetâ den sumbuñâ nâi itâ sâm dâzângoip, ⁵ "A nâi keet pâmbam nebân arip. Âimñâ keet maandeni nâmbutnâ mâtâbân gei ze a zinj lâñ kunzirâwe. Oi nii zinj ga nem nanjâwe. ⁶ Keet nâmbutnâ hân sinjitan gei zeip. Oi hân toonjâ buñangât kâmnâ takâm moip. ⁷ Keet nâmbutnâ hibuk osetjan gei zeip. Oi kâmnâ takâm kopgâi hibunâ takâm langi moip. ⁸ Keetnâ nâmbutnâ hân kelâknan gei kâmnâ takâm zâim bonñâ imbanâ âsageip. Topñâ nâigât keetnâ 1 handeret. Topñâ nâigât keetnâ 1 handeret. Bonziñâ yatâ muyageip." Den zo sâm kwâkâm den kâtikñâ sâip, "Nâi zâk kindapñootnâ den zi nângâbap."

⁹ Arâpñâ den sumbuñâ zorat topñâ mâsikâne itâ sâm dâzângoip, ¹⁰ "Anutu um topñan bagibaginâ, zorat den sumbuñâ zo

ziñâ nângâm kwâtâtibigât sâsâr. Ka a nâmbutñâ zen topñâ mân nângâbigât den sumbuñâ dâzângoman. Zorat ko, 'Senñâ igikñâ, zo ikpi, ka mân ek kwâtâtibi. Kindapziñandâ den nanngâm mân nângâm kwâtâtibi.'

¹¹ Den sumbuñâ san, zo topñâ itâ. Anutugât dennâ keet yatâ uap. ¹² Keetñâ matâbân gei zeip, a nâmbutñâ zo yatâ ândime. Den sinji âlip, zo nângâne Satarñâ ga nângâm pâlâtâr kwâkñangâm sumbengât sinji upegât betziñan memap. ¹³ Keetñâ hân sinjitan gei zeip, a nâmbutñâ zo yatik ândime. Zen den sinji âlip nângâm âkñâlem ândibi. Oi ko umziñan ândânâ mân gâsuapkat narâk pañkânok mem ândine mâsimâsikâ gâbabân birâbi. ¹⁴ Keetñâ nâmbutñâ hibukñan gei zeip, a nâmbutñâ zo yatik ândime. Den sinji âlipñâ, zo nângâbi. Oi sâkkât kut ñâi ñâi zorat nângâne zâizâiñâ oi kât sot sikungât sambe muyageziñi den sinji âlipñâ, zo bonñâ mân opmap. ¹⁵ Keetñâ nâmbutñâ hân kelâkñan gei zeip, a nâmbutñâ zo yatik ândime. Zen den sinji âlipñâ nângâm umziñ kubik mem ândim kâtigem bonñâ muyagime."

Kârâp âsakñangât den.

(Mk 4:21-25)

¹⁶ "Zen kârâp sâumñâ âmaj umñan pam kwâarakume mo tâtatñâ gobetñan pâmê? Zo buñâ. Âsakñâ zo kian tâtatñâ kwâkñan pane mirâ umñan âsakñâ âsagei a kopga mirâ umñan âlip ikpi. ¹⁷ Kut ñâi ñâi tik ziap, zo zem mân zimzap. Zo gâtâm âsagem nanngâbap. Kut ñâi ñâi kwâarakwâarakuj ziap, zo zem mân zimzap. Zo mâbâlakñibap. Zo mâbâlakñjem kagibap.

¹⁸ A ñâi, zâk den nângâm kwâtâtibap, Anutuñâ zâk nângânangâ âlip târokwap pindâbap. Ka a ñâi mân nângâm kwâtâtei beknjan mem nanngâbap. Zorat den sinji zi kindap kwap nângâm biranbi."

Yesugât mamñâ murâpñâ.

(Mt 12:46-50; Mk 3:31-35)

¹⁹ Narâk ñâin a ambân kâmut patâ Yesu haamgum kine Yesugât mamñâ sot murâpñâ, zen gam Yesugâren âinam a ambân zengâren kwakñâ âkñan kirâwe. ²⁰ Yata utnetâ a ñâiñâ ziñitñâ Yesu itâ sâm dukuip, "Mamgâ murâpkâ giknam âmbi ga sombemân kinze." ²¹ Sâi Yesuñâ a ambân itâ sâm dâzângoip, "Mamnâ murâpñâ, zorat sa nângânek. Anutugât den nângâm lume, zen nâgât mamñâ murâpñâ."

Yesuñâ sâi pibâ sot saru hiriñsawet.

(Mt 8:23-27; Mk 4:35-41)

²² Hilâm ñâin Yesu sot arâpñâ wanngâyân zâiwe. Yesuñâ wanngâyân zâim itâ sâm dâzângoip, "Nen saru nâmbutken âinâ." Sâi

nângâne âiwe. ²³ Âimñâ Yesu umangât okñangi ge zeip. Uman zem tâi pibâ patâ koi saru bâliñ op toonñâ wanngâ kâligen giari saruyân geinam urâwe. ²⁴ Oi Yesu mangim itâ sâm dukuwe, "Patâ, nen saruyân geinamen." Sânetâ zaatñâ saru sot pibâ den dâzâkoi hiriñsâm ziwet. ²⁵ Oi kenggât op imbanziñ buñ oi sâwe, "Opon, pibâ sot saru sot kut ñâi ñâi den dâzângoip diñâ lume. Zâk a dap yatâ?"

Yesuñâ wâke moliziñgi bâu umziñan geiwe.

(Mt 8:28-34; Mk 5:1-20)

²⁶ Galilâia hân birâm saru nâmbutken âim Gerasene a zengâren takâwe. ²⁷ Zoren âimñâ kârâkñan zari a ñâi zâkkâren gâip. A zorat umñan wâke donjep ândine narâk kârep sâk bârak ândeip. Oi mirin mân zemâip. A zengât kwak kât kiyan zânzeku op ândimâip. ²⁸ A zo Yesu ekñâ den kâtik sâm hânân gei Yesu kinj topñan zem den itâ sâip, "Yesu, Anutu sumbem mariñangât nanñâ, gâ wan otnibam gaat? Narâk mân mâte uapkat sâknam patâ mân niban." ²⁹ Yesuñâ wâke itâ sâm dukuip, "Wâke, gâ ayân gâbâ takâm âi." Zorat op ko sâip. Wâkeñâ narâk dâp a zo mem âbobibi kwâkñangi a ziñ gâsum tâk kâtikñâ kinj bikñâ saam galem op ândiwe. Oi wâkeñâ okñangi tâk tiriktâruk mem barâ kâtikñan âi ândimâip.

³⁰ Oi Yesuñâ mâsikâm sâip, "Gâ kutkâ ñâi?" Mâsiki sâip, "Nâgât kutnâ kâmut patâ." Wangât, wâke donjep zen a umñan ândiwe, zorat. ³¹⁻³² Hân zoren bâu kâmut patâ zen bâkñan gendâk nen ândiwe. Wâke zen moliziñgi simân geibegât wâke zen bâu umziñan geibigât Yesu dukuwe. Dukune nângâziñgi wâke zen ayân gâbâ takâm âiwe. ³³ Wâke zen a umñan gabâ takâm bâu umziñan geine bâu kâmut patâ zo sârârâk kârâm simân geim saru dengânân gei mom nanngâwe.

³⁴ Bâu galem a zen zo ekñâ sârârâk kârâm kamânân sot nebân a ambân ândiwe, zorat den sinji dâzângowe. ³⁵ Dâzângone a ambân zen a wâkeñoot ândeip, zo iknam gawe. A wâkeñoot ândeipñâ hâmbâñoot sot nângânangânñoot Yesu kinj topñan tâip. Oi ekñâ kenggât op kirâwe. ³⁶ Kinetâ a ek nângâwenâ a wâkeñoot ândeipñâ âlip oip, zorat den sinji dâzângowe. ³⁷ Oi Gerasene hânân kamân dâp a ambân, zen kenggât op Yesu zâk kamânziñâ zo birâm âibapkat dukune wanngâyân âburem zariip. ³⁸ A wâkeñoot ândeip, zâkñâ Yesu sot âibapkat sâi Yesuñâ itâ sâm kwâkñangip, ³⁹ "Gâ kamângan âimñâ torerâpkâ Anutuñâ kubikgigap, zorat sinji dâzângom ândiban." Sâi a zo puriksâm Yesuñâ kubikñangip,

zorat sinji kamânñan a ambân dâzânggom nanjip.

Ambân katep ñai moi Yesuñâ mängeip.
(Mt 9:18-26; Mk 5:21-43)

⁴⁰ A zen Yesugât mambât ândine gâi ekñâ sâtäre urâwe. ⁴¹ Oi mâpâmâpâse namâ galem a ñai kutñâ Yairo, zâk gamñâ Yesugât kij topñan ge tap itâ sâmb dukuip, “Gâ mirânan gâban.” ⁴² Zâkkât bâratñâ kânok, kendonñâ kiin zagât, zâk mumban op zeipkât Yesu dukuip. Oi Yesuñâ nângâm ari a ambân donjep mem oset kwâkñangâne âiwe. ⁴³ Osetziñan âmbân ñai ândeip. Ambân zâk gilâm gem ândei kendon patâ kiin zagât oip. Oi kubikkubik a ziñâ kubik osiwe. ⁴⁴ Ambân zorâñâ Yesu kândâtñan âim hâmbâ murukñan weegip. Weegi zorâñak gilâmñâ kârâksâip. ⁴⁵ Oi Yesuñâ mâsikâziñgâm sâip, “Ñaiñâ weeni-gap?” Sâi a ambân kwâimbâne Peteronñâ itâ sâip, “Patâ, a ambân ziñâ mem oset kwatgim weegige, zo ka.” ⁴⁶ Yesuñâ itâ sâip, “Ñaiñâ weenigi imbanñâ ari nânğan.” ⁴⁷ Ambân zorâñâ topnâ muyagiap sâmb ken bet sânsân opñâ Yesugât kij topñan gei pindiñsâm tap mâsekñangât den sot hâmbâ murukñan gâsum âlip oip, zorat den sinji sâmb muyagei nângâwe. ⁴⁸ Sâi Yesuñâ itâ sâmb dukuip, “Bâratñâ, nângâm pâlâtñan kwatnigat, zorat op âlip uat. Umgâ diim gei âi.”

⁴⁹ Yesu yatâ sâmb kiri mâpâmâpâse namâ galem a, zâkkât mirin gâbâ a ñai ga itâ sâip, “Bâratkâ muap, gât ko sâna patânñâ mân gâbap.” ⁵⁰ Yesuñâ den zo nângâm galem a itâ sâmb dukuip, “Mân kenjât ot. Nângâm pâlâtñan kwâtnina bâratkâ âlip upap.” ⁵¹ Yatâ sâmnâ mirin takâmñâ nâmbutñâ sâi kinetâ ko Petero sot Yohane sot Yakobo sot katep ibâ mamñâ, zejok zâk sot zâiwe. ⁵² Oi a ambân âigirâp patâ donjep isem zem tatne itâ sâmb dâzânggoip, “Mân isenek. Ambân katep zâk yen uman zem taap.” ⁵³ Sâi zen moip zo nângâm kâtigem girâñangâwe. ⁵⁴ Oi Yesuñâ ambân katep zo bikñan gâsum konsâm sâip, “Ambân, gâ zaat.” ⁵⁵ Sâi zorâñak dâpnâ puriksâi zaarip. Zaari nalem pindâne nimbapkat den dâzânggoip. ⁵⁶ Ibâ mamñâ, zikñâ ek nângâm imbanñâzikñâ buj oip. Yesuñâ zorat sinji a ambân mân dâzânggobigât dâzânggoip.

9

Yesuñâ arâpnâ nep diñ sâmb ziñgip.
(Mt 10:5-15; Mk 6:7-13)

¹ Yesu zâk arâpnâ sâi gane wâke molizingâbigât sot mâsek kubikziñgâbigât imbanñâ ziñgip. ² Oi a ambân Anutugât um topñangât den dâzânggom mâsekziñoot kubikziñgâbigât sângonzânggoip. ³ Den itâ

sâmb sângonzânggoip, “Zen mâtâpkât tân sot irâ, nalem, kât mân mem âibi. Hâmbâ umñan sâkñan bunñâ. Kânogâk mem âibi. ⁴ Kamân ñain âimñâ mirâ tapi, zorenâk tâtat mâme op gem âibi. ⁵ Kamân ñain âine zingit mân nângâne kinziñan gwapwap lân gâbârine gei topziñâ ek nângâbi. Zen yatâ opñâ kamân zo birâm âibi.” ⁶ Yatâ sâmb dâzânggoi zen âiwe. Kamân toren toren âim a ambân den sinji âlip dâzânggom a ambân sisi mâsekziñoot kubikziñgâm ândiwe.

Herodenñâ Yesugât sinji nângip.
(Mt 14:1-2; Mk 6:14-16)

⁷ A kutâ Herode, zâk Yesuñâ kut ñai ñai oip, zorat den sinji nângâm kwagip. Wangât, a nâmbutñandâ itâ sâwe, zorat, “Yohane, zâk mumuñan gâbâ zaatñâ ândim kut ñai ñai zo uap.” ⁸ Nâmbutñandâ Elia zaat ândiap sâwe. Ka nâmbutñandâ sâwe, “Zâk Propete sângiñâ ñaiñâ zaatñâ ândiap.” ⁹ Sânetâ Herodenñâ itâ sâip, “Nânñâ sandâ Yohane gânduñâ mânângârâwe, zo ko zi ñaiñâ oi sinjiñâ nângâman?” Yatâ sâmb Yesu ikpatkât nângâm ândeip.

Yesuñâ a 5 tausen nalem ziñgip.
(Mt 14:13-21; Mk 6:30-44; Yo 6:1-13)

¹⁰ Aposolo zen âburem gam nep tuuwe, zorat Yesu dukum nângâwe. Den sinji zo dukunetâ Yesuñâ diizingâm Besaida zengât hânân ziñjik ândibigât âiwe. ¹¹ Âine a ambân zen sinji nângâm molizingâm âiwe. Oi Yesugâren takâne buku otziñgi ândiwe. Ândinetâ Anutu um topñangât den dâzânggom a sisi mâsekziñoot zo kubikziñgip. ¹² Yatâ op ândinetâ mirâsin geibâ sâi arâpnâ kiin zagât, zen Yesugâren âim itâ sâmb dukuwe, “Ziren mân ândiñdion ândiengât a zâmbanna kamân toren toren âim mirâ sot nalem muyaginek.” ¹³ Yatâ sânetâ ko itâ sâmb dâzânggoip, “Wangât âibigât se? Ziñjak nalem ziñgânek.” Sâi itâ dukuwe, “Nalem bâtnâmbut sot saru zuunñâ zagât yatiktâ ziap, zorat dap utnâ. Nen kamânân âimñâ a kâmut zi zengât nalem sângân minat?” ¹⁴ A donjep, 5 tausen yatâ ândiwegât den yatâ sâwe. Sânetâ itâ sâip, “A dâzângone tenjâ ñai 50, tenjâ ñai 50, yatâ ge tatnek.” ¹⁵⁻¹⁶ Sâi zen yatâ sâne tatne nalem bâtnâmbut sot saru zuu zagât, zo memñâ sumbemân ekñâ sâiwap sâmb sonpam namuñâ arâp ziñgi ziñâ kâsâpkum a ziñgâwe. ¹⁷ Oi zen aksik patâ nem âkon urâwe. Oi buputñâ zeip, zo sândune irâ kiin zagât piksâip.

Peteronñâ Yesugât topñâ sâmb muyageip.
(Mt 16:13-19; Mk 8:27-29)

¹⁸ Narâk ñain Yesu zâk ninâu nep tuum tâi arâpnâ zâkkâren âiwe. Oi Yesuñâ mâsikâziñgip, “A ambân ziñâ nâgât ñai sâme?” ¹⁹ Mâsikâziñgi itâ sâmb dukuwe,

“Nambutnjâ zinjâ Yohane too sanjonzingip sâme. Nambutnjâ zinjâ Elia sâme. Oi nambutnjâ zinjâ Propete sânginjâ njaî zaat ândiap sâme. Gâgât yatâ sâme.”²⁰ Sâne mâsikâzingâm sâip, “Ka zen ko nâgât njaî sâme?” Sâi Peteronjâ sâip, “Gâ Anutugâren goknjâ. Bâlijan gâbâ mâkâningâban. Gâ Kristo.”²¹ Yatâ sâi a ambân ziknjâ topnjâ mân dâzângobigât sâm kâtigeip.

²² Oi itâ târokwap dâzângoip, “A bonnjâ, nâ sâknam patâ nângâbat. Yuda zengât a patâ sot a sâtnjâ sot Kembangât gurumin den zorat galem a zen kâbakjenine Roma a kutâgâren aria none momnjâ sirâm karâmbut tap zaatpat.”

Yesu molim ândiândinjâgât den.

(Mt 16:24-28; Mk 8:34-9:1)

²³ Yesu zâk a ambân aksik itâ dâzângoip, “Zen nâ molininâ sâm um sâkzingâgât den kândâtkum sirâmnjâ sirâmnjâ poru nakzingâ lum nâgât mâtâp lânbi.”²⁴ Zen ândiândizij anjân kârâbi, zo ko gulipzângobap. Ka zen nâgât op ândiândizij birâbi, zo ko muyagezingâbap.²⁵ Zen hângât kut njaî njaî aksik mem ândine ândiândizij koi moi wan wan bonnjâ zemzingâbap?²⁶ Zengâren gâbâ njaî zâk kwâimbâniwap mo dinnangât nângi anjunjoot upap, zo ko a bonnjâ, nânjâ gâtâm Ibânâ sot sumbem a zengât âsâknjâ sot a bonnjâ nâgât âsâknoot gamnjâ a yatâ zo kwâimbâzingâbat.²⁷ Nâ perâknjak sa nângânek. A zi kinze, zengât oserân gabâ nambutnjâ mân mune Anutu um topnjân ândiândinjâgât narâk mâte oi ikpi.”

Yesunjâ sumbemgât holi tobatnjâ meip.

(Mt 17:1-13; Mk 9:2-13)

²⁸ Yesu den zo sâm nanji sirâm nâmburân kârâmbut âki ninâu sâbam Petero sot Yohane sot Yakobo diizingi bâknjan zâiwe.²⁹ Zâi ninâu sâm tâi holi tobatnjâ njaî âsageip. Oi hâmbânjâ kâukom kwâtâteip.³⁰ A zâgât Yesu sot muyageitâ den sâm kirâwe, kutziknjâ Mose sot Elia.³¹ Zet sumbem âsâkzikjoot gam Yesu Yerusalem kamânân zâim ândim sot sumbemân zâibap, zorat den sâwe.³² Oi Petero sot bukuzatnjâ zen umangât otzijingi zemnjâ zaat igâwe. Yesu âsâknjoot sot a zagât zâk sot kiritâ zinjirâwe.³³ Oi a zagât zo âiram oitâ Peteronjâ Yesu itâ sâm dukuiip, “Patâ, mat njaî ziren ândien. Silep karâmbut tuunâ. Gâgât njaî, Mosegât njaî, Eliagât njaî.” Zo mân nângâm lanj yatâ sâip.

³⁴ Sâi sasa njaî ge kwâtepzângoip. Kwâtepzângoi arâp zen kenjât op kirâwe.³⁵ Oi sasa kâligen gâbâ den zitâ muyageip, “Zi nannâ mem sâlâpkuwan. Zen dinjâ nângâm kwâtâtibi.”³⁶ Den zo nângâm njâ iknetâ Yesu zikjik kiri igâwe. Oi arâpnjâ zen zo igâwe, narâk zoren a mân dâzângom ziinjik nângâm ândiwe.

Arapnjâ zinjâ wâke molim osiwe.

(Mt 17:14-21; Mk 9:14-29)

³⁷ Harjsâi bâknjan gâbâ gine a ambân kâmut patâ kândiangâwe.³⁸ Zengâren gâbâ a njaînjâ Yesu konsâm den kâtik itâ sâm dukuiip, “Patâ, gâ dinnâ nângâm nannâ eknan. Nâ nannâ kânok.”³⁹ Nângâ. Wâke njaînjâ oknjâni den kambân sâmap. Oi diim mem njaî njaî oknjâni lepâunjâ gemap. Oi wâke zorânjâ mân birânjângâm kom mem njaî njaî oknjângâmap.⁴⁰ Oi arâpkâ molibigât dâzângua zen molinâ sâm kwâknjâ bire.”

⁴¹ Sâi Yesunjâ itâ sâm dâzângoip, “O, a kâmut nângâm pâlatânzijing buj, narâk dabutâ zen sot ândim âkom diizingâm ândibap?”⁴² Sâmnjâ a zo itâ sâm dukuiip, “Nângâ diim ga.” Sâi Yesugâren diim âim tatne wâkenjâ oknjâni hânân gei um gulip op zeip. Oi Yesunjâ wâke den dukui ari katep zo âlip oi ibânjâ pindip.⁴³ Oi a ambân zen Anutugât imbanjâ zo eknjâ âiwap parâwe.

Mumbapkât den sapsum zingip.

(Mt 17:22-23; Mk 9:30-32)

Oi a zinjâ Yesu kut njaî oip, zorat âiwap pam zine Yesu sot arâp ziinjik tap itâ sâm dâzângoip,⁴⁴ “Den zi dâzângua nângânek. A bonnjâ nâ a zengât bitzinja zâibat.”⁴⁵ Yatâ sâm dâzângoi arâp zen den zo nângâm topnjâ mân nângâwe. Den zorat topnjâ nângâbegât pâkekoip. Oi Yesu mâsikânam nângâm kwâknjâ birâwe.

A sâtnjâ ândiândigât den.

(Mt 18:1-5; Mk 9:33-40)

⁴⁶ Yesugât arâpnjâ zengât osetzinja a njaînjâ a sâtnjâ ândibap, zorat sâm âraguwe.

⁴⁷ Âragune Yesunjâ nângânângâzinja ek nângâm katep mâik njaî diim ga gootjan pâi tâi itâ sâm dâzângoip,⁴⁸ “Njaînjâ katep mâik itâ zo galem oknjângâbap, zo ko nâ kore otnibap. Kore otnibap, zorânjâ sângonnogip, zo yatik kore oknjângâbap. Oi zengâren gâbâ a njaî giginjâ op ândibap, zo ko Anutunjâ zâkkât a patâ sâbap.”

⁴⁹ Sâi Yohanejâ itâ dukuiip, “Patâ, nen a njaînjâ gâgât kot sâm wâke molei iksen. Oi zâk nen sot mân ândeipkât kwâkânanjen.”⁵⁰ Sâi Yesunjâ sâip, “Mân kwâkânanjâgâbi. Nepzinja mân kândanbapnjâ ko buku op betzinja mimbap.”

Samaria a zinjâ Yesu mirâ angân kârânjângâwe.

⁵¹ Yesu sumbemân puriksâbam narâk mâte oi Yerusalem kamân âibam kâtigem arip.⁵² Âibamnjâ arâpnjâ nambutnjâ sângonzângoi kândom âiwe. Kândom âimnjâ Samaria a zengât kamân njaîni takâmnjâ Yesugât mirâ njaîni muyagibigât dâzângowe.⁵³ Yesu zâk Yerusalem kamân âibap, yatâ nângâm mirâ angân kârâwe.⁵⁴ Mirâ

anjân kârâne Yakobo sot Yohane, zet zo nângâm Yesu mäsikâm säwet, “Kembu gâ nângâna säitâ sumbemân gâbâ kârâp gei zingebap.”⁵⁵ Yatâ säitâ Yesuñâ puriksâm kwâkâzikip.⁵⁶ Oi kamân zo birâm kamân nâin äiwe.

*Yesu molim ândiândiñgât den.
(Mt 8:19-22)*

⁵⁷ Oi äine a nâinñâ muyagezingâm Yesu itâ sâm dukuip, “Gâ zoren mo zoren äibâ sâna moligibat.”⁵⁸ Sâi Yesuñâ itâ sâm dukuip, “Wâu ulin, zen denziñan ândime. Nii zuu, zen hângotziñan zime. Ka a bonñâ, nâ ko isen korem zo buñ ândiman.”⁵⁹ Oi Yesuñâ a nâi muyagem itâ sâm dukuip, “Gâ ga molini.” Sâi a zorâñ itâ sâm dukuip, “Kembu, nângâna äi ibânâ hangum gâbat.”⁶⁰ Sâi Yesuñâ itâ sâm dukuip, “Birânanâ mumuñandâ ziinjak hanagonek. Gâ ko äimñâ Anutu um topñan ândiândiñ, zorat den sâna lañ kârâbap.”

⁶¹ A nâinñâ ko Yesu itâ sâm dukuip, “Kembu, nâ moligibatkat otnigap. Gâ nângâna puriksâm äim torerâpnâ kândâtziñ kelikñâ gâbat.”⁶² Sâi Yesuñâ itâ dukuip, “A nâi kamân nâi äibamñâ mâtâbân äim um zagât op puriksâm kândâtñan ikpap, a yatâ zorâñ Anutu um topñan bagibagiñ, zorat dâp buñâ.”

10

Arâp donjep sinji älip dâzângobigât sângonzângoip.

¹ Narâk zorat kwâkñan Yesuñâ arâp 70 gâsum sâlâpzângom nep diñ sâm zingip. Oi zikñâ kamân zo äibat säip, zoren a zagât zagât sângonzângoip.² Oi itâ sâm dâzângoip, “Kalamân kut nâi nâi bonñâ donjep, ka nep tuutuun a bituk. Zorat zen nep mariñgât sâne nep a muyageziñ nepñan äibi. Nebân äim bonñâ kwâkâm mimbi.³ Zen äim itâ nângâbi. Râma gwamñâ zen wâu ulin zeñgât oserân mân sângonzângua äibe. Yata zo lañ zen sângonzânguan.⁴ Zen irâ kipâke sot kât mân mem äibi. Oi mâtâbân äim a muyageizingâm zen sot kin den mân upi.⁵ Mirâ nâin zâinam mâirâp itâ sâm dâzângobi, “Mirâ umñan lumbeñâ zim-bap.”⁶ Sânetâ mirâ zoren a nâi lum-beñangât sinji ândei lumbeñâ dinziñangât bonñâ zâkkâren muyagem zim-bap. Buñ oi ko lumbeñâ dinziñâ, zorat bonñâ ziinjan âburibap.⁷ Mirâ zâibi, zoren tâtat mâme utne nalem zingâne nimbi. Nep a zen nep sângânñâ minetâ dâp upap. Mirâ lañ mân zâibi.

⁸ Kamân nâin äinetâ buku otziñgâm nalem zingâne nimbi.⁹ Zoren a ambân sisi mâsekziñoot kubikzingâm kamân mâirâp itâ sâm dâzângobi, ‘Anutu um topñan

ândiândiñ mâte otziñgâp.’¹⁰ Ka kamân nâin takâne zingit mân nângânângâ utne kamân sombemân kin itâ sâm dâzângobi.¹¹ ‘Kinniñan zeñgât gwapgwap taap, zo lâñ gâbareindâ zemzingâbap. Zorat topñâ itâ nângânek. Anutu um topñan tâtatñâ mâte otziñgi bire.’¹² Zorat sa nângânek. Gâtâm den kubikkubik narâkñan Sodom kamân mâirâp, zen hâuñâ mem gei kwap otziñgâbap. Ka kamân zorat mâirâp, zen hâuñâ mem zâi kwap otziñgâbap.

¹³ Yei, Koraziñ kamân mâirâp, zen sâknam yâmbât nângâbi. Yei, Besaida kamân mâirâp, nep patâ zeñgâren muyagewan, zo yatâ Tiro Sidoñ zeñgâren muyagei sâi ko mârum äigirâp patâ op umziñ melânbe.¹⁴ Zorat ko den kubikkubik narâkñan Tiro Sidoñ a ambân, zen hâuñâ mem gei kwap otziñgâbap. Ka Koraziñ sot Besaida kamân mâirâp, zen ko hâuñâ mem zâi kwap otziñgâbap.¹⁵ Oi Kapenaum kamân mâirâp, zen dap upi? Zen sumbemân zâibi? Buñâ. Zen semân geibi.”

¹⁶ Yatâ sâmñâ Yesuñâ arâpnâ itâ sâm dâzângoip, “Nâi zâk zeñgât den nângâbapñâ nâgât den nângâbap. Ka nâi zâk birâziñgâbapñâ yatik birâni-bap. Oi nâi zâk nâ kândâtnom birâni-bapñâ sângonnogipñâ yatik kândâtkom birâñangâbap.”

Arâpnâ puriksâne Yesuñâ Ibânâ mâpâseip.

¹⁷ Yesugât arâp 70, zen âburem gam sâtäre op Yesu den sinji okñangâwe. Itâ sâm dukuwe, “Gâgât korân säindâ wâke sot kut nâi nâi, ziñâ dinniñâ lume.”¹⁸ Yatâ sânetâ itâ sâm dâzângoip, “Sa-tañ zâk sumbemân gâbâ hânpan yatâ gei koi egâwan.¹⁹ Nânge. Zen mulum sot yangi sot Satangât kut nâi nâi gakârâpnâ, zo lâñne mân tâmbetzângobapkat imbanñâ zingâwan.²⁰ Oi wâkenâ sâtziñ lume, zorat zen mân sâtäre upi. Ka kutziñâ sumbemân kulemgui ziap, zorat sâtäre upi.”

²¹ Narâk zoren Tirik Kaapumñâ Yesu okñangi sâtäre op den itâ säip, “Ibânâ, sumbem sot hân mariñâ, mâpâsegigan. Gâ a nângânângâziñangât nângâne patâ opmap, a yatâ zo ko dingâ mem tik kwatziñgâmat. Ka a umziñangât nângânêtâ katep opmap, zo ko dingâ sapsu-m zingâmat. Oi nâ zorat mâpâsegigan. Gâ yatâ muyagem äibap sâm kâtigein.”²² Yatâ sâmñâ itâ sâm dâzângoip, “Ibânandâ kut nâi nâi zo aksik nâgât bitnan pâip. A zen nannâ topnâ mân nângâm kwâtâttime. Ibânâ, zâk zikñik nek topnâ nângâmap. Oi yatik a zen Ibânangât topñâ mân nângâm kwâtâttime. Nannâ ninak nângâm

kwâtâtiman. Oi nannâ nânâ a nâmbutnjâ Ibanâ tirâpânghua âlip nânghâbi.”

²³ Yatâ sâmnjâ Yesujâ arâpnâ zengâren puriksâm itâ sârn dâzânghoip, “Zen kut nâi nâi sen pup tuuga ikse, zorat umâlip nânghâbi. ²⁴ Nâ dâzânghua nânghânek. Propete a sânginjâ sot a kutâ donjeb, zen kut nâi nâi ikse, zo ek nânghânam osiwe. Den sinji âlip zo nânghânam urâwe. Oi mân nânghawe.”

A nâinjâ kâsanjâ buku oknjangip.
(Mt 22:35-40; Mk 12:28-31)

²⁵ Kembugât gurumin den zorat galem a nâinjâ Yesu itâ mäsikip, “Patânâ, dap op ândiândi tâmbânghât sinji upat?” ²⁶ Sâi Yesujâ den hâunâ itâ mäsikip, “Kembugât gurumin denân dap yatâ zeî sâlâpkum nânghâmat?” ²⁷ Mäsiki sâip, “Gâ um dâpkâ sot imbanjâgâ sot nânghânghâgâ, zo Kembugâ Anutu hâlâluyâk pindâna zimbap. Oi gikanjât otgimap, yatigâk a torenjâ zengât otgibap. Den yatâ zo ziap.” ²⁸ Sâi Yesujâ dukuiip, “Den âlip sat. Zorik lum ândiândi tâmbânghât sinji upan.”

²⁹ A zo a ambân mâteziñan zâizâinj upam opnjâ Yesu itâ mäsikip, “Oi nâigât yatâ buku oknjangâbat?” ³⁰ Sâi Yesujâ den sinji nâi itâ oknjangip, “A nâinjâ Yerusalem kamânân gâbâ Yeriko kamânân geibam mâtâbân arip. Ari ko a kâtik, kâmbu a, zen muyagem komnjâ hâmbânjâ sot kut nâi nâi gâkânjâ beknjan mem birânjanjane mâtâbân numbam op zeip. ³¹ Zeî tirik namâ galem a nâinjâ mâtâbân âi eknjâ walâm arip. ³² Zâk ari ko tirik namâ galem zengât kore a nâi, Lewigât kâmut zengâren gokjâ, zâknjâ yatik mâtâbân âim ek walâm arip.

³³ Oi Samaria hânân gokjâ, a nâi mâtâbân âi eknjâ umnjâ nânghip. ³⁴ Oi eknjâ zâkkâren âim useñjâ kelâk sângon, waiñ too sanjon kâpeip. Oi donji kwâknjan pamnjâ diim âi lomba namin pamnjâ galem oip. ³⁵ Hanjsâi âibamnjâ lomba namâ galem a kât pindâm itâ sâip, ‘Gâ a zi galem oknjangâban. Kât gigan, zorat nânghâna mân dâp oi âburem gâbarân kât gibat.’”

³⁶ Yesujâ den sinji yatâ sârn sâip, “A karâmbut zo zengâren gâbâ nâi nânghâna a kuwe, zo buku oknjangip?” ³⁷ Mäsiki sâip, “Galem oknjangip, a zorân.” Sâi Yesujâ itâ dukuiip, “Gâ âim yatâ op ândiban.”

Maria sot Mata, zekât den sinji.

³⁸ Yesu sot arâpnâ, zen âim kamân nâin takâne ambân nâi kutnjâ Mata, zâknjâ sâi Yesu mirin zarip. ³⁹ Oi Matagât gatnjâ nâi ândeip, kutnjâ Maria. Zâknjâ Kembugât kinj topñan ge tâi den sinji âlip sâi nânghip. ⁴⁰ Matâ zâk nalemm om kinnâ itâ nânghip, “Nep patâ zeî gatnâ mân betnan miap.” Yatâ nânghâm Yesugâren âimnjâ sâip, “Kembu, gatnandâ birânigi ninak kore uan.

Gâ dukuna ga betnan meik.” ⁴¹ Sâi Yesujâ itâ dukuiip, “Mata, Mata, gâ kut nâi nâigât nânghâm kwâkâm kinzat. Nânghâ. Kut nâi nâi bâbâlanj upan, zorânjâ dâpñan. Maria zâk den sinji âlip nânghâm taap. Zâk mân sa birâbap.” ⁴² (-)

11

Ninâugât Den.

(Mt 6:9-15; 7:7-11)

¹ Yesu zâk hân nâin âim ninâu sârn tâi arâpnâ zengâren gâbâ a nâinjâ itâ sâip, “Kembu, Yohaneñjâ arâp ninâu kwâkâm zinjgip, zo yatik kwâkâm ninjâ.” ² Sâi Yesujâ itâ sârn dâzânghoip, “Zen ninau sânam itâ sâbi,

‘Ibâ, gâgât kutkâ hâlâlû zimbap. Gâ gamnjâ hân dâp um dap kembu otinjâgâm ândimâmban. ³ Sirâm dâp nalemm dâpniñan ninjâgaban. ⁴ Tosaniñ birâban. Neñgoot yatik a zengât tosaziñ birâmen, zorat. Top mäsîmäsîkâyân mân nâmbanban.’”

⁵ Yatâ sâmnjâ itâ târokwap dâzânghom sâip, “Zengâren gâbâ nâinjâ nâtik tânâmñan a bukunâ konsâm dukubap, ‘Bukunâ, gâ nalemm karâmbut ni. ⁶ Bukunâ nâinjâ nâgâren gâi nalemm pindâbam kâruan.’ ⁷ Yatâ sâi mirâ mariñjâ, zâk mirinâk tap sâbap, ‘Gâ wangât uman gwâlâ kwâtnigat? Mirâ mâtâp doongudoongun sot katep uman zie. Zorat ko nâ mân zaat nalemm gibat.’” ⁸ Yesu zâk yatâ sâmnjâ sâip, “Nâ sa nânghânek. Mirâ mariñjâ, zâk bukunâ sâi mân nânghâm uman zimbap, zo ko sâi âim âim ko zaatnjâ kut nâi nâi sap, zo mem pindâbap. ⁹ Zorat nânjâ torenjâ nâi dâzânghua nânghânek. Zen Kembugâren ninâu sâne ma ko kut nâi nâi zinjâgâbap. Zen kut nâi nâi kârum ma ko muyagibi. Zen mirâ hânghiyân kom kine ko mariñjâ mirâ mâtâp mem pâmbap. ¹⁰ Nâi zâk ninâu sâi ma ko bonnjâ pindâbap. Nâi zâk kârum manâ manâ ko bonnjâ muyagibap. Nâi zâk mirâ hânghiyân kom kiri ko mariñjâ mâtâp mem pâmbap.

¹¹ Zengâren gâbâ a nâinjâ nannâ saru zuugât sâi mulum pindâbap? ¹² Mo kuru-ruk keetñangât sâi yangi pindâbap? Zo bunjâ. Zen a ambân bânghâziñoot yatâ zorân murarâpziñ kut nâi nâi âlipnjâ zinjâgâme. ¹³ Ibâziñjâ sumbemân walâwalâñandâ zen Tirik Kaapungât sânetâ walâm zinjâgâbap.”

A zinjâ wâke molimoliñangât Yesu mäsîkâwe.

(Mt 12:22-30; Mk 3:20-27)

¹⁴ A nâi wâkenjâ oknjangi kopa oip. Oi Yesujâ wâke molei a zo den âlip sâip. Yatâ oi a ambân zinj eknjâ nânghâne imbanjâ oip. ¹⁵ Ka a nâmbutnjâ, zen zâkkât itâ sâwe,

“Wâke zengât a kutâ Bezebulu, zâknâ imbanjâ pindi wâke molizingâmap.”¹⁶ Sâne nâmbutnjâ zinjâ Yesu top likuliku kulem nâi tuubapkat nângâwe.¹⁷ Oi zâknâ umziyan eknjâ dâzângoip, “Hân nâin zoren kâmbam muyagem kamân dâp kâsa utne kamân zo kwamen zimbap. Mirâ nâin a âmbân ândie, zen kâsa op kâsâpagone mirâziñ kwamen zimbap.¹⁸ Satanj sot arâpnjâ agonetâ nepziñ dap op kâtigem zimbap? Zen nâgât itâ sâme, ‘Bezebulunjâ mam oknjangi wâke molizingâmap.’ Zorat san.¹⁹ Zen nâgât itâ sâme, ‘Bezebulunjâ mam oknjangi wâke molizingâmap.’ Zorat mâsikâzinga sânek. Narâpziñâ zen ko nâinâ imbanjâ zinjâ wâke molizingâme? Narâpziñâ zen sarâziñangât topnjâ sâam muyagime.²⁰ Nânâ ko Anutugât imbanjâ wâke molizingâman. Zorat ko Anutugât um topnan ândiândigât narâk, zo mâte otziñgi mân nânge.

²¹ A kâwaliñootnjâ timbâ kâmbamnjâ mem mirâ kamânjâ galem op ândie hâlâluyâk zimbap.²² Oi a kâwaliñâ patânjâ gamnjâ zâknjak kâtigem kom sikum kut nâi nâi beknjan memnjâ kâsâpkubap.

²³ Nâi zâk nâ buku mân otnibapnjâ kâsa otnibap. Nâi zâk nepnâ on galem mân upapnjâ kândañbap.

²⁴ Wâkenjâ ayân gâbâ takâm hân a mân ândiândinjan âim tâtatnjâ kârubap. Kârum mân muyagemnjâ sâbap, ‘Mirânâ birâm gâwan, zorenâk âburem dum âibâ.’²⁵ Yatâ sâam âburem âi ikpap. A umnjâ sanjon kubikkubiknjâ zimbap.²⁶ Zo zei eknjâ a bukurâpnjâ nâmburan zagât, ziknjâ dâp yâtâ buñâ, bâliñ kâtiknjâ, zo diiziñgi ga a umjanâk zo tâtat mâme upi. Oi a zâk mârûm bâliñâ ândeipnjâ bet bâliñ op kwâtâtibap.”

²⁷ Den yatâ sâam kiri a oserân gâbâ ambân nâinâ den kâtiknjâ den sâam sâip, “Ambân nâi mingimnjâ nam gigip, zâkkât nânge sâtâreñoot uap.”²⁸ Sâi Yesujâ nânngâm itâ sâip, “Ee. Ka nânâ sa nânngânek. A ambân Anutugât den nânngâm lume, zengât nânge sâtâreñoot uap.”

*Kulemgât kâuk birâñangâne dâzângoip.
(Mt 12:38-42; Mk 8:12)*

²⁹ A ambân doñbep, zen zâkkâren mindunetâ topkwap den itâ sâam dâzângoip, “A ambân narâk ziren ândie, zo nânngânngâziñ bâliñâ oi top lâkulâkugât kulem iknam kâuk birâme. Oi zen kulem nâi buñâ. Propete Yona, zâk Niniwe zengâren kulem oip, zo yatâ âsagei ikpi.³⁰ Mârûmjan Yona zâk Niniwe a zen bâliñâziñ kândâtkom Anutu mâte oknjangâbigât girem den dâzângoip. A ambân narâk ziren ândie, zen yatâ upigât den dâzângoman. Nâ zengât kulem nâi op ândian.³¹ Hân torenge mârûmjan ambân

kutâ nâi ândeip. Den kubikkubik narâknjan ambân kutâ zorâñ zaatnjâ a kâmut narâk ziren ândie, zengât bâliñâziñ sapsugi hâuñâ mimbî. Zo yen buñâ. Ambân zo Salomogâren gâbâ nânngânngâ âlipnjâ mimbât sâam hân torenge gâbâ gâip. Oi narâk ziren a nâi nâ ândian. Nâ Salomo wâlan. Ziñ wangât op nâgât den birâme.³² Niniwe kamân mâirâpnjâ, zen zo yatigâk den kubikkubik narâknjan zen zaatnjâ a kâmut zi zengât bâliñâziñ sapsune hâuñâ mimbî. Wangât, Niniwe kamân mâirâp, zen Yonagât den nânngâm umziñ melânâwe, zorat. Oi narâk ziren a nâi nâ ândian, zirâñ Yona wâlan.

³³ Zen kârâp sâam mân tik pame. Âmanj kâligen mân pam kwârakume. Zo buñâ. Âsaknjâ zo tâtatnjâ kwâknjan pane mirâ umjan âsaknjâ âsagei a zen zâim ikpi.³⁴ Singâ zo sâkkanjâ âsaknjâ. Singâ âlipnjâ tâi ko sâkkâ zâk âsaknjan tâpap. Ka singâ nâtâtik kâri ko sâkkâ nâtâtik muyagibap.³⁵ Zorat ko zen galem orangâm ândibi. Umziñjan nâtâtik muyagebapkat yatâ op ândibi.³⁶ Zen um sâk nâtâtik buñâ. Âsaknjik op nanngâbabân hâlâluyâk âsagem nanngâbap. Kârâp âsaknjandâ âsagemap yatâ.”

Singi âlip sâknjik mân lubi.

(Mt 23:1-36; Mk 12:38-40; Lu 20:45-47)

³⁷ Den zo sâam nanngâm ândie Parisaio a nâinâ nalem nimbapkat sâi mirin zâim nalem niniñan tâip.³⁸ Yesu zâk biknjâ mân sanjon zâi tâipkat Parisaio a zâk nânngi mân dâp oip.³⁹ Oi zorat Kembuñâ itâ dukuip, “Parisaio a zen hâkop sâknjik sanjonme. Umziñjan ko on kâmbu sot bâliñâ piksâm ziap.⁴⁰ Zen a nânngânngâziñ buj. Dap nânge? Anutu zâk kut nâi nâi zorat sâknjâ muyageipnjâ umnjâ mân muyageip?⁴¹ Zorat zen a kanpitâ zengât umziñ patâ zei kut nâi nâi âlipnjâ, zo mem zingâm umziñâ salekkubap.

⁴² Yeï, Parisaio, zen danjât sot kânjan, zomap, kut nâi nâi zo bâzagârân gâbâ kânok Kembuñâ singi sâam pame. Zorat torennjâ den târâraknjâ sot Anutugât umziñ patâ nânngânngâ, zo birâme. Nâi lumnjâ nâi lubi. Zo yatâ upi.

⁴³ Yeï, Parisaio, zen mâpâmâpâse namin a sâtnjâ tapmeyân mâte tâtnat sâme. A ambân sombemân sâam âlip kwatningâbigât umziñ patâ kinmap.

⁴⁴ Yeï, Parisaio, zen a hanzângowe kwak yatâ hibuk op zei a zen mân ek kwâknjan âim game. Zen zo yatâ. Umziñjan bâliñâ kâroknjâ ziap. Oi a ambân zinjâ sâkziñâ ikne âlip opmap.”

Propete a zângowe, zengât den.

⁴⁵ Yesu zâk den yatâ sâi Kembugât gurumin a nâinâ sâtņan mem itâ sâip, "Patâ, gâ den yatâ sânanâ Kembugât gurumin a neņgât den sâm bâliņ kwatningat uap."

⁴⁶ Yatâ sâi. Yesuņâ hâuņâ itâ mâburem dukuip, "Yei, Kembugât gurumin den zorat galem a, zen kut nâi nâi yâmbâtnâ a kwâkziņan pam ziņ bet bāsaj ândime.

⁴⁷ Yei, Sâkurâpziņ zen Propete zângowe, zengât kwagân kât kâsaget mindune kiri neule mot tuume. ⁴⁸ Yatâ op sâkurâpziņ zengât nângâne âlip oi ziņâ zângowe, zo zengât kwagân neule mot tuume.

⁴⁹ Zorat Anutugât nângânângâyân den nâi itâ muyageip, 'Nâ zengâren Propete sot Aposolo sângonzângua gine nâmbutņâ zângom molizingâm a nâmbutņâ zângone mumbi.' ⁵⁰ Oi zorat mârurņan a muyamuyagiņ narâkņan topkwap Propete zângone gilâmziņ geip, zorat tosa zo narâk zi ândie, zengâren mâkâbap. ⁵¹ Kâmbam zo mârurņan Abegâren gâbâ târokoï gam Sakaria, zâk tirik namin Kembugât siņgi nalem uuņâ zo naņgâmņan kuwe. Nâ perâkņak sa nângâne. Kâmbam zorat tosa a kâmat zi zengâren mâkâbap.

⁵² Kembugât gurumin a zen nângânângâ âlipkât mâtâp dooņguwe. Mâtâp dooņgumņâ naņgo mem pâpan mem âiwe. Ziņjak naņgoyân mân bagiwe. Oi a ambân baginam utne mâtâp pâke kwarâwe."

⁵³ Den yatâ sâm ari Kembugât gurumin den zorat galem a sot Parisaio a, zen topkwap ândie ândim yatâ op den sâi kâitkum mâsikâm âiwe. ⁵⁴ Oi lâuņan gâbâ den nâi nângâne bâliņâ oi denân pânatkât ek galem op ândiwe.

12

Yesuņâ Parisaio a sarâziņangât girem dâzângoip.

(Mt 10:26-27)

¹ Oi a ambân doņbep patâ Yesugâren mindum pâlâtâņ kin kiyan lâņ lâņ urâwe. Yatâ op kine topkwap arâp den itâ sâm dâzângoip, "Zen Parisaio zengât arik bâliņ zengâren âsagebapkât kârum ândibi. Sarâziņangât op san. ² Kut nâi nâi tik ziap, zo mân tik zimbap. Zo nâran mâbâlakņibap. Oi kut nâi nâi tik pâpanņâ, zo nâran kagibap. ³ Nâtigân den tik sâme, zo gâtâm maayân âsagibap. Mirâ umņan halop den sâme, zo gâtâm sombem kabâņan sâm muyagibi."

Yesuņâ keņgât den dâzângoip.

(Mt 10:28-31)

⁴ "Bukurâpnâ, nâ itâ dâzângobâ. A sâkziņik zângobi, zengât mân keņgât upi. Zen um dâpziņ mân tâmbetkubi.

⁵ Nâigât keņgât upi, zorat dâzângua nângâne. Zâk gomņâ kâbakņei simân

geibangât imbanâ zemņangap, Anutu, zâkkât keņgât op ândibi.

⁶ Nii sâmbâlâle, zo sângân patâ buņâ. Kât kuriņâ mâiktârâ zagât pam bânâmbut mimban. Oi Anutu zâk zen pisuk patâ ziņgit naņgâmap. ⁷ Zâkņâ a zengât kâukziņ sâmotņâ aksik tengâziņ ek nângâm naņgâmap, zorat keņgât buņ ândibi. Zen sâmbâlâle yatâ buņâ. Zen a. Anutu zâk umņandâ gâsuziņgâmap.

⁸ Oi nâi dâzângua nângâne. Nâi zâk a ambân mâteziņan sâm âlip kwatnimap, zo ko a bonņâ, nâ yatigâk Anutugât sumbem arâpnâ zengât mâteziņan sâm âlip kwâkņangâbat. ⁹ Oi nâi zâk a ambân mâteziņan kwâimbânibap, zo ko a bonņâ, nângoot yatigâk sumbem a mâteziņan kwâimbâņangâbat."

Kaapumgât den.

(Mt 12:32; 10:19-20)

¹⁰ "Nâi zâk a bonņâ nâ sâm bâliņ kwatnimap, zakkât bâliņâ zo âlip birâbirâņâ. Ka nâi zâk Tirik Kaapum sâm bâliņ kwâkņangâbat, zâkkât tosa zo Anutuņâ mân birâbat.

¹¹ Gâtâm mâpâmâpâse namâziņan mo a kutâ zengâren diiziņgâm âine den toren dap sânat sâm nângâ kwâkâ mân upi. ¹² Narâk zoren den sâbi, zo Tirik Kaapumņâ sapsum ziņgâbat."

Kât sikumgât âkņale mân upi.

¹³ A osetziņan gâbâ a nâiņâ Yesu itâ sâm dukuip, "Patâ, âtanâ zâk ibânangât bet boi zikņik mem ândiap, zorat gâ dukunandâ kâsâpkum torenņâ nâ nibap." ¹⁴ Sâi Yesuņâ itâ dukuip, "Nâiņâ nâ a sâtnâ mo a kutâ nâbaripkât nâgâren ga sat?" ¹⁵ Yatâ sâm den itâ târokwaip, "A nâmbutņâ kut nâi nâi patâ zemziņgop, zo ko ândiândi bonņâ mân ziņgâbat. Yatâ opnâ umziņ galem op ândibi. Zen kât sikumgât âkņale mân op ândibi."

¹⁶ Yatâ sâmņâ den sumbuņâ nâi itâ dâzângoip, "Sikum a nâigât kâlamņan gom sambe patâ zemņangip. ¹⁷ Oi umņandâ itâ nângip, 'Nâ dap upat? Kut nâi nâi doņbep patâ zemņigap, zorat mirâņâ mân kinzap.' ¹⁸ Yatâ nângâm sâip, 'Itâ upat. Nâ nalem silep kâdanņ ilip patâ tuumņâ zoren âi pa tâpâp. ¹⁹ Gomsambe zemņigapkât mulunâk tâi narâk kârep om nem zâibat. Zorat sâtâre kwâkņan ândibat.' ²⁰ Yata sâi Anutuņâ itâ sâm dukuip, 'O, a nângânângâgâ buņâ, nâtik ziren ândiândigâ bekan mimbat. Kut nâi nâi minduin, zo nâigât upap?' ²¹ Zorat sa nângâne. Nâi zâk yatik Anutugât mân nângânângâ op zikņâ siņgi sikum kut nâi nâi mindui tâkņangâbat, zo ko Anutuņâ zo yatik okņangâbat. Anutuņâ a yatâ zo egi kanpitâ upap."

Sâkkât kut nâi nâi, zorat mân nângâm kwâkâm ândibi.

(Mt 6:25-34)

²² Yesunâ arâpnâ itâ dâzângom sâip, "Zorat op dâzângobâ. Itâ mân sâbi, 'Nen wan wan nem ândinat?' Mo sâkziñgât itâ mân sâbi, 'Nen wan wan mem ândinat?'" ²³ Nalemjâ bon buñâ. Ândiândinjâ bonñâ. Sâk pâkerjâ bonñâ buñâ. Sâkziñandâ bonñâ. ²⁴ Zen nii zingit nângâbi. Zen nep mân kêrâm kâmitme. Zen nalem mân mindune tâpmap. Oi laj Anutuñâ nalem muyagem zingâmap. Zen ko nii yatâ buñâ. Zen a. Anutu, zâk umjandâ gâsuzingâmap. ²⁵ Zen ândiândizijngât nângâm kwâkâm ko âlip ândine âi topñan subap? ²⁶ Zen kut nâi mâik, zo âlip mân galem upme, zorânjâ wângât kut nâi nâi torenñangât nângâm kwâkâ upme?

²⁷ Zen pâlinpâlingât neulenâ âsagemap, zo ek nângânek. Zâk hâmbâ nep mân tuumap. Oi sa nângânek. A kutâ Salomo, zâk sikum patâ sot neule âlip zemñangip. Ka zâk hâmbâ neulejoot zo yatâ mân mem ândeip. ²⁸ Oi neule âlip, zo hibukñan itârân muyagei muka sâmbum pane kêrâbân sim-bap. Anutuñâ sâi neule âlipñâ muyagemap. Oi zengât sâk pâke mot mân muyagem zingâbap sâme? Nângâm pâlatânziñ buñâ, zen. Kembunâ ko âlip galem otziñgâbap. ²⁹ Oi zen itâ mân nângâbi, 'Nen wan wan nem ândinat?' Nalemgât nângâ kwâkâ mân op ândibi. ³⁰ Um kâtik a ambân hân dâp, zen um nângânângâziñ zoren pane zemap. Zen ko yatâ mân upi. Ibâziñandâ wan wangât kwakse, zo ek nângâmap. ³¹ Anutu um topñan ândibi, zorat umziñ pane zim-bap. Yatâ utneta sâkkât kut nâi nâi aksik zingâbap.

³² Râma gakânâ, zen kenjât mân op ândibi. Ibâziñâ zâk um topñangât sinji kwaziñgip. ³³ Zen kut nâi nâi zemziñgip, zo a ambân kanpitâ zingâbi. Yatâ opñâ sumbêmân sikum bonñâ, zinzinjâ, zo mimbi. Zoren kâmbu a ziz mân mimbi. Zoren wâsâsâñ ziz mân tâmbetkubi. ³⁴ Kut nâi nâiziñâ zemabân, zoren yatik umziñ pane zemap."

Um wâgân ândiândigât den.

³⁵ "Zen petziñ lapñâ kêrâpziñ sâune sei mambât ândibi. ³⁶ Kore a zen a kutâziñandâ hân kêrebân gâbâ âburem gam hângiyân koi mâtâp mem pambigât mambât ândibi. Zen yatâ op ândibi. ³⁷ A kutâ, zâk âburem gâi kore arâpnâ um gwâlâ ândine muyageziñgâm zengât nângi sâtâreñjoot upap. Nâ perâknâk dâzângobâ. Zâk nepkât pet lapñâ nalem tap niniñan zâmbari nalem nimbigât kore otziñgâbap. ³⁸ A kutâ, zâk nâtik tânâmñan mo hañsâsâgât purikâsm

gâi um wâgân ândine muyageziñgâbap, zo ko âlip upap.

³⁹ Zen itâ nângânek. Kamân nâigât a zen kâsa nâtik ziren takâbi, narâk zo yatâ nângâm um wâgânâk ândim kamânziñ galem upi. ⁴⁰ Oi a bonñâ nâ puriksâbatkât narâknjâ mân nângâm ândie. Narâknâ mân nângâm tâtne gâbat, zorat mambâtnim um wâgân ândibi."

Kore a bâliñangât den.

(Mt 24:45-51)

⁴¹ Yesu zâk den yatâ sâi Peteronâ itâ sâm mäsikip, "Kembu, gâ den alotñâ zi niñjik mo ârândân niñangât sat?" ⁴² Mäsiki Kembunâ den sumbuñâ nâi itâ sâip, "A kutâ nâi zâk kore a gakârâpnâ zengât galem a nâi pam itâ dukubap, 'Nâ âi ândia galem otziñgâm ândim narâknjan nalem dâpziñanâk zingâm ândiban.' Oi zâk dap ândei galem a nângânângâñjoot sot sât luluñoot sâsânjâ?" ⁴³ Galem a zâk nep sâm pindâpindân, zo dâñâk galem oi patâñandâ gâbap, galem a yatâ zorat nângi âlip upap. ⁴⁴ Nâ bonñâ sa nângânek. A kutâ zâknâ galem a zo patâ pam kut nâi nâi galem upapkât sâm pindâbap. ⁴⁵ Oi galem anjâ umñan itâ nângâbap, 'Patânâ, zâk kêrebân âimñâ kek mân gâbap.' Yatâ nângâm kore a ambân zângom mem nâi nâi otziñgâbap. Otziñgâmñâ nalem om nem too kâtik nem um gulip op ândibap. ⁴⁶ A kutânjâ gâbapkât mân nângâm gulipmalip ândibap oi a kutâ zo gam kom kâbakñei bâliñ mâme osetziñan âi ândibap.

⁴⁷ Kore a nâi zâk patâñangât den nângâm diñâ kwâkâbap, patânjâ zâk tâknâ lapitpap. Oi hâuñjâ mem zâi kwap pindâbap. ⁴⁸ Oi nâi zâk patâñangât den mân nângâm den kwâkâbap, zo zâk tâknâ lapitpap. Zo hâuñjâ mem gei kwap pindâbap. A nâi zâk kut nâi nâi yâmbâtñâ pindâpindân, zo bonñâ yâmbâtñâ muyagei dâp upap. Oi nâi zâk nep patâ sâm pindipñâ nep patâ zo tuugi dâp upap."

Yesunâ kêrâp mem geip.

(Mt 10:34-36)

⁴⁹ "Nâ hânân kêrâp ua sem kut nâi nâi bâliñjâ sem pitinñubapkât gem gâwan. ⁵⁰ Too sanjon niibi, zorat nângâm ândim umnâ yâmbâriap. ⁵¹ Zen nâgât itâ mân sâbi, 'Zâk lumben muyagibapkât geip,' Yatâ buñâ. Nâ kâmbam âbângubapkât gewan. Nâ kâsâpângobatkât gem gâwan. Zen dinnangjât op kâsâpagom ândibi. ⁵² Oi itârânjâ topkwap itâ muyagibap. Mirâ nâigât a ambân bâtnâmbut, zen âbângum toren zagât toren karâmbut upi. ⁵³ Nanñâ ibanñâ, zet kâsâpagobabot. Oi mam bârat, zet kâsâpagobabot. Iran sibun, zet kâsâpagobabot."

Kembugât kulem ikpi.

(Mt 5:25-26; 16:1-4)

⁵⁴ Yatâ sâmnâ a ambân aksik itâ sârn dâzânngoip, "Mirâ sumunkoi zen itâ sârne, 'Map gâbamap.' Sâne map gâmap." ⁵⁵ Mirâ pitâyânngâm zeî eknjâ sârne, 'Maa upâmap.' Sâne yatâ opmap. ⁵⁶ Sarâ a ambân, zen sumbemgât tobatnjâ eknjâ nânggârne. Ka zen nâgât topnâ mân nânggâm kwâtâtime.

⁵⁷ Zen wangât mâtâp târârak sot gânngoijâ, zo mân kâsâpkum ek nânggârne? ⁵⁸ Gâ buku njâi sot kâsâp op dinziknjâ zo kek kubikpabot. Yatâ mân otna kâsagandâ diingâ top likuliku agârene sâi zâknâ nânggâm kâwali arâpnâ sâi gâsum diigim tâk namin gâbanbi. ⁵⁹ Nâ perâknjak dâgobâ. Gâ yen mân gâban. Gâ zoren tap ko kâsagâ kât pindâna âkiyâk gâban."

13

Umniñ mân melânjindâ Anutu kabakjeningâbap.

¹ Narâk zoren a nâmbutnjâ zinjâ Yesu den sinji itâ dukuwe, "Galilaia a nâmbutnjâ, zen Anutugât sinji sârn makau kom unam utnetâ Pilatonjâ sâi kâwali arâpnâ zinjâ zângom nanngârne. Zângone a gilâm sot makau gilâm, zo ârândân mâpotne gi-arip." ² Den sinji yatâ dukune itâ mâsikâzingip, "Zen dap nânge? Zengât tosanjâ Galilaia a nâmbutnjâ zengât tosa walip, zorat tosağât op tâmbetzânngoip? ³ Yatâ bunjâ. A nâmbutnjâ zen toszinjoorâk ândie. Zen umziñ mân melânjibiyân yatigâk tâmbetagogi. ⁴ Yerusalem kamânân a kiin nâmburân karâmbut Siloam mirâ kârep patânjâ kwâratzânngoip. A kiin nâmburân karâmbut zo toszinjandâ Yerusalem kamân mâirâp nâmbutnjâ walâzingip? ⁵ Yatâ bunjâ. Nâmbutnjâ zengât tosa ziap. Dâzângua nânggânek. Zen umziñ mân melânjibiyân yatigâk tâmbetagog kwâkâbi."

⁶ Den zo sârn nanngâm Yesujâ den sum-bunjâ itâ sâip, "A njâinjâ nepnan nak koset njâi kâmiri lâmbarip. Oi mariñjâ zâk bonnanğât âi kârumâip. ⁷ Yatâ opnjâ nep galem a itâ dukum sâip, 'Nângâ. Nâ nak zirat bonnjâ kârum ândia kendon patâ karâmbut âkap. Nak zo bonnjâ mân opmap, zorat ko kârâban. Wangât hângât kelâknjâ yen mimbap?' ⁸ Yatâ sâi ko galem anjâ itâ dukuiip, 'Patâ, gâ birâna kendon kânok zi kirik. Oi nânjâ topnan hân kârâm pa pambâ. ⁹ Yatâ ua narâk njâin bonnjâ âsagibap mo bunjâ, zo iktat. Oi bon mân oi ek sâna kârâm pândat.'" "

Yesujâ kendonân ambân njâi kubigip.

¹⁰ Narâk njâin Yesujâ mâpâmâpâse namin zâim den sinji âlip dâzânngoip. ¹¹ Oi mâpâmâpâse namin zo ambân njâi tâip. Kendon patâ kiin nâmburân karâmbut

umnan wâkenjâ oknanji ândeip. Wâkenjâ oknanji kândâtñâ pindiñsâm ândeip. Dap op winziksâm ândibap? ¹² Yesujâ ambân zo eknjâ itâ dukuiip, "Ambân gâ winziksânangât san." ¹³ Yatâ sâmnâ bikjandâ kâuknan pai kândât winziksâi Anutu mâpâseip. ¹⁴ Yesujâ kendonân ambân zo kubigipkât mâpâmâpâse namâ galem anjâ nângi bâlei kuk op sâip, "Nep mârne hilâm nâmburân kânok ziap. Zoren gane kubikzingâbap." ¹⁵ Yatâ sâi Yesujâ itâ mâburem dukuiip, "Sarâ a zen. Kendonân donji sot makâu gâkârâpziñ too nimbigât diizingâm âime. ¹⁶ Ambân zi Abaramgât kiun. Satanjâ saagi kendon kiin nâmburân karâmbut yatâ op ândeip. Oi nânjâ kendonân kubiksan, zo nânggârne mân dâp uap?" ¹⁷ Yatâ sâi ko kâsa oknanğawenjâ anjun urâwe. A ambân kâmut, zen ko kulem zorat umâlep patâ urâwe.

Kembugât den zo wakum keetnjâ yatâ.

(Mt 13:31-33; Mk 4:30-32)

¹⁸ Yesu zâk den itâ târokwap dâzânngoip, "Antugât sinji âlip zorat mâtâp, zo wanân dâpkwap sâbâ? ¹⁹ Zo wakum keetnjâ yatâ. A njâinjâ nepnan âi kendi kâmnjâ takâm nak oip. Oi nii zinjâ gamnjâ bâranjan pam tapme." ²⁰ Oi itâ târokwap sâip, "Sinji âlipkât mâtâp, zo wanân dâpkwap? ²¹ Zâk sii dangât yatâ. Ambân njâinjâ sii dangât nalemân pam oi sei nalem naam donjep op nanngip."

Sumbemân bagibaginangât den.

(Mt 7:13-14, 21-23)

²² Yesu zâk Yerusalem kamânân âibam âim kamân patâ sot kamân mâik mâigân sinji âlip dâzânngom arip. ²³ Ari a njâinjâ mâsikâm sâip, "Kembu, a bituktâ zinjâ sumbemân zâibi, mo dap?" ²⁴ Oi Yesujâ den njâi itâ dâzânngoip, "Mâtâp gâbâknjan bagibigât kâtigibi. Nâ dâzângua nânggânek. A ambân donjep patâ, zinjâ mâtâp gâbâknjan baginam osibi. ²⁵ Mirâ mariñjâ, nâ zaat hângi doongua hângiyân kom itâ sâbi, 'Kembu, mâtâp mem pânân.' Sâne itâ dâzânngobat, 'Nâ zen mân nânggâzingan. Zen waniñ gok?' ²⁶ Mâsikâzinga zen hâunjâ itâ sârn dâtnobi, 'Nen gâ sot ândim too nalem niwen. Oi kamâniñangât sombemân den sinji âlip sâna nânggâwen.' ²⁷ Yatâ sâne itâ dâzânngobat, 'Dâzânnguan zo, zen waniñ gok? Nâ mân nânggâzingan. Bâliñ mârne a, zen birâninek.' ²⁸ Oi Abaram, Isaka, Yakobo sot Propete nâmbunjâ Anutugât um topnan ândinetâ zingitpi. Ka zen ko âknjan ândimnjâ umbâlâ op isem ândibi. ²⁹ Oi hân mirâsiñ takâtakânan sot geigeiñan sot hân toren toren, zobâ a ambân takâm Anutugât um topnan bagimnjâ sii nalem patâ nem sâtâre op zimbi. ³⁰ Nânggânek. A bet, zengâren

gâbâ nâmbutņandâ kândom upi. A kândom, zengâren gâbâ nâmbutņandâ bet upi.”

Herodegât den.

³¹ Narâk zoren Parisaio a nâmbutņâ ziņ Yesugâren gam itâ sâm dukuwe, “Herodenâ gobat sapkât hân zi birâm âi.” ³² Sânetâ dâzâņgoip, “Zen âburem âim wâu ulin zo nâgât itâ sâm dukubi, ‘Nâņgâ. Nâ irâk sot muka wâke molizingâbat sot mâsek kubikziņgâbat. Haņsâi mârâ nep tuuga âkâbap.’” ³³ Itârâņ, muka sot mârâ mâtâp âibatkat sâsâņâ. Yerusalem kamânânâk Propete zâņgome. Nâ zoren zaria nobi. Mân zaria sâi ko dap yatâ nobe?”

Yerusalem kamâņgât den girem dâzâņgoip.

(Mt 23:37-39)

³⁴ Yatâ sâm sâip, “O Yerusalem kamân marirâp, zen Propete zâņgome. Anutunâ kore a sâņgonzâņgoi zengâren gâne kâtņâ mem zâņgome. Kurukņâ gwamârâp gâbârezingâm abâtņandâ lâmbamzâņgomap, yatigâk nâņâ a ambân kâmut kinnâ topņan gâbârezingâbâ sa birâtime. ³⁵ Nâņgânek. Mirâ kamânziņâ nâņâ birâbat. Nâ sa nâņgânek. Zen dum mân nek ândim itâ sâm nikpi, Kembugât sâtâkât gaap, zâk sâm âlip kwâkņangâ.”

14

Kendonân Yesuņâ mâsek a ņâi kubikņangip.

¹ Yuda zengât kendon ņâin Parisaio a zengât a sâtņâ ņâiņâ Yesu nalemgât diigi mirâņan zarip. Oi a nâmbutņâ zen zâk sot nalem ninam diņangât dap sâbap sâm ek tarâwe. ² Oi a ņâi kiņ bik lâmbatlâmbat zoren zâi tâip. ³ Oi Yesuņâ ekņâ Kembugât gurumin den zorat galem a sot Parisaio a mâsikâzingâm sâip. “Zen sânek. Kendonân a kubikkubikņâ, zo orotņâ mo mân orotņâ?” ⁴ Yatâ sâi hirinsâm kine Yesuņâ a zo bikņandâ gâsum kubikņangâm sâņgongui arip. ⁵ Ari ko itâ dâzâņgoip, “Zengâren gâbâ a ņâigât nanņâ mo makau kendonân lamân giari birâne tâpap mo sâmbune kopgâbap?” ⁶ Yatâ dâzâņgoi den torenņâ dukunam kwakņâ birâwe.

Zen sâk mâme mân upi.

⁷ A nalem ninam diizingi mirin zâiwe. Mirin zâim kiaņ mâteyâk âi tatne Yesuņâ ziņgitiņâ itâ dâzâņgoip, ⁸ “Gâ a ņâiņâ sii nalem om sâi gamņâ kiaņ mâteyâk mân tâpan. Gâ kiaņ mâteyâk âi tâtnandâ a pâtâ ņâi gâbap. ⁹ Gâi sii nalem mariņâ itâ dâgobap. “Zo zâkkât tâtat. Gâ âmbi âi.’ Dâgogi a yenņâ zengât kiaņ kândâtņan âi tap aņun upan. ¹⁰ ņâiņâ sâi gamņâ a gigiņâ zengât kiaņân tâpan. Tâtna sii nalem mariņandâ gekņâ itâ dâgobap, ‘Buku, gâ

zâi kiaņ mâteyâk tâtnan.’ Yatâ dâgogi a mâteziņan umâlep patâ nâņgâban. ¹¹ ņâi zâk umņâ mem ge kwap ândibap, zâk ko mem zaatzaatņâ. Ka ņâi zâk sâk mâme op ândibap, zo ko mem ge kwâkwatņâ.”

¹² Yatâ sâmņâ a diigip, zo itâ târokwap dukuip, “Gâ si nalem umbam buku, âtâ mun, torerâpkâ, kamarâpkâ mân diizingâban. Wangât, zengoot yatik narâk ņâin diigim hauņâ mâkâne âkâbap, zorat. ¹³ Itâ upan. Sii nalem ona sei a gigiņâ sot kiņ bitziņ baliņ sot sen ņâtâtik, a ambân yatâ zo diizingâban. ¹⁴ Yatâ otna zengoot hauņâ mân mâkâne tosâziņâ yen ze i a târârakņâ zaatpi, narâk zoren Anutunâ hauņâ gibap.”

Sii nalem patâgât den sumbuņâ.

(Mt 22:1-14)

¹⁵ Sâi nalem ârândâņ nem tarâwe, zengâren gâbâ a ņâiņâ itâ sâip, “ņâi zâk Anutugât um topņan nalem nimbap, zâkkât nâņga sâtâreņgoot uap.” ¹⁶ Sâi Yesuņâ den siņgi ņâi itâ dukuip, “A patâ ņâi sii nalem oip. ¹⁷ Sii nalem uunâ narâk mâte oi kore a ņâi sâņgongoi âi a zen zop kânņan sâsâņâ, zo itâ dâzâņgoip, ‘Nalem mârûm om kâtâņ tuugen. Ganek.’” ¹⁸ Sâm dâzâņgoi zen kut ņâi ņâiyân tâbi sâm birâm tarâwe. Oi ņâi zâk sâip, ‘Nâ hân ņâi kwâlâwan, zo ikpam âibâman. Zorat gâ patâgâ dukuna nâņgi mân baliņ upap.’ ¹⁹ ņâi zâk sâip, ‘Nâ makau bâzagât sâņgân mewan, zo âi ziņgipâman. Zorat patâgâ dukuna nâņgi mân baliņ upap.’ ²⁰ ņâi zâk sâip, ‘Nâ ambân mewangât mân gâbat.’

²¹ Yatâ sâne kore a âburem âi patâņâ dukui nâņgâm kuk op itâ dukum sâņgongui, ‘Gâ kamânân mâtâp patin sot mâik mâigân âim a ambân zo yatâ zo diizingâna ganek.’” ²² Sâi kore a zâk yatâ opņâ patâņâ dukum sâip, ‘Patâ, gâ den sat, zo lukan. Oi mirâ zo mân pikse.’ Dukui patâņâ itâ dukuip, ²³ ‘Gâ dum âi kamân âkņan mâtâbân hibukņan âi gâsum diizingâna ga mirânan piksâbi. ²⁴ Nâ itâ dâzâņgua nâņgânek. A kândom zop dâzâņgowan, zen mânâk nimbi.’”

Yesu molimoliņangât den.

(Mt 10:37-38)

²⁵ A ambân kâmut patâ Yesu molim âine puriksâm itâ dâzâņgoip, ²⁶ “ņâi zâk nâgâren ga ândibâ sâb îmâ mamņâ sot ambîn murarâņâ sot âtâ munņâ ponâņâ sot ândiândiņâ, zen mân birâzingâbam upap, zâk nâgât a mân op ândibap. ²⁷ ņâi zâk zikņâ poru nakņâ mân lum nâgât mâtâp lâņbap, zâk nâgât a mân op ândibap.

²⁸ Zengâren gâbâ a ņâi mirâ tuubamņâ sâņgâņņâ sâlâpkum kubik tuubap mo mân tuubap, zorat topņâ ek nâņgâbap. ²⁹ Oi yatâ mân opņâ kegâk mirâņâ tandâ pâi giari

kâtñâ kârum birâbap. Biri ko a ambân zinjâ ekñâ girânñangâbi. ³⁰ Zen itâ sâbi, 'A zi âsak op mirâ patâ tuubam op tandâ kwânângâm biri kinzap.'

³¹ A kutâ nâinjâ a kutâ nâi kumbamñâ kegñâ mân âibap. Zâk itâ nângâm kwâkâbap, 'Nen a bituk ândiennâ ândi a donjep ândie. Zen âlip zângonat mo buñâ?'

³² Zinjângât nângi gigin oi kâsa kârebân tatne kâwali a nâmbutñâ sângonzânjo zen âi lumbeñangât den sâne lumbeñ op ândibi.

³³ Oi yatik zengâren gâbâ nâinjâ kut nâi nâinjâ zo mân birâmñâ dabân nâgât a op ândibap? Zâk nâgât mân upap.'

³⁴ Yatâ sâmjâ den sumbuñâ nâi itâ sâip, 'Sii zo naamñâ. Ka siigât naamñâ buñ oi ko dap oindâ naamñâ dum upap? Zo buñâ.

³⁵ Sii bâlijñâ zo yatâ mo yatâ orotñâ, zo mân ziap. Zo yen lum pâindâ âibap. A nâi zâk kindapootñâ den zi nângâbap.'

15

*Râma galem agât den sinji.
(Mt 18:12-14)*

¹ Kât miminjâ a sot bâlijñâ mâme a, zen Yesugâren den sinji âlip nângânam mindumarâwe. ² Oi Parisaio a sot Kembagât guru-min den zorat galem a, zen zorat nângâne bâlijñâ oi Yesugât itâ sâwe, 'A zâk bâlijñâ mâme a zen sot tap nalemap. Man orotñâ zo opmap.'

³ Yatâ sâne Yesujâ den sumbuñâ nâi itâ sâmjâ dâzânjoip, ⁴ 'Zengâren gâbâ a nâigât râma 1 handeret ândibi. Oi zengâren gâbâ kânoktâ âi buñ oi birâbap? Zo yatâ buñâ. Kâmut patâ 99 zo birâzingâm buñ upap, zo kârubap. ⁵ Kârum ma muyagem umâlip op âkom âibap. ⁶ Âim bukurâp sot kamârâp dâzângom sâbap, 'Sâtâre utnâ. Râmanâ buñ oip, zo muyagian.' ⁷ Nâ dâzângua nângânek. Zo yatigâk a 99 zen târârakñâ ândine sumbemân sâtâre patâ muyagibap. Ka bâlijñâ mâme a kânokñâ umñâ melânji zâkkât op sumbemân sâtâre patâ walâm yâmbâtñjik muyagibap.'

⁸ Yatâ sâmjâ den nâi itâ târokwap sâip, 'Dap nânge? Ambân nâinjâ kât bâzagât mem ândibap. Mem ândei kât kânok gei buñ oi birâbap? Buñâ. Zâk kârâp sâumñâ mirâ pitâm kârum ma muyagibap. ⁹ Kârum muyagemñâ ambân bukurâpñâ, kamârâpñâ zângonsâi gane itâ dâzângobap, 'Kâtnâ buñ oip, zo muyagian, gât ko sâtâre utnâ.' ¹⁰ Zorat sa nângânek. Zo yatik bâlijñâ mâme a mo ambân kânok umñâ melânji Anutugât sumbem arâp zen sâtâre upme.'

A katep nâi tâmbetagogam oip.

¹¹ Yesujâ den sinji nâi itâ sâmjâ dâzânjoip, 'A nâi nanzatñâ zagât ândiwet. ¹² Nan kwakñandâ ibânâ itâ dukuip, 'Ibâ, gâ kât sot sikum nâgât sinji sâin, zo mem ni.'

Yatâ sâi kât sot sikum kâsâpkumñâ munñâ pindâm âtânñangât sinji pâi tâip. ¹³ Oi bet katep zâk sirâm bituktâ ândim sikum sot kât zo aksik mem ba hân kârebân arip. Zoren âi larñ ândim bâlijñâ top top opñâ kât sot sikum zo zoren zingâm nanjoip. ¹⁴ Kât sot sikum zo buñ oi ândim hân zoren pu patâ muyageip. Oi a zo dap upâ sâmjâ kwagip. ¹⁵ Hân mariñâ nâi zâkkâren ari sâi hibukñan âi bâu galem ândeip. ¹⁶ A zen nalemap angân kârânñangâne yen tap tepñangât opñâ bâu zengât nalemap nimbam oip.

¹⁷ Yatâ opñâ nângânñangânâ pâronjsâi itâ nângip, 'Ibânangât nep a kâmut, zen nalemap nem âkon op ândine nanñâ nâ zi tepkât mumbâman. ¹⁸⁻¹⁹ Zorat nâ kamânân âim ibânangâren takâm itâ sâmjâ dukubat, Ibânâ nâ bâlijñâ mâme a. Tosanandâ sumbemân sot gâgâren ziap, gât ko nâgât nangâ mân sâna ândibat. Yen sâna gâgât nep a op ândibat.'

²⁰ Yatâ sâmjâ ibânangâren arip. Ari ibânandâ kârebân gâbâ ekñâ umñâ nângâm sârârâk kârâm âi lum mângarip. ²¹ Mângari itâ dukuip, 'Ibânâ nâ bâlijñâ mia tosanandâ sumbemân sot gâgâren ziap, gât ko nâgât nangâ dum mân sâna ândibat.'

²² Yatâ sâi ibânandâ kore a itâ dâzângom sângonzânjoip, 'Kek âi hâmbâ âlipñâ sot donet sot kipâke mem ga pindânek. ²³ Oi makau gwamñâ patâ diim gam kom une nem sâtâre utnat. ²⁴ Nannâ zâk moibân gâbâ zaatsap. Zâk buñ oibân gâbâ muyagem gaap.' Yatâ sâi sâtâre topkwap urâwe.

²⁵ Oi nan kunñâ zâk nebân ândiepnâ puriksâmjâ kamân nanngâmñan ga kin kep kwamit nângip. ²⁶ Zâkñâ sâi kore a nâi gâi mâsikâmjâ sâip, 'Kep zo top dapkât?' ²⁷ Oi zâkñâ sâip, 'Mungâ gaap. Gaapkât ibânandâ sâi makau gwam patâ kom uen.' ²⁸ Yatâ dukui nan kunñâ zâk kuk opñâ kamânân man bageip. Ibânandâ nângâm kamân ginñan geim um lumbeñ den dukuip. ²⁹ Yatâ dukui mân nângânñangâ op kin itâ dukuip, 'Nângat. Nâ kendon patâ donjep kore otgim ândim sâtkâ luman. Yatâ ândia gâ nonij gwamñâ mân nina nâ sot bukurâpñâ nen kom om nem sâtâre urâwen. ³⁰ Ka bet katepkâ, zâk larñ ambân zen sot ândim kât sikumgâ tâmbetkom gulipkum nanjoip. Zâk yatâ zorâñ âburem gâi sânanandâ makau gwam patâ kom nie.'

³¹ Sâi ibânandâ itâ dukuip, 'Nannâ, gâ narâk dâp nâ sot ândim gâmatñâ kut nâi nâi nâgâren ziap, zo gâgât sinji op nanjoip. ³² Ka mungâ ko moipñâ zaatsap. Oi zâk buñ oipñâ dum muyagiap, zorat ko sâtâre oindâ dâp upap.'

16

Kât galem a bâlijñangât den.

¹ Yesunâ arâpnâ den sinji nâi itâ sâmb dâzângoip, "Sikum a patâ nâigât kât sikum galem a nâi ândeip. A zorat itâ sâne patânâ nânjip, 'Galem a, zâk mem gulipkuap.'

² Yatâ sâne sâi gâi dukuip, 'Nâ gâgât den sâne nânjan. Gâ yatâ zorânâ dum zagâtjâ mân galem ândiban. Ekapkâ mem gâna kât sikumgât topnjâ ikpâ.'

³ Sâi galem a zo umnjan itâ sâip, 'Galem a nep zo betnan mei dap upat? Nâ imbanâ bunjâ. Nep kârâm kâmitpatkât âkon uan. Nâ kanpitâ ândibat kât âkon uan. (Wangât, Yuda zengâren a kanpitâ zen ândim oletziנגâmarâwe, zorat op sâip.)

⁴ Irabot nânjan. Patânâ molinigi a patânangât sikum tosa miwe, zengâren âi buku ua sâne zengât mirin ândibat.'

⁵ Yatâ sâmb patânangât tosa miwe, kânok kânok zângonsâi gawe. Oi zâknâ a nâi mâsikâm sâip, 'Patânangât tosa gâgâren dabutâ ziap?'

⁶ Mâsiki zâknâ sâip, 'Kelâk âmanân pâpanjâ 1 handeret.'

⁷ Sâi itâ sâip, 'Sibit keetjâ 1 handeret.' Sâi itâ dukuip, 'Ekap zi mem 50 kulemgü.'

⁷ A yatâ sâmjâ a nâi mâsikip, 'Patânangât tosa gâgâren dabutâ ziap?'

Sâi itâ sâip, 'Sibit keetjâ 1 handeret.' Sâi itâ dukuip, 'Ekap zi mem 80 kulemgü.'

⁸ Yatâ oi patânâ nângâmjâ galem a bâlinjâ zorat nângânângâ, zo nânji imbanâ oi sâmb âlip kwâknangip." Yesunâ yatâ sâmjâ târokwap itâ sâmb dâzângoip, "Um kâtik a, zen kut nâi nâi utnam nângânângâziñ patâ zeï upme. Sumbemgât sinji a, zen yatâ zo mân zemziñgop.

⁹ Zorat dâzângua nângânek. Zen zo yatik hângât kât sikum bâlinjâ zi a zen zingâne buku otziñgâbi. Yatâ utne gâtâm hângât sikum buj oi narâk patin, zen âlip sumbem kamânân ândibigât sâsânâ. Oi sumbem kamânân ândiândinj âlip ândibi."

Kut nâi nâi bonjâ sot yennâ, zorat den.

¹⁰ A nâi zâk kut nâi nâi yennâ dânbân galem upap, zâknâ kut nâi nâi bonjâ patâ zo âlip galem upap. Nâi zâk kut nâi nâi yennâ mem gulipkubap. Zâknâ yatik bonjâ mem gulipkubap.

¹¹ Zen hângât kât sikum dâñ mân galem upi, zo ko dap yatâ kut nâi nâi bonjâ zingâbap?'

¹² A zengât kut nâi nâi giwe, zo dâñ mân galem otna gikâ sinji zo dap yatâ gibap?'

¹³ Kore a nâinjâ a patâ zagât zekât kore âlip mân upap. Zâk nâigât umnjâ kiri nâi eknâ âkon upap. Zen yatigâk Anutugât nep sot sikumgât nep, zo dap yatâ mâtakâzikâm mem ândibi?"

Yesunâ Parisaio a girem dâzângoip.

¹⁴ Yesunâ den zo sâi Parisaio a zen kât sikumgât âknâle zeipkât dijâ kândâtkom girânâwe.

¹⁵ Utne itâ dâzângoip, "Zen a zengât mâteziñjan nen a târârakjâ sâme. Ka Anutuñâ ko umziñangât topnjâ eknâp.

A zinjâ kut nâi ikne âlip opmap, zo ko Anutuñâ egi bâlinj opmap.

¹⁶ Kembugât gurumin den sot Propete zengât den zem gam Yohanegâren gâip. Zorat kwâknjan Anutu um topnjân ândiândinj, zorat den sinji âlip, zo âsagem laj kârâm ariap. A ambân den sinji zo nângâm baginam kâtigime.

¹⁷ Hân sot sumbem, zet buj utâ sâmb buj upabot. Ka Kembugât gurumin den zo mân buj upap.

¹⁸ A nâi, zâk ambin birâm nâi mimbap, zâk târotârozik mânangât tosa patâ mimbap. A nâi, zâk ambân birâbirân zo mimbap, zâk yatigâk tosa patâ mimbap."

A patâgât den.

¹⁹ "Sikum a patâ nâi ândeip. Zâk hâmbânâ neule âlip sângân zâizâin zo mem ândeip. Oi sirâmjâ sirâmjâ sii nalemb âlipjâ zo nem sâtâre op ândeip.

²⁰ Oi a kanpitâ nâi ândeip, kutjâ Lasaro. Zâkkât sâknâ zo useyâk. Zâknâ patâgât mirâ mâtâp bagibagiñjan zemâip.

²¹ Zâk a patâgât mirin gâbâ nalemb buputjâ gâi nimbap kât nângâm ândeip. Sâknam nângâm zem tâi wâu zinjâ gam useñjâ nâmbâlapkumarâwe.

²² A kanpitâ zo yatâ op ândimjâ moip. Oi Anutugât sumbem a, zinjâ ge diim zâi Abaramgât um topnjân pane ândeip. Bet sikum a zo moi hanguwe.

²³ Zâk simân gei sâknam patâ nângâm ândim sinjâ pâi zari Lasaro zâk Abaram um topnjân tâi egip.

²⁴ Eknâ konsâm sâip, 'O Abaram sâkunâ, neknjâ umgâ bâlinj oi Lasaro sângonguna sâlâpñandâ tooin pam sâmbum gem nâmbâlamnan pâi sânduksâik. Na ziren kârâbân sâknam patâ nângâm ândian.'

²⁵ Sâi Abaramjâ itâ dukuip, 'Katepnâ, nângâ. Gâ hânân âknâle kwâknjan ândein, zo mârumb âkip. Oi Lazaro zâk umbâlâ ândeip, zo mârumb âkip. Zâk zorat umâlebân ândiap. Ka gâ ko sâknam kwâknjan ândiat.

²⁶ Osetniñjan sim patâ kinzap, gât ko zibâ zengâren dap op gibî? Oi zengâren gâbâ zi dap op koptgâbi?'

²⁷ Sikum a patâ, zâk itâ sâip, 'Ibânâ, nâi dâgoga nângâni.

²⁸ Ândi nâgât kamânân murâpnâ bâtnâmbut ândie. Zen sâknam kamân ziren gabegât Lasaro sângonguna âim girem den dâzângobap.'

²⁹ Sâi Abaramjâ sâip, 'Bunjâ. Mose sot Propete, zengât den girem ziap, zo nângâbi.'

³⁰ Sâi ko sâip, 'Ibânâ Abaram, yatâ bunjâ. Zengât den nângâm umziñ mân melânbi. Ka a nâinjâ mumunjan gâbâ zaat sâi ko umziñ melânbe.'

³¹ Sâi itâ sâmb dukuip, "Zen Mose sot Propete zengât den birâmeyân mumunjan gâbâ nâinjâ zaat ai dâzângoip yatik birâbi."

17

Bâlijanġât nep mân tuubi.

(Mt 18:6-7, 21-22; Mk 9:42)

¹ Yesuġa arâpnâ den itâ sâm dâzânġoip, “Bâlijanġât nep tuutuun, zo muyagibap. Dap yen zimbap? Ka a nâi zâk bâlijanġât nepnâ tuubap, yei, zâk dap upap?” ² Nâi zâk a giġinjâ nâi okġanġi bâlijnâ upap, zo ko tosa yâmbât mimbap. Mârumġan kât sumun yâmbât patâ gânduġan saamġâ saruyâm giari sâi ko zo bâbalaġ opap. Zen galem oranġâm ândibi.

³ Bukugâ nâi bâlijnâ oi kubikġanġâban. Otna umġâ melâni tosanġâ birâban. ⁴ Oi sirâm kânogân tosa nâmburân zagât muyagem sâp nâmburân zagât gam sapsuubap, ‘Buku yatâ otgim umnâ bâliġ uap,’ Zâk yatâ sâi tosanġâ birâban.”

Nânġâm pâlâtânġât den.

⁵ Aposolo zen Kembu itâ sâm dukuwe, “Gâ nânġâm pâlâtânġinjâ târokwap niġġâban.” ⁶ Sâne Kembuġa itâ dâzânġoip, “Nânġâm pâlâtânġinjâ bonġâ mâiktârâ, mundo keetġâ yatâ, zemziġji wakum nek ândi, zo sâmbuyânġâm saruyân gei kinbapġât dukune sâtziġ lubap.”

Anġâ Kembuġât nep tuum tâpâkumen.

⁷ Yatâ sâmnâ itâ sâip, “Zenġâren gâbâ a nâi, zâkkât kore anġâ nep tuum ândim mo râma galem ândim nâtiksisâisâi gâi itâ dukubap? ‘Gâ mirin zâi tâtna nalem om gibâ.’” ⁸ Yatâ bujnâ. Itâ dukubap, ‘Gâ sâġġum kâu lapġâ nalemnâ om pâna nia gikâ bet om nimban.’ ⁹ Nep a zo nep sâm pindip, zo tuugi nânġi âkip. Dabân sâm âlip kwâġġanġâbap? ¹⁰ Zenġât topziġ yatâ ziap. Zen Anutuġâ nep sâm ziġġip, zo op nânġâm itâ sâbi. ‘Nen kore a kwakmak. Nep sâm niġġip, zorigâk tuumen.’”

Yesuġa a kubikziġji âi mân nânġâwe.

¹¹ Yesuġa Yerusalem kamânân âibam Galilaia sot Samaria osetzikġan arip. ¹² Kamân nâin zari sâk bâlâ a bâzagât ziġâ ekġjâ âkġanâk kin den sâm itâ sâwe, ¹³ “O patâ Yesu, nenġât umġâ bâliġ oik.” ¹⁴ Sâne ziġġitġjâ itâ dâzânġoip, “Zen âim sâkziġjâ tirik namâ galem a tirâpziġġone ikpi.” Sâi zen âim tatne useziġ soġei sâkziġjâ âlip oip. ¹⁵ Oi zenġâren gâbâ a kânokġjâ useġâ soġei ekġjâ puriksâm ġâip. Puriksâm den kâtik sâm Anutu mânâpâseip. ¹⁶ Zâkġjâ Yesu kinj topġan gei zem tap sâiwap sâip. A zo Samaria hânân gokġjâ. ¹⁷ Yesuġa itâ sâip, “A bâzagât kubikziġġan. Nâmbutġjâ a nâmburân kimembut âlip ue, zo ikâ?” ¹⁸ Zenġâren gâbâ a nâi âburem gam Anutugâren sâiwap mân se? Birâm âine gâ kamân nâin gokġjandâ gikik gaat?” ¹⁹ Yatâ sâm Samaria a zo itâ dukuip, “Gâ nânġâm pâlâtânġanġât âlip uat, ġât ko zaat âi.”

Yesu takâbapġât den.

(Mt 24:23-28, 37-41)

²⁰⁻²¹ Parisaio a, zen Yesu mâsikâm sâwe, “Anutu um topġan tâtatġjâ, narâk ikâ zoren muyagibap?” Sâne itâ sâm dâzânġoip, “Anutugât um topġan tâtatġjâ, zo senġâ mân igikġjâ, ġât ko itâ mân sâbi, ‘Ziren âsagiap mo ândiren âsagiap.’ Nânġânek. Anutu um topġan tâtatġjâ, zo osetziġan âsagem ziap.” ²² Yesuġa arâpnâ itâ dâzânġoip, “ġâtâm narâk nâin, zoren a bonġâ âsagiapġât narâkġjâ iknam upi. Zo mân ikpi. ²³ Narâk zoren a nâmbutġjandâ sâbi, ‘O, ziren nenġâren âsagiap. Hân ândiren zenġâren âsagiap.’ Yatâ sânetâ mân âibi. Oi nânġâne mân bon upap. ²⁴ Hânpan zâk hân muruk toren toren âsagem nânġâmap, zo yatik a bonġâ nâġât narâknan âsagei a aksik nikpi. ²⁵ Kândom ko a narâk ziren ândie, zen a bonġâ nâ kândâtnone sâknam patâ nânġâbat.

²⁶ Noa ândeiġ, narâk zoren kut nâi nâi urâwe, zo yatik a bonġâ nâġât narâk zo mâte oi yatâ upi. ²⁷ Noa ândeiġ, narâk zoren a zen sii nalem sot too kâtik nem seroġ kwap ândiwe. Ambân anġâġwanġâ urâwe. Yatâ op mân nânġâm ândine Noa sot narâpnâ zen wanġâyân zâine too uurup takâm ġwâkâziġġip. ²⁸ Loti ândeiġ, narâk zoren yatik urâwe. Nalem sot too kâtik nem seroġ kwap ândiwe. Kut nâi nâi anġâġwanġâ urâwe. Nep kârâm kâmit mirâ nep tuuwe. ²⁹ Yatâ op ândine Lotinjâ Sodom kamân birâm ari narâk zoren sumbemân gâbâ kârâp sot kât kârâpnâ sot sumbem tipġjâ gem ġâi kamân zoren a ambân buġ op nânġâwe. ³⁰ A bonġâ nânġâ âsagibat, narâk zoren a yatik upi.

³¹ Narâk zoren a nâi sombemân tâpapġjâ sikum mimbapġât mirin mân zâibap. Nâi zâk nebân ândibapġjâ zâk kamânân mân âburibap. ³² Zen Loti âmbinġanġât den siġji nânġâbi. ³³ Nâi zâk ândiândinjâ anġân kâri gulipagobap. Nâi zâk ândiândinjâ biri muyagenġanġâbap.

³⁴ Nâ dâzânġua nânġânek. Nâtik zoren a zagât, zet mirâ nâin uman zeitâ nâi mem, nâi birâbat. ³⁵ Ambân zagât, zet nalem sobem tâitâ nâi ġâsum, nâi birâbat. ³⁶ (A zagât nebân kiritâ nâi mem, nâi birâbat.)”

³⁷ Yesu zâk den zo sâm nanġi arâpnâ ziġjâ mâsikâm sâwe, “Kembu, ikâ zoren âsagibap?” Sâne itâ dâzânġoip, “Bâu mo zuu kârokġjâ nâi zei zoren nûi keġ ziġjâ ninam mindume.”

18

Top likuliku aġât den siġji.

¹ Yesugât a, zen umziġjâ mân âkon op narâk dâp ninâu sâm ândibigât Yesuġa den siġji itâ sâm dâzânġoip, ² “Kamân nâin top likuliku a nâi ândeiġ. Zâk Anutu sot a

mân hurat kwâtzingip. ³ Oi kamân zorenâk ambân malâ nâi ândeip. Zâk narâk dâp a sâtjanganâren âim itâ dukumâip, 'Gâ betnan mem kâsanâ nekât den kubikpan.' ⁴ A sâtjâ zâk malâ zâkkât den birâmâip. Ândimjâ umjandâ itâ sâip, 'Nâ Anutu mo a hurat mân kwâtzingâman. ⁵ Ka malâ zâk narâk dâp sâp sâp gâmapkât beknjan mimbâ. Beknjan mân mia sâi ko âsâbân nâgâren gâi sâknâ âkon opap.' ⁶ Kambu zâk den zo sâp nangâm sâip, "A sâtjâ bâlijandâ den sâip, zo nangâm kwâtâtibi. ⁷ Anutugât a ambân gakârâpnâ, zen njâtik sirâm dâp konsâm ninâu sâme, zo mâkâzingâbap. ⁸ Zâk mân ândei kârep oi kegâk betzjan mimbap. A bonjâ nâjâ gâtâm âburem gam hânân a ambân nangâm pâlatânzjijoot muyagezingâbat mo bujâ? Zorat umzinj galem op ândibi."

Parisaio a sot kât miminjâ ninâu sâwet.

⁹ A nâmbutjâ, zen ândiandizingâgât nangâne fârârak oi a toren zengât nangâne mân dâp opmap. A yatâ zo, zengât den sumbjâ nâi itâ sâip, ¹⁰ "A zagât, zet Anutu mâpâsirâm tirik namin zâiwet. Nâi zâk Parisaio, nâi ko kât miminj a nâi. ¹¹ Parisaio a zâk kin zikjanganât nangi zari ninâu itâ sâip, 'O Anutu, a nâmbutjâ zen kâmbam kume. Kâmbu upme. Bâlijâ top top upme. Nâ zen yatâ bujâ. Kât miminjâ a ândiren zi itâ bujâ. Oi nâ zorat sâiwap dâgogan. ¹² Sirâm nâmburân zagât zorat umzan sirâm zagât nalem birâm zorat kendon ândiman. Oi kut nâi nâi memjâ bâzagârân gâbâ kânok zo gâgât sinji sâp pâmân.' Yatâ sâp ninâu sâip. ¹³ Kât miminj anjâ ko tutukuñan kin anjan op pindijsâm kin itâ sâp ninâu sâip, 'O Anutu, nâ bâlij nâme a. Nâ a bâlijâ zorat gâ mân birâniban.' Zâk yatâ sâp ninâu sâip."

¹⁴ Yesujâ yatâ sâmnjâ itâ sâip, "Nângânek. Kât miminj a zâk Anutujâ tosanjâ biri mirânan arip. Ka Parisaio zâk tosanjâ zemjanjip. Nâi zâk zikjanganât njângi zari Anutujâ kâbakñenjanjâbap. Nâi zâk zikjanganât njângi gijij oi Anutujâ mem zaatjanjâbap."

Yesujâ katep mâsop minzjijip.
(Mt 19:13-15; Mk 10:13-16)

¹⁵ Ambân zjij murarâpziñ diizingâm Yesugâren âim bikjâ gâsuzingâbapkat sâne arâpnandâ zjijitjâ kenjât minzjigâwe. ¹⁶ Yatâ utne Yesujâ arâpnjâ zângonsâi gane itâ dâzângoip, "Zen birâne katep mâik zen nâgâren ganek. Mân pâke kwatnek. Zi yatâ zo, zen Anutu um topjanjâ sinji kwatzingâzjijâ. ¹⁷ A ambân zjij umzinj diim gei katep yatâ upi, zen Anutu um topjan ândiandigât sinji upi. Ka nâi zâk katep yatâ mân upap, zâk mân bagibap."

Sikum a njâinjâ Yesugâren gâip.

(Mt 19:16-30; Mk 10:17-31)

¹⁸ Oi sikum a njâinjâ Yesu mâsikâm sâip, "Patâ âlipnjâ, nâ dap op ândiandi tâmbânjâgât sinji upat?" ¹⁹ Sâi Yesujâ sâip, "Nâgât âlipnjâ wangât nonsat? Âlip marijâ Anutu kânok. ²⁰ Oi gâ Kembangât gurumin den nangâmat. Zo itâ. Ap ambin, zet mân birâyanjâbap. Gâ kâmbam mân kumban. Gâ kâmbu mân upan. Gâ bukugangât sârân sâsârjâ mân sâban. Ibâ mamgâ hurat kwatzikâm sâtzik luban." ²¹ Sâi sikum a zâk itâ sâip, "Zo katepan gâbik topkwap op gâwan. Njâi mân bira ziap." ²² Sâi Yesujâ den zo nangâm itâ sâp dukuip, "Kânok birâna ziap, zo upan. Gâ kut nâi nâi tatgigap, zo aksik pam kât mem a kanpitâ zingâban. Yatâ op sumbemân sikumgoot upan. Oi ga nâ sot pâlatânj op moliniban." ²³ Yatâ dukui a zo sikum patâ zemjanjipkat umjâ bâlij oip.

²⁴ Yatâ oi Yesujâ ekjâ itâ sâip, "A kât sikum patânjâ Anutu um topjan bâginam kwakpi. ²⁵ Bâu patâ kamele, zâk kuup mâtâpnjan bagibap, zo yâmbâtjâ. Ka a sikumjootjâ Anutugât um topjan bagibagin, zo yâmbâtjâ walâwalâj." ²⁶ Sâi nangâm kirâwe, zen itâ sâp mâsikâwe, "Zo yatâ zorâj dap yatâ sumbemân baginat?" ²⁷ Sâne Yesujâ itâ sâp dâzângoip, "Anjâ kut nâi nâi utnam kwakme, zo Anutujâ mâtâpnjâ âlip muyagemap."

²⁸ Sâi Peteronjâ itâ dukuip, "Nen kut nâi njâinjâ aksik kândâtkom gâ moligiwen." ²⁹⁻³⁰ Sâi Yesujâ itâ dâzângoip, "Nâ perâknjak dâzângobâ. Zengâren gâbâ nâi zâk Anutu um topjan ândiandijâgât opnjâ kamânjâ mo ambâ murarâpnjâ mo âtâ murâpnjâ, mo ibâ mamzatjâ kândâtzanjâgobap, zo ko narâk ziren hâunjâ donjeb mimbap. Oi narâk patin ândiandi tâmbânjâ mimbap."

Yesu zâk mumbapkat sinji dâzângoip.

(Mt 20:17-19; Mk 10:32-34)

³¹ Yesu zâk arâpnjâ sâi gane itâ sâp dâzângoip, "Nânge. Nen Yerusalem kamânân zâinamen. Oi Propete a, zen a bonjâ nâgât den kulemguwe, zorat bonjâ âsagibap. ³² Nâ um kâtik a zengât bitzjan zaria den sâp sinnan gem sâp bâlij kwatnim sâknan tâpkubi. ³³ Oi inzutjâ lapitnim none mumbat. Mom sirâm karâmbut tapjâ mumunjan gâbâ zaatpat." ³⁴ Yesujâ yatâ sâp dâzângoip zen kwagâwe. Den zo topjâ mân nangâm, nangâne kwakmak oip.

Yesujâ Yeriko kamânân a sen njâtâtik njâi kubigip.

(Mt 20:29-34; Mk 10:46-52)

³⁵ Yesu zâk âim Yeriko kamân mâte oip. Oi matâp ginjan a sen njâtâtik nâi nalem sot kât, zorat oletzingâm tâip. ³⁶ A

kamut patâ zen mâtâp zoren âine kinziñ kwamit nângâm mâsikâziñgi sâwe, ³⁷ “Yesu, Nasarete goknâ gaap.” ³⁸ Sâne nângâmñâ den kâtiknâ sâp sâip, “Yesu, gâ Dawidigât kiun, nâgât umgâ bâliñ oik.” ³⁹ Yatâ sâi a kâdom âiwe, ziñâ den hirinsâm tâpâpkât dukuwe. Oi zâknâ den zo nângâm tâtâlim den kâtiknâ den sâip, “Gâ Dawidigât kuinnâ, nâgât umgâ bâliñ oik.” ⁴⁰ Sâi Yesunâ nângâm mâtâbân kinñâ sâip, “Zen nâgâren diim ganek.” Sâi sâne sen nâtâtiknâ zâkkâren gâi mâsikâm sâip, ⁴¹ “Nâ dap otgibatât sat?” Sâi sen nâtâtiknâ sâip, “Nâ sinnâ âlip upapkat nângan.” ⁴² Sâi Yesunâ itâ dukuip, “Singâ mânângârik. Nângâm pâlâtâñ kwatnigat, zorat âlipkâ uat.” ⁴³ Sâi zorenâk sinâ egip. Oi Yesu molim âimñâ ekñâ Anutu mâpâsiwe. A ambân ziñâ zo ekñâ Anutu mâpâsiwe.

19

Sakaioğât den sinji.

¹ Yesu zâk Yeriko kamân bagim âim tâip. ² Kamân zoren a nâi ândeip, kutnâ Sakaio. Zâk kât mimin a zengât a sâtnâ. Oi sikum mot donbep zemñangip. ³ A zorân Yesu ikpamñâ okñangip. Oi zâk a pânkânok, gât ko a ambân mindune osetziñan kin Yesu ikpam kwagip. ⁴ Yatâ op sârârâk kârâm âi a walâziñgâm Yesu ikpam wakum nak kwâkñan zâi tâip. Yesu zâk mâtâp zorik gam âibam oip. ⁵ Oi Yesu zâk nak zorat topñan âi sinâ pâi zari ekñâ itâ dukuip, “Sakaio, gâ kek gem ga. Nâ itârân gâgât mirin ga tâpat.” ⁶ Sâi yatigâk gem gam umâlîp opñâ Yesu diim mirânjan arip. ⁷ Oi a zen zo ekñâ nângâm bâliñ kwap sâwe, “Zâk wangât bâliñ mâme a zirat mirin zâi taap? Zâk mân orotñâ uap.” ⁸ Oi Sakaioñâ kin Kembu itâ dukuip, “Kembu nângâ. Kât sikumnâ kâsâpkum torenñâ a kanpitâ ziñgâbat. Oi a nâmbutñâ kât walâm betziñan mewan, zo yatik nânâ hâuñâ mem zâi pam walâm ziñgâbat.” ⁹ Sâi ko Yesunâ arâpñâ itâ sâp dâzângoip, “A zi Abaramgât kiunnâ. Zâk sot ambin murarñâ, zen itârânj sumbengât sinji ue. ¹⁰ A bonñâ nâ a tâmbetagoagonjan gâbâ kubikziñgâbam gem gâwan. Kubikziñga sumbengât sinji upi.”

A kât ziñgâziñgânjngât den sumbuñâ. (Mt 25:14-30)

¹¹ Yesu sot arâpñâ, zen âim Yerusalem kamân goot goot utne a ambân Yesu moliwe, ziñ itâ sâwe. “Anutu um topñan ândiândigât narâknâ mâte uap.” ¹² Sâne zorat Yesunâ den sumbuñâ itâ sâp dâzângoip, “A patâ nâiñâ hân kârebân âim kot patâ mem kamânân âburibat sâp ba arip. ¹³ Âibam kore arâp bâzagât minduziñgâm kât ekap kânok kânok ziñgip.

Ziñgâm itâ dâzângoip, “Zen kât ekap zi mem nep tuunetâ lañ kâri gâbat.” ¹⁴ Dâzângom ari kamân zorat mâirâpñâ, zen zâkkât âkonziñgipkât kore a sâpungune âimñâ a kutâ patâgâren âim itâ dukuwe, ‘Mân kembu otningâbapkat nângan.’ ¹⁵ A patâ zo ari ko a kutâ zâk lañ hân galem sâp pindi âbureip. Âburem gamñâ kore a kât ziñgip, zo gabi sâi mindum gawe. Ganetâ itâ mâsikâziñgip, ‘Kât ziñgâwan, zo mem nepñâ tune dabutâ âsagiap?’ ¹⁶ Sâi a nâiñâ gamñâ sâip, ‘Patâ, kât ekap kânok nigin, zorân târokwap bâzagât âsagiap.’ ¹⁷ Sâi patâñâ itâ dukuip, ‘Gâ âlip uat. Gâ kore a âlipñâ, gât ko kamân bâzagât zengât galem a op ândiban.’ ¹⁸ Yatâ sâi kore a nâiñâ gam sâip, ‘Patâ, kât ekap nigin, zo mem nepñâ tuuga bâtnâmbut âsagiap.’ ¹⁹ Sâi itâ dukuip, ‘Âlipñâ. Gâ kamân bâtnâmbut zengât galem a op ândiban.’ ²⁰ Sâi kore a nâiñâ gamñâ sâip. ‘Kât ekap nigin, zo hâmbânâ kâpim pa ziap. ²¹ Nâ gâgât topkâ itâ nângan. Gâ a bâliñâ. Gâ kut nâi nâi mân tuum a nâmbutñâ ziñ tuune muyagei mimbatkât sâmat. Gâ gikak nep mân kârâm kâmitmat. Nâmbutñandâ tuune bon mimbatkât sâmat. Zorat gâgât kenğât op kâtkâ dâñâk pa taap.’ ²² Sâi patâñâ itâ sâp dukuip, ‘Kore a bâliñâ gâ. Gikak den sat, zo mâburem dâgobâ. Gâ nâgât itâ nângâmat. Nâ a bâliñâ. Ninak kut nâi nâi mân muyagem meman. Oi ninak nep mân kârâm kâmitñâ nâmbutñandâ kârâm kâmitne bon oi nimbatkât sâman. ²³ Gâ topnâ yatâ nângâm kât giwan, zo kât a ziñgâna nepñâ tuune âburem ga târokwap membam.’ ²⁴ Sâmpñâ a kirâwe, zo itâ dâzângoip, ‘Zen kât ekap pindâwan, zo beknjan mem bâzagât mem ândiap, zâk pindânek.’ ²⁵ Oi ziñâ sâwe, ‘Zâk bâzagât mem ândiap, zo ka.’ ²⁶ Sâne sâip, ‘Nâ dâzângua nângânek. Nâi zâk kut nâi pinda mem ândei târokwâkñangâbat. Oi nâi zâk kut nâi pinda mân mem ândei, zo beknjan mia yen ândibap. ²⁷ Kâ kâsarâpñâ zi mân galemnângobap sâwe, zo minziñgâm gamñâ mâtenanâk zângom nângânek.’”

Yesu zâk donji kwâkñan Yerusalem kamânân zarip.

(Mt 21:1-11; Mk 11:1-11; Yo 12:12-19)

²⁸ Yesu zâk den sâp kwâkâm Yerusalem kamân zâibam zarip. Oi kâdom otziñgâm zarip. ²⁹ Âimñâ Oliwa bâkñan âim Betepage sot Betania kamân mâte otziñgip. Oi arâp zengâren gâbâ a zagât sângonzâkom itâ sâip, ³⁰ “Kamân nâmbutken, zoren arit. Âimñâ donji sigan tâgân saane kinzap, zo muyagibabot. Zo anâ kwâkñan mân tâtatñâ, zo ujakñâ. Oi zo olañ diim gâit. ³¹ Olanitâ a nâiñâ wangât miabot sâi itâ dukubabot, ‘Kembuniñangâren nep

muyagei zirat sap.' ”³² Sâi azatnâ zet sâip dâp âi muyâgiwet. ³³ Donji olañ kir-itâ mâirâpñandâ mâsikâzikâwe, “Wangât olañsâbot?” ³⁴ Sâne ziknâ sâwet, “Kembunâ nep muyagei zirat sap.” ³⁵ Yatâ sâim Yesugâren diim aritâ hambâziñ donji kwâkan pamnâ Yesu aline donji kwâkñan zâi tâip. ³⁶ Zâim ari hambâziñ mâtâbân lãngat âiwe. ³⁷ Oliwa bâkñan gâbâ gi-ari a ambân kãmut gakânâ, zen kulem top top tuugi igâwe, zorat sâtâre op kep mem Anutu sâim âlip kwâkñangâwe. ³⁸ Oi itâ sâwe, “Oe, a kutâninâ zâk Kembugât sâtkât gaap. Zâk sâim âlip kwâkñangâm sâná. Oe, u sumbemân Anutu sâim âlip kwâkñangânat. Sumbemân lumbenâ zimbap.” ³⁹ Sâim âine Parisaio a nãmbutñandâ a osetziñ kin itâ dukuwe, “Patâ, arâpkâ sâna birânek.” ⁴⁰ Sâne sâip, “Nâ dâzãngua nãngãnek. Zen hirinãsâne sâi ko kât zinj den sâim mãpãsenibe.”

Yesunâ Yerusalem kamãngât iseip.

⁴¹ Yesu zâk âimnâ Yerusalem kamân mãtëyãk ek kin umbâla op iseip. ⁴² Isemnâ Yerusalem mãirãp zengãt itâ sâip, “Lumbenâ ândim sâi ek nãngãbe? Sinziñ bãpsãsãñ, gât ko mân ek nãnge. ⁴³ Gâtãm narãk nãin kãsaziñ gamnâ kamãnzij doongum ândine kwakpi. ⁴⁴ Mirã kamãnzij kom kindiñkãndanj tuum zinjã sot murarãpziñã zãngom mem nãi nãi otziñgãne mirã kamân kwamen zimbap. Wangât, Kembuzinjã nã zengãren ga mân nek nãngãwe, zorat kut nãi nãi zo muyageziñgãbap.”

Yesunâ tirik namã hãlãlu sãip.

(Mt 21:12-17; Mk 11:15-19; Yo 2:13-22)

⁴⁵ Den zo sãim nãngãm tirik namin zariñ. Zari kut nãi nãi angãgwanã op kine itâ sãim moliziñgip, ⁴⁶ “Namã zirat Kembugât den kulem nãi ziap, ‘Namãnã zi ninau namã upap.’

Ka zen ko utnetã kãmbu a zengãt kãt ki yatã uap.” ⁴⁷ Sirãmñã sirãmñã Yesunâ tirik namin zãim den sinji âlip dãzãngom ândeip. Oi tirik namã gãlem a sot pãtãrãpziñã, zen kune buñ upapkãt den sãim kãtãñ urãwe. ⁴⁸ Yatã sãne a ambân yenñã, zen aksik Yesugât diñã nãngãne imbanã opmãip, zorat patãrãpziñã zengãren kwagãwe.

20

Yesu sot a sãtnã, zen den ãraguwe.

(Mt 21:23-27; Mk 11:27-33)

¹ Narãk nãin Yesunâ tirik namin a den sinji âlip dãzãngom kiri tirik namã gãlem a patã sot Kembugât gurumin a sot gãlem a, zen itã dukuwe, ² “Gã dãtnãngo. Nãigãt sãtkãt kut nãi nãi zo opmat? Nãinã yatã upan sãim gigipkãt opmat?” ³ Sâne Yesunã

dãzãngoip, “Nãngoot den nãi mãsikãziñgã dãtnonek. ⁴ Yohane too sanjon nep tuugip, zo nãigãt sãtkãt tuugip? Anutugãt sãtkãt mo agãt sãtkãt?” ⁵ Yatã sãi zen ziinjãk itã ãraguwe, “Nen Anutugãt sãtkãt tuugip sãindã sãbap, ‘Zen wangãt diñã mân luwe?’ ⁶ Mo agãt sãtkãt tuugip sãindã a zinjã kãtnã nãngobi. Zen Yohanegãt nãngãne propete bonnã opmãip, zorat.” ⁷ Zorat opnã Yesu itã dukuwe, “Nen Yohanegãt topnã mân nãngen.” ⁸ Sâne itã dãzãngoip, “Zo sãne sãi ko nãngoot nãigãt sãtkãt opman, zo dãzãngobam. Ka zen mân se, zorat mân dãzãngobat.”

Waiñ nep gãlem a bãliñã.

(Mt 21:33-46; Mk 12:1-12)

⁹ Yesunã a ambân den sumbunã nãi itã sãim dãzãngoip, “A nãinã waiñ tãk nep kãrãm kãmripi. Kãmritnã gãlem a zãmban hãn kãrebãn âi ândeip. ¹⁰ Oi bonnã mimiñ narãknã mãte oi kore a nãi bonnã nãmbut mimbapkãt sãngongui arip. Âi taki gãlem a zinjã kom molinetã bet bãsãñ gãip. ¹¹ Âburei mariñandã dum kore a nãi sãngongui arip. Sãngongui ari yatigãk kom moline bet bãsãñ ãbureip. ¹² Oi mariñandã dum kore a nãi sãngongui arip. Ari yatigãk kom eksãne ãbureip. ¹³ Yatã utnetã waiñ kãlam mariñandã sãip, ‘Zi dap upat?’ Mariñangãt nannã nãi ândeip, zo ziknã nannã kãnok. Oi umñã zãkkãren kinmãip. Mariñandã itã sãip, ‘Nã itã upat. Nã nannã zi sãngongua ari ek âlip hurat kwãkñangãbi.’ ¹⁴ Oi gãlem a zen nannã eknã ãragwãragu op sãwe, ‘Zãknã zi gãtãm kãlam mariñã upap, zorat ko koindã kãlam zi nenjãt sinji upap.’ ¹⁵ Yatã sãmñã mem kãbakñem âi kune moip. Yatã utne kãlam mariñã zãk dap yatã otziñgãbap? ¹⁶ Nãnge. Zãknã ga gãlem a zãngoï mune kãlamñan gãlem a urãknã zãmbanbap.” Yesunã yatã sãi a ambân zen nãngãm itã sãwe, “Oponj, zo nenjãren zo yatã mân ãsagibap.”

¹⁷ Sâne Yesunã zinjãitnã sãip, “Kembugãt ekabãn den kulem nãi itã ziap, zo topnã dapkãt?

‘Mirã tuutuun a, zen kunkun nãi eknã ãkon op birãwe. Kembunã kunkun zorãñã mem namin kwãnãngip. ¹⁸ A nãi zãk kunkun zorãñ komnã sãknã tãmbetkubap. Oi kunkun zorãñ a nãi kwãkñan kumbap, zo ko kom kwãndãlibap.’”

¹⁹ Yatã sãi Kembugãt gurumin den zorat gãlem a sot tirik namã gãlem a patã, zen sirãm zorenãk gãsunam urãwe. Oï a ambân zengãt kenjãt op birãwe. Zen itã nãngãwe, “Yesunã den sumbunã sãip, zo nenjãt op sãip.”

²⁰ A patã, zen Yesu gãsum kumbigãt a sãngonzãngone tik ek molim ândiwe. A zo

ziñâ târârak holi yatâ ândim Yesu denñâ sâkñanâk sâm diim a kutâgâren âi pânam urâwe. ²¹ Den sâm mâsikâ okñanğâm sâwe, “Patâ, nen gâgât topkâ nânğâmen. Gâ den târârak dâtnânğomat. Oi patâ walâzingâm den mân sâmat. Oi Anutugât mâtâp ziap, zo bonñanâk sâm kusikñan pâmat. ²² Zorat sâna nânğânâ. Roma a kutâ patâ Sisa kât pindânat, zo orotñâ mo mân orotñâ?” ²³ Sâne Yesuñâ sarâziñanğât topñâ nânğâm sâip, ²⁴ “Zen kât nâi mem tirâpnone ikpâ. Zoren nâigât holi tobat ziap?” Sâi ziñâ sâwe, “Roma a kutâ Sisagât holi tobat.” ²⁵ Yatâ sâne dâzânğom sâip, “Sisagât sinji, zo Sisa pindâbi. Anutugât sinji, zo Anutu pindâbi.” ²⁶ Yatâ sâi zen diñâ zo saanam a ambân mâteziñan kwagâwe. Zorat den hâuñâ mân sâm diñâ mâpâsiwe.

Mom zaatzañanğât Yesu mâsikâwe.
(Mt 22:23-33; Mk 12:18-27)

²⁷ Zen âine Sadukaio a nâmbutñâ zen Yesugâren gawe. A zo ziñâ momñâ za-atzaat, zo mân ziap sâmarâwe. ²⁸ A zo ziñ gam Yesu itâ sâm mâsikâwe, “Patâ, Mose zâk den itâ sâm kulemguip, ‘A nâiñâ ambân memñâ katepñâ mân âsagei ândim moi munğandâ malâ zo mei âtananğât sinji katep muyagibap.’” ²⁹ Oi zorat sâindâ nânğâ. Âta mun nâmburân zagât ândiwe. Oi âtâziñ ambân mem kiun buñ ândim moip. ³⁰ Moi munğandâ malâ zo mem yatik kiun buñ ândim moip. ³¹ Moi munñâ nâiñâ yatik malâ zo meip. Yatik yatik âta mun nâmburân zagât, zen ambân kânok zo mem kiurâpziñ buñ mom nânğâwe. ³² Munetâ bet ambân malâziñ zo moip. ³³ Oi a nâmburân zagât zen ambân kânok zo miwegât mumuñan gâbâ zaatzaat narâkñan ambân zo nâigât ambân upap?”

³⁴ Sâne Yesuñâ itâ sâm dâzânğoi, “Hanân zi a ambân miyanğame. ³⁵ Narâk patin ko Anutuñâ nânğâziñi dâp oi ândiândi kâtikkât zaatpi, a ambân zen dum mân miyanğabi. ³⁶ Zen mumuñan gâbâ zaatñâ dum mân mumbi. Zen Anutugât nan bârarâp op Anutugât sumbem arâp yatâ op ândibi. ³⁷ Mumuñan gâbâ zaatpi, zo Mosenâ kârâp nak topñan âsagei egibân den zo sâm muyageip. Zâk Kembangât den itâ sâm kulemguip, ‘Zâk Abaram sot Isaka sot Yakobo zengât Anutu.’ Nâ zorat sa nânğâne. ³⁸ Anutu zâk mom buñ urâwe, zengât Anutu buñâ. Zâk wâgân ândie, zengât Anutu. Anutuñâ zengât nânği aksik patâ wâgân ândie.”

³⁹ Yesu zâk yatâ sâm dâzânğoi Kembangât gurumin den zorat galem a nâmbutñandâ sâwe, “Patâ gâ den sâna âlip uap.” ⁴⁰ Yatâ sâi ko narâk zoren gâbâ zen dum mâsikânam kenğât op birâwe.

Yesu zikñak Kristogât mâsikâziñgip.
(Mt 22:41-46; Mk 12:35-37)

⁴¹ Yesuñâ itâ sâm mâsikâziñgip, “Kristo, zâk Dawidigât kiun sâme, zo dapkât?” ⁴² Dawidi zikñak Psalm ekabân den nâi itâ sâm kulemguip, ‘Kembu zâk nâgât kembu itâ sâm dukuip. ⁴³ “Nâgât âsannâ bongen tâtna kâsarâpkâ minduziñga kinganğât kombân upi.”’ ⁴⁴ Dawidiñâ Kristogât kembunâ sâip, zorâñ dap op kiunñâ uap?”

Kembangât gurumin a, zengât den girem sâip.

⁴⁵ Oi a ambân mâteziñan arâpñâ itâ sâm dâzânğoi, “Kembangât gurumin a yatâ mân ândibi. ⁴⁶ Zen hambâ kêrep mem ândine a ziñ sombemân muyageziñgâm sâm âlip kwatziñgâbigât umziñ kinmap. Oi mâpâmpâse namin sot nalem ninin namin a sâtrñâ tâtarân tâtnat sâme. ⁴⁷ A yatâ zorâñ ambân malâ zengât mirâ kut nâi nâi lañ mime. Oi a ambân mâteziñan ninâu kêrep sâm tosaziñ kwârakume. A zo zen gâtâm tosaziñanğât hâuñâ yambâtñâ mimbi.”

21

Ambân malâ nâiñâ kâtñâ tirik namin pâip.

(Mk 12:41-44)

¹ Yesuñâ sinñâ pâi ari egi sikum a ziñâ Kembangât sinji kât pane giari egip. ² Oi ambân malâ kanpitâ nâi, zorâñ gam kât kuriñâ zagât pai giari egip. ³ Yatâ oi Yesuñâ ekñâ sâip, “Nâ perâkñak dâzânğobâ. Ambân malâ kanpitâ, zâk kât paap, zorâñâ walâziñgap. ⁴ Sikum a zen mamñâ âmbi ze ko nâmbutñik pe. Oi ambân kanpitâ, zâk kâtñâ pam nanğâm yenâk ândiap.”

Wesâk muyagibap.

(Mt 24:1-14; Mk 13:1-13)

⁵ A nâmbutñâ zen tirik namâgât den itâ sâwe, “Kât neulenoot âlipñâ tuune hikpârâkñoot kirip.” Zo ek sâm kine Yesuñâ dâzânğoi. ⁶ “Narâk nâin kâsaziñ gam namâ neulenoot zi kândañne giligâlâksâm buñ op nanğabap.”

⁷ Oi ziñâ sâwe, “Patâ, sat, zo narâk ikâ zoren muyagibap? Narâk zo mâte oi wesâk dap dap yatâ muyagibap?” ⁸ Sâne Yesuñâ itâ sâip, “Um gulip kwatziñgâbegât gasâziñ kârâm ândibi. A donbeññâ gam itâ sâbi, ‘Nâ Kristo. Bâliñan gâbâ mâkâziñgâbapkat sâsân, zo nâ.’ Nâmbutñâ itâ sâbi, ‘Narâkñâ mârur mâte uap.’ Yatâ sâne a yatâ zo zengât den nânğâne bonñâ buñ upap. ⁹ Oi kâmbamgât den sinji nânğâm mân kenğât upi. Kut nâi nâi yatâ zo âsagibapkat sâsân. Oi yatâ muyagem ze narâk kek mân âkâbap.”

¹⁰Yatâ sâmb sâip, "Hânjâ hânjâ, kâmutnjâ kâmutnjâ, zen kâsa op zimbi. ¹¹Wârîj patâ mimbap. Pu sot mâsek patâ muyageziŋgâbap. Oi sumbemân wesâk imbânjâ muyagibap."

Den singi âlipkât kâmbam muyagibap.

¹²"Yatâ mân âsagei zen gâsuziŋgâm zângom moliziŋgâbi. Oi gâsâzângom mâpâmâpâse namin sot tâk namin zâmbânbi. Oi a kutâ sot a galem, zengâren diiziŋgâm âibi. Zo nâgât kot mem ândiegât yatâ otziŋgâbi. ¹³Oi narâk zoren nâgât topnâ, zo sapsum ziŋgâbi. ¹⁴A zengât mâteziŋan kin den dap sânat sâmb mân nângâm kwâkâ upi. ¹⁵Ninak den nângânângâ âlipnjâ ziŋga kâsarâpziŋjâ zen dinziŋjâ nângâmjâ mân kumbi.

¹⁶Oi zorik bujâ. Ibâ mam, âtâ mun, torerâp sot bukurâpziŋjâ, ziŋjâ sâne gâsuziŋgâm zângobi. Oi zengâren gâbâ a nâmbutnjâ mumbi. ¹⁷A donjep zen kutsiŋginanŋgât opnjâ um kâlak otziŋgâbi. ¹⁸Yatâ otziŋgâne nânjâ galem otziŋga kâukziŋjâ sâmot nâi mân buj upap. ¹⁹Zen kâtigem âim ândiândiziŋjâ muyagibi."

Yerusalemgât den.

(Mt 24:15-21; Mk 13:14-19)

²⁰Kâsarâpziŋjâ zen gam Yerusalem kamân haamgune sâbi, 'Kamâniŋjâ patâ kândaŋne kwamen zimbapkât narâkŋjâ mâte uap.'

²¹Oi Yudaia hânân ândibiŋjâ zen sârârâk kârâm ba barâ kâtikŋan âibi. A ambân Yerusalem kamânân ândibiŋjâ yatigâk sârârâk kârâm âibi. A ambân kamân âkŋan ândibiŋjâ Yerusalem kamânân mân zâibi. ²²Narâk zoren tosaziŋjâ hâuŋjâ mâkâbapkât narâk muyagibap. Oi Kembugât den ekabân ziap, zo bonnjâ muyagibap.

²³Yei, ambân kâmborâ sot katep namân gokŋjâ, zen dap upi? A kâmut zi zengâren tosagât hâuŋjâ Kembujâ sâknam patâ ziŋgâbap. ²⁴Oi kâsa ziŋjâ a ambân nâmbutnjâ kâmbamnjâ zângom nâmbutnjâ diiziŋgâm hân toren toren âine zengât kore a ambân op ândibi. Oi hân nâin gâbâ um kâtik, ziŋ gam Yerusalem kamân kiom patâ tuum ândine narâkziŋjâ âkâbap."

Narâk patâgât den.

(Mt 24:29-35; Mk 13:24-32)

²⁵"Bet mirâsiŋjâ sot kâin sângelak sen pupnjâ muyagibap. Muyagei a ambân kâmutnjâ kâmutnjâ, zen kwakmak upi. Oi saru âbâŋgum kwatmit patâ muyagei nângâne kwakmak oi kengât upi. ²⁶Oi Anutuŋjâ sumbem mâŋgei olayaŋgâm imbanjâ buj upap. Oi a ambân, ziŋ kut nâi nâi muyagibap, zorat nângâm kwâkâmjâ kengât opnjâ munam op kinbi. ²⁷Oi a bonnjâ nâ unumunum kwâkŋan imbanjâ âsakŋânoot ga nikpi. ²⁸Kut nâi nâi zo âsagei

kâkpam ekŋjâ itâ sâbi, 'Gâsuniŋgâbapkât narâk mâte uap.'

²⁹Yesujâ yatâ sâmb den sumbujâ nâi itâ târokwap dâzângoiŋ, ³⁰"Zen dâgop nak ekŋjâ topnjâ itâ sâme, 'Ium burutuksâi maa narâk upamop.' ³¹Yatik kut nâi nâi san, zo muyagei ekŋjâ sâbi, 'Anutu um topŋan ândiândiŋ, zorat narâk mâte uap.'

³²Nâ perâkŋak dâzângobâ. A kâmut zi ândie, zen mân mune kut nâi nâi san, zo muyagibap. ³³Hân sot sumbem buj upabot. Nâgât den zo ko mân buj upap."

Um wâgân ândibi.

(Mk 13:33-37)

³⁴"Sii nalem nem kut nâi nâi yenŋanŋât nângâm ândine um nângânângâziŋjâ buj oi narâk patâgât mân nangâm ândine muyagei pârâkpam lâu taktak upegât gasâziŋjâ kârâm ândibi. ³⁵Narâk patâ zo hân dap a aksik dâpziŋjâ oi muyagibap. ³⁶Zorat zen um wâgân ândim ninâu sâmb ândine Kembujâ imbânjâ ziŋgi kut nâi nâi âsagibapkât sâsânjâ, zo âsagei ândine a bonnjâ nâ takâm ga mâtenan kâtigem kinbi." Yatâ sâmb dâzângoiŋ.

³⁷Yesu zâk sirâmân tirik namin den singi âlip dâzângom ândeip. Oi mirâ nâtiksâi birâziŋgâm Oliwa bâkŋan zâi zemâip. ³⁸Mirâ haŋsâi a ambân aksik zâkkât den nângânâm tirik namin zâiwe.

22

Yudanjâ Yesu tirâpziŋgobapkât sâip.

(Mt 26:1-5, 14-16; Mk 14:1-2, 10-11; Yo 11:45-53)

¹Yuda zengât kendon patâ kutnjâ Pasowa, narâkŋjâ mâte oip. ²Tirik nama galem a patâ sot Kembugât gurumin den zorat galem a, zen a ambân zengât kengât op, dap op Yesu koindâ mumbap sâmb mâtâp kâruwe.

³Yatâ op ândine Sataŋnjâ Yesugât a nâi kutnjâ Yuda, Karioto kamânân gokŋjâ, zâkkât umŋan giarip. ⁴Giari tirik namâ galem a patâ sot kâwâli a zengât galem a patâ zengâren âim tirâpziŋgoi gâsubigât dâzângoiŋ. ⁵Oi zen nângâm umziŋjâ âlip oi sângânjâ kât pindâbigât sâwe. ⁶Sâne dinziŋjâ lum sâmb kâtigem Yesu tigâk tirâpziŋgobam ek kârûm ândeip.

Yesu sot arâpŋjâ, zen kendon patâgât nalem niwe.

(Mt 26:17-25; Mk 14:12-21; Yo 13:21-30)

⁷Kendonân nalem niniŋjâ narâk oip. Narâk zoren râma gwamnjâ kom gam omarâwe. ⁸Oi Yesujâ Petero sot Yohane itâ sâmb sângonzâkoip, "Zet âim Pasowa kendongât nalem om kâtâŋ tuubabot." ⁹Sâi zikŋjâ itâ sâmb mâsikâwet, "Mirâ ikâ zoren undat?" ¹⁰Sâitâ itâ sâmb dâzâkoip,

“Nānggit. Zet kamānān zāim a n̄ai egitā too āmaṅpoot muyagem mem mirin zari molim zāibabot. ¹¹ Zāim mirā mariṅā itā dukubabot, ‘Patānā gāgāt itā sap, ‘Mirā umṅā ikā zoren nā sot arāpnā Pasowa nalem ninat?’” ¹² Sāitā zākṅā mirā umṅā patā n̄ai kian tātātṅā kubikkubikṅā, zo tirāpžakoi zoren nalem om kātāṅ tubabot.” ¹³ Zet āim Yesuṅā s̄aip d̄ap muyagiwet. Oi zoren Pasowa nalem om kātāṅ tuuwet.

Pasowa nalem nem waiṅ too ziṅgi niwe.

(Mt 26:26-30; Mk 14:22-26; Yo 13:21-26;

1 Kor 11:23-26)

¹⁴ Nalem ninin narākṅā oi ko Yesu sot arāpnā zen nalem ninam zāiwe. ¹⁵ Zāine Yesuṅā itā s̄aip, “Sāknam narāk māte oi nalem zi zen sot nimbatkāt otnigap. ¹⁶ Nā sa nāṅgānek. Pasowa nalem dum mân nem āndia Anutu um topṅan zorat bonṅā, zo āsagibap.”

¹⁷ Yatā sāmṅā waiṅ hākop mem s̄aiwap sām itā s̄aip, “Zi mem nem āṅgānek. ¹⁸ Nā dāzāṅgobā. Waiṅ too dum mân nem āndia Anutugāt um topṅan āndiāndiṅ, zo muyagibap.” ¹⁹ Den yatā sāmṅā nalem n̄ai memṅā s̄aiwap sām mamuṅ itā sām ziṅgip, “Zi sununnā. Zo zengāt siṅgi san. Nāgāt nāṅgām itā nem āndibi.” ²⁰ Nalem nine waiṅ too hākop mem ziṅgām s̄aip, “Hākop ziren tārotāroniṅ irakṅaṅgāt gilāmnā taap. Gilāmnā zo, zengāt op hānān gībap.

²¹ Oi nāṅgānek. A kāsārāpnā zengāt berān nābanbap, zākṅā nā sot tātārān nalem ārāndāṅ mem nem tet. ²² A bonṅā, nā mātāp sām ninin, zorik āibat. Ka a n̄ai tirāpžāṅgoi gāsunibi, yei, zāk hāuṅā yāmbātṅā mimbap.” ²³ Yatā s̄ai arāpnā zen kāmuziṅan gābā n̄aiṅā yatā upap sām māsikāyāṅgāwe.

Arāp zen den s̄arek āraguwe.

(Mt 20:25-28; Mk 10:42-45)

²⁴ Yesu arāpnā, zen osetniṅan gābā n̄aiṅā patāniṅā upap sām den s̄arek āraguwe. ²⁵ Utne Yesuṅā itā sām dāzāṅgoip, “Hān a kutā, zen kore a gāsāzāṅgome. A zāizāiṅ, zen a yenṅandā sām ālip kwatziṅgāme. ²⁶ Ka zengāren yatā mân āsagibap. Zengāren a patānā māikkāt holi yatā upap. Oi a sātṅandā kore a yatā op āndibap.

²⁷ Zen s̄aneṅ. Ikā zorāṅ zāizāiṅā? Nalem yen tap nininā, zorāṅ zāizāiṅ mo nalem uunā, zorāṅ zāizāiṅ? Yen tap nimbap, zo zāizāiṅ nāṅgāme. Nāṅā ko zengāt oserān kore a yatā op āndian. ²⁸ Nā hānān sāknam nāṅgām āndia nā sot tap ek āndie. ²⁹ Oi Ibānandā imbanā nigi a ambān zengāt patāziṅ op āndibat. Zen zo yatik a ambān zengāt a sātṅā op āndibigāt sām ziṅgan. ³⁰ Zorat nāṅā sa zen nā sot

nalem nem sātāre op a kembu tātārān tap Isirae a kāmūt kiin zāgāt, zengāt den sām kwākābi.”

Yesuṅā Petero girem den dukuip.

(Mt 26:31-35; Mk 14:27-31; Yo 13:36-38)

³¹ Yesuṅā itā s̄aip, “Simon, Simon, a zen kopi māndālem kubikṅā sākṅā birāme, zo yatik gā Satāṅgāt bikṅan zāibāṅgāt sap. ³² Oi nāṅā ko nāṅgām pālātāṅgā lorem buṅ opapkāt nināu san, gāt ko āburemṅā bukurāpka tānzāṅgoban.”

³³ Sāi Peteroṅā itā dukuip, “Kembu gā tāk namin mo gone mumban, zo ālip nā yatik otnibi.” ³⁴ Oi Yesuṅā s̄aip, “Petero, nā dāgoga nāṅgā. Kurukṅā diṅ mân s̄ai s̄ap karāmbut kwāimbāniban.”

³⁵ Yatā sām s̄aip, “Nāṅā sāṅgonzāṅgua kāt sot irā, ki pāke buṅ āim zorat kāruwe?” Oi ziṅā s̄awe, “Yatā buṅā.” ³⁶ Sāne itā tārokwap dāzāṅgoip, “Narāk ziren ko a n̄ai zāk kāt zemṅāṅgap oi mem āibap. N̄ai zāk kāt zemṅāṅgap oi gorem āibap. N̄ai zāk kāmbāṅgāt s̄au patā buṅ oi hāmbāṅā kwākām ziṅgi s̄au n̄ai pindāne mem āibap. ³⁷ Nā sa nāṅgānek. Propete ziṅ nāṅāt den kāṅṅan itā kulemguwe, ‘Zāk bāliṅ māme a zengāt oserān pam itā s̄awe, ‘A zi, zen bāliṅ māme a.’ Den zo bon upap. Oi nāṅāt den sāsāṅ, zo aksik patā bon op nanṅābāpkāt narāk māte uap.” ³⁸ Sāi arāpnā ziṅā dukuwe, “Kembu eknan. Kāmbāṅgāt s̄au patā zagāt mien.” Sāne s̄aip, “Ālipṅā.”

Gezemeṅe kālāmān āiwe.

(Mt 26:36-46; Mk 14:32-42)

³⁹ Yesu zāk n̄atik d̄ap opmāip, yatā op Oliwa bākṅan zari arāpnā zen molim āiwe. ⁴⁰ Zoren takām Yesuṅā arāpnā itā dāzāṅgoip, “Zen māsimāsikāyān loribegāt nināu s̄aneṅ.” ⁴¹ Yatā sām kāt lum pāindā āimāp, yatā āim simin liim kwap itā sām nināu s̄aip, ⁴² “Ibānā, nāṅgānim sāknam kāmūt zi betnan mena buṅ oik. Oi nāṅāt den buṅā, gāgāt den, zo kātigibap.”

⁴³ Yatā s̄ai s̄umbemān gābā s̄umbem a n̄aiṅā gem gam imbanā pindām mem kātikṅan kwākṅaṅgip. ⁴⁴ Umṅan sāknam doṅbep patā oi kātigem nināu s̄aip. Oi obakoi, obak zorāṅ hānān gei gilām yatā oip.

⁴⁵ Nināu sāmṅā zaatṅā arāpnā zengāren āim ziṅgirip. Zen umbālāṅā mem lotṅan kwatziṅgi uman ziwe. ⁴⁶ Zine Yesuṅā ziṅgit s̄aip, “Zen wangāt uman zie? Zen māsimāsikāyān loribegāt zaatṅā nināu s̄aneṅ.”

Yesu gāsuwe.

(Mt 26:47-56; Mk 14:43-50; Yo 18:3-12)

⁴⁷ Yatā sām kiri a kāmūt patā gawe. Oi arāpnā zengāt bukuziṅā, kutṅā Yuda, zākṅā kāndom otziṅgi Yesugāren gawe.

Yuda zâk lum mânganbapkât Yesugâren gâip. ⁴⁸ Gâi Yesuñâ itâ sâmb dukui, “Yuda, Gâ wangât a bonñâ nâ lum mânganim sâna gâsuninam ue?”

⁴⁹ Oi Yesugât a gakânâ, zen kut nâi nâi muyagibâ sâi ekñâ sâwe, “Kembu sâna nângâm nen zângonâ?” ⁵⁰ Yatâ sâmnâ zengâren gâbâ nâinâ tirik namâ galem a patâgât kore a nâi kindapñâ kârâm kwâkip. ⁵¹ Oi Yesu zo ekñâ sâip, “Zen birânek.” Yatâ sâmb a zo kindapñâ mem târokwaip.

⁵² Tirik nama galem a sot kâwali a sot a kâukñâ, zen gâsunam gane itâ sâmb mâsikâzingip, “Zen nâgât dap nânge? Nâgât nângâne kâmbam ku a oi lingip kâlâuzinoot mem ga gâsânoge?” ⁵³ Nâ zorat sa nângânek. Nâ sirâmñâ sirâmñâ tirik namin zen sot ândiman. Oi zoren mân gâsânowe. Ka zi zengât narâk uap sot nâttatik marinangât narâk uap.”

Peteronâ Yesu kwâimbip.

(Mt 26:57-58, 69-75; Mk 14:53-54, 66-72; Yo 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ A zinj Yesu gâsum diim âim tirik namâ galem a patâgâren diim zâiwe. Oi zâkkât mirin Peteronâ bet molizinjâg arip. ⁵⁵ Oi kâwali a zen dâmân kâlingen âim kârâp om nângâm tatne Petero zâk bagim osetziñan tâip. ⁵⁶ Tâi ko kore ambân nâinâ ga ekñâ sâip, “A zi zâk sot ândimap.” ⁵⁷ Sâi Peteronâ kwâimbâm sâip, “Ambân, nâ zâk mân ekman.” ⁵⁸ Yatâ sâmb mâik nâi tâi a nâinâ ekñâ sâip, “Gâ zâkkât kâmurân gokñâ.” Sâi Peteronâ sâip, “Gâ sat, zo nâ buñâ.”

⁵⁹ Mâik nâi tâi a nâinâ ga ekñâ sâmb kâtigem sâip, “Perâknâk, a zi zâk sot ândimap. Zâk Galilaia gokñâ.” ⁶⁰ Sâi Peteronâ sâip, “A, gâ den sâna kwaksan.” Yatâ sâi narâk zorenâk kurukñâ diñ sâip. ⁶¹ Oi Kembuñâ puriksâm Petero egi Petero zâk Kembuñâ den mârumb sâip zo nângip, “Kuruk diñ mân sâi sâp karâmbut kwâimbâniban.” ⁶² Den zo nângâm umñâ bâlinj oi âknjan âi girâp patâ iseip.

Yesu a patâgât mirin kut nâi nâi okñangâwe.

(Mt 26:59-68; Mk 14:53-65; Yo 18:19-24)

⁶³ Yesu galem op kirâwe, zen Yesu den sâmb sinjan gem dukum kuwe. ⁶⁴ Si sângân kwâtepkum komñâ itâ sâwe, “Gâ Propete ândiat oi ko a nâinâ gogap, zo kutñâ sâna nângânâ.” ⁶⁵ Oi den bâlinj nâmbutñâ dukuwe.

⁶⁶ Yatâ op kine mirâ hanjsâi a patâ sot tirik namâ galem a patâ sot Kembugât gurumin den zorat galem a, zen aksik mindum sâne Yesu diim zâine den itâ dukum sâwe, ⁶⁷ “Dâtnângo. Gâ Kristo ândiat oi ko sapsun niñgâ.” Sâne itâ dâzângoip, “Nâ topnâ sâmb muyagia sâi ko mân nângâbe. ⁶⁸ Nâ mâsikâzinga sâi ko den torenñâ mân

dâtnobe. ⁶⁹ Lanj sa nângânek. Narâk zi a bonñâ nâ Anutu imbanjâ marinjâ, zâkkât âsan bongen tâpatkât narâk mâte uap.” ⁷⁰ Sâi nângâm a aksik patâ itâ mâsikâm sâwe, “Gâ Anutugât nanñâ?” Sâne zâknâ sâip, “Zo se, zo.” ⁷¹ Sâi itâ sâwe, “Wangât dum den nep tuunat? Zikñâ lâunjan gâbâ gâi nângen.”

23

Yesu Pilato sot Herode, zekâren diim âiwe.

(Mt 27:1-2, 11-14; Mk 15:1-5; Yo 18:28-38)

¹ Oi a zen aksik patâ zaat Yesu diim Pilatogâren âiwe. ² Zâkkât mâtenjan kin itâ sâmb sinjan giwe, “A zirat topñâ itâ ziap. Zâk a donjep um gulip kwatziñgâmap. Oi Roma a kutâ Sisagât kât mân pindâbigât dâzângoip. Oi zikñangât itâ sâmap, ‘Nâ Kristo, a kembu.’”

³ Sâne Pilatonâ Yesu mâsikâm sâip, “Topkangât dâtno. Gâ Yuda zengât a kutâ?” Sâi Yesuñâ sâip, “Sat, zo.” ⁴ Sâi Pilatonâ tirik namâ galem a sot a gam kirâwe, zen itâ dâzângom sâip, “Nâ a zirat tosanjâ kâruan.” ⁵ Oi zen kâtigem sâwe, “Zâk perâkak a ambân den mân orotñâ dâzângoip hâninâ dâp op lanj kârip. Zâk Galilaia hânân topkwap op gam Yudaia hânân gam ziren yatik ompap.”

⁶ Yatâ sanetâ Pilatonâ mâsikâzingâm sâip, “Zo Galilaia gokñâ?” ⁷ Zâk zinj yatâ sâne Pilatonâ nângâm Yesu zâk Herodegât nebân gokñâ sâmb sângongui Herodegâren diim âiwe. Herode zâk Yerusalem kamânân ândeip.

⁸ Herode zâk Yesu ekñâ umñâ âlip oip. Herode zâk Yesugât sinji nângâm ikpam op ândeip. Oi kut nâi tuugi ikpatkât nângâm ândeip. ⁹ Oi zâknâ Yesu den topñâ topñâ sâmb mâsikip. Mâsiki ma hâunâ mân mâburem dukui. ¹⁰ Oi tirik namâ galem a sot Kembugât gurumin den zorat galem a, zen kâtigem den sâmb sinjan gem kirâwe. ¹¹ Herode sot kâwali arâpñâ, zen Yesu sinjan gem den gân okñangâwe. Oi Herodeñâ sâi Yesu a kembugât hâmbâ nâi ginjangâne giari âburem diim Pilatogâren âiwe. ¹² Oi sirâm zoren Herode sot Pilato, zet buku urâwet. Mârumb ko kâsa kâsa op ândiwet.

¹³ Pilatonâ tirik namâ galem a patâ sot a kâukñâ sot a yennâ sâi gawe. ¹⁴ Gane itâ sâmb dâzângoip, “Zen itâ sâmb a zi nâgâren diim ge, ‘Zâk a umziñan gemap.’ Oi nâñâ zengât mâteziñan topñangât kârua buñ uap. ¹⁵ Herode zâk yatik mâsiki buñ oi sângongoi diim ge. Nânge. Tosanandâ mumbapkât sinji mân uap. ¹⁶ Zorat sa kâwali a zinj tâknâ lapitne olanbat.” ¹⁷ Pilato zâk Yuda zengât kendon dâp tâk

namin tatne zengâren gâbâ kânok kânok olaŋ zingâmâip.

¹⁸ Sâi a kâmut zinj den kâtik sâm sâwe, "Zâk buŋ oik. Baraba ko olaŋ ninŋâ." ¹⁹ Baraba zâk sot a nâmbutŋâ, zen a kutâgât âkonziŋgi kamân pâtin kâmbam kom a nâmbutŋâ zângone mûne tâk namin zâmbârâwe. ²⁰ Oi Pilatonjâ Yesu olaŋbamŋâ dâzângoip. ²¹ Dâzângoip zen den yu kambârŋ sâm sâwe, "Poru nagân moik. Poru nagân moik." ²² Sâne Pilatonjâ kwâkâziŋgi sâp karâmbut oi sâip. "Wan tosaŋât? Nânâ nânŋa tosaŋandâ mumbapkât sinŋi mân uapkât sandâ tâkŋak lapitŋâ birâne âibap." ²³ Sâi zen kâtigem den kâtik sâm ziwe, "Poru nagân moik." Sâm gulipmalip utne Pilatonjâ dinziŋâ lugip. ²⁴ Den sâwe, zo bon upapkât Pilatonjâ sâm kwâkip. ²⁵ Oi dinziŋâ lum kâmbam ku a tâk namin tâip, a zo olaŋ zingip. Ka Yesu ko mumbapkât sâm kwâkâm kâwali a zengât bitziŋjan pâip.

Yesu poru nagân kune moip.

(Mt 27:32-36; Mk 15:21-24; Yo 19:17-21)

²⁶ Yesu diim mâtâbân âim a nâi muyagiwe, kutŋâ Simon, Kirene hânân gokŋâ. Zâk nebân gâbâ gâi gâsumŋâ Yesugât poru nak kwambenjan pane lum Yesugât kândâtŋjan arip.

²⁷ A ambân donŋep patâ molim âiwe. Ambân nâmbutŋâ, zen umbâlâ op isem weŋâ molim âiwe. ²⁸ Yatâ utne Yesuŋâ puriksâm itâ sâm dâzângoip, "Yerusalem ambân, zen nâgât mân isenek. Ziŋŋâ sot murarâpziŋjâ, zengât isenek.

²⁹ Nângânek. Gâtâm, narâk nâin itâ sâbi, 'Ambân zen kâpin ândiwe sot ambân murarâpziŋj buŋ sot ambân sigan, zengât nângindâ âlip upap.' ³⁰ Narâk zoren bakŋâ zengât itâ sâbi, 'Zen âbângum ge kwârâtnângonek.' Oi bakŋâ mâik zo yatuk, 'Ge kwârâtnângonek.' ³¹ Kut nâi itâ zo nak wâgân okŋaŋge. Nak aronŋâ, zo dap okŋaŋgâbi?"

³² Oi bâliŋ mâme a zagât diizikâm zâk sot zâkonam âiwe. ³³ Oi âimŋâ hân nâi kutŋâ kâuk sinjit, zoren takâm Yesu poru nagân kuwe. Kâmbam ku a zagât, zo ârândân zâkawe. Yesu zâk tânâmpjan, bâliŋ mâme a zet toren toren kwânângâziŋgâwe. ³⁴ Utne Yesuŋâ ninâu itâ sâip, "Ibânâ, a zi ziŋâ kut nâi nâi ue, zi topŋâ mân nânggeŋât tosaŋziŋ birâ." Sâi kâwali a zen hâmbâŋaŋgât opŋâ wenzu pâne pâne sâsageip dâp miwe. ³⁵ A donŋep patâ, zen Yesu ek kirâwe. Oi patâziŋjâ ko mem ge kwâkwat den dukum sinjan gem kirâwe. Itâ sâwe, "A nâmbutŋâ tâmbetagonam utne tânzângoip. Zikŋaŋgât ko kwaksap. Zâk Anutugât Kristo sot Anutuŋâ gâsum sâlâpkuip oi ko gem gâik." ³⁶ Kâwali a zen yatigâk dukuwe. Zen winiga too kâlâkŋâ pindâm sâwe, ³⁷ "Gâ Yuda

zengât a kuta op ândiat oi ko poru nagân gâbâ âkâm ge." ³⁸ Yesugât poru nagân den nâi itâ kulempuwe, "Zi Yuda zengât a kutâ."

³⁹ Bâliŋ mâme a nâi poru nagân kin betziŋjan mem Yesu dukum sâip, "Gâ yatâ zo Kristo? Gikâ sâkkâ mâkâna gei nekât sâknikŋâ mâkâ." ⁴⁰ Yatâ sâi bâliŋ mâme a nebutŋandâ dukum sâip, "Net kâmbamgât sinŋi ârândân uennâ Anutugât kengât mân op sat? ⁴¹ Net tosanikŋaŋgât dâp otnike. Ka a zi ko bâliŋ mân oip." ⁴² Yatâ sâmpŋâ Yesu dukuip, "Yesu, gâ kembu imbanâgoot ândim, gâ nâgât nângâban." ⁴³ Sâi Yesuŋâ itâ sâm dukuip, "Nâ perâkŋak sa nângâ. Itârânŋ gâ nâ sot sumbem kamân âlipŋjan, Paradisi, zoren ândiban."

⁴⁴ Oi mirâ bâkŋjan oi mirâ sumunkom ze nâjâtâtik muyagem hân dâp oi mirâ oi âkip. ⁴⁵ Oi tirik namin sângum patâ nâi kirip, zo tânâmpjan oloŋ gei kwâkip.

⁴⁶ Oi Yesu den kâtik den sâm sâip, "Ibânâ, bikan um dâpnâ paan." Yatâ sâm moip.

⁴⁷ Oi kâwali a galem, zo ek nângâm Anutu sâm âlip kwâkŋaŋgâm sâip, "A zi perâkŋak tosaŋâ buŋâ. Hâlâlû a."

⁴⁸ A ambân zo mindum kirâwe, zen ekŋâ umbâla opŋâ âiwe.

⁴⁹ Yesu zikŋâ a ambârâp sot Galilaia hânân gâbâ ambân molim gâwe, zen âkŋjan kin igâwe.

Yesu hanguwe.

(Mt 27:57-61; Mk 15:42-47; Yo 19:38-42)

⁵⁰ A nâi ândeip, kutŋâ Yosepe. Kamânŋâ Yudaia hânân tâip, kutŋâ Arimataia. Zâk Yuda a sâtnjâ zengât kâmurân gokŋâ. Oi a zo a târârakŋâ. ⁵¹ A sâtnjâ zen Yesu kunam sâne nângi mân dâp oip. Zâkŋâ Anutu um topŋjan ândiândiŋ, zo âsagibapkât nângâm ândeip. ⁵² A zorân Pilatogâren âimŋâ Yesugât kâmbârâŋaŋgât dukuip. ⁵³ Oi Pilatonjâ nângâŋaŋgi Yesugât kâmbârânŋ mâkâmŋâ sângum kâupâ kâpimŋâ kât mâtâpŋjan pâi zeip. Kât mâtâp zo anjâ kendâm kubigâwe. Zo unâkŋâ. Zoren mârûm a mân zâmbârâwe. ⁵⁴ Yuda zengât kendongât kubikkubik narâkŋâ oip.

⁵⁵ Oi ambân nâmbutŋâ Yesu sot Galilaia hânân gâbâ gawe, zen Yosepe molim ikne Yesu kâmbârânŋâ kwagân ga pâip. ⁵⁶ Oi kut nâi nâi zo ek nângâm kamânân âburem too sot kelâk wârân âlipŋjâ mem kubigâwe. Oi Yuda zengât kendonân Mosegât gurumin den lum kendon tarâwe.

24

Yesu mumuŋjan gâbâ zaarip.

(Mt 28:1-10; Mk 16:1-8; Yo 20:1-10)

¹ Kendon âki ko mirâ haŋsâbâ sâi ambân zen kelâk sot too hitom âlip, zo mem Yesugât kwagân âiwe. ² Âi takâm

igâwe. Kât patâ zâk kâbaknjine mâtâp pâronsâm kirip. ³ Oi kâligen bagim Kembu Yesugât kâambarâj kârum mân muyagiwe. ⁴ Kârumnjâ imbanâziy buj oi kenğât op kin a zagât, hâmbâziknjâ âsoknjâ tobat nâi yatâ, zet ambân âiwe, zengât umziy topjan kirâwet. ⁵ Oi ambân zen kenğâtziyngât op pindijsâm kine a zagât zorâj itâ dâzângowet, “Zen wangât wâgan ândiap, zâkkât mumujâ zengâren kârue?” ⁶ Zâk ziren mân ziap. Zâk zaatsap. Mârum Galilâia hânân ândim den itâ dâzângoip, zo nângânek, ⁷ ‘A bonnjâ nâ bâlij mâme zengât bitziyan zaria none momnjâ sirâm karâmbut tap zaatpat.’”

⁸ Yatâ sâitâ ambân zen den zo nângâwe. ⁹ Zen kwâgân gâbâ âburem kamânân gam arâpnâ sot a ambân nâmbutnjâ den sinji zo dâzângowe. ¹⁰ Ambân kwagân âiwe, kutziyâ Maria, Madala kamânân gok sot Yoana sot Maria, Yakobogât mamnjâ. Zen aksik Aposolo den sinji zo dâzângowe. ¹¹ Aposolo zen den so nângâne bon buj oi mân nângâm kwâtâtiwe. ¹² Ka Petero zâk zaatnjâ sârârâk kârâm kwagân arip. Âimnjâ pindijsâm egip. Egi sângum kwamenâk zei egip. Oi kut nâi nâi âsageip, zorat nângâ kwâkâ opnjâ kamânân âbureip.

*A zagât Emausi kamânân âiwet.
(Mk 16:12-13)*

¹³ Sirâm zorenâk Yesugât a ambârâp zengâren gâbâ a zagât, zet Emausi kamânân âiram âiwet. Kamân zo kârep bujâ, goot goot. ¹⁴ A zagât zet mâtâbân âim kut nâi nâi âsageip, zorat den sâm âiwet. ¹⁵ Sâm âim tâitâ Yesunjâ âim muyageziki ârândâj âiwe. ¹⁶ Zet sinzik mân ânângâripkât mân ek nângâwet.

¹⁷ Yatâ oitâ mâsikâzikâm sâip, “Zet wan den âragum gam tabot?” Sâi zet si sângânziknjâ umbâlâ tobat op kirâwet. ¹⁸ Oi zekâren gâbâ a nâi kutnjâ Keleopa, zâknjâ sâip, “Yerusalem kamân mâirâp, zen aksik den sinji nânge. Gâ kânoknjâ kamân nâin gok, gât ko mân nângâm ândiat?”

¹⁹ Sâitâ mâsikâzikâm sâip, “Wan wan âsageip?” Sâi zet sâwet, “Yesu Nasarete goknjâ, zâkkât sinji. Zâk Anutu mâtenjan Propete patâ ândimnjâ nep patâ tuum den imbanâjnoot dâtnângomâip. Yatâ op ândei a ambân, nen zâkkât nângindâ imbanjâ oip. ²⁰ Ka tirik nama galem a patâ sot a patâ, zen mumbapkât sâm kwâkâm a kutâgâren pane sâi poruyân kuwe. ²¹ Nen ko zâkkât itâ nângâm ândiwen. Zâknjâ Isirae a bâlijân gâbâ olañningâbap. Sâm nângâm ândeindâ kune moi sirâm karâmbut âkap. ²² Oi itârâj nengâren gâbâ ambân nâmbutnjâ den dâtnângone um kuñkuñ uen. Zen hangât kwagân âim kâambarâjâ mân muyagem gam itâ se, ²³ ‘Sumbemgât kâwali

a zagât, zet muyageningâm Yesu zaatsap sâm dâtnânguabot.’” ²⁴ Oi den zo nângâm nengâren gâbâ a nâmbutnjâ, zen ambân zinj se, yatik âim muyagie. Oi ziknjâ ko mân ikse.”

²⁵ Yatâ sâm dukuitâ Yesunjâ dâzâkoip, “Propete zen den sâm kulemguwe, zo zen wangât um kâtik ândim mân nângâm kwâtâtiwe?” ²⁶ Propete zen Kristo sâknam nângâmjâ sumbem âsokjan bâgibapkât sâm kulemguwe. Anutunjâ nângip, yatik âsageip.” ²⁷ Yatâ sâmnjâ Mose sot Propete, zen zâkkâren kwap kulemguwe, zorat topnjâ sâm muyagem zikip.

²⁸ Oi âim Emausi kamânân takâwe. Takâne Yesu zâk âibam oip. ²⁹ A zagât zo angân kârânjangâwet. Oi itâ sâwet, “Mirâ mârum nâtiksap. Net sot tâpan.” Sâitâ zet sot ândibapkât nângâziki mirin zâiwe. ³⁰ Nalem ninam ge tapnjâ nalem mem sâiwap sâm mamuj zikip. ³¹ Yatâ oi sinziknjâ ânângâri ek nângâwet. Ek nângitâ zobâ buj op arip. ³² Oi zet itâ âragum sâwet, “Mâtâbân den dâtnâkom sinji âlipkât topnjâ dâtnâkoi umnik âbânguap.”

³³ Yatâ sâmnjâ zaat Yerusalem kamânân âburem âiwet. Âimnjâ arâpnâ sot bukurâpziyâ mindum tatne muyageziyngâwet. ³⁴ Muyageziyngâ itâ sâm dâzâkawe, “Kembu zâk perâknjak zaatnjâ Simoj muyagejngâip.” ³⁵ Oi zet yatigâk mâtâbân Kembunjâ muyagezikâm mirin nalem ziki igâwet, zorat den sinji dâzângowet.

Yesu zâk arâp muyageziyngip.

(Mt 28:16-20; Mk 16:14-18; Yo 20:19-23)

³⁶ Arâp zen zorat den sinji sâm tatne Yesu zâk osetziyan muyagem kinnjâ itâ sâm dâzângoip, “Umziy diim gei ândinek.” ³⁷ Zen eknjâ pârâkjam kenğât op sâwe, “Wâkenjâ muyagem gaap.” ³⁸ Sâne dâzângoip, “Zen wangât kenğât op um zagât ue?” ³⁹ Kin bitnâ iknek. zi ninak kinzan. Nâ sâknâ sunumnoot. Gâsunim iknek. Wâke zen yatâ zo bujâ. ⁴⁰ Den yatâ sâm gutnjâ kin bikñan zo tirâpziyngâip. ⁴¹ Oi sâtâre op diñjâ mân nângâm pârâkjam tatne mâsikâzingâm sâip, “Nalem nâi zengâren taap?” ⁴² Sâi saru zuunjâ nâi oot sisiinjâ pindâwe. ⁴³ Pindâne mem mâteziyan kin neip.

⁴⁴ Oi itâ sâm dâzângoip, “Nâ zen sot ândim itâ dâzângom ândiwan. Mosegât den sot Propete zengât ekabân sot Psalm ekabân nâgât den kulemguwe, zo bonnjâ op nanğâbap.” ⁴⁵ Oi Kembugât ekabân den ziap, zo sapsam zinjâ nângâm umziy pâronsâip. ⁴⁶ Oi itâ sâm dâzângoip, “Kristo nâgât itâ kulemguwe. Nâ sâknam nângâm momnjâ sirâm karâmbut tap zaatpat. ⁴⁷ Zorat ko kutsinjinâ a hân

dâp zengâren ari umziŋ melânje Kem-
bunĵâ tosaziŋ birâbap. Nep zo Yerusalem
kamânân topkwap tuubi. ⁴⁸ Zen kut nĵâ
nĵâ âsageip, zorat siŋgi a ambân dâzânĝom
ândibi.

⁴⁹ Oi nânĝânek. Ibânandâ kut nĵâ zo
zengât siŋgi sâmbât kâtigeip, zo sâŋgongua
gibap. Zorat zen kamân zi mân birâm
mambât ândine ubâ imbanĵâ sâŋgongua
zengâren gibap.” (Zo Tirik Kaapum
gibapkât sâip.)

Yesu zâk sumbemân zarip.

(Mt 16:19-20; Apo 1:9-12)

⁵⁰ Oi kamânân ĝâbâ diizingâm âi Betania
kamân gootĵan âim bikĵâ pam mâsop
minzingip. ⁵¹ Mâsop minzingâm zâmbam
sumbemân zarip. ⁵² Oi zen sâtâre
op Yerusalem kamânân âburem âiwe.
⁵³ Âburem sirâm dâp tirik namin zâim
Anutu mâpâsem sâmbât âlip kwâkĵanĝawe.
Zo yatik.

Yesugât sinji âlip Yohanenâ kulemuip.

Yesu zâk Anutugât sât.

¹ Hân mân muyageibân sât zâk ândeip. Sât zâk Anutu sorâk ândeip. Oi zâk Anutuyâk op ândeip. ² Topkwâkwatnâ zo zâk Anutu sot ândim gâip. ³ Sât zo Anutunâ sâi kut nâi nâi aksik muyageizingip. Kut nâi nâi, zo zâk bunâ mân muyageip. ⁴ Sât zâk ândiândigât mariñâ ândeip. Ândiândi zorân a zengât âsaknâ op âsageizingip. ⁵ Nâtâtiknâ âsaknâ kwâarakubam osim gâip. ⁶ Anutunâ kore a nâi muyagei ândeip, kutnâ Yohane. ⁷ A zâknâ âsaknangât den sâm muyagei a aksik âsaknâ mariñâ nângâm pâlâtân kwâknangâbigât Anutunâ sângongoip. ⁸ A zo, zâk âsaknâ mariñâ bunâ. Zâk yen âsaknâ mariñangât den sâm muyageizingâbam âsageip. ⁹ Âsaknandâ narâk zoren muyagem ândeip. Oi zâknâ a kamân dap âsageizingâmap. Zâk âsaknâ bonnâ uap.

¹⁰ Anutugât sât zâk hânân muyageip, zâknak mârum Anutugât sâtkât sâm hân muyageip. Oi gem gam muyagei hân a zinjâ eknâ topnâ mân nângâwe. ¹¹ Ziknâ hânân gem gâi a ambân gakârâpnâ buku mân oknangâwe. ¹² Ka nâmbutnandâ buku oknangâwe, zen Anutugât nan bârarâp upigât imbanâ zingip. Nâmbutnâ zen zâkkât kutnâ nângâm, nângâm pâlâtân kwâknangâme, zen zo yatâ otzingâmap. ¹³ Anutugât nan bârarâp zo, zen a sep gilâmân gâbâ mân âsagime mo a dengât mân âsagime. Zen Anutunâ sâi âsagime.

¹⁴ Sât zâk a opnâ âsagem osetninan ândeip. Âsagei nen neule âsaknâ igâwen. Âsaknâ zo egindâ Anutu Ibâgât nanñâ kânok, zâkkât âsaknâ oip. Zâknâ tânzângozângonj sot den bonnâ, zo mem gem gâip.

¹⁵ Zâkkât topnâ Yohanenâ sâm muyagem itâ dâzângoip, “Nâ zâkkât itâ dâzângowan. Bet âsagiap, zâk kândom ândeip. Nâ mân ândia ândim gâip, zorat zâk patâ op walânim ândiap.” ¹⁶ Zâknâ tânnângom âim ândimap. ¹⁷ Mosenâ girem den Anutugâren gâbâ mem ningip. Yesu Kristo, zâk ko tânnângonângo sot den bonnâ mem ningip. ¹⁸ A ninjâ Anutu mânâk igâwen. Ka nanñâ zâk Anutuyâk op ândiepnâ Ibângâgât âsan topnan tâpmapnâ den singinjâ mem ge sâm muyageningip.

*Yohanenâ ziknâ topnâ sâm muyageizingip.
(Mt 3:1-12; Mk 1:7-8; Lu 3:15-17)*

¹⁹ Yerusalem kamânân gâbâ Yuda a zinjâ tirik namâ galem a sot tirik namâ kore

a nâmbutnâ sângonzângone Yohanegâren gam, gâ wan a nâi, sâm mâsikâm sânetâ topnâ dâzângoip. ²⁰ Zâk topnâ mân kwâimbâm itâ sapsum dâzângoip, “A bâlijan gâbâ mâkâzingâbapkat mârum sâsân, nâ zâk bunâ. Nâ Kristo bunâ.”

²¹ Sâi zinjâ mâsikâm sâwe, “Gâ Propete Elia?” Sânetâ sâip, “Nâ zâk bunâ.” Sâi sâwe, “Gâ Propete gâbapkat sâwe, zo?” Sâne dâzângoip, “Bunâ.” ²² Oi zinjâ sâwe, “Gâ wan a nâi? Sângonnângone gen, zo zengâren âi dap sâm dâzângonat? Gikanğât dap sâmât?” ²³ Sâne dâzângom sâip, “Propete Yesaianâ mâruman den sâm kulemuip, zo nâgâren bonnâ uap. Den zo itâ,

‘Barâ kâtik, mirâ kamân âtânjan a nâinjâ âsagem den patâ itâ sâm muyagem ândiap, “Kembugât mâtâp kârâm kubiknek.”’”

²⁴ Sâi Parisaio a zinj sângonzângone gawe, zen Yohane itâ mâsikâm sâwe, ²⁵ “Gâ Kristo bunâ, Elia bunâ, Propete zo bunâ oi wangât too sanğonzingâmât?” ²⁶ Sâne Yohanenâ itâ sâm dâzângoip, “Nâ tooyâk sanğonzingâman. Ka osetzinjan a nâi muyagem ândiap, zo mân ek nânge. ²⁷ Zâk kândâtnan gam taap. Zâk kâwali nâi zemnjângap. Nâ yatâ zorân irâ sikumñâ gorem aria mân dap upap.”

²⁸ Kut nâi nâi zo Betania kamânân Yodan too nâmbutken muyageip. Zoren Yohanenâ too sanğonzingâm ândeip.

Yohanenâ Yesugât topnâ sâm muyagem dâzângoip.

²⁹ Hanjsâi Yesu gâi Yohanenâ eknâ a itâ sâm dâzângoip, “Iknek. Râma gwamñâ Anutugâren gâbâ gok, zâk hân dâp a zengât toszinj zâkkât kwâknan zâibap.

³⁰ Zâkkât op itâ dâzângowan. Bet âsagiap, zâk kândom ândeip. Nâ mân ândiwanân zâk ândeip. ³¹ Zorat zâk patâ op walânim ândiap. Mârum nâ zâkkât topnâ mân nângâwan. Isirae a den singinjâ dâzângua nângâbigât gamñâ too sanğonzingâm ândiwan. ³² Yohane zâk yatâ sâm sâip, “Nâ Kaapumñâ nii kembâ yatâ opnâ zâkkât kwâknan ge tâi egâwan. ³³ Nâ mârum mân ek nânga sângonnogip, Anutu, zâknâ itâ sâm dâtnogip, ‘Kaapumñâ a kwâknan ge pâmbap, zâknâ Tirik Kaapum sanğonzingâbap.’ ³⁴ Yatâ âsagei eknâ itâ dâzânguan. Zi Anutugât nanñâ.”

Yesunâ a nâmbutnâ gâsuzingip.

³⁵ Mirâ hanjsâi Yohane sot azatnâ, zen zorenâk âi kirâwe. ³⁶ Kinetâ Yesunâ zoren gâi Yohanenâ eknâ azatnâ itâ dâzâkom sâip, “Egit. Ândiren zi râma gwamñâ, Anutugâren gâbâ gok.” ³⁷ Sâi zet den zo nângâm Yesu kândâtnan molim âiwet. ³⁸ Aritâ Yesunâ puriksâm zikitnâ sâip, “Zet

wan kârum gabot?" Yatâ sâi ziknâ ziin denân sâwet, "Raboni (niin denân ko, Patâ), gâ mirâ ikâ zoren ândiat?"³⁹ Sâitâ dâzâkoip, "Ga egit." Sâi zet zâk sot âi ândiwet. Mirâsin geibâ sâi zet zâk sot âi ândeitâ nâtiksaip.⁴⁰⁻⁴¹ A zagât gawet, zekâren gâbâ a nâi kutnâ Andrea, Simon Peterogât munjâ. Zâknâ zorenâk âim âtânjâ muyagem itâ sâm dukuip, "Net a bâlijan gâbâ mâkâninjâgâbpkât mârûm sâsânj, Kristo, zâk muyagiet."⁴² Yatâ sâmjâ Yesugâren diigi âiwet. Oi Yesunjâ eknjâ itâ sâip, "Gâ Simon Johanegât nanjâ. Kutkâ Kepa san (niin denân ko, kât kâtiknjâ)."

Pilipo sot Natanae Yesugât a urâwet.

⁴³ Mirâ hanjâi Yesu zâk Galilaia hânân âibam Pilipo muyagemnjâ itâ sâm dukuip, "Gâ târokwatnim molini."⁴⁴ Pilipo zâk Besâida kamânân gok. Andrea sot Petero, zet zo gokjik.⁴⁵ Piliponjâ Natanae muyagem itâ sâm dukuip, "A zirat Mosenjâ gurumin den ekabân kulengoip. Mârûm Propete a zen yatik kulenguwe. A zâk muyagien, zâk Yesu, Yosepegât nanjâ, Nasarete kamânân goknjâ."⁴⁶ Sâi Natanaenjâ itâ mâbureip, "Nasarete kamânân dap yatâ a patâ âsagibap?" Sâi Piliponjâ itâ sâm dukuip, "Ga eknan."⁴⁷ Yatâ sâi Natanaenjâ Yesugâren ari eknjâ sâip, "A zi Isirae a bonjâ. Umjon sarâ mân ziap."⁴⁸ Yatâ sâi Natanaenjâ mâsikâm sâip, "Dap yatâ opnjâ topnâ nângat?" Sâi Yesunjâ sâip, "Piliponjâ mân diigigi wakum nak topnan kina geksan."⁴⁹ Sâi Natanaenjâ itâ sâm dukuip, "Patâ, gâ perâknak Anutugât nanjâ. Gâ Isirae nenjât a kutâ patâ."⁵⁰ Oi Yesunjâ itâ sâm dukuip, "Gâ wakum nak topnan taat, nânjâ zo dâgoga nângâm ko nângâm pâlâtânj otnigat? Ek nângat, zo yennjâ. Kut nâi nâi patâ ek nângâm zâiban."⁵¹ Yatâ sâmjâ sâip, "Nâ perâknak dâgobâ. Sumbem pâronsâi Anutugât sumbem a, zen a bonjâ nâgâren zâim gine zinjipiti."

2

Yesunjâ sâi toonjâ wajj oip.

¹ Sirâm zagât âki Kana kamânân, Galilaia hânân a ambân zagât mâpotzikanam sii nalem mine gâip.² Yesugât mamjâ Maria, zâk zoren âi taki ko Yesu sot arâpnjâ, nen zop sâsânanj âiwen.³ Zoren mindum nalem sot wajj nem tâindâ wajj oip. Bunj oi Yesu mamjandâ dukum sâip, "Wajjzinjâ bunj uap." Sâi Yesunjâ itâ sâm dukuip,⁴ "O ambân, gânjâ nâ mân dâtnoban. Ninak nângâbat dâp upat. Nâgât narâk, zo gâtâm mâte upap."⁵ Yatâ sâi mamjandâ kore a ambân itâ sâm dâzângoip, "Den sâbap, zo lum kwâtâtibi."⁶ Oi mirâ zoren âmaj kârep patâ nâmburân kânok tâip. Yuda a zen âsâbân kin bitzjij too sanjonjâ nalem

nemarâwe. Oi mirâ dâp âmaj yatâ kin ândeip.⁷ Oi Yesunjâ kore a ambân itâ sâm dâzângoip, "Too aam ga âmajân lokine giarik." Sâi zen yatâ utne âmaj nâmburân kânok zo too piksâm nangip.⁸ Yatâ utne ko itâ sâm dâzângoip, "Itârân zen torenjâ aam nalem galem agâren âinek."⁹ Yatâ sâi zen aam galem agâren âine toonjâ wajj oi nalem galem anjâ nemjâ wajj zo wanjâ gâbâ mie sâm kwagip. (Kore a zen too âmajân aam lokine giarip, zenak wajjgât topnjâ nângâwe.) Nalem galem anjâ a ambân meip, zo konsâi gâip.¹⁰ Gâi itâ sâm dukuip, "Kâdom wajj naamjâ zinjâne bet umzjij gulip upâ sâi wajj naam bunjâ, zo zinjâgâmen. Gâ ko purikgurik opnjâ wajj naamjâ kwarakuna zei bet muyagiat. Zo âlip uat."

¹¹ Yesu zâk yatâ op Kana kamânân, Galilaia hânân sen mârât nep topkwapnjâ tuugip. Oi imbanjângât topnjâ, zo mem kâknjan pâip. Oi arâpnjâ nen zo eknjâ nângâm pâlâtânj kwâknjanjâgâwen.

¹² Oi Yesu zâk Kana kamânân gâbâ Kape-naum kamânân ari mam murâpnjâ sot arâpnjâ molim âiwen. Sirâm nâmbutnjâ nen zoren ândiwen.

Yesu zâk Kembangât tirik namin zarip.

(Mt 21:12-13; Mk 11:15-19; Lu 19:45-46)

¹³ Yuda zengât kendon patâ kutnâ Pasowa, zo mâte upâ sâi Yesunjâ Yerusalem kamânân zarip.¹⁴ Yerusalem kamânân âi takâm tirik namin zari a donjeb zen râma, makau sot kembâ angâgwanjâ utne a nâmbutnjâ zen Roma zengât kât sot Yuda zengât kât, zo hâukwap angâgwanjâ op kirâwe.¹⁵ Yatâ utnetâ Yesunjâ zinjintjâ tâknjâ mem a sot râma makau zângom molizinjâ âine kât nep tuuwe, zengât kât mem lokim tâtatnjâ kom kâbaknei giarip.¹⁶ Oi kembâ mem kirâwe, zen itâ sâm dâzângoip, "Zen Ibânanjâgât namin kut nâi laj utne angâgwanjâ namâ uap. Kut nâi nâizij mem âinek."¹⁷ Yesunjâ yatâ oi arâpnjâ nen Kembangât ekabân den kulem ziap, zo nângâwen. Den zo itâ, "Gâgât namâgât opnjâ umnâ kârâp siap."

¹⁸ Oi Yuda a zinjâ itâ sâm mâsikâm sâwe, "Gâ yatâ uatnjâ top likuliku kulem nâi tuuna iknâ."¹⁹ Sâne Yesunjâ itâ sâm dâzângoip, "Zen tirik namâ zi kândaqne nânjâ sirâm karâmbut umjon tuum nangâbat."²⁰ Yatâ sâm dâzângoip sâwe, "Patârâpnjâ, zen tirik namâ zi kendon 46 tuum ândine âkip. Oi gânjâ sirâm karâmbut umjon tuum nangâbat sâm sat?"²¹ Ka Yesu zâk sâknjanjâgât op namin dâpkwap sâip.²² Yesu ândim moi Anutunjâ mânggei zari arâpnjâ nen den zo nângâwen. Oi namâgât sâip, zo sot Kembangât ekabân zâkkât den nâmbutnjâ ziap, zorat nângindâ bonjâ oip.

Yesu zâk a nenġât topnij ek nângâm.

²³ Yesu zâk kendonân Yerusalem kamânân top likuliku kulem nâmbutnjâ tuugi a ambân pisuk, zijâ eknjâ zâkkât nângâne bonnjâ oip. ²⁴ Yesu zâk a zengât topzjâ ek nângâm, zorat op ko a zengâren mân arip. ²⁵ Zâknjâ a nġâgât topnjâ ek nângâbam a nġâgâren mân mâsikâm nângip. Zâk zikjak umziġan ek nângâm nanġip.

3

Yesu sot Nikodemo den den urâwet.

¹ Parisaio a nġâi ândeip, kutnjâ Nikodemo. Zâk Yuda a zengât a patâ, zengât buku op ândeip. ² A zorâj nġâtigân Yesugâren gam itâ sâmb dukui, "Patâ, nen gâgât topkâ nângen. Gâ a patâ, Anutugâren gâbâ gâin. Gâ sen mârât kulem top top tuumat, zorat itâ nângen. Anutuġâ gâ sot mân ândei sâi ko mân tuubat." ³ Sâi Yesuġâ mâburem dukui, "Nâ perâknjak dâgobâ. Nġâi zâk âsaâsagij unġknjâ mân âsagem ândibap, zo ko Anutugât um topġan mân bagibap."

⁴ Sâi Nikodemonjâ pârâkġam itâ sâmb mâsikip, "A nġâi mârûm patâ opnjâ dap op âsaâsagij unġknjâ âsagibap? Zâk mam kâmbonġan âburei dum zagâtnjâ mimbapġat sat?"

⁵ Sâi Yesuġâ itâ sâmb dukui, "Nâ perâknjak dâgoba. Nġâi zâk Kaapum sot too muġan mân âsagibapnjâ Anutugât um topġan mân bagibap. ⁶ Agât kâmboyân âsaâsagij, zâk ayâk. Ka a nġâi, zâk Kaapumnjâ muġan muyamuyagiġ, zâk Kaapumgâren goknjâ. ⁷ Zen âsaâsage unġknjâ âsagibigât sa nângâna mân kwakmak upap. ⁸ Pibâ zâk laġ komap. Oi kwamitnjâ nângâm. Ikâ gâbâ gâmap, oi ikâ âi âkâmap, zo zen mân nângâm. Oi nġâi zâk Kaapumgâren muyageip, zâkkât topnjâ yatâ."

⁹ Sâi Nikodemonjâ mâburem itâ sâmb dukui, "Zo dap op yatâ orotnjâ?"

¹⁰ Sâi Yesuġâ itâ sâmb dukui. "Gâ Isirae a zengât a sâtnjandâ kwaksat? ¹¹ Nâ perâknjak dâgobâ. Nen kut nġâi nġâi ek nângâmen, zo dâzângomen. Oi zen ko din-ninjâ birâme. ¹² Nâ hânân Anutuġâ nep tuumap, zorat topnjâ dâzângua mân nângâm. Oi sumbemân nep tuumap, zorat topnjâ dâzângua dap dabân nângâne âkâbap? ¹³ A zengâren gâbâ nġâiġ sumbemân mân zarip. Ka a bonnjâ nâ sumbemân gâbâ gem gâwan. Nâ kânok sumbemân gâbâ gem gâwan. ¹⁴ Mârûm mirâ kamân kâtikġan Mosenjâ mulum dâp tuum nagân mândip. Zo yatik narâk zi a bonnjâ, nâ nagân nom kwânângânbigât sâsâj. ¹⁵ Oi a zen nângâm pâlâtâj kwatnibinjâ ândiândi kâtik muyagiġi."

¹⁶ Anutu zâk a zengât umnjâ doġbep gâsui nannjâ kânok, nâ sângonnogi gâwan. Oi zen nâ nângâm pâlâtâj kwatnibinjâ mân tâmbetagogi. Zen nâ nângâm pâlâtâj kwatnibinjâ ândiândi kâtik muyagiġigât sângonnogi gâwan. ¹⁷ Nannjâ nâ a zengât tosaziġngât sâmb kwâkâbatġat buġâ. A tânzângobatkât Anutuġâ sângonnogi gem gâwan. ¹⁸ Oi nġâi zâk nângâm pâlâtâj kwatnibapnjâ zâkkât tosgât hâuġâ mân mimbap. Ka nġâi zâk nannjâ nâ mân nângâm pâlâtâj kwatnibapnjâ tosa hâuġngât sinġi op zim-bap. Wangât, zâk Anutu nannjâ kânok, nâgât mân nângâm pâlâtâj kwatnigip, zorat. ¹⁹ Hâuġngât topnjâ itâ ziap. Âsaknjâ nânjâ hânân ga a zijâ nġâtitikkât nângâne bonnjâ oi âsaknjâ nâ kândâtnowe. Orot mâmezij bâlġijâ zeip, zorat yatâ urâwe. ²⁰ Nġâi zâk bâlġijâ opmarnjâ âsaknjâ kândâtkomap. Bâlġijandâ âsakġan muyagei ikpeġât âsakġan mân gâmap. ²¹ Nġâi zâk den bonnjâ lubapnjâ âsaknjâ mâte upap. Oi kut nġâi nġâi opmap, zo Anutugât sâtkât opmap, zorat topnjâ muyagiġap."

Yohanenjâ Yesugât topnjâ sâmb muyageip.

²² Yesu sot arâpġâ, nen Yerusalem kamân birâmjâ Yudaia hân torenġan âi ândiwen. Zoren Yesu sot arâpġâ ninjâ a ambân too sângonzingâm ândiwen. ²³ Yohane ko zâk hân nġâi kutnjâ Aenon, Salim kamân nângâmġan zoren a too sângonzingâm ândeip. Zoren too doġbep zeipġat a zen zoren mindum gane sângonzingip. ²⁴ Narâk zoren Yohane tâk namin mân parâwe.

²⁵ Yuda a nġâi sot Yohanegât arâp, zen bitzġij too sângonsanġon zorat topnjâ sâmb âraguwe. ²⁶ Oi zijâ Yohanegâren gam itâ sâmb dukuwe, "Patâ, gâ Yodaġ too nâmbutken ândina a nġâi muyagei topnjâ dâtnângoin. Zâk narâk ziren ga a too sângonzingġi a doġbepnjâ zâkkâren arie."

²⁷ Sâne Yohanenjâ itâ sâmb dâzângoip, "Anutuġâ a nġâi kâwali mân pindi zikġak dabân yatâ mimbap? ²⁸ Nâ itâ sâmb dâzângowan, zo dap op kwâimbâbi. A bâlġijân gâbâ mâkâniġgâbapġat mârûm sâsâj, nâ zâk buġâ. Nâ Kristo buġâ. Nâ kândom okġangâm gaan. ²⁹ Ambân sinġi sâmb pindâwe, zâknjâ ambân mariġâ. Oi ambân mem âknjâle patâ oi bukuġandâ nângâm beknjan mem umâlep patâ upap. Nâ yatâ op umâlep nângâbatġat narâknjâ zo mâte upap. ³⁰ Zâkkât ko zâizâiġ. Nâgât ko diim ġibap."

³¹ Ubâ geipnjâ walâniġgâmap. Hânân gokġandâ hângât sinġi uen. Nen hângât kut nġâi nġâi zorat den sâmen. Ka zâk ko sumbemân gâbâ geipnjâ walâniġgâm nanġap. ³² Kut nġâi nġâi ek nângip, zorat sinġi sâmap. Oi a zen zâkkât dinjâ birâme. ³³ Ka a nâmbutnjâ zijâ dinjâ nângâm, zen itâ nângâbi, "Anutuġâ sâi kâtikġatiġij ândiap,

zâk dinjâ zo tângumap.”³⁴ Anutuñâ a sângonguip, zâk Anutugât denâk sâmap. Oi a yatâ zo ko Anutuñâ Kaapumñâ imbanjâ pindâmap.³⁵ Anutu Ibânjandâ nanngangât umñâ gâsui zâkkât bikñan kut nâi nâi zo aksik pam nanqip.³⁶ Nâi zâk nanñâ nângâm pâlâtâr kwâkñangâm ândiap, zâk narâk ziren ândiândi kâtik mârûm muyagiap. Oi nâi zâk nanñâ kândâtkom dinjâ birâm ândibapñâ ândiândi kâtik mân muyagibap. Buñâ. Anutuñâ kuk okñangî tap zâibap.

4

Yesuñâ Samaria ambân nâi sot den den oip.

¹ Parisaio a, zen Yesugât itâ nângâwe, “Zâkñâ a gâsâzângom too sanngonzingap, zo Yohanegât kâmut walâzinge.”² Den zo yen sâwe. Yesu zikñak a too mân sanngonzingip. Zâk yen sâi arâpñâ niñâ too sanngonzingâwen.³ Oi Kembuñâ den zo nângâm Yudaia hân birâm Galilaia hânân arip.⁴ Samaria hân mâtâp arip.

⁵ Âimñâ Samaria hânân kamân nâi kutñâ Sika, zoren takip. Kamân zoran nanngâmñan hân nâi zeip. Mârûmñan Yakobonjâ hân zo nanñâ Yosepe pindip.⁶ Too lâm nâi zoren zeip, kutñâ Yakobogât too lâm. Oi Yesu zâk mâtâp kârep âimñâ loreip. Oi mirâ bâkñan oi zoren takâm lâm ginñan ge tap nângip.⁷⁻⁸ Yesu arâpñâ, nen nalem sângân minam kamânân ârindâ Yesu zâk zikñik tâi Samaria ambân nâiñâ too aabam gâip. Gâi Yesuñâ itâ sâm dukuip, “Too nâi aam nina nimbâ.”⁹ Dukai ambân zorâr sâip, “Gâ Yuda arâ, wangât Samaria ambân nâgâren toogât sat? Zo mân orotñâ.” Zo Yuda sot Samaria a buku buku mân op ândiwegât ambân zorâr den yatâ sâip.¹⁰ Sâi Yesuñâ itâ sâm dukuip, “Gâ Anutugâren gâbâ kut nâi gâbap, zo sot nâgât topnâ mân nângat. Nângâm sâi ko nâgâren oletnina too takâtakâr gibam.”¹¹ Sâi ambân zorâr itâ sâm dukuip, “Too lâm zi kârep. Gâ too aarj âmaj buñgât too takâtakâr ikâ gâbâ aaban?”¹² Sâkuniñâ Yakobonjâ too lâmniñâ zi esip. Oi zâk sot narâpñâ sot râma makau gâkârâpñâ, zen too zirik nem ândiwe. Gâ Yakobo walâm too takâtakâr muyagibam sat?”¹³ Sâi Yesuñâ itâ sâm dukuip, “Too zi sâumñâ nem zagât nem ândibi.¹⁴ Nâgât too ko nemñâ umgâ sânduksâbap. Nâi zâk too zo nimbapñâ toogât mân nângâm ândibap. Nâñâ too zo a nâi pinda umñan too takâtakâr muyagem zeî a zo ândiândinj kâtikñâ ândibap.”¹⁵ Sâi ambânñâ dinjângât topñâ mân nângâm kwâkâmñâ itâ sâip, “Patâ, gâ too zo nina nem toogât zagât mân nângâbat. Oi ziren âsâbân toogât gâman, zo birâbat.”

¹⁶ Yatâ sâi Yesuñâ itâ sâm dukuip, “Âi apkâ sâna kândiangâm gâit.”¹⁷ Sâi ambânñâ sâip, “Nâ apnâ buñâ.” Sâi Yesuñâ itâ sâm dukuip, “Gâ apkâ buñâ, zo âlip sat.¹⁸ Gâ a bâtnâmbut mem birâzingin. Oi irabot miat, zo apkâ buñâ. Zorat gâ den perâkñak sat.”¹⁹ Sâi ambânñâ itâ sâip, “Patânâ, gâ nâgât topnâ dap yatin nângat? Nâ irabot zi nângan. Gâ Propete a nâi ândiat.²⁰ Zorat sâna nângâbâ. Sâkurâpniñâ, zen bakñâ ziren Anutu mâpâsem ândiwe. Ka Yuda a zen ko Yerusalem kamânân Anutu mâpâsem ândinat sâm sâme.”

²¹ Oi Yesuñâ ambân itâ sâm dukuip, “Ambân, gâ dâgoga nângâ. Narâk nâi mâte upâmap. Narâk zoren bakñâ ziren mo Yerusalem kamânân zorenâk buñâ. Zoren mo zoren âlipñâ.²² Samaria a, zen topñâ mân nângâm mâpâsime. Yuda a, nen ko topñâ nângâm mâpâsime. Oi Anutuñâ kubikkubikniñâ, zo Yuda a nengâren pâip.

²³ Narâk nâi mâte upap. Oi zi mârûm mâte uap. Zoren kâmut gâkârâpñâ bonñâ, zen Kaapum sot op umziñandâ Anutu mâpâsibi. Ibâ zâk a yatâ zo mâpâseñangâbigât nângâmâp.²⁴ Anutu zâk Kaapum mân igikñâ. Zorat zâk mâpâsime, zen Kaapum sot opñâ mâpâsime. Yatâ upi, zo ko mâpâmâpâse bonñâ.”²⁵ Sâi ambânñâ itâ sâm dukuip, “Nâ nângan. A bâliñan gâbâ mâkâniñgâbapkat mârûm sâsân, zâk gâbap. A zo muyagemñâ kut nâi nâi zorat sâm muyagem niñgâbap.”²⁶ Sâi Yesuñâ itâ sâm dukuip, “A zo, nâ.”

²⁷ Yatâ sâm tâi arâpñâ nen gawen. Gam ambân sot den âraguwet, zorat nângâm imbanjâniñ buñ oip. Wangât ambân sot den uat sâm mâsikânam nângindâ yâmbârei birâwen.²⁸ Oi ambân zâk too âmaj birâm sârârák kârâm âim kamânân âim a ambân itâ sâm dâzângoip,²⁹ “Zen gam a nâi zi iknek. Nâ kut nâi nâi orâwan, zo aksik sâm muyagem nângap. A bâliñan gâbâ mâkâniñgâbapkat mârûm sâsân, zo zi motñâi.”³⁰ Oi kamânân gâbâ â ambân pisuk, zen Yesugâren gawe.³¹ Gam tatne Yesu arâpñâ niñ itâ sâm dukuwen, “Patâ, nalem ne.”³² Sâindâ itâ sâm dâtnângoip, “Nalem tobat nâi zemniñgâp, zo mân nânge.”³³ Zo yatâ sâi arâpñâ niñ itâ âraguwen, “Nalem zo nâiñâ mem ga pindap?”³⁴ Sâindâ Yesuñâ itâ sâm dâtnângoip, “Sanngonogip, zâkkât den lum neppâ tuuman, zorâr nalemnâ uap.

³⁵ Zen itâ nângâme, ‘Kâin kimembut âki kâlamân nalem bonñâ muyagibap.’ Ka nâñâ dâzângua nângânek. Zen zaat kâlam zi iknek. Bon muyamuyagiñ narâk mâte uap. (A ambân kamânân gâbâ gam tarâwe,

zengât op sâip.)³⁶ Njai zâk nalem bonnjâ mem mindubapnjâ, zorat sângân mibap. Oi bonnjâ zo ândiândi kâtikkât singi upap. Oi nep kârâm kâmerip sot bon mem zariip, zet ârandârj sâtâre upabot.³⁷ Oi den njai Kembugât ekabân ziap, zo kâtigibap. Den zo itâ,

'Njainjâ nep kârâm kâmitmap. Njainjâ ko bonnjâ mei zâibap.'

³⁸ Njânâ zen mân kârâm kâmirâweyân bonnjâ mimbigât sâm zinjâwan. Mârum a nâmbutnjâ nep zo tuum ândinetâ bonnjâ muyagei zen yen galem op bonnjâ mem ândie."

³⁹ Samaria ambân zo zâk kamârâp itâ sâm dâzângoip, "A zi kut njai njai orâwan, zorat topnâ pisuk sâm muyagiap." Den zorat a ambân donjbejnâ Yesu nângâm pâlâtân kwâkjanjâwe.⁴⁰ Yesujâ arâpnjâ nen den dâtnângom tâi a ambân zij kamânân gâbâ gam Yesugâren takâm zen sot ândibapkât dukuwe. Sânetâ ko sirâm zagât zen sot ândeip.⁴¹ Yesujâ singi âlip dâzângoip donjbej patânjâ nângâmjâ, nângâm pâlâtân kwâkjanjâwe.⁴² Oi zen ambân zo itâ sâm dukuwe, "Kândom gâgât dengât op nângâm pâlâtân kwâkjanjâgen. Irak ko niinjâk dijâ nângâm itâ nângâm kwâtâtien. Zâk perâkjanjâk a hân dâp nenjgât kubikkubik a op ândiap."

Yesujâ katep njai mâsekjoot kubigip.

⁴³ Yesu zâk sirâm zagât ândimjâ Galilaia hânân arip.⁴⁴ Yesu zâk zikjak itâ sâip, "Propete a njaigât kutsinginjâ kamân toren toren laj kârâm âimop. Kamârâpnjâ zijâ ko zâkkât nângâne yennjâ opmap."⁴⁵ Yesujâ Galilaia hânân taki Galilaia a zijâ buku okjanjâwe. Zen mârumjân Yerusalem kamânân âine kendon patin nepjâ tuugi igâwe, zorat yatâ okjanjâwe.

⁴⁶ Kana kamânân Galilaia hânân mârum sâi toonjâ wainj oip, zoren dum âi takip. Kapenaum kamânân a sâtnjâ njai ândeip, zâkkât nannjâ mâsek op zeip.⁴⁷ Yesu zâk Yudaia hânân gâbâ âburem Galilaia hânân gaap sâne a sâtnjâ zorânjâ nângâm Kana kamânân âimjâ Yesu muyagem nannjâ mumbam op zeip, zo kubikjanjâgâbapkât dukuiip.⁴⁸ Oi Yesujâ itâ sâm dukuiip, "Nâ sen pup kulem mân tuuga dap op din-nanjgât nângâne bon upap?"⁴⁹ Oi a sâtnjâ zorânj itâ sâip, "Patâ, nannâ mombapkât kek gâban."⁵⁰ Sâi Yesujâ itâ sâm dukuiip, "Gâ yen âi. Nangâ ko âlip uap." Yatâ sâi a zo Yesugât den nângi bon oi arip.⁵¹ Zâk mâtâbân ari kore a zij gam sâwe, "Nangâ mârum âlip op taap."⁵² Sâne âlip oip, zorat narâkjanjâgât mâsikâzingi sâwe, "Muka mirâ bâkjan, zoren sâknjâ sânduksâip."⁵³ Yatâ sâne a sâtnjâ zâk topnjâ itâ nângip, "Narâk zoren Yesujâ

sângonnom sâip, 'Nangâ âlip uap.'" Oi ziknjâ sot a ambân kâmut gâkârâpnjâ, zen Yesu nângâm pâlâtân kwâkjanjâwe.⁵⁴ Yesu zâk Yudaia hânân gâbâ Galilaia hânân âburem âi sen mârât nep tuugi sâp zagât oip.

5

Yesu zâk Betesida too dengân sâtnjan a njai kubigip.

¹ Yuda zengât kendon patâ njai mâte oi Yesu zâk Yerusalem kamânân zariip.² Oi Yerusalem kamânân pojn kâtiknjâ kirip, zoren mâtâp njai kirip, zorat kutnjâ râma zengât mâtâp. Mâtâp zorat nangâmjanjân too dengân njai zeip, kutnjâ Betesida. Zorat sâtnjan mirâ bâtnâmbut tâip.³⁻⁴ Mirâ zoren a mâsekzinjoot sot sen njatâtik sot kin bitzinj bâlinjâ sot sâkzinj giginjâ, zen zem ândiwe. (Kembugât sumbem a njainjâ narâk njaïn njaïn gem ga toin geim golanjoip. Yatâ oi mâsek a njai kândom toin giarip, zâk mâsek okjanjip, zo bujn oip.) Zorat zen too kwamit oi nângânat sâm mamâtmarâwe.⁵ Oi zoren a njai zeip. Zâk kinj biknjâ bâlinj oi zem tâi kendonjâ 38 âkip.⁶ Yesu zâk a zo eknjâ narâk kârep ziap sâm mâsikâm sâip, "Gâ sâkkâ âlip upapkât otgigap?"⁷ Sâi ko sâip, "Patâ, njainjâ ândim too kwamitsâi toin diinim gei nâbanbap? Oi ninak geibâ sa a njainjâ walânim kek geimap."⁸ Sâi Yesujâ itâ sâm dukuiip, "Gâ zaat isen koremgâ lum âi."⁹ Sâi zorenâk sâknjâ âlip oi zaatnjâ isen koremnjâ mem arip. Sirâm zoren Yuda a zengât kendon narâk oi Yesujâ a zo kubigip.

¹⁰ Zorat Yuda a nâmbutnjâ zij a âlip oip, zo itâ dukuwe, "Itârânj kendonân isen koremgâ lum ariat, zo mân orotnjâ.¹¹ Sânetâ itâ sâm dâzângoip, "Kubiknigapnjâ itâ dâtnogap, "Gâ isen koremgâ mem âi."¹² Sâi mâsikâm sâwe, "Isen koremgâ mem âi sâm dâgogap, zâk kutnjâ njai?"¹³ Sâne kubikjanjip, zorat kwagip. Oi Yesu zâk a kâmut kirâwe, zengât oserân gâbâ tik arip.¹⁴ Bet Yesujâ a zo tirik namîn muyagem girem den itâ dukuiip, "Gâ sâkkâ âlip uap. Oi kut njai njai yâmbâtnjâ muyagegibapkât bâlinjâ dum zagâtnjâ mân upan."¹⁵ Sâi a zo Yesu ek nângâm âi Yuda a sâtnjâ itâ sâm dâzângoip, "A kubiknigap, kutnjâ Yesu."

¹⁶ Yesu zâk kendonân nep yatâ tuugipkât Yuda a sâtnjâ, zij kâso mijanjâwe.¹⁷ Yatâ utne Yesujâ itâ sâm dâzângoip, "Ibânâ Anutu, zâk nep tok tuum ândim gâmap. Oi nâ yatik nep tuum taan."¹⁸ Yesu zâk kendonân a kubigip sot Anutugât ibânâ sâip, zorat Yuda a sâtnjâ zij nângâne bâlinj oi Anutu hutkum sap sâm kunam sâm kâtigiwe.

Yesu zâk hâujanjâgât den sâm kwâkâbapkât imbanjâ zemjânjâgâp.

¹⁹ Yesu zâk itâ sâmb dâzângeop, "Nâ perâkñak dâzângeua nângeânek. Nanñâ nâ ninâ umgât nep mân tuuman. Ibânâ zâk nep tuugi ekñâ yatik tuuman. Ibânâ zâk tuumap, zo yatik nanñâ nânâ tuuman. ²⁰ Ibâ zâk nanñâ nâ nek umñâ nângeâren kinmapkât nep tuumap, zo yatik tirâpnomap. Oi nep zi ikse, zorik buñâ. Nep zâizâinjâ tirâpnogi zen ekñâ nângeâne imbanñâ upap. ²¹ Zo itâ. Ibâ zâk a mumuñâ mângizijngi zaat ândime. Nanñâ nanñâ yatik a mumuñâ nânâ mângibâ sâmb mângibat. ²² Ibâ zâk nanñâ nâ a zenggât topziñ sâmb kâkñan kwatziñgâbatkât nep zo sâmb nigip. ²³ Zen Ibâ hurat kwâkñangâme, zo yatik nanñâ nâ hurat kwatnibigât yatâ oip. Nânâ zâk nanñâ nâ mân hurat kwatnibapñâ Ibânâ sângonnogip, zâk mân hurat kwâkñangâbap.

²⁴ Nâ perâkñak dâzângeua nângeânek. Nânâ zâk dinnâ nângeâbapñâ sângonnogip, zâk nângeâmb pâlâtân kwâkñangâbap. Oi a zo ândiândinj kâtikñâ mem ândiap. Zâk mumuñâ kândâtkum ândiândinj kâtikñâ muyagiap. Zâk tosanangât hâuñâ mân mimbap.

²⁵ Nâ perâkñak dâzângeua nângeânek. Narâk zi mâte uap, zoren a sâkziñ wâgân umziñ mumuñâ ândie, zen Anutu nanñâ ninâ den nângeâmb umziñ kubikanñi ândiândi kâtik mâte op ândibi. Oi yatigâk narâk nânâ mâte upabân a mumuñâ zo, ziñâ Anutu nanñâ nângeâmb dinnâ nângeâmb zaat ândiândi kâtik ândibi. ²⁶ Ibâ zâk ândiândi mariñâ ândiapkât nanñâ nânâ ândiândi mariñâ op ândibat kâtik sâmb nigip. ²⁷ Oi nânâ a bonñâ ândiangât a toszâziñ hâuñangât den sâmb kwâkâbatkât sâmb nigip. ²⁸ Zen den zo nângeâne mân kwakmak upap. Narâk nânâ mâte upap, narâk zoren a mumuñâ hanzângeone zie, zen nânñâ nângeâmb den nângeâmb gwlâlâ op zaat nanñâ. ²⁹ ândiândi âlip ândiweñâ dinnâ nângeâmb zaatñâ ândiândi kâtik mem ândim zâimambi. A nâmbutñâ ândiândi bâliñ ândiweñâ zaatñâ toszâziñangât hâuñâ mimbi.

³⁰ Nâ ninâ umgât nep yatâ zo âlip mân tuubat. Ibânangât sâtkât hâuñangât den sâmb kwâkâman. Zo yatâ op hâuñangât nep tuuga dâp upap. Zo ninâ den buñâ, sângonnogip, zâkkât den."

Anutunñâ nanñangât topñâ sâmb muyagemap.

³¹ "Ninak topnâ sâmb muyagia mân dâp upap. ³² Topnâ a nânñâ sâmb muyagemap. Oi nân nângeâmb, topnâ sâmb muyagei bonñâ uap.

³³ Zen Yohanegâren sâmb mâsikâne nângeâmb den bonñâ sâmb muyageip. ³⁴ Oi anñâ topnâ sâmb muyagibigât mân sâman. Zen topnâ nângeâmb ândiândigât mâtâp lânbigât sâman. ³⁵ Yohane zâk kârâp âsakñâ patâ

op âsageziñgip. Zen zâkkât âsakñâ zo ek âkñâlem mâik nânâ ândiwe.

³⁶ Nângeâmb topnâ sâmb muyagemap, zo Yohane yatâ buñâ. Zo tobat nânâ. Nepnâ tuuman, zorân topnâ sâmb muyagemap. Ibânandâ nep sâmb nigip, zo tuumñâ bonñâ muyageman. Yatâ op ândiâ topnâ muyagemap. ³⁷ Ibânâ sângonnogip, zâk zikñâ topnâ sâmb muyageip. Zen ko den lânduñan gâbâ gâi mân nângeâme. Zen holi tobatñâ mân igâwe. ³⁸ Zen nângeâmb den nângeâmb mân nângeâmb pâlâtân kwatnige, zorat topñâ itâ. Zen sângonnogip, zâkkât dinñâ umziñan mân pane zemap. ³⁹ Zen Kembugât ekabân itâ nângeâmb sâlâpkume, 'Andiândi kâtik kâtik mâtâp zoren zei kârumb muyaginâ.' Oi zorân nângeâmb topnâ sâmb muyagemap. ⁴⁰ Oi zen den zo sâlâpkumñâ nângeâmb gam ândiândi kâtik muyagime? Buñâ. Nângeâmb mân game.

⁴¹ Nângeâmb anñâ sâmb âlip kwatnibigât mân sâman. ⁴² Zenggât topziñ zitâ nângeâmb. Umziñ Anutugâren mân kinmap. ⁴³ Nângeâmb nângeâmb sâtkât zengâren gewan. Ga ko zen buku mân otwiwe. Gâtâmb a nânñâ zikñâ umgât gâi zâk buku kñangâbi. ⁴⁴ Zen ziñak sâmb âlip kwarangâmb ândime. Kembunñi kânok, zâkñâ sâmb âlip kwatziñgâbap kâtik mân nângeâmb. Oi dabân nângeâmb pâlâtân kwatnibi? ⁴⁵ Zen nângeâmb itâ mân sâbi, 'Zâk Ibângeâren nengât sâmb bâlip kwâpâp.' Yatâ buñâ. Zen Mosegâren pâlâtân upme. Ka Mosenñâ zen sâmb bâliñ kwatziñgâbap. ⁴⁶ Wangât, Mosenñâ den kulemguip, zo nângeâmb op kulemguip, zorat. Zen zâkkât den nângeâmb sâmb nângeâmb den nângeâmb. ⁴⁷ Ka zen Mosegât den birâmñâ nângeâmb den dabân nângeâmb?"

6

Yesunñâ a 5 tausen nalem ziñgip.

(Mt 14:13-21; Mk 6:30-44; Lu 9:10-17)

¹ Yesunñâ den yatâ sâmb nanngâmñâ Galilaia saru kutñâ nânâ Tiberia, zo walâmb nâmbutken arip. ² Ari a ambân donjepñâ a sisi mâsek kubikziñgi igâwegât molim âiwe. ³ Yesu zâk arâpñâ nen diinñi barin zâi tarâwen. ⁴ Narâk zoren Yuda zenggât kendon patâ kutñâ Pasowa, zo mâte oip. ⁵ A ambân donjep patâ gane Yesunñâ ziñgitñâ Pilipo mâsikâm sâip, "Nalem ikâ gâbâ sângâm mem a ambân donjep patâ ziñgindâ dâpziñ upap?" ⁶ Yesu zâk zo yatâ zo upat sâmb nângeâmb zei yen mâsikip.

⁷ Oi Piliponñâ itâ sâmb dukuip, "Kât 2 handeret yatâ zorân kwâlâmb ziñgindâ mân dâpziñ upap." ⁸ Sâi arâpñâ nengeâren gâbâ a nânâ kutñâ Andrea, Simon Peterogât munñâ, zâkñâ itâ sâip, ⁹ "Katep nânâ ziren ândiap. Zâkñâ nalem bâtnâmbut sot saru zuu zagât tâkñangap. Oi a ambân donjep patâ zirânñâ

zingindâ dâpziñâ mân upap.”¹⁰ Sâi Yesunâ sâip, “A ambân dâzângone mindum ge tatek.” Oi zoren hibuk hân langaat zeip, zorat kwâkñan a tenngâziñ 5 tausen yatâ zorârj ge tarâwe.

¹¹ Yesunâ nalem zo memñâ sâiwap sâam a tarâwe, zo kâsâpkum zingip. Oi saru zuu zo yatik kâsâpkum zingip. ¹² Nalem nem âkon opñâ Yesunâ arâpñâ itâ sâam dâtnângoip, “Buputñâ zen bâliñ opapkât sândunek.” ¹³ Oi nen nalem bâtnâmbut zorat buputñâ sânduindâ irâ kiin zagât piksâip.

¹⁴ A amban zen sen mârât mân igikñâ, zo ekñâ sâwe, “Propete patâ a nenngâren âsagibapkât sâsârj, zo perâkñak a zi.” ¹⁵ Oi zen Yesu haamgumñâ bitziñandâ gâsum a kutâ kwânângânâme utne zingit nângâm birâziñgâm zikñik barin zarip.

*Yesunâ saru kwâkñan lâj lâj arip.
(Mt 14:22-23; Mk 6:45-46)*

¹⁶ Mirâ nâtiksaîsâi arâpñâ nen saru sâtñan geiwen. ¹⁷ Geimñâ Kapenaum kamânân âinam wangâyân zâiwen. Oi mirâ nâtiksaî ko ârindâ Yesu zâk zikñik zoren tâip. ¹⁸ Oi pibâ kâtikñâ koi saru âbângoi âiwen. ¹⁹ Oi nen sak birâm kom aleindâ ari saru tânâmñan ârindâ Yesu zâk saru kwâkñan lâj lâj âim wangâ gootñan gâi ekñâ pârâkpam kengât urâwen. ²⁰ Yatâ oindâ Yesunâ nângonsâm sâip, “Ninak gaan. Mân kengât utnek.” ²¹ Yesu wangâyân kopgâbapkât sâtâre urâwen. Kopgâi zorenâk hân âinam sâwenân, zo âi takâwen.

A zen Yesu kulem sen mârâtkât opñâ dukuwe.

²² A kâmut patâ, zen saru nâmbutken zine hañsâip. Hañsâi itâ sâwe, “Muka nâtiksaî wangâ kânok tâi ikxen. Zoren arâpñâ Yesu pam ziñjik arie.” ²³ Zo yatâ nângâm tatne Tiberia hânân gâbâ wangâ nâmbutñâ Kembunâ nalem zingip, zoren takâwe. ²⁴ Takâne a ambân zen Yesu sot arâpñâ kâruzingâm wangâyân zâim Kapenaum kamânân âi kâruzingâwe.

²⁵ Zen saru nâmbutken âim kârum muyagemñâ itâ sâam dukuwe, “Patâ, gâ dâunjan zi gâin?” ²⁶ Mâsikâne itâ sâam dâzângoip, “Nâ perâkñak sa nângânek. Nâ top liku kulem tuuga ikme, zorat bujâ. Nalem zingâ nem âkon urâwe, zorat molinige.” ²⁷ Nalem nemñâ ândim mumbi, zorat umziñ mân pane zimbap. Nalem nem ândiândi kâtik ândibi, zorat umziñ pane zimbap. A bonñâ, nâ Anutu Ibânandâ nalem zo zingâbatkât gâsum sâlâpnogip. Nâ ândiândi kâtikât nalem, zo zingâbat.” ²⁸ Sâi zen itâ mâburem dukuwe, “Sânan. Anutuñâ wan nep tuum ândinatkât nângâmap?” ²⁹ Sâne Yesunâ itâ sâam dâzângoip, “A sângonogip, nâ

nângâm pâlâtârj kwatnibi, zo Anutugât nep.”³⁰ Sâi den itâ sâam dukuwe, “Gâ top likuliku kulem nâi tuuna ekñâ nângâm pâlâtârj kwatginat. Wan nep nâi tuuban?” ³¹ Sâkurâpñiñ, zen Mose sot mirâ kamân kâtikñan ândim nalem kutñâ Mana, zo nem ândiwe. Oi zorat den kulem nâi itâ ziap, ‘Sumbemân gâbâ nalem zingî nem ândiwe.’”

Nalem sumbemân gâbâ gem gâip, zorat den.

³² Oi Yesunâ itâ sâam dâzângoip, “Perâkñak sa nângânek. Sumbemân gâbâ nalem bonñâ, zo Mosenj mân muyagem zingip. Ka Ibânandâ sumbemân gâbâ nalem bonñâ zingâmap.” ³³ Nâ sumbemân gâbâ gem hân a ândiândi muyagem zingâman. Nâ Anutugâren gâbâ nalem bonñâ uan.” ³⁴ Sâi itâ sâam dukuwe, “Kembu, gâ narâk dâp nalem zo niñgâmâmban.” ³⁵ Sâne itâ sâam dâzângoip, “Ândiândigât nalem ko nâ. Nâi zâk nâgâren ga pâlâtârj upap, zâk nalemgât mân mumbap. Oi nâi zâk nâ nângâm pâlâtârj kwatnibap, zo ko toogât mân nângâbap.

³⁶ Nâ itâ dâzânguan. Zen nâ nekñâ mân nângâm pâlâtârj kwatnime.” ³⁷ Ka Ibânandâ nâgât sinji sâip, a ambân zo zen ko nâgâren gam nângâbi. Oi a ambân zing nâgâren gane mân molizingâbat. ³⁸ Sumbemân gâbâ gewan, zo ninâ den lubatkât bujâ. Sângonogip, zâkkât den lubatkât gewan. ³⁹ Ibânandâ a ambân nâgâren zâmbanmap, a zo zen tâmbetagogegât galemziñ uandâ hângât narâk âkâbabân zoren hâlâluyâk mângiziñga zaatpi. Sângonogip, zâkkât den zo yatâ ziap. ⁴⁰ Nannâ nâ nekñâ nângâm pâlâtârj kwatnibi, zo ko ândiândi kâtik ândibi. Ibânangât den zo yatâ ziap. Oi nâñâ narâk patin mângiziñga zaatpi.”

Yesu zâk ândiândi kâtikât nalem

⁴¹ Yesu zâk sumbemân gâbâ nalem bonñâ, zo nâ sâipkât Yuda a sâtñâ, zingâ nângâm bâliñ kwâkñangâwe. ⁴² Oi itâ sâwe, “A zi zâk wangât itâ sap, ‘Nâ sumbemân gâbâ gewan.’ Topñâ nângâmen. Zâk Yesu, Yosepegât nanñâ.” ⁴³ Sâne Yesunâ itâ dâzângoip sâip, “Zen mân nângâne bâliñ oik.” ⁴⁴ A nâi zik umgât nâgâren gâgan, zo mân taap. Ibâ sângonogipñâ sâi âlip nâgâren gâbap. Oi nâ a itâ zo narâk patin mumujan gâbâ mângibat. ⁴⁵ Propete zengât ekabân den itâ ziap, ‘Anutu zikñak a sinji âlip dâzângoi nângâbi.’

Nâi zâk Ibânandâ sinji âlip dukui nângâbap, zâk nâgâren gam târokwatnibap.

⁴⁶ A zen Ibâ mân igâwe. Anutugâren gâbâ gem gâwan, nâ ninak Ibâ egâwan. ⁴⁷ Nâ perâkñak dâzângua nângânek. Nâi zâk nângâm pâlâtârj kwatnimapñâ ândiândi

kâtik miap. ⁴⁸ Ândiândi kâtikât nalem nâ. ⁴⁹ Sâkurâpziñâ, zen mirâ kamân kâtikjan nalem kutnjâ Mana, zo nem ândimjâ mom nangâwe. ⁵⁰ Ka sumbemân gâbâ nalem nemjâ mân mumunjâ, zo ko nâgâren ziap. ⁵¹ Nâ sumbemân gâbâ ândiândigât nalem mem gewan. Nalem zo nâ. Zorat nâi zâk nâgâren gâbâ nalem zo nem ândiândi kâtikjanngât singi upi. Sâknandâ nalem uap. Zo a zinjâ ândiândi muyagibigât zinjâbat.”

⁵² Yuda a sâtnjâ ziiñk itâ âragumjâ sâwe, “A zirânjâ dap op sunumjâ ninji ninatkât sap?” ⁵³ Sâne Yesujâ itâ sâk dâzângoip, “Nâ perâkñjak dâzânguan. Zen a bonnjâ nâgât sunum sot gilâm mân nimbi, zo ko umziñan ândiândi mân muyagibap. ⁵⁴ Nâi zâk nâgât sunumnâ sot gilâmnâ nimbapjâ ândiândi kâtik mimbap. Oi narâk patin mumunjan gâbâ mâgia zaatpap. ⁵⁵ Nâgât sunumnâ, zo nalem bonnjâ. Nâgât gilâmnâ, zo too bonnjâ. ⁵⁶ Nâi zâk nâgât sunum sot gilâm nimbapjâ, zâk nâ sot pâlatân op ândibap. Oi nâ zâk sot pâlatân op ândibat. ⁵⁷ Ândiândi marinjâ, Anutu Ibâ, zâkñjâ sângonnogi gewangât Ibânangât op ândiman. Oi nâi zâk nâ nimbapjâ nâgât op ândiândiñ muyagem ândibap. Umjandâ nâ sot pâlatân upapjâ sumbengât singi upap. ⁵⁸ Sumbemân gâbâ nalem, zorat topnjâ itâ ziap. Sâkurâpziñ Mana nalem niwe, zo yatâ bunjâ. Zen nemjâ ândim muwe. Kâ nâgâren gâbâ nalem zo nimbap, zâk ândim zâimâmbap.” ⁵⁹ Yesu zâk Kape-naum kamânân mâpâmâpâse namin ândim den zo dâzângoip.

Yesu zâk ândiândi kâtikât den mem gem gâip.

⁶⁰ Yesugât a ambârâpnjâ, nenjâren gâbâ donjebnjâ den zo nângâm sâwe, “Den zi nângindâ yâmbâtnjâ uap. Den zirât topnjâ dap yatâ nângânat?” ⁶¹ Oi sâk âkon utne Yesujâ umziñan ek nângâm itâ sâk dâzângoip, “Den zi nângâne bâliñ uap?” ⁶² A bonnjâ nâ âburem ândiwanân zaria nângâne dap upap? ⁶³ Sâkkât sunum zorân ândiândi muyagemap, zo mân ziap. Ândiândi muyagemap, zo Kaapumgât nep. Den dâzânguan, zo Kaapum sot ândiândigât den. ⁶⁴ Oi zengâren gâbâ a nâmbutjandâ mân nângâm pâlatân kwat-nime.” A Yesugât den birâbi, zo kânjan nângip. Oi a Yesu tirâpziñgoi gâsum kumbi, zo yatik kânjan nângip. Zorat den yatâ dâtnângoip.

⁶⁵ Oi den nâi itâ târokwap sâip, “Zorat itâ dâzânguan. Ibânandâ a nâi imbanjâ mân pindi ko dap op nâgâren gam nâ sot pâlatân upap? Yatâ zo mân taap.”

⁶⁶ Narâk zoren a ambân kâmut gâkârâpnjâ, nenjâren gâbâ donjebnjâ zâk

sot ândiândiñngât âkon op birânngâm âiwe.

Peteronjâ Yesugât topnjâ sâk muyageip.

⁶⁷ Yatâ utne Yesujâ arâp kiin zagât itâ sâk mâsikâningip. “Zen yatik nâbam ânam se?” ⁶⁸ Sâi Simonjâ Peteronjâ itâ sâk dukuip, “Kembu, nen gâ birâgim nâigâren âinat? Gâ kânokñâ ândiândi kâtikât den mem ândiat. ⁶⁹ Nen gâ nângâm pâlatân kwat-gimjâ itâ nângâmen. Gâ tirik a. Anu-tugâren gâbâ gâin.” ⁷⁰ Yatâ sâi Yesujâ itâ sâk dâtnângoip, “Nâ a kiin zagât, zen gâsum sâlâpziñgowan. Oi dap yatâ zengâren gâbâ a nâiñjâ Satañgât a uap?” ⁷¹ Zâk Yuda, Simonjâ nanjâ, Karioto kamânân gok, zâkkât nângâm sâip. Yuda zâk arâp kiin zagât nengât kâmurân gokñâ. Oi zâkñjâ ândim Yesu tirâpziñgoi kâsarâpnjâ zij gâsum kuwe.

7

Yesugât murâpnjâ, zen mân nângâm pâlatân kwâkjanngâwe.

¹ Kwâkjan Yerusalem kamânân Yuda a sâtnjâ zinjâ Yesu kunam den sâne Yesujâ zorat singi nângâm Yudaia hân birâm Galilaia hânân âim gam ândeip. ² Yatâ oi Yuda zengât hâmbâ silep kendon mâte oip. ³ Yesu murâpnjâ, zij itâ dukuwe, “Gâ hân zi birâm Yudaia hânân âimjâ kulem top top tuumat, zo ândi âi tuuna kâmut gâkârâpkâ zij ikpi. ⁴ A nâi, zâk patâ upâ sâk nepjâ tik mân tuumap. A mâteziñan tuumap. Gâ nep zo yatâ tuubat sâmatkât âi a kâmurân nep tuuna ikpi.” ⁵ Murâpnjâ zen mân nângâm pâlatân kwâkjanngâm yatâ sâwe. ⁶ Sâne Yesujâ itâ sâk dâzângoip, “Narâk ziren zo mo zo utnâ sâk âlip upi. Ka nâgât narâk ko gâtâm mâte upap. ⁷ A zinjâ zen um kâllok mân nângâziñgâbi. Nâ ko ândi mâmanziñ bâliñjâ, zo sapsuga um kâllok nângâni. ⁸ Zen ziiñk kendonân zâinek. Narâknâ mân mâte uap. Narâk ziren mân zâibat.” ⁹ Yatâ sâmnjâ Galilaia hânân ândeip.

Yesu zâk kendon patâgât Yerusalem kamânân zarip.

¹⁰ Yesu murâpnjâ, zen kâdom âinetâ bet zâk zikñjik Galilaia hân birâm Yerusalem kamânân tigâk zarip. ¹¹ Oi kendon narâk oi Yuda a zen Yesu kârumjâ mâsikâyanngâm sâwe, “Zâk ikâ taap?” ¹² A yennandâ zâkkât den halop donjeb sâwe. Oi nâmbutjandâ itâ sawe, “Zâk a âlipjâ.” Sâne nâmbutjandâ kwâkâm sâwe, “Bunjâ. Zâk a um gulip kwatziñgâmp.” ¹³ Oi Yuda a sâtnjâ zengât kenngât op Yesugât singi den muyap mân sâwe.

Yesujâ Anutugâren gâbâ den mem gâip.

¹⁴ Kendon tânâmjan Yesu zâk tirik namin zâimjâ a Kembugât den sâk dâzângoip.

15 Den yatâ sâi Yuda a zen imbanâziņ buņ oi itâ sâwe, “Zâk ekap namin mân zaripņâ den topņâ zi ikâ gâbâ nângâm sap?” 16 Yatâ sânetâ Yesuņâ itâ dâzâņgom sâip, “Nâ den dâzâņgoman, zo ninan gâbâ buņâ. Sâņgonnogip, zâkkât den. 17 Den Anutugâren gâbâ mo ninan gâbâ, zo Anutu sâtnâ lubapņâ den zirât topņâ nângâbap. 18 Nâi zâk zik umgât sâbap, zâk sâkņâ mem zâizâiņ upap. Ka nâi zâk nep mariņaņgât sâtâre muyagibapkât nep tuubap, zâkkât itâ nângâbi, ‘Zâk sarâ buņâ. Den bonņâ sâmap.’ Oi nâ zo yatâ sâman.

19 Mosenâ gurmin den sâm muyagem ziņgip. Oi zen gurumin den zo mân lum kwâtâtume. Yatâ opņâ zen wangât nâgât denân kwap sâm nonam se.” 20 Sâi a zen itâ sâwe, “A ikâ zorâņ gobigât se? Gâgât itâ nâņgen. Gâ wâkegoot ândim um gulip op sat.” 21 Sâne Yesuņâ dâzâņgom sâip. “Nâ nep kânok tuuga, zo ek pârâkpa m kwakmak ue. 22 Sa nâņgânek. Mosenâ narâpziņ kwabâ kwatziņgâbigât sâm ziņgip. (Oi zo Mosenâ mân topkwâip. Sâkurâpniņandâ mârur nâi topkwarâwe.) Oi nep zo tuutu- uņâ mâte oi kendonân tuume. 23 Mosegât gurumin den, zo birânetâ bon buņ opapkât kendonân narâpziņ kwabâ kwatziņgâme. Nâ ko kendonân a kiņ bik mumuņ sâkņâ kubiksa âlip uap, zorat wangât kuk otniņe? 24 Zen den sâkņik mân sânek. Nâņgâm sâlâpkum ko bonņâ sâbi.”

Yesugât op itâ sâwe, “Zâk Kristo mo a nâi?”

25 Yerusalem kamân mâirâp nâmbutņandâ itâ sâwe, “A kunam sâme, zo zirâ mo? 26 Zâk a ambân mâteziņan zi den muyap sâi patârâpniņandâ mân sâm kwâkâme. Zen topņâ nâņgâne a bâliņan gâbâ mâkâniņgâbapkât mârur sâsâņ, zo mo dap? 27 Buņâ motņâi. A zirât muyamuyagiņaņgât topņâ nâņgen. Ka nâi gâbâpkât sâsâņ, zo âsagei zâkkât topņâ mân nâņgânat.” 28 Yatâ sâne Yesuņâ tirik namin kin den patâ itâ sâm dâzâņgoip, “Ikâ gâbâ gâwan, zo âlip nâņgen sâme. Ka nâ ninâ umgât mân gewan. Bonņâ mariņâ, Anutu, zâkņâ sâņgonnogi gem gâwan. Oi zen zâk mân ek nâņgâme. 29 Nâ ko zâkņâ sâņgonnogi zik um topņan gâbâ gewan, gât ko nâņ zâkkât topņâ nâņgâm kwâtâtian.”

30 Yesu zâk den yatâ sâi tâk namin pânâ m sâwe. Oi kukuņaņgât narâkņâ, zo mân mâte oipkât yâmbârem birâwe. 31 Oi a yenņâ zengâren gâbâ doņbeņņâ Yesu nâņgâm pâlatâņ kwarâwe. Oi itâ sâwe, “A patâ gâbâpkât sâsâņ, zâk a zirâņ kule m tuumap, zo walâm tuubap? Buņâ. A zi aksik tuum naņgâmap.”

Kâwali a zen Yesu gâsum tâk namin pambigât sâņgonzâņgowe.

32 A zen den yatâ zo tik sâne Parisaio zen nâņgamņâ tirik namâ galem a sot âragumņâ kâwali a zen Yesu gâsum tâk namin pambigât sâņgonzâņgowe. 33 Yesuņâ itâ dâzâņgom sâip, “Nâ narâk pâņkânok zen sot ândimņâ sâņgonnogip, zâkkâren zâibat.

34 Oi zen kârurim mân muyagenibi. Âi ândibarân dap op gabi?” 35 Yatâ sâi Yuda a zen itâ sâm âraguwe, “A zirâņ ikâ ari kârunatkât sap. Yuda a bukurâpniņ Grik a hân toren toren zen sot ândie, zengâren âibam sap? Mo zâk Grik a zengâren âim den dâzâņgobam sap? 36 ‘Kârurim âim mân muyagenibi. Âibarân zen mân gabi.’ Den zo wangât sap?”

Yesu zâk Kaapum niņgâbapkât sâip.

37 Yuda zengât kendon sirâm boiņâ mindumindu patâ utne Yesuņâ zaat kin den patâ dâzâņgom sâip, “Nâi zâk toogât nâņgâmņâ nâgâren ga nimbap. 38 Oi nâi zâk nâ nâņgâm pâlatâņ kwatni bap, zâkkât umņan too sinņâ takâm zimbap. Kembugât ekabân den yatâ kulemgune ziap.” 39 Yesu nâņgâm pâlatâņ kwâkņaņgâwen, nen Kaapumgât siņgi kwatniņgâm yatâ sâip. Yesu zâk narâk zoren Kaapumņâ mân niņgip. Wangât, zâk sumbem âsakņâ umņan mân âburem zârip, zorat mân niņgip.

A ambân zen Yesu topņaņgât sâ m kâsâpagowe.

40 A nâmbutņâ zen den zo nâņgâm Yesugât itâ sâwe, “Perâkņak, zâk Propete gâbâpkât mârur sâsâņ.” 41 Nâmbutņandâ itâ sâwe, “A bâliņan gâbâ mâkâniņgâbapkât mârur sâsâņ, Kristo, zi zâk.” Nâmbutņandâ ko kwâkâm sâwe, “A patâ zo, zâk dap op Galilaia hânân muyagibap? 42 Kembugât ekabân den nâi itâ ziap. Kristo zâk a kutâ Dawidigât kamân, Betelem, zoren âsagibap.” 43 A zen Yesugât yatâ sâm kâsâpagowe. 44 Oi nâmbutņandâ tâk namin pânat sâ m yâmbârem birâwe.

A sâtnâ ziņ Yesu mân nâņgâm pâlatâņ kwâkņaņgâwe.

45 Kâwali a zen tirik namâ galem a sot Parisaio zengâren âburinetâ itâ sâwe, “Zen wangât Yesu mân gâsum diim ge?” 46 Sâne kâwali a ziņâ sâwe, “Zâk den sâmap, zo yatâ a nâiņâ mân sâmap.” 47 Sâne Parisaio a ziņ itâ sâm dâzâņgowe, “Zen a yenņâ yatik um gulip kwatziņap? 48 A sâtnâ sot Parisaio a, nengâren gâbâ nâi zâk sot pâlatâņ uap? 49 Zo buņâ. A yenņâ, zen ko Kembugât gurumin den mân nâņgâme, zen simgât siņgi.”

50 Yatâ sânetâ bukuziņâ nâi kutņâ Nikodemo, mârur Yesugâren arip, zâkņâ itâ sâm dâzâņgoip, 51 “A nâiņâ zikņâ topņâ mân sâi dap yatâ hâuņaņgât den

sâm kwâkânat? Nen yatâ mân utnatkât gurumin den ekabân den nâi ziap.”

⁵² Yatâ sâi ko bukurâpñandâ Nikodemo den kârâpñoot itâ sâm dukuwe, “Gâ a zo yatik Galilaia hânân gokñâ? Kembangât ekabân sâlâpkum itâ nângâban, ‘Galilaia hânân Propete nâi mân âsagibap.’” ⁵³ Oi zen kâsâpagom mirâziñan âim nangâwe.

8

Lañ mâman ambân nâi Yesugâren diim âiwe.

¹ Yesunâ Oliwa bâkñan zâi zeip. ² Mirâ hanjsâi zobâ âburem tirik namin zari a ambân donbepñâ zâkkâren minduwe. Yesunâ ge tapñâ Kembangât den sâm dâzângoip. ³ Oi Kembangât gurumin den zorat galem a sot Parisaio a, zen mâtâp ambân nâi a sot ândei muyagem diim Yesugâren gam pam haangum kin sâwe, ⁴ “Patâ, ambân zi a lañ zen sot ândei muyagem gâsum diim den. ⁵ Oi Mose zâk ambân itâ zo kâtnjâ zângone mumbigât sâm gurumin den ekabân kulemgum niñgip. Oi gâñâ ambân zâkkât dap nângat?” ⁶ Zo yatâ mâsikâne den dap mo dap sâi nângâm denân pânam sâwe. Sâne Yesu zâk pindiñsâm bikñandâ hânân kulemgum tâip. ⁷ Kulemgum tâi mâsikâm zagât zagât utnetâ zaatñâ itâ sâm dâzângoip, “Zengâren gâbâ a nâi tosanjâ buñâ, zâkñâ kâtnjâ topkwap koi ko kumbi.” ⁸ Yatâ sâm du pindiñsâm hânân kulemgum tâip.

⁹ A gawe, zen den zo nângâm patâziñâ kândom ari kânok kânok ari ari âim nangâwe. Ambân zâk zikjik Yesugât mâtenan kiri Yesu zâk oksâm zaat mâsikâm sâip. ¹⁰ “Ambân, a zen ikâ arie? Nâiñjâ hâunangât den sâm singan giap?” ¹¹ Sâi ambânñjâ sâip, “Kembu, buñâ.” Sâi itâ sâm dukuip, “Nâ yatigâk, nâ gâ mân sâm singan gian. Zorat gâ âi ândim bâlinjâ du zagât mân upan.”

Yesu zâk a hân dâp nengât kârâp âsakñâ op ândiap.

¹² Yesunâ a den dum dâzângoip. Itâ sâm dâzângoip, “Hân dâp a zengât kârâp âsakñâ op ândian. Oi nâi zâk nâ molinibapñâ, zâk nâtâtigân mân ândibap. Zâk ândiândi âsakñâ tâkñangi ândibap.” ¹³ Sâi Parisaio a ziñâ itâ sâm dukuwe, “Gâ gikak topkâ sâm muyagiat, zorat nângindâ bon mân uap.” ¹⁴ Sâne Yesunâ sâip, “Ninak topnâ sapsuga bon buñ mân opmap. Wangât, Nâ ikâ gâbâ gâwan sot ikâ âi ândibat, zorat topñâ nângâm den sâman. Zen ko zo mo zorat ârândârj kwakme. ¹⁵ Zen sâkñik ekñâ umñan bonñâ zo mân ikme. Oi zen lañ sâme. Nâñjâ ko zengât topziñ mân sâman. ¹⁶ Oi zengât topziñ sâbat, zo ko bonñâ upap. Nep zo ninik mân tuubat.

Ibâ sângonnogip, zâkñâ betnan mei nep zo tuubat. ¹⁷ Zengât gurumin den ekabân den nâi itâ ziap,

‘A zagât, zikñâ a nâigât topñâ sâitâ nângâne bon upap.’

¹⁸ Nâ ninâ topnâ sâm muyagia Ibânâ sângonnogip, zâkoot yatik sâm muyagemap.”

¹⁹ Yesu zâk den yatâ sâi mâsikâm sâwe, “Ibâgâ ikâ?” Sânetâ itâ sâm dâzângoip, “Zen nâgât topnâ mân nângâme. Zen nâgât topnâ nângâm sâi ko Ibânangât topñâ yatik nângâbe.”

²⁰ Yesunâ den zo tirik namâ umñâ nâi kât pâpanñan, zoren kin den dâzângoip. Oi zâk mumbapkât narâkñâ mân mâte oipkât dabân gâsum tâk namin kek pambe?

Anjâ hânân gok, Yesu zâk Sumbemân gokñâ.

²¹ Yesu zâk den târokwapñâ itâ sâm dâzângoip, “Nâ zâmbam aria zen kârunimñâ tosaziñoot ândim mumbi. Nâ âibat, zoren zen dap op gabi?” ²² Zo yatâ sâi ko Yuda a ziñâ sâwe, “Nâ âi ândia zen mân gabi, den zo wangât sap? Zâk zikñâ agoyangâm mumbapkât sap?” ²³ Sânetâ Yesunâ itâ sâm dâzângoip, “Zen âmbiren gokñâ. Nâ ko uren gokñâ. Zen hân ziren gokñâ. Nâ ko hân zi gokñâ buñâ. ²⁴ Nâ zorat opñâ dâzânguan, Zen tosaziñoot ândim mumbi. Nâ ândim gâwanñâ ândim zâibat. Zen zo mân nângâm simbitkubi, zo ko tosaziñ zemziñgi mumbi.”

²⁵ Sâi ziñâ mâsikâm sâwe, “Bâi, gâ wan a nâi?” Sâne Yesunâ dâzângom sâip. “Topnâ dâzângom gâwan, zo bonñâ. ²⁶ Nâ zengât tosa sot hâunangât den donbep mem ândian. Sângonnogipñâ den bonñâ sâmap. Oi nâ den zâkkâren nângâwan, zorigâk a ambân dâzângoman.”

²⁷ Den zo Ibânangât op sâm dâzângoi zen mân nângâm kwâtâtiwe. ²⁸ Sâmñâ Yesunâ târokwap itâ dâzângom sâip. “Zen a bonñâ nâ nagân mândânibi, narâk zoren topnâ nângâm birañbi. Oi ninâ umgât kut nâi nâi mân opman. Ibânandâ den sâm dâtnogip, zorik sâman, zo nângâm kwâtâtibi. ²⁹ Oi sângonnogip, zâk nâ sot ândiap. Nâ kut nâi nâi opman, zo egi âlip opmap, zo ko zâk mân birânimap.” ³⁰ Yesu zâk den yatâ sâi a donbepñâ nângâmñâ, nângâm pâlâtân kwâkñangâwe.

Yesugât den mem ândim dumun buñ utnat.

³¹ Yesunâ Yuda a nângâm pâlâtân kwâkñangâwe, zen itâ sâm dâzângoip, “Zen nâgât den lum ândim arâpnâ bonñâ upi. ³² Opñâ nâgât den bonñâ, zo nângâne mâkâziñgi dumunziñ buñâ, hâlâluyâk ândibi.” ³³ Yesunâ yatâ sâi zen itâ mâburem dukuwe, “Nen Abaramgât kiurâp. Nen

a zengât kore mân op ândiwen, zorat wangât sat? ‘Dumun buj ândibi.’”³⁴ Sâne Yesunâ itâ sâmb dâzânngoip, “Nâ perâknjak dâzânnguan. Nâi zâk bâliņ opmap, zâk bâliņangât kore a upap.”³⁵ Kore a, zinjâ patâzinjangât mirin tâtat mâme mân upi. Narâpnâ ko Ibâgât mirinâk ândim zâimambi.³⁶ Zorat nâ nanjandâ olanjinga, zen perâknjak dumum buj ândibi.

³⁷ Zen Abaramgât kiurâp, zo nânğan. Oi zen nâgât dennâ umziņan mân giari nonam se.³⁸ Nâ Ibânangâren kut nâi nâi ek ândiwan, zorat sâman. Zen ko ibâzinjangâren kut nâi nâi nânngâwe, zo upme.”³⁹ Sâi itâ sâmb dukuwe, “Nen sâkuniņ Abaram.” Sâne Yesunâ dâzânngoip, “Zen Abaramgât kiun ândim sâi zâkkât orot mâme yatâ upe.”⁴⁰ Anutugâren gâbâ den bonjâ nânngâwan, zo dâzânngoman. Oi zinjâ nonam se. Kut zo yatâ zo Abaramnâ mân oip. Zen Abaramgât narâpnâ bujâ. Ibâzinjâ, zâk nâi.⁴¹ Zen ibâzinjangât orot mâme upme.” Yatâ sâi zinjâ sâwe, “Nen a lanjân gâbâ mân âsagiwen. Ibâniņ Anutu kânok.”⁴² Sâne Yesunâ sâip, “Ibâziņ Anutu sâi ko nâ buku otnibe. Nâ Anutugâren gâbâ gewan. Ninâ umgât mân gewan. Zâknjâ sânggonogi gewan.

⁴³ Zen dap op ândine dinnandâ umziņan mân geimap? Nâ den sa zen kindapziņ angân kârâme, zorat ko yatâ upme.”⁴⁴ Zen ibâziņ Sataņ. Zâkkât den lubigât umziņ kinmap. Zâk mârum nâi a tâmbetagoagon nep tuum ândim gaap. Zâk den bonjâ kândâtkoipkât umjân den bonjâ nâi mân ziap. Zâk sarâ a sot sarâ mariņâ. Zorat zâkkât orot mâmenjâ zo sarâ opmap. Zen zo yatik umziņan den bonjâ mân gei ziap.⁴⁵ Zorat nâ den bonjâ dâzânngua dinnâ birâme.

⁴⁶ Zengâren gâbâ a nâi nâgât tosa âlip sâbap? Bujâ. Nâ den bonjâ sâman. Zen wangât nâgât dinnâ birâme?”⁴⁷ Nâi zâk Anutugât singi upapnâ diņâ nânngâbap. Zen Anutugât singi mân ândimenjâ diņâ birâme.”

Yesugât den mem ândim mân munat.

⁴⁸ Sâi Yuda a sâtnjâ, zinj kuk op itâ sâmb bâliņ kwâknjngâwe, “Nen gâgât dap sânat? Gâ nenngât kâmurân gok buja. Gâ Samaria a. Wâkeņâ umgan giari ândiat.”⁴⁹ Gâgât topkâ yatâ sâindâ dap upap.” Sâne Yesunâ itâ sâmb dâzânngoip, “Nâ wâkeņâ mân otnimap. Nâ Ibânâ sâmb bâbâlanj kwâknjngâman. Zen ko nâ mem ge kwatnige.”⁵⁰ Nâ kutsinginjngât opnâ mân dâzânngowan. Kutsinginjngât den dâzânngobap, zo nâi ândiap. Zâknjâ nâgât kutsingi, zo mem zâi pâmbap.

⁵¹ Nâ perâknjak dâzânngua nânngânek. Nâi zâk nâgât den mem ândiap, zo mân mum-bap.”⁵² Yatâ sâi Yuda a zinjâ itâ sâwe, “Wâkeņâ otgimap, zo perâknjak. Abaram moip. Oi Propete zen yatigâk muwe. Oi gâ itâ sat, ‘Nâi zâk nâgât den mem ândibapnâ mân mum-bap.’”⁵³ Sâkuniņâ Abaram, zâk patâ moip. Oi gâ zâk walâbam sat? Oi Propete a, zen yatâ muwe. Gâ wangât sâkkâ mem zâi paat?”⁵⁴ Sâne Yesunâ itâ sâmb dâzânngoip, “Ninak sâknâ mem zâi pa sâi ko bon buj opap. Ibânâ ândiap, zâkkât Anutuniņ sâme, zâknjâ kutsinginjâ mem zâi pâmbap.”⁵⁵ Zen zâkkât topnâ mân nânge. Nânjâ ko zâkkât topnâ nânngâm kwâtâtian. Nâ mân ek nânğan sa sâi ko a sarâ zen yatâ opap. Nâ zâk nânngânngan. Oi zâkkât diņâ mem ândiman.

⁵⁶ Sâkunziņâ Abaram, zâk nâgât narâk mâte oi ikpapkât sâtâre op ândeip. Zorâņâ ândim muyagia sâtâre pâtâ oip.”⁵⁷ Yatâ sâi Yuda a zinj sâwe, “Gâ kendongâ 50 mân ândeiniņâ Abaram egâwan sat?”⁵⁸ Sâne Yesunâ itâ sâmb dâzânngoip, “Nâ perâknjak dâzânngobâ. Nâ Abaram mân âsagei ândiwannâ ândim gaan.”⁵⁹ Yatâ sâi Anutu hutkum sap sâmb kâtnjâ mem kunâ sâne Yesunâ tikpam tirik namîn gâbâ geip.

9

A sen nâttatik, zâkkât den singi.

¹ Yesu zâk mâtâbân âim sen nâttatik a nâi muyageip. A zo mam kâmbonjan gâbâ âsagem sen nâttatik op ândim gâip.

² Yesunâ a zo muyagei arâpnâ niņ Yesu mâsikâm sâwen, “Patâ, nâigât tosağât yatâ muyageip? Zikņâ mo ibâ mam zekât?”

³ Sâindâ Yesunâ itâ sâmb dâtnânngoip, “Yatâ bujâ. Zikņâ mo ibâ mam zekât tosağât bujâ. Anutu imbanjngât topnâ zâkkâren muyagibapkât yatâ âsageip.”⁴ Sirâmân nep tuumen. Kâ nâttiksâi ko nep mân tuumen. Narâk zi sirâm yatâ oi sânggonogip, zâkkât nep âlip tuum ândinat. Kwâknjan nâttatik muyagei nep zo dap dap yatâ tuubi? ⁵ Nâ hânân ândibat dâp hân a zengât âsakņâ op ândibat.”

⁶ Yesu zâk yatâ sâmnjâ hânân tâpkum hân bajet mem golaņkum sen nâttatik zo siņan sanjorip.”⁷ Itâ sâmb sanjorip, “Gâ Siloam too deņganân âi too sanjonnân.” (Siloam zo Yuda denân. Niņ denân ko sângongoi sâmen.)

⁸ Yatâ opnâ kamârâpnjâ zinjâ a zo ekņâ mâsikâyngâm sâwe, “Nalemgât oletningâmop, zi zâk mo nâi?”⁹ Sâne nâmbutnjandâ sâwe, “Zi zâk.” Oi nâmbutnjandâ sâwe, “Zâk bujâ. Zâkkât tobat yatâ a nâi.” Yatâ sâne zikņak sâip, “Nâ ko zi.”¹⁰ Sâi mâsikâm sâwe, “Dap op singâ âlip upap?”¹¹ Sâne itâ sâmb dâzânngoip,

“A nêi kutjâ Yesu, zâknjâ hânân tâpkum hân banjet mem golaŋkum sinnan saŋgonjâ itâ sârn dâtnogip, ‘Gâ Siloam denġânân âi too saŋgon.’ Oi nâ âi too saŋgonsa sinnâ âlip oi eksan.”¹² Yatâ sâi mâsikâm sâwe, “A zo ikâ ândiap?” Sâne zâknjâ sâip, “Nâ mân ek nâŋgan.”

A siŋâ âlip oip, zorat Parisaio zij den sâwe.

¹³ A sen nêtâtik op ândimnjâ âlip oip, zo diim Parisaio a zengâren âiwe. ¹⁴ Oi Yesuŋâ banjet golaŋkum siŋâ saŋgorip, zo Yuda zengât kendonân oip. ¹⁵ Zorat Parisaio a, zijâ a zo mâsikâm sâwe, “Gâ dap op siŋgâ âlip uap?” Sâne itâ sârn dâzâŋgoip, “Zâk banjet mem sinnan saŋgori nâ âi too saŋgonsa sinnâ âlip uap.”¹⁶ Parisaio zengâren gâbâ nâmbutjandâ itâ sâwe, “A zo Anutugâren goknjâ bujâ. Zâk Kembugât gurumin den kom mâtâp wâlap. Zâk kendonân nep tuugap.” Sâne nâmbutjandâ sâwe, “Zâk bâliŋ mâme a ândim sâi nep itâ zo mân tuubap.” Parisaio a, zij yatâ sârn âragum kâsâpagowe.

¹⁷ Oi a siŋ bâpsâsâŋ kubigip, zo mâsikâm sâwe, “Siŋgâ kubiksap, zorat gâ dap nâŋgat?” Sâne zâknjâ sâip, “Zâk Propete.”¹⁸ Sâi Yuda a zen a zo sen nêtâtik ândimnjâ âlip oip, zorat nâŋgâne bonnjâ mân oi sâne ibâ mamjâ, zet gawet. ¹⁹ Gâitâ mâsikâzikâm sâwe, “Nanzikjâ sen nêtâtik muyageip, zi mo? Zâk dap op siŋâ âlip uap?”

²⁰ Sâne ibâ mamjâ, zik itâ sâwet, “Zâk nannikjâ, zo nâŋget. Sen nêtâtik âsageip, zo nâŋget. ²¹ Ka dap opnjâ siŋâ âlip uap, zo mân nâŋget. Nâiŋjâ kubiksap, zo mân nâŋget. Zâk katep bujâ. Mârum lâmbarip, zorat ziŋjak mâsikâne topnjâ dâzâŋgoik.”

²² Ibâ mamjâ, zet Yuda a sâtnjâ zengât kengât opnjâ yatâ sâwet. Yuda a zengât a sâtnjâ, zij den itâ sârn ândiwe, “Nâi zâk Yesugât itâ sâbap, ‘A bâliŋjan gâbâ mâkâningâbapkat mârum sâsâŋ, zâk zo. Zâk Kristo.’ A yatâ zo mâpâmâpâse namîn mân zâibapkat pake pânat. A yatâ zo kâbakŋeŋgindâ nengât kâmurân mân tâpap.”²³ Zorat opnjâ ibâ mamjâ zet kengât op itâ sâwet, “Zâk katep bujâ. Zâk mârum lâmbarip, zorat zijâ mâsikâne topnjâ sâik.”

²⁴ A sen nêtâtik op ândeiŋnjâ âlip oip, zo dum diim gamnjâ itâ dukuwe, “Anutu mâteŋjan kin sarâ mân sâban. Nen a zorat topnjâ nâŋgen. Zâk bâliŋ mâme a.”²⁵ Yatâ sânetâ ko a zorâŋ itâ sârn dâzâŋgoip, “A zo bâliŋjâ mo âlipnjâ, zo mân nâŋgan. Sen nêtâtik ândiwanjâ sinnâ âlip uap, zo nâŋgan.”²⁶ Sâi dum mâsikâwe, “Dap otgi-gap? Dap op siŋgâ mânâŋgâtsap?”

²⁷ Sâne a zorâŋjâ itâ sârn dâzâŋgoip, “Nâ mârum dâzâŋguan. Zen wângât kisanjâ dâzâŋgobatkât se? Zen zâkkât a utnam se?”²⁸ Yatâ sâi zijâ siŋjan gem dukuwe, “Gâ zâkkât a. Nen ko Mosegât arâpŋjâ.”²⁹ Mose zâk Anutuŋâ den dukuip, zo nâŋgen. Ka a zi ikâ mo ikâ gâbâ âsagem gâip, zo mân nâŋgen.”³⁰ Sâne a zorâŋ den itâ mâburem dâzâŋgoip, “A zi sinnâ mânâŋgâtsap, zâkkât topnjâ kârune nâŋga imbanjâ uap.”³¹ Nen itâ nâŋgâmen, ‘Anutuŋâ bâliŋ mâme a mân betziŋjan memap. Nâi zâk hurat kwâkŋanġâm diŋâ lugi beŋkan mimbaŋ.’³² Mârum hân âsageibân gâbâ a nêi zâk mam kâmbonjan gâbâ sen nêtâtikjâ âsagem kubikkubikjâ mân âsagei nâŋgâwen.”³³ Oi a zo Anutuŋâren gâbâ mân gâip sâi nep itâ zo dap yatâ tuubap?”³⁴ Sâi den kârâpŋoot itâ sârn dukuwe, “Gâ bâliŋ mâme sot laj mâman a zengâren gâbâ âsageinġâ dap yatâ nen den topnjâ dâtnâŋguat?” Yatâ sârn kom kâbakŋine ârip.

Yesu kândâtkom um nêtâtik ândiândiŋ.

³⁵ A zo kâbakŋine ari Yesuŋâ nâŋgip. Oi a zo muyageŋanġâm itâ sârn mâsikip, “Gâ a bonnjâ nâŋgam pâlâtâŋ kwâkŋanġat mo?”³⁶ Sâi a zorâŋjâ sâip, “Patâ, sat, zo a nêi? Zo tirâpnona eknjâ nâŋgam pâlâtâŋ kwâkŋanġabat.”³⁷ Sâi Yesuŋâ itâ sârn dukuip, “Gâ eksat. Den dâgogan, zo nâ.”³⁸ Sâi a zorâŋjâ sâip, “Kembu, nâ nâŋgam pâlâtâŋ kwatgigan.” Yatâ sârnjâ um topnjâ pindiŋsâm mâpâseip.

³⁹ Oi Yesuŋâ sâip, “Nâ topziŋ sârn muyagibatkat hânân gewan. Zorat a ziŋjanġât nâŋgâne gigiŋjâ oi sinniŋ nêtâtik sâme, zen sinziŋ ânâŋgat âsakŋjan bâgim ândibigât gem gâwan. Oi a ziŋjanġât nâŋgâne zâizâiŋ oi sinniŋ âlipŋik sâme, zen nêtâtigân bagim ândibigât gem gâwan.”⁴⁰ Yatâ sâi Parisaio a ârândâŋ kirâwe, zen nâŋgamnjâ sâwe, “Nen sen nêtâtik nâŋgonsat?”⁴¹ Sâne Yesuŋâ sâip, “Zen sen nêtâtik ândim sâi tosaziŋ buŋ ândibe. Ka ziŋjak sâme, ‘Nen sinniŋ âlipŋjâ.’ Zorat tosaziŋ zemziŋgap.”

10

Râma zen mariziŋanġât den nâŋgâme.

¹ Yesuŋâ den sumbuŋjâ nêi itâ sâip, “Nâ perâkŋjak dâzâŋgua nâŋgâne. Nâi zâk râma zengât poŋ durubit zo birâm nâin gâbâ lonġij bagibap, zâk kâmbu a op kut nêi nêi laŋj memap.”² Nâi zâk poŋ durubirân gâbik bagibap, zâk ko râma zengât galem a.”³ Zâk gâi mâtâp galem a eknjâ mâtâp mem pâmbap. Oi râma zijâ diŋjâ tobat nâŋgâbi. Oi râma galem a zo râma kutziŋjan zâŋgonsâm poŋjan gâbâ diiziŋgâm âibap.”⁴ Râma gakârâpŋjâ diiziŋgâm gei kâdom ari molim âibi. Diŋj tobatnjâ nâŋgâmegât

molim âibi. ⁵ Ka a nâi gâi diŋ tobatŋâ mân nâŋgâmŋâ mân molibi. Buŋâ. Zen keŋgât op birâm âibi.” ⁶ Yesuŋâ den sumbuŋâ yatâ sâi Yuda a ziŋ den zorat topŋâ mân nâŋgâwe.

Yesu zâk galem a âlipŋâ.

⁷ Yatâ utne Yesuŋâ dum dâzâŋgom sâip, “Perâkŋak dâzâŋgua nâŋgânek. Râma zengât zâizâiŋŋâgât mâtâp, zo nâ. ⁸ Nâ mân âsâgia âsâgiwe, zo kâmbu a. Zen kut nâi nâi laŋ mime. Zen ganetâ râma zen zengât den mân nâŋgâwe. ⁹ Mâtâp nâ. Nâi zâk nâgâren gam bagibap, zâk mân tâmbetagobap. Zâk bagim gagim nalem muyagem nem ândibap.

¹⁰ Kâmbu a zen ga râma kâmbu mem zâŋgom tâmbetzâŋgogigât game. Nâ ko râma ziŋ ândim ândiândi âlip muyagem ândim kwâtâtibigât gâwan. ¹¹ Nâ râma galem a âlipŋâ. Galem a zâk galem otziŋgâm ândim râma gakâŋâ tâmbetagobegât ândiândiŋâ birâbap. ¹² Râma galem a bâliŋâ, mariŋâ buŋâ, kât nep tuutuunŋâgât anâ dârŋ galemziŋ mân opmapŋâ wâu kâtikŋâ gâi zâmbam âibap. Oi wâu kâtikŋâ gamŋâ râma ziŋgâm molziŋgi siŋsururuŋ upi. ¹³ A zo râma galem a bâliŋâ. Zâk râma zengât girem mân upap. A zo kât mimbapkât nep tuumap. ¹⁴ Nâ ko râma galem a âlipŋâ ândiman. Ibâ sot nâ âŋak nâŋgâm ândimet. ¹⁵ Zorat dâp op nâ kâmurâpnâ zen sot âŋak ândimen. Zorat na râma zengât opŋâ ândiândinâ birâbat. ¹⁶ Oi râma kâmut nâin nâin ândie. Zen poŋ zi gokŋâ buŋâ. Oi ninak ârândâŋ diiziŋgâm ga dinnâ nâŋgâbi. Oi râma zen kâmut kânok sot galem a kânok yatâ muyagibap. ¹⁷ Râma zengât op ândiândinâ birâbat, zorat Ibânandâ umŋandâ gâsunimap. Nâ ândiândinâ birâmŋâ dum mimbat. ¹⁸ Ândiândinâ zo a ziŋ nonam dinnâ sâne mân birâbat. Buŋâ. Ninak nâŋgâm birâbat. Ninak birâbat sot mimbatkât imbanâ zemniŋap. Yatâ upatkât op Ibânandâ sâm nigip.”

¹⁹ Yesu zâk yatâ sâip, zorat Yuda a zen nâŋgâm den sâm kâsâpagowe. ²⁰ Oi a doŋbepŋâ itâ sâwe, “Wâkenâ okŋâŋgi um gulip uap. Den sâi wangât nâŋge?” ²¹ Nâmbutŋandâ itâ sâwe, “A wâkenootŋâ ândim sâi den itâ mân sâbap. Mo wâke nâiŋâ a sen nâtâtik zen âlip kubikziŋgâbap?”

Yuda a sâtŋâ, ziŋ Yesu kâsa okŋâŋgâwe.

²² Yuda a ziŋ tirik namâŋ mârûm mâsop miwe, zorat kendon narâkŋâ mâte oip. ²³ Map paterŋ narâkŋan mâte oip. Oi Yesu zâk tirik namin âim mindumindugât um patâ nâi kutŋâ Salomo, zoren âim gam kirip. ²⁴ Oi Yuda a ziŋ ekŋâ mindum haangum kin itâ sâm dukuwe, “Gâ

wangât topkâ kwâimbâna um zagât upmen? A bâliŋan gâbâ mâkâniŋgâbapkât mârûm sâsâŋ, gâ a zo ândiat oi ko sâm muyagem dâtnâŋgo.”

²⁵ Sâne Yesuŋâ itâ sâm dâzâŋgoip, “Nâ mârûm sâm dâzâŋgua mân nâŋgâwe. Ibânangât sâtâkât nep tuuman, zorâŋ topnâ sâm muyagemap. ²⁶ Ka zen nâgât râma mân op ândiegât dinnâ mân nâŋgâme. ²⁷ Râma gakâŋâ ândie, zen zingit holiziŋ nâŋgâman. Oi ziŋâ dinnâ nâŋgâme. Dinnâ holiŋâ nâŋgâm mâtâbân molinime. ²⁸ Oi ândiândi kâtik muyagem ziŋga mân tâmbetagom ândim zâibi. Oi nâgât bitnan gâbâ a nâiŋâ mâkâmâkân, zo mân taap. ²⁹ Ibânandâ nâgâren zâmbarip, zâk a sot kut nâi nâi aksik walâziŋgâm ândiap. Oi nâiŋâ Ibânangât bikŋan gâbâ mân mâkâbap. ³⁰ Nâ sot Ibâ, net orot mâmenikŋâ kânogâk ziap.”

³¹ Yatâ sâi Yuda a ziŋ kât dum mem kunam urâwe. ³² Yatâ utnetâ Yesuŋâ itâ sâm dâzâŋgoip, “Nep âlipŋâ top topŋâ Ibânâ mam otnigi tuuga igâwe. Oi ikâ zorat op kâtŋâ nonam se?” ³³ Sâi Yuda a, ziŋâ sâtŋan mem itâ dukuwe, “Nep âlip tuumat, zorat buŋâ. Gâ ayâk ândiatŋâ Anutu hutkum gikangât nâ Anutu sat. Zorat op gonam sen.” ³⁴ Yatâ sâne Yesuŋâ itâ sâm dâzâŋgoip, “Kembugât gurumin den ekabân Kembugât den nâi itâ ziap. Zo sâlâpkum nâŋgâme mo buŋâ? Den zo itâ, ‘Nâŋâ sâwan, Zen Anutu yatâ.’

³⁵ (Oi Kembugât den kulem gulipkum nâi sâsâŋ, zo mân taap.) Anutugâren gâbâ den zengâren gâip. Zengât op zen Anutu yatâ sâip. ³⁶ Zorat zen wangât itâ se, ‘Gâ Anutu hutkum sat.’ Anutuŋâ gâsum sâlâpnom sâŋgonnogi gewan. Zorat op nâ Anutugât nannâ sa wangât zen den se?

³⁷ Nep tuuman, zo iknetâ Ibânangât dâp mân opmap oi ko birânim nâgât den zorat nâŋgâne bon buŋ oik. ³⁸ Mo iknetâ Ibânangât dâp uap, zo ko dinnangât buŋâ, nepnangât opŋâ itâ nâŋgâbi. Ibânandâ nâ sot tâpmap. Oi nâ zâkkâren gâbâ gewan, zorat topŋâ nâŋgâbi.”

³⁹ Yesuŋâ den yatâ sâi ko tâk namin pânâam dum sâne birâziŋgâm arip. ⁴⁰ Birâziŋgâmŋâ Yodaŋ too nâmbutken Yohaneŋâ mârûmŋan too sanŋonziŋgâm ândeip, zoren âi ândeip. ⁴¹ Zoren âi ândeip a doŋbep patâ ziŋ Yesugâren ga mindum itâ sâwe, “Yohane zâk sen mârât top top, zo mân tuugip. Ka gâgât den sâip, zo bon op nanŋap.” Oi zoren a ambân doŋbepŋâ Yesu nâŋgâm pâlatâr kwâkŋangâwe. ⁴² (-)

11

Lasaro moip.

1 Betania kamânân a nêi ândeip, kutnjâ Lasaro. Zâk sot ponâzatnjâ Maria sot Mata, zen kamân zo goknjâ. 2 Marianjâ mârûm Kembu too wârânjâ âlipnjâ zorân sanjon ko kâuk sâmotnjandâ kinjâ sângori âronjâ oip. Zâkkât munjâ Lasaro, zâk mâsek op zeip. 3 Mâsek op zeip ponâzatnjâ zet Yesugâren den itâ sâm pâitâ arip, "Kembu, gâ nângâ. Umgandâ gâsumap, a zo mâsek op ziap." 4 Den zo pâitâ ari Yesunjâ nângâmjâ itâ sâip, "Mâsek zorat bonjâ mumbapkât bujâ. Anutu sâm âlip kwâkjanjâgâbigât âsagiap. Anutu nannâ nâgât imbanjâ âsagei eknjâ hurat kwatnibi."

5 Mata sot gatnjâ sot Lasaro, zengât Yesunjâ umjâ tâip. 6 Oi mâsekât sinji nângâmjâ sirâm zagât kamân zoren ândeip. 7 Sirâm zagât ândimjâ arâpnjâ itâ sâm dâtnânjoip, "Gane Yudaia hânân âburem âinâ."

8 Sâi arâpnjandâ itâ sâwen, "Patâ, mârûm Yuda a zinj kâtnjâ gonam urâwe. Wangât dum zoren âinatkat sat?" 9 Sâindâ Yesunjâ dâtnânjom sâip, "Mirâ hanjsâm zeik kek mân nâtâtiksâbap. Nepnâ hânân tuum kwâkâbatkât narâknjâ mân mâte uap. Nêi zâk sirâmân mâtâbân ari kut nêi nêi zim-bap, zorân mân kom subap. Zâk âsakjan kut nêi nêi ek nângâm âibap. 10 Nêi zâk nâtigân mâtâbân âim âsaknjâ kârûm âi kom subap."

11 Yatâ sâmnjâ den itâ târokwap dâtnânjoip, "Bukunijâ Lasaro, zâk uman ziap. Nâ âi mângibat." 12 Yatâ sâi ko arâpnjâ ninj itâ sâwen, "Uman zemnjâ âlip upap." 13 Yesu zâk mumunjangât den sumbunjâ sâi nen umangât nângâwen. 14 Zorat Yesunjâ sâm kusikjan kwap dâtnânjoip, "Lasaro muap. 15 Nâ zoren mân âi ândia muap, zorat zengât umnâ âlip uap. Zen nângâm pâlatânjâ kwatnim kwâtâtibigât yatâ âsagiap. Bâi, zi zâkkâren âinâ." 16 Sâi ko Yesugât arâp nenjâren gâbâ a nêi Toma, zâk booboo a konsâmarâwen, zâknjâ bukurâpnjâ itâ sâm dâtnânjoip, "Nen zâk sot ârândân arindâ a sâtnjâ zinj nângonetâ munat."

Yesu zâk zaatzaat sot ândiândi marijâ.

17 Lasaro moi kât mâtâpnjan pane sirâm kimembut zeik Yesu âi takip. 18 Betania kamân zo Yerusalem kamân nanjâmjon tâip. 19 Zobâ Yuda a donjep Mata Maria munziknjâ moip, zorat sângân ninam Betania kamânân âi tarâwe. 20 Oi Yesu gaap sâne Mata zâk nângâm ari Maria ko mân nângâm mirin tâi Matanjâ mâtâbân âi Yesu muyageip.

21 Muyagemjâ itâ sâm dukuip, "Kembu, gâ ziren ândina sâi ko munnâ mân mombap. 22 Oi irabot zi gâgât nângan. Gâ wan mo wangât Anutugâren ninâu sâna

nângâgibap." 23 Sâi Yesunjâ itâ sâm dukuip, "Mungâ mumunjan gâbâ zaatpap." 24 Sâi Matanjâ itâ dukum sâip, "Narâk patâ, zaatzaat narak, zoren zaatpap, zo ko nângan." 25 Sâi Yesunjâ dukuip, "Zaatzaat sot ândiândi marijâ, nâ. Zorat nêinjâ nângâm pâlatânjâ kwatnibap, zâk momnjâ zaat ândiândinjâ kâtik ândim zâibap. 26 Oi nêi zâk wâgân ândim nângâm pâlatânjâ kwatnibap, zâk mumu kâtik mân mom ândiândi kâtik ândim zâibap. Gâ den zo nângâna bon uap?"

27 Sâi Matanjâ sâip, "Zo nângan. Oi gâgât itâ nângan. A bâlijjan gâbâ mâkâningâbapkât mârûm sâsânjâ, zo gâ. Anutugât nannâ hânân gibapkât sâsânjâ, zo gâ. Zorat umnandâ nângâm pâlatânjâ kwatgigan."

Yesu umjâ bâlei iseip.

28 Den Yatâ sâm birâm âi gatnjâ Maria muyagem den halobân itâ sâm dukuip, "Patâniknjâ gaap. Oi gâgât sap." 29 Sâi Marianjâ nângâmjâ kârâpnjoorâk zaat Yesugâren arip. 30 Yesu zâk kamânân mân takâm Mata muyageip, zoren kirip. 31 Marianjâ kek zaatnjâ ari Yuda a ambân zâk sot tap um diim gigi den dukum tarâwe, zen kwagân âibam ariap sâm molim âiwe.

32 Maria zâk âim Yesu eknjâ kinjâ topjan ge pindijsâm itâ sâm dukuip, "Kembunâ, gâ ziren ândina sâi ko munnâ mân mombap." 33 Yatâ sâm iseik Yuda a ambân molim âiwe, zen beknjan mem isewe. Isene Yesunjâ zingitnjâ umjâ bâlijj oip.

34 Yesu zâk mâsikâzingâm sâip, "Ikâ zoren hanguwe?" Sâi zinjâ sâwe, "Kembu, gâ zi ga eknan." 35 Sâne Yesu zâk iseip. 36 Oi Yuda a zinjâ eknjâ sâwe, "Iknek, zâknjâ umjandâ gâsum biranjâmap." 37 Nâmbutnjandâ itâ sâwe, "A sen nâtâtik sinjâ mânângâripnjâ a zi âlip kubigi mân mombap?"

Lasaro zaarip.

38 Yesunjâ umjâ bâlijj oi kwagân âi takip. A zo kât mâtâpnjan pane zeik kât patâ mem mâtâpnjan pam doonguwe. 39 Zorat Yesunjâ itâ sâip, "Kât mem kâbakjnêk." Sâi a mumunjâ zorat ponânjâ, Matanjâ itâ sâm dukuip, "Kembu, sirâm kimembut ziap, zorat mârûm kârok uap." 40 Sâi Yesunjâ itâ dukuip, "Den dâgogon, zo mân nângat? Gâ nângâm pâlatânjâ kwatninandâ Anutu imbanjânjangât topnjâ muyagei ikpan."

41 Yatâ sâi ko kât mem kâbakjnêk ari Yesunjâ sinjâ sumbemân eknjâ itâ sâip, "Ibânâ, gâ ninâunâ nângat, zorat sâiwap san. 42 Gâ narâk dâp ninâunâ nângâmat, zo nângan. Nâ a zi kinze, zen topnâ nângâbigât itâ san. Gânjâ sângonnona gewangât umzinjandâ nângâm pâlatânjâ kwatnibigât den yatâ dâgogon."

⁴³ Yatâ sâmnâ den kâtik sârn konsâip, "Lasaro, gâ gem ga." ⁴⁴ Sâi mumuñandâ zaat gâip. Oi mârûm kinj biknâ sânggum kâpiwe. Si sângânjâ kâpiwe, zorat Yesunâ dâzânngoip, "Sânggum olanj birânêk."

Yesu mumbapkât sârn kâtân urâwe.

(Mt 26:1-5; Mk 14:1-2; Lu 22:1-2)

⁴⁵ Yuda a ambân Maria sot gawe, zengâren gâbâ donjbeñjâ Yesu kut nâi nâi oip, zo ekñâ nângâm pâlâtân kwarâwe. ⁴⁶ Nâmbutjandâ ko Parisaio zengâren âim Yesunâ kut nâi nâi oip, zorat den sinji sârn dâzânngowe.

⁴⁷ Oi tirik namâ galem a patâ sot Parisaio, zen den so nângâm sâne a sâtnjâ mindune itâ dâzânngom sâwe, "A zi kulem top top tuugapkât dap utnat?" ⁴⁸ Nen ek mân nângânângâ utnat, zo ko a pisuk patâ zinj zâkkâren âimñâ neñgât a kutâ sâne Roma a zinj kuk opñâ gam nângone mom nanjindâ tirik namâ zi kândanbe."

⁴⁹ Yatâ sâne zengât buku nâi kutñâ Kaipa, narâk zoren tirik namâ galem a patâ ândeip, zâknâ itâ sâip, "Zen um nângânângâziñj buñ ândie." ⁵⁰ Zen itâ mân nânge. A kâmut nen mom nanjâbembgât neñgât hâuniñâ a kânokñâ moi âlip upap."

⁵¹ Den zo zik umgât mân sâip. Kendon patâ zorat umñan zâk tirik namâ galem a patâ zengât patâziñjâ ândeipkât Anutuñjâ sâi kânñan den zo sâip. (Yesu zâk perâknak Yuda a kâmut, zengât op mumbapkât sârn pindâpindâñj.) ⁵² Oi Yuda a zengârâk buñâ, Anutugât nan bârarâp hân dâp ândie, zen aksik minduzinjâ kâmut kânok ândibigât sârn pindâpindâñj.)

⁵³ A patânâ Yesugât op yatâ sâipkât narâk zoren gâbâ a sâtnjâ zen Yesu kunam den sârn mâtâp kârûm ândim gawe. ⁵⁴ Zorat Yesu zâk mulukñem tik ândeip. Zâk mirâ kamân kâtik nanjâmñan kamân nâi tâip, kutñâ Epraim, zoren arâpnâ diiniñgi âi ândiwen.

⁵⁵ Oi Yuda zengât kendon patâ kutñâ Pasowa, zo mâte oi kamân mâik mâigân gâbâ a donjbe patâ, zen Yerusalem kamânân zâiwe. Zen Pasowa kendongât um sâkziñ kubiknam zâiwe. ⁵⁶⁻⁵⁷ Mârûm tirik namâ galem a sot Parisaio a, zinj den itâ sârn dâzânngowe, "Nâiñâ Yesugât tâtat mâmenjâ ek nângâmñâ ga dâtnânngoik. Dâtnânngoi gâsum tâk namin pânat." Yatâ sâwegât kendon patâ mâte oi Yesu kârûmñâ tirik namin zâi kin itâ mâsikâyangâm sâwe, "Zen dap nânge? Yesu zâk kendonân gâbap mo buñjâ?"

12

Marianâ Yesu too wârân âlip sanjorip.
(Mt 26:6-13; Mk 14:3-9)

¹ Pasowa kendon ombenjan sirâm namburân kânok zei Yesunâ Betania kamânân arip. Kamân zoren mârûm Lasaro mumuñan gâbâ mângei zaarip. ² Oi zoren Yesu sii nalem om pindâne Matañjâ tokim pâi Lasaro ârândânj tap niwe. ³ Tatnetâ Marianâ kwâip belo nâi too wârânñâ âlipñâ, sângân zâizâiñ, zo mem Yesu kinjan sânggonñâ kâuk sâmotñandâ âron meip. Oi mirâ zo itom âlipñâ gam zeip. ⁴ Oi arâpnâ neñgât buku nâi Yuda, Karioto kamânân gok (Zâk narâk nâin Yesu tirâpziñgoi gâsum kuwe.), zâknâ itâ sâip, ⁵ "Too wârân âlip, zorânâ sângân kât 3 handeret yatâ mem a kanpitâ zingi dâp opap." ⁶ Zâk a kanpitâ zengât mân nângâm sâip. Zâknâ mindum kât pâpanñangât irâ, zo zâknâ galem op ândeip. Kât panetâ tik kâmbu memâip, zorat op sâip.

⁷ Sâi Yesunâ itâ sârn dâtnânngoip, "Birânêk. Ambân zo den mân dukunek. Too hitom âlip, zo sâknâ sanjori mua hanobi, zorat opñâ kânñan sanjonnigap. Zâk âlip uap." ⁸ A kanpitâ, zen âsâbân zen sot ândibi. Nâ ko zen sot narâk karep mân ândibat."

A sâtnjâ zinj Lasaro kumbigât sârn kâtân urâwe.

⁹ Yesu zâk Betania kamânân ândeip Yuda a donjbe zâkkât sinji nângâm zoren âiwe. Zen Yesuyâk iknam mân âiwe. Lasaro mumuñan gâbâ mângeip, zâk ârândânj iknam âiwe. ¹⁰⁻¹¹ Yuda a donjbeñjâ Lasarogât den sinji nângâmñâ Yesu nângâm pâlâtân kwâknangâwe. Yatâ urâwegât tirik namâ galem a patâ, zinj Lasaro Yesu sot ârândânj zâkonam den nep tuuwe.

Yesu Yerusalem kamânân zari sâtâre op diiwe.

(Mt 21:1-11; Mk 11:1-11; Lu 19:28-40)

¹² Mirâ hanjâi a donjbeñjâ kendongât Yerusalem kamânân zâiwe. Zen Yesu gam taap sâne sinji nângâwe. ¹³ Den yatâ nângâm sâtâre op gâmalem sot gâlânngât iinjâ namuj mem mâtâbân muyaginam âiwe. Âi muyagem pam diim itâ sâwe, "Oe, Kembangât sâtkât gam ningat. Nen sârn âlip kwatgigen. Gâ Isirae nengât a kutâ."

¹⁴ Yesu zâk donji sigan muyagem kwâknân zâi tâi arip. Zorat Kembangât ekabân den nâi itâ ziap, zorat dap oip. Den zo itâ,

¹⁵ "Yerusalem kamân, Sionj mâirâp, zen mân kenngât utnek. Iknek. A kutâ patâziñ gaap. Zâk donji sigan zorat kwâknân gaap."

¹⁶ Narâk zoren arâpnâ nen den zorat topñâ mân nângâwen. Yesu momñâ zaat sumbemân zarip, zoren itâ nângâwen, "Zo zâkkât op kulemuwe. Oi zâknâ zo yatik oip."

¹⁷ Mârun Yesu zâk Lasaro konsâi kwagân gâbâ gâi igâwe, zen den sinji zo a nâmbutnjâ dâzângowe. ¹⁸ Oi sen mârât zorat sinji nângâwejnâ a donjbejnâ gâmalem sot gâlânghât iinnâ namunj mâtâbân âi muyagiwe. ¹⁹ Oi Parisaio a, zinjâ zinjigtnjâ bukurâpziñ mindum târâwe itâ sâmb dâzângowe, “Nângânek. Zen den nep tuune a donjbej patâ zâkkârâk op nanje. Oi zâknak walâningji kwaksen.”

Grik a nâmbutnjâ, zinj Yesu iknam gawe.

²⁰ A kendongât Yerusalem kamânân gawe, zengât oserân Grik a nâmbutnjâ ârândân ândim Anutu mâte okjanngâwe. ²¹ Zen Pilipo, Besaida kamân Galilaia hânân goknjâ, zâkkâren âi itâ sâmb dukuwe, “Patâniñâ, Nen Yesu iknatkât otningop.” ²² Sâne Piliponjâ nângâm Andrea dukui ârândân Yesugâren âi den zo sâmb dukuwet. ²³ Dukoitâ Yesunâ itâ sâip, “A bonnjâ, nâ sumbem âsaknjânâ muyagibatkat narâk mâte uap. ²⁴ Perâknjak dâzângowa nângânek. Segonj keetnjâ, zâk hânân gei yen mân zimbanj. Hânân gei momnjâ bonnjâ donjbej muyagibap. Ka keetnjâ hânân mân giari sâi bon bunj opap. Hânân giari bonnjâ donjbej muyagibap. ²⁵ Nâi zâk hânân ândiândinjâ buku okjanji gulip okjanngâbap. Nâi zâk hânân ândiândinjâ kâsa okjanngâbap, zâk ândiândi kâtik muyagibap. ²⁶ Nâi zâk nâgât kore ândibâ sâmb nânjâ mâtâp ândiwan, zorat dâp ândim molinibap. Yatâ op ândibapnjâ nâgâren gam nâ sot ândibap. Nâi zâk kore otinibap, zâk Ibânandâ sâi a patâ op ândibap.”

Yesu zâk mumbapkat den sâmb muyageziñgip.

²⁷ “Itârân umnâ yâmbâriap. Oi dap sâbat? Itâ sâbat? Ibâ narâk ziren sâknam âsagenibap, zo sâna mân âsagibap. Yatâ mân sâbat. Wangât, narâk ziren sâknam itâ zo âsagenibapkat gewan, zorat. ²⁸ Zorat Ibânâ gâ sâna kutsingigangât kutkâ neule âsaknjoot âsagibap.” Yesunâ yatâ sâi ko sumbemân gâbâ den njâi itâ geip, ²⁹ “Neule âsaknjâ sa muyageip, zo dum sa muyagibap.” Oi a kâmut patâ kirâwe, zinjâ itâ sâwe, “Zi sumbem kârâp.” Oi nâmbutnjanda itâ sâwe, “Sumbem a njâinjâ den dukuap.”

³⁰ Sâne Yesunâ itâ sâmb dâzângoi, “Den zo ninangât bunjâ. Zengât op muyagiap. ³¹ Narâk ziren hângât a kutâ Satañ kâbaknjinj. Oi a ambân toszinjangât hâunjâ mimbigât sâmb kwâkâkwâkân.

³² Nâ nagân nom mem zaat kwânângânine ko hân dâp a diizingâ nâgâren gabi.” ³³ Zo mumunjangât dap yatâ mumbap, zorat den sumbuñâ zo sâip.

³⁴ Sâi a kâmut kirâwe, zen itâ dukuwe, “Nen gurumin den slâlpukm itâ nângâmen.

A bâliñan gâbâ mâkâninggâbapkat sâsân, zâk âsagemnjâ mân mom ândim zâimâmbap. Oi gânjâ itâ sat, ‘A bonnjâ nagân nom mem kwânângânibi.’ A bonnjâ, zâk dap yatâ?”

³⁵ Sâne Yesunâ itâ mâburem dâzângoi, “Kârâp âsaknjândâ narâk pânkânok osetziñan âsageziñgâm ândibap. Oi zen njâtâtiknjâ kâpizângobapkat kârâp âsaknjâ zemziñgi zâk mâte okjanngâm ândibi. A njâi njâtâtigân âibap, zâk dap op mâtâpñâ ikpap? ³⁶ Zorat âsaknjâ zemziñgi nângâm pâlâtân kwâkjanngâne kâmut gâkârâpñâ upi.” Yesu zâk den yatâ sâmnâ tik âi ândei.

Yuda a donjbej, zen um kâtik op Yesu kândâtkuwe.

³⁷ Yesu zâk a ambân mâteziñan sen mârât kulem top top tuugi eknjâ mân nângâm pâlâtân kwâkjanngâwe. ³⁸ Zo Propete Yesaiagât den kâtigibapkat yatâ urâwe. Zâk mârurnjan den itâ sâmb kulemgoip,

“Kembugât den sinji sâindâ mân nângâme. Zorat Kembugât imbanjâ, zo dap op zengâren muyagibap?”

³⁹ Oi Yesugât den mân nângâwe, zorat Propete Yesaianjâ Kembugât den njâi itâ sâmb kulemguip,

⁴⁰ “Zâk otziñgi sinziñ njâtâtiksâi umziñ kâtigeip. Zo zen sinziñandâ ek nângâbegât. Oi umziñandâ nângâm kwâtâtibegât. Oi umziñ melânje kubikziñgâbamgât.”

⁴¹ Yesaianjâ Yesugât sumbem âsaknjâ, zo eknjâ zâkkât yatâ sâip.

⁴² A sâtnjâ zengâren gâbâ donjbejnâ Yesugâren nângâm pâlâtân kwâkjanngâwe. Oi zo sapsune Parisaio zinj nângâbegât kwâimbâwe. Mâpâmâpase namin zâine kâbakjeziñgâbegât yatâ urâwe. ⁴³ Zen a zinjâ sâmb âlip kwatziñgâbigât yatâ urâwe. Anutunjâ sâmb âlip kwatziñgâbap, zorat nângâne yenñâ oip.

Yesugât den zo topniñ sâmb muyagibap.

⁴⁴ Yesunâ den kâtiknjâ sâmb itâ sâip, “Nâi zâk nâ nângâm pâlâtân kwatniñap, zo nâyâk bunjâ. Sângonnogip, zâk ârândân nângâm pâlâtân kwâkjanngâbap. ⁴⁵ Oi njâi zâk nâ nikpap, zo yatik sângonnogip, zo ikpap. ⁴⁶ Nâ kârâp âsaknjândâ hânân gewan, zorat njâi zâk nâ nângâm pâlâtân kwatniñapnjâ njâtâtigân mân ândim zobâ gâbap. ⁴⁷ Nâi zâk dinnâ biri njânjâ hâunjangât mân sâbat. Nâ a zengât toszagât hâunjâ zingâbatkât bunjâ. Nâ kubikziñgâm tânzângobatkât gewan. ⁴⁸ Nâi zâk kândâtnom dinnâ biri njâinjâ toszanjagât den sâmb kwâkâbap. Den sâman zo, zâknjâ narâk patin toszanjagât topnjâ sapsubap.

⁴⁹ Nâ den zo ninâ umgât mân sâman. Ibâ sângonnogip, zâknjâ sapsumnigi sâman.

⁵⁰ Oi nâ nângan. Ibânangât dinjâ lum

ândiândi kâtiknâ muyagibi. Den sâman, zo Ibânandâ sâip dâp sâman.”

13

Yesunâ arâpnâ kinziñ sanjorip.

¹ Pasowa kendon narâk mâte oi Yesunâ ziknangât itâ nângip, “Hân birâm Ibânangâren zâibatkat narâk mate uap.” Yatâ nângâm hânân arâpnâ umjandâ gâsuningâm ândeipnâ yatâ otningâm ari ma ko narâknâ âkip.

² Oi nêtiksâisâi naleme ninam minduindâ Satanjâ mârûm Yuda, Simonjâ nanjâ, Karioto kâmânân goknâ, zâkkât umjan den itâ pâip, “Yesu a sâtnjâ tirâpzângona eknâ gâsubi.” ³ Yesu zâk itâ nângip, “Ibânâ, zâk kâwali âksik patâ nigip. Oi nâ Anutugâren gâbâ gewan. Oi nâ âburem Anutugâren zâibat.” ⁴ Yatâ nângâm naleme nem tarâwenân gâbâ zaat hâmbâ kwâkâm pam sângum mem lâip. ⁵ Oi too aam âmanjân lokei giari topkwap kore a yatâ op arâp kin-ninj sanjorip. Oi sângumjâ sanjori âronjâ oip. ⁶ Yatâ otningâm Simonjâ Peterogâren ari itâ sâm dukuip, “Kembunâ, gâ gikak kinnâ sanjonbam uat?”

⁷ Sâi Yesunâ itâ sâm dukuip, “Nâ uan zi topnâ mân nângat. Gâtâm ko nângâban.” ⁸ Sâi Peteronjâ itâ sâm dukuip, “Kinnâ mânâk sanjonban.” Sâi Yesunâ itâ sâm dukuip, “Nâ mân sanjongiga gâ dabân nâgât sinji a upan?” Yesunâ um sanjonsanjon, zorat op den zo sâip. ⁹ Peteronjâ den zorat topnâ mân nângâm itâ sâm dukuip, “Kinnigâk mân sanjonban. Sâknâ aksik sanjonban.”

¹⁰ Sâi Yesunâ itâ sâm dukuip, “Nâi zâk too sanjonjâ mâtâbân obândim ko kinjik sanjori salekkubap. Oi zen yatik salek ue. Ka osetziñan goknâ nâi, zâk zengât dâp mân ândiap.” ¹¹ A sâtnjâ zengâren âi tirâpzângoi gâsubi, zorat op nângâm itâ sâip, “Osetziñan goknâ nâi zâk zengât dâp mân ândiap.”

Kinziñ sanjorip, zorat topnâ sâm muyageziñgip.

¹² Kinninjâ too sanjonjâ hâmbâ mem gwagori giari ge tap itâ sâm dâtnangoip, “Nâ kinziñ sanjonsan, zorat topnâ sa nângânek. ¹³ Zen nâgât Patâ sot Kembu sâme. Zo âlip sâme. Nâ yatâ ândian. ¹⁴ Nâ Kembuziñ op ândim kinziñ sanjonsan. Ziiñak yatik kinziñ sanjonsanjon op kore oranjâm ândine âlipnâ upap. ¹⁵ Tirâpzânguan, zo yatik op ândibi. ¹⁶ Nâ perâknjak dâzângua nângânek. Kore anjâ patânâ walâm ândiândiñ, zo mân taap. Yaticgâk nâgât kore anâ, zâk nâ mân walânibap. ¹⁷ Zen den zi nângâm yatingen ândine zengât nânga sâtârenjoot upap. ¹⁸ Nâ zengât pisuk patâ mân san. A

nâgât ligaap zorarâk san. Nâ ikâ zo gâsum sâlâpzângowan, zo nângan. Kembugât ekabân den nâi ziap, zo bon upap. Den zi itâ,

‘Nâi zâk nâ sot nâlem nimbap, zâknâ tikootjandâ nobap.’

¹⁹ Zo mân muyagei kânjan dâzânguan. Oi bet muyagei Kembunâ kândom dâtnangoip sâm nâgât topnâ nângâm kwâtâtibi. ²⁰ Nâ perâknjak dâzângua nângânek. Nâ a nep sâm pinda tum ândei nâiñ a zo dâñ galem op ândibapnâ zâk yatik kore otnibap. Kore otnibapnâ sângonnogip, Anutu, zâk yatik kore oknjangâbap.”

Yesunâ Yuda sâm muyageip.

(Mt 26:21-25; Mk 14:17-21; Lu 22:21-23)

²¹ Yesunâ den yatâ sâmjâ um bâlinj oi itâ sâm muyageip, “Nâ perâknjak sa nângânek. Zengâren gâbâ a nâiñ sâi gâsânobî.” ²² Yesunâ den yatâ sâi arâpnâ ninj nâigât sap sâm ninjâ senân senân ângawen. ²³⁻²⁴ Oi nâñâ Yesugât um topjan târâwan. Nâ Yesunâ umjâ gâsunimâip, nâgâren Simonjâ Peteronjâ bikjandâ dâp op sâip, “Mâsikâna dâgogik. Nâigât sap?” ²⁵ Peteronjâ yatâ oi nâñâ Yesu gootjan âimnjâ sâwan, “Kembu, gâ nâigât sat?” ²⁶ Sa Yesunâ sâip, “Nâlem mem sirogân pam pinda nimbap, a zorat san.” Yatâ sâmjâ naleme memjâ sirogân pam Yuda, Simonjâ nanjâ, Karioto kâmânân gok, zo pindi neip. ²⁷ Nei ko Satanjâ umjan giarip.

Oi Yesunâ Yuda itâ sâm dukuip, “Kut nâi upam nângat, zo kek upan.” ²⁸ Den yatâ dukui arâp nâmbutnâ, nen den zorat topnâ mân nângindâ âkip. ²⁹ Oi itâ nângâwen, “Zâk kât minduminduj galem ândiapkât yatâ sap. Zâk kendongât naleme kwâlâbapkât sap mo a kanpitâ kât zingâbapkât sap.” ³⁰ Oi Yudanjâ naleme zo nemjâ zaat âknjan nâgâtigânak arip.

Yesunâ neule âsaknâ âsagibapkat sâip.

³¹ Yudanjâ ari Yesunâ arâpnâ nâmbutnâ nen itâ sâm dâtnangoip, “A bonjâ nâgât neule âsaknâ âsagiap. Oi nâgât opnâ Anutugât neule âsaknâ ârandânj âsagiap. ³² A bonjâ, nâ Anutugât neule âsaknâ muyagiangât Anutu zâk ziknjak a bonjâ nâgât neule âsaknâ muyagibap. Narâk mân kârep oi kek muyagibap. ³³ Katep gakârâpnâ, nâ narâk pânkânok zen sot ândibat. Oi bet kârunibi. Oi Yuda a dâzângowan, yatik zen dâzângobâ. Nâ âibat, zoren âlip mân gabi. ³⁴ Oi zi gurumin den unâknjâ dâzângobâ. Ziiñak buku oranjâm ândibi. Nâñâ buku otziñgâm gâwan, zo yatik oranjâm ândibi. ³⁵ Zen yatâ op ândine a zinjâ zingitnâ itâ nângâbi, ‘Zen buku oranjâm ândiegât topzinjâ itâ nângen. Zen Yesugât kâmut gakârâpnâ.’”

Yesuñâ Petero um den dukuip.

(Mt 26:31-35; Mk 14:27-31; Lu 22:31-34)

³⁶ Yesu zâk den yatâ sâi ko Peteronjâ mâsikâm sâip, “Kembu, gâ ikâ âiban?” Sâi Yesuñâ sâip, “Nâ âibarân, zo narâk ziren mân gâban. Gâtâm ko gâban.” ³⁷ Sâi Peteronjâ itâ sâm dukuip, “Nâ wangât itârân mân gâbat? Nâ gâgât op ândiândinâ bira buj upap.” Sâi Yesuñâ itâ sâm dukuip. Gâ nâgât opnjâ ândiândigâ birâna buj upapkât sat, zorat nâ perâkñak dâgobâ. Gâ ñâtik ziren kwâimbâninandâ sâp karâmbut oi kuruks anjâ diñsâbap.” ³⁸ (-)

14

Yesuñâ sumbemân mirâ kianjñij kubik ândiap.

¹ Oi Yesuñâ itâ sâm dâtnânjoip, “Zen nângâm kwâkâ sot umbâlâ mân upi. Anutu nângâm pâlâtân kwâkñangâm, nâ yatik nângâm pâlâtân kwatnibi. ² Ibânangât kamânân mirâ donjep taap. Yatâ zo mân zeî sâi ko dâzângobam. ³ Nâ âim mirâ kianjñij kubikñâ âburem ga diizinga nâ sot âi ândibi. ⁴ Âibatkat mâtâp, zo nânge.”

⁵ Sâi Tomanjâ itâ sâm dukuip, “Gâ ikâ zoren âiban? Zo nen mân nânge. Zorat dap op mâtâp zo ek nângânat?” ⁶ Sâi Yesuñâ itâ sâm dukuip, “Ibâgâren âiâinj mâtâp, zo nâ. Nâ walânim Ibâgâren âiâinj, zo mân taap. Den bonnjâ sot ândiândi mariñâ, nâ. ⁷ Zen nâ nikpi, zo ko Ibânâ ikpi. Narâk ziren ko Ibânâ ekñâ topnjâ nânge.”

⁸ Yatâ sâi arâpnjâ nenngâren gokñâ, a ñâi kutñâ Pilipo, zâkñâ itâ sâm dukuip, “Kembu, Ibâgâ tirâpnângona ekñâ nângindâ âkâbap.” ⁹ Yatâ sâi ko Yesuñâ itâ sâm dukuip, “Pilipo, nâ narâk kârep zen sot ândiman, zoren nâ mân nekmât? Ñâi zâk nekmâpnjâ Ibâ ekmap. ¹⁰ Zorat wangât itâ sat?, ‘Gâ Ibâgâ tirâpnângona iknâ.’ Ibâ sot net pâlâtân op kânok uet, zo nângat? Den dâzângoman, zo ninâ umgât mân dâzângoman. Ibânandâ nâgât umnan ândim diñâ sâmap sot nepnjâ tuumap. ¹¹ Ibâ sot net pâlâtân op kânok. Den zo nângâne bon upap. Den zo lûanandâ sa nângâne mân dâp uap oi ko nep tuuman, zo iknetâ bon oi nâ nângâm pâlâtân kwatnibi.”

Tirik Kaapum gibapkât den sâip.

¹² “Nâ perâkñak sa nângâne. Ñâi zâk nângâm pâlâtân kwatnibapñâ nâ nep tuuman, zo yatik tuubap. Oi zorik buñâ, walâm tuubap. Wangât, nâ Ibânangâren zâim zo Kaapumnâ sângongua zengâren gem ga lâmbamzângobap, zorat. ¹³ Zen nâgât korân sâm ninâu sâm ândine nângâzingâbat. Zo yatâ ua ko nanñâ nâgât opnjâ Ibâ sâm âlip kwâkñangâbi. ¹⁴ Zen nâgât korân sâm wan mo wangât ninâu sâne ziñgâbat.

¹⁵ Umziñandâ nâ gâsunimap oi ko sâtnâ lum ândibi. ¹⁶ Oi nânjâ Ibâgâren ninâu sa ñâi sângongoi gem mam otziñgâbap. Zâk narâk dâp zen sot tâtat mâme opmâmbap. Zo Kaapungât op san. ¹⁷ Kaapum, zâk den bonnjâgât mariñâ. Den singi âlipnjâ birâme, zo ko zen Kaapum sot mân upi. Zen mân ikme sot topnjâ mân nângâme. Zen ko âlip ikme. Zâk zen sot ândiap. Oi umziñan ândimâmbap.

¹⁸ Nâ zâmbam âi ândia mandu yatâ mân ândibi. Nâ zengâren âburem gâbat. ¹⁹ Narâk pârkanok ziap. Zo âki a singi âlipnjâ birâme, zen mân nikpi. Zen ko nikpi. Nâ ândiândi kâtik ândian. Zen nâgât op yatik ândiândi kâtik ândibi. ²⁰ Narâk zoren nâ sot Ibânâ pâlâtân uet, zo nângâbi. Oi nâ zen sot pâlâtân uen. Nâgât yatâ nângâbi. ²¹ Ñâi zâk umjandâ gâsunibap, zâk dinnâ lum ândibap. Oi umjandâ gâsunibap, zo ko Ibânandâ buku okñangâbap.”

²² Yesu zâk yatâ sâi Yuda, Karioto kamânân gok buñâ, Yuda ñâinjâ mâsikâm sâip, “Kembu, gâ wangât op topkâ nenngâren sapsunum kâtik a zengâren mân sapsunam sat?” ²³ Sâi Yesuñâ den itâ mâburem dukuip, “A ñâinjâ umjandâ gâsânobapñâ dinnâ lum ândibap oi ko Ibânandâ umjandâ gâsubap. Oi Ibâ net zâkkâren gam tâtat mâme utat. ²⁴ Ñâi zâk dinnâ mân lubap, zâk umjandâ mân gâsunibap. Oi den sâman, zo ninan gâbâ buñâ. Zo Ibâ sângonnogip, zâkkât den.”

²⁵ Yesu zâk yatâ sâmñâ itâ sâip, “Nâ zen sot ândim den zo dâzângoman. ²⁶ Gâtâm Tirik Kaapum gângñâ mam otziñgâm kut ñâi ñâi zorat topnjâ sapsunumziñgâm ândibap. Oi den nânjâ dâzângowan, zo dum dâzângobap. Ibânâ nâgât sâtkât op Tirik Kaapum sângongoi gem mam otziñgâm ândibap.

²⁷ Nâgât bet sâwât, zo um lumbenâ ziñgan. Um kâtik a zengât lumbenâ, zo buñâ. Ninâ zo ziñgan. Zorat nânjâ kwâkâ sot kengât, zo mân upi. ²⁸ Nâ itâ dâzângua nângâwe. Nâ âimñâ du zengâren âburem gâbat. Zen umziñ nâgâren sângongune sâi ko nâ Ibâgâren zâibat, zo nângâm umâlep upe. Ibâ zâk nâgât patâ ândiapkât yatâ upe. Nâgât imbanânandâ Ibâgât imbanjâ ombenjan, zorat. ²⁹ Oi zo mân âsagei kânjan dâzângowan, zorat kut ñâi ñâi zo âsagei ko nângâm pâlâtânziñj kâtigibap.

³⁰ Nâ zi den kârep mân târokwap dâzângobat. Hângât a kutâ Satan, zâk tâmbetnobam gâbapkât narâk mâte uap. Ka zâk tâmbetnobapkât imbanjâ mân tâkñangap. ³¹ Nâ umnandâ Ibâ gâsuman, zorat op ko Ibânandâ nep diñ sâm nigip, zo wâratkum ândiândinâ birâbat. Nâ umnandâ Ibâ gâsuman, zo a ziñâ nângâm

simbitkubigât yatâ upat. Bâi, zen zaatne âinâ.”

15

Yesu zâk waij nak, nen bâranjâ.

¹ Nâ waij nak topnjâ âlipnjâ. Ibânandâ ko waij nep marijâ. ² Nâgâren gâbâ bâranjâ nji mîn bon oi mânângât pâmbap. Bâranjâ nji bon oi kubikjângâm bonjâ patâ upapkât galem upap. ³ Zen sinji âlipnjâ dâzângowan, zorâj kubikzîngi salek op ândie. ⁴ Zen nâ sot pâlatân utne nâ zen sot pâlatân op ândibat. Waij bâranjandâ topjoot mân târoyagom zikjigâk bonjâ mân upap. Zen yatik nâ sot mân pâlatân opnjâ bonziñ mân upi.

⁵ Waij nak topnjâ nâ. Zen ko bâranjâ. Njâi zâk nâ sot pâlatân oi nâ zâk sot pâlatân ua bonjâ donjeb patâ upap. Ka zen birânim kut nji utnam kwakpi. ⁶ A zen nâ sot pâlatân op mân ândine birâzîngâbat. Oi waij bâranjâ mânângât pane moi mindumjâ kârâbân une semap, zo yatâ otzîngâbi.

⁷ Zen ko nâ sot pâlatân op dinnâ mem ândimjâ wan mo wangât sâne muyagem zîngâbat. ⁸ Zen bonziñ patâ op nâgât arâp bonjâ op ândine a zîj zîngitne âlip oi Ibânâ sâm âlip kwâkjanjâ. ⁹ Ibânandâ umjandâ gâsânomap, zo yatik umnandâ zen gâsuzîngap. Zen nâgât den, zo nângâm ândine umnandâ gâsuzîngi ândibi. ¹⁰ Nâ Ibânângât den luga umjandâ gâsânogi ândiman. Zen yatigâk nâgât den lune umnandâ gâsuzîngi ândibi. ¹¹ Nâgât sâtâre, zorâj zengâren donjeb âsagem zimbapkât den zi dâzânguan. Zen sâtâre kwâkjan ândibigât san.

¹² Nâgât den kâtik itâ dâzângoman. Njâj umnandâ gâsâzângomap, yatik zînjak umziñandâ gâsâyagom ândibi. ¹³ Njâi zâk bukurâpnâ tâmbetagobegât ândiândiñ biri buj upap, a zo bukurâpnâ umjandâ gâsâzângom biranjap. A nengât orot mâme, zorâj zâkkât buku orot âlip zo mân walâbap. ¹⁴ Nep diñ sâm zîngan, zo tuune zîngitsa buku bonjâ upi. ¹⁵ Nâ narâk ziren topkwapnjâ kore a mân sâm zângonsâbat. Zen nâgât bukurâpnâ ue. Kore anj patânjângât umjan den zemap, zo mân nângâmap. Njâj kut nji nji Ibânângâren nângâwan, zo pisuk patâ sapsum zîngâwangât zengât nânga bukurâpnâ ue.

¹⁶ Zîjâ nâ mân gâsum sâlâpnowe. Njâj zen gâsum sâlâpzângowan. Oi âi nâgât orot mâmenâ, zo mem ândim ziren sot sumbemân bonjâ muyagibigât sâm zîngâwan. Oi zîjâ bonziñ muyagine narâk dâp zemâmbap. Yatâ op nâgât kot sâm Ibâgâren wan mo wangât op ninâu

sâne zîngâbat. ¹⁷ Nâgât den kâtik zi dum dâzângobâ. Umziñandâ gâsâyagom ândibi.”

Yesu birânjângâwe, yatik arâpnâ birâniñgâbi.

¹⁸ Yesu zâk itâ dâtnângom sâip, “Um kâtik a zîj kâsa otzîngânetâ ko itâ nângâbi, ‘Kembu yatik kâsa okjângâwe.’ ¹⁹ Zen hângât sinji ândine sâi buku otzîngâbe. Nâ zengât oserân gâbâ gâsum sâlâpzângua kândâtzângowegât kâsa otzîngâme. ²⁰ Nâ den itâ dâzângowan, zo nângâbi, ‘Kore anj patânjâ walâm ândiândiñ, zo mân taap.’ A zîj kâsa otniwe, zo yatik zen kâsa otzîngâbi. Zen nâgât den nângâwe sâi yatik zengât den nângâbe. ²¹ Sâjgonnogip, Anutu, zâk mân ek nângâmegât nâgât op yatâ otzîngâbi.

²² Nâ um kâtik zengâren mân gemjâ den dâzângowan sâi ko tosazîj buj ândibe. Ka nâ gem ga dâzângua tosazîj zo dap yatâ sâm kwârakubi? ²³ Njâi zâk kâsa otnibapnjâ Ibânâ yatik kâsa okjângâbap. ²⁴ Nâ osetzîjan nep patâ tuuwan, a zîj mân tuume yatâ. Zo mân tuuga sâi tosazîj buj ândibe. Kâ nâ gem ga ko neknâ nâ sot Ibânâ laj kâsa otnikâme. ²⁵ Yatâ utnetâ Kembugât ekabân den ziap, zo nâgâren bon uap. Den zo itâ.

‘Nâ bâliñjâ mân ua ko laj kâsa otnige.’

²⁶ Nâ Ibâgâren âburem âimjâ, mam otzîngâbap, Kaapum, den bonjâ marijâ, zâk sângongua gem gam topnâ sâm muyageziñgâbap. ²⁷ Zen nâ nep topkwarâwanân gâbâ nâ sot ândim gawe, zorat zo yatik topnâ sap sum ândibi.”

16

¹ “Zen nebân kin loribegât yatâ sâm dâzânguan. ² Zen mâpâmâpâse namin angân kârâzîngâbi. Perâknjak, narâk nji mâte upap, zoren a zîj nen Anutugât nep tuunâ sâm zângone mumbi. ³ Zen Ibânâ sot nâ, nekât topnik mân nâjgegât yatâ upi. ⁴ Nâ den kânjan dâzânguan, zorat bonjâ muyagei itâ sâbi, ‘Kembunâ mârûm dâtnângoip, zo muyagiap.’ Nâ mârûm zen sot tâpat sâm mân dâzângowan. Narâk zi ko dâzânguan. ⁵ Itârâj sâjgonnogip, Anutu, zâkkâren âibâ sa zengâren gâbâ a njiñjâ mân mâsikâniñgâp, ‘Gâ ikâ âiban?’ ⁶ Âibam ua narâknjâ dâzânguan, zorat umziñ bâliñjâ uap.”

Kaapumjâ a topzîj sapsupap.

⁷ “Nâ perâknjak sa nângânek. Âburem zâibat, zo zengâren bonjâ muyagibapkât zâibat. Nâ mân zaria sâi Tirik Kaapum mân gem ga mam otzîngâbap. Ka nâ zâim sângongua gem gâbap. ⁸ Zâk gem ga a zengât bâliñzîjâ sot târârak ândiândiñ sot hâunjâ mimi, zorat sapsum zîngâbap.

⁹ Tosaziŋgât topŋâ itâ nâŋgâbi. Zen nâ mân nâŋgâm pâlatâŋ kwatnime. ¹⁰ Târarak orotŋgât itâ nâŋgâbi. Nâ Ibâgâren âburem zaria mân nikpi. ¹¹ Hâuŋgât den sâsân, zorat itâ nâŋgâbi. Hân zirat a kutâ Satan, zâk tosaŋgât hâuŋâ mimbapkât mârurum sâm kwâkâm pindap.”

Kaapum zâk diiniŋgâmap.

¹² Yesu zâk yatâ sâmnâ itâ sâm dâtnângoip, “Den doŋbep ziap. Narâk ziren zo dâzâŋgua dap op nâŋgâm naŋgâbi? ¹³ Kaapum, den bonŋâ mariŋâ, zâk gem gam den bonŋâ dâzâŋgobap. Zik umgât den zo mân sâbap. Den nâgâren gâbâ nâŋgâbap, zo yatik sapsun zingâbap. Oi kut ñâi ñâi gâtâm âsagibap, zo sapsun zingâbap. ¹⁴ Den zo ninan gâbâ mem sâm muyagem zingâ kutsiŋginâ lum zaatpi. ¹⁵ Ibâgâren den bonŋâ ziap, zorat mariŋâ nâ. Zorat op itâ san, Nâgâren gâbâ den mem muyagem zingâbap.”

Yesu zâk âburem gâbap.

¹⁶ “Narâk pânkânok ziap, zo âki aria kârunibi. Oi zorat kwâkŋan narâk pânkânok ziap. Zo âki ga nikpi.” ¹⁷ Yesu zâk yatâ sâi arâpŋâ nâmbutŋâ nen kwakmak op itâ âraguwen, “Den itâ sâp, ‘Narâk pânkânok ziap, zo âki aria mân nikpi. Oi zorat kwâkŋan narâk pânkânok ziap, zo âki ga nikpi.’ Oi den ñâi itâ sap, ‘Ibâgâren zâibat.’” ¹⁸ Yatâ sâmnâ sâwen, “Narâk pânkânok zo, zo wangât sap? Nen kwak-sen.”

¹⁹ Mâsikânam oindâ Yesuŋâ niŋgit umniŋan ek nâŋgâm itâ sâm dâtnângoip, “Nâ itâ dâzâŋguan. Narâk pânkânok ziap, zo âki aria mân nikpi. Oi zorat kwâkŋan narâk pânkânok ziap, zo âki ga nikpi. Zen den zorat âragum te? ²⁰ Nâ perâkŋak dâzâŋgobâ. Um kâtik, zing none mua ko arâpŋâ âgirâp isem umbâlâ utne a um kâtik, zing sâtâre upi. Zen ko umbâlâ op ândibi. Ka umbâlâ upi, zorat hâuŋâ sâtâre upi. ²¹ Ambân ñâi zâk katep mimbam sâknam patâ nâŋgâbap, zoraŋ katep âsagei sâknam buŋ oi sâknamgât nelâmkoi katepkât sâtâre upap. ²² Zen yatigâk narâk ziren umbâlâ op ândibi. Ândine mumuŋan gâbâ zaat zingitsa ko umâlep upi. A zen umâlep zo mân kune buŋ upap.

²³ Nâ perâkŋak dâzâŋgobâ. Nâ mumuŋan gâbâ zaatsa zen kut ñâi ñâigât mân kwakŋâ mâsikâniŋbi. Wangât, zen wan mo wangât Ibâgâren sâne kutnaŋgât op muyagem zingâbap, zorat. ²⁴ Ândim gawe, zoren kut ñâi ñâigât nâgât korân mân ninâu sâwe. Narâk zi ko sâtâre kwâkŋan ândibigât wan mo wangât ninâu sâne Ibânâ zâk muyagem zingâbap.”

Yesugât kot mem ândim ninâu sânat.

²⁵ “Den sâm gâwan, zo sumbuŋik dâzâŋgowan. Narâk ñâi mâte upabân den sumbuŋâ mân dâzâŋgobap. Ibâgât topŋâ, zo muyabâk dâzâŋgobap. ²⁶ Narâk zoren ziŋŋak kutnâ mem ândim ninâu sâne Ibâ zâk âlip nâŋgâzingâbap. Nâ wangât kut ñâi zingâbapkât dukubat. Ibâ zâk ninâuziŋâ wâratkum âlip zingâbap. ²⁷ Nâ Ibâgâren gâbâ gewan, zo nâŋgâm umziŋâ gâsânomapkât Ibâ zâk yatik umŋandâ gâsâzâŋgomap. ²⁸ Nâ Ibâgâren gâbâ hânân gewan. Oi hân zi birâm Ibâgâren âburem zâibâman.”

²⁹ Yesu zâk yatâ sâi arâpŋandâ itâ sâm dukuwen, “Zi den sumbuŋâ mân sâm, muyap dâtnânguat. ³⁰ Zorat itâ nâŋgen. A ziŋâ mân mâsikâgine gâ gikak kut ñâi ñâi zo nâŋgâm naŋgâmat. Gâ Anutugâren gâbâ gâin, zo nâgâm kwâtâtien.” ³¹ Sâindâ Yesuŋâ itâ sâm dâtnângoip, “Zen irabot zi nâŋgâm kwâtâtie? ³² Narâk ñâi ziap, zo mâte oi nâ birânim siŋsururuŋ op mirâziŋan âibi. Oi nâbane ninik mân ândibat. Ibâ, zâk nâ sot ândimap.

³³ Nâgât um lumbe zengâren zimbapkât yatâ dâzâŋguan. Zen hânân sâknam kwâkŋan ândibi. Ka nâŋâ tâmbetzâŋgobegât imbanâ zo kuan. Zorat umâlep op ândinek.”

17

Yesuŋâ zikŋaŋgât ninâu sâip.

¹ Yesu zâk den zo sâmnâ siŋâ sumbemân ekŋâ itâ sâip, “Ibâ, âburibatâk narâkŋâ mâte uap. Gâ nangâ, nâgât neule âsaknâ sâna âsagibap. Nângoot yatik gâgât neule âsakŋâ sa âsagibap. ² Gâ nangâ nâ hân dâp a zengât mariziŋ nâbarin. A nâgâren zâmbarin, ândiândi kâtik muyagem zingâbatkât sâm nigin. ³ Oi ândiândi kâtik zorat topŋâ itâ ziap. Gâ Anutu bonŋâ kânok sot sângonnogin, Yesu Kristo, net a ziŋâ nikit net sot pâlatâŋ utne ândiândi kâtik muyagem zingârat.

⁴ Nâ hânân ândim nep sâm nigin, zo tuum kwâkandâ neule âsakkâ muyagiap. ⁵ O Ibâna, hân mân muyageinân gâ sot sumbemân neule âsakŋânoot ândiwan, zo yatik narâk ziren mâburem nina mem ândibat.”

Yesuŋâ arâpŋâ zengât ninâu sâip.

⁶ “Hânân a doŋbep zengâren gâbâ nâgât siŋgi sâm gâsum sâlâpzingâgin, zo siŋgi dengâ sapsun zingâwan. Zo gâgât siŋgi ândinetâ nâgât siŋgi sâin. Oi zen gâgât den nâŋgâm mem ândie. ⁷ Kut ñâi ñâi zemniŋip, zo gâgâren gokŋik. Zo zen nâŋge. ⁸ Den nigin, zo zingâ nâŋgâm umziŋan gei ziap. Oi nâ gâgâren gâbâ gewan, zo nâŋgâm kwâtâtie. Gikak nep diŋ sâm nigin, zo nâŋge.

⁹ Nâ zengât op gâgâren ninâu san. A um kâtik zengât op mân san. A nigin zo, zengât op ninâu san. Zen gâgât sinji ue. ¹⁰ A ambân nâgât sinjinâ gâgât sinji. Gâgât sinji zorân nâgât sinji. Oi umzinan nâgât âsaknâ muyagem ziap.

¹¹ Nâ hânân ândîndinâ ândia âkap. Zen ko hânân zi târokwap ândinetâ nâ gâgâren gâbâman.

Ibâ hâlâlu, kutkâ nigin, zorat kut-sinjigangât imbanandâ pâit saazingâna hâlâlu ândibi. Oi zen um kânok op ândibi. Net um kânok ândimet yatik zen um kânok ândibi. ¹² A nigin, zen sot ândim kutsinjigangât imbanandâ lâmbamzângua ândiwe. Nep dij zo sâm nigip. Oi dâj galem otziŋga mân tâmbetagowe. Gâgât den kulem bon upapkât simgât sinji, zâk kânok tâmbetagoip. ¹³ Zi gâgâren gâbam hânân den yatâ dâgoga nâgât sâtâre, zo zengâren ari sâtâre kwâknan ândibi.

¹⁴ Gâgât den zo ziŋga mem ândine hângât sinji a, ziŋâ kâsa otziŋgawe. Nâ hângât sinji mân ândiman. Arâpnâ zen yatâ hângât sinji mân ândimegât yatâ otziŋgawe. ¹⁵ Arâpnâ hânân gâbâ diizingâm zâibangât mân san. Bâlîj marîjandâ tâmbetzângobapkât san. Gâjâ galemziŋ upangât san. ¹⁶ Nâ hângât sinji bujâ. Zen yatigâk hângât sinji bujâ. ¹⁷ Gâgât den bonjâ umzinan pâna âsagei târârak op ândibi. Gâgât denjâ, den bonjâ. ¹⁸ Gâjâ sângonnona hânân gem nep tuuwan, zo yatik sângonzângua zen um kâtik zengâren nep tuubi. ¹⁹ Zen umziŋ gâgâren pam-bigât zo yatik nânâ umnâ gâgâren paan.”

Yesujâ kâmut gakârâpnâ nenjât ninâu sâip.

²⁰ “A zi kinze, zengârâk mân ninâu san. Den sinji âlip sâne nângâm pâlatân kwat-nibi, zengât sot ârândân ninâu sân. ²¹ Zen um kânok op ândibigât dâgogan. Ibâ, gâ nâgât umgâ kinmap. Nânâ umnâ gâgâren kinmap. Zo yatik ziŋâ nekâren umziŋâ kin-bap. Oi umziŋandâ gâsâyagom ândibi. Yatâ utnetâ ko um kâtik a zen gâ sângonnona gewan, zo nângâm kwâtâtibi. ²² Net um kânok ândimet, zo yatik um kânok op ândibi. Zo yatâ ândibigât neule âsaknjâgâ nigin, zo ziŋgâwan. ²³ Nâ umnandâ gâsâzângua gâ yatik umgandâ gâsânona umziŋ kânok op kwâkâbap. Zen yatâ ândine um kâtik zen gâjâ sângonona gewan, zo nângâm biranji. Oi umgandâ nâ kâpinom yatik zen kâpizângomat, zo nângâm biranji.

²⁴ Ibâ, A nigin, zo biken nâ sot ândibigât dâgogan. Oi zen biken nâ sot ândim neule âsaknâ ikpigât dâgogan. Neule âsaknâ zo umâlepkanjât op hân mân muyageinân nigin.

²⁵ O Ibâ, târârak marîjâ, um kâtik a zen topkâ mân nângawe. Nâ ko topkâ nângâman. Oi kâmut gakârâpnâ, zen gâjâ sângonnona gewan, zo nângame. ²⁶ Nâ gâgât den sinji sâm muyagem ziŋgâwan. Oi sâm muyagem ziŋgam zâibat. Oi umgâ gâsânomap, zo yatik umgandâ zen gâsâzângoi nâ yatik umnandâ gâsuziŋi ândibat.”

18

Yesujâ Gezemane kâlamân ari gâsuwe.

(Mt 26:47-56; Mk 14:43-50; Lu 22:47-53)

¹ Yesu zâk den zo sâm nanjâm arâpnâ diinji Yerusalem kamânân gâbâ gemjâ Kidoroj too nirem hân nâi nak kâlam nâi zeip, zoren zâiwen. ² Yesu sot arâpnâ, nen zoren âsâbân mindumarâwengât Yuda zâk kâlam zo ekmâip. ³ Zoren ândeindâ Yudanâ tirik namâ kâwali a sot a sâtnjâ nâmbutjâ diizingi gawe. Kembugât namâ galem a pâta sot Parisaio a, ziŋ sângonzângone gawe.

⁴ Oi Yesu zâk kut nâi nâi oknjangâbi, zo nângâm arâpnâ nâmbamjâ âi mâsikâziŋgip, “Zen nâi kârum ge?” ⁵ Sâi ziŋâ sâwe, “Yesu, Nasarete kamânân gokjâ.” Sâne itâ sâm dâzângoip, “Nâ zi.” Oi Yuda zâk kâwali a zen sot kirip. ⁶ Yesujâ sâip, “Nâ zi.” Sâm dâzângoi kândât kândât âim ge kom ziwe.

⁷ Yatâ utne du zagâtjâ mâsikâziŋgip, “Zen nâi kârum ge?” Sâi ziŋâ sâwe, “Yesu, Nasarete kamânân gokjâ.” ⁸ Sâne Yesujâ itâ sâm dâzângoip, “Nâ mârum dâzânguan. Nâ ko zi. Nâ kârunim ge oi ko arâpnâ zi birâziŋgâne âibi.” ⁹ Yatâ oi mârum den itâ sâip, zo bon oip, “A nigin, zen galem otziŋga mân tâmbetagowe.”

¹⁰ Oi Simoj Peteroj sâu mem ândeip, zo inzuran gâbâ sâmbum tirik namâ galem a, zâkkât kore a kindap bongen kârâm kwâkip. Kore a zorat kutjâ Maiko. ¹¹ Yatâ oi Yesujâ Petero itâ sâm dukuip, “Saugâ inzuran pâna giarik. Dapkât uat? Dap nângat? Sâknam Ibânandâ nâgât sinji sâip, zo birâbat?” ¹² Oi kâwali a sâtnjâ sot Yuda zengât a sâtnjâ, zen Yesu gâsum biknjâ saawe. ¹³ Saamjâ Hanasigât mirin diim zâiwe.

Narâk zoren a nâi kutjâ Kaipa, zâk Kembugât tirik namâ galem a zengât patâziŋâ op ândeip. Kaipa zâk Hanasigât bârâtnjâ meip. ¹⁴ Kâipa zâk mârum Yuda a sâtnjâ itâ sâm dâzângoip, “A kâmut nen tâmbetagobemgât a kânokjâ nenjât hâuniŋâ moi âlip upap.”

Petero zâk Yesu kwâimbânjangip.

(Mt 26:69-70; Mk 14:66-68; Lu 22:55-57)

¹⁵ Yesu diim âine Simoj Petero sot bukuŋâ nâi, zet bet molizingâm âiwet. Oi bukuŋâ zâk tirik namâ galem a patâ ek

nângâmâip. Zorat Yesu molim âim ârândâp dâmân kâligen bagiwe. ¹⁶ Petero zâk ko pâit âkñan mâtâbân kirip. Oi Bukuñâ zâk tirik namâ galem a patâ ek nângi ândeipkât mâtâp galem ambân dukoi mâtâp mem pâi Peteroñâ pâit umñan bageip. ¹⁷ Mâtâp galem ambân, zorâp Petero ekñâ itâ sâm dukui, “A ândiren zirar arâpnâ zengât kâmurân gokñâ, gâ.” Sâi Peteroñâ sâip, “Nâ bunâ.” ¹⁸ Sâi kore a sot kâwali a, zen paten op kârâp om nângâm kinetâ Petero zâk yatik osetziñan kârâp nângâm kirip.

Tirik namâ galem a patâ zâk Yesu sâm mäsikâ okñangip.

(Mt 26:59-66; Mk 14:55-64; Lu 22:66-71)

¹⁹ Tirik namâ galem a patâñâ Yesu diñâ sâip sot arâpnâ gâsuzingip. Zorat sâm mäsikip. ²⁰ Mäsiki Yesuñâ den itâ melâp dukui, “Nâ den muyap sâman. Tirik namin sot mâtâpâpâse namin Yuda a ziñ mindune dâzângoman. Nâ tik mân sâman. ²¹ Zorat gâ wangât nâ mäsikânigat? Den dâzângua nângâme, zo mäsikâziñgâna dinnâ zo dâgone nângâ.”

²² Yatâ sâi kâwali a kirâwe, zengâren gâbâ a nâi Yesugât pâlomjan komñâ itâ sâip, “Gâ tirik namâ galem a patâ wangât den yatâ zo dukuat?” ²³ Sâi Yesuñâ itâ sâip, “Den gângonâ san oi ko zorat topñâ sâna nângâbâ. Nâ den târârok sa wangât nogat?” ²⁴ Yesugât bikñâ saane kiri Hanasiñâ sâi tirik namâ galem a patâ Kaipa, zâkkâren diim âiwe.

Peteroñâ Yesu kwâimbi sâp karâmbut oip.

(Mt 26:71-75; Mk 14:69-72; Lu 22:58-62)

²⁵ Oi Simoñ Petero, zâk kârâp nângâm kiri mäsikâm sâwe, “Arâpnâ zengâren gokñâ nâi, gâ?” Sâne kwâimbâm sâip, “Nâ bunâ.” ²⁶ Sâi tirik namâ galem a patâgât kore a nâi Peteroñâ kindapñâ kârâm kwâkip, zâkkât torenñandâ itâ sâip, “Gâ kâlamân zâk sot ândina geksan.” ²⁷ Yatâ sâi Peteroñâ dum kwâimbi zorenâk kurukñâ diñsâip.

Yesu Roma a kutâgâren diim âiwe.

(Mt 27:1-2, 11-14; Mk 15:1-5; Lu 23:1-5)

²⁸ Yuda zengât hânân a kutâ nâi ândeip, kutñâ Pilato. Zâk Roma zengât kâmurân gokñâ. Hanğât nâtikñâ Yesu zâk Kaipagât mirin gâbâ diim gem a kutâgâren âiwe. Pasowa kendongât sâkziñ kubikkubik narâk oip, zorat itâ nângâwe, “Hân nâin gokñâ, zorat ko zâkkât namin zâinat, zo ko Anu-tuñâ niñgiri mân dâp upap.” Yatâ sâmnâ a kutâgât namin mân zâiwe. ²⁹ Sombemân kine a kutâ Pilatoñâ mirâ gwenduin âi kin mäsikâziñgip, “A zi wan tosağât diim ge?” ³⁰ Sâi ziñâ sâwe, “A zi bâliñ mâme mân ândei sâi gâgâren mân diim gabem”

³¹ Sâne Pilatoñâ itâ sâm dâzângoip, “Wangât nâgâren diim ge? Ziñâ gurumin den ziap. Zo wâratkum ziñak sâm kwâkânek.” Sâi Yuda a sâtrñâ, ziñ itâ sâwe, “Nen mumuñan zâmbanzâmbanğangât mâtâp doonguwe. ³² Sâna poru nagân kumbigât nângen.” (A poru nagân zanğonzânğon, zo Roma a zo ziñâ opmarâwe.) Yatâ sânetâ Yesu zikñak poru nagân kune mumbapkât den mârûm sâip, zo kâtigeip.

³³ Pilatoñâ namâ kâligen âim konsâi Yesu ari sâm mäsikip, “Gâ perâkñak Yuda a zengât a kutâ?” ³⁴ Sâi Yesuñâ itâ sâm dukui, Den zo gikâ umgât sat mo a nâmbutñandâ dâgone sat?” ³⁵ Sâi Pilatoñâ itâ sâm dukui, “Nâgât dap dap nângat? Nâ Yuda a? Gikâ kâmut sot patârâpkâ, zen nâgâren gâbanse. Gâ wan tosa oin?”

³⁶ Yatâ sâi Yesuñâ itâ sâm dukui, “Nâ a kutâ ândiândi, zo ândian. Oi ko holinâ nâi yatâ ândian. Nâ hân a kutâ zen yatâ ândia sâi arâpnâ ziñ kâmbam mem galem otnine Yuda a ziñ mân gâsunim gabe. Nâ a kutâ holinâ nâi yatâ ândian.” ³⁷ Sâi Pilatoñâ sâm mäsikip, “Gâ gikangât nâ a kutâ ândian sat?” Sâi Yesuñâ sâip, “Sat, zo. Nâ a kutâ op hânân ge den bonñâ sâm muyagibatkat âsagiwan. Nâi zâk dinnâ nângâm lubap, zo ko den bonğangât buku upap.” ³⁸ Sâi Pilatoñâ sâip, “Den bonñâ, zo dap dap?”

Pilato zâk Yesu mumbapkât sâm kwâkip.

(Mt 27:15-31; Mk 15:6-20; Lu 23:13-25)

Yatâ sâmnâ gwenduyân âi kin Yuda a itâ sâm dâzângoip, “Nâ a zirât tosañâ kâruan. ³⁹ Zengât orot mâme mâtâpñâ nâi ziap. Zen Pasowa kendonân sânetâ a tâk namin ândine zengâren gâbâ nâi olañ zingâman. Oi zi nângâne dâp oi Yuda a kutâziñâ olañ ziñga ândibap.” ⁴⁰ Yatâ sâi Yuda a zen zâk den sâm kambânâ sâwe, “Zâk bunâ. Baraba olañ niñgâban.” Baraba zâk kâmbu kambâm a tâk namin pane ândeip.

19

¹ Pilatoñâ Yesu diim namin zâimñâ sâi kâwali a ziñâ Yesu inzut kuupñootñâ lapirâwe. ² Zen lapitñâ itâ sâwe. “Gâ nâ a kutâ sâmat, zorat a kutâgât pindok sot hâmbâ zi hutgonamen.” Yatâ sâmnâ tâk sâtmam gonjom kâukñan pane giarip. Oi hâmbâ kuriñâ, a kutâgât hâmbâ giñangâne giarip. ³ Yatâ opñâ um topñan âi kin siñan gem sâwe, “Oe, Yuda zengât a kutâ.” Yatâ sâm bitziñandâ si sângânñan kuwe.

⁴ Oi Pilatoñâ Yuda a zengâren dum âi itâ sâm dâzângoip, “Zen iknek. Nâ zengâren diim gandâ ziñak topñâ nângânek. Nâ tosañâ kâruan.” ⁵ Oi Yesu zâk kâukñâ kâpiwe sot hâmbâ kuriñâ, zo sot gem ga

kiri Pilatonâ tirâpzarngom sâip, "A zi iknek." ⁶ Sâi tirik namâ galem a patâ sot a sâtnâ, zen eknjâ den kambârj sâm sawe, "Zâk poru nagân kunek." Sâne Pilatonâ sâip, "Nâ tosanj kârurangât ziinjâk mem poru nagân kunek." ⁷ Sâi Yuda a zij itâ sâwe, "Zikjângât nâ Anutugât nanjâ sâmap. Zâk Anutu hutkum sâmap. A yatâ zo mumbigât gurumin dinninjan ziapkât mumbap."

⁸ Yuda a sâtnâ, zijâ Yesu zâk zikjângât nâ Anutugât nanjâ sâmap sânetâ Pilatonâ zo nângâm kenjâtjângât oip. ⁹ Oi Yesu diim mirâ kâligen âim mâsikâm sâip, "Gâ ikâ gâbâ âsogein?" Sâi Yesuñâ den hâunâ mân sâip. ¹⁰ Yatâ oi Pilatonâ itâ sâm dukuip, "Gâ den mân dâtnobam uat? Nânjâ sa ândiban. Nânjâ sa poru nagân mumban. Zorat imbanjâ niwe, zo nângat?"

¹¹ Sâi Yesuñâ itâ sâm dukuip, "Gâ yen sâi nâgât den mân sâbat. Nâgât den sâbangât Anutuñâ ubâ imbanjâ gîgîpkât sat. Oi zorat nâbanse, a zorat tosanj gâgât zo walâwalâj." ¹² Sâi Pilatonâ den zo nângâm Yesu olanbat sâm mâtâp kârui. Kârui Yuda a zij den sâm kambârj sâwe, "Gâ a zo olanj a kutâ patâniñâ Româ kamânân ândiap, kutjâ Sisa, zâkkât buku mân op ândiban. Wangât, a zi zâk zikjângât nâ a kutâ sâmap. Zâk Sisa kâsa okjângâmap, zorat."

¹³ Yatâ sâne Pilatonâ den zo nângâm sâi Yesu diim gine den sâm kwâkâkwâkâj tâtâtnjan tâip. Oi tâtâtnjâ zorat Yuda a zijâ ziinj denân Gabata sâmarawe. (Niinj denân ko a patâ zengât kian kâtnjâ tuutuuj.) ¹⁴ Oi Yuda zengât kendon patâ kutjâ Pasowa, zo mâte oi kut njâi njâi kubikkubik narâk oi mirâ bâkjan oi Pilatonâ tapnjâ Yuda a itâ sâm dâzângoi, "Iknek. Zi a kutâziñâ, zo ka." ¹⁵ Sâi zen den sâm hojsâwe, "Zâk buñ oik. Zâk buñ oik. Poru nagân kunek." Sâne Pilatonâ mâsikâm sâip, "A kutâziñâ sa poru nagân kumbigât se?" Sâi Tirik namâ galem a patâ zijâ den itâ dukuwe, "Nengât a kutâ njâi buñj, Sisa kânok." ¹⁶ Sâne Pilatonâ nângâziñgâm Yesu poru nagân kumbigât zijgip.

Yesu poru nagân kune moip.

(Mt 27:32-44; Mk 15:21-32; Lu 23:26-43)

¹⁷ Kâwali a, zen Yesu gâsum poru nak pindâne lugî hân njâi kutjâ kâuk sinjit (Yuda zengât denân Goligata), zoren âiwe. ¹⁸ Zoren diim âim poru nagân kuwe. Oi bâlij mâme a zâgât, njâi toren, njâi toren poru nagân zâkom kwânângâzikâm Yesu osetzikjan kwânângâwe.

¹⁹ Pilatonâ sâi Yesugât kâuk kwâkjan nagân den itâ kulemguwe, "Yesu Nasarete kamânân gokjâ, Yuda zengât a kutâ." ²⁰ Den zo Yuda denân, Roma denân sot Grik denân kulemguwe. Yesu kuwe, hân zo

kamân gootjan zeipkât a ambân donbejnâ âim gam den zo sâlâpkuwe. ²¹ Yuda zengât tirik namâ galem a patâ, zij Pilato itâ sâm dukuwe, "Yuda zengât a kutâ mân kulemgu. Itâ kulemgu. Zikjak itâ sâip, 'Nâ Yuda zengât a kutâ.'" ²² Yatâ sâne Pilatonâ sâip, "Sâ kulemgue, zo yatik zeik."

²³ Kâwali a kimembut, zij Yesu poru nagân komjâ sâk pâke umjângât sâkjanjât, zo mem kâsâpkum anjâwe.

²⁴ Hâmbâ umjan zorat itâ sawe, "Zo mânângârinâ bâlij opap." Yatâ sâm wenzu pam ikne muyageip dâp miwe. Yatâ utnetâ Kembangât ekabân den kulemguwe, zo bon oip. Den zo itâ,

"Hâmbânâ kwâkjan kâsâpkum miwe. Hâmbâ umjan ko zorat wenzu pam ikne muyagei miwe."

Kâwali a zen yatâ urâwe.

²⁵ Yesugât poru topjan ambân kirâwe, zo kutzijâ itâ. Mamjâ sot mamjanjât gatjâ. Maria, Kelopagât ambinnjâ sot Maria, Madala kamânân gokjâ. ²⁶ Yesu mamjâ sot anjâ nâ umjandâ gâsunimap, net nikiri kiritâ mamjâ itâ sâm dukuip, "Nangâ zi eknan." ²⁷ Yatâ sâmjâ nâ itâ dâtnogip, "Mangâ zi eknan." Yatâ sâipkât narâk zorenâk Yesu mamjâ diiga nâgât mirin topkwap tâtat mâme oip. Oi yatâ ândim gâip.

Yesu moip.

(Mt 27:45-56; Mk 15:33-41; Lu 23:44-49)

²⁸ Yesuñâ nepnâ âkap nângâm Kembangât ekabân den ziap, zo bon upapkât den itâ sâip, "Toogât otnigap." ²⁹ Oi hâkop njâi umjan winiga too kâlâkñâ zeip. Zoren âi saru kâmon zoren pam sâmbum kikerân sum kapinjâkum lâujan pane neip. ³⁰ Yesu zâk too zo nemjâ itâ sâip. "Mârum âkap." Yatâ sâmjâ kâuk pindiñsâi kaapumjâ taki moip.

³¹ Yuda zengât kendon patâgât kubikkubik narâk oi itâ nângâwe, "A zen kendonân poru nagân kinetâ mân dâp upap." (Kendon zo Yuda zengât kendon patâ.) Yatâ nângâm Pilatogâren âi dukuwe, Kâwali a zen a poru nagân kirâwe, zengât soozinj sinjit kom namuñne mumbigât sot kâmarânziñâ mâkâm hanzângobigât Yuda a nângâziñgip. ³² Oi kâwali a zen bâlij mâme a zagât zo soozik sinjit kom namuñawe. ³³ Yatâ opnjâ Yesugâren ga igâwe. Zâk mârum moip. Yatâ ekjâ soonjâ sinjit mân kom namuñawe. ³⁴ Kâwali a njâinjâ Yesu parâmjân kâlâunjâ sum kwâpârângi gilâm sot too gem gâip. ³⁵ Nâ zo egâwangât perâkjak san. Nâ nângan, den zo bonjâ. Zorat zen nângâne bon upap.

³⁶ Kembangât ekabân mârum itâ kulemguwe, zo bon upapkât urâwe. Den zo itâ,

“Zen sinjtjâ mân kom namunji.”

³⁷ Oi Kembugât ekaban den nâi itâ ziap, “Zen sum pâronj parâwe, zâkkâren sen kwap ikpi.”

Yesu hanguwe.

(Mt 27:57-61; Mk 15:42-47; Lu 23:50-56)

³⁸ Kwâkñan Yosepe, Arimataia kamânân gokñâ, zâkñâ Pilatogâren âimjâ Yesugât kâambarânj mâkâbapkât sâip. Sâi Pilatonjâ nângânjâi âi kâambarânj mem ârip. (Mârum Yosepe zâk Yesugât a ândeip. Ka zâk Yuda a sâtnjâ zengât kenggât op zo muyap mân sâm ândeip.) ³⁹ Oi a nâi mârum nâtigân Yesugâren gâip, kutnjâ Nikodemo, zâk kelâk hitom âlip top nâi zagât mâporâwe, irâ patâ kât mimij yâmbâtjâ, zo yatâ zo mem âim Yosepe beknjan meip. ⁴⁰ Beknjan mei Yesugât kâambarânj sanjonjâ sângum kâu sot kelâk hitom âlipjâ, zorânj kâpiwet. Yuda a zij yatâ opmarâwe. ⁴¹ Oi Yesu kuwe, hân zorat ginjan nak kâlam nâi zeip. Zoren kât mâtâp kwâpârângâne zeip. Zoren a nâi mârum mân zâambarâwe. Narâk zoren Yuda zengât kendon patâ mâte oipkât Yesugât kâambarânj zo pânjkânogân zo parâwet. ⁴² (-)

20

Yesu mumujan gâbâ zaarip.

(Mt 28:1-8; Mk 16:1-8; Lu 24:1-12)

¹ Yuda zengât kendon âki hangât nâtikñâ Maria, Madala kamânân gokñâ, zâk Yesugât kwagân arp. Âi takâm egi kât patâ mâtâp mârum doonguwet, zo kâbakñine zeip. ² Yatâ ekñâ sârârâk kârâm âim Simonj Petero sot Yohane, nâ Yesunjâ umjandâ gâsunimâp, net muyagenikâm dâtnâkom sâip, “Kembugât kâambarânj, zo kwagân gâbâ mem arie. Oi ikâ âi pe, zo nen mân nângen.”

³ Yatâ sâi Petero sot bukuñâ nâ, net mirin gâbâ gemnjâ kwagân âiwet. ⁴ Mâtâbân sârârâk kârâm âim nânjâ Petero walâm kek âim kândon takâwan. ⁵ Âi takâm kât mâtâpñan mân bagim yen pindiñsâm eksa sângumâk zeî egâwan. ⁶ Simonj Petero, zâk bet gamñâ kât mâtâpñan bagim sângumâk zeî egip. ⁷ Sângum nâi Yesugât kâukñâ kâpiwet, zo zeî egip. Sângum zo sângum nâmbut zen sot mân zeip. Zikñik kâpiyagom zeip. ⁸ Yatâ zeî kândon kwagân âi takâwan, nânjâ bagimnjâ yatik ek, zaatsap zo bonjâ sâm zo nângâwan.

⁹ Ombeñan ândiwenân Yesu mumujan gâbâ zaatpapkât Kembugât ekaban den ziap, zo mân nângâm kwâtâtiwen. ¹⁰ Yatâ ekñâ a zagât net kamânân âburem âiwet.

Yesu zâk Maria Madala kamânân gok, zâkkâren muyageip.

(Mk 16:9-11)

¹¹ Maria zâk kwak sâtnjan kin iseip. Isem tap ko pindiñsâmñâ kwagân egip. ¹² Egi sumbem a zagât hâmbâzik kâukâu Yesu mârum zeibân zo tâtâi zikirip. Nâi zâk kâukñâ zeibân, nâi kinjâ zeibân tarâwet. ¹³ Oi zikñâ sâwet, “Ambân, gâ wangât isem taat?” Sâitâ zâkñâ sâip, “Kembunangât kâambarânj mem nâin âine kâruan.” ¹⁴ Yatâ sâm puriksâm Yesu zikñâ egip. Egip, zo Yesu holiñâ mân ek nângip.

¹⁵ Oi Yesunjâ mâsikâm sâip, “Ambân, gâ wangât isiat? Nâi kârûm taat?” Oi Mariañâ a zo kâlam mariñandâ kinzap nângâm itâ sâm dukuip, “Patânâ, gâ kâambarânj mem nâin âi paat oi ko sâna nângâm âi mimbat,” ¹⁶ Sâi Yesunjâ sâip, “Maria.” Sâi puriksâm Yuda denân Raboni sâip (niij denân ko, Patânâ).

¹⁷ Yesunjâ itâ sâm dukuip, “Irabot Ibâgâren zâibâman. Ibâgâren mân zariangât gâ mân gâsum anjân kârâriban. Gâ âi bukurâpnâ itâ sâm dâzânjo, “Nâgât Ibâ, zengât Ibâ, nâgât Anutu, zengât Anutu, zâkkâren zâibâman.”” ¹⁸ Maria, Madala kamânân gokñâ, zâk âburem kamânân âimñâ arâpnjâ itâ sâm dâtnângoip, “Nâ Kembu eksan.” Yatâ sâmjâ Yesunjâ den sâip, zo arâpnjâ dâtnângoip.

Arâpnjâ zen mirâ kâligen mindune zengâren muyageip.

(Mk 16:14-18; Lu 24:36-49)

¹⁹ Sirâm zoren nâtiksâi arâpnjâ nen Yuda a sâtnjâ zengât kenggât op mirin mindum mân gabigât mirâ mâtâp doongumñâ tarâwen. Tâindâ Yesu zâk osetniñan âsagem kin itâ sâm dâtnângoip, “Um lumbe zengâren zimbap.” ²⁰ Yatâ sâmjâ bikñâ toren toren sot parâmñâ, zo tirâpnângoip. Oi arâpnjâ nen Kembu ekñâ umniñ âlip oip. ²¹ Yesunjâ dum zagâtñâ dâtnângoip, “Um lumbe zengâren zimbap. Ibânandâ sângonnogip, yatik nângoot zen sângonzânguan.” ²² Yatâ sâmjâ waatniñgâm sâip, “Tirik Kaapum minek. ²³ Zen a zengât tosaziñ birânetâ buñ upap. Ka tosaziñ zimbapkât sâne zemziñgâbap.”

Tomagât den sinji.

²⁴ Yesu arâp kiin zagât, nenjâren gokñâ nâi kutnjâ Toma (Zâk booboo a konsâwen.) zâk nâin âi ândei Yesugât arâpnjâ, nen minduindâ muyageniñip. ²⁵ Oi bet a bukurâpnjâ nen sinji zo Toma itâ sâm dukuwen, “Nen Kembu iksen.” Yatâ sâindâ Tomañâ itâ sâm dâtnângoip, “Ninak sinnandâ ekñâ bikñan gutnjâ sâlâpnandâ pamñâ parâmñan gâsum dinziñâ nânga bon upap.”

²⁶ Yatâ sâi ko bet ândim nângâ kânok zoren Yesu arâpnjâ, nen Toma sot ârândânj mindum mirâ mâtâp doongumñâ tarâwen.

Tâindâ Yesunâ osetniñan muyagem kin itâ sâm dâtnânngoip, “Um lumbe zengâren zimbap.”²⁷ Yatâ dâtnânngomjâ Toma itâ dukuip, “Toma, sâlâpkâ ziren pânan. Bitnâ gâsum ek. Bikâ pam parâmnan weenan. Oi gâ um zagât mân op nângâm pâlâtân kwatni.”²⁸ Sâi Tomanâ sâip, “Gâ Kembunâ sot Anutunâ.”²⁹ Sâi Yesunâ dukuip, “Gâ neksatkât nângâm pâlâtân kwatnigat? A zen mân neknâ nângâm pâlâtân kwatnime, zengât nânga sâtâreñoot uap.

Ekap zirat topnjâ.

³⁰ Yesunâ arâpnjâ nen sot tap kulem top top tuugip, torenjâ zo ekap ziren mân kulemguwan.³¹ Den kulemguwan, zo itâgât kulemguwan. Zen sâlâpkum nângâm Yesu zâk a bâlijan gâbâ mâkâningâbâpkât mârûm sâsân, Anutugât nanjâ. Den zo nângâne bon upap. Oi zikjâ nângâm pâlâtân kwâkñanjâm kutsinginjângât opnjâ ândiândi kâtik mimbi.

21

Arâpnjâ saruyân ândine zengâren âsageip.

¹ Ândim Yesunâ arâp nengâren dum muyageningip. Tiberia saruyân itâ muyageningip.² Simonjê Petero, Toma (booboo a), Natanae, Kana kamân Galilaia hânân gokjâ, Zebedaiogât nanzatjâ Yakobo sot munjâ nâ sot arâpnjâ nâmbutjâ zengâren gâbâ a zagât. A yatâ zo mindum ândiwen.³ Ândeindâ Simonjê Peteronjê itâ sâm dâtnânngoip, “Nâ saru zuu mimbam âibâman.” Sâi ninjâ sâwen. “Nen ârândân.” Sâmjâ âi wangâyân zâim njâtik zoren zuugât nep tuum ândim mân muyagiwen.

⁴ Sâruyân ândeindâ mirâ hanjâbam oi Yesunâ sagân ga kirip. Kiri Yesu tobatjâ mân ek nângâwen.⁵ Oi Yesunâ mâsikâningâm sâip, “Katep, zen zuu njâi mie?” Sâi ninjâ sâwen, “Bunâ.”⁶ Sâindâ itâ sâm dâtnânngoip, “Irâ zo bongen pane giari saru zuu donjep sândubi.” Sâi irâ pâindâ giari saru zuu donjep patâ gam geine sâmbum osiwen.

⁷ Yesu umjandâ gâsunimap, nanjâ Petero itâ dukuwan, “Zo Kembu.” Sa Petero zâk Kembu kutjâ nângâm nepkât sângumâk lap ândeipkât hâmbânjâ mem hurâgum saruyân pâtan arip.⁸ Nen kârebân mân ândiwen. Sak gootjan ândiwen. Arâpnjâ nâmbutjâ, nen wangâyâk sâtnjan âinam zuu sot irâ, zo diigindâ tâi âiwen.

⁹ Sagân zâimjâ kut njâi njâi itâ muyagiwen. Kârâp sisiñan saru zuu sot nalem sem zeip.¹⁰ Âi takindâ Yesunâ itâ sâm dâtnânngoip, “Zuu mie, zo torenjâ mem ganek.”¹¹ Sâi Simonjê Petero, zâk wangâyân zâim zuu irâ zo sâmbui sagân gâip. Oi irin zo zuu patâ patâ donjep 153 yatâ, zo ziwe.

Oi irâ zo mân âmbârângip, zorat nângindâ metnjâ oip.

¹² Yesunâ itâ sâip, “Zen ga nalem ninek.” Sâi arâpnjâ nen dap yatâ mâsikâbem, “Gâ njâi.” Nen Kembu zo nângâwen.¹³ Oi Yesunâ nengâren gamjâ nalem sot zuu kâsâpkum niingip.

¹⁴ Zo Yesu mumujan gâbâ zaatjâ muya-geñingip sâp karâmbut oip.

Yesunâ Petero sâp kârâmbut den sâm mâsikip.

¹⁵ Hangât nalem neindâ ko Yesunâ Simonjê Petero itâ sâm mâsikip, “Simonjê, Yohanegât nanjâ, Bukurâpkâ zi, zen umziñandâ gâsânome. Gânâ walâzingâm umgandâ gâsânomat?” Sâi Peteronjê sâip, “Kembu, Nâ gâgât otnimap, zo nângat.” Sâi Yesunâ dukuip, “Gâ râma gwamjâ gâkârâpnâ galem otzingâban.”

¹⁶ Yatâ sâm dum mâsikip, “Simonjê, Yohanegât nanjâ, gâ perâkñak umgandâ gâsânomat?” Sâi Peteronjê sâip, “Kembu, nâ gâgât otnimap, zo nângat.” Sâi Yesunâ dukuip, “Râma gâkârâpnâ zengât galem otzingâm ândiban.”

¹⁷ Yatâ sâm dum mâsikip, “Simonjê, Yohanegât nanjâ, gâ perâkñak nâgât otgimap?” Yesunâ sâp karâmbut den yatâ sâi ko Petero umjâ bâlei sâip, “Kembu, gâ kut njâi njâi zo nângâm nângâmat. Oi nâ gâgât otnimap, zo nângat.” Sâi Yesunâ sâip, “Gâ râma gâkârâpnâ galem otzingâm ândiban.¹⁸ Nâ perâkñak dâgobâ. Gâ sigan ândim zoren mo zoren âibam otgigi âimâin. Oi bet ko gâ sombâ opnjâ bikâ pâna kâsarâpkâ zij saagim gobi.”¹⁹ (Yesunâ zo yatâ sâm Petero mumbâpkât den dukuip. Mumbap, zoren a zijâ ekjâ Anutu sâm âlip kwâkñanjâgâbigât nângâm sâip.) Den yatâ sâm dukuip, “Gâ molini.”

²⁰ Oi Petero zâk puriksâm a Yesu umjandâ gâsunimap, nâ kândâtjan ga negip. Mârûm Yesu mân mom arâpnjâ nen sot nalem neip, narâk zoren nâ Yesu gootjan âi itâ mâsikâwan, “Kembu, njâinjâ sâi gâsâgobi?”²¹ Oi nâ bet ga Peteronjê neknâ Yesu nâgât mâsikâm sâip, “Kembu, a zirâng dap upap?”²² Mâsiki Yesunâ itâ sâm dukuip, “Zâk ândei nâ puriksâbat mo zâk ândim mumbap, zorat gâ zâkkât wangât sat? Gâ yen ga molini.”²³ Yatâ sâi ko arâpnjâ sot bukurâpziñ Yohane nâgât itâ sâm gulipkuwe, “A zo mân mumbap.” Ka Yesu zâk nâgât yatâ mân sâip. Zâkñâ itâ sâip, “Zâkñâ ândei âburibat mo ândim mumbap, zorat gâ wangât zâkkât sat?”

Yohanegât bukurâpnjâ den murukñâ kulemguwe.

²⁴ A zorâng kut njâi njâi zo ek nângâm sâm muyagem ekap zi kulemgoip. Zâk

kwembiŋ den kulengoip. Oi nen zâkkât itâ nâŋgâmen, “Diŋâ zo bonŋâ.”

²⁵ Yesuŋâ kut ŋâi ŋâi donbep oip, zo ekabân mân kulenguwen. Zo ekabân kulemgum nanŋindâ sâi hân zi piksâi a ziŋ mân sâlâpkum nâŋgâbe.

Zo yatik.

Aposolo zengât den sinji Lukanâ kulengoip.

Yesunâ Tirik Kaapum zinjâbat sâm sumbemân zariip.

(Mk 16:19-20; Lu 24:53)

¹ O Teopilo, nâ mârum den kulemgum giwan, zo Yesu nep tuugip sot sinji âlip sâip, zorat den sinji otgiwan. ² Zâknâ nepnâ topkwap tuum âim sumbemân zâibapkât narâknâ mâte oi Tirik Kaapumnjâ oknangji Aposolo mârûm gâsum sâlâpzingoipnjâ nep dij sâm zinjip. Den zo dâzângom nanji Anutuñâ diim sumbemân zariip. Zorat den sinji mârûm kulemgum. ³ Zâk sâknam nângâm mom zem zaatnjâ arâpnâ zen sot sirâm 40, zorat umñan âsagezingâm ândeip. Zen nângâm pâlatâj kwâknanjâgâbigât âsagezingâm ândeip. Anutu um topñan ândiandinjângât den dâzângom ândeip. ⁴ Oi zen sot tapnjâ den itâ sâm dâzângoip, “Zen Yerusalem kamân mân birâbi. Ibânandâ kut nâi zinjâbap, zorat mambât ândibi. Zorat den itâ sâm dâzângowan. ⁵ Yohane zâk too sanjonzingip. Ka narâk mân kârep oi nârnâ Tirik Kaapum sanjonzingâbat.”

⁶ Yatâ sâi mindum ândiwe, zen itâ sâm mâsikâwe, “Kembu, gâ narâk ziren kâsarâpniñâ molizingâna Isirae niñak dum a kutâ op ândinat?” ⁷ Sâne itâ sâm dâzângoip, “Ibâ, zâk zinjâ narâknâ nângâbigât mân sâip. Ibâ, zâk kâwali imbanjânanjângât opnjâ narâk zo pâip. Zinjâ zo mân nângâbi. ⁸ Zâknâ Tirik Kaapum sângongoi zengâren gem gam imbanjâ zinjâ zen nâgât den sinji sâsâj a upi. Yatâ opnjâ Yerusalem kamânân sot Yudaia hânân sot Samaria hânân sot hân kârebân aksik, nâgât den sinji zengâren sâne laj kârâm âibap.”

⁹ Den yatâ sâi iknetâ sumbemân zariip. Zari unumunumñâ ga doongoi mem zari mân igawe. ¹⁰ Oi sumbemân zari arâpnâ zen tok ek kine a zagât hâmbâzik kâukâu, zet zengâren âsagem kirâwet. ¹¹ Oi itâ sâm dâzângowet, “Galilaia goknjâ, zen wangât sumbemân ek kinze? Anutuñâ Yesu mem sumbemân zariap. Yesu zariap, zo yatik âburem gibap.”

Arâp zen âburem ninâu nep tuuwe.

¹² Aposolo zen Oliwa bâknjan gâbâ gem âburem Yerusalem kamânân âiwe. Baknjâ zo Yerusalem kamânân gootñan taap. ¹³ Kamânân âimñâ mirâ tâpmarâwe, zoren zâiwe. A kutzinjâ itâ, Petero, Yohane, Yakobo, Andrea, Pilipo, Toma, Batolomaio, Mataio, Yakobo Alipaiogât nanñâ, Simon Zelote sot Yuda Jakobogât nanñâ. ¹⁴ A

zo aksik um kânok op ninâu sâm ândiwe. Yatâ utne Yesu mamñâ Maria sot ambân nâmbutnjâ sot Yesu murâpnâ, zen aksik betziñan mem ândiwe.

Yudagât gebâknjan a nâi muyagiwe.

¹⁵ Narâk zoren Yesu a ambân kâmurâpnâ ândiwe, 120 yatâ, zorâj mindum tarâwe. Oi Peteronjâ zaat den itâ sâm dâzângoip, ¹⁶ “Bukurâp, Yudanâ kâsa diizingi Yesu gâsuwe. Zorat mârûmñan Tirik Kaapumnjâ Dawidigât umñan den pâi den zo sâm Kembugât ekabân kulengoip. Zo dap op yen zembap? ¹⁷ Yuda zâk niñan goknjâ. Nen sot nep ârândâj meip. ¹⁸ Oi a zorâj kâmbamgât sângânnâ mem hân nâi kwâlip. Zoren âi hânân gei kom kâmbon kunziri zem tip gem nanjip. ¹⁹ Den sinji zo Yerusalem a ambân zinj aksik nângâm hân zorat kutnjâ Akedama sâwe (niñ denân ko kâmbam hân). ²⁰ Psalm ekabân den itâ kulemgune ziap, “Zâkkât mirâ kamân kwamen zimzap. Zoren a nâi mân ândibap.”

Oi den nâi itâ ziap,

“Zo a nâijnâ gebâknjan kinbap.”

²¹ Oi a nâmbutnjâ nen sot ândimñâ Kembu Yesunâ nep tuugip, zo ek nângâwe. ²² Oi Yohanennâ too sanjonnanjâ nepnâ topkwâip, narâk zoren zâkkâren târokwap ândeindâ ândim sumbemân zariip. Oi a zo zengâren gâbâ a nâi, zâk betniñan mei Yesu mom zaarip, zorat den sinji sâindâ laj kârâbap.”

²³ Peteronjâ yatâ sâi a zagât muyagezikâwe. Nâi kutnjâ Yosepe Basaba sâmarâwe, kutnjâ nâi Yusito. Oi a nâi ko kutnjâ Matia. ²⁴ Muyagezikâm itâ sâm ninâu sâwe, “O Kembu, a zengât umzinjâ ek nângâmata. A zagât zî, zekâren gâbâ nâi gâsum sâlâpkuat, zo tirâpnângona iknâ. ²⁵ Yudanâ Aposolo nepnâ kwâkâm mâtâp bâliñan arip, zorat nâijnâ zâkkât gebâknjan ândibap.” ²⁶ Ninâu yatâ sâmñâ wenzu pane Mtiagât âsagei Aposolo kiin kânok târokwatzingip.

2

Tirik Kaapum gem gâip.

¹ Yuda zengât kendon nâi kutnjâ Pentekos narâk oi Yesugât a ambârâpnâ zen mirâ kânogân mindum tarâwe. ² Tatne sumbemân gâbâ kwamit nâi pibâ patâ kwamit yatâ kwamiragom geip. Gemñâ mirâ tarâwe, zoren zâi piksâip. ³ Zen tap iknetâ kârâp bâlam yatâ âsagem âbângum kâukziñan ge tap arip. ⁴ Oi Tirik Kaapumnjâ umziñan gei piksâm imbanjâ zinjâ den gându nâi nâi sâm âiwe.

⁵ Narâk zoren Yerusalem kamânân a hân dâp ga ândiwe. A zo, zen Anutu mâpâsemarâwe. ⁶ Oi a donjâp patâ zen kwamit zo nângâm mindune Aposolo zen

dinziñâ dâp sâne nângâm kwakmak op kirâwe. ⁷ Oi imbanâziñ buñ oi itâ sâwe, “A den se, zen aksik Galilaia a. ⁸ Dap op den yatâ sâne nângindâ dinniñâ yatâ uap? ⁹ Nen zi Mende a, Pata a, Elam a, Mesopotamia hânân gok, Yudaia hânân gok, Kapadosia hânân gok, Ponto hânân gok, Asia hânân gok. ¹⁰ Pirigia hânân gok, Pampilia hânân gok, Aigita hânân gok, Libia hânân Kirene zengât kamân goot goot, zoren gok. Nâmbutñâ nen Roma kamânân gok. ¹¹ Oi nen Isirae sot kamân ñain gâbâ Anutu mâpâsimen. Nâmbutñâ nen Keret a sot Arabia a. Nen yatâ zorân ândimñâ dinniñâ dâp Anutu kut ñai ñai âlipñâ oip, zorat sinji sâne nângen.” ¹² A zen yatâ sâmb imbanâziñ buñ oi kwakmak op kin âragum sâwe, “Zi topñâ dap yatâ?” ¹³ Oi a nâmbutñandâ mem ge kwâkwat den itâ sâwe, “A zi too kâtik nem um gulip op se.”

Peteronâ zorat topñâ dâzângoip.

¹⁴ Petero zâk bukurâpnâ kiin kânok, zen sot kin den kâtikñâ itâ sâmb dâzângoip, “Yerusalem kamân mairâp sot Yuda a nâmbutñâ, zen aksik nâ den sa kindap kwap nângânek. ¹⁵ A zi kinze, zengât itâ se, “Too kâtik nemñâ um gulip ue.” Yatâ buñâ. Mirâ mân kâtiçi nen dap op too kâtik nimbem. ¹⁶ Zorat Propete Yoelenâ den ñai itâ sâmb kulengoip. Den zo bonñâ muyagiap,

¹⁷ ‘Anutuñâ itâ sap, “Gâtâm hângât narâk âkâbâ sâi nâ Kaapumnâ a ambân aksik zingâbat. Zingâ ko nan bârarâpziñâ zen Propete zinjâ den sâme, zo yatâ sâbi. A sigan, zinjâ kut ñai ñai sen mârât ikpi. A ambân sombâ, zinjâ uman bonñâ nângâbi. ¹⁸ Narâk zoren kore a ambân gâkânâ Kaapum zingâ Propete a yatâ op den sâbi. ¹⁹ Oi nâ sa sumbêmân sen pup kulem muyagiap. Ombeñan hânân top lâkulâku kulem muyagiap. Gilâm sot kârâp sot kâbak, zorân hân kwârakubap. ²⁰ Mirâsinj sumunkumbap. Kâin sinjâ kurinjkom gilâm yatâ upap. Oi Kembugât narâk mâte upap. Kembugât narâk âlipñâ âsakñoot muyagiap. ²¹ Oi narâk zoren ñai zâk Kambu konsâbap, zâk bâliñan gâbâ mâkâbap.” ’ ’

Peteronâ Yesugât topñâ sâmb kâñan kwâip.

²² Yatâ sâmbâ Peteronâ itâ sâip, “Isirae a, nâ dâzângua nângânek. Anutuñâ Yesu Nasarete kamânân gokñâ mam okñanji osetniñan ândim nep patâ sot sen mârât kulem tuugip. Zâk Anutugâren gâbâ gâip. Nep tuugip, zorânâ topñâ sâmb muyagei igâwe. ²³ Mârum Anutuñâ zâkkât nângi zeipkât mâtâp zo sâmb pindip, zo yatik zen

kut ñai ñai okñanngâm Kembugât gurumin den kukuñ a zingâne âi poru nagân kune moip. ²⁴ Ka Anutuñâ mumuñanngât tâk olañ diim sumbêmân zariip. Mumuñandâ dap yatâ angnân kârâbap? ²⁵ Zorat Dawidiñâ zâkkât den kânñan sâmb itâ kulemguip,

‘Nâ Kambu mâteyâk ek ândiwan. Zâknâ âsâbân bitnâ bongen tâi mân loribat. ²⁶ Zorat ko umnâ âlip oi nâmbâlammândâ sâmb sâtare okñanngâman. Sâknandâ mom zaatpapkât mambât ândibat. ²⁷ Anutuñâ, Gâ mân birâniiban, zorat ko mumuñâ zengâren mân âi ândibat. Gâ tirik agâ mân birâniiban, zorat ko momñâ mân alâgibat. ²⁸ Gâ ândiandij mâtâp tirâpnogin. Mâtegan ândia otninandâ sâtare kwâkñan ândibat.’ ’

²⁹ Peteronâ yatâ sâmbâ itâ sâip, “O bukurâpnâ, nâ sâkuniñâ Dawidi, zâkkât den sapsum zingâbâ. Zâk moi hanguwe. Oi kwakñâ ek nângâm ândime. ³⁰ Zâk Propete a ândim itâ nângip, ‘Anutu zâk kiurâpnâ zengâren gâbâ ñai gâsum sâlâpkoi nâgât a kutâ tâtarân tâpapkât sâmb kâtigeip.’ ³¹ Zo nângâm Kristo zaatzaatngât itâ sâip, ‘Zâk mumuñâ zengâren ândibapkât Anutuñâ mân birâbap. Momñâ sâknâ mân alâgibat.’ ³² Oi Anutuñâ Yesu mângei zaari sinniñandâ igâwen. ³³ Oi Anutuñâ Yesu âsanñâ bongen a kutâ kwânângi tâi Tirik Kaapum sinji kwatningip. Yesunâ zo mem niñgi kwamit nângâm ikse. ³⁴ Dawidiñâ sumbêmân mân zariip op ko lañ den itâ sâip, ‘Kembuñâ nâgât kambu itâ sâmb dukuiip, “Nâgât âsannan tâtnan. ³⁵ Tâtna kâsarâpkâ minduzingâ kinganngât kombân upi.” ’

³⁶ Isirae a aksik patâ itâ nângâbi. Yesu poru nagân kuwe, zâk Anutuñâ Kambu sot a bâliñan gâbâ mâkâniñgâbapkât mârûm sâsân, Kristo, kwânângi ândiap.”

A donjep umziñ melânne too sanjonzingâwe.

³⁷ Peteronâ den yatâ sâmb dâzângoi nângâm umziñ bâliñ oi Petero sot bukurâpnâ itâ sâmb mâsikâzingâwe, “Bukurâpniñ, nen dap oindâ dap upap?”

³⁸ Sâne Peteronâ itâ sâmb dâzângoip, “Umziñ melânne Yesu Kristogât korân too sanjonzingindâ tosaziñ buñ upap. Yatâ utne Anutuñâ Tirik Kaapum zingâbap. ³⁹ Ziñâ sot kiurâpziñâ sot kârebân ândie, Kambu Anutuñâ diizingâbap dâp, Tirik Kaapum zengât sinji sâsân, zo zingâbap.”

⁴⁰ Petero zâk den yatâ sâmb den târokwap den girem itâ sâmb dâzângoip, “Zen bâliñ mâme a osetziñan gâbâ gane Anutuñâ gâsuzingâbap.” ⁴¹ Sâi sirâm zoren a ambân 3 tausen yatâ, zinjâ Peterogât den nângâm

umziñjã gâsui too sanjonziñgâne Yesugât kâmut, zengâren târokwarâwe.

Ninâugât âsâbâñ mindumarâwe.

⁴² Oi Aposolo, zen sinji âlip dâzângone nângâm ândiwe. Oi umziñjã gâsâyagom ninâu sot nalemgât âsâbâñ mindumarâwe. ⁴³ Oi Aposolo ziñ Yerusalem kamânân sen mârât kulem top too tuumarâwe. Oi a ambân, zen aksik kengât op nanggâwe. ⁴⁴ Yesu nângâm pâlâtân kwâkñanggâwe, zen kut ñai ñaiziñjã kânogâk zeip. ⁴⁵ Oi hân sot sikumziñ pane sângân mem a giginjã kâsâpkum zingâmarâwe. ⁴⁶ Zen sirâmñjã sirâmñjã um kânok op tirik namin zâi mindumarâwe. Oi mirâziñjan nalem ârândân nemarâwe. Oi nalem zo sâtâyeyân nemarâwe. ⁴⁷ Oi Anutu sâmb âlip kwâkñanggâwe. Yatâ utne a ambân, zen zingit umâlep urâwe. Oi Kembu zâk sirâmñjã sirâmñjã a ambân Yesugât kâmurân târokwatziñgâmâip.

3

Peteronjã a ñai kubigip.

¹ Sirâm ñain mirâ oi, ninâu sâsân narâk oi Petero sot Yohane, zet tirik namin zâiwet. ² Oi a ñai mam kâmbonjã kâligen gâbã kinjã bâliñjã âsageip, zâk lum gawe. A zo bukurâpnjã sirâmñjã sirâmñjã lum tirik namâ mâtâp âlipñjã, hikpârâkñoot, zoren pane kât sikumgât oletziñgâmâip.

³ Oi Petero sot Yohane zet tirik namin zâiram oitã zikitñjã oletzikip. ⁴ Oletziki zet ek kinjã Peteronjã itã sâmb dukui, "Gã net nikit." ⁵ Peteronjã sâi kât niram sabot sâmb sen kwap zikirip. ⁶ Yatâ oi Peteronjã itã sâmb dukui, "Kât sikum mân zemni-gap. Kut zi kânok zemni-gap, zo gibâman. Yesu Kristo, Nasarete gokñjã, zâkkât sâtkât dâgoga zaat âim ga." ⁷ Yatâ sâmb hikñjã bongen gâsum zaarip. Yatâ oi zorâñak kinjã bâliñjã zo winziksâi zaat kirip. ⁸ Zaat âim gam kin ko zet sot ârândânjã tirik namin zâiwe.

A kinjã bâliñjã zo pânan âim gam Anutu sâmb âlip kwâkñanggip. ⁹ Anutu sâmb âlip kwâkñanggip a aksik zen ek nânggâwe, zen itã sâwe. ¹⁰ "A zo tirik namâ mâtâp âlipñjã, hikpârâkñoot, zoren tap oletziñgâmâip." Oi a zo kubikñanggip, zorat ekñjã imbanjâziñjã buj oip. ¹¹ Oi Petero, Yohane zekâren târokwatzik a aksik patã tirik namâ umñjã ñai kutñjã Salomo, zoren zekâren mindumñjã sâlâpziñjan zim kirâwe.

Peteronjã a sinji âlip dâzângoip.

¹² Zen mindum kine Peteronjã zingitñjã den itã sâmb dâzângoip, "Isirae a, zen wangât a zirat opñjã nikit kinze? Zi nikñjã imbanjan mân kubikset. Zen dap nânge? Târâknikñanggât Anutonjã kubik-sap? ¹³ Yatâ buñjã. Abaram, Isaka, Yakobo

sot sâkurâpnij, zengât Anutu, zâknjã kore anjã Yesu sumbemân a kutã kwânângi ândiap. Oi zen Yesu gâsum a sâtnjã zinggâne Pilatogâren diim âine olanbat sâip. ¹⁴ Olanbat sâi zen kândâtkuwe. Tirik sot târârak a zo kândâtkum kâmban a ñai olanbapkat sâwe. ¹⁵ Ândiândij marinjã kuwe. Kune moi Anutonjã mângei zaari igâwen. ¹⁶ Oi kinjã bâliñjã a ikme zi Yesu kutñjã konsâtã a zi kubikñanggip sâknjã âlip oi ikse. Yesugâren nângâm pâlâtânjã oitã âlip op zaatsap.

¹⁷ Bukurâpnã, nã nângan. Zen sot patârâpziñjã, zen Yesu topñjã mân nângâm kuwe. ¹⁸ Yatâ utnetã Kristo sâknam nângâm moip, zorat Anutonjã mârumban Propete a zengât lâuyân den pâi sâmb kulemguwe. Anutonjã sâi den kulemguwe, zorat bonnjã âsageip. ¹⁹ Oi zen umziñjã melânjã ândiândi sânginjã kândâtkune tosazij birâbap. Oi Kembunjã umziñjã mem sândukñan kwatziñgâbap.

²⁰ Kembu Yesu Kristo zingâbap. Zâk zengât sinji sâmb gâsum sâlâpkoip. ²¹ Zâknjã sumbemân ândei kut ñai ñai âsagem nangbâbapkat narâk mâte upap. Zorat Anutonjã mârumban den Propete gakârâpnjã lâuziñjan pâi sâwe. ²² Mose zâk den itã sâip, 'Kembu Anutonjã bukurâpziñjã zengâren gâbã Propete ñai, nã yatã, muyagem den dâzângoi nânggâbi. ²³ Oi ñai zâk zâkkât den kwâkâbap, zo Anutonjã kom nangbâbap. A zo Anutu a gakârâp zengât oserân mân ândibap.'

²⁴ Oi Samue sot Propete a nâmbutñjã ândim gawe, zen kut ñai aksik narâk ziren âsagiap, zorat den sâmb kulemguwe. ²⁵ Zen ko Propete a ândiwe, zengât kiurâp. Sâkurâpziñjã zen sot Anutonjã târotâro oip. Zen târotâro zorat umñjan ândie. Anutonjã târotâro zo Abaram itã dukum muyageip, 'Nã kiurâpkã mäsop minziñgâbat. Mäsop zorân hânñjã hânñjã a dâpziñjã upap.'

²⁶ Anutonjã kore anjã Yesu sângongoi gem muyageip. Zen orot mâme bâliñjâziñjã birâbigât gem gâip. Zâknjã diizingi bâliñjâziñjã birânetã mäsop minziñgâbap."

4

Petero sot Yohane tâk namin zâparâwe.

¹ Petero sot Yohane, zet a den dâzângom kiritã tirik namâ galem a sot tirik namâ kâwali a sâtnjã sot Sadukaio a, zen ârândânjã zekâren gawe. ² Zet a sinji âlip dâzângowet. Yesu zâk mumujan gâbã zari a ambân aksik yatã zaatpi, zorat den sâitã a sâtnjã zen nângâne bâliñjã oip. ³ A sâtnjã zen gâsuzikâm mirã mârumban ñatiksâipkat tâk namin zâpane zeitã hañsâip. ⁴ Oi Peteronjã sinji âlip sâi nânggâwe, zengâren gâbã donjeb zinjã zo nângâne bon oi Yesugât

kâmurân târokwatne a aksik tengâziñâ a 5 tausen yatâ urâwe.

Peteronâ Yesugât kutñâ sâm muyageip.

⁵ Hañsâi a sâtñâ sot a patâ sot Kembugât gurumin den zorat galem a, zen Yerusalem kamânân minduwe. ⁶ Tirik namâ galem a patâ Hanasi sot Kaipa, Yohane, Alesande sot a ambârâpziñâ zen sot minduwe. ⁷ Mindum sâne Petero sot Yohane diizikâm osetziñan âi zâpane kirâwet. Kiritâ itâ mâsikâzikâwe, “Nâiñâ imbanâ ziki kulem zi tuugabot? Nâigât sâtñâ uabot?”

⁸ Oi Petero zâk kiri Tirik Kaapumñâ umñan piksâi itâ sâm dâzangoip, “Galem a sot a ambân zengât patârâpziñâ, nâ sa nângânek. ⁹ Net kiñ bâliñ a beqñan miet, zorat mâsikânikê? A zi dap op âlip uap sâm, zorat op mâsikânikê? ¹⁰ Mâsikânikê, gât ko sapsuga zen sot Isirae a aksik zen nângânek. Zen Yesu Kristo, Nasarete kamânân gokñâ poru nagân kune moi Anutuñâ mumuñan gâbâ mângei zaat ândiap. Zâkkât imbanâñangât opñâ a zi âlip op mâteziñan kinzap. ¹¹ Yesu zâk mirâ kunkun nâi yatâ uap. Zorat Kembugât ekabân den nâi itâ ziap,

‘Mirâ tuutuñ a zen kunkun nâi ekñâ âkon op birâwe. Kemuñâ kunkun zorâñâ mem namin kwânâñgi kunkun patâ kâtikñâ op kinzap.’

¹² Kubikkubik zo zâk zikñik kubikniñgabap. A nâigât korân sâm orotñâ, zo hânân mân ziap.”

Kembugât den lubi.

¹³ Oi Petero sot Yohane, zet a mâteziñan kin mân kenngât op den sâm kiritâ a ziñ zekât itâ nângâwe, “Zet ekap namin mân zâiwet.” Zo nângâm imbanâziñ buñ oip. Oi zet mârûm Yesu sot ândiwet, zo zikit nângâwe. ¹⁴ Oi kiñ bâliñ kubigâwet, zorâñ zet sot kiri ekñâ zorat den sâm mâburinam kwagâwe.

¹⁵ Den kârûm sâne âkñan gei kiritâ ziñak den itâ sâm âraguwe, ¹⁶ “Nen a zâgât zi dap otzikânâ. Zet sen mârât kulem nâi muyageitâ Yerusalem kamânân a ambân aksik zen siñgizik nâñge. Zo mân sâm kwârakunat. ¹⁷ Oi den zo kamân dâp lañ kâri nângâbegât sâm kenngât otzikindâ a ambân den mân dâzâñgobabot.” ¹⁸ Yatâ sâm sâne zaritâ itâ sâm dâzâkawe, “Zet Yesugât kot sâm a ambân mân dâzâñgobabot.”

¹⁹ Yatâ sâne Petero sot Yohane zet den itâ melâñ dâzâñgowet, “Ziñak nângâm iknek. Zengât den lum Anutugât den birânat, zorat Anutuñâ nâñgi dap upap? ²⁰ Kut nâi nâi ek nângâwen, den zo mân tik pânat.”

²¹ Yatâ sâitâ sâm kenngât den dâzâkom zâpane âiwet. Kamânân a ambân zen sen mârât kulem zo ek nângâm Anutu sâm

âlip kwâkñangâwegât a sâtñâ ziñ zengâren kwakñâ Petero sot Yohane kut zo lañ mân otzikâwe. ²² A kubigâwet, zo kendonñâ 40 yatâ ândim gâi kubigâwet.

Yesugât kâmut zen mindum ninâu sâwe.

²³ Petero sot Yohane minduminduyân gâbâ gem bukurâpzik zengâren âim tirik namâ galem a patâ sot a ambân zengât a patâ, ziñâ den dâzâkawe, zo aksik dâzâñgom nanngâwet. ²⁴ Yatâ sâitâ a ambân den zo nângâm umziñ mindum Anutugâren den itâ sâwe, “Kembu, gâ hân sumbem mariñâ. Gâ sumbem sot hân, saru sot kut nâi nâiziñoot muyageziñgin. ²⁵ Sâna Tirik Kaapumñâ zâkñâ sâkuniñ kore agâ Dawidi, zâkkât umñan den pâi itâ sâip, ‘Um kâtik zen wangât den sârek op kwamitague? A zen wangât den bon buñ se? ²⁶ Hânñâ hânñâ a kutâ ga kinze. A patâ mindum kinze. Kembu sot a bâliñan gâbâ mâkâziñgâbâpkât sâsâñ, Kristo, kâsa otzikânâ ga kinze.’”

²⁷ Yatâ sâmñâ itâ sâwe, “Perâkñak kamân ziren tirik kore agâ kwânâñgin. Herode sot Pilato sot um kâtik a sot Isirae a sâtñâ, zen zâk kâsa okñangânam minduwe. ²⁸ Mârûm gikak nângâm yatâ upi sâin, zo yatik urâwe. ²⁹ Oi Kembu, zi ko sâm kenngât dinziñâ ek nângâm kore arâpkâ imbanâ niñgâna kenngât buñ gâgât den sâm ândinat. ³⁰ Nen Yesugât korân sâindâ ko sisi mâsek a kubikziñgâm sâna kulem top top muyagibap.”

³¹ Yesugât kâmut, zen yatâ ninâu sâm tatne ko mirâ mindum tarâwe, zo sânsânsâip. Oi Tirik Kaapumñâ umziñan piksâi kenngât buñ, lâu bâbalañak a ambân Anutugât den dâzâñgowe.

Yesugât kâmut zen um kânok op ândiwe.

³² Yesugât kâmut zen um kânok op ândim kut nâi nâi zemziñgip, zorat nâgât, gâgât mân sâwe. Kânogâk zemziñgip. ³³ Oi Aposolo zen Kembu Yesu mumuñan gâbâ zaarip, zorat den singi imbanâñoot dâzâñgom ândiwe. Anutuñâ imbanâ ziñgâm tânzângoip. ³⁴ Zengât oserân gâbâ nâi sii nalemgât kârûkârû mân urâwe. A hânziñoot sot mirâziñoot, zen zo pam kât memñâ Aposolo zengâren parâwe. ³⁵ Oi Aposolo ziñâ kât zo mem kâsâpkum a ambân kwakmarâwe, zo ziñgâm ândiwe.

³⁶ Oi a nâi ândeip, kutñâ Yosepe. Aposolo ziñâ kutñâ nâi Banaba sâwe (niñ denân ko bet mâme a). Zâk Lewigât kiun, Kipiro hânân gokñâ. ³⁷ A zorâñâ hânñâ pâi mine kât aksik mem Aposolo zengâren pâip.

5

Anania sot Sapira, zekât siñgi.

¹ A n̄ai āndeip, kutn̄a Anania. Zâkkât ambinn̄a Sapira, zâk sot sâm n̄anggâm hânzikn̄a p̄aitâ mem s̄anggân zikâwe. ² Ananian̄a s̄anggân mem torenn̄a tik pam torenn̄igâk Aposolo zenḡaren pam, zi aksik s̄aip. ³ P̄ai Peteron̄a itâ s̄am dukuip, “Anania, gâ wangât Satan̄a umgan giari Tirik Kaapum kâitkum h̄angât s̄anggân̄a torenn̄a tik paat? ⁴ H̄angât s̄anggân mân mena zemgibap. Mo kât mem gikâ mimbâ s̄am âlip membat. Gâ wangât umgandâ kâitgogi yatâ uat? Gâ a mân kâitkuat. Anutu kâitkuat.” ⁵ Yatâ s̄ai Anania zâk den n̄anggâm kin zor̄anjak h̄ân̄an gei zem moip. Oi zâkkât sinji n̄anggawe, zen ken̄gât ur̄awe. ⁶ A sigân, zen k̄ambarân̄a mem k̄apim lum âi hanguwe.

⁷ Narâk mân k̄arep oi ambinn̄a zâk sinji mân n̄anggâm ḡaip. ⁸ Ḡai Peteron̄a itâ s̄am m̄asikip, “H̄angât s̄anggân̄a kât itik miwet?” S̄ai zâkn̄a s̄aip, “Zo yatik miwet.” ⁹ S̄ai Peteron̄a itâ s̄am dukuip, “Zet wangât den saamn̄a Kembugât Kaapum kâitkuobot? N̄anggâ. Apkâ hangue, zen m̄atâbân ga kinze. Zen yatigâk ḡa mingim âi hangobi.” ¹⁰ Yatâ s̄ai zorenâk kinj topn̄an gei zem moip. A sigan zin̄a mirin gam muyagem lum âi apn̄a nan̄gâm̄nan hanguwe. ¹¹ Oi Yesugât k̄amut sot a ambân n̄ambutn̄a zen sinji zo n̄anggâm ken̄gât don̄bep ur̄awe.

Aposolo zin̄ kulem top top tuuwe.

¹² Aposolo zen a zenḡaren sen m̄arât kulem top topn̄a tuum ândiwe. Oi Yesugât k̄amut zen tirik namâ umn̄a n̄ai kutn̄a Salomo, zoren um k̄anok opn̄a mindumar̄awe. ¹³ Mindunetâ a n̄ambutn̄a hurat kwatziנגâm târokwatziנגâm ken̄gât op bir̄awe. ¹⁴ Ka a ambân k̄amut k̄amutn̄a, zen Kemu n̄anggâm p̄alâtân kwâkn̄anjngâm Yesugât k̄amut zenḡaren târokwatziנגawe. ¹⁵ A ambân zen bukurâpzin̄a sisi m̄asekziņoot hel̄ân̄an pam luziנגâm âi m̄atâbân itâ s̄am z̄ambar̄awe, “Peteron̄a m̄atâbân âim ḡai s̄andok̄andâ zenḡaren ari âlip upi.” ¹⁶ Oi Yerusalem kamân nan̄gam nan̄gam a ambân ândiwe, zen gam minduwe. A ambân m̄asekziņoot sot w̄akeziņoot diizingâm gane âlip op nan̄gawe.

Anutugât sumbam an̄a Aposolo tâk namin ḡabâ diizingip.

¹⁷ Oi kut n̄ai yatâ âsagei tirik namâ galem a patâ sot ar̄apn̄a sot Sadukaio a, zen um k̄alak n̄anggâm Aposolo ḡasuziנגawe. ¹⁸ Ḡasuziנגâm tâk namâ patin z̄ambar̄awe. ¹⁹ Z̄ambane zinetâ n̄atigân Kembugât sumbam a n̄ain̄a ga h̄angi mem pam diizingâm gem itâ s̄am d̄az̄angoip, ²⁰ “Zen tirik namin z̄aim a ambân ândiândi un̄ok̄anjngât den d̄az̄angom kinbi.” ²¹ Yatâ s̄am d̄az̄angoi n̄anggâm hangât tirik namin

z̄aim a ambân sinji âlip d̄az̄angowe. ²² Oi tirik namâ galem a patâ sot ar̄apn̄a, zen Isirae a s̄atn̄a aksik minduziנגâne gawe. Oi a n̄ambutn̄a s̄angonz̄angom tâk namin âi Aposolo diizingâm gabi s̄awe. A zo tak namin âi a k̄aruziנגâm̄n̄a mân muyageziנגâm âburem gam s̄awe, ²³ “Nen âimn̄a namâ h̄angi k̄atikn̄a kiri iksen. Oi galem a zen h̄angiyan kinze. Oi h̄angi mem pam bagim a k̄aruziנגindâ buj ue.”

²⁴ Den yatâ s̄anetâ tirik namâ k̄awali a sot tirik namâ galem a patâ, zen den zo n̄anggâne kwakmak oip. ²⁵ Utnetâ a n̄ain̄a ga s̄aip, “N̄anggânek. A tâk namin z̄ambanse, zen tirik namin a den d̄az̄angom kinze.” ²⁶ S̄ai Tirik namâ k̄awali a patâ sot ar̄apn̄a zen Aposolo ḡasuziנגâm̄an âiwe. A zin̄a kuk op k̄atn̄a z̄angobegât ken̄gât op mulunâk diizingâm gawe.

Aposolo zen minduminduyân ken̄gât buj den s̄awe.

²⁷ Minduminduyân diizingâm z̄ambane kinetâ tirik namâ galem a patân̄a itâ s̄am d̄az̄angoip, ²⁸ “M̄arum den k̄atikn̄a d̄az̄angowen. A zorat korân a ambân den mân d̄az̄angobi. Oi yatâ s̄aindâ Yerusalem kamânân laj k̄arip. A kuwe, zorat tosa nenḡaren p̄anam s̄awe.”

²⁹ S̄ai Petero sot Aposolo n̄ambutn̄a, zen den itâ m̄aburem dukuwe, “A den lum Anutugât den bir̄anat, zo ko mân d̄ap upap. ³⁰ Zen Yesu poru nagân kune moip. Oi s̄akur̄apn̄in zenḡât Anutu, zâkn̄a m̄angei zaarip. ³¹ Zaari Anutuñâ âsan topn̄an bongen pam a s̄atn̄a patâ sot kubikkubikniñ kwân̄angip. Oi Isirae a ambân, zen umziņ mel̄arne toszin gulipkubapkât s̄amap. ³² Kut n̄ai n̄ai zo igâwen. Oi zorat sinji den nen sot Tirik Kaapum, niñâ s̄amen. Tirik Kaapum Anutuñâ s̄at lulu gakârâp zinḡamap.” ³³ Den yatâ s̄am d̄az̄angoi kuk opn̄a Aposolo z̄angonam ur̄awe.

Parisaio a n̄ain̄a bukurâp girem den s̄am d̄az̄angoip.

³⁴ Oi minduminduyân Parisaio a n̄ai tâip, kutn̄a Gamalie. Zâk gurumin dengât kubikkubik a oi a ambân zin̄ hurat kwâkn̄anjngawe. Zâkn̄a oksâm kin Aposolo s̄ai diizingâm geiwe. ³⁵ Oi bukurâpn̄a itâ s̄am d̄az̄angoip, “Isirae a, zen a zi kut n̄ai n̄anggâm̄nik otziנגâbi. ³⁶ M̄arum a n̄ai kutn̄a Teuda, zâkn̄a n̄a a kutâziņ s̄ai a 4 handeret yatâ zâkkât a ur̄awe. Oi zikn̄a k̄ambam zigi ar̄ap zin̄a sinsururuñ ur̄awe. ³⁷ Oi bet a s̄alâpziņgoz̄angoñ narâkn̄an Galilaia gokn̄a, a n̄ai kutn̄a Yuda, zâkn̄a a kutâ kunat s̄ai a n̄ambutn̄a ar̄apn̄a ur̄awe. Ka a zo moi ko ar̄apn̄a zen siņsururuñ ur̄awe. ³⁸ Zorat den d̄az̄angua n̄anggânek. Zen a zi bir̄aziņgâne ândinek. Zen den sot nep zo

ziinj umziŋaŋgât upme oi ko bon buŋ upap.
³⁹ Ka Anutuġären gâbâ oi ko mân buŋ upap.
 Oi zen Anutu kâsa miŋaŋgâbegât.”

Aposolo lapitziŋgâwe.

⁴⁰ Zo yatâ sâm dâzâŋgoi nâŋgâne dâp oi sâne Aposolo mirin zâine tâkŋâ lapitziŋgâwe. Zâŋgomŋâ Yesugât kot mân dâzâŋgobigât sâm sâŋgonzâŋgowe.
⁴¹ Sâŋgonzâŋgowe sâtâre op âiwe. Yesugât a, zen Yesugât op lapitziŋgâwe, zorat minduminduyân gâbâ gem sâtâre op âiwe.
⁴² Oi sirâŋŋâ sirâŋŋâ tirik namîn sot a mirin Yesu Kristogât sinġi âlip mân birâm dâzâŋgom ândiwe.

6

Sâkkât nep, zorat a gâsum sâlâpzâŋgowe.

¹ Narâk zoren Yesugât kâmut doŋbep muyagem târokwatziŋgâwe. Oi nalem kâsâpkum Yuda a ambân nâmbut Grik den sâmarâwe, zengât oserân ambân malâ nâmbutŋâ zen nalem mân niŋgawe sânetâ a Grik den sâmarâwe, zen nâŋgâne mân dâp oip. Oi a Yuda den sâmarâwe, zen sot den sârek sâm âraguwe. ² Yatâ utne Aposolo kiin zagât zen Yesugât arâpŋâ kâmut minduziŋgâm itâ sâm dâzâŋgowe, “Nen Anutuġât den sâsâr nep zo birâm nalem nep tuugindâ mân dâp upap. ³ Zorat a bukurâpniŋ osetziŋan gâbâ zen a nâmburân zagât, a nâŋgânâŋgâziŋoot sot Kaapumŋâ umziŋan piksâsâr zo ziŋitne âlip oi gâsum sâlâpzâŋgonat. Nep zi ziŋindâ tuum ândibi. ⁴ Nen ko ninâu sot den sinġi sâsâr, zorat nebâk tuum ândinat.” ⁵ Zen den yatâ sâne zen aksik nâŋgâne dâp oi a itâ gâsum sâlâpzâŋgowe. Setepano, zâk nâŋgâm pâlâtâŋoot sot umŋan Tirik Kaapum piksâm zeip. Oi Pilipo, Porokoro, Nikano, Timonġ, Pamina sot Nikolau, Antiokia kamânân gok. Zâk hân ŋâin gokŋandâ Yuda zengâren târokwâip. ⁶ A zo diiziŋgâne Aposolo zengâren âi kine bitziŋâ kâukziŋan pam ninâu sâwe. ⁷ Oi Anutuġât denŋâ laj kârâm ari Yerusalem kamânân Yesugât kâmut zen târokwâi târokwâi op âiwe. Oi tirik namâ galem a zengâren gâbâ doŋbepŋâ den sinġi âlip nâŋgâm luwe.

Setepano den sâkŋanâk sâwe.

⁸ Anutuġâ Setepano tângum imbaŋâ pindi a zengâren sen mârât kulem top top tuum arip. ⁹ Oi a nâmbutŋâ zen zâk sot den âraguwe. A zo zen mâpâmâpâse namâ ŋâi kutŋâ Libertene, zoren mindumarâwe. A zen Kirene a, Alesandiria a, Kilikia a, Asia a. A yatâ zorâr Setepano sot den âraguwe. ¹⁰ Tirik Kaapumŋâ Setepano den nâŋgânâŋgâ âlip pindi den âlipŋâ sâi den hâuŋâ mâburinam kwagâwe. ¹¹ Kwakŋâ

a nâmbutŋâ tigâk itâ sâm dâzâŋgowe, “Setepanogât itâ sâbi. ‘A zâk Mose sot Anutu sâm bâliŋ kwatziki nâŋgâwen.’” ¹² Sâne yatâ utnetâ a yennâ sot a sâtŋâ sot Kembugât gurumin den zorat galem a, zen den zo nâŋgâmŋâ kuk opŋâ Setepano kom gâsum a sâtŋâ mindumindu patin diim âiwe. ¹³ Oi Setepanogât den sarâ sâbigât a muyageziŋgâne Setepanogât den sarâ sâm itâ sâwe, “A zi zâk tirik namâ sot Kembugât gurumin den sâm bâliŋ kwâpmap. ¹⁴ Zâk itâ sâi nâŋgâwen, ‘Yesu, Nasarete kamân gokŋâ, zâkŋâ tirik namâ zi kom kândanġ gurumin den Mosenâ sâip, zo kândanġbap.’” Yatâ sâwe. ¹⁵ Oi minduminduyân târâwe zo, zen Setepano iknetâ si sâŋgânŋâ sumpen a yatâ oip.

7

Setepanoŋâ sâkurâpziŋ zengât sinġi sâm dâzâŋgoip.

¹ Tirik namâ galem a patâ, zâkŋâ Setepano mâsikâm sâip, “Den se, zo bonŋâ?” ² Sâi Setepanoŋâ itâ sâip, “Bukurâpnâ sot ibârâpnâ, den sa nâŋgânek. Sâkuniŋâ Abaram, zâk Haran kamânân mân âim Mesopotamia hânân ândei âsakŋâ mariŋâ, Anutuŋâ zâkkâren âsagem itâ sâm dukui, ³ ‘Gâ hân topkâ sot torerâpkâ birâziŋgâm nâŋâ hân ŋâi tirâpġobat, zoren âi ândiban.’” ⁴ Abaram zâk den zo nâŋgâm Kaidai hânŋâ birâm Haran kamânân âi ândeip. Zoren ândei ibâŋâ moi Anutuŋâ diim gâi Yuda hânân zi ga ândeip. ⁵ Anutuŋâ diim ga hân ŋâi mân pindi galem oip. Buŋâ hân murukŋâ ŋâi mân pindip. Ka hân zo zâk sot kiurâp zengât sinġiyâk sâm pâip. Zâk kiun buŋ ândeip, zo ko Anutuŋâ laj yatâ sâip.

⁶ Oi Anutuŋâ den itâ sâip, ‘Kiurâpziŋ zen hân ŋâin kendon 4 handeret umŋan kore a op ândibi. Zoren hân mâirâpŋâ zen sâknam ziŋgâne ândibi. ⁷ Kiurâpziŋâ zen kore op ândine nâ hân mâirâp hâuŋâ ziŋga kiurâpziŋ zen zâbam hân ziren ga nâ mâpâsenim ândibi.’ ⁸ Oi Anutuŋâ Abaram târotâro pindi kwabâ kwaranġip. Oi nanŋâ Isaka âsagem sirâm nâmburân zagât tapŋâ karâmbuŋan kwabâ kwâkŋanġip. Isakanġâ Yakabo yatik kwabâ kwâkŋanġip. Yakobo zâk narâpŋâ kiin zagât yatik otziŋġip.

⁹ Oi sâkurâpniŋâ zen munziŋâ Yosepe, zâkkât um kâlak nâŋgâm kât minam Aigitâ a ziŋgâwe. Aigitâ a zen Aigita hânân diim âine Anutuŋâ zâk sot ândeip. ¹⁰ Anutuŋâ Yosepe sâknam kâbâ yâmbât kwâkŋan gâbâ mâkâm Aigita a kutâ Parao, zâkkât mâtenan nâŋgânâŋgâ âlipŋâ pindâm tângoi Paraoŋâ a ambân gakârâpŋâ aksik galem otziŋgâbapkat gâsum sâlâpkoip. ¹¹ Gâsum sâlâpkoip ândei pu patâ muyagem Aigitâ

hânân sot Kanaan hânân dâp op zeip. Oi sâkurâpniņ nalemgât kârûkârû op ândiwe. ¹² Oi a nâmbutņandâ Aigitâ hânân nalem ziap sâne Yakobo zâk nângâm narâp sângonzâņgoi âiwe. ¹³ Oi du zagâtņan âine Yosepe zâk topņâ âtarâpņâ sapsum zingip. Oi a kutâ Parao, zâk Yosepe torerâp gawe, zorat sinji nângip.

¹⁴ Oi Yosepeņâ sâi ibâņâ Yakobo sot torerâpņâ aksik, a ambân tenngâziņ 75 yatâ, zen Aigita hânân âiwe. ¹⁵ Yakobo zâk Aigitâ hânân âi ândim moip. Oi narâpņâ zen zoren mom nanggawe. ¹⁶ Munetâ kâmbârâņziņâ Sikem hânân minzingâm âi hanzâņgowe. Hân zo Abaramņâ mârumņan Sikem kamânân Hemo kiurâp, zengâren kwâlîp. Zoren hanzâņgowe.”

Mosegât sinji dâzâņgoip.

¹⁷ “Oi Anutuņâ Abaram kânņan den sinji dukuiip, zo âsagibapkât narâkņâ mâte oi Aigita hânân Isirae a ambân doņbep âsagem laņ kârâm ândiwe. ¹⁸ Yatâ op ândine Aigita a kutâ nâi âsageip. Zâk Yosepegât sinji mân nângip. ¹⁹ Oi a kutâ zorâņâ sâkurâpniņ kâitzâņgom sâknam kwatzingip. Oi katêp mâik gâkârâpziņâ, zen mumbigât sâi âkņan zâmbane zem muwe. ²⁰ Narâk zoren Mose âsageip. Katêp zo Anutuņâ egi holi tobat âlipņâ oip. Ibâ mam zet mirin tik mem ândine kâin karâmbut âkip. ²¹ Oi âkņan pane ândei Parao bârâtņandâ muyagemņâ mem nannâ sâm galem oi lâmbarip. ²² Parao arâp zen Aigitâ zengât nângânâņgâ kwâkâm pindâne nângâm kâtigem kut nâi nâi zorat topņâ sâi nângâne imbarņâ oip. Oi nep top topņâ tuubam mân kwagip.

²³ Ândei kendon patâ 40 oi Isirae a bukurâp zingitpam arip. ²⁴ Âi egi Aigita a nâiņâ Isirae a nâi kom tai eknâ bukuņâ beknâ mem Aigita a zo koi moip. ²⁵ Oi itâ nângip, ‘Bukurâpņâ nâgât itâ nângâbi. Nâ bukurâpņâ Paraogât bîkņan gâbâ mâkâzingâbatkât Anutuņâ sâm nigip.’ Ka bukurâpņâ zen mân nânggawe.

²⁶ Sirâm nâin Mosenâ âi egi Isirae a zagât agom taitâ muyagezikâm kwâkâzikâm itâ sâm dâzâkoip, ‘A zagât, zet buku bukuņâ. Wangât kâsa uabot?’ ²⁷ Sâi a kâmbam topkwap bukuņâ koip, zorâņâ Mose mem kâbakņem itâ sâm dukuiip, ‘Nâiņâ gâ neņgât a sâtnâ mo den kubikkubik a gâbarip?’ ²⁸ Muka Aigita a nâi koin, zo yatik nâ nobam sat?’ ²⁹ Oi Mose zâk den zo nângâm kengât opņâ sârârâk kârâm âi Midiaņ hânân âi hân mâirâp zen sot ândeiip. Zoren ambân mem nanzatņâ minzikip.

³⁰ Oi kendon 40 âki ko mirâ kamân âtâņâ, a mân ândiândiņan, bakņâ Sinai zorat topņan ândei sumbem a nâiņâ nak topņan kârâp bâlamân âsagenâņgip. ³¹ Mosenâ

zo eknâ wannâ yatâ uap sâm ikpam ari Kembugât diņâ itâ âsageip. ³² ‘Nâ sâkurâpkâ zengât Anutu. Abaram, Isaka sot Yakobo, zengât Anutu.’ Sâi Mose zâk sânam sâmbui pindisâm kirip. Zo ikpam kengâtņangât doņbep oip. ³³ Yatâ op kiri Anutuņâ itâ sâm dukuiip, ‘Hân lâņsat, zo tirik hân. Zorat opņâ ko kipâkegâ kwâkâm pânan. ³⁴ Arâpņâ Aigitâ hânân sâknam patâ kwatzingâne isem umbâlâ utne nângâm betziņan mimbam gian, gât ko gâ sângongoga Aigita hânân âiban.’

³⁵ Sumbem anâ Mose yatâ dukuiip. Isirae a zen mârûm Mose birâņangâm itâ dukuwe, ‘Nâiņâ gâ a sâtnâ mo den kubikkubik a gâbarip?’ Ka Anutuņâ a zo a kutâ sot betziņan mimiņ a upapkât sâm sângongoip. Sumbem a nâiņâ kârâbân muyagem nep zo sâm pindip. ³⁶ Oi sângongoi âi Aigitâ hânân gâbâ diizingâm gâip. Zâk Aigitâ hânân sot saru kuriņan sot mirâ kamân kâtikņan sen mârât kulem top top tuum ândei kendon 40 âkip. ³⁷ Oi Mosenâ Isirae a itâ sâm dâzâņgoip, ‘Anutu zâk bukurâpziņâ zengât oserân gâbâ Propete nâi, nâ yatâ, muyagem zingâbap.’ ³⁸ Yatâ sâip. Oi zâkņagâk mirâ kamân kâtikņan sâkurâpniņ zen sot ândei Sinai bâkņan sumbem a nâiņâ den zinzîņ kâtikņâ Anutugât lâuņan gâbâ mem pindip. Mose sot sâkurâpniņ zen Anutugâren gâbâ ândiândigât den nângâmņâ den zo mem ninggawe.

³⁹ Oi sâkurâpniņ zen Mosegât diņâ kâbakņem birâm Aigita hânân âburinam umziņ patâ kirip. ⁴⁰ Zen Aaroņ itâ sâm dukuwe, ‘Gâ lopio sobim ningâna, zorâņ kândom otriņgâne âinat. Mose zâk Aigitâ hânân gâbâ diiningâm gâip, zâk âi buņ oip mo dap?’ ⁴¹ Yatâ sâm makau dâpņâ lopio sobim zâkkât sinji sâm nalem om sâm âlip kwâkņanggawe. Bitziņandâ tuuwe, zorat sâtâre opņâ zâkkât sinji sâm sii nalem uwe. ⁴² Yatâ utne Anutuņâ birâziņgi umziņ gulip oi kâin sângelak mâpâseziņgawe. Oi zorat Propete zengât ekabân den itâ ziap, ‘O Isirae mâirâp, zen kendon patâ 40 mirâ kamân âtâņâ, hân mân ândiândiņan ândim nâgât sinji zuu mo nalem kom om nemarâwe? Buņâ. ⁴³ Zen Moloko lopiogât hâmbâ silep lum âim ândiwe. Oi lopio Repangât sângelak dâp mem ândiwe. Lopio zo mâpâsinam sobiwe, gât ko Babiloņ kamân kândâtņan zâmbanbat.’”

Anutugât hâmbâ silep.

⁴⁴ Setepanoņâ Propetegât den sâmņâ itâ sâip, “Mirâ kamân âtâņâ, hân mân ândiândiņan sâkurâpniņâ zengâren Anutugât hâmbâ silep tatziņgip. Silep zo Anutuņâ Mose dâpņâ tirâpkoi yatik tuugip. ⁴⁵ Sâkurâpniņ zen silep zo mem

gane Yosuanâ diizingi hân ziren ga takâwe. Anutunâ hân mâirâpnâ zo molizingi âine sâkurâpnij zen hân zi mem hâmbâ silep ziren kwânângâne kiri ândine Dawidi âsageip. ⁴⁶ Anutunâ Dawidigât nângi âlip oi Dawidijâ Isiraegât Anutu, zâkkât namâ tuubapkât ninâu sâip. ⁴⁷ Oi ziknjak buñâ. Salomonâ Anutugât namâ tuugip. ⁴⁸ Ka u sumbemân patâ, zâk a betnjâ tuutuunjan, zoren tâtat mâme mân opmap. Zorat Propete nâi zâk den itâ sâm kulemgui, ⁴⁹ Anutunâ itâ sâip, ‘Sumbem zo tâtatnâ. Zoren tap a ambân zengât kembu op galem otzingâman. Hân ko kinnâ lân tâtatnâ. Zorat dap yatâ namânâ tuune dâp upap? Nâ ikâ zoren tâtat mâme upat? ⁵⁰ Nâ bitnandâ hân sot kut nâi nâi, zo muyagewan.’”

Setepanonâ den kâtik sâm dâzângo kuwe.

⁵¹ Sâmnâ Setepanonâ a kâmut zo itâ sâm dâzângoip, “Zen ko umziñ kâtik. Um nângânângâziñ mân pâronsap. Sâkurâpziñ opmarâwe, zo yatik op Tirik Kaapungât diñâ kwâkâme. ⁵² Sâkurâpziñâ zen Propete aksik sâknam kwatziñgâwe. Perâknjak, Propete zen târârak mariñâ muyagibapkât den kânjan sâwe, zo aksik zângowe. Oi târârak mariñâ zâk âsagem ândim gâi zen eknjâ nengât a kutâ buñâ sâmnâ kuwe. ⁵³ Mârum sumbengât anâ gurumin den Anutugâren gâbâ mem ziñgip, ka zen den zo birâm, mân luwe.”

⁵⁴ Setepanonâ yatâ sâm dâzângoip nângâm kuk op kunam urâwe. ⁵⁵ Tirik Kaapumñâ Setepano umjan piksâi sumbemân egi Anutugât âsaknjâ sot Yesu Anutugât âsanjâ bongen kiri eknjâ itâ sâip, ⁵⁶ “Sumbem pâronsâi a bonjâ zâk Anutugât bik bongen kiri eksan.”

⁵⁷⁻⁵⁸ Yatâ sâi zen den kwamit patâ sâmnâ kindapziñ doongum zâkkâren mindum âim mem kâbaknem geim kamân âkjan geim kâtnâ kuwe. Oi a mâtenâ, zen hâmbâziñ kwâkâm a sigan nâi kutnjâ Saulo, zâkkât kiñ topnan parâwe. ⁵⁹ Oi Setepano kâtnâ kune Kembu itâ konsâm sâip, “O Kembu Yesu, gâ um dâpnâ me.” ⁶⁰ Yatâ sâm siminjâ liim kwap sâip, “Kembu, gâ a noge zi, zengât tosâ birâ.” Yatâ sâm moip.

8

¹ Kune Saulonâ nângi âlip oip.

Yesugât kâmut topkwap kâsa otzingâwe.

Narâk zoren Yuda a ziñ Yerusalem kamânân Yesugât kâmut kâsa otzingâwe. Otzingânetâ siñsururuñ op Yudaia sot Samaria hânân âim nangâwe. Aposolo ziinjik Yerusalem kamânân ândiwe. ² Oi a târârak nâmbutnjâ zen Setepano hangum

âigirâp urâwe. ³ Saulonâ ko Yesugât kâmut kâsa otzingâm mirânâ mirânâ zâim a sot ambân gâsum diizingâm tâk namin zâambarip.

Piliponâ Samaria hânân nep tuugip.

⁴ Yesugât kâmut siñsururuñ op âiwe zo, zen kamân dâp ândim den singi âlip dâzângom ândiwe. ⁵ Oi Pilipo zâknâ Samaria zengât kamân nâi gamnjâ Kristogât singi âlip sâm dâzângoip. ⁶ A donjeb zen mindum diñâ nângâm âknâliwe. Oi sen mârât kulem top top tuugi igâwe. ⁷ Zâknâ wâke donjeb molizingip. Wâke zen a umjan gâbâ den kâtik sâm gem âiwe. Oi kin bitziñ mumunâ zo donjeb kubikziñgip. ⁸ Oi zorat kamân zoren sarâk patâ urâwe.

⁹ Kamân zoren a nâi ândeip, kutnjâ Simon. Zâknâ zikjagât nângi zâizâij oi kware sunja tuugi Samaria a zen eknjâ imbanâziñ buñ oip. ¹⁰ Oi a zâizâij, giginj zen zâkkât nângâne zâizâij oi itâ sâwe, “A zi Anutugât kâwali muruknjâ nâi zâkkâren ziap.” ¹¹ Oi kwarenandâ um gulip kwatziñgipkât narâk kârep zâkkâren mindum ândiwe. ¹² Ândinetâ Piliponâ ga Anutugât um topnan ândiandijâ sot Yesu Kristogât den singi âlip sâm dâzângoip a ambân zen zorat nângâne bon oi Piliponâ too sanjonziñgip. ¹³ Yatâ utne Simon yatik singi âlip nângi bon oi too sanjone Pilipogât um topnan ândeip. Oi Piliponâ sen mârât kulem top top tuugi egi imbanâ oip.

Petero sot Yohane, zet Samaria hânân âiwet.

¹⁴ Samaria hânân a ambân zen Anutugât den nângâm mem umziñjan gine, zorat singi Yerusalem kamânân ari Aposolo zen nangâwe. Nângâm Petero sot Yohane sângonzâkone zengâren âiwet. ¹⁵ Âi takâm a ambân zen Tirik Kaapum mimbigât ninâu sâwet. ¹⁶ Ombenjan Tirik Kaapumñâ zengâren mân gâip. Zen Yesugât korânâk sâm yen too sangorâwe. ¹⁷ Petero sot Yohane zet bitziknjâ kâukziñjan pâitâ zen Tirik Kaapum sot urâwe.

Simon Tirik Kaapum sângân mimbam sâip.

¹⁸ Aposolo zagât zet bitziknjâ a ambân kâukziñjan pâitâ Tirik Kaapum sot utne Simonâ eknjâ kât mem itâ sâm dâzâkoip, ¹⁹ “Zet imbanâ zo yatik nâ nigitâ bitnâ a kâukziñjan pa Tirik Kaapum mimbi.”

²⁰ Sâi Peteronâ itâ sâm dukuip, “Ga Anutunâ imbanâ yen ziñgâziñgân zo kwâlâbam sat, zorat kâtkâ sot gikâ ârândân sim kârâbân gei tâmbetagobabot. ²¹ Anutunâ um sarâgâ eksapkât zirânâ gâgât singi mân uap. ²² Gâ nângânângâgâ bâlijâ zo birâm umgâ melân ninâu sâban. Kembujâ tosgâ birâbapkât ninâu sâban. ²³ Gâ bâlijanjagât

kálaknâ umgan piksâm ziap. Bâliņandâ saagigap.”

²⁴Sâi Simonâ itâ sâip, “Zikņok nâgât opņâ Kembugâren ninâu sâitâ den sat, zo bonņâ mân muyagenibap.” ²⁵Petero sot Yohane zet Kembugât den dâzâņgom nanņâm Yerusalem kamânân âiram âburiwet. Âburem Samaria hânân kamânņâ kamânņâ den sinġi âlip dâzâņgom âiwet.

Piliponâ Aperika a nâi sinġi âlip sâm dukuip.

²⁶Kembugât sumbem a nâiņâ Pili-pogâren muyagem itâ sâm dukuip, “Gâ zaat âi. Yerusalem kamânân gâbâ Gasa kamânân geime, mâtâp zoren âi.” (Mâtâp zo hân a mân ândiândiņan ziap.) ²⁷⁻²⁸Yatâ sâm dukuip Piliponâ zaatņâ arip. Mâtâbân âi a nâi egip. Aitiopai hânân ambân kutâ nâi ândeip, kutņâ Kandake, zâkkât a sâtņâ nâi. Zâk kât sikum galem a. Zâknâ Anutu mâtâsibam Yerusalem kamânân âimņâ puriksâm gâip. Zâk a lalaņâ kwâkņan tap ari egip. Egi âim tap Propete Yesaiagât ekabân den zeip, zo sâlâpkum tâip. ²⁹Yatâ oi Kaapumņâ Pilipo itâ sâm dukuip “Gâ zâkkâren âinan.” ³⁰Sâi Piliponâ zâkkâren sârârâk kârâm ari a sâtņâ zâk Propete Yesaiagât den sâlâpkoi nâņgâm itâ sâm mâsikip, “Den sâlâpkuat, zorat topņâ nâņgat?”

³¹Sâi zâknâ sâip, “Nâi mân dâtnone ninak dap yatâ nâņgâbat?” Yatâ sâmņâ sâi Piliponâ zâi zâk sot tâip. ³²Den sâlâpkoi, zo itâ,

“Zâk râma yatâ oi diim âi kunam urâwe. Anâ râma gwamņâ gâsum sâmot mânâņgâri diņ buņ tâpmap, zo yatâ diņ buņ oip. ³³Zâkkât nâņgâne giginâ oi den nebân pamņâ den sâkņanâk sâwe. Hânân ândiândiņâ buņ oip. Oi kiurâpņâ dap yatâ sâlâpžâņgom nanņâbe.”

³⁴Oi a sâtņâ zâk Pilipo itâ sâm mâsikip, “Gâ sâna nâņgâbat. Propete zâk nâiġât yatâ sap? Zikņanġât sap mo a nâiġât sap?”

³⁵Sâi Pilipo zâk Propetegât den zobâ topkwapņâ Yesugât den sinġi âlip sâm dukuip. ³⁶Yatâ op âim tooyân takâwet. Oi a sâtņandâ itâ sâip, “Too ziap. Zi âlip sa sanġonniban?”

³⁷Sâi Piliponâ sâip, “Gâ den san, zo nâņgâna bon oi âlip sanġongibat.” Sâi den itâ maburem dukuip, “Itâ nâņgan. Yesu Kristo, zâk Anutugât nanņâ. Zâk nâņgâm pâlâtâņ kwâkņanġan.”

³⁸Yatâ sâmņâ kore a dukui biosi saagi a sâtņâ sot Pilipo ârândâņ toin geiwet. Geim Piliponâ sanġonņanġip. ³⁹Oi toin gâbâ kopġitâ Kembugât Kaapumņâ Pilipo mem ari a sâtņâ zâk dum mân ekņâ sâtâre op mâtâbân arip. ⁴⁰Pilipo, zâknâ ko Asido

kamânân taki igâwe. Oi zâk kamânņâ kamânņâ den sinġi âlip dâzâņgom Kaisarea kamânân arip.

9

Kembuņâ Saulo muyagenanġip.

(Apo 22:4-16; 26:9-18)

¹Saulo zâk Kembugât a ambârâpņâ kâsa otziņġâm zâņgobatkât umņâ kârâp oip. Oi âi tirik namâ galem a patâgâren sâip. ²Âi sâi Damasiko kamânân Yuda a zengât mâtâpâmâpâse namâ galem a, zengât ekap kulemgum pindip. Pindi âim Damasiko kamânân a ambân zen Yesugât mâtâbân nep tuum ândiwe, zo gâsuziņġâm saaziņġâmņâ diiziņġâm Yerusalem kamânân gâbam arip. ³Zâk âimņâ Damasiko kamân mâte oi sumbemân gâbâ âsakņandâ gem gâm zâkkâren âsagem nanġip. ⁴Âsagei hânân gei kom den nâi itâ nâņġip, “Saulo, Saulo, gâ wangât nom ândimat?” ⁵Sâi Saulonâ mâsikâm sâip, “Kembu, gâ nâi?” Sâi zâknâ sâip, “Gâ nom ândimat. Nâ Yesu. ⁶Gâ zaat kamânân âina nep tuuban, zorat a nâiņâ diņâ dâgobap.”

⁷Oi a zâk sot âiwe, zen dinziņ buņ oi kirâwe. Zen den zo ko nâņgâwe. Ka a ko mân igâwe. ⁸Oi Saulo zâk zaatņâ sinġi ikpâ sâm egi nâtâtik oip. Yatâ oi bukurâpņâ zen bikņan gâsum Damasiko kamânân zâiwe. ⁹Oi sirâm karâmbut umņan sinġi nâtâtik kâri tap too nalem mân neip.

Ananianâ Saulo too sanġonņanġip.

¹⁰Damasiko kamânân Yesugât kâmurân gok a nâi ândeip, kutņâ Anania. Oi Kembuņâ umanân muyagem konsâip, “Anania.” Sâi Ananianâ sâip, “Kembu, nâ zi.” ¹¹Sâi Kembuņâ itâ sâm dukuip, “Gâ kamân mâtâp kutņâ târârak, zoren âim a nâi kutņâ Yuda, zâkkât mirâņan zâim zoren a nâi kutņâ Saulo, Taso kamânân gok, zâk muyagiiban. Zâk zoren ninâu sâm ziap. ¹²Oi uman nâi itâ eksap. A nâi kutņâ Anania, zâknâ zâkkâren gamņâ sinġi ânâņġâtpapkât bikņâ kâukņan paap.”

¹³Kembu zâk den yatâ sâi Anania zâk itâ sâip. “Kembu, nâ a zorat a donġepņâ sâne nâņgâman. Zâk arâpkâ Yerusalem kamânân donġep tâmbetzâņgoip. ¹⁴Oi ziren yatigâk kutkâ gonsâmen zo, nen yatik gâsum saaniņġâbapkât tirik namâ galem a patâņâ ekap kulemgum pindâwe.”

¹⁵Sâi Kembuņâ itâ sâm dukuip, “Gâ laņ âi. A zo gâsum sâlâpkuan. Zâknâ a kâmut nâiņ nâiņ sot a kutâziņâ sot Isirae a zengâren nâġât den sinġi dâzâņgom ândibap. ¹⁶Yatâ oi kutsiņġinanġât opņâ sâknam nâņgâbat, zorat tirâpkubat.”

¹⁷Oi Anania zâk âim mirin zâim bikņâ Saulo kâukņan pamņâ sâip, “Saulo bukunâ,

Kembu Yesunja mâtâbân muyagegigip, zâknâ sângonnogi gaan. Gâ sinjâ ânângâri Tirik Kaapunnja umgan piksâbapkat sap.”¹⁸ Yatâ sâi zorenâk sinjan gâbâ sâknjâ senânja yatâ gem gei sinjâ âlip egip. Yatâ oknjanji zaari aritâ too sangonjanjigip. ¹⁹ Yatâ oi Saulonja nalem nemnja kâtigeip.

Saulo zâk sinji âlip nep topkwâi kâsa oknjanjâwe.

²⁰ Saulo zâk Yesugât kâmut Damasiko kamânân ândiwe, zen sot mâik njaî ândeip. ²¹ Oi narâk zoren Yuda zenggât mâpâmâpâse namin zâim Yesugât sinji sâim muyagem itâ sâim dâzânjoip, “Yesu, zâk Anutugât nannja.” Yatâ sâim dâzânjoip nângâwe, zen aksik imbanjâzin buj oi itâ sâwe, “Yerusalem kamânân Yesugât kutnjâ zo konsâne laj kâri a zo tâmbetzângom ândeip. Ziren yatigâk gam saam diizijngâm tirik namâ galem a patâ zengâren âibapkat gâip. Zorânj dap op purikgurik uap?”

²² Oi Saulo zâk kâtigem sâip. “Yesu, zâk a bâlijan gâbâ mâkâzingâbapkat mârûm sâsân, Kristo.” Yatâ sâim zorat den topnjâ sâim muyagem dâzânjoip. Oi Damasiko kamânân Yuda a ândiwe, zen dinjâ zo nângâm kwakmak urâwe.

²³ Yatâ oi ândimnja Yuda a zen Saulo kunam sâim kâtân urâwe. ²⁴ Dinjâ sâne Saulonja den zo nângâm ândei Yuda a zen hilâm njatik kamân mâtâp galem op kunam op ândiwe. ²⁵ Yatâ utne Yesugât kâmut zinjâ njatikân Saulo mem âim kamângât panj kâtiknjâ saasaanja, zoren irin gem mem pane âkjan gem arip.

²⁶ Âimnja Yerusalem kamânân takâmnja Yesugât arâp zengâren târokwâpatkat sâi zen zâkkât kenjât urâwe. Zâk Yesugât a oip, zorat nângâne bon mân oip. ²⁷ Oi Banabanja Paulo buku oknjanjâm Aposolo zengâren diim arip. Zengâren âimnja Kembunja Saulo mâtâbân muyagenjngâm den dukuip sot Damasiko kamânân Saulonja Yesugât den sinji sâim muyageip, zorat den sinji sâim dâzânjoip. ²⁸ Zorat kwâknan Saulo zâk Yerusalem kamânân zen sot tâtat mâme oip. ²⁹ Oi Saulo zâk Kembugât korân lânj kâtigem a zen sot Yesugât topnjâ sâim âraguwe. Oi Yuda a Grik den sâmarâwe, zen sot den âragum den sârek âraguwe. Oi a zo zinjâ kâsa oknjanjâm kunam urâwe. ³⁰ Oi Saulogât bukurâpnja zen den zo nângâm diim Kâisarea kamânân âi pane Taso kamânân arip.

Yesugât kâmut lumbenjan ândiwe.

³¹ Oi Yesugât kâmut Yudaia hânân Galilaia hânân sot Samaria hânân ândiwe, zengâren lumberjâ zeip. Lumberjâ ândim, kâtigem ândim zâimnja Kembu hurât kwâknanjngâm urusâm ândiwe. Oi Tirik

Kaapunnja mam otziji kâmut donjep urâwe.

Peteronja a njaî kubigip.

³² Petero zâk kamânja kamânja âim gam Yesugât kâmut Lida kamânân ândiwe, zengâren takip. ³³ Zoren a njaî egip, kutnjâ Ainea. A zo kinj bik mumunja oi zem ândei kendon patâ nâmburân karâmbut oip. ³⁴ Peteronja itâ sâim dukuip, “Ainea, Yesu Kristonja kubikgigap. Zaatnja isengâ gikak kubik.” ³⁵ Sâi zorenâk oksâm zaarip. Yatâ oi Lida sot Maron kamân mairâp zo igâwe, zen umzinj selanj Kembugât a urâwe.

Peteronja Tabita mângeip.

³⁶ Yope kamânân Yesugât kâmurân ambân njaî ândeip, kutnjâ Tabita. Grik denân ko kutnjâ Doka sâmarâwe. Ambân zo a ambân betzian mem kut njaî njaî âlipnja op ândeip. ³⁷ Narâk zoren ambân zo mâsek opnja moip. Moi ko kâmbârânjâ too sangon mem mirâ umnja njân zâi pane zeip. ³⁸ Lida kamân sot Yope kamân, zo goot goot tarâwet. Oi narâk zoren Petero zâk Lida kamânân ândei zorat Yesugât kâmut Yopa kamânân ândiwe, zen den sinji nângâm a zagât sângonzâkone Peterogâren âi itâ sâim dukuwet, “Gâ diigigitâ nenjât kamânân kek âinâ.”

³⁹ Sâitâ Peteronja zen sot ârândanj âiwe. Âi Yope kamânân takâm mirâ kâmbârânj zeibân diim zâiwet. Zoren ambân malâ zen haangum isem tap Tabita gwâlâ ândim hâmbâ mot gârim zinjigip, zo Petero tirâpkuwe. ⁴⁰ Peteronja sâi ambân zo aksik geine simin liim kwap ninâu sâip. Ninâu sâim nângâm kâmbârânj mâte oknjanjngâm itâ sâip. “Tabita, gâ zaat.” Sâi sinj kârum Petero eknja zaat tâip. ⁴¹ Peteronja biknan gâsui zaat kirip. Zaat kiri Peteronja sâi ambân malâ sot Yesugât kâmut zen ga igâwe. ⁴² Oi zorat sinji Yope kamânân laj kârâm ari donjepnja Kembugât a ambân urâwe. ⁴³ Oi Petero zâk a njaî kutnjâ Simon, zâk bâu sâkzinj lâkum tuumap, zâkkât mirin tâtat mâme op ândeip.

10

Sumbem a njânja Konelio muyagenjanjigip.

¹ Kaisarea kamânân Roma kâwali a kâmut zen ândiwe. A kâmut zo zengât kutzinja Italia sâmarâwe. A njaî kutnjâ Konelio, zâknja kâwali a kâmut zo zengât a sâtnja ândeip. ² Zâk sot a ambârâpnja, zen Anutu hurât kwâknanjngâm mâpâsenjanjngâm ândiwe. Zâknja a ambân kanpitâ kât nalem zinjngâmâip sot Anutugâren ninâu sâim ândeip.

³ Konelio zâk yatâ opnja sirâm njân mirâ oi uman njaî itâ egip. Anutugât sumbem a

njainjâ zâkkâren gam itâ sâam dukuiip, “Kone-
lio.”⁴ Konsâi tâpâk eknjâ kenjgâtjngât op
sâip, “Kembu, dapkât sat?” Sâi ko sâip,
“Ninâugâ sot orot mâmegâ Anutuñâ egi
âlip oip.”⁵ Zorat Yope kamânân kore a
sângonzângona âi a njaî kutnjâ Simonj, kutnjâ
njaî Petero, zâk diim gabi.⁶ Zâk sot tâip
zo bâu sâkziñj lâkum tuumap, kutnjâ Simonj.
Zâkkât mirâ saru sâtñjan taap. Oi Petero zâk
zorenâk ândiap.”

⁷ Sumbem njaî den yatâ dukum ari
zorenâk kore a zagât sot kâwali a njaî
sângonzângoiip. Kâwali a zo Anutu
mâpâsemâip.⁸ Den sinji zo dâzângomñâ
Yope kamânân sângonzângoi âiwe.

Petero zâk uman egip.

⁹ A zen âim mâtâbân ziwe. Hanjsâi zaat
kamân goot goot utne mirâ bâkñjan oi Pe-
teronjâ ninâu sâbam mirin zarip.¹⁰ Zâi
ninâu sâmjâ tepñngât oi naleme une
sei zâk uman zem, uman njaî itâ egip.
¹¹ Sumbem mâtâp pâronsâi sumbemân
gâbâ isen patâ njaî muruk toren toren
kimembut zoren saam pane geip.¹² Umñjan
zûu, mulum mot, nii top top sot kut njaî
njaî ziwe.¹³ Oi den njaî itâ Peterogâren
geip, “Petero, gâ kom gaam ne.”¹⁴ Yatâ sâi
Peteronjâ sâip, “Kembu, nâ mân upat. Nii
zûu bâliñjâ mo mân nininjâ, zo mân neman.”
¹⁵ Sâi ko den dum âsageip, “Anutuñâ kut
njaî njaî âlipñjâ sâam paap, zo bâliñjâ mân
sâban.”¹⁶ Kut njaî zo sâp karâmbut muyagei
dum buranñjoot sâmbune sumbemân zarip.

¹⁷ Oi Petero uman egip, zorat nângâm
kwâkâm tâi Konelio arâp zen gamñjâ
Simonjât mirânjâ kârum âim muyagem
mirâ sombemân kirâwe.¹⁸ Kinñjâ mâsikâm
sâwe, “Simonj, kutnjâ njaî Petero, zâk mirâ
ziren tap?”¹⁹ Yatâ sâne Petero zâk uman
egip, zorat nângâm kwâkâm tâi Kaapumñjâ
itâ sâam dukuiip, “A karâmbut gamñjâ
gâ kârugige, gât ko gâ geimñjâ zen sot
âibam kenjgât mân upan.²⁰ A zo nâñjâ
sângonzângua ge.”

²¹ Oi Peteronjâ den zo nângâmñjâ
zengâren geimñjâ sâip, “Wangât nâgâren
ge?”²² Sâi a ziñjâ dukuwe, “Kâwali galem a
patâ Konelio, zâk Anutu hurat kwap târârak
ândimap. Yuda a zen zâkkât nângâne
a âlipñjâ omap. Sumbem kore a njaîñjâ
zâkkâren âsagem gâ mirânjan diigim arindâ
dingâ nângâbapkât sâip.”²³ Yatâ sâne
Peteronjâ nângâm sâi mirin zâine naleme
ziñjip. Hanjsâi zâk sot Yope kamânân goknjâ
a nâmbutñjâ zen sot âiwe.

*Peteronjâ Koneliogât mirin zâim den sâam
dâzângoiip.*

²⁴ Zen mâtâbân âi zem Kaisarea kamânân
takâwe. Konelio, zâk a ambârâpñjâ sot
bukurâpñjâ minduziñjâ mambâtziñgâm
tatne gawe.²⁵ Gamñjâ Petero zâkkât

mirin zari Konelio zâk kinj topñjan gei zem
mâpâseip.²⁶ Zei Peteronjâ mem zaatñjâ itâ
sâam dukuiip, “Zaat. Nâ a, gâ yatâ.”²⁷ Yatâ
sâam mirâ umñjan âim a ambân kâmut patâ
muyageziñgâm itâ sâam dâzângoiip,²⁸ “Zen
Yuda a nenjgât topniñjâ nângâme. Nen
a kamân njaîñjâ goknjâ zen sot buku opñjâ
tâtat mâme mân upmen. Gurumin denân
den njaîñjâ mâtâp zo doonjoi ziap. Nâ
ko Anutuñjâ zingiri mân dâp omap mân
sâbatkât Anutuñjâ umanân nii zûu bâliñjâ
sot mân nininjâ buranñjoot saam pâi gei
tirâpnogip.²⁹ Zorat a ziñjâ nâgâren ga
dâtnone nâ mân kwaksan. Oi zi diiniwe,
zorat sâne nângânâ.”

³⁰ Yatâ sâi Konelionjâ itâ sâam dukuiip,
“Sirâm kimembut ombenjan mirâ oi nâ
mirin tap ninâu sâam ta a njaî hâmbânjâ
âsakñjâñjoot nâgâren muyagem itâ sâam
dâtnogip,³¹ Konelio, Anutuñjâ ninâugâ sot
orot mâmegâ nângi âlip uap.³² Zorat gâ
Yope kamânân a sângonzângona âi Simonj,
kutnjâ njaî Petero, zâk diim gabi. A njaî
bâu sâkziñj lâkum tuumap, kutnjâ Simonj,
zâkkât mirin tâtat mâme uap. Mirânjâ saru
sâtñjan taap.”³³ Oi nâ zorat a sângonzângua
gâgâren âiwe. Gâ nâgât den lum gaatkât
umnâ âlip uap. Oi Anutuñjâ den dâgogip,
zo sâna nângânatkât Anutuñjâ mätenjan
mindum ten.”

*Peteronjâ Konelio sot arâpñjâ sinji âlip
sâam dâzângoiip.*

³⁴ Petero zâk topkwapñjâ itâ sâam
dâzângoiip, “Itârân nâ itâ ek nângan.
Anutu zâk a kâmut njaî buku otziñgâm a
kâmut njaîñjâ kândâtzângom mân omap.
³⁵ A kâmutñjâ kâmutñjâ zengâren gâbâ
nâmbutñjandâ hurâtkwapñjâ târârak ândine,
zengât nângi âlip omap.”

³⁶ Anutu zâk Isirae a den ningip, zo itâ.
Yesu Kristo, zâk a nenjgât Kembu. Anu-
tunjâ zâk sângongoi gem lumbenñgât den
dâtnângoiip, zo nângge.³⁷ Yohane zâk too
sângonzângâbapkât den dâzângoiip, narâk
zoren Yesugât den sinji âlip zo Galilaia
hânân topkwâi Yudaia hânân arip.³⁸ Oi
Yesu, Nasarete kamânân goknjâ zo ko Anu-
tunjâ imbanjâ sot Tirik Kaapum pindi hân
muruk toren toren âim sisi mâsek a âlip
kwatziñgip. Oi a ambân Satanñjâ saaziñgip,
zo aksik olanziñgip. Anutuñjâ tângoi nep
zo tuugip.³⁹ Oi Yuda a nenjgât hânân sot
Yerusalem kamânân kut njaî njaî tuum arip,
zo ek nângâwen. Oi a sâtñjâ ziñjâ gâsum
poru nagân kune moip.⁴⁰⁻⁴¹ Mom ze
sirâm karâmbut oi Anutuñjâ kwagân gâbâ
mângeip. Mângei nenjgâren âsageniñgip.
Zorat mârurumñjan Anutu zâk sinji kwat-
niñgip. A nâmbutñjâ zengâren mân âsagei
igâwe. Zâk mumunjan gâbâ âsagei naleme
sot too ârândâñjâ niwen.

⁴² Oi Anutuñâ Yesu a mumuñâ sot gwâlâ neñgât den sâm kwâkâkwâkâñ a kwânâñgip. Oi nen den zo a ambân dâzâñgonatkât nep diñ sâm niñgip. ⁴³ Oi a zinj nâñgâm pâlâtâñ kwâkñanggâbi zo, zengât tosa gulipkubap. Den zo Propete zinj sapsum nanggâwe.”

Tirik Kaapumñâ a hân ñain gokñâ zengâren geip.

⁴⁴ Petero zâk den yatâ sâm kiri nâñgâm tarâwe aksik zengâren Tirik Kaapum gem gâip. ⁴⁵ Oi Yuda a Yesugât kâmurân gâbâ Petero sot âiwe, zen Anutuñâ a hân ñain gokñâ Tirik Kaapum zinjip, zo ekñâ imbanâziñ buñ oip. ⁴⁶ A hân ñain gokñâ, zen den gându uñakñâ sâm Anutu sâm âlip kwâkñanggâwe. ⁴⁷ Oi Peteroñâ itâ sâip, “Nen Tirik Kaapum sot urâwen, yatigâk Tirik Kaapum âsageziñgap. Zorat too sanjonsanjon zo a zinj angân kârân mân dâp upap.” ⁴⁸ Yatâ sâi zinjâ Yesu Kristogât korân sâm too sanjonsanjon. Too sanjonsanjonê Petero mân âibapkât sânetâ hilâm nâmbut zen sot tâip.

11

Yerusalem kamânân Peteroñâ den sinji sâm dâzâñgoip.

¹ Aposolo nâmbutñâ sot Yesugât kâmut Yudaia hânân ândiwe, zen kamân ñain gokñandâ Anutugât den nâñgâm luwe, zorat sinji nanggâwe. ² Oi Petero zâk Yerusalem kamânân zari Yuda a nâmbutñâ Mosegât gurumin den zorik zimbapkât kâtigiwe, a zo zinjâ Petero oip, zorat nanggâne mân dâp oip. ³ Oi Petero itâ sâm dukuwe, “Gâ wangât Mosegât gurumin den kom a mân kwabâ kwâranggâwe, zen sot den op nalem nein?”

⁴ Oi Peteroñâ kut ñai ñai âsageip, zorat topñan gâbâ itâ sâm dâzâñgom nangip, ⁵ “Nâ Yope kamânân ninâu sâm ândim uman itâ egâwan. Isen patâ ñai muruk toren toren kimembut saam sumbemân gâbâ pane gem umnâ topñan zeip. ⁶ Gem gâi umñan itâ egâwan. Zuu top top, kamângât sot ulin, mulum mot sot nii umñan ziwe. ⁷ Oi nâgâren den ñai itâ gâip, ‘Petero, gâ zaat kom gaam ne.’ ⁸ Oi nâñâ sâwan, ‘Kembu, yatâ buñâ. Zuu bâliñâ mo mân niniñâ mân nemân.’ ⁹ Yatâ sa sumbemân gâbâ den zagâñjâ itâ muyageip, ‘Anutuñâ kut ñai ñai zo âlipñâ sap, zo gâñjâ ekñâ bâliñâ mân sâban.’ ¹⁰ Yatâ muyagei sâp karâmbut oi isenñoot sumbemân zarip. ¹¹ Kut ñai ñai zo zari Kaisarea kamânân gâbâ a karâmbut nâ mirâ ândiwanân, zoren gawe. A karâmbut zo patâziñjâ zâk sâñgonzâñgoi gawe. ¹² Gane Kaapumñâ itâ sâm dâtnogip, ‘Gâ zen sot âibam kenñât mân upan.’

Oi âibâ sa Yesugât kâmurân gâbâ a nâmburân kânok nâ sot âiwen. Âi takâm kâwali a sâtñâ, zâkkât mirin zâiwen. ¹³ Zarindâ den sinji itâ sâm dâtnâñgoip, ‘Nâgât mirin sumbem a ñainjâ muyagem kin itâ sâm dâtnogip, “Gâ Yope kamânân kore a sâñgonzâñgona âi Simon, kutñâ ñai Petero diim gabî. ¹⁴ Zâkñâ gamñâ gâ sot a ambârâpkâ, zen Kembugât sinji upigât den dâzâñgobap.”’ ¹⁵ Oi nâ sinji âlipñâ dâzângua mârurum Tirik Kaapum neñgâren geip, zo yatik zengâren geip. ¹⁶ Oi nâ zo ekñâ Yesuñâ den dâtnâñgoip, zo nanggâwan. Den zo itâ, ‘Yohanenâ too sanjonsanjon. Nânâ ko Tirik Kaapum sanjonsanjon.’ ¹⁷ Oi nen Kembuniñâ Yesu Kristo nâñgâm pâlâtâñ kwâindâ Kaapumñâ niñgip, zo yatik zen utne zinjip. Oi ko nâ dap yatâ Anutu kwâkâñanggâbam?”

¹⁸ Yatâ sâm dâzâñgoi nâñgâmñâ umziñ diim gei Anutu sâm âlip kwâkñanggâm itâ sâwe, “Opon, Anutuñâ a kamân ñain gok umziñ melânjâ ândiandij kâtikkât sinji upigât kwatziñgip.”

Den sinji âlip Antiokia kamânân arip.

¹⁹ Setepano komñâ Yesugât kâmut zâñgonetâ siñsururuñ op kamân toren toren âiwe. Nâmbutñandâ Poinike, Kipiro sot Antiokia kamânân âiwe. Âi ândim kamân zoren Yuda a ândiwe, zorik sinji âlip dâzâñgom ândiwe. ²⁰ Oi Kipiro sot Kirene kamânân gok ândiwe, zen Antiokia kamânân âimñâ hân ñain gok Kembu Yesugât den sinji dâzâñgowe. ²¹ Oi Kembuñâ imbanâ zinj a ambân donjep patâ zen den sinji âlipñâ nâñgâm umziñ melânjâ Kembu nâñgâm pâlâtâñ kwâkñanggâwe.

²² Zorat den sinji Yerusalem kamânân ari Yesugât kâmut zen Banaba sâñgongune Antiokia kamânân arip. ²³ Âi takâmñâ Kembuñâ kubikziñgip, zo ekñâ umñâ âlip oip. Oi Kembugâren pâlâtâñ op kâtigem kinbigât den dâzâñgoip. ²⁴ Banaba zâk a âlipñâ sot nâñgâm pâlâtâñoot. Tirik Kaapumñâ umñan piksâm zeip. Oi kamân zoren a ambân donjep zen Kembugât a urâwe.

²⁵ Oi Banaba zâk Saulo muyagibam Taso kamânân arip. ²⁶ Âi muyagem diigi Antiokia kamânân âiwet. Zoren kendon patâ ñaigât umñan zoren Yesugât kâmut zengât minduminduyân a donjep Yesugât den sinji dâzâñgom ândiwe. Antiokia kamânân Yesugât kâmut a zo zengât kutziñâ Kristo a sâm muyagiwe.

Kât pane arip.

²⁷ Narâk zoren Propete nâmbutñâ zen Yerusalem kamânân gâbâ Antiokia kamânân âiwe. ²⁸ Oi zengâren gâbâ a ñai

kutnjâ Agabo. Zâk Kaapumnjâ oknjânjâ hân dâp pu patâ muyagibap, zorat den kânjan sâip. (Roma zengât a kutâ Klaudio ândeî pu zo âsageip.)²⁹ Oi Yesugât kâmut zen den so nângâm kât zemziŋgip dâp mindumnjâ Yudaia hânân bukurâpziŋ ândiwe, zengâren pane âibapkât sâwe.³⁰ Oi kât muyagiwe, zo Banaba sot Saulo zikâne mem Yerusalem kamânân âi Yesugât kâmut, zengât galem a ziŋgâwet.

12

Herodejâ Yakobo kom Petero tâk namin pâip.

¹ Narâk zoren a kutâ Herodejâ Yesugât kâmut a nâmbut zângom tâk namin zâmbarip.² Oi zâknjâ sâi arâpnjâ Yohanegât âtânjâ Yakobo gâsum sâunjâ kârâne moip.³⁻⁴ Yatâ oi Yuda a zen eknjâ umziŋ âlip oi Herodejâ zo eknjâ sâi arâpnjâ zen Petero gâsune Yuda zengât kendon nâi kutnjâ Pasowa mâte oi tâk namin pane kâwali a kiin nâmburân kânok, zen galem upigât sâm ziŋgip. Herodejâ itâ nângip, “Pasowa kendon âki Petero diim ga a mâteziŋan sa kumbi.”⁵ Oi Petero zâk tâk namin tâi Yesugât kâmut zen âsâbân zâkkât op Anutugâren ninâu sâmarâwe.

Sumbem a nâinjâ Petero muyagenanjip.

⁶ Oi Herode zâk Petero mukan a ambân tirâpziŋgom kumbatkât sâip, nâtik zoren kâwali a zagât ziknjâ Petero tâk kâtiknjâ zagât saam galem op mem ziwet. Oi kâwali a nâmbutnjâ, zen namâ mâtâbân galem kirâwe.⁷ Oi Kembangât sumbem a nâi namâ kâligen muyagem kiri âsakjandâ namâ umjan âsagei sumbem anjâ Petero gângemunjan gâsum mângimnjâ sâip, “Kek zaat.” Sâi tâk kâtik Petero bikjan tâip, zo siksâm geip.⁸ Oi sumbem anjâ itâ sâm dukuip, “Inzutkâ lapnjâ kipâkegâ mem pâna giarik.” Yatâ oi sumbem anjâ du zagâtnjâ sâm dukuip, “Hâmbâgê pâna giari molini.”⁹ Sâi Peteronjâ molim âimnjâ itâ nângip, “Zi uman eksan.” Sumbem anjâ oip, zo nângi yenjâ oip.¹⁰ Oi zet mâtâp zagât walâm mâtâp patin takitâ hângi zo ziknjâk mem pam kirip. Oi geim mâtâbân mâik nâi âimnjâ sumbem a zorânj pamnjâ buj op arip.

¹¹ Oi Petero zâk nângânângânjâ pâronjsâi itâ sâip, “Zi nângan. Kambu zâk sumbem a sângongoi Herode sot Yuda a, zengât bitziŋan gâbâ mâkânigap.”¹² Yatâ nângâm âim Yohane Mareko, zâkkât mamnjâ Maria, zâkkât mirin takip. Zoren a ambân dojbepnjâ mindum ninâu sâm tarâwe.¹³ Oi Peteronjâ mirâ hângiyân âi kom kiri kore ambân nâi kutnjâ Rode, zâk nâinjâ kwap sâmnjâ gâip.¹⁴ Gamnjâ Peterogât diŋ tobat nângâm sâtâre op hângi mân mem pam

âburem mirâ kâligen âimnjâ Petero ga kinzap sâm dâzângoip.¹⁵ Yatâ sâm dâzângoip nângâm sâwe, “Gâ umgâ gulip uap.” Zâknjâ ko kâtigem sâip, “Zâk perâknjak ga kinzap.” Sâi zen sâwe, “Zo zâkkât sumbem anjandâ ga kinzap.”

¹⁶ Oi Petero zâk kom kiri mâtâp mem pam ziknjâ eknjâ imbanâziŋ buj oip.¹⁷ Oi zen den birâbigât bikjandâ dâp oi den birâne Kembunjâ tâk namin gâbâ olan diim gâip, zorat den siŋgi dâzângoip. Dâzângomnjâ sâip, “Yakobo sot buku nâmbut nâgât den siŋgi dâzângonek.” Ya sâm dâzângomnjâ zâmbam mulukjem nâin tik arip.

Anutunjâ Herode hâunjâ pindip.

¹⁸ Hanjsâi kâwali a zen Petero kârumnjâ dap op buj uap sâmnjâ kwagâwe.¹⁹ Oi Herodejâ kârum muyagibigât sâi kârumnjâ mân muyagine kâwali a zen Petero galem urâwe, zo zângone mumbigât sâip. Oi Yudaia hân birâm Kaisarea kamânân âi ândeip.

²⁰ Herode zâk narâk zoren Tiro Sidon kamân zagât zengât kâsa otziŋgip. Oi kamân zorat mâirâpnjâ zen mindum den sâm kubiknam Herodegât a sâtnjâ nâi kutnjâ Bilasto den dukune buku otziŋgip. Zen Herodegât hânân nalememarâwe, zo buj opapkât lumbenjâ den dukuwe.

²¹ Oi Herode zâk den mâburem dâzângobapkât narâk mâte oi Herode zâk hâmbâ neule âlipnjâ pam a kutâgât tâtatjan tap a ambân den dâzângoip.²² Den dâzângoip a aksik den kwamit patâ sâm itâ sâwe, “Den zo a den bujâ. A zo Kambu patâ.”²³ Herode zâk den zo nângâm mân kwâkâziŋgipkât Kembangât sumbem a nâinjâ zorenâk koip. Oi nane ziŋjâ umjan bagim zime moip.

²⁴ Anutugât denjâ ko lâmbatnjâ lanj kârâm sambâlem zeip.

²⁵ Oi Banaba sot Saulo zet Yesugât kâmut Antiokia kamânân ândiwe, ziŋjâ nep diŋ sâm zikâwe, zo Yerusalem kamânân tuum nângâm Antiokia kamânân âburiram Yohane Mareko diigitâ ârandânj âiwe.

13

Banaba sot Saulo, zet siŋgi âlip nebân âiwet.

¹ Antiokia kamânân Yesugât kâmut, zengâren Propete nâmbutnjâ ândiwe. Kutziŋjâ itâ Banaba sot Simonjâ (Zak a sumun konsâmarâwe.), Lukio Kirene kamânân goknjâ sot a nâi kutnjâ Manaen. Zâk a kutâ Herode tâlanjâ. Zet ârandânj ândim lâmbarâwet. Oi nâi Saulo.² Oi sirâm nâin zen mindum Anutu mâpâsinam nalemem birâm mâpâsem ândine Tirik Kaapumnjâ den itâ sâm dâzângoip, “Zen Banaba sot

Saulo nep diñ sãm zikâwan, zo tuubabotkât sãngonzãkonek.”³ Sãi nalem birãm ninâu sãmñã bitziñã kãukzikñan pam sãngonzãkone ãiwet.

Kware a Elima, zãkkât den sinji.

⁴ Tirik Kaapumñã yatã opnjã sãngonzãkoi zet ãi Seleukia kamãn saru sãtñan ãi takãwet. Zo takãm wangãyã zãim ãi Kipiro hãn saru tânãmñan ãi takãwet. ⁵ Oi zoren kamãn patã kutnjã Salami, zoren ãi takãm Yuda a zejgât mãmãmãpãse namin zãi Anutugât den sinji ãlip sãm dãzãngowet. Yohane Mareko zãk zet sot ãim betzikñan mem ãndeip.

⁶ Oi hãn torengen gãbã gamñã Papo kamãnãn takãwe. Zo gam Yuda a ñãi, kware a sot propete sarãñã ãndeip, kutnjã Bara-Yesu, zãk muyagiwe. ⁷ A zãk galem a ñãi kutnjã Seregio Paulo zãk sot pãlãtãrj op ãndeip. Oi Seregio Paulo zãk a nãngãnãngãgoot. Zãk Anutugât den nãngãbãpkãt Paulo sot Banaba diiziki mirãñan zãiwet. ⁸ Diiziki kware a Elima (Kot zo kware a zorat sãmãrãwe.), zãkñã Saulo sot Banaba kãsa otzikip. Galem a zãk sinji ãlipñã mân nãngãbãpkãt sãip.

⁹ Yatã oi Saulo, kutnjã ñãi Paulo sãmãrãwe, zãkkât umñan Tirik Kaapum piksãi Elima itã sãm dukuip, ¹⁰ “Sãtangãt nãnjã, gã. Gã kut ñãi ñãi tãrãrak, zorat kãsanã. Umãan sarã sot bãlinã piksãm ziap. Gã Anutugât mãmãmãmãpãse zo doongumat. Zo narãk ikã zoren birãban? ¹¹ Zorat Kembu imbanãngãngãt kulem ikpan. Gã sinjã ñãtãtik kãri narãk ziren ãsakñã mân ek ãndibãn.” Yatã sãi zorenãk sinjã ñãtãtik kãri gãsũm birãbirã op a ñãi bikñan gãsũm diibãpkãt sãip. ¹² ãsãgei galem a zo eknjã Kembugãt sinji ãlip, zorat nãngi imbanã oi nãngãm pãlãtãrj kwãip.

Pauloñã Antiokia kamãn ñãin, zoren ãim sinji ãlip sãm dãzãngoip.

¹³ Paulo sot arãpñã zen Papo kamãn birãm wangãyã zãimñã ãim Pampilia hãnãn, Perege kamãnãn takãwe. Zoren Yohane Mareko zãpam Yerusalem kamãnãn ãbureip. ¹⁴ Oi zen ko Perege kamãnãn gãbã ãimñã Pisidia hãnãn Antiokia kamãn ñãin, zo takãwe. Zoren ãndim Yuda zejgât kendon oi mãmãmãmãpãse namin zãi tarãwe. ¹⁵ Oi mãmãmãmãpãse namã galem a zen gurumin den sot Propete a zejgãt ekabãn den sãlãpkumñã itã dãzãngowe, “A bukuzatniñã zekãren den ñãi ziap oi ko sãitã nãngãnã.”

¹⁶ Sãne Paulo zãk zaatnjã hiriñsãbigãt bikjãndã dãp opnjã itã sãm dãzãngoip, “Isirãe a sot a nãmbutnjã Anutu mãmãsime, zen aksik den dãzãngwa nãngãnek. ¹⁷ Isirãe nejgãt Anutu, zãk sãkurãpniñã gãsũm sãlãpzãngone Aigitã hãnãn ãi ãndim kãmũt

patã urãwe. Anutugãt imbanãngãndã zobã diizingãm gãip. ¹⁸ Oi zen hãn a mân ãndiãndiñan diizingãm ãndei kendon patã 40 ãkip. Narãk zoren zãkkãt den kwãkãne mân birãzingãmãip. ¹⁹ Oi Kanaan hãnãn a kãmũt nãmburãn zagãt zãngomñã hãn zo sãkurãpniñ zingi zen hãn zo kãsãpkum mem ãndiwe. ²⁰ ãndine kendon patã 450 yatã ãkip. Oi Kanaan hãnãn ãndinetã den kubikkubik a muyageziñã ãndine Propete Samue ãsãgeip.

²¹ Narãk zoren a kutãgãt sãne Anutuñã Benyamin kiurãp zejgãren gãbã Kisi nãnjã Saulo zingip. Zãkñã a kutã op galem zãngoi kendon patã 40 yatã ãndiwe. ²² Oi Anutuñã zãk kãbakñei zãkkãt gebãkñan Dawidi a kutã kwãnãngip. Oi zãkkãt den itã sãip, ‘Nã Yesegãt nãnjã Dawidi muyagian. Zãk eksa a ãlipñã uap. Nep diñ sãm pindãbat, zo tuum nãngãbãp.’ ²³ Oi Dawidigãt kiurãpñã zejgãren gãbã Isirãe a nejgãt kubikkubik a muyagibãpkãt sãip. Zo bon upãkãt Anutuñã sãi Yesu ãsãgeip.

²⁴ Yesuñã nep topkwap mân tuugi Yohanenã Isirãe a ambãn umziñ melãnñe too sãngonzingãbãpkãt dãzãngom ãndeip. Zo yatã a ambãn kubikziñgip. ²⁵ Oi Yohane zãk nep zo tuum nãngãm itã sãip, ‘Nãgãt itã sãme. A gãbãpkãt sãme, zo nã. Nã a zo bunã. Zikñã bet gam taap. Zãk patã oi nãnjã zãkkãt irã sikum goribat zo ko mân dãp upap.’

²⁶ A bukurãpñã, Abaramgãt kiurãp zen sot a nãmbutnjã Anutu mãmãsime, nãnjã den sa nãngãnek. Kubikubik den zi nejgãt op geip, ziap. ²⁷ Yerusalem mãmãrãp sot a sãtñã zinjã Yesu eknjã topnjã mân nãngãm mumbãpkãt sãwe. Zen yatã utnetã Propete a zejgãt den kãnñan sãsãñ kendon dãp sãlãpkume, den zo kãtgeip. ²⁸ Zen Yesu tosanãngãt kãrum mân muyagem laj sãne Pilatõnjã koi moip. ²⁹ Oi Kembugãt ekabãn den zeip, zo op nãngãm poru nagãn gãbã mãkãm kãt mãmãmãmãpãse ãi parãwe. ³⁰ Ka Anutuñã mumuñan gãbã mãngçi zaarip. ³¹ Oi zãk sot Galilãia hãnãn gãbã Yerusalem kamãnãn ãrãndãrj ãiwe, zejgãren sirãm nãmbutñan muyageziñãm ãndeip. Muyagei igãwe, zen ko zãkkãt sinji sãsãñ a opnjã a ambãn dãzãngom ãndie.

³² Nen umãlep den dãzãngonam gen. Anutuñã sãkurãpniñã kut ñãi ñãi sinji dãzãngoip, zorat bonnjã ãsagiap. ³³ Anutuñã Yesu mãmãgei nejgãren bonnjã muyagiap. Zorat umãlep den dãzãngonam gen. Psalm dãnjon zagãt, zoren den itã kulemguwe, ‘Gã nãgãt nãnnã. Irak gasum sãlãppogon.’

³⁴ Yesu mumuñan gãbã mãngçi zaarip. Oi Yesu zãk mân mom alãgibãp, zorat Anutuñã den itã sãip,

'Nâ Dawidigât sinji sâwan, zorat bonnjâ zinziñ kâtik, zo zinjgâbat.'

³⁵ Oi Psalm ekabân den nâi itâ ziap, 'Gâ tirik agâ mân birânina mom alâgibat.'

³⁶ Dawidigât nângâme. Zâk Anutuñâ nep diñ sâm pindip, zo arâp zengâren tuum âim moip. Moi sâkurâp zengât kwagân hângune alâgeip. ³⁷ Ka Dawidigât kiunnâ Yesu, zâk ko mân alâgeip. Anutuñâ mumuñan gâbâ mângei zaarip." ³⁸ Yatâ sâmnâ Paulonâ itâ sâm dâzângoip, "A bukurâpnâ, dâzângua nângânek. Bâliñâ guligulipkuñ, zo a zorâñ muyageipkât zorat den mâte otziñgap. ³⁹ Mosegât gurumin den, zo bâliñâziñ gulipkubam oseip. Yesugâren nângâm pâlâtâñ kwatne bâliñâziñâ zo gulipkubap. ⁴⁰ Propete zengâren den itâ zo kâtigibapkât itâ dâzânguan,

⁴¹ 'A zen den nângâm kwâkâkwâkânâ zengâren nep top nâi tuubat. Ziñâ zorat nângâne bon buñ upap. Zen kut nâi zo ekñâ kwakñâ mumbi.' "

⁴² Oi Pâulo sot Banaba zet mâpâmâpâse namin gâbâ geitâ kendon nâin yatik dâzângobobotkât sâwe. ⁴³ Oi mindumin-duyân gâbâ gem Yuda a donjep sot kamân nâin gâbâ Anutu mâpâsemarâwe, zen aksik Paulo Banaba zet sot âim den utne Paulo sot Banaba zet zen Anutugât lumbeñan ândibigât dâzângowet.

⁴⁴ Bet kendon nâin mâte oi kamân zorat mâirâp a topñâ topñâ zen aksik minduyangâm Anutugât den nângânam gawe. ⁴⁵ Mindum gane Yuda a ziñâ zinjgitñâ nângâm bâliñ kwatziñgâm Paulogât den mem gei kwarâwe. Oi sâm bâliñ kwâkñangâwe.

Paulonâ Yuda a kândâtzângom hân nâin gokñâ sinji âlip dâzângoip.

⁴⁶ Yatâ utnetâ Paulo sot Banaba zet den kenjgât buñâ itâ sâm dâzângowet, "Yuda a zen Anutugât den kândom dâzângonatkat sâsân. Ka Yuda a zen kândâtkomñâ ândiândigât sinji mân utnatkât se, gât ko zâmbamñâ hân nâin gok zen sinji âlip dâzângonat. ⁴⁷ Kembu zâk zorat itâ sâm dâtñangoi, "Zen hân toren toren a zengât âsakñâ zâmarâwan. Oi a zen Anutugât mâtâp ekñâ zoren âi ândibi.'" ⁴⁸ Yatâ sâitâ hân nâin gokñâ zen den zo nângâm umziñ âlip oi Kembugât den sâm bâbâlâñ kwârâwe. Oi ândiâni kâtikkât sinji urâwe, zen den zo nângâne bon oip. ⁴⁹ Oi hân zoren Kembugât den lañ kârâm arip.

⁵⁰ Yuda a ziñâ kamân zorat a sâtñâ sot ambân sikumziñoot zen Anutu mâpâsemarâwe, zo den dâzângone um kâlak op Paulo sot Banaba kâsa otzikâm molizikâne âiwet. ⁵¹ Âiram kinzikñan gwapgwap tuugitâ gei kândâtzângom Ikonioñ kamânân âiwet. ⁵² Aritâ Yesugât

kâmut kamân birâwet, zo zen umziñan Tirik Kaapum piksâm zeî sâtâre kwâkñan ândiwe.

14

Ikonioñ kamânân den sinji âlip sâwet.

¹ Oi Ikonioñ kamânân takâm yatigâk Yuda a zengât mâpâmâpâse namin zâimñâ sinji âlipñâ imbanjâpoot sâm dâzângowet. Dâzângoitâ Yuda a sot hân nâin gok donjepñâ Yesugât kâmut urâwe.

² Yuda a nâmbutñâ zen ko sinji âlip zo kândâtkom a hân nâin gokñâ den dâzângonetâ Kristogât kâmut kâsa otziñgâwe. ³ Zet zoren narâk kârep ândim Kembugâren nângâm pâlâtâñ kwap sinji âlip kenjgât buñ sâm ândiwet. Kembuñâ imbanjâ ziki sen mârât kulem top top tuum ândiwet. ⁴ Kamân zorat a zen kâsâpagom nâmbutñâ zen Yuda zengât a utne nâmbutñâ zen Aposolo zekât a urâwe. ⁵ Oi Yuda a sot hân nâin gokñâ zen Aposolo kâtñâ zâkonat sâm mindum gawe. ⁶⁻⁷ Gâne nângâm kamân zo birâm Likaonia hânân âiwet. Oi zoren Listera den Derebe kamânân sot kamân mâik mâik tap arip, zoren âi den sinji âlip dâzângom ândiwet.

Listera kamânân Paulo sot Banaba bem zâkonsâwe.

⁸ Listera kamânân a nâi tâip. Zâk kin toren toren mom zeip. Zâk mam kâmbonjan gâbâ zo yatâ muyagem mân lâñ âim gâmâip. ⁹ Zâk zo zem tâi Paulonâ den sinji âlip sâi ek tâi Paulonâ ekñâ itâ nângip, "A zo sâkñâ âlip upapkât nângâm pâlâtâñ âlip zemñangap." ¹⁰ Yatâ nângâm den kâtik itâ sâm dukui, "Gâ kinjandâ lâñ zaat kin." Sâi a zo pirindiñ zaat âim gâip.

¹¹ Oi a kâmut patâ zen Paulonâ sen mârât kulem tuugip, zo ekñâ Likaonia denân itâ sâwe, "Bem zagât zet a osetniñan ga ândiabot." ¹² Oi Banaba zâk bem nâi kutñâ Dia, zâkkât kutñâ pindâwe. Oi Paulo zâk den sâsân a oipkât bem nâigât kutñâ Hemesi pindâwe. ¹³ Kamân zoren Diagât namâ nâi kirip. Namâ zorat galem anjâ, zâkñâ sâi makau sot neule mem gam kamân mâtâbân namâ tâibân a ziñâ aksik a zagât, zekât sinji makau kom unam urâwe.

¹⁴ Oi Aposolo Paulo sot Banaba zet zo nângâm pârâkpm hâmbâzik mem ginbololoj mem a osetziñan âim den kwamit patâ itâ sâwet, ¹⁵ "O a ambân, zen dap ue? Net a yennâ, zen yatâ. Net den sinji âlipñâ dâzângoram get. Zen Bem lopio sot kut nâi nâi bon buñ zo kândâtzângom Anutu, ândiâni mariñâ, zâkkât den nângâbigât sâmet. Zâkñâ hân sot sumbem sot saru sot kut nâi nâi top topñâ muyageziñgip.

¹⁶⁻¹⁷ Oi ândim gawe, narâk zoren a zen nângâziŋgi umziŋaŋgât ândiândi mâtâp muyagem ândiwe. Oi ziŋgit mân kubikziŋgip. Topŋâ nângâbigât buku otziŋgâm sâi map sot maanâ sambu muyageziŋgi nem seroŋkwap ândiwe.”

¹⁸ A zagât zo den zo yatâ sâmŋâ kwâkâziŋgâm den imbanâ sâitâ zekât siŋgi nalem unat sâm urâwe, zo birâwe.

Paulo kâtŋâ kuwe.

¹⁹ Zo ândeitâ Antiokia kamânân gâbâ sot Ikonioŋ kamânân gâbâ Yuda a nâmbutŋâ, zen gam Listera kamân mâirâp zen sot den sâm saam Paulo kâtŋâ kuwe. Kune mom ze muap sâm diim kamân giŋŋan gei parâwe. ²⁰ Oi zoren ze Yesugât kâmut zen gam haamgum kine Paulonâ zaat kamânân arip.

Haŋsâi Paulo sot Banaba zet Derebe kamânân âiwet. ²¹ Oi kamân zoren den siŋgi âlip sâitâ a ambân doŋbep patâ zen nângâm Yesugât kâmut urâwe. Yatâ op mâtâp âiwet, zorik puriksâm Listera, Ikonioŋ sot Antiokia kamânân âburem gawet. ²² Antiokia kamânân gamŋâ Yesugât kâmut nângâm kâtigiŋbigât den dâzâŋgomŋâ itâ sâwet, “Nen sâknam kwâkŋan ândim Anutu um topŋan ândiândiŋ, zoren takânat.” ²³ Oi Yesugât kâmut dâp galem a mem sâlâpziŋgom nalem birâmŋâ zengât opŋâ Kembangâren ninâu sâwe. Galem a zen Kembangâren nângâm pâlâtâŋ kwâkŋaŋgâwe. Oi Aposolo zet Kembu zâkkâren zâmbârâwet.

²⁴ Oi Pisia dia hân walâm âim Pampilia hânân takâwet. ²⁵ Zoren takâm Perege kamânân den siŋgi âlip dâzâŋgomŋâ Atalia kamânân geiwet. ²⁶ Zoren gei wangâyân zâim âim Antiokia kamânân âiwet. Kamân zoren mârumpŋan Yesugât kâmut zen Anutuŋgât um lumbenjan zâpan nep diŋ sâm zikâne nep topkwap tuum âiwet. ²⁷ Zoren takâmŋâ a ambân minduziŋgâm Anutuŋgât galem otzikâm hân nâin gokŋâ mâtâp mem ziŋgi nângâm pâlâtâŋziŋgoot urâwe, zorat den ziŋgi sâm dâzâŋgowet. ²⁸ Narâk kârep zo Yesugât kâmut zen sot ândiwet.

15

Paulo sot Banaba zet dengât Yerusalem kamânân zâiwet.

¹ Ândine Yudaia hânân gâbâ a nâmbutŋâ Antiokia kamânân gam Yesugât kâmut itâ sâm dâzâŋgom ândiwe, “Zen Mosegât gurumin den mân lum kwabâ mân kwarangâbi zo ko Kembugât siŋgi mân upi.” ² Yatâ sânetâ Paulo sot Banaba zen sot den kwâkâyaŋgâwe. Yatâ op den itâ sâwe, “Paulo sot Banaba sot Yesugât kâmut zengâren gâbâ a nâmbutŋâ ziŋâ Aposolo sot Yesugât kâmut zengât galem a Yerusalem

kamânân ândiwe, zengâren den zo mem âibi.”

³ Yatâ sânetâ Yesugât kâmut ziŋâ Paulo sot Banaba sot a nâmbut sâŋgonzâŋgone âiwe. Âimŋâ Poinike sot Samaria hânân kamânŋâ kamânŋâ a hân nâin gokŋâ ziŋ Anutuŋgât a urâwe, zorat den siŋgi dâzâŋgom âiwe. Dâzâŋgone Yesugât kâmut zen nângâm umâlep patâ urâwe.

⁴ Yerusalem kamânân takâne Aposolo sot Yesugât kâmut sot zengât galem a, zen sâm sâtâre otziŋgâwe. Anutuŋgât tânzâkoi nep tuugitâ bon oip, zorat den siŋgi dâzâŋgowe.

⁵ Den siŋgi zo dâzâŋgone Yesugât kâmurân a nâmbutŋâ Parisaio zengât kâmurân gâbâ zen itâ sâwe, “Kamân nâin gokŋâ zen kwabâ kwarangâbi. Oi zen Mosegât gurumin den lubigât sâm dâzâŋgobi. Zen zo yatâ mân utne Yesugât kâmurân ândine mân dâp upap.”

Peteroŋâ den sâm dâzâŋgoip.

⁶ Aposolo sot Yesugât kâmut zengât a sâtŋâ, zen den zo sânam minduwe.

⁷ Mindumŋâ den âragune ko Peteroŋâ zatŋâ itâ sâm dâzâŋgoip, “A bukurâpnâ, a hân nâin gok siŋgi âlip dâzâŋgowe, zo Anutuŋgât mârumpŋan nâ gâsum sâlâpnoŋi dâzâŋgua nângâm Yesugât kâmut urâwe, zo nâŋge. ⁸ Oi Anutu zâk a umziŋ ekmap, zâkŋâ Yuda nen Tirik Kaapum niŋgip, yatikgâk a hân nâin gokŋâ ziŋgi igâwen. ⁹ Zen zâk nângâm pâlâtâŋ kwatne umziŋ sanŋon kubik, nen otŋiŋgip, zo yatik otziŋgip. ¹⁰ Zen wangât Anutu walânam ue? Kut ŋâi ŋâi yâmbâtŋâ zo nen sot sâkurâpniŋâ lum osiwen. Zo yatigâk hân nâin gok Yesugât kâmut zengât kwâkziŋjan pânat sâm se? ¹¹ Yatâ bunâ. Nen itâ nângen. Yuda a sot hân nâin gokŋâ Kembu Yesu um lâklâkŋaŋgât op zâkkât siŋgi uen.”

¹² Yatâ sâi a kâmut mindum tarâwe, zen aksik den zo nângâm den buŋ tarâwe. Tatne Banaba sot Paulo zet Anutuŋgât nepzikŋâ galem op hân nâin zengâren kulem top top tuugip, zorat den siŋgi otziŋgâwet.

Yakoboŋâ den sâm dâzâŋgoip.

¹³ Zet dâzâŋgom nanŋitâ Yakoboŋâ den itâ sâm dâzâŋgoip, “A bukurâp, den sa nângânek. ¹⁴ Mârumpŋan Anutuŋgât hân nâin gok zengâren gâbâ kâmut ŋâi zâkkât siŋgi upigât diiziŋgip. Zorat siŋgi Simoŋ sâi nângen. ¹⁵ Zorat Propete zengât ekabân Kembugât den ŋâi itâ ziap,

¹⁶ ‘Nâŋâ gâtâm âburem Dawidigât silep bâliap, zo kubikpat. ¹⁷ Siŋitŋâ sândum kubik tuubat. Oi a ambân zen Kembu noonsâm kârunic mâte otnibi. Hân nâin gokŋâ zen nâgât siŋgi sâwan, zen yatik upi. ¹⁸ Kembu

zâk den yatik sâip. Zo mârûmñan sâim muyageip.⁷

¹⁹ Oi zorat nânâ itâ san. Niñâ hân nân goknâ zen Anutugât a upi, zen kut nâi nâi yâmbâtñâ mân zingânat. ²⁰ Ka zen nalem bem mo lopiogât sinji kwatne zo mân nimbi. Ap ambin zet mân birâyangâbabot. Zuu bâu gilâm sot sunum gilâmñoot zo mân nimbi. Kut nâi nâi zo birâbigât ekap kulemgum zingânat. ²¹ Mosegât gurumin den zo mârûmñan gâbâ sâkurâpniñandâ topkwap kamân dâp mâpâmâpâse namin sâlâpkum nângâm ândimen sot zâkkât den zo kamân dâpniñ andim sinji gawen. Zorat nen gurumin den zorat mân sânat.”

Yerusalem kamânân gâbâ ekap pane Antiokia kamânân arip.

²² Oi Aposolo sot a sâtñâ sot Yesugât a kâmut, zen zorat nângâne dâp oi zengâren gâbâ a zagât muyagezikâwe. Nâi kutñâ Yuda, kutñâ nâi Basaba sot a nâi kutñâ Sila. Zet Yesugât kâmurân a sâtñâ urâwet. Zet Paulo sot Banaba zet sot ârândân Antiokia kamânân âibigât sângonzâkowe. ²³ Oi ekap nâi itâ kulemgum zikâne mem âiwet.

“O bukurâpniñâ, bukurâpziñâ Aposolo sot galem a, nen ekap zi kulemgum pen. Oi hân nân gok Antiokia kamânân sot Siria sot Kilikia hânân ândie, zengât sâtâre opñâ ekap zi pen. ²⁴ Nen mân nângindâ ziren gabâ a nâmbutñâ zengâren gam den nâi dâzângone kwakmak urâwe. ²⁵ Yatâ utnetâ nen nângâm umniñ kânok oi a zagât mem sâlâpzakoindâ bukuzatniñâ Paulo sot Banaba zet sot zengâren ge. ²⁶ Paulo sot Banaba zet Kembu Yesu Kristo, zâkkât opñâ ândiândizikñâ buj upapkât mân kengât op nebân âiwet. ²⁷ Oi zagât Yuda sot Sila sângonzâkoindâ ekabân den ziap, zo lâuzikñan gâbâ nângâbi. ²⁸ Tirik Kaapum sot nen nângâm kut nâi nâi yâmbâtñan mân târokwâtnat. Zo yatâ zo kô zingânam sen, zo itâ. ²⁹ Zen nalem bem lopiogât sinji sâne zo mân nimbi. Gilâm sot zuu gilâmziñoot mân nimbi. Ap ambin zet mân birâyangâbabot. Zen den zo lum âlip ândibi. Zo yatik. Kelikmelik ândibi.”

Yuda sot Sila âburiwet.

³⁰ Oi a ambân kâmut, zen a zo sângonzângone âiwe. Âim Antiokia kamânân takâm Yesugât kâmut minduzingâm ekap zo zingâwe. ³¹ Zingâne mem sâlâpkum nângâm umziñ âlip oip. ³² Oi Yuda sot Sila zet Propete ândiwetñâ den dojbep sâim dâzângoitâ a ambân umziñ âlip oi Kembugât den luluyân kâtiwiwe. ³³ Oi narâk nâi zet zen sot ândimñâ âiram oitâ

bukurâpziñ zen um lumbe den dâzâkom sângonzâkome âburiwet. ³⁴ Sila zâk zen sot ândibat sâip.

Pauloñâ nebân âibam Sila diigi âiwet.

³⁵ Paulo sot Banaba zet Antiokia kamânân târokwap ândiwet. Zet sot a dojbep zen Kembugât den a ambân dâzângom ândiwe. ³⁶ Ândim Pauloñâ Banaba itâ sâim dukuip, “Net kamânñâ kamânñâ âim Kembugât den dâzângowet, zoren âim bukurâpniñâ dap yatâ ândie, zo âi zingit nângârat.” ³⁷ Yatâ sâi Banaba zâk Yohane Mareko diingitâ ârândân âibigât sâip. ³⁸ Mareko zâk mârûm zet sot âim Pampilia hânân zâpamñâ âbureipkât Pauloñâ zâk sot âibam nângi mân dâp oip. ³⁹ Oi Paulo sot Banaba zet den sârek op kâsâpagom Banaba zâk Mareko diim wangâyân zâim Kipiro hânân âiwet. ⁴⁰ Pauloñâ kô Sila gâsui Yesugât a kâmut zingâ Kembuñâ galemzik upap sâim zâpane âiwet. ⁴¹ Âimñâ Siria sot Kilikia hânân kamânñâ kamânñâ Yesugât kâmut sâim kâtikñan kwatziñgâwet.

16

Paulo Listera kamânân âi Timoteo diigi âiwet.

¹ Paulo sot Sila zet âimñâ Derebe sot Listera kamânân takâwet. Oi Listera kamânân Yesugât kâmurân a nâi ândeip, kutñâ Timoteo. Mamñâ Yuda ambân, Yesugât kâmurân gok. Ibânâ Grik a. ² Yesugât kâmut Listera sot Ikonion kamânân ândiwe, zen Timoteogât nângâne âlipñâ oi Paulo dukuwe. ³ Dukunetâ Pauloñâ zâk sot ândibapkât dukuip. Oi hân zoren Yuda a ândiwe, zen kâtep zorat ibânâ Grik a zo nângâwe. Pauloñâ zengât opñâ Mosegât gurumin den lum kwabâ kwâkñangip. ⁴ Oi Yesugât kâmut kamânñâ kamânñâ ândiwe, zen den Aposolo zing sâim ekabân kulemguwe, zo lubigât dâzângom âiwe. ⁵ Yatâ op tuunetâ Yesugât kâmut kamânñâ kamânñâ, zengâren nep tuum âine nângâm pâlâtâziñ kâtiweip. Oi sirâm dâp a ambân Yesugât kâmurân târokwatziñgâm âiwe.

Pauloñâ Makedonia a nâi egip.

⁶ Oi Asia hânân sinji âlip sâim âinâ sânetâ Tirik Kaapumñâ pâkeko Pirigia sot Galatia hân walâm âiwe. ⁷ Âimñâ Misia hân ginjan takâm Bitinia hânân âinâ sâne Yesugât Kaapumñâ mân âibigât sâip. ⁸ Oi Misia hân murukñan âim Taroa kamânân takâwe. Kamân zo saru sâtñan tâip. ⁹ Zoren takâm nâtigân Pauloñâ uman nâi itâ egip. Makedonia a nâi muyagem itâ sâim dukuip, “Zen Makedonia hânân gam tânnângobi.” ¹⁰ Pauloñâ uman zo egi itâ sâwen, “Anutu zâk Makedonia hânân âi den sinji âlip

dâzânggonatkât sap.” Yatâ sâam âinam urâwen. (Taroa kamânân Luka, nânjâ Paulo sot Sila sot Timoteo târokwatziŋgâwan.)

Lidia Kembugât ambân oip.

¹¹ Oi wangâyân zâim Taroa kamân birâm Samorake hân saru tânâmŋon takâwen. ¹² Haŋsâi wangâyân âimŋâ Neopoli kamânân takâm wangâyân gâbâ gem Pilipi kamânân âiwen. Kamân zo Makedonia hân zoren kamân patâ nâi. Roma a ziŋâ kamân marinâ op ândiwe. Kamân zoren sirâm nâmbutjâ ândiwen. ¹³ Ândeindâ Yuda a zengât kendon oi kamân âkŋon too nâi zeip. Zoren itâ sâam geiwen, “Ziren Yuda a ziŋâ ninâu sâame, zorat kabâ nâi ziap mo buŋâ? Gei iknâ.” Yatâ sâam geimŋâ ambân mindum tatne muyageziŋgâm ge tapnâ den sinji âlip dâzângowen.

¹⁴ Zengât osetziŋan ambân nâiŋâ Anutu mâpâsem ândeip, kutjâ Lidia. Ambân zo Tiatora kamânân gokjâ. Zâkŋâ sângum neulenjoot pâi kwâlamarâwe. Ambân zo Kembuŋâ okŋajŋi umŋâ pâroŋsâi Paulogât den nângâm kwâtâteip. ¹⁵ Oi zikŋâ sot a ambârâpnâ too saŋgonziŋgindâ itâ sâam dâtnângoi, “Zen nikne nângâm pâlatânjoot uangât nâgât mirin zâi tâtat mâme upi.” Yatâ sâam kâtigem diiniŋgi zâiwen.

Paulo sot Sila tâk namin zâparâwe.

¹⁶ Narâk zoren ninâu sâanam giarindâ kore ambân nâi muyageniŋgi. Ambân zo wâkeŋjoot ândimŋâ a kwâkŋan ândim zâibi, zorat topnâ nângâm dâzângoi mâirâpnâ kât sikum ziŋgâmarâwe. ¹⁷ Ambân zorâŋâ muyageniŋgâm nen sot Paulo moliniŋgâm den itâ sâip, “A zi ziŋâ Anutu u patâgât kore a ândim Kembugât mâtâp, zorat dâzângom ândie.” ¹⁸ Den zorik sirâmŋâ sirâmŋâ sâam zari Paulo den zo nângâm âkonziŋgi âburem wâke itâ sâam dukui, “Nâ Yesu Kristogât sâtkât dâgoga ambân umŋan gâbâ takâm âi.” Yatâ sâi takâm arip.

¹⁹ Oi ambân zo patârâpnâ zen kât sikum memarâwe, zorat mâtâp dooŋgoip, zo nângâm Paulo sot Sila gâsuzikâwe. Oi diizikâm kamân sombemân Roma a sâtnjâ mâteziŋan zâparâwe. ²⁰ Zâpanjâ Roma a sâtnjâ itâ sâam dâzângowe, “Zet Yuda anjâ nengât kamânân gam den sâitâ bâliŋjâ uap. ²¹ Zet mân orotjâ upi sâam ândiobot. Roma a nejgâren yatâ zo mân upmen, zo uabot.” ²² Oi a kâmut patâ kirâwe, zen um kâlak nângâzikâne a sâtnjâ ziŋâ sâne kâwali a ziŋâ hâmbâzik kwâkâm lapitzikâwe. ²³ Donjeb lapitzikâm tâk namin zâpamŋâ galem a zâk hângi dooŋgum dân galem otzikâbapkat dukuwe. ²⁴ Dukune tâk namâ tânâmŋon umŋâ nâin, zoren zâpam kinzikŋâ nagân saaziki ziwet.

Tâk namâ galem anjâ Kembugât a oip.

²⁵ Nâtik tânâmŋan Paulo sot Sila zet Anutu mâpâsem kep mem tarâwet. Yatâ oitâ a tâk namin tarâwe, zen kwamit nângâm tarâwe. ²⁶ Oi wâriŋ patâ mem namâ zo mem sânsân pâi mâtâp aksik pâroŋsâip. Oi tâk namin tarâwe, zengât bitziŋan tâk olaiyanŋip. ²⁷ Oi tâk namâ galem a, zâk umanân gâbâ nângâm zaat egi mâtâp pâroŋsâm kiri tâk namâ a âim nanje sâam petŋan zemba sâmbum sâkŋâ tâmbetkubam oip. ²⁸ Yatâ upâ sâi Paulonjâ den kambârŋ sâam sâip, “Sâkkâ mân tâmbetku. Nen aksik zi hâlâluyâk ten.” ²⁹ Sâi galem a zâkŋâ âsokŋanŋât sâi pindâne namâ kâligen zâim sânam sâmbui Saulo sot Sila kinzik topŋan ge zeip. ³⁰ Zemŋâ namâ umŋan gâbâ diizikâmŋâ mâsikâzikâm sâip, “Patâzatnâ, Nâ dap op Kembugât a upat?”

³¹ Oi zet itâ sâam dukuwet, “Gâ Kembu Yesu Kristo nângâm pâlatân kwap Kembugât sinji upan. A ambârâpkâ zen yâtik.” ³² Yatâ sâam zâk sot a ambârâp Anutugât den dâzângoi. ³³ Nâtik zorenâk galem anjâ diizikâm mârûm kâmbamŋâ zâkone use oip, zo saŋgonzikâwe. Oi zikŋâ sot a ambârâpnâ too saŋgonziŋgâwet. ³⁴ Oi zet mirâŋan diizikâm zâim nalem zikip. Oi zâk sot a ambârâp Anutugâren nângâm pâlatân kwarâwe, zorat umziŋ âlip oip.

Paulo sot Sila tâk namin gâbâ gem gawet.

³⁵ Haŋsâi a sâtnjâ zen kâwali a saŋgonzângoi âim tâk namâ galem a itâ dukuwe, “A zagât zo olanzikâna arit.” ³⁶ Oi galem a zorâŋ nângâm Paulo itâ sâam dukui, “Nâ olanzika âibabotkât a sâtnjâ den pane gaap. Zorat zet gemŋâ âim um lumbenân ândiobot.”

³⁷ Sâi Paulonjâ kâwali a itâ sâam dâzângoi, “Net Roma a bonjâ op ândiet. Den nebân mân nâpanjâ laŋ a mâteziŋan kâmbamŋâ lapitnikâm tâk namin nâparâwe. Oi net tik âiratkat se? Zo yatâ buŋâ. Ziŋjâ a ambân mâteziŋan diinikâm âi nâpâne âirat.”

³⁸ Paulo zâk den yatâ sâi kâwali a ziŋâ âburem âi a sâtnjâ dâzângone zen a zagât zo Roma a bonjâ op ândiwet, zo nângâm pârakparâwe. ³⁹ Pârakpam zekâren gamŋâ um lumbe den dâzâkom tâk namin gâbâ diizikâm gei kamânziŋ birâm âibabotkât dâzâkowe. ⁴⁰ Oi zet tâk namin gâbâ gem Lidigât mirin zâim Yesugât kâmut zingit Kembugâren kâtigem ândibigât dâzângomŋâ âiwet.

17

Paulo sot Sila zet Tesalonike kamânân âiwet.

¹ Paulo sot Sila zet Ampipoli sot Apolonia kamân walâm Tesalonike kamânân

takâwet. Zoren Yuda zengât mîpâmâpâse namâ nîai tâip. ² Oi Paulo zâk op ândeip, yatâ op Yuda zengât kendonân mîpâmâpâse namin zâimnâ zen sot den sinji âlip âraguwe. Nep mâme karâmbut yatâ op ândeip. Zâk Kembugât den ekabân den topnâ dâzângom itâ sâip. ³ “Kristo zâk sâknam nângâm mom zaatpakât den Kembugât ekabân ziap. Oi Yesu kutnâ dâzângoman, zâk a bâlijan gâbâ mâkâningâbâpkât mârûm sâsân. Zâk Kristo.” ⁴ Yatâ sâm dâzângoi zengâren gâbâ nâmbutnâ zen den zo nângâne bon oi Paulo sot Sila zekâren târokwarâwe. Osetziyan Grik a donjbepp zinjâ Kembugât den sinji mârûmjan nângâm Anutu mîpâsem ândiwe sot ambân zâizâinâ nâmbutnâ zen târokwatziygâwe.

⁵ A ambân donjbeppnâ utnetâ Yuda a zen nângâm um kâlak nângâziygâm zen den kwamit patâ sâm Yasongât mirin Paulo sot Sila tarâweyan âi minduwe. Mindumnâ a zagât gâsuzikâm mindumindu patin zâpanam sâwe. ⁶ Paulo sot Sila mân muyagezikâm nâ Yasonj sot Yesugât kâmut zengâren gâbâ a nâmbutnâ gâsuziygâm a sâtnâ zengâren diiziygâm âiwe. Âimnâ itâ sâwe, “A zen hân nâ hân nâ ândim den bâlijan dâzângom a um gulip kwatziygâme, a zorânâ nenjâren ge. ⁷ Gane Yasonj sâi mirânjan tâtat mâme urâwe. Zen Roma a kutâgât den kom a kutâ unâknâ muyagiap, kutnâ Yesu sâme.” ⁸ Yuda a zinjâ den yatâ sâne kamân a sot a sâtnâ zen Yasonj sot bukurâpnâ kâsa otziygâm den kwamit patâ sâwe. ⁹ A sâtnâ zen Yasonj sot bukurâpnâ tâk namin mân zâibigât sâm sângân mine zâmbane âiwe.

Paulo zâk Berea kamânân sinji âlip sâm dâzângoi.

¹⁰ Nâtikisâi Yesugât kâmut zen kenjât op Paulo sot Sila sângonzâkone Berea kamânân âiwet. Zoren takâm Yuda zengât mîpâmâpâse namin zâi den sinji âlip dâzângowet. ¹¹ Kamân zoren Yuda a zen a âlipnâ. Zen Tesalonike a yatâ bujâ, gât ko den sinji âlipnâ nângâm âkjâliwe. Dinziqnâ zo bonnâ mo sarâ sîm sîram dâp Kembugât den ekabân sâlâpkum nângâwe. ¹² Oi zengâren gâbâ donjbeppnâ Yesugât kâmut urâwe. Oi Grik a ambân patâ nâmbutnâ, zinjâ zengâren târokwarâwe.

¹³ Paulonâ Berea kamânân Anutugât den sâi sinji Tesalonike kamânân ari Yuda a zinjâ nângâwe. Nângâm Berea kamânân âim kâsa otzikâbigât a ambân dâzângowe. ¹⁴ Yatâ utne Yesugât kâmut zen zo nângâm zorenâk Paulo sot a nâmbutnâ sângonzângone saru sâtnjan geiwe. Ka Sila sot Timoteo zet kamân zoren ândiwet. ¹⁵ Oi a zen Paulo diim âi Atej kamânân pane

itâ sâm dâzângoi, “Zen âi sâne Sila sot Timoteo zet kek gâbabot.” Sâi a zen âburem âiwe.

A zen Paulogât den birâwe.

¹⁶ Paulo zâk Atej kamânân Sila sot Timoteo, zekât mambât ândim enj lopio donjbepp tatne zingit umnâ kârâp oip. ¹⁷ Oi Yuda a zengât mîpâmâpâse namin zâim Yuda a sot Grik a nâmbutnâ zen Anutu mîpâsemarâwe, zen sot âraguwe. Oi sirâmnâ sirâmnâ kamân sombemân a muyageziygâm sinji âlip dâzângoi.

¹⁸ Kamân zoren a nângânângâzin patâ, Epikue a kâmut sot Stoike a kâmut, zengâren gâbâ a nâmbutnâ zen Paulo sot den âraguwe. Oi nâmbutjandâ Paulogât itâ sâwe, “A zi nângânângânâ buj den laj sap. Zâk wan wan den sâm taap?” Nâmbutjandâ itâ sâwe, “Zâk lopio unâknângât den sap.” Paulo zâk Yesugât den sot mom zaatziatnângât den sâi zen yatâ sâwe. ¹⁹⁻²⁰ Yatâ sâm mindumindu sombemân diim zâimnâ sâwe, “Den unâknâ sat, zo nângânâtkât sen. Den mârâtnâ, zorat topnâ sapsuna nângânâ.” ²¹ Atej kamân mâirâp sot kamân nâin goknâ zen sot ândiwe, zen den unâknâ nângânâ den âragum ândiwe.

Paulonâ Kembugât topnâ dâzângoi.

²² Paulo zâk Areo den sâsân sombemân kin a itâ sâm dâzângoi, “Atej mâirâp, nâ topzinj ek nângan. Zen lopio donjbepp sobim bimbi kwatziygâme. ²³ Nâ kamânziyan âim gam lopiiozinâ eknâ lopiogât nalemm pâpanjan den itâ zeî sâlâpkuwan, ‘Nalemm pâpannâ zi bem lopio nâigât sinji, kutnâ mân nângen.’ Mân nângâm mîpâsime, zorat topnâ dâzângobâ.

²⁴ Anutu zâk hân muyagem kwâknjan kut nâi nâi pâip. Zâk hân sot sumbem zorat marijâ. Zo namâ a betnâ tuutuun, zoren tâtat mâme mân opmap. ²⁵ A zengât kut nâi nâi tuume, kut zo mân kârûmap. Zâknjak a ândiândinijnâ sot Kaapum sot kut nâi nâi zo niingâmap. ²⁶ A hânân ândien zo sâi a kânokâren gâbâ muyagem laj kârâm hânân a kâmutnâ kâmutnâ muyagem laj kârâm âiwen. Oi muyagem âinat, narâk sot dangon zo zâknjak sâm niingip. ²⁷ Nen unniandâ Anutu kârûm âim muyaginatkât yatâ oip. Zâk kârebân bujâ, gootnijan a hutnângon ândiap. Den nâi itâ ziap, ²⁸ ‘Nen zâkkât ândiândinj umjan ândim kut nâi nâi upmen.’

Zengâren gâbâ a nâmbutjandâ zitâ sâwe, ‘Nen zâkkâren gâbâ âsagiwen.’

²⁹ Anutugât nângindâ lopio yatâ mân upap. Lopio kât âlipnâ a bitziandâ sobime. Oi nen Anutugâren gâbâ muyagiwenjâ nângindâ Anutu zâk lopio yatâ mân upap. ³⁰ Mârûmjan kwakmak ândiwen.

Anutuñâ ningitñâ birâm ândeip, zorat narâk âkip. Irak ko a aksik umniñ melârnatkât sap. ³¹ Zâk narâk pâip, zo ziap. Zoren hânñâ hânñâ topniñâ sâm muyagemñâ hâuñâ ningâbap. Oi a nñai, zâk nep zo tuubapkât gâsum kwânângip. Oi hân a aksik zâkkât nângindâ bon upapkât mumuñan gâbâ mângei zaat ândiap.”

³² Paulo zâk mumuñan gâbâ zaataat, zorat den sâi nâmbutñâ ziñ mem gei kwâkwat den sâwe. Oi nâmbutñâ ziñâ sâwe, “Den zo narâk nñain ko sâna nângânat.” ³³ Yatâ utnetâ Paulonñâ zâmbam arip. ³⁴ A nâmbutñandâ Paulogâren pâlâtârj op Yesugât sinji urâwe. Oi zengât osetziñan kamân zorat a sâtñâ zengât kâmurân gok kutñâ Dionisio. Oi ambân nñai kutñâ Damari sot nâmbutñâ ândiwe.

18

Paulonñâ Korinti kamânân sinji âlip nep tuugip.

¹ Paulonñâ Aterj kamân birâm Korinti kamânân arip. ² Zoren Yuda a nñai muyageip, kutñâ Akwila. Zâk Ponto hânân gokñâ. Oi ambinnñâ Pirusila zâk sot Italia hânân ândeitâ Roma a kutâ Kalaudio, zâknñâ Roma kamânân Yuda a ambân tarâwe, zo moliziñip. Oi zet zo birâm Korinti kamânân âiwet. ³ Paulo zâk zekât mirin zâri tâtat mâme urâwe. Wangât, zet nep ârândârj tuumarâwet, zorat zekâren zari tarâwe. Zengât nep ko hâmbâ silep tuumarâwe. ⁴ Yuda zengât kendon dâp Paulo zâk mâpâmâpâse namin zâim Yuda a sot Grik a sinji âlip dâzângoi nâmbutñâ zen Yesugât kâmut urâwe.

⁵ Oi Sila sot Timoteo zet Makedonia hânân gâbâ gâitâ Paulo sinji âlip nep zorârâk nângâm ândeip. Zâknñâ Yuda a itâ sâm kâtigem dâzângoip, “A bâliñan gâbâ mâkâniñgâbapkât mârur sâsân, Kristo, zâk Yesu.” ⁶ Yatâ sâi Yuda a zen diñâ birâm kâsa okjângâne zâknñâ hâmbânjan gwapwap koi gei itâ sâm dâzângoip, “Tâmbetagobi, tosa zo nâgât bunñâ. Ziññâ upap. Zorat nâ kândâtzângom hân nñain gok zengâren âibat.” ⁷ Yatâ sâm a nñai kutñâ Titeo Yusito, zâk Grik anñâ Yuda a zen sot ândim Anutu hurat kwâknjângâm ândeip, zâkkât mirâ zo Yuda zengât mâpâmâpâse namâ ginñan kirip. Paulonñâ zâkkât mirin âi tâtat mâme oip. ⁸ Mâpâmâpâse galem a kutñâ Kirispo, zâk sot a ambârâpnñâ zen aksik sinji âlip nângâm Kembugâren nângâm pâlâtârj kwâknjângâwe. Oi Korinti a zengâren gâbâ donbepñâ sinji âlip nângâm Yesugât kâmut utne too sanjonziñgâwe.

⁹ Paulonñâ nñatik nñain uman egi Kembunñâ itâ sâm dukui, “Gâ mân kenğât ot-nan. Sinji âlip sâm mân birâban. Sâmñik

ândiban. ¹⁰ Nâ galem otgiga anñâ mân gobi. Kamân ziren nâgât sinji a donbep ândie.”

¹¹ Yatâ sâm dukui Paulonñâ kamân zorat a Anutugât den dâzângom ândei kâin kiin nâmburân karâmbut âkip.

Paulo sâknjanâk sâne a sâtñandâ dinziñ birip.

¹² Oi Galionj zâk Grik hânân a sâtñâ patâ op ândei Yuda a zen um kânok opñâ Paulo kâsa okjângâm gâsum diim a sâtñangâren âiwe. ¹³ Diim âim Paulogât itâ sâm dukuwe, “A zi zâk Anutugât gurumin den komñâ mâtâp unakñan âim Anutu mâpâsibigât sâmap.”

¹⁴ Yatâ sâne Paulonñâ den hâuñâ sâbam oi Galionj Yuda a itâ sâm dâzângoip, “O Yuda a, a zi bâliñ op tosa patâ muyagei sâi dinziñâ nângâbam. ¹⁵ Zen sâkurâpziñâ zengât den kâtik sot den nâmbutñâ âragum diim ge, zorat nâ mân kubikpat. Ziñok kubikpi. Zo nâgât nep bunñâ.” ¹⁶ Yatâ sâm moliziñji gem âiwe. ¹⁷ Oi a zen aksik patâ mâpâmâpâse galem a kutñâ Sostene gâsum lumñâ a sâtñangât mâteñan kom mem nñai nñai utne ziñgitñâ mân nângânângâ oip.

Paulo zâk âburem Antiokia kamânân arip.

¹⁸ Paulo zâk Korinti kamânân ândim zâim Yesugât kâmut kândâtziñj kelik Siria hânân âibam arip. Pirusila sot Akwila zet zâk sot ârândârj âiwe. Kenkereai kamânân takâm kâukñâ mânânggârip. Zorat mârurmuñan Anutu mâteñan den sâm kâtigem kâukñâ mân mânâgât ândeip. ¹⁹ Zobâ wangâyân zâim Epeso kamânân takâm kâsâpagowe.

Oi Paulonñâ mâpâmâpâse namin zâim Yuda a zen sot den sinji âlip âraguwe. ²⁰ Oi zen sot ândibapkât sâne itâ sâm dâzângoip, ²¹ “Anutuñâ sâi nâ du zengâren âburem gâbat.” Yatâ sâm kelikmelik otziñgâm wangâyân zâim Epeso kamân birâm arip. ²² Âimñâ Kaisarea kamânân takip. Zoren takâm Yesugât kâmut kândâtziñj kelik den dâzângom Antiokia kamânân âburem arip. ²³ Paulo zâk Antiokia kamânân mâik nñai ândim zâmbamñâ sinji âlip nebân du arip. Oi Galata sot Pirigia hânân kamânñâ kamânñâ Yesugât kâmut ândiwe, zo sâm kâtikñan kwatziñgâm arip.

Apolo zâk Epeso sot Korinti kamânân sinji âlip nep tuugip.

²⁴ Oi Epeso kamânân Yuda a nñai gâip, kutñâ Apolo. Zâk Alesandiria kamânân gok. A zo nângânângânñâ patâ. Zâk Kembugât den ekabân sâlâpkum nângâm nanjip. ²⁵ A zo Kembugât topñâ zo dukune nângâm nanjip. Too sanjon nep ko Yohanegârâk nângipñâ Yesugât sinji imbanñagoot dâzângom ândeip. ²⁶ Zâk Yuda a zengât mâpâmâpâse namin zâim sinji den

kenggât buņ, lâu bâbâlaņ sâmb dâzâņgoip. Zoren singi âlip sâi Pirisila sot Akwila zet nâņgâm buku okņangâm diim âi Anutugât den nâmbutņâ dukum nanņgâwet.

²⁷ Oi Apolo zâk Grik hânân âibâ sâi Yesugât kâmut zen ekap nâi kulemgum Yesugât kâmut Grik hânân ândiwe, zenggât pindâne mem arip. Ekap zoren den itâ zeip, “Zen a zi buku okņangâbi.” Den yatâ kulemgum pindâne arip. Âimņâ Korinti kamânân takâm Anutujâ tângoï Yesugât kâmut itâ betziņan meip. ²⁸ Kembugât den ekabân gâbâ Yuda a den dâzâņgom sâip, “A bâliņan gâbâ mâkâniņgâbâpkât mârûm sâsâņ, Kristo, zâk Yesu.” Zâkņâ minduminduyân den yatâ sâmb Yuda zenggât den zo mem ge kwatziņgip.

19

Pauloņâ Epeso kamânân Yohane arâp muyageziņgip.

¹ Apolo zâk Korinti kamânân ândei Paulonâ hân mâtâp âim Epeso kamânân takâm Yohanegât arâp nâmbut muyageziņgip. ² Oi mâsikâziņgâm sâip, “Zen Kembugât den singi âlip nâņgâm, nâņgâm pâlâtâņ kwapņâ Tirik Kaapum sot urâwe mo buņâ?” Sâi ziņâ sâwe, “Buņâ. Tirik Kaapum ândiap, zorat singi mân nâņgâwen.” ³ Sâne itâ sâmb mâsikâziņgip, “Zen nâigât korân too sanņgonziņgâwe?” Sâi itâ sâmb dukuwe, “Nen Yohanegât too sanņgonziņgâwe.”

⁴ Sâne Paulonâ itâ sâmb dâzâņgoip, “Yohane zâk a umziņ melârņbigât too sanņgonziņgâm itâ sâmb dâzâņgoip, ‘A nâi bet gâbap, zen zâk nâņgâm pâlâtâņ kwâkņangâbi.’ Den zo Yesugât op sâip.” ⁵ A zen den so nâņgâne Kembu Yesugât korân too sanņgonziņgâwe. ⁶ Too sanņgonziņgâne Paulonâ bikņâ kâukziņan pâi Tirik Kaapum zenggâren gei Kembugât den gându uņokņan sâwe. ⁷ A yatâ urâwe, zen kiin zagât yatâņâ urâwe.

Pauloņâ singi âlip nep sot sen mârât kulem top top tuugip.

⁸ Paulo zâk Yuda a zenggât mâpâmâpâse namin âsâbân zâimņâ kenggât buņ singi âlip dâzâņgom ândei kâin karâmbut âkip. Anutugât um topņan ândiândiņanggât den sâmb bâbâlaņ kwap dâzâņgoip. ⁹ Oi a nâmbutņâ zen um kâtik opņâ Yesugât den kândâtkom a ambân mâteziņan den bâliņâ sânetâ Paulonâ birâziņgip. Oi Yesugât kâmut, zenâk diiziņgâm sirâmņâ sirâmņâ a nâi kutņâ Tirano, zâkkât mirin minduziņgâm zen sot âraguwe. ¹⁰ Kendon patâ zagât umņan zo yatâ op ândei Yuda a sot Grik a Asia hânân ândiwe, zen aksik Kembugât topņâ nâņgâwe.

¹¹ Oi Anutujâ Paulo mam okņangi sen mârât kulem nâi nâi tuugip. ¹² Zorat a zen Paulogât hâmbâ mot mem ândeip, zo mem mâsekiņoot zenggâren mem âine gâsune sâkziņ âlip urâwe. Yatâ utne wâkeņâ a umziņan gâbâ takâm âiwe.

Kware suņa a ândiwe.

¹³ Oi Yuda a nâmbutņâ sâgân sâmbu opņâ hânņâ hânņâ âim gam ândim zâizâiņ op Kembu Yesugât kot zo sâmb wâke molizinggânat sâmb wâkeziņoot itâ sâmb dâzâņgowe, “Yesu kutsiņgiņâ Paulonâ sâmap, zâkkât korân sa âiban.” ¹⁴ Yuda zenggât tirik namâ galem a patâ nâi kutņâ Sikewa, zâkkât narâpņâ nâmburân zagât, zen Paulo ekjâ yatâ urâwe. ¹⁵ Yatâ op sâne wâkeņâ den itâ sâmb dâzâņgoip, “Yesu sot Paulo zo nâņgâzikan. Zen ko waniņ gokņâ?” ¹⁶ Wâkeņâ yatâ sâi a wâkeņoot zo kâwali imbanâ mem zâņgom mem kâbakgwâbakņe otziņgâm hâmbâziņ mem giņbololoņ mei sâk bârak sot giłâmziņoot mirin gâbâ pâtan âiwe. ¹⁷ Zorat den singi Epeso kamânân Yuda a sot Grik a zen zo nâņgâm kenggât urâwe. Oi Kembu Yesugât kutņâ sâmb âlip kwâkņangâwe.

¹⁸ Oi Yesugât kâmut, zenggâren gâbâ donjep patâņâ gam mârûmņan gâbâ kware suņa op gâwe, zorat den singi sâmb kâkņan parâwe. ¹⁹ Kware suņagât ekap mem ândiwe, zo mem a mâteziņan kârâp une seip. Oi ekap zorat sâņgânņâ sâlâpkum mâpotne kât ekap 4 tausen yatâ oip. ²⁰ A ziņâ yatâ utnetâ Kembugât dennâ imbanâ mem kâtigemņâ laņ kârâm arip.

Pauloņâ Yerusalem kamânân âibam oip.

²¹ Paulo zâk nep zo tuum nanņi Kaapumņâ okņangi Makedonia sot Grik hân âi walâzikâm Yerusalem kamânân âibatkat sâip. Oi itâ sâip, “Nâ Yerusalem kamânân âim âburem Roma kamânân âibat.” ²² Oi âibam berân mâme nep a zagât Timoteo sot Erasto sâņgonzâkoi Makedonia hânân kândom op âiwet. Zâk zikņjk zoren mâik nâi ândeip.

Atemis bem lopio, zâkkât kwamit patâ urâwe.

²³ Narâk zoren Epeso kamânân um kâtik a zen singi âlipkât den kwamit patâ urâwe. ²⁴ Zoren kâtnâ lopio tuutuunâ a nâi ândeip, kutņâ Demeterio. A zorâņâ Atemis lopio namâ dâpņâ mâik mâik kâtnâ tuugi a ziņâ sâņgân mine zâk sot nep arâpņâ kât donjep muyagiwe. ²⁵ Oi Demeterionâ nep a gakârâpņâ minduziņgâm itâ sâmb dâzâņgoip, “A, zen nâņge. Nepniņâ zorâņâ kât sikum muyageniņgâmap. ²⁶ Oi a nâi ga ândiap, kutņâ Paulo. Zen zâkkât topņâ nâņge. Zâkņâ Epeso kamânân gok sot Asia hânân kamân dâp a donjep um gulip

kwatziŋgâm itâ sâm dâzâŋgomap, ‘A betnjâ lopio tuutuunjâ, zo bon buŋâ.’²⁷ Zâk yatâ oi a ambân zen nepniŋangât nâŋgâne giginjâ upap. Bemniŋâ Atemis zâkkât kutnjâ giginjâ oi namânâ zi gâugâu gâsubap. Oi Asia hânân sot hân nâmbutnjâ a aksik patâ zen zâk mâpâsime, zo dap op buŋ upap?”

²⁸ Demeterionjâ den yatâ sâm dâzâŋgoi nâŋgâm umziŋan kuk op den yu kambâr sâm itâ sâwe, “Atemis Epeso kamânân gok, zâk kutnjâ patâ.”²⁹ Yatâ sâm den kwamit patâ utne kamân mâirâp zen aksik den kwamit patâ opnjâ mindumindu sombemân âiwe. Oi Makedonia a zagât Paulo sot âiwet, kutziknjâ Gaio sot Aristako, zet gâsuzikâm diizikâm âiwe.³⁰ Oi Paulonjâ siŋgi nâŋgâm zaat sombemân âibam oi Yesugât kâmut ziŋjâ anŋân kârâŋangâwe.³¹ Oi kamân zorat a sâtjâ nâmbutnjâ Paulo buku okjâŋgâm ândiwe, zen Paulo sombemân mân âibapkât den pane arip.

³² Mindumindu kabâŋan a ambân nâmbutjandâ den nâi sâne nâmbutjâŋgoot nâi sâne den gulip oi doŋbep ziŋjâ den topnjâ mân nâŋgâwe.³³ A zen yatâ op kine Yuda a zen, zengât bukuziŋjâ kutnjâ Alesande mem aline a osetziŋan kin den dâzâŋgobam op den mân sâbigât bikjandâ dâp tuugip.³⁴ Yatâ oi a zen a ândopnjâ, Yuda goknjâ ek nâŋgâmjâ zen aksik patâ den yu kambânjâ itâ sâwe, “Atemis Epeso kamânân gok, zâk kutnjâ patâ.” Zen narâk kârep den zo sâm kirâwe.

³⁵ Yatâ utne den galem a gamnjâ sâi hiriŋsâne itâ sâm dâzâŋgoip, “Epeso mâirâpnjâ, kamân zirat Atemis patâniŋangât namâ sot lopio sumbemân gâbâ gem geip, zorat galem a ândien. Zo a ambân zen aksik nâŋge.³⁶ Gât ko zen umziŋ diim gei kut nâi nâi laŋ mân upi.³⁷ A sâkziŋanâk se, zen lopioniŋangât namin âim kut nâi nâi mân tâmbetkuwe. Zen Atemis mân sâm bâliŋ kwâkŋanŋe.³⁸ Oi Demeterio sot nep a gakânjâ, zen a nâigât tosa muyagibi, oi ko den sapsusuŋ narâkŋan a sâtjâ zengâren sâne kubikpi.³⁹ Zengâren den nâi ziap, oi ko a sâtjâ zengât minduminduyân mem âibi.⁴⁰ Zen itârâŋ den laŋ sânetâ kâmbam muyagibam uap. Zorat a kutânjâ nengât nâŋgi mân dâp oi kubikniŋgâbop.”⁴¹ Den galem a zorâŋjâ den yatâ sâm dâzâŋgoi kâsâpagom âiwe.

20

Paulo zâk Makedonia sot Grik hânân arip.

¹ Den kwamit patâ buŋ oi Paulonjâ Yesugât kâmut diiziŋgâm den dâzâŋgomjâ kândâtziŋ kelikjâ Makedonia hânân arip.² Hân zoren âim Yesugât kâmut kâtigibigât den doŋbep dâzâŋgomjâ walâziŋgâm Grik

hânân arip.³ Zoren kâin karâmbut ândim saruyân geim wanŋâyân zâim Siria hânân âibâ sâi Yuda a ziŋjâ kunam sipkune wanŋâ birâm Makedonia hân mâtâp arip.

⁴ Oi a itâ zorâŋjâ zâk sot âiwe. Berea kamânân gok Sopate, zâk Piroregât nanjâ. Tesalonike kamânân gok Aristako sot Sekundo sot Derebe kamânân gok Gaio sot Timoteo sot Asia hânân gok Tikiko sot Toropimo.⁵ A yatâ zorâŋjâ kândom âi Taroa kamânân mambâtniŋgâm ândiwe. (Pilipi kamânân nâ Luka Paulo kândiŋgâm betniŋan sâne âiwen.)⁶ Oi Yuda zengât nalemm nininiŋangât kendon patâ kutnjâ Pasowa, zo âki Pilipi kamânân gâbâ wanŋâyân zâim âim tâindâ sirâm bânâmbut oi Taroa kamânân takâwen. Zoren sirâm nâmburân zagât ândiwe.

Paulonjâ Taroa kamânân katep nâi muŋjan gâbâ mârgeip.

⁷ Sirâm nâmburân kânokgât kendonân nen nalemm ninim minduwen. Paulo zâk haŋsâi âibat sâm den dâzâŋgom kiri ma nâtik tânâmjâ oip.⁸ Mirâ umjâ tarâwen, zoren kârâp âsaknjâ doŋbep seip.⁹ Oi katep nâi kutnjâ Eutiko, zâk Paulonjâ den sâi nâŋgâm tap mâtâp mâigân gâbâ uman nelâmkoiz ten hânân gei koi ze mem zaatne moip. Oi mirâ zo kârep patâ. Um karâmbut kwâkŋan topjân. Zoren kwâkŋan gâbâ gei koip.¹⁰ Paulonjâ geimjâ katep zo kwârakum lumjâ itâ sâm dâzâŋgoip, “Âigirâp mân utnek. Zâk umjâ mârŋim ziap. Mân muap.”¹¹ Yatâ sâmjâ mirâ umjân zâim nalemm kâsâpkum nemjâ zen sot âragum tatne haŋsâip. Haŋsâi zâmbam arip.¹² A zen katep zo diim mirâziŋan zâim umziŋ âlip oip.

Paulonjâ Milete kamânân arip.

¹³ Nâmbutnjâ nen Paulonjâ sâi wanŋâyân zâim Aso kamânân kândom âiwen. Paulo zâk hân mâtâp âim Aso kamânân wanŋâyân zâibam oip.¹⁴ Oi ko Aso kamânân âim muyageniŋgâm wanŋâyân zâi niŋgiri ârândârjâ âiwen. Âimjâ Mitilene kamânân takâwen.¹⁵ Zobâ sirâm nâin âim Kio hân walâwen. Zobâ sirâm nâin Samo kamânân takâwen. Zobâ sirâm nâin Milete kamânân âi takâwen.¹⁶ Paulo zâk Yerusalem kamânân kek âibat sâm Epeso kamânân mân âim Milete kamânân arip. Asia hânân ândei Yuda zengât kendon Pentekos, zorat narâk walâbapkât op Yerusalem kamânân kek âibatkât sâip.

Epeso kamânân gâbâ Yesugât kâmut galem a gâne den dâzâŋgoip.

¹⁷ Milete kamânân gamnjâ Paulonjâ a sâŋgonzâŋgoi Epeso kamânân âim Yesugât kâmut zengât galem a diiziŋgâne gawe.¹⁸ Gane Paulonjâ itâ sâm dâzâŋgoip, “Nâ

Asia hânân gam zengâren nep tuum gâwan. Zo topñan gâbâ nângâm nanje. ¹⁹ Nâ a ginñandâ Kembugât kore op ândiwan. Oi Yuda zen kâsa otninetâ sâknam kwâkñan ândim isem ândiwan. ²⁰ Oi den dâzângobatkât ñâi mân ziap. Zen âlip upigât den sinji âlipñâ sombernân sot mirin aksik dâzângowan. ²¹ Oi Yuda a sot Grik a, zen umziñ melânâ Anutu mâtenjan Kembuniñâ Yesu Kristo nângâm pâlâtân kwâkñanğâbigât dâzângowan.

²² Irak ko Kaapumñâ umnan saam diinigi Yerusalem kamânân âibâman. Zoren aria kut ñâi ñâi otnibi, zo mân nângan. ²³ Ka Tirik Kaapumñâ itâ tirâpnogap. Zoren aria tâk namin nâbane tap sâknam nângâbat. ²⁴ Nâ ândiândinangât nângâm kenğât mân uan. Nâ ândiândinâ mân anğân kârâbat. Kembu Yesuñâ nep diñ sâm nigip, zorik tuum âibatkat nângan. Anutu um lumbenangât den sinji sa lañ kârâbakât nep diñ sâm nigip.

²⁵ Oi ñâi sa nângânek. Nâ Anutu um topñan ândiândigât den sinji dâzângom osetziñan ândia nikte, zo dum zagâtñâ sângânâ mân nikpi. ²⁶ Itârân dâzângua nângânek. Zengâren gâbâ ñâi tâmbetagobap, zorat tosa nâgâren mân zim-bap. ²⁷ Wangât, nâ Anutugât den sinji âlip zo aksik dâzângowan. Ñâi mân birâwan, zorat tosa nâgâren mân ziap. ²⁸ Zen ziiñak galem orangâm kâmut gokaziñâ galemziñ upi. Tirik Kaapumñâ zo zengât galem a sâm zâmbarip. Kembugât kâmut zo Yesu zâkñâ gilâmñandâ kwâlâziñgip, zen galem otziñgâm ândibi.

²⁹ Nâ itâ nângan. Nâ birâziñgâm aria a nâmbutñâ zen wâu ulin yatâ tâmbetzângonam gabi. ³⁰ Oi osetziñan gâbâ a nâmbutñâ muyagemñâ zen a nâmbutñâ zengât a upigât den bâliñ sâm um gulip kwatziñgâbi. ³¹ Zorat zen galem orangâm ândibi. Kendon patâ karâmbut zorat umñan sirâm ñâtik zo girem den dâzângom isem gâwan. Zen zorat nângâm ândibi. ³² Oi nâ Anutugâren zâmbansan. Zen Anutugât lumbeñâ den zo nângâm ândibi. Yatâ utne Anutuñâ tânzânğoi bonñâ muyagibi. Yatâ opñâ a ambân mem kubikziñgip, zen sot opñâ bonñâ muyagibi.

³³ Nâ a ñâigâren kât sikum mot mân imbatkât sâwan. ³⁴ Ninâ sot arâpnâ nengât bitnandâ tuuga muyagei mem nem ândiwen, zo âlip nânge. ³⁵ Nâ mâtâpnâ dâzângom nanğâwan. Zen nep kâtigem tuune kât mot muyagei a ambân kanpitâ zo zingâbigât mân kwakpi. Mâtâp zo tirâpziñgowan. Oi yatik opñâ zen Kembu Yesu den itâ sâip, zo nângâm ândibi. Den zo itâ,

‘Kut ñâi ñâi mimiñ, zo âlipñâ. Ka kut ñâi ñâi zingâziñgân, zorân umâlep zâizâiñ.’”

³⁶ Paulo zâk den yatâ sâm dâzângom simin liim zen sot ninâu sâip. Ninâu sâi isemñâ lum kândât kelikñâ pane arip. ³⁷⁻³⁸ Oi itâ sâm dâzângoip, “Zen dum zagâtñâ sângânâ mân nikpi.” Yatâ sâi umziñ bâliñ oi zo yatâ lum kândâtñâ kelikñâ diim wangâyân âi parâwe.

21

Paulo Yerusalem kamânân âibam wangâyân zarip.

¹ Oi nen zâmbamñâ tântân âimñâ hân ñâi kutñâ Koo, zoren takâwen. Mirâ hanşâi Rodo hânân âim zobâ Patara kamânân âi takâwen. ² Kamân zoren wangâ ñâi Poinike hânân âibam op tâi zoren zâiwen. ³ Zobâ âimñâ Kipro hân egindâ yangâgen tâi ek walâm âiwen. Âi Siria hânân âim Tiro kamânân takâwen. Zoren wangâñâ sikum pam tâip. ⁴ Pam tâi nen kamânân zâi Yesugât kâmut muyageziñgâm sirâm nâmburân zagât tarâwen. Oi Tirik Kaapumñâ otziñgi Pauluñâ Yerusalem kamânân mân âibapkât sâwe. ⁵ Zoren ândeindâ wangâ âiâiñ narâk oi a ambân sot katep zen aksik diiniñgâm kamân âkñan sağân geiwen. Geimñâ simin liim ninâu sâwen. ⁶ Ninâu sâmñâ âbanañgâm zen kamânân zâine nen wangâyân zâiwen.

Propete Agabonâ Paulogât den sâip.

⁷ Oi Tiro kamânân gâbâ Tolemaio kamânân takindâ wangâyân âiâiñâ zo âkip. Yesugât kâmut ñâtik kânok zen sot ziwen. ⁸ Hanşâi kamân zo birâm Kaisarea kamânân âi takâm Pilipogât mirin zâiwen. Pilipo zâk mârûm a nâmburân zagât nalem kâsâpkum ziñğamarâwe, zengât kâmurân gok. Zâkkât mirin zâiwen. ⁹ Zâkkât bârarâp kimembut sigan ândiwe. Zen Propete yatâ op Kembugât den sâmarâwe.

¹⁰ Oi sirâm nâmbutñâ zoren tâindâ Yuda hânân gâbâ Propete ñâi kutñâ Agabo, zâk nengâren gâip. ¹¹ Gamñâ Paulogât inzutñâ memñâ zikñâ kiñ bik saamñâ itâ sâip, “Tirik Kaapumñâ itâ sap, ‘Inzut zi mar- inğâ zâk Yerusalem kamânân zari Yuda a ziñ itâ okñangâm kamân ñâin gok zengât bitziñan pambi.’”

¹² Den yatâ sâi nen sot kamân mâirâp nen aksik Paulo Yerusalem kamânân mân zâibapkât sâwen. ¹³ Dukuindâ itâ sâip, “Zen wangât isem umbâlâ otnige? Nâ Kembu Yesugât op mumbatkât mân kenğât uan.” ¹⁴ Den dukuindâ mân nângâm kâtigei birâm itâ sâwen, “Kembugât den kâtigibap.”

Paulo zâk Yerusalem kamânân zarip.

¹⁵ Narâk zo âki Yerusalem kamânân zâinatkât kubikanğâwen. ¹⁶ Oi Kaisarea kamânân gâbâ Yesugât kâmut zengâren a nâmbutnjâ zinjâ diiningâm Nason zâkkât mirin nâmbârâwe. Nason zâk mârumñan Kembugât a oip. Zâk Kipiro goknjâ. ¹⁷ Oi zobâ âi Yerusalem kamânân takindâ Yesugât kâmut nâmbutnjâ zinjâ sâtâre op buku otningâwe.

¹⁸ Hañsâi Paulo sot nen ârândâñ Yakobogâren âiwen. Zâi tâindâ Yesugât kâmut galem a zen gawe. ¹⁹ Gane Paulonjâ bitziñ kom Anutuñâ mam okñanği kamân ñain gok zengâren nep tuugip, zorat den sinği dâzângom nanğip.

Paulo zâk zengât den nângip.

²⁰ Paulonjâ den sinği dâzângom nanği nângâm Anutu sâmbâlp kwâkñanğamñâ itâ sâmbâ dukuwe, "Bukuniñâ Paulo, nângat. Yuda a donjeb patâ Yesugât kâmut op ândie. Zen aksik Mosegât gurumin den lum kâtigie. ²¹ Gâgât den itâ gâi nângâme, 'Yuda a hân ñain âi ândie, zen Mosegât den birâbigât dâzângomop. Zen murarâpziñâ mân kwabâ kwatziñgâbigât dâzângomop. Sâkurâpniñanğât gurumin den, zo mân lubigât sâmap.' ²² Kamân ziren Yuda anjâ gâgât yatâ nângâme, gât ko dap utnat?

Gâ Yerusalem kamânân gaat, zorat sinği nângâm nanğâbi. Nângamñâ mindubi. ²³ Gât ko nen den ñai dâgogindâ zo upan. Nengâren a kimembut ândie. Zen Anutu mâtenjan den sâmbâ kâtigem kâukziñ mân mânângât ândime. ²⁴ Oi gâ zengâren târokwatgigindâ sii nalem kwâlâna om kâukziñ mânângâtpi. Gâ yatâ otna a ambân zen gek itâ nângâbi, 'Zâkkât den nângâwen, zo bon buñâ. Zâk gurumin den lum ândimop.' ²⁵ Hân ñain goknjâ zinjâ Yesugât kâmut urâwe, zengât den itâ sâwen, 'Zen nalem bem lopiogât sinği sâne mân nimbi. Zuu gilâm sot zuu gilâmziñoot mân nibi. Ap ambin, zet mân birâyangâbabot.' Zo yatâ sâmbâ kâtigiwen."

²⁶ Yatâ sâne Paulo zâk dinziñâ nângâm a kimembut zengâren târokwâip. Hañsâi too sanğonjâ tirik namin zâiwe. Sâkziñ kubikanğâm Anutugât sinği nalem pânâmbâ utnetâ Paulonjâ tirik namâ galem a zorat dukuip.

Paulonjâ tirik namin zari gâsuwe.

²⁷ Nep mâme ñai âkââkñan Paulonjâ tirik namin zâi tâi Asia hânân gâbâ Yuda a nâmbutnjâ zinjâ zâk ekñâ a aksik kâsa okñanğânâmbâ sâmbâ gâsuwe. ²⁸ Gâsumñâ den kâtikñâ sâmbâ sâwe, "O Isirae a, ga betniñan minek. A zirân hânñâ hânñâ ândim Yuda a kâsa otningâmñâ Mosegât den sot tirik namâ zorat mem gei kwâkwat den sâmbâ dâzângomop. Oi tirik namâniñan Grik a diiziniñ zâine mân dâp uap." ²⁹ Paulo zâk

Epeso kamânân goknjâ Toropimo, Yuda a buñ, zâk sot kamânân âim gâitâ ekñâ zorat sarâ itâ sâwe, "Paulonjâ tirik namin diim zâim geip."

³⁰⁻³¹ Paulo zâk yatâ oip sâne kamân mâirâp zinjâ aksik umziñ bâliñ oi zaatnjâ mindum gawe. Oi a nâmbutnjandâ Paulo gâsum diimñâ tirik namin gâbâ âkñan giwe. Diim gine mâtâp doonguwe. Paulo gâsumñâ kune mumbapkât utne sinği zo Roma kâwali a galem zâkkâren ari itâ nângip, "Yerusalem a zen aksik kâsa gâsâyague." ³² Den yatâ nângâmñâ zorânjak kâwali a galem patânâ arâpñâ sâtnjâ sot yen gâsuziniñ sârârâk kârâm âiwe.

Oi Yuda a zen Paulo kom tatne kâwali a galem patâ sot kâwali a, zen gane zinjâ birâwe. ³³ Oi kâwali a galem patânâ ga Paulo bitziñan gâbâ betziñan mem sâi tâk kâtikñandâ saawe. Oi Paulogât topñâ sot kut ñai ñai oip, zorat mâsikâzingip. ³⁴ Mâsikâzingi a ambân zen den ñai sâne nâmbutnjandâ den lanğul sâwe. Yatâ sâne den zo top mân nângâm sâi kâwali a zinjâ gâsu diim namâziñan âiwe. ³⁵ Oi Paulo tîregân gâi a donjeb patâ zinjâ mindum mâtâp doonguwe. Doongune kâwali a zinjâ Paulo gâsum bitziñ kwâkñanâk mem namin zâiwe. ³⁶ A aksik patâ molizingâm gam den yu kambân sâmbâ itâ sâwe, "A zo kune buñ oik."

³⁷ Paulo diim namin baginâ sâne Paulonjâ kâwali a galem dukum sâip, "Nângânina den ñai dâgobâ." Sâi kâwali a galemñâ sâip, "Gâ dap op Grik denân sat?" ³⁸ Mârumâk Aigita a ñainjâ a kutâ kunat sâmbâ a 4 tausen diiziniñ hân a mân ândiândiñan âiwe. Gâ a zo mo ñai?" ³⁹ Yatâ sâmbâ mâsiki Paulonjâ itâ sâip, "Nâ Yuda a. Kilikia hânân Taso kamân patâ, zo goknjâ. Gâ nângânina den ñai dâzângobâ." ⁴⁰ Oi nângâninği Paulo zâk tîregân kin a den hirinçânibigât bikñandâ dâp oi zen hirinçâne Yuda ziiñ denân itâ sâmbâ dâzângoip.

22

Paulonjâ Yuda a Yerusalem kamânân den dâzângoip.

(Apo 9:3-19; 26:12-18)

¹ "Bukurâpnâ sot patârâpnâ, nâ den sa nângânek." ² Paulo zâk yatâ sâmbâ Yuda a ziiñ denân dâzângoip hirinçâm den mân sâmbâ tarâwe. ³ Oi târokwap dâzângoip, "Nâ Yuda a. Kilikia hânân Taso kamânân muyagewan. Oi kamân ziren ga ekip namin ândim lâmbârâwan. A patâ Gamalie, zâkkât um topñan ândia sâkurâpniñanğât gurumin den zo kwâkâm nigi nângâwan. Oi zen itârânğ ue, zo yatik nâ Anutugât gurumin den kâtigem lum ândiwan. ⁴ Oi Yesugât kâmut zi buñ upi sâmbâ nâ kâsa

otzingâm a sot ambân aksik saazingâm tâk namin zâmbam ândiwan. ⁵ Tirik namâ galem a patâ sot a sâtjâ, zen nâgât topnâ âlip nânge. Zen bukurâpnij Damasiko kamânân ândime, zengât ekap kulemgum nine itâ sâmb âiwan, 'Ândi a ambân Yesu nângâm pâlâtâj kwapme, zen gâsuzingâm diizingâm Yerusalem kamânân ga hâuñj sâknam ziñgâbi.'

⁶ Yatâ sâmb mâtâbân âim mirâ bâkjan oi Damasiko mâte ua sumbemân gâbâ kârâp âsaknjâ patâ nâgâren âsageip. ⁷ Âsagei hânân gei zemñj den itâ muyagei nângâwan, 'Saulo, Saulo, gâ wangât nom ândimat?' ⁸ Oi nânj âsâwan, 'Kembu, gâ nâi?' Sa itâ dâtnogip, 'Gâ nom ândimat. Nâ Yesu Nasarete goknjâ.' ⁹ A nâ sot ândiwe, zen kârâp âsaknjik igâwe. Den ko mân nângâm kwâtâtiwe. ¹⁰ Oi nânj âsâwan, 'Kembu, Nâ dap upatkât sat?' Sa Kembuñj itâ sâmb dâtnogip, 'Zaat Damasiko kamânân âiban. Zoren âina a nâinjâ nep tuubangât dâgobap.' ¹¹ Oi kârâp âsaknjâ patâgât sinnâ bâpsâipkât eksandâ nâtâtiksâi bukurâpnâ zen bitnan gâsunine Damasiko kamânân âiwen.

¹² Kamân zoren a nâi ândeip, kutnjâ Anania. Zâknjâ gurumin den lum ândeip. Yuda a zoren ândiwe, zen zâkkât nângâne a âlipñj oip. ¹³ A zorâj nâgâren ga itâ sâmb dâtnogip. 'Bukunâ Saulo, gâ sinjgâ ânângârik.' Sâi zorenâk sinnâ ânângâri egâwan. ¹⁴ Oi den itâ sâmb dâtnogip, 'Sâkurâpnijangât Anutu, zâk mârumbâ zâkkât nepñj tuubangât gâsum sâlâppogip. Gâ Anutugât kore mâman a târârak Yesu ikpangât sot diñj nângâbangât sâip. ¹⁵ Gâ kut nâi egin sot zâkkât sinji den, zo a ambân aksik dâzângoban. ¹⁶ Oi zi wangât mambât yen ândiat? Gâ zaat Yesu bimbi kwâkñangâna too sângongiga Yesunâ tosgâ gulipkubap.' ¹⁷ Yatâ opñj mâik nâi tap nângâm ko Yerusalem kamânân âburem gam tirik namin zâim ninâu sâmb umanân Yesu egâwan. ¹⁸ Eksa itâ dâtnogip, 'Kamân zirat a, zen gâgât lâuyân gâbâ nâgât den sinji nângâm birâbi. Zorat gâ kek Yerusalem kâmân birâm âi.' ¹⁹ Sâi nâ den hâuñj itâ dukuwan, 'Kembu, nâ arâpkâ mâpâmâpâse namin muyageizingâm gâsuzingâm zângom tâk namin zâmbam ândiwan. Oi zo kamân zirat mariñj âlip nânge. ²⁰ Oi gâgât den sâsâj a Setepano kunam hâmbâziñ kwâkâm kinnâ topñjan pamñj kune nânga âlip oip. Oi nâ zengât hâmbâ galem orâwan. Oi zo kamân zirat a ambân nângâm nangegât gâgât sinji âlip dâzângobat.' ²¹ Yatâ sa Kembuñj itâ dâtnogip, 'Gâ zaat kubikangâna hân nâin gok zengâren sângongoga âiban.'''

Paulo tâknjâ lapitnâ sâmb birâwe.

²² A zen kindap kwap Paulonâ hân nâin goknjâ ziñj Anutugât sinji upigât sâi nângâne mân dâp oi den yu kambâj sâmb itâ sâwe, "A zo kune moik. A yatâ zo zâk ândei mân dâp upap." ²³ A ziñj zo yatâ sâmb yu kambâj hâmbâziñ kwâkâm suundum sot mâpot pane zâim geip. ²⁴ Kâwali a galem patâñj sâi arâpnâ Paulo diim namâ kâligen zâiwe. Oi zoren a zen wangât den donjep se sâmnj zorat topñj sâmb muyagei nângânat sâmb tâknjâ lapitpigât sâmb ziñjip. ²⁵ Oi zen tâknjâ lapitnamñj inzutñj saane ko Paulonâ a sâtñjâziñj itâ sâmb mâsikip, "Zen dâp yatâ Roma a diñj mân nângâmñj tâknjâ lapitne dâp upap?"

²⁶ Yatâ sâi a sâtñjâziñjandâ patâgâren âi dukum sâip, "Dap utnat? A zi Roma a bonñj." ²⁷ Sâi kâwali a zengât galem a patâ, zâknjâ Paulogâren âi mâsikâm sâip, "Gâ sâ. Gâ perâkñak Roma a?" Sâi Paulonâ sâip, "Zo perâkñak." ²⁸ Sâi Galem a patâñj itâ sâip, "Nâ a yenñandâ kât donjep pamñj Roma a orâwan." Sâi ko Paulonâ sâip, "Nâ âsaâsaginâ Roma a." ²⁹ Yatâ sâi Paulo lapitnam urâwe, zo birâwe. Oi kâwali a zengât galem a patâ, zâk den zo nângâm wangât yatâ uan sâmb pârâkpm kenjât oip.

³⁰ Hânjâ kâwali a zengât galem a patâ, zâknjâ Yuda a wangât sâmb Paulo nângâm bâliñ kwâkñangge sâmb zorat topñj nângâbat sâmb tirik namâ galem a patâ sot a sâtñjâ sâi aksik mindunetâ Paulo tâknjâ olañ diim gâi minduminduyân pâip.

23

Paulo zâk a sâtñjâ zengât minduminduyân den sâip.

¹ Paulo zâk a sâtñjâ sen tâpâk ziñjit itâ sâmb dâzângoi, "A bukurâpnâ, Anutugât mâtenjan târârak ândim gâwan. Anunnangât mân opman." ² Yatâ sâi ko tirik namâ galem a patâ Anania, zâknjâ a ziñj lâunjan kumbigât sâip. ³ Sâi Paulonâ itâ sâmb dukuip, "Sâkkâ ko tobat âlipñj. Umgâ ko bâliñj. Gâ Anutunâ gobap. Gâ Mosegât gurumin den lum nâgâren den kubikkubik tuubam sat. Ka Mosegât gurumin den kom nobigât dâzânguat." ⁴ Yatâ sâi a kirâwe, zen Paulo itâ sâmb dukuwe, "Gâ wangât Anutugât tirik namâ galem a patâ zo sâmb bâliñ kwâkñanggat?" ⁵ Sâne Paulonâ itâ dâzângoi, "Bukurâp, zâk a patâ ândiap, zo mân nângâm den zo san. Kembugât ekabân den nâi itâ kulemguwe, 'Gâ a ambân zengât galem a mân sâmb bâliñ kwâkñanggâban.' Nâ den zo nângâman."

⁶ Oi a sâtñjâ kâmut tarâwe, zen nâmbutñjâ Sadukaio a ândiwe. Nâmbutñjâ ko Parisaio a ândiwe. Paulo zâk zo ek nângâm den mem zâi pam itâ sâmb dâzângoi, "A bukurâpnâ, nâ Parisaio a. Sâkurâpnâ zen Parisaio a

ândiwe. Parisaio a nen momnâ zaatnat sâmen. Momnâ zaatzaatnâ, den zo luman, gât ko denân nâbanse.”

⁷ Den yatâ sâi Parisaio a sot Sadukaio a, zen den sâm kwâkâyangâne kâsâp muyageip. ⁸ Sadukaio a zen mumunjan gâbâ zaatzaat sot sumbem a sot um dâp zo mân ziap sâmarâwe. Ka Parisaio a zen kut nâi nâi zorat nângâne bon opmap. ⁹ Oi zorat minduminduziñan den sârek patâ âraguwe. Yatâ opnâ Parisaio a zengât kâmurân gâbâ Kembugât gurumin den galem a nâmbutnâ zen zaatnâ den kârâpnoot itâ sâwe, “Nen a zi egnâd tosarñ buñ uap. Sumbem a mo a tabânâ zinjâ den dukuwe oi ko dap sânat?”

¹⁰ Oi den kârâpnoot âragunetâ kâwali a galem a patâ zâk Paulo kumbegât keñgât op sâi arâpnâ kâmut zinjâ geim Paulo osetziñan gâbâ gâsum diim namâziñan zâiwe.

¹¹ Njâtik zoren Kembunâ muyagem Paulo gootjan kin itâ sâip, “Gâ mân keñgât ot. Ziren Yerusalem kamânân nâgât den sinji sâm muyagiati, zo yatik Roma kamânân sâm muyagiban.”

Yuda a nâmbutnâ Paulo kunam sâwe.

¹² Hansâi Yuda a nâmbutjandâ den itâ sâm saawe, “Nen nalem birâm yenâk ândinat. Paulo kom ko nem ândinat.” Yatâ sâm Anutu mâtenjan den zo sâm kâtigiwe. ¹³ A tenjâziñ 40 yatâ zorân den zo sâwe. ¹⁴ A zo zengâren gâbâ nâmbutjandâ tirik namâ galem a patâgâren âim itâ sâwe, “Nen nalem birâm ândimnâ Paulo kom nalem ninatkât sâm kâtigien. ¹⁵ Zorat gâ sot a sâtñâ zen kâwali a patâgâren den itâ pane âibap, ‘Gâ kâtepi sângonguna gâi zâkkât diñâ sâm kubiknat.’ Oi dinziñâ nângâm Paulo sângongoi mâtâbân gâi kunat.”

Paulo biitjandâ kâmbamgât den sâm muyageip.

¹⁶⁻¹⁷ Oi Paulogât biitjandâ kâmbamgât den zo nângip. Nângâmñâ kâwali a zengât namin bagim aninjâ dukui. Dukuî ko Paulonâ kâwali a zengât a sâtñâ nâi konsâm itâ dukui, “Gâ kâtepi zi kâwali a patâgâren diim âina den nâi dukubap.” ¹⁸ Sâi a zorân katepi zo diim patângâgâren âim itâ dukui, “A tâk namin taap, kutñâ Paulo, zâknâ noonsâm dâtnogi katepi zi diim gaan. Katepi zirân den nâi dâgobap.” ¹⁹ Yatâ sâm dukui kâwali a galem patâñâ katepi bikñan gâsum diim ginñan âim mâsikâm sâip, “Den dap dâtnoban?” ²⁰ Mâsiki katepnâ itâ sâm dukui, “Yuda a zen gâgâren den pane gâbapkât den saage. Mukan Paulo minduminduziñan diim âine topñâ sâm muyagibapkât dâgobi. ²¹ Dâgone dinziñâ mân nângâban. A 40 yatâ zorân Paulo kunam se. Zen nalem birâm ândim Paulo kom nalem ninatkât se. Oi zen Paulo kunam mâtâbân mambât te.” ²² Katepi zorân den

yatâ sâi kâwali a galemñâ den itâ sâm sângongoi, “Gâ den dâtnogat, zo a nâi mânâk dâzângoban.”

Kâwali a zinjâ Paulo Kaisarea kamânân diim âiwe.

²³ Oi kâwali a galem a patâñâ kâwali a sâtñâ zagât diizikâm itâ sâm dâzâkoip, “Zet sâitâ kâwali a ki mâtâp âiâinjâ 2 handeret sot kâwali a bâu biosi kwâkñan âiâinjâ 70 sot lingip kâlâu a 2 handeret zorânâ kubikanğâm njâtikât narâk nâmburân kimembut, narâk zoren Kaisarea kamânân âibi. ²⁴ Oi Paulogât bâu biosi nâi kwâkñan tâpapkât kubikpi. Oi mulunâk galem okñanğâm Roma a kutâ Pelikigâren diim âibi.”

²⁵ Oi Kâwali a galem a patâñâ Pelikigât ekap nâi itâ kulemgoip,

²⁶ “Klaudio Lisia, nânâ a kutâ âlipñânâ Peliki, gâgât ekap zi kulemgan.

²⁷ Kâwali a zinjâ a nâi diim ge. Zo Yuda a zinjâ kune mumbam oi a zo Roma a nângâmñâ sa kâwali anâ sot âimñâ bitziñan gâbâ mâkâwen. ²⁸ Oi denân parâwe, zorat topñâ nângâbat sâm a sâtñâ minduminduyân diim âiwan. ²⁹ Diim âim ziñanğât gurumin den sâne itâ nângâwan. Kut nâi nâi oip, zorân kâmbam mo tâk namin tâtat, zorat dâp mân uap. ³⁰ Oi a nâmbutnâ zinjâ Paulo sipkum kunam utne gâgâren sângogua gaap. Oi den sâkñanâk sâme, zen sângonzângua gâgâren gam diñâ dâgobi.”

Ekap yatâ zo kulemgan kâwali arâpnâ zingâm mem âibigât sâip.

³¹ Oi Kâwali a zen patâgât den lumñâ njâtigân Paulo diim âim Antipatri kamânân takâwe. ³² Hansâi kâwali a nâmbutnâ kamânziñan puriksâne kâwali a biosi kwâkñan tâtat ziinjik diim âim Kaisarea kamânân takâwe. ³³ Takâm a kutâ ekap pindâm Paulo yatik bikñan parâwe. ³⁴ A kutâñâ ekap zo sâlâpkum Paulogât hân topñanğât mâsikip. Zâk Kilikia hânân gokñâ nângâm itâ sâip, ³⁵ “A denân gâbanse, zen gane narâk zoren den kubiknat.” Yatâ sâm kâwali a zengât bitziñan pâi diim Herodegât den kubikkubik namin pam galem urâwe.

24

Yuda a Kaisarea kamânân Paulogât den sâgânâk sâwe.

¹ Sirâm bânâmbut âki tirik namâ galem a patâ Anania, zâk sot galem a nâmbutnâ sot a nâi kutñâ Teatulo, zen Kaisarea kamânân geim Paulogât den sânam Roma a kutâgâren âiwe. ² Âine a kutâñâ sâi Paulo diim gane Teatulonâ Paulo tosarñanğât den itâ sâm muyageip, “A kutâ âlipñâ Peliki,

gå âlip galem otningâna lumbeŋ ândimen. Oi Yuda a kâmut nen zi betniŋan mena ândiândi âlip ândien. ³ Gâ kâmân dâp âlip galem otningâmat, zorat nângindâ âlip opmap.

⁴ Oi den sa kêrep opapkât nângânina den pânkânok dâgobâ. ⁵ A zirat nângindâ bâliŋ opmap. Yuda a hânŋâ hânŋâ den dâzângom um gulip kwatziŋgâmaq. A zo Nasarete goknâ sarâ agât arâpnâ, zengât a sâtnâ ândiap. ⁶ Zâknâ tirik namin âim mem bâliŋ kwapâ sâi gâsuwen. ⁷ Niŋŋâ gurumin den lum kubiknam oindâ Kawali a galemŋâ Lisia, zâk sot arâpnâ ga diim âiwe. ⁸ Oi denân parâwen, nen gâgâren gânatkât sâip. Oi nen den dâgogen, zorat gikak mâsikâm topnâ nângâban.”

⁹ Den yatâ sâi Yuda a ziŋâ beknan mem zorik sâwe.

Paulonâ Peliki mâteŋan den torenŋâ sâip.

¹⁰ Oi Pelikiŋâ biknâ dâp oi Paulonâ itâ sâip. “Gâ Yuda nengât hân ziren a kutâ op narâk kêrep ândim gâin, zorat umâlibân den sâbat. ¹¹ Nâ Yerusalem kamânân Anutu mâpâsibam op zâim ândia sirâm kiin zagât uap. Den zorat um zagât op a zi mâsikâziŋgâna dâgonek. ¹² Nâ tirik namin mo mâpâmâpâse namin mo sombemân a ambân zen sot sârek den mân âragoindâ niŋgirâwe. ¹³ Oi a zirâŋâ den se, zorât bonŋâ mân tirâpgobi.

¹⁴ Oi nâi dâgoga nângâ. Mâtâp unjaknâ birâme, zorik ândim sâkurâpnâ zengât Anutu mâpâseman. Ka Mosegât gurumin den sot Propete zengât den kulemguwe, zorat nânga bonŋâ opmap. ¹⁵ Oi gâtâm Anutuŋâ a orot mâmeziŋ bâliŋ sot âlipnâ, nen mumuŋan gâbâ mânginiŋgi zaatnat, zo nângâm ândime. Zo yatik nâ nângâm ândiman. ¹⁶ Yatâ opnâ galem oranjâm ândim Anutu sot a zengât mâteziŋan arjun mân op ândiman.

¹⁷ Yatâ op hân kêrebân ândim bukurâpnangât kât mem Yerusalem kamânân gâwan. ¹⁸ Kât zo mem gam tirik namin zâim kubikangâm ta muyageniwe. Zoren a kâmurân mo kwamit patâ, zoren mân tarâwan. ¹⁹ Asia hânân gâbâ Yuda a nâmbutnâ zen tarâwe. Oi a zo ziŋâ nâgât tosa nânge oi ko gâgât mâtegan ga sâm muyaginek. ²⁰ Mo a sâtnâ mindumunduyân nâŋâ den sa tosa nâi muyagiwe oi ko a zi ziŋâ gâgât mâtegan sapsunek. ²¹ Nâ a mindumunduyân den kânok sâwan. Zo nângâne mân dâp oip. Zo ko den kâtik sâm itâ sâwan. Mom zaatzaatnâ den zo sâman, zorat nâmbutnândâ denân nâbanetâ kinzan.”

²² Paulonâ den yatâ sâi ko Roma a kutâ Peliki, zâk Paulogât den zo mân sâm

kwâkâm biri zeip. Wangât, zâk mâtâp unjaknâ zorat den singi nângip, zorat itâ dâzângoip, “Kâwali a galem a Lisianâ Yerusalem kamânân gâbâ gâi ko zengât den sâm kwâkâbat.” ²³ Yatâ sâmnâ kâwali a sâtnâ itâ sâm dukuip, “Gâ sâne arâpkâ zen Paulo galem op kâsa mân oknangâbi. Bukurâpnâ, zen kut nâi nâi mem ga pindânam utne mâtâp mân doongubi.”

Paulo zâk kendon patâ zâgât tâk namin tâip.

²⁴ Sirâm nâmbutnâ zo tapnâ Peliki zâk ambinnâ, Yuda goknâ, kutnâ Durusila, zâk sot tapnâ Paulo sâi gâm Kristo Yesu nângâm pâlâtâŋ kwâkwatnangât dâzâkoip. ²⁵ Oi Paulonâ târârak ândiândiŋ sot âknâlegât kendon ândiândiŋ sot hâuŋâ mimiŋangât narâknâ, zorat den sâi Pelikiŋâ kenŋât opnâ Paulo itâ sâm dukuip, “Âlip âi ândina nengât kabâ nâi muyagei ko sa gâban.” ²⁶ A kutâ zo Paulo kât nibap sâm narâk dâp sâi gâi zâk sot den den op ândeip. ²⁷ Oi kendon zagât âki a kutâ nâi kutnâ Porikio Pesto, zâk Peliki hâukwâip. Oi Peliki zâk Yuda a ambân umziŋ âlip upapkât Paulo tâk naminâk birânjangâm arip.

25

Yuda a zen Pestogâren ga Paulogât den sâwe.

¹ Pestonâ nep zo mem sirâm karâmbut tap Kaisarea kamânân gâbâ Yerusalem kamânân zarip. ² Zai taki tirik namâ galem a sot Yuda a zâizâin, zen zâkkâren gamnâ Paulogât den dukuwe. ³ Zâk nângâziŋgâm sâi Paulo Yerusalem zâibapkât sâwe. (Oi zen ziŋŋak mâtâbân Paulo tik tap kunat sâm, sâm kâtâŋ urâwe.) ⁴ Sânetâ Pestonâ itâ sâm dâzângoip, “Paulo zâk Kaisarea kamânân tâk namin taap. Oi zoren âburem geibâman. ⁵ Paulogât tosa sânam zengâren gâbâ a sâtnâ, ziŋâ nâ sot ârandâŋ geimnâ sâbi.”

⁶ Yatâ sâmnâ sirâm nâmburân karâmbut mo bâzaqât yatâ zo Yerusalem kamânân tap ko Kaisarea kamânân giarip. Zoren taki mirâ haŋsâi den sâsâŋ namin zâimnâ sâi Paulo diim zâiwe. ⁷ Paulonâ zari Yuda a Yerusalem kamânân gâbâ gawe, zen haamgunnâ tosanangât opnâ den donbep sâm kirâwe. Den sâwe, zorat bonŋâ nâi mân muyageip. ⁸ Sâne Paulonâ dinziŋâ mem gem itâ sâip, “Yuda a zengât gurumin den sot tirik namâ sot Roma a kutâ patâ, zen mân sâm bâliŋ kwatziŋgâman.”

⁹ Sâi Pestonâ Yuda a umziŋ âlip upapkât Paulo mâsikâm sâip, “Gâ dap nângat? Gâ diigim Yerusalem kamânân zâim zoren dingâ sâm kwâkâbâ?”

¹⁰ Sâi Paulonâ itâ sâm dukuip, “Buŋâ. Nâgât den ziren sâm kwâkâban. Roma

a kutâ patâ Sisagât namâ zi. Gâ gikâk nâgât topnâ nângat. Nâ Yuda a mân bâliņ otziņgâwan. ¹¹ Nâ tosa patâ muyagem sâi ko nobâ sâna sâknâ mân angân kârâbam. Zen nâgât sâknânk se, gât ko zengât bitziņan mân nâbanban. Zorat Roma a kutâ patâ Sisa dinnâ sâm kwâkâbapkât san.” ¹² Yatâ sâi Pesto sot arâpnâ zen mindum den âragumņâ Pestonâ Paulo itâ sâm dukuip,

“A kutâ patâgât sat, zorat a kutâ patâgâren âiban.”

A kutâ Agripanâ Pestogâren gâi Paulogât den dukuip.

¹³⁻¹⁴ Sirâm nâmbutņâ âki a kutâ Agripa sot ponâņâ Beanike zet Kaisarea kamânân geim Pesto buku okņangâm sirâm nâmbutņâ zâk sot tâtat mâme oitâ Pestonâ Paulogât den siņgi a kutâ itâ sâm dukuip, “Pelikiņâ tâk namâņan a nâi pam ari zi taap. ¹⁵ Oi nâ Yerusalem kamânân zariandâ Yuda a zengât tirik namâ galem a sot a zâizâiņ zen nâgâren mindumņâ a zo kua mumbapkât sâwe. ¹⁶ Oi nâ den torenņâ itâ sâm dâzângowan, ‘Roma a nen dengârâk op a kâmbamân mân zâmbanmen. Oi nen itâ upmen. A toren toren minduziņgindâ torengoot sâi torengoot sâi yatâ sâme.’

¹⁷ Yatâ dâzângua zen gane haņsâi den namin zâim Paulo sot Yuda a minduziņgâwan. ¹⁸⁻¹⁹ Oi Yuda a ziņâ zâkkât bâliņâ nâi sâbi sa ko zen Yuda a ziņangât gurumîn den, zorat âraqwârâgu urâwe. Oi a mumuņâ nâi Yesu, zâkkât den mem ândiwe. A zorat Paulonâ itâ sâmap, ‘Zâk zaat ândiap.’ ²⁰ Nâ den zorat kwakņâ Paulo Yerusalem kamânân zariņ dâi sâm kwâkâbatkât dukuwan. ²¹ Dukua Paulo zâk Roma a kutâ patâņâ diņâ kwâkâbapkât sâip. Oi Roma a kutâgâren âibapkât tâk namin mambât ândiap.” ²² Pestonâ yatâ sâm dukui Agripanâ sâip, “Nâ a zorat diņâ nangâbatkât otnigap.” Sâi Pestonâ itâ sâip, “Âlip. Mukan diņâ nângâban.”

Paulonâ a kutâ Agripagât mâtenjan kirip.

²³ Mirâ haņsâi Agripa sot Beanike zet a kutâ neulezikņoot den namin zâiwet. Oi kâwali a patâ sot kamân zorat a zâizâiņ, zen molizikâne ârândâņ zâiwe. Zâinetâ Pestonâ sâi Paulo diim zâiwe. ²⁴ Diim zâine Pestonâ den itâ sâip, “A kutâ Agripa sot a nen sot zi te, zen dâzângua nângânek. A kinzap, zirat opņâ Yuda a pisuk Yerusalem kamânân sot ziren, zen zâkkât tosgât den sâm den kwamit patâ itâ sâwe, ‘Zâkņâ ândeï mân dâp upap.’ ²⁵ Zen yatâ sâwe. Nâ ko tosaņâ kârua kâmbangât siņgi mân uap. Oi Roma a kutâ patâgât sâipkât zâkkâren sângongua âibap. ²⁶ Oi zâkkât tosa mân muyagemņâ

a kutâ patâgât ekap kulemgubâ sâm kwaksan. Zorat a zi, zengâren sot a kutâ Agripa, gâgât mâtegan ga kinzap. Oi zâkkât topņâ sâi nângindâ diņâ ekabân kulemguaandâ âibap.

²⁷ Nâ tâk namâ a nâi tosaņangât den mân kulemgum yenâk Roma kamânân sângongua ari mân dâp upap.”

26

Paulonâ Agripa sot Pesto, zekât mâteziņkan den sâip.

(Apo 9:3-19; 22:6-16)

¹ Agripanâ Paulo itâ sâm dukuip, “Gikak topkâ sâna nângânâ.” Sâi Paulonâ bikņâ pamņâ den itâ sâm dâzângoip, ² “Yuda a ziņâ denân nâbanse, zorat torenņâ a kutâ Agripa mâtegan sâbatkât umnâ âlip uap. ³ Gâņâ Yuda a neņgât orot mâmeniņâ sot kut nâi nâi upmen, zo topņâ nângâm nangat. Nângânina den siņgi kârep patâ sa mân âkon upan.

⁴ Nâ katepnan gâbâ Yerusalem kamânân bukurâpnâ osetziņan ândia orot mâmenâ zo ek nângâwe. ⁵ Zen nâgât topnâ ek nangâweņâ mân se. Nâ Parisaio a zengât oserân ândim lâmbarâwan. Sâkurâpniņ zengât gurumîn den zo lum ândim kâtigewan. ⁶ Nâ tâk namin zeman, zo nâigât buņâ. Anutuņâ âse sâkurâpniņâ zengât den nâi sâm kâtigeip. Den zo itâ. Nen ândim momņâ zaatnat. ⁷ Den zo bonņâ upapkât Isirae a kâmut kiin zagât, zen nâtik sirâm sâm ândime. Nâ den zorat op nângâm ândia Yuda a ziņâ denân nâbarâwe. ⁸ Anutuņâ a mumuņâ mângziņgâmap. Zen wangât zo nângâne mân orotņâ yatâ uap?

⁹ Nâ mârumņan itâ nângâm ândiwan. Yesu, Nasarete gokņâ sot arâpnâ kâsa otziņgâm sa buj upigât nepnâ tuum ândiwan. ¹⁰ Yerusalem kamânân nep zo tuum ândim Yesugât a doņbep tâk namin zâmbam ândiwan. Tirik namâ galem a patâ, ziņâ kâmbam sot tâk namin zâmbanbatkât nep diņ sâm nine ândiwan. A zângonatkât den sâne den zo tângum sâmarâwan. ¹¹ Yuda a zengât mâpâmâpâse namâ dâp a ambân Yesugât kutņâ sâm bâliņan kwapiņgât zângom sâknam zingâm gâwan. Oi nâ um kâlak otziņgâm hân nâin nâin âi zângom sâknam zingâm gâwan.

¹² Yatâ ua tirik namâ galem a patâ ziņâ nep zo nine Damasiko kamânân âiwan. ¹³ Mâtâbân aria mirâ bâkņan oi sumbemân gâbâ kârâp âsakņâ âsagem gem nâ sot bukurâpnâ âsageniņip. O a kutânâ, mirâsiņ zerâmap, zo tobat nâi. Zi âsakņâ patâ, mirâsiņ zo walip. ¹⁴ Yatâ muyagei nen hânân gei zeindâ Yuda denân den nâi itâ nângâwan, ‘O Saulo, Saulo, gâ wangât nom ândiat? A nâiņâ wâuņâ dumunân

pam diim âibam oi hârânsâm tâpap zo ko sâknam nângâbap. Zo yatâ sâknam nângâm ândiat.¹⁵ Oi nânâ itâ sâwan, 'Kembu, gâ nâi?' Sa itâ dâtnogip, 'Nom ândimat. Nâ Yesu.¹⁶ Gâ zaat kinan. Nâ kore anâ gâsum sâlâpgobam muyagegigan. Kut nâi nâi eksat sot kut nâi nâi gâtâm tirâppobat, zorat singi a ambân dâzângom ândiban.¹⁷ Nâ Yuda a zengât bitziñan sot hân nâi a zengât bitziñan gâbâ mâkâgim ândibat.¹⁸ Nâ sângongoga zengâren âi singi âlipñangât nep tuuna umziñ âburibap. Zen nâtâtik ek birâm âsakñan bagibi. Sataññâ zaaziñgi ândie, zo birâñangâm Anutugât a upi. Oi tosaziñ gulipkoi nângâm pâlâtân kwatniwe, zengât kâmurân bagim sumbengât singi upi. Zâk yatâ sâm dâtnogip.

¹⁹ A kutânâ Agripa, nâ sumbemân gâbâ den nângâwan, zo lum ândiwan.²⁰ Zo ko kândom Damasiko kamânân dâzângowan. Oi kamân zo birâm Yerusalem kamânân âim dâzângowan. Zobâ Yudaia kamânñâ kamânñâ âi dâzângowan. Oi hân nâin gokñâ, zengâren âi nep tuuga umziñ melânâ Anutu sot pâlâtân op târârak ândibigât dâzângowan.²¹ Yatâ op ândiwan, zorat Yuda a ziñâ tirik namîn gâsumim mumbatkât nowe.²² Oi Anutu zâk betnan mei singi âlip sâwanñâ sâm ândiman. Oi a zâizâinñâ sot giginâ zo dâp kânok dâzângom ândiman. Mârumpñan Mose sot Propete ziñâ bet a nâi muyagibapkât kânñan sâwe, zorik sâm ândian.²³ Den zo itâ. Kristo zâk sâknam nângâm mumbapkât sâsâñâ. Oi mumuñâ zengâren gâbâ kândom op zaatñâ zâkkât den zo Yuda sot hân nâin gok, zengât âsakñâ upap. Oi nâ den zo sâman."

²⁴ Paulonâ yatâ dâzângom tâi Pestonâ den kambânâ sâip, "Paulo, umgâ gulip oi den lañ sat? Ekap donbep sâlâpkum ândina umgâ gulip oip."²⁵ Sâi Paulonâ itâ sâm dukuip, "A kutâ âlipñânâ, nâ umnâ mân gulip oi san. Nâ den san, zo bonñâ sot târârakñâ.²⁶ Den san, zorat topñâ a kutanâ âlip nângap. Oi zâkkâren aksik dukum nângan. Kut nâi nâi zo tik mân muyageip, zorat a kutâ mân kwaksap.²⁷ A kutâ Agripâ, gâ Propete zengât den nângâna bon uap? Gâ nângâm kwâtâtiat. Zo nângan."

²⁸ Yatâ sâi Agripañâ Paulo itâ sâm dukuip, "Gâ sâna mân kârep oi Kristo a opam."

²⁹ Sâi Paulonâ itâ sâip, "Gâ sot a nâmbutñâ zi tap den zi sa nânge, zen Kembunâ betziñan mei nâ yatâ upigât san. Ka nâ tâk namîn saanine ândian, zorat mân san. Den singi âlipkât op san."

³⁰ Yatâ sâi a kutânâ Agripa sot Pesto sot Beanike sot a nâmbutñâ, zen zaat namîn gâbâ gem âiwe.³¹ Âi kinñâ âragum sâwe, "A zi kâbam mo tâk namâgât singi mân oip."

³² Sâne Agripañâ Pesto itâ dukuip, "A zi zâk Roma a kutâ patâ Sisanâ diñâ kwâkâbapkât mân sâip sâi ko gâ olañna âi yen ândibap."

27

Paulo diim Roma kamânân âinam wanggâyân zâiwe.

¹ Italia hânân âinatkat sâne Roma kâwali a sâtnjâ kutñâ Yulio, zâknâ Paulo sot tâk namâ a nâmbutñâ diiziñgi wanggâyân zâiwe. (Luka nâ zen sot âiwen.)² Wanggâ zo Adramitenñai kamânân gâbâ gâip. Zo Asia hân murukñan kamân tap arip, zoren âibapkât sâsâñ. Wanggâ zoren zâim Makedonia a nâi kutñâ Aristako, Tesalonike kamânân gok, zâk sot âiwen.³ Mirâ hañsâi Sidoñ kamânân takâm Yulionâ Paulo buku okñangâm nângangñi kamânân âimñâ bukurâpñoot nalem niwen.⁴ Oi zobâ arindâ pibânâ gam mem kâbakñei Kipiro hânân âim hân kândâtñan âiwen.⁵ Oi Kilikia sot Pampilia zengât saru mâtâp âimñâ Mila kamânân, Likia hânân takâwen.

⁶ Zoren wanggâ nâi tâip. Zo Alesandiria kamânân gâbâ gâip. Zorânâ Italia hânân âibam oi Kâwali anâ sâi zoren zâiwen.⁷ Zâimñâ mulun âim Kirido kamân gootñan takâwen. Oi Pibânâ mem kâbakñeniñgi kamân zo birâm Keret hânangem âiwen.⁸ Salimone kamân goot goot âim nep patâ tuum âimñâ Lasea kamân gootñan saru bikñâ nâi tâip, zoren takâwen. Kutñâ wanggâ tâtat âlip.

Paulogât den nângâm tâtâlim âiwe.

⁹ Saruyân narâk kârep arindâ Yuda zengât kendon narâknâ âki pibâ narâknâ mâte oip. Zorat Paulonâ girem den dâzângom sâip.¹⁰ "Bukurâp, zi dum âinatkat nânga âlip âinatkat dâp mân uap. Nen âinarân irâ sikumâk buñâ, nen ârândân wanggâ bâliñ oi sâruyân tâmbetagobemgât umnâ gwârâ uap."¹¹ Yatâ sâi kâwali a sâtnjâ Yulionâ Paulogât den birâm wanggâ mariñâ sot galem a, zekât dinzik lugip. Oi saru bikñâ zoren map pibâ gâi wanggânâ tâpapkât dâp mân oip.¹² A donbepñâ zorat Keret hânân saru bikñâ nâi kutñâ Poinike, zoren âi tâindâ pibâ narâk âki âinatkat sâwe. Saru bikñâ zoren pibâ patâ mân komap.

Saruyân geinam urâwe.

¹³ Oi pibâ bâbâlan mirâ toren gâbâ gâi umziñ âlip oi kela sâmbune kopgâi Keret hân nangâm âiwen.¹⁴⁻¹⁵ Âim tâindâ pibâ patâ yuaranâ ga mem kâbakñei hân zo birâm mâtâp tâpkoï osim birâwen.¹⁶ Yatâ opñâ hân nâi kutñâ Kaunda, zorat nangâmñan ârindâ bamîn zo saruyân

geibam oip. ¹⁷ Oi nep patâ tuum sâmbuindâ koptâip. Oi wangâ âbângubapkat tâk donbep kâpim saawen. Oi saruyân kât nâi kirip, kutnjâ Siritâ, zoren âibemgât pibâgât isen diingindâ gei pibânâ kom kâbaknei mâtâp gulip âiwen. ¹⁸ Pibâ imbanjâ kom zeipkât hanjsâi sikum mem pane saruyân giarip. ¹⁹ Sirâm karâmbunon wangâgât kut nâi nâi mem pane saruyân giarip. ²⁰ Sirâm nâmbutjan pibâ donbepnjâ koi mirâsiy sot sângelak mân muyagei eknjâ umniy kenngât oi tâmbetagonamen sâmbângâwen.

Paulonjâ um âlip kwatziyngip.

²¹ Oi a zen nalembirâm narâk kêrep yen ândine Paulonjâ osetziyan kin itâ sâmbâdzângoip, "Bukurâp, zen nâgât den nângâwe sâi ko Keret hânân ândibem. Oi sikum kut nâi nâi tâmbetkuwen, zo mân muyagebap. ²² Zen mân kenngât utnek. Anjâ mân buj utnat. Wangâ ko tâmbetagobap. ²³ Nâtigân Marinâ kutnjâ konsâm mâpâseman, Anutu, zâknjâ sumbem kore anjâ sângongui gem ga nâgâren muyagem itâ sâmbâdnogap, ²⁴ 'Paulo, gâ kenngât mân ot. Gâ Roma a kutâ patâgât mâtenjan takâ kinban. Oi itâ nângâ. Anutuñjâ gâ galem otgigi gâ sot a wangâyân te, zo mân tâmbetagobi.' ²⁵ Zorat bukurâp, zen umziy âlip oik. Nâ Anutugât um zagât mân opman. Nâ itâ nângan, 'Den tâdnogap, zo bon upap.' ²⁶ Wangânjâ hân nâin âi komnjâ âbângubap." ²⁷ Adria saruyân laj gulip ândim tâindâ ma sirâm kiin kimembut oi njâtik tânâmjan wangâ galem a ziñjâ hân gootjan gen sâmbângâwe. ²⁸ Yatâ nângâmñjâ tâk dâp pane saruyân giari kêrepnjâ a kânok yatâ oip. Oi mâik nâi âim du pane giari kêrepnjâ kiin bânâmbut yatâ oip. ²⁹ Oi kât kwâknjan zâibap sâmb kenngât op wangâ tipnan kela patâ kimembut saam pane giari mirâ hanjsâbapkat mambât tarâwe. ³⁰ Tapnjâ wangâ galem a zen kenngât op wangâ birâm âinam bamin mem pane saruyân giari den sarâ itâ sâwe, "Nen wangâ sângânjan kela yâmbât saanamen." ³¹ Yatâ utnam utne Paulonjâ kâwali a sâtnjâ sot arâpnjâ itâ sâmbâdzângoip, "Wangâ galem a zen âine nen saruyân geim nângânat." ³² Dâzângoip kâwali a zen bamingât tâknjâ mânângâtne saruyân giari birâwe.

³³ Mirâ hanjsâbapkat mambât tapnjâ Paulonjâ a aksik nalembirâm ninatkât itâ sâmbâdnângoip, "Zen umziy kenngât oi nalembirâm nem ândine sirâm kiin kimembut âkap. ³⁴ Gât ko nalembirâm nimbigât sa mân kwâkâbi. Nalembirâm nem ko kêrâknjan zâi ândibi. Sâkziy mân tâmbetagobi. Zen hâlâuyâk op ândibi." ³⁵ Yatâ sâi egindâ nalembirâm nâi memnjâ Anutugâren sâiwap sâmb namuj neip. ³⁶ Nei eknjâ umniy

bâbâlanjâ oi nen aksik nalembirâm niwen. ³⁷ A wangâyân tarâwen ko tenngâniy 276 yatâ zorânjâ tarâwen. ³⁸ Nen nalembirâm nem âkon opnjâ wangâ kâligen gâbâ nalembirâm mem pâindâ saruyân giari wangâ bâbâlanjâ op koptâip

Wangânjâ saru sâtnjan âbângoip.

³⁹ Mirâ hanjsâi hân nâi eknjâ kwagâwen. Wanij gien sâwen. Oi saru biknjâ nâi kâtnjâ buj eknjâ zorat sâtnjan zâinat sâmbirâwen. ⁴⁰ Galem a ziñjâ kelagât tâknjâ mânângâtne saruyân giari tâk olanjâ pibâgât isen nâi saane zarip. ⁴¹ Wangâ âimnjâ hân murukjan zâim wangâgât sângânjandâ hânân sum kâtiagei sarunjâ wangâ tipnan kom namunij. ⁴² Wangâ âbângoi kâwali a ziñjâ tâk nâma a zen âibegât zângonam sâwe. ⁴³ Patâziñandâ Paulogât op kwâkâziyngip. Oi sâi nâmbutjan saru lâbângum âiwe. ⁴⁴ Ka nâmbutnjâ omborjâ sot nak sâmbanjan kwâknjan âiwe. Zo yatâ opnjâ nen aksik saru sâtnjan takâm zâiwen.

28

A aksik Melite hânân zâiwe.

¹ Nen hâlâuyâk sagân zâimnjâ tâunan zo kutnjâ Melite sâne nângâwen. ² Hân mâirâp ziñjâ buku otningâm map paterjâ op zeikârâp sândum une sei nângâwen. ³ Paulonjâ kêrâp tâmbânjoot zo mem pâi sei kêrâp zorat umjan gâbâ mulum kâtik koptam Paulo sâlâpnjan zim kâtiagem kirip. ⁴ Oi kamân mâirâp zen zo eknjâ âragum sâwe, "A zi kâmbam a. Saruyân mân buj op koptam, zorat hâunjâ muyagebap." ⁵ Paulonjâ ko mulum zo kwititapkoik kêrâbân geim Paulo mân tâmbetkoip. ⁶ Yatâ oi hân mâirâp zen biknjâ lâmbatpam mo kek mumbap sâmb mambât ek tarâwe. Narâk kêrep ek tatne buj oi itâ nângâwe, "A zi ko bem lopio."

Paulonjâ a sisi mâsekziñjoot kubikziyngip.

⁷ Kamân ândiwen, zorat nângâmjan a kutâziy tâip, kutnjâ Popilio. Zâkkât mirâ kamân zo zeip. Oi a zorânjâ on galem otningi zâkkât mirin sirâm kêrâmbut ândiwen. ⁸ Zoren ândeindâ Popilio ibânjâ mâsek op sâk kêrâp taki umân bâba oip. Oi Paulonjâ nângâm mirin zâim biknjâ kâukjan pam ninâu sâmb kubikziyngip. ⁹ Yatâ oi hân zorat mâirâp zen a ambân mâsekziñjoot zen sinji nângâm ganetâ kubikziñgâmâip. ¹⁰ Oi zorat hâunjâ a zen umâlip op galem otningâne âinam oindâ mâtâpkât kut nâi nâi betniyan miwe.

Paulonjâ wangâ nâin zâim Roma kamânân arip.

¹¹ Hân zoren ândeindâ kâin kêrâmbut âki wangâ nâin zâiwen. Wangâ zo Alesandiria kamânân gok. Sângânjan lopio booboogât sobine kêrâwet. Nen

ândiwen, zoren wanğâ zoren tâi map pibâ narâk âki zâiwen. ¹² Âim Siraku kamânân takâm sirâm karâmbut tarâwen. ¹³ Zo birâm haamgum Region kamânân takâwen. Sirâm nâin mirâ toren gâbâ pibâ ga kâbakñeniñgi nâtik sirâm zagât âimñâ Puteoli kamânân takâwen. ¹⁴ Zoren takâm wanğâyân gâbâ gem gam Yesugât kâmut muyageziñgâm sirâm nâmburân zagât zen sot ândiwen. Oi zobâ Roma kamânân âiwen. ¹⁵ Yesugât kâmut Roma kamânân ândiwe, zen nenğât sinji nângâm Apio kamânân âine kândianğâwen. Oi nâmbutñâ mirâ karâmbut, zoren kândianğâwen. Oi Paulonğâ zinjgitñâ umâlep nângip.

Paulonğâ Yuda a den dâzânğoi.

¹⁶ Roma kamânân takâm a sâtñandâ sâi Paulo tâk namin mân parâwe. Kâwali a nâinğâ Paulo diim âi mirin pam galem oip. A nâmbutñâ ko tâk namin zâmbarâwe.

¹⁷ Zoren ândei sirâm karâmbut âki Paulonğâ sâi Yuda a sâtñâ zen gane itâ sâm dâzânğoi, “Bukurâpnâ, Nâ Yuda a bukurâpninğâ kwerâziñ mân sâwan. Sâkurâpninğâ zengât den mân kowan. Oi zen lañ Roma a zengât bitziñan nâbane Yerusalem kamânân tâk namin nâbarâwe. ¹⁸ Roma a zinjâ topnâ sâmnâ nobigât tosanâ kârum birâninam urâwe. ¹⁹ Ka Yuda a zen mân birâ nibigât kâtigine Roma a kutâ patânğâ dinnâ sâm kwâkâbapkat sâwan. Nâ Yuda a bukurâpnâ zengât um kâlak mân nângâwan. ²⁰ Oi nâ zorat zinjgitñâ zen sot den utnatkât sa ge. Isirae a nen momñâ zaatzaat den zo nângâm ândimen. Den zorat tâkñâ saanine ga ândian.”

²¹ Yatâ sâm dâzânğoi sâwe, “Ândiren Yuda hân topninğan ândie, zen gâgât den nâi mân kulemgum niñge. Zoren gâbâ a nâi mân gam sâm bâliñ kwatgigi nângâwen. ²² Zorat den mem ândiat, zo gikak sâna nângânatkât sen. Oi mâtâp uñakñâ zorat itâ nângâmên. Hân dâp a ambân, zinjâ sâm bâliñ kwâtziñgâwe.”

²³ Yatâ sâm narâk nâi parâwe. Zo mâte oi Yuda a aksik Paulogât mirin mindune Anutugât um topnan ândiandinğât den hanğât topkwap dâzânğom tâi nâtiksaip. Oi Mosegât gurumin den sot Propete zengât den kulemguwe, zo Yesugâren bonñâ âsageip. Zorat den dâzânğoi. ²⁴ Oi a nâmbutñâ zen diñâ nângâwe. Oi nâmbutñandâ diñâ birâwe.

²⁵ Oi den sâm kâsâpagone Paulonğâ itâ sâm dâzânğoi. “Tirik Kaapumñâ Propete Yesia den dukui sâkurâpninğâ den itâ sâm dâzânğoi.

²⁶ ‘Gâ âi a kâmut zi itâ dâzânğonan, “Kindapziñandâ den nângânângân, zo nângâbi. Ka umziñandâ ko mân nângam kwâtâtibi. Sinziñandâ

igikñâ, zo ikpi. Ka zorat topnâ zo mân ek kwâtâtibi. ²⁷ A ambân kâmut zen zi um kâtik. Kindapziñ bâpsâsânğâ. Sinziñandâ mân ek kwâtâtibi. Umziñandâ mân nângâm kwâtâtibi. Oi umziñ mân melânne ko nâ dap yatâ kubikziñgâbat.”’

²⁸ Zorat nâ dâzânğua nângânek. Anutunğâ kubikkubik mâtâp muyageip, zo a hân nâin gok zengât sinji uap. Zen nângâm âknâlibi.”

²⁹ Yatâ sâm dâzânğoi Yuda zen ziinğak den sâm mâsikayanğâm âiwe.

Paulo Roma kamânân kendon patâ zagât ândei.

³⁰ Oi Paulonğâ Roma kamânân mirâ nâi kwâlâm zoren kendon patâ zagât ândei a zinjâ zâkkâren âim ândiwe. ³¹ Âinetâ Anutugât um topnan ândiandinğât den dâzânğom Kembu Yesu Kristo, zâkkât topnâ kenğât buñ dâzânğom ândei.

Zo yatik.

Roma zengât ekap Paulonjâ kulemgui.

Paulo nepnjagât topnjâ.

¹ Paulo nâ, Yesu Kristonjâ kore a gâsunim Aposolo sârnim Anutugât sinji âlip den sa lanj kârâbapkat gâsum sâlâpnogip.

² Den sinji zo muyagibapkat Anutonjâ sârnim kâtigemnjâ mârurnjan Propete a sârnim muyagemzinji Kembangât ekabân kulemguwe. ³ Kulemgune nanjâ Yesugâren âi sugip. Nanjâ Yesu, zâk a kutâ Dawidigât kiurâp zengâren gâbâ muyageip.

⁴ Yesu zâk Anutugât nanjâ op um salek sot hâlâlu oi Anutonjâ nanjagât topnjâ imbanjagoot itâ muyageip. Mumunjan gâbâ mârgei zaarip. Mârgei zaatnjâ kembu patâniñâ ândiap. ⁵ Yesu Kristo, zâk kembuniñandâ tânnomnjâ aposolo nep sârnim nigip. Oi hân dâp a sinji âlip dâzângua nângâm lum Kembu Yesugât kâmut upigât nângâm sâip. ⁶ Oi a nâmbutnjâ zen ziiñik bunjâ. Zen sot ârândâñjâ Roma a zinj Yesu Kristogât arâp upigât diizinjip. Zorat nep zo zengâren yatâ tuubatkât sârnim nigip. Roma kamânân ândie, zen Anutugât sinji op ândibigât sot um târârak ândibigât gâsuzinjip. ⁷ Anutu umjandâ gâsuzinjip ândie, zengât ekap zi kulemguan.

Ibâniñj Anutu sot Kembu Yesu Kristo, zekâren gâbâ tânzângozângonj sot um lumbe, zo zengâren zimzap.

Paulonjâ Roma kamânân âi Kembangât sinji a zingitpatkat sâip.

⁸ Roma a zen Kembangâren nângâm pâlâtâñj kwâkñangâm ândime, zorat sinji hân dâp ari nângâne âlip opmapkat zengât op sâiwap sâman. Yesu Kristonjâ tânzângoiptâ sâiwap sa Anutugâren zâimâp. ⁹ Nanjagât sinji âlip sârnim umnandâ Anutu kore okñanga topnjâ nângâmâp, zâkkât mâtenjan den zi sa nângâne. Nâ ninâu sâman dâp zengât op sâman. ¹⁰⁻¹¹ Nâ zen zingitpatkat otnimâp. Zo yatâ zeî ândim gâwan. Narâk zi ko kut njâi nâiñj saanigi tâpman. Anutonjâ nâñgi dâp oi mâtâp muyagem nigî zengâren gâbatkat dukuman. Nâ gamnjâ tânzângua Kaapumnjâ imbanjâ njâi zinjî kâtigem ândibigât sâman. ¹² Nâ itâ sâbâ. Zengâren ga nângâm pâlâtângât bonnjâ tirâpagom tânaqonâ.

¹³ Oi bukurâpnâ, topnâ kârubegât itâ dâzângobâ. Nâ a kâmut nâmbutnjâ zengâren opman, zo yatik Roma zengâren gamnjâ nep tuum bonnjâ muyagibatkât sâman. Oi gabâ sandâ kut njâi njâi nâmbutjandâ saanigi tâpman. ¹⁴ Nânjâ

saru a sot barâ a, a nângânângâzinojot sot kwakmak ârândâñj sinji âlip dâzângobatkât sârnim nigip. ¹⁵ Zorat Roma kamânân a zen sinji âlip dâzângobatkât umnandâ bâbâlanj opmap.

Nângâm pâlâtângât op ândiândi mimbi.

¹⁶ Nâ sinji âlipkat nânga anunjojot mân opmap. Wangât, zo Anutugât imbanjagoot, zorat. Sinji âlip zo nângâm Kembangâren nângâm pâlâtâñj kwapi dâp tânzângom bâliñjan gâbâ mâkâzingâbap. Yuda a sot hân njâin gok zen ârândâñj. ¹⁷ Sinji âlibân Anutugât mâtenjan târâraknjâ utnatkât mâtâp ziap. Zâkñj nângâm pâlâtâñjinojot zo mâtâp zoren diizinjâbap. Oi zorat Kembangât ekabân den kulem njâi itâ ziap, "Nângâm pâlâtâñj kwâkñangâm tosazinj bunj urâwe zo, zinjâ ândiândi mimbi."

A zinjâ Anutu birâm njâtâtigân bagiwe.

¹⁸ A Kembu kândâtkom bâliñj upme, zen bâliñj utne zorâñj den bonjagât mâtâp zo doongumâp. Bâliñj mâme a zinj yatâ upmegât Anutu kukñangât bonnjâ sumbemân gâbâ zengâren muyagem zemâp. ¹⁹ Anutonjâ hâuñj zingâmâp, zorat topnjâ itâ. Anutugât topnjâ zo muyap zeî nângâm. Anutu zikñak topnjâ muyagem zingâmâp. Hân muyageibân gâbâ a zinj Anutugât topnjâ itâ ek nângâm gawe. Anutu zâk anjâ mân igikñjâ. ²⁰ Oi zâk imbanjagoot kembu patâ op ândiap. Hân muyagem kut njâi njâi top top muyagem pâip, zorâñj topnjâ muyagei âlip ek nângâm. Zorat a zen Anutu kândâtkomnjâ bâliñj utne hâuñj zinjî ko dap op den hâuñj sâbi?

²¹ A zen Anutu ândiap nângâm, mân ândiap tobat oi hurat mân kwâkñangâwe. Oi mân sârnim âlip kwâkñangâwe. Oi zen nângânângâzinojot bâliñjâ top top muyagem um kâtik utne njâtâtikñjâ kâpizângoipt. ²² Oi a zinj nen nângânângâzinojot ândien sâwenjâ kwakmak op ândiwe. ²³ Yatâ otzinjî zen Anutu ândiândiñj kâtik, âsakñjâ mariñjâ, zâk mân hurat kwâkñangâm a sot nii, zuu, mulum, kut njâi njâi bunj orotñjâ zorat lupio sobem hurat kwatzingâwe. Zen yatâ urâwe. Oi narâk ziren zo yatik op ândie.

²⁴ A zen yatâ utne Anutonjâ zingit birâzinjî umnjâ sâkkât âkñjâle top top nângâm bâliñjâ op um sâkzinj mem bâliñj kwap piuriyâunzabân bagiwe. ²⁵ Zen Anutugât topnjâ nângâm kândâtkom sarâ mâte okñangâwe. Oi marizinjâ birâm kut njâi njâi muyageip, zo hurat kwâkñangâm kore okñangâwe. Nen ko itâ nângen. Kut njâi njâi muyagezinjip zorat Anutu, zâk sârnim âlip kwâkñangâm ândeindâ dâp upap. Perâkñak.

²⁶ A zen Anutu kândâtkuwegât birâzinjî âkñjâle bâliñjâ muyagezinjip. Oi ambân zen Anutonjâ ap ambin ândiândi mâtâp

sâip zo birâm ambân torenjâ ândiândi bâlijan bagiwe. ²⁷ Oi a zen yatigâk ap ambin ândiândinj birâmjâ umzijan âknjâle bâlijanjât kârâpnâ sei a torenjâ sot bâlijan top top muyagiwe. Oi bâlijanjâziyanjât hâuñjâ um sâkziñ tâmbetagowe.

²⁸ Zen Anutugât topnjâ nângâm mân hurat kwâkñjanjânam utne zâknâ birâziñgi umziñ gulip oip. ²⁹⁻³⁰ Oi kut ñai ñai bâlijan top topnjâ donjêp urâwe. Bâlijan sot lajan orotjâ, ziiñjâ umzijan siksâuk oi sikumgât âknjâle, kâmbam, kâsa, sarâ, um kâlak, zo yatâ op ândiwe. A umân pâpan, sarân sâsâ, Anutu kâsa okñjanjâme, zâizâin, sâk mâme, bâlijanjât mâtâp muyagime. Ibâ mam zengât den kwâkâme. ³¹ Um nângânângâziñ buñ ândime. Um lâklâk buñ ândime. A lumbenjâ buñjâ, buku orot buñjâ ândime. ³² Kut ñai ñai yatâ opnjâ tâmbetagobi. Anutugât den yatâ ziap, zo nângâm tâtâlim lajan upme. Oi zorik buñjâ. A nâmbutnjâ utnetâ tânzângome. Zen yatâ urâwe. Oi narâk ziren yatik op ândie.

2

Gâtâm âlipnjâ sot bâlijan zorat sângân minat.

¹ Zorat a, gâ dap op topkâ sapsuban? A nâmbutnjândâ tosa muyagine hâuñjanjât den sâm gikâ sâm muyagemat. A nângâm bâlijan kwatziñgâmat, zo yatigâk gâ opmat. ² Oi Anutunjâ a yatâ upme, zen hâuñjâ ziñgi dâp uap. Zo yatâ nângâmen. ³ A, gâ nâmbutnjâ zengât tosa sâm muyagem yatik opmat. Gâ dap nângat? Nâ Anutunjâ hâuñjâ mân nibap, yatâ sâm opmat? ⁴ Kembunjâ lumbenjâ patâ otgimnjâ hâuñjanjât den kek mân sâi gâ wangât zorat nângâna yennjâ opmap. Gâ umgâ melânjângât Anutunjâ lumbenjâ otgimap, zo âkon opmat? ⁵ Gâ umgâ kâtikjâ. Umgâ mân melânna tosa gâ kârâp yatâ kwâkñjan kwâkñjan pam zari kârâp simbap narâkñjan, narâk patin, Anutunjâ sâi simbap. Narâk zoren Anutu kukñjanjât bonnjâ âsagegibap. ⁶ Anutunjâ a orot mâmenjanjât dâp hâuñjâ ningâbap. ⁷ A nâmbutnjâ kut ñai ñai âlipnjâ tuume, zen sumbêmân neule âsaknjâ sot ândiândi kâtik muyaginam kâtigime. Zen hurat kwatziñgâm ândiândi kâtik ziñgâbap. ⁸ A nâmbutnjâ zinjâ op, zâizâin opnjâ den bonnjâ kwâkâm kut ñai bâlijan mem ândime, zengâmen Anutu kukñjanjât bonnjâ muyageziñgâbap. ⁹ Bâlijan mâme a Yuda a sot hân ñain gok, zen aksik sâknam yâmbât muyageziñgâbap. Yuda a kândom muyageziñgâbap. Bet ko hân ñain goknjâ muyageziñgâbap. Wangât, Yuda zen Kembugât den kândom nângâwe, zorat. Hân ñain gok zen bet nângâwe. ¹⁰ Târârak ândibi, zen aksik Yuda a sot hân

ñain gok zen neule âsaknjâ sot lumbenjâ muyageziñgâbap. Yuda a zen kândom. Hân ñain gok zen bet. Yuda a sot hân ñain gok zen âlipnjâ sot bâlijan utne hâuñjâ dâbâk otziñgâbap. ¹¹ Kembunjâ hâtubâtu mân otziñgâbap.

Anutunjâ a hân ñain goknjâ zengât umzijan gurumin den pâip.

¹² A Mosegât gurumin den mân nângâm bâlijan upme, zen aksik gurumin den mân nângâm tâmbetagobi. A gurumin den nângâm ândim bâlijan upme, zen aksik Anutunjâ gurumin dengât dâp hâuñjanjât den sâbap. ¹³ A gurumin den kindapnjâ yen nângâme, zen Anutunjâ ziñgiri târârak mân upme. Ka a nângâmñjâ lum kwâtâtime, zengât târâraknjâ sâm ziñgâbap. ¹⁴ Hân ñain goknjâ Mosegât gurumin den mân nângâwe, zen umzijanjât gurumin den lum Mosegât gurumin den mân nângâweñjâ gurumin denziñoot upme. ¹⁵ Yatâ utnetâ gurumin den umzijan pâip, zorat top muyagemap. Gurumin den umzijan pâip, zorâñjâ um nângânângâziñjâ purikgurik op tosaziñjanjât den sâm kwâkâziñgâmap mo lumbenjâ den âlip sâmap. ¹⁶ Zo narâk patâgât siñgi yatâ opmap. Narâk zoren Anutunjâ sâi Yesu Kristonjâ umniñjan kut ñai ñai ziap, zorat topnjâ sâm muyagibap. Nâ siñgi âlipkât den sâm muyagem yatik sâman. Oi Yesu Kristo, zâk sâman dâp yâtik topziñ sâm muyagibap.

Yuda a nâmbutnjâ, ziñ Kembugât den zo sâkñak mem ândiwe.

¹⁷ Gâ gikangât nâ Yuda a sâm Mosegât a op ândina gurumin denñjâ koremgâ oi pam zemat. Oi itâ sâm sâk mâme opmat, “Nâ Anutugât târotâroyân ândian. Oi Anutugât den nângâman. ¹⁸ Oi gurumin den kwâkâm niwe, zo nângâm kwâtâtiman.” Gikangât yatâ nângâm zâizâin opmat. Zi upan, zo mân upan, zo nângâm salâpkumat. ¹⁹ Oi gikangât itâ sâmat, “Nâ sen bân âlipñjanjât mâtâbân diizingâbat. Oi ñatâtigân ândie, zen âlip âsaknjâ ziñgâbat. ²⁰ Oi kwakmak a zo âlip kubikziñgâbat. Oi katêp umâlep den sâm kwâkâm ziñgâbat. Wangât, nâ den kâtik sot den bonnjâ zorat topnjâ nângâman, zorat.” ²¹ Gâ gikangât yatâ nângâm ândimatkat den ñai mâsikâgibâ. Gâ a nâmbutnjâ kwâkâm ziñgâmatnjâ gikâ umgâ mân kubikmat, zo wangât yatâ opmat? Gâ a nâmbutnjâ kâmbu mân upi sâm dâzângomñjâ gikâ kâmbu opmat. Kâmbu zo wangât opmat? ²² Ap ambin mân birâyanjâbabot dâzângom gikâ ambingâ yatik birâmat, zo ka. Gâ Yuda a opnjâ itâ nângâmat, “Nen lopio gootñjan arindâ Anutunjâ ningiri mân dâp upap.” Yatâ nângâm a nâmbut zen lopio mân hurat kwapigât sâm dâzângom gikâ lopio namin gâbâ kut ñai ñai

kâmbu mema, zo ka. ²³ Gâ Anutugât gurumin den nângâm zâizâin opmatnâ den kâtik kona a nâmbutnâ zinâ geknâ Anutu sâmbâlin kwapme, zo ka. ²⁴ Zorat ko Kembugât ekabân zengât den nâi itâ kulemguwe. “Zen bâlin utne hân nâin goknâ zen zingitnâ yatik Anutu sâmbâlin kwâknangâme.”

Kaapungât tobatnâ umân zei bonnâ sâsân.

²⁵ Gâ sâkkan Anutugât den kâtik lum kwabâ kwatgiwe oi ko den kâtik zo luna bon upap. Den kâtik zo kona kwabâ kwatgiwe, zo yennâ uap. ²⁶ Oi zorat torennâ ziap. A hân nâin gok nâi kwabâ mân kwâknangâwe, zâk den kâtiknâ lugî kwabâ kwâknangâwe, zo yatâ âlip upap. ²⁷ Oi kwabâ mân kwâknangâne ândimnâ den kâtikât nep tuubapnâ nepnâ zâkkât topnâ sapsubap. Oi Yuda a den kâtiknâ nângâmmnâ mân lume, zengât topzin yatik sapsubap. ²⁸ Nâi zâk kwabâ kwâknangâne gurumin den mân lumap, zâkkât dap dap sânat? Zâk Yuda a bonnâ? Buñâ. ²⁹ Sâgân den kâtikât tobat mem ândiândin, zo bonnâ buñâ. A nâi umnandâ bâlin birâm Kembugât sinji ândimap, zâkkât Yuda a bonnâ sânat. Umân Kaapunnâ nep tuumap, zo bonnâ. A yatâ zorat a zinâ buñâ, Anutunâ nângi âlip oi sâmbâlin kwâknangâbap.

3

Bâlinâniñandâ Anutugât den mân mem gei kwâpap.

¹ Yuda a nen hân nâin gok zen sot dâbâk upmen mo? Kwabâ kwatningâwe, zo yennâ? ² Yatâ buñâ. Yuda a, nen Anutunâ dinâ ningip. Nen Anutunâ sinji den top top dâtnângoi zorat mariñ urâwen. ³ Oi dap yatâ? Yuda a nâmbutnâ zen Anutugât den nângâm kândâtkume, zorat itâ sânat? “Lolotzinandâ Anutunâ sâi kâtigemap, zo koi gibap?” ⁴ Buñ kâtiknâ. Anutu zâk sâi kâtigemap. Ka a nen dinninâ sarâ sot bon buñ sâmen. Nengât yatâ sâsân. Zorat Kembugât ekabân den kulem nâi itâ ziap, “Kembu, gâ sâmbâlin kubikna a zinâ nângâne âlip upap. Gâ sâmbâlin kwâkâna a zen dinjâ mân kwâkâbi.”

⁵ Bâlin oindâ Anutunâ târâkrangât topnâ sâmbâlin muayagemap kât dap sânat? Itâ sânat? “Top yatâ ziapkât Anutunâ zobâ hâuñâ ningi mân dâp upap.” Yatâ buñâ. ⁶ Zo agât den. Anutunâ târâkrak mariñâ ândiap, zorat Anutunâ a bâlinâniñangât hâuñâ ningi dâp upap. ⁷ Oi den toren ko den sarânanandâ Anutugât den bonnâ tângoi kutsinjingangât wangât nâ bâlin mâme a sâmbâlin hâuñâ nibap?” ⁸ Oi wangât itâ mân sâmen? “Nen bâlin oindâ Anutunâ bonnâ muayagibap.” A nâmbutnâ zinâ nengât yatâ

sâme. Sâmbâlin sâme. Den bâlinâ yatâ zo sâmbâlin mâtâp zo lânme zo, zen ko hâuñâ zinji dâp upap.

A aksik gulip urâwe.

⁹ Yuda a nen a nâmbutnâ walâzingâm tobat nâi ândien mo? Yatâ buñâ. Yuda a sot hân nâin gok nen aksik bâlinangât kore upmen. ¹⁰ Zorat Kembugât ekabân den kulem nâi itâ ziap,

“A zengâren gâbâ nâi târâkraknâ mân ândiap. ¹¹ Nâinâ itâ mân sâmap, ‘Nâ Anutugât topnâ nângâbâ.’” ¹² A zen pisuk Kembugât mâtâp birâm bâlinâniñâni. Zengâren gâbâ nâinâ âlip mân opmap. ¹³ Gânduzin gâbâ kuk kalâm âsagem takâmap. Nâmbâlamzinâ puriksâi sarâ den kopgâmap. Lâuzinâ mulum kâtiknâ yatâ. ¹⁴ Lâuzinâ den bâlinâniñâni sot um kâlak den piksâm ziap. ¹⁵ Kâmbangât bâbâlan op âime. ¹⁶ A tâmbetzangom âim tâmbetagome. ¹⁷ Lumbejangât mâtâp zorat kwakme. ¹⁸ Zen Anutugât kengât mân op ândime.”

¹⁹⁻²⁰ Den zo gurumin den ekabân ziap. Oi nen itâ nângâmen. Gurumin den zo a ambân aksik nengât op sâi umnân ândien. Nen dap op gurumin den lum ândim Anutu mâtenjan târâkrak utnat? Gurumin den, zorân tosanin sâmbâlin muayagemap. Zo a aksik nengât topnin sâmbâlin muayei dap op hâuñâ sânat? A aksik nengât tosanin Anutugâren ziap.

Yesunâ suupnin meip, zorat nângâm pâlatân kwâknangâm tosaninâ buñâ upap.

²¹ Mosegât gurumin dennâ mân tânnangomap. Ka narâk ziren gurumin den yen zei Anutugât mâtenjan tosa buñ utnatkât Anutunâ mâtâp muayageip. Mâtâp zo gurumin den sot Propete zengât ekabân sinjinâ kânjan sâmbâlin kulemguwe. ²² Yesu Kristo nângâm pâlatân kwâknangindâ tosanin buñ oi ândiândinâ mâtâp zo nengât sinji uap. Zo a topnâ topnâ nengât mâtâp kânok. Mâtâp nâi mân ziap. ²³ Nen aksik patâ bâlin urâwengât Anutunâ ningiri mân dâp oip. Anutugât âsoknâ neulenjan takânatkât mân uen. ²⁴ Ka Yesu Kristo zâk sângânnin mem suupnin meipkât Anutunâ sângân buñ tânnangom hâlâlu minningip. ²⁵ Zâknâ nanjâ sângongoi gem gâi a ambân mâtezinjan kune moi gilâmmândâ bâlinâniñâni sañgorip. Oi zen zâkkâren nângâm pâlatân kwâknangâm ândibinâ tosazin buñ ândibi. Bâlinâniñâni op gawe, zorat tosazin Anutunâ umâlipangât pâi zeipkât Yesu mumunjan bagei Anutugât mâtenjan tosanin buñ orotjangât mâtâp muayageip. ²⁶ Yesu nângâm pâlatân kwâknangâme, zen tosazin buñ upme. Zorat topnâ narâk ziren muayagibapkât Anutunâ yatâ oip. Anutu,

zâk hâlâlû marinjâ ândiap. Oi zorat topnjâ zo muyap pâi ziap.

Nângâm pâlâtân kwâkñangâmengât op tosanij buj op ândinat.

²⁷ Oi âlip zâizâinj utnat? Buñâ. Zâizâinjâ zo kândanjip. Wangât kândanjip? Nen orot mâme âlip op ândim tosa buj uen? Buñ kâtikjâ. Nen yen nângâm pâlâtân kwâkñangindâ tosanij buj kwatningjip, zorat. ²⁸ Nen itâ nângen. A nen gurumin den luluñangjât buñâ. Nângâm pâlâtângât op tosanij buj upmen.

²⁹ Zen dap nânge? Anutu zâk Yuda a nenngât Anutuyâk? Buñâ, Zâk hânñâ hânñâ nenngât Anutu. ³⁰ Zâk Anutunij kânok ândiapkât Yuda a sot hân ñain goknjâ ârândân nângâm pâlâtângât op tosanij buj minningâm. ³¹ Oi yatâ sâam nângâm pâlâtângât op gurumin den kândanmen? Buñâ. Gurumin den zo tângumen.

4

Abaram sot Dawidi, zet Anutu nângâm pâlâtân kwâkñangitâ toszak birip.

¹ Gurumin den zorat nângâm sâkunij Abaram, zâkkât dap sânat? ² Zikñâ orot mâmenangjât op tosanjâ buj oip? Zo yatâ oip sâi Anutugât mâtenjan sâknjâ mem zâi pâmbap. ³ Ka Kembugât den ñai itâ ziap, "Abaramñâ Anutu nângâm pâlâtân kwâkñangjip, zorat opñâ Anutuñâ zâkkât nângi tosanjâ buj oip."

⁴ Zorat itâ sa nângâne. Ñai zâk nep tuum sângân mei, zorân yen pindâpindân zo yatâ buñâ. Nepkât sângân uap. ⁵ Oi ñai ko ândiandi târarakangjât nep mân tuumñâ bâlij mâme zengât tosa birâmap, Anutu, zâkkâren nângâm pâlâtân kwâpap zo ko Anutuñâ nângâm pâlâtânangjât op nângi tosanjâ buj upap. ⁶ Marumjan a kutâ Dawidi, zâk yatik Anutuñâ a ñai orot mâme âlip nep mân tuugi tosanjâ birâbap, zâk sâam âlip kwâkñangâm itâ kulengoip,

⁷ "Kembunjâ tosazij birip sot bâlijâzizij gulipkoip, zen sâtâre upi. ⁸ A ñai zâk Kembunjâ zâkkât nângi tosanjâ buj opmap, zâk sâtârenooj upap."

Abaramñâ nângâm pâlâtânangjât opñâ hân anjâ anjâ kâdom otnijgip.

⁹ Sâtâre den zi kwabâ kwatninggawe, Yuda a nenngârâk? Mo a hân ñain ñain goknjâ zengât sot ârândân uap? Kembugât ekabân Abaramgât den ñai ziap. Zo sâlâpkum nângâmen. Zâk Anutuñâ nângâm pâlâtânangjât op tosanjâ birip. ¹⁰ Narâk ikâ zoren tosanjâ buj minjagip? Kwabâ kwatne ândeibân mo yen ândeibân tosanjâ buj minjagip? Zo yen ândeip, narâk zoren tosanjâ buj minjagip. ¹¹ Zâk kwabâ mân kwâkñangâne ândim Anutu

nângâm pâlâtân kwâkñangi tosanjâ birip. Nângâm pâlâtânangjât undip zo bet sâknjan pindip. Abaram zâk yatâ opñâ kwabâ mân kwâtzingâne ândim Anutu nângâm pâlâtân kwâkñangâne tosazij buj oip, zengât kâukñâzizij op ândeip. ¹² Oi kwabâ kwâtningâne ândim nângâm pâlâtân kwâkñangâm ândiwen, nenngât kâuknjâ oip. Zâk nângâm pâlâtânangjât mâtâp lânjip. Mâtâp zorik kiunnjâ kiunnjâ Abaram zâk kâukniñâ sâindâ dâp upap.

¹³ Anutuñâ Abaram sot kiurâpnjâ hân patâ singi kwâtzingjip, zo gurumin den luluñangjât buñâ. Nângâm pâlâtânangjât op tosanjâ birâm yatik oip. ¹⁴ Oi singi kwatningjip, zo gurumin den lume, zengât oi sâi nângâm pâlâtânangjât mâtâp sot Anutuñâ Abaram den dukuip, zo bon buj upap. ¹⁵ Gurumin den buñâ oi sâi ko tosgât hânangjât den mân muyagebap. Gurumin denñâ tosgât hânangjât den muyagemap. Zorat a gurumin den luluñangjât mâtâbân lânj ândimñâ tosazij buj mân upi. Buñâ. Kambu kukñangjât bonñâ zengâren muyagibap.

¹⁶ Anutuñâ sâam kâtigem kut ñai ñai singi kwatningjip, zo nângâm pâlâtânangjât op muyagibap. Zo bon buj mân upap. Zinzij kâtik zem zâimâmbap. Wangât, zo umâlijangjât op tânzângozangon, zo pindi Abaramgât kiurâp nenngâren bon oip. Gurumin den lume, zenâk buñâ. Abaramñâ nângâm pâlâtânangjât mâtâp lânen, nen aksik Abaramñâ Anutugât mâtenjan sâkunijâ uap. ¹⁷ Anutuñâ Abaram den ñai dukumñâ sâam kâtigeip. Den zo Kembugât ekabân kulenguwe. Zo itâ ziap, "Nânjâ gâ a kâmutñâ kâmutñâ zengât ibâzizij upangât sâam giwan."

Abaram zâk den zo nângâm Anutu nângâm pâlâtân kwâkñangâm itâ nângip, "Anutu zâk mumujan gâbâ mânginingâbâ sâam mânginingâbap. Oi kut ñai ñai mân ziap, zo sâi muyagibap." Abaram zâk yatâ nângip.

Abaram nângâm pâlâtânjâ zâizâinj zemñangjip.

¹⁸ Abaram zâk a kâmut donjep zengât ibâ upap. Den zo nângâm itâ mân sâip, "Nâ sombâ op kiunnâ buj ândiangât dap yatâ kiurâpnâ âsagibi?" Buñâ. Yatâ mân sâip. Kembugât den zorat bonñâ âsagibapkât mambât ândeip. Den itâ sâam dukuipkât, "Kiurâpkâ donjep patâ yatâ muyagibi." ¹⁹ Oi zâk dondonñâ 1 handeret oip. Sâknjâ patkip oi Sera zâk kâpin ândim sâknjâ âron oip, zo ekñâ nângâm pâlâtânangjât um zagât mân oip. ²⁰ Anutuñâ singi den dukuip, zo nângi mân bon buj oip. Nângâm pâlâtânangjât kâtigem Anutugât nângi zari

sâtâre okņangip. Zâk itâ nângâm ândeip.
 21 "Anutuņâ kut nâi muyagibapkât sâip,
 zorat bonņâ âlip muyagibap." 22 Abaram
 zâk nângâm pâlâtâņ zemņangipkât Anu-
 tuņâ nâņgi tosanâ buņ oip.

23 Anutuņâ nâņgi tosanâ buņ oip, den
 zo Abaram zikņangârâk mân kulengoip.
 Neņgât ârândâņ kulengoip. 24 Kembuniņâ
 Yesu mumuņan gâbâ mânggeip, Anutu,
 zâk nângâm pâlâtâņ kwâkņangindâ neņgât
 yatik nâņgi tosanij buņ utnat. 25 Anutuņâ
 sâi Yesu kune tosanijngât op moip. Oi
 tosanij buņ upapkât mumuņan gâbâ
 zaarip.

5

*Yesuņâ lumbeņâ muyageipkât sâtâre ut-
 nat.*

1 Yesu Kristoņâ suupnij mem moipkât
 nen nângâm pâlâtangât op tosanij buņ
 urâwegât Yesu Kristogâren pâlâtâņ op
 Anutu sot lumbeņ op ândimen. 2 Yesuņak
 mâtâp mem niņgipkât Anutuņâ tânnâņgoi
 ândien. Oi gâtâm zâk sot ândeindâ Anutu-
 gât imbaņangât âsakņâ âsoęei mem ândinat,
 zorat nângâm ândim sâtâre upmen. 3 Oi
 zorik buņâ. Sâknam ândiândiniņangât
 sâtâre upmen. Oi itâ nângâmen. Sâknamân
 ândimņâ umnij mân loribap. 4 Oi yatâ
 ândeindâ Anutuņâ niņgiri âlip upap. Nen
 nângâm pâlâtâņ sot ândim Anutuņâ kut
 nâi nâi neņgât siņgi sâip, zorat nângâm
 um bâbâlaņ op mambât ândinat. 5 Nen
 zo yatâ ândimņâ bonņâ minat. Anutuņâ
 Tirik Kaapumņâ umniņan pâip. Ka-
 apum zâk den itâ sâm muyageniņgâmap,
 "Anutugât umņandâ doņbep gâsuniņgâm
 tânnâņgomap."

6 Mârum nen imbaņâ buņ ândiwengât
 târârak mân ândiwen. Oi narâkņâ mâte
 oi Kristo zâk bâliņ mâme a neņgât op
 moip. 7 Nen itâ nângâmen. A târârak
 nâigât hâuņâ op mumuņâ, zo a neņgâren
 mân taap. A âlipņâ nâigât op mumuņâ,
 zo ko muyagibap mo dap? 8 Nen bâliņ
 op ândeindâ Anutu nen umņandâ doņbep
 gâsuniņgip. Anutuņâ umâlipņangât opņâ
 Kristo sâņgongoi gem hâuniņâ moip. 9 Zâk
 neņgât op moipkât itâ nângâm kwâtâtimen,
 "Tosanij buņ urâwen. Anutu kukņangât
 bonņâ muyamuyagiņ narâkņan Anutuņâ
 tosanijngât hâuņâ mân niņgâbap."

10 A nen mârum Anutu kâsa okņangâm
 ândiwen. Oi nârâk zoren nanņandâ neņgât
 op moip. Oi zorik buņâ. Neņgât op
 moipkât diiņiņi nen Anutu sot buku
 urâwen. Oi zorik buņâ. Zâkņâ walâm
 otņiņgâbap. Zâk sot buku op ândeindâ
 nanņandâ ândim bâliņan baģibemgât
 tânnâņgobap. 11 Oi zorik buņâ. Kembuniņâ
 Yesu Kristo, zâkņâ lumbeņâ muyagem

Anutu sot târokwatņiņgi buku buku ândien.
 Zorat nen Anutu sâm âlip kwâkņangâmen.

*Adamņâ mumuņ muyageip. Yesuņâ
 ândiândi muyageip.*

12 Zorat itâ nângânâ. A kânok Adam,
 zâkkât opņâ bâliņâ hânân muyageip. Oi
 bâliņangât op mumuņâ muyageip. Oi
 a aksik zeņgâren zarip. Wangât, a
 aksik zen bâliņ urâwe, zorat zeņgâren
 arip. 13 Mârum Mosegât gurumin den
 mân muyagei bâliņandâ kândom muyagem
 zeip. Oi narâk zoren Mosegât gurumin
 den mân muyageipkât bâliņâ yen zem gâip.
 Anutuņâ tosaziņ mân sâlâpkoi. 14 Ka bet
 gurumin denņâ muyagei a ziņ tosaziņ ek
 nângâwe. Adam zâk bâliņ oi mumuņandâ
 topkwap a ândim gawe, zen a kutâ otziņgâm
 ândim gâi Mose muyageip. Adamgât to-
 bat mân urâwe, zeņgâren laņ ârip. Adam
 zâk mumuņangât kâukņâ oipņâ bet nâi
 ândiândigât kâukņâ muyagibapkât sâsân,
 Yesu, zâkkât dâp oip. Ka topzik nâi nâi.

15 Anutu umâlipņangât tânzâņgozâņgoņ,
 zorâņ den ku zorat dâp buņâ. Zorâņ wâlâp.
 A aksik patâņâ Adamgât den kuņangât
 opņâ mom nanņâwe. Oi Anutugât
 tânzâņgozâņgoņ, zo a kânok Yesu Kristogât
 tânzâņgozâņgoņangât op Adamgât den
 ku walâmņâ a doņbep tânnâņgoip.
 16 Kembugâren gâbâ tânzâņgozâņgoņ
 sot toren Adam den kuņangât bonņâ,
 zet topzik nâi nâi. A kânokkât tosanâ
 simgât sâm kwâkâkwâkâņ muyageip. Ka
 Kembugâren gâbâ tânzâņgozâņgoņandâ
 tosa doņbep birâm tosanij buņ muyageip.
 17 A kânok Adam den kuņangât op mumuņâ
 muyagemņâ imbaņâ mem a kutâ otziņgip.
 Ka Kembugâren gâbâ tânzâņgozâņgoņandâ
 walâm tâtalek oi a doņbep nen tosanij buņ
 orot, zo mem umniņan mem gimenņâ a
 kânok Yesu Kristo, zâkkât opņâ ândiândiyân
 a kutâ op ândinat.

18 Zorat itâ. Mârum a kânok Adam,
 zâkņâ bâliņ oi a aksik simgât siņgi urâwen.
 Oi bet zo yatik a kânokņâ târârak ânde
 Yesugât siņgi a nen doņbep tosanij buņ
 oi ândiândi muyagiwen. 19 Akânok Adam,
 zâkņâ bâliņ oi a doņbep niņâ bâliņ mâme
 a ambân urâwen. Zo yatik a kânok
 Kristo, zâk sât lulu ândeipkât a doņbep
 nen Anutugât mâteņan târârak op kinat.
 20 Adamņâ bâliņ oi bâliņâ hânân muyageip.
 Bâliņâ gwâlânteņsâbapkât sot bâliņangât
 topņâ muyagibapkât Mosegât gurumin
 den muyageip. Oi bâliņâ muyagem zari
 Anutugât siņgi tânzâņgozâņgoņandâ walâm
 zarip. 21 Den san, zo itâ. Bâliņandâ mu-
 muņâ muyageip. Muyagemņâ a ambân
 a kutâ otziņgâm ândim gâip, zo yatik
 tânzâņgozâņgoņandâ a kutâ op tosa buņ
 minniņgâm ândiândi kâtigân nâmbanbap.

Kembuniñâ Yesu Kristo nengât op moipkât yatâ muyagibap.

6

Yesugât mumujan târokwatniñgip.

¹ Bâliñâ hânân muyagei Kembangâren gâbâ tânzângozângonandâ walâm tâtalek oip, zorat dap sânat? “Anutugât tânzângozângonandâ lañ kârâbapkât bâliñ donjep op ândinat.” ² Yatâ sânat? Kutsinginjâ lañ kârâbapkât yatâ utnat? ³ Yatâ buñâ. Kristo sot muwen. Too sanjonningâwe, narâk zoren Yesu Kristogâren târokwarâwen. Nen Yesugât mumujan târokwarâwen. Zo nângâme mo? Zo yatâ oi dap op bâliñangât târokwap ândinat? ⁴ Zo yatâ nen too sanjonningâwe Kristo sot ârandân mom hanagowen yatâ uap. Oi Kristogât ibâ, Anutu, zâk imbanjandâ Kristo mumujan gâbâ mângei zaarip, ândiap. Nen yatik wâgân op ândiândi ujakñâ ñai muyageningjâ ândinat.

⁵ Nen mumujanngât tobat op târokwarâwengât zaatzaatjangât, zo yatik op târokwatnat. ⁶ Niñangât itâ nângâmen. Um sânginjâ Yesu sot ârandân poru nagân kuwe. Zo um sâkniñan bâliñangât imbanjâ koi gibapkât sot bâliñangât kore mân op ândinatkat. ⁷ Ñai zâk moi bâliñangât tâknjâ olañbap. Oi nen yatik Kristogât mumujan târokwarâwengât bâliñangât tâknjâ mân saaninjâ ândinat.

⁸ Itâ nângâmen. Kristo sot muwennâ hânân sot sumbemân zâk sot ândinat. ⁹ Kristogât itâ nângâmen. Anutuñâ zâk mumujan gâbâ mem zaaripkât dum zagâtñâ mân mumbap. Mumujandâ Kristogât a kutâ dum zagâtñâ mân upap. ¹⁰ Yesu moip, zâk bâliñaninjangât op sâp kânok moi âkip. Oi Anutuñâ Yesu mumujan gâbâ mângei zaatñâ Anutugât kutsingjâ lañ kârâbapkât nep tuum ândiap. ¹¹ Oi zengât yatik. Ziñangât nângânetâ bâliñazinjangât zâk sot muwe yatâ uap. Oi Yesu Kristo, zâk sot pâlâtân op zaat Anutugât arâp ândie. Yatâ nângâbi.

Bâliñangât kore mân utnat.

¹² Bâliñandâ sâkziñan a kutâ upâ sâi mân nângâbi. Oi sâkziñandâ âknjâle bâliñangât aleziñgi zo yatik mân nângâbi. ¹³ Oi um sâkziñâ zo bâliñangât kore opapkât um sâkkât kendon ândibi. Zen mumujan gâbâ mângizijngipkât um sâkziñâ Anutugâren pane zimbap. Târârak ândibigât yatâ upi. ¹⁴ Zen Mosegât gurumin dengât mâtâbân mân ândie. Buñâ. Gurumin denñâ mân tânzângomop. Yesu Kristogât op Anutugât tânzângozângonjâ mâtâbân ândime. Zorat op ko bâliñandâ a kutâ mân otziñgâbap.

Singjâ âlipkât nep a op ândinat.

¹⁵ Oi zi dap orot? Anutugât tânzângozângonjan bageindâ gurumin dengât pâkenjâ siriksâipkât bâliñ utnat? Yatâ buñâ. ¹⁶ Zen itâ nânge mo? A kutâ um sâkziñâ zâkkâren pam kore okñangâbiñâ, zâkkât kore a op nepñâ tuubi. Bâliñandâ a kutâziñ oi zâkkât kore a op ândim mom tâmbetagobi. Mo Kembu zâk a kutâziñ oi sât luluñ op, zâkkât kore a op ândim âlip upi. ¹⁷ Zen bâliñangât kore op ândiwe, zo âkip. Oi zi singjâ âlip kwâkâm zinggâwe dâp umziñ nângâmñâ lume, zorat Anutu sâm âlip kwapi. ¹⁸ Zen bâliñan gâbâ mâkâziñgâm olañziñgi târârak ândiândinjangât kore a op ândie. ¹⁹ Um nângânângâziñ lotjangât ayân kut ñai ziap, zoren dâpkwap den zi dâzânguan. Zen mârumjan um sâkziñâ pane âknjâle bâliñâ sot bâliñâ zorat kore oi lañ ândiwe. Oi narâk ziren um sâkziñ Kembangâren pane ândiândi târârakât kore oi um hâlâlu op ândibi.

²⁰ Zen bâliñangât kore op ândiwe, narâk zoren târârakât kore mân ândiwe. ²¹ Oi narâk zoren wan bonñâ muyagiwe? Kut ñai ñai urâwe, zorat narâk ziren nângâne anunpoot opmap. Oi itâ nângâmen. A kut ñai ñai yatâ zo upme, zen zorat sângân mem mom tâmbetagobi. ²² Zen ko Kembuñâ bâliñangât dumun olañ Anutugât kore a op ândie. Oi bonñâ, um hâlâlu mie. Oi bet ândiândi kâtik muyagibi. ²³ Bâliñangât kore upme, zen bâliñangât hâunñâ tâmbetagoogoj zo mimbi. Ka Anutu um âlipjangât zinggâziñgân zo ândiândi kâtik. Oi nen Kembuniñâ Yesu Kristo, zâkkâren târokwap ko ândiândi kâtik zo miwen.

7

Kaapungât mâtâp ujakñan ândinat.

¹ Bukurâpnâ, Mosegât gurumin den nângâme, zengât op san. Zen itâ nângâme? “Gurumin den luluñâ zo mumujan âkâmap.” ² Zorat ambân ñai apñâ wâgân ândie birâbirân, zo mân taap. Gurumin denân den ñai yatâ ziap. Apñâ moi ko ap ambin zekât sâm zikâzikân, zo âkâbap. ³ Ambân ñai, zâk apñâ wâgân ândie birâm ñai sot ândie lañ mâman ambân sâbi. Ka ap ambin ândieitâ apñâ moi ko gurumin denñâ saazikip, zo ânângâtmap. Oi ambân zo a ñai mimbap, zo ko lañ mâman yatâ mân upap.

⁴ Bukurâp, zengât topziñâ yatigâk ziap. Kristo zâk moip. Oi zen mumujan târokwap mune gurumin dengât tâknjâ ânângârip. Oi mumujan gâbâ kândom zaarip, zâkkât singjâ urâwe. Nen Anutu kore okñangâm ândim kwâtâtinatkât yatâ muyageip. ⁵ Ândiândi sânginjâ ândiwen, narâk zoren gurumin denñâ bâliñangât âknjâlegât kârâp waari sâkniñan nep tuugip.

Yatâ otninji tâmbetagoagonjângât mâtâbân ândiwen. ⁶ Zi ko Yesu sot moindâ gurumin sânginjangât tâknjâ zo ânângârip. Oi gurumin dengât mâtâp sânginjâ mân lân, Kaapungât mâtâp unaknjâ lân Anutu kore oknjangâmen.

Bâlijandâ kâitnângomap.

⁷ Oi zi dap sânat? Mosegât gurumin den zo bâlijnâ? Zo bujnâ. Gurumin den bujnâ sâi ko nâ bâlijnangât topnjâ mân nângâbam. Gurumin denân den nâi itâ sapsun niנגâmâp, “A nâigât kut nâi nâi lân mimbat sâm mân ek âknjâliban.” ⁸ Bâlijandâ tâmbetnobam gurumin denân mâtâp itâ muyageip. Umnâ kâitkui a nâmbutnjâ zengât kut nâi nâi lân mimbat sâm ek âknjâlem ândiwan. Den kâtik zo mân zei sâi bâlijnâ yen zembap. ⁹ Nâ mâruman gurumin den mân nângâwan, narâk zoren tosanangât topnjâ mân nângâm lân ândia bâlijandâ mân nogip. Ka bet gurumin den muyagenigi bâlijandâ umnan lân kâri topnjâ itâ nângâwan, “Um mumun yatâ op ândian.” ¹⁰ Gurumin dennâ otnigi ândim zâibatkat sâsâj, zorânjak mâburei kâmbamnâ oip. ¹¹ Bâlijandâ gurumin denân mâtâp muyagemnâ kâitnogi gurumin dennâ nogi mowan. ¹² Oi zo itâ. Gurumin den zo âlipnjâ sot tosanjâ bujnâ. Mâbângum nâi nâi sâwe, zo tosa buj sot târârak âlipnjâ.

¹³ Gurumin den âlipnjandâ nogi mowan? Yatâ bujnâ. Bâlijandâ nogip. Bâlijandâ gurumin denân mâtâp muyagem nogi mowan. Bâlijangât topnjâ muyagibapkât bâlijandâ nogi mowan. Bâlijangât nângindâ sumunnâ uap. Nen bâlijangât topnjâ yatâ nângânatkât gurumin dennâ sâi mowan.

Um sâkninjan bâlijandâ nep tuumap.

¹⁴ Nen itâ nângâmen. Gurumin den zo Anutugâren goknjâ. Nâ ko hânân goknjâ. Bâlijandâ sângânâ mei zâkkât kore op ândian. ¹⁵ Orot mâmenangât nânga kwakmak opmap. Nâ kut nâi upam, zo birâm mân opman. Oi kut nâi âkon opman, zo opman. ¹⁶ Gurumin denân pâke den ziap, zorat nânga âlip opmap. Kut nâi âkon opman, zo opnjâ gurumin den âlipnjâ zorat topnjâ muyageman. ¹⁷ Yatâ opman, zo ninâ umgât bujnâ. Bâlijandâ um sâknan zem kâitnogi opman. ¹⁸ Nâ topnâ itâ nângan. Sâk sunumnanngât umnan âlipnjandâ mirâ kamân mân meip. Kut nâi âlipnjangât zo sâman. Ka bonnjâ mân muyageman. ¹⁹ Kut nâi âlipnjâ upat sâmjâ mân opman. Nâ kut nâi nâi bâlijnâ zo mân upat sâm zorânjak opman. ²⁰ Nâ bâlijnâ mân upat sâm zorânjak opman. Zo itâgât. Zo ninak bujnâ. Bâlijandâ um sâknan mirâ kamân meipkât yatâ opman.

²¹ Den san, zo itâ. Nâgâren itâ muyagemap. Kut nâi âlip upâ sa bâlijandâ

mâte otnimap. ²² Nâ umnandâ Anutugât den nângâm âknjâleman. ²³ Oi sâknan ko bâlijandâ ziap, zo um nângânângânâ den ziap, zâk sot kâsa opmabot. Bâlijandâ um sâknan ziap, zorânâ kâtigem saanigi zâkkât tâk namânjangât a opman. Bâlijandâ tâmbetnobam sâknanâk ândimap.

²⁴ Yei, a umbumamburuk. Nâinjâ tânnângom um sâknan bâlijnangât imbanjâ koi gibap? ²⁵ Anutugât sâtkât Yesu Kristonjâ tânnobap. Zorat Anutu sâm âlip kwâknjangâbat.

8

Kaapungât den lum mâtâp unak lânjat.

Nâgâren itâ muyagemap. Nâ ninak um nângânângânandâ Anutugât gurumin den zo kore oknjangâman. Sâknandâ ko bâlijnangât kore oknjangâman.

¹ Ka Yesu Kristo sot pâlâtân op ândimen, nengâren bâlijnangât hâunâ sâm kwâkâkwâkân mân muyagibap. ² Nen Yesu Kristo sot pâlâtân oindâ Kaapumjâ ândiândi muyagem niנגâmâp. Kaapum zâknjâ bâlijnâ sot mumun gâbâ mâkâniנגip. ³ Mârûm um sânginjânjandâ gurumin den zorat imbanjâ mem gei nengâren kubikkubik nep tuum oseip. Zorat Anutunâ itâ op um sânginjânjangât imbanjâ koi geip. Nannjâ sângongoi bâlijnâ mâme nengât sâk yatâ opnjâ nengât bâlijnangât suup meip. ⁴ Gurumin den lum târârak ândiândi, zorat Kembunâ nângi âlip opmap. Oi um sânginjânjangât mâtâp buj, Tirik Kaapungât mâtâp lânmen, nen Kaapungât imbanjan den sinji âlip zo lum ândinatkat Kristonjâ um sânginjânjangât imbanjâ koi geip.

⁵ A ândiândi sânginjânjangât mâtâp lânme, zen um nângânângâzînjâ hângât kut nâi nâi zoren pane zemap. Kaapungât mâtâp lânme, zen ko um nângânângâzînjâ Kaapungâren pane zemap. ⁶ Um sânginjânjangât nângâm ândime, zen tâmbetgobi. Ka Kaapungât nângâm ândimen, nen ândiândi sot lumbenâ muyaginat. ⁷ Um sânginjâ nângânângânjâ, zorân Anutu kâsa oknjangâmap. Oi Anutugât gurumin den komap. Zo dap op lubap? ⁸ Oi um sânginjâ ândime, Kembunâ zengât orot mâmezînjâ zorat nângi mân dâp opmap.

⁹ Zen ko Anutugât Kaapumjâ umzinjan ziap, zo ko mâtâp sânginjâ bujnâ, Kaapum sot ândim mâtâp unaknjâ urunjsâm ândime. Zen Kaapungât mâtâbân ândime. Oi zen Kaapungât a ambân sâsâj. Nâi zâk Kristogât Kaapumjâ zâkkât umnan mân zim-bap oi ko Kristogât sinji mân upap. ¹⁰ Zen ko mârûm umzinjandâ bâlijnangât mumun yatâ op ândiwe. Ka Kristo sot pâlâtân utne um dâpzinjâ tosa buj minzingipkât ândiândi

kâtik muyagem ândie. Kristogât Kaapum umziñan ândiap. ¹¹ Zen dap nânge? Tirik Kaapumñâ umziñan tâtât mâme opmap mo buñâ? Tirik Kaapumñâ umziñan tâtât mâme opmap oi ko Anutuñâ Yesu mumuñan gâbâ mângep, zo yatik Kaapumñâ um dâpziñ mumuñan gâbâ mângizingâm ândiândi ziñgâm ândibap.

Kaapum sot op Anutugât nan bârarâp utnat.

¹² Bukurâpnâ, Nen um sângringât kore a mân utnat. Um sângringâdâ wan ningâmapkât hâuñâ mâkâm zâkkât mâtâbân âinat? ¹³ Zen um sângringât mâtâp ândibi zo ko tâmbetagobi. Ka Kaapungât imbanâyân sâkkât den kumbi, zo ko ândim ândiândi âlip ândibi.

¹⁴ Anutugât Kaapumñâ âkom diiningi ândimen, nen Anutugât nan bârarâp ândien. ¹⁵ Anutuñâ Kaapum ningip, zo kore arâp op kengât utnatkât buñâ. Nen Anutugât nan bârarâp op ândinatkât ningip. Kaapumñâ um bâbâlan kwatningi Anutu itâ sâm konsâm mâpâsimen, “Aboj.” (Yuda denan Abba sâme. Niiñ denân ko Aboj sâmen.) Nen umniñandâ itâ nângâm kwâtâtimen, “Nen Anutugât nan bârarâp op ândien.” ¹⁶ Yatâ nângindâ Kaapumñâ umniñan tâtât mâme op den zo yatik sâm muyageningâm. ¹⁷ Oi itâ nângâmen, “Zâkkât nan bârarâp ândienñâ Anutugât kut ñâi ñâi galem utnat. Nen Kristo sot ârândâñ galem utnat. Hânân ziren zâknâ sâknam nângip, zo yatik sâknam kwâkñan ândinat oi ko zâk sot âsak âlipñan bagim ândinat.”

A umniñ âlip oi kut ñâi ñâi yennâ zo yatik âlip upap.

¹⁸ Sumbemân Anutugâren gâbâ kut ñâi ñâi âsakñâ neulenoot walâwalâñ muyageningâm. Oi narâk ziren sâknam sot umbâlâ ândien, zo dâpkua mân dâp upap. Sâknam zirat nânga yennâ yatâ uap. Wangât, sumbemân kut ñâi âsakñâ neulenoot donjep muyaginât, zorat. ¹⁹ Anutuñâ gâsuningâm nan bârarâp sâm âsakñâ neulenin muyagibapkât a sot kut ñâi ñâi Anutuñâ muyageningip, nen zorat mambât ândien. ²⁰ Kut ñâi ñâi yennâ hânân ziap, zo gukupitñâ yen zimbapkât sâm ziñgip. Ziññâ umgât buñâ. Anutuñâ yatâ sâi muyageip. Ka zo zinzin kâtik zimbigât mân sâm ziñgip. ²¹ Zorat kut ñâi ñâi yennâ hânân zen mumuñangât dumun zo olan Anutugât nan bârarâp nen sot târokwap neule âsakñâ mimi.

²² Nen nângâmen. Kut ñâi ñâi zo zen mârurumñan gâbâ narâk zo mâte upapkât mambât ândim sâknam nângâm ândim gawe. ²³ Oi zenâk buñâ, nen ârândâñ yatik mambât ândim sâknam nângâm

ândimen. Anutugât nan bârarâp nen um sâknin kubikñâ minningâbapkât mambât ândimen. Nen sumbemân gâbâ Kaapumñâ ningip. Kândom Kaapumñâ ningip. Bet ko kut ñâi ñâi ningâbap. ²⁴ Nen Anutuñâ um sâknin kubikñâ minningâbapkât um bâbâlan op mambât ândinatkât diiningip. Bonñâ muyagei sâi zorat mân mambâtpem. ²⁵ Bonñâ muyagiap oi ko dap yatâ zorat mambât ândinat? Bonñâ mân muyagei ikmengât umñâ nângâm mambât ândimen. ²⁶ Kaapum zâk lolotningât op betniñan memap. Nen yatâ mo yatâgât ninâu sâindâ dâp upap, zo mân nângâmengât Kaapumñâ betniñan mem, yaak mem, anñ mân sâsânâ, den zo yatâ nengât op Anutugâren sapsupap. ²⁷ Anutugât Kaapumñâ nengâren nep zo yatâ tuubapkât op sâm pindip. Oi Kaapumñâ Anutugât umñan den ziap, zo nângâm Anutuñâ tânnângobapkât den dukumap. Oi Anutu zâk um igikñâ Kaapungât umñan den ziap, zo nângâm.

Anutu zâk nengâren nep topkwâip, zo tuum ma tuum nângâbap.

²⁸ Nen itâ nângâmen. Wan mo wanñâ muyageningâm, zo Anutuñâ kubigi tânnângomap. A umniñandâ Anutu gâsum ândimen, nengâren yatâ otningâm. Nen zâknâ diiningâbam nângi zeipkât diiningip, nengâren yatâ otningâm. ²⁹ A mârurum diiningâbam nângip, nen nanngangât tobat utnatkât sâip. Oi a donjepñâ nanngangât murâp op ândeindâ Yesuñâ âtanin upap. Oi nen zâkkât tobat op ândinatkât sâip. ³⁰ Anutuñâ a kânñan nângâningip dâp, nen diiningâm tosanin buñ minningip. Tosanin buñ minningip dâp, nen âsakñâ neule zo nen ningip.

Kut ñâi ñâiñâ Anutugât bikñan gâbâ mân mâkâningâbap.

³¹ Den zorat topñâ dap dap ziap? Anutuñâ buku otningâm galem otningâm ândei kâsaningândâ dap op tâmbetnângobap? ³² Anutuñâ nanñâ mân anğân kârip. Nengât op sângringoi gem moip. Zorat dap nânge? Yatâ oipñâ kut ñâi ñâi torenñâ ningâbap mo mân ningâbap? Ningâbap.

³³ Anutuñâ buku otningâm tânnângoi, zorat a ikâ zorâñ Anutugât a ambân gâkârâpñâ denân nâmbanbap? Anutu zikñak tosanin buñ minningip, zorat a ikâ zorâñ nen tosaningât hâuñâ minatkât sâbap. ³⁴ Yesu Kristoñâ nengât op moip. Oi moibâk buñâ. Zâk mumuñan gâbâ zaat Anutu âsan bongen zâi tap nengât op Anutu den dukumap.

³⁵ Kut ñâi ikâ zorâñ Kristogât bikñan gâbâ mâkâningâbap? Sâknam mo umbâlâ, kâmbam mo pu mo kanpitâ? Kut ñâi yatâ zo dap op Kristogât bikñan gâbâ

mâkâningâbap. ³⁶ Kembangât ekabân den nâi itâ ziap, zorat dâp otningâme. Den zo itâ,
 “Kembu, gâgât op sirâmñâ sirâmñâ nângome. Râma kom gaame, zengât tobat yatâ otningâme.”

³⁷ Oi kut nâi yatâ zorâñ mân mem lot kwatningâbap. Buñâ. Yesunâ umñandâ gâsânângomâpkât imbanâ ningi zâkkâren kâtigem ândim walâmen. ³⁸ Zorat nâ itâ nângan. Mumunâ mo ândiândinâ, sumbem a mo bâliñangât a kâukñâ, narâk ziren ziap mo bet muyagibap, zorâñ mo kut nâi nâi imbanpoot, zorâñ Yesu Kristo zâkkât bikñan gâbâ mânâk mâkâningâbap. ³⁹ Anutu umñandâ gâsuningâpkât kut nâi ubâ gâip mo âmbibâ kopgâipñâ, kut nâi zorâñ mo zorâñ Kembuniñâ Yesu Kristo, zâkkât bikñan gâbâ mân mâkâningâbap.

9

Paulo zâk Yuda a bukurâpñâ, zengât op sâknam nângip.

¹ Nâ Kristogât a op sarâ mân sâm den bonñâ sa nângânek. Kaapumñâ umnan den ziap, zorat nângi bon uap. ² Yuda a torerâpnâ zengât op umbâlâ op sâknam nângâm ândiman. ³ Yuda a bukurâpnâ, sâk torerâpnâ, zen Kembangât sinji up-igât opñâ ninak Kristogât dâmân kâligen gâbâ gigijangât nânga âlip bâbâlanj opap. ⁴ Zen itâ sâme, “Nen Isirae. Anutuñâ narâpñâ gâsuningip. Oi imbanâ âsâknâ tirâpnângoip. Anutuñâ nen sot târotâro op gurumin den sapsun ningip. Oi mâte okñangânatkât mâtâp tirâpnângoip. Oi kut nâi ningâbap, zorat sinji den kânñan kesap pâronj den dâtnângoip. ⁵ Nen Abaram, Isaka sot Yakobo, zengât kiurâpziñâ.” Yuda a bukurâpnâ zen zinjangât yatâ nângâm sâme. Oi nen nângen. A bâliñan gâbâ mâkâningâbâpkât mârûm sâsânj, Kristo, zâk a sâk mem muyageip. Zo Yuda a zengât kâmurân muyageip. Zorat a sot kut nâi nâi nenngât Kembu, Anutu, zâk sâm âlip kwâkñangindâ ândim zâimâmbap. Zo perâknak.

Sinji âlip mem ândie, zen Anutugât arâp bonñâ.

⁶ Isirae a nâmbutñâ Kembangât mâtâp walâm um kâtik ândinetâ zinjig nângi Anutugât den zo loreip mân sânat. Isirae gâren gâbâ muyagiwe, zengâren gâbâ nâmbutñâ zengât Isirae a bonñâ mân sâsânj. ⁷ Oi yatigâk Abaramgât kiurâp torenñâ zen kiurâp bonñâ mân urawe. Oi zorat Kembangât ekabân den nâi itâ ziap, “Isakagât kiurâp zenak Abaramgât sinji upi.”

⁸ Den zorat topñâ itâ ziap. Sâknâ Abaramgâren gâbâ muyagiwe, zen aksik

patânâ Anutugât nan bârarâp urawe? Buñâ. Sinji den umñan muyagiwe, zenak Abaramgât kiurâp bonñâ sâsânj. ⁹ Kembunâ sinji den Abaram itâ sâm dukuip,
 “Kendon nâi âki âburem ga ambingâ Sera zâknâ nanñâ mimbap.”

¹⁰ Oi zorik buñâ, Rebekagâren yatik muyageip. Rebekañâ sâkunñinâ Isaka, zâk sot ândim katep zagât kâmbokoip. ¹¹⁻¹² Oi katep zagât mân muyagem âlip mo bâliñâ zo mân oitâ Anutuñâ zekât op mamzikhñâ itâ sâm dukuip,

“Âtânandâ munñangât kore a op ândibap.”

Zo ko Anutugât den kâtigibâpkât nângâm zikhak mem kâsâpzhâkom den zo sâip. ¹³ Katep zagât zet orot mâmezikhñâ ekñâ mân sâip. Kânñan nângâzikam yatâ sâip. Zorat den nâi Kembangât ekabân itâ ziap,
 “Na Yakobogât otnigap. Ka Esau ko âkonnigap.”

Anutu zâk ândiândinijangât buñâ, um lâklâkñangât op galem otningâmap.

¹⁴ Anutuñâ nâi kâsa okñangâm nâi buku okñangip, zorat dap sânat? ¹⁵ “Zo bâliñâ.” Yatâ sânat? Buñ kâtikñâ. Zâknâ den nâi Mose itâ sâm dukuip,

“A nâi birâñangâbâ sâm âlip birâñangâbat. Ka a nâi tângubâ sâm âlip tângubat. Lumbe okñangâbâ sâm âlip okñangâbat.”

¹⁶ Zorat a umgât mo a orot mâmegât mân sâsânj. Anutu um lâklâkñangât tânzângozânggoñ sânat. ¹⁷ Anutuñâ a kutâ Parao den dukuip, zo Kembangât ekabân itâ kulemguwe,
 “Nâ gâgâren imbanânâ sâm muyagia kutsinjina hân dâp âibâpkât sâm kwânângâgiwan.”

¹⁸ Oi zorat Anutugât itâ nângânat, “Zâk a nâi tângubâ sâm tângubat. A nâi um kâtik oik sâi kâtigibap.”

¹⁹ Nâ yatâ sa itâ sâm mâsikâniban? “Yatâ op ko Anutu zâk wangât a nenngât nângi bâliñ uap. Anutuñâ den nâi sâi anjâ kwâkâbâpkât dâp buñâ.” ²⁰ Den yatâ zo sânanandâ itâ mâsikâgibat, “Gâ wangandâ Anutu den dukuban. Âmanjâ dap op âmanjâ tuutuun a itâ dukubap, ‘Gâ wangât yatâ zo muyagenigin.’” ²¹ Âmanjâ tuutuun a, zâk dengop mem toren a zengât âmanjâ tuubap. Oi torenñâ mem wâu, bâu zengât tuugi nângindâ bâliñ upap?

²² Oi Anutu zâk âmanjâ kukñangât bonñâ zorat sinji, zo bet kunzit birâbâpkât nângi ziap. Âmanjâ zo zengâren kâmbam muyagem kukñangât bonñâ sot imbanânâ muyagei a ambân ikpigât tuubap. Nen zorat dap sânat? ²³ Oi âmanjâ nâmbutñâ tânzângobâpkât sinji, zen kubikzinhâm sumbemân âsak neulenjan

tengå kwatziŋgâbapkât kânŋan nânŋi ziap. Amanj zo zengâren neule âlipnâ gom sâmb zingâbapkât diizingâm ândiap. ²⁴ Yuda ayâk bujâ. Hân nâin goknâ ârândân amanj um lâlâknangât op zâkkât sinŋi utnatkât diiningâmap. ²⁵ Zorat Propete Hoseagât ekabân diŋâ itâ ziap,

“Kembujâ itâ sap, ‘A kâmut marizin mân orâwan, zen nâgât sinŋi sâbat. Oi umnandâ mân gâsâzângowan, zo umnandâ gâsâzângobat. ²⁶ Oi a zengât nâgât arâpnâ bujâ dâzângowan, zengât itâ sâbi, ‘Zen Anutu ândiândinjângât nan bârarâp op ândie.’”

²⁷ Oi Propete Yesaianjâ den kâtik sâm Isirae a zengât itâ sâip,

“Isiraegât kiurâp zen saruyân sak ziap, zo yatâ doŋbep muyagibi. Ka zengâren gâbâ bituktânjâ Kembangât sinŋi upi.”

²⁸ Kembangât itâ nângâmen. Kembu zâk a zengât sâm kwâkâmŋâ kegâk hâujâ zingâm nangâbap. ²⁹ Zorat Propete Yesaianjâ den nâi itâ sâip,

“Sumbem kâwali a zengât Kembu, zâk mân nângâniŋŋi sâi ko kiurâpnij buj upe. Mirâ kamânziŋ zo Sodom sot Gomora zengât tobat yatâ upe.”

(Anutuŋâ kamân zagât zo zikiri bâlij oitâ sâi kârâpnâ zikesem nanŋip.)

Yuda a zij târârak utnâ sâm osiwe.

³⁰ Oi zi dap sânat? Zitâ sânat. Hân nâin goknâ, zij târârak mân ândimnâ tosanij buj utnâ sâm tosazij buj urâwe. Kembangâren nângâm pâlâtânjâ kwâknangâm tosazij buj urâwe. ³¹ Yuda a zen ko Mosegât gurumin den lum târârak utnat sâweŋâ gurumin den zo lum osiwe.

³² Zen târârak mân urâwe, zo itâgât. Zen nângâm pâlâtânzij bujâ. Zen yen ândim mâmanziŋngât târârak utnatkât sâwe. Oi mâtâbân kât zeip, zoren kinziŋ luakŋjime.

³³ Kembangât ekabân diŋâ zitâ kulemgune ziap,

“Nângâ. Nâ Sionj bâkŋan, Yerusalem kamânân zengâren kât nâi paan. Zoren kinziŋ luakŋjibi. Oi kât kâtik nâi paan. Zoren a doŋbep patânjâ zângobap. Ka nâi zâk nângâm pâlâtânjâ kwatnibapnâ mân kwakpap.”

10

Anutuŋâ Yuda a tosazij buj upigât mâtâp muyagei Yuda a doŋbep zij kândâtkuwe.

¹ Bukurâpnâ, Yuda a bukurâpnâ âlip upigât umnandâ otnigi zengât op Anutugâren ninâu sâman. ² Zen Anutu kore okŋangânam um bâbalaŋ ândime. Zo zingitmanjâ san. Ka zen mâtâp mân

ek nângâm upme. ³ Zen Anutugâren gâbâ târârak orotŋâ mâtâp ziap, zo kwakmegât ziŋak târârak utnatkât nepnâ tuume. Anutugât mâteŋan tosa buj orotŋangât mâtâp, zo mân ek nângâm Kristo kândâtkuwe. ⁴ Nen ko itâ nângen. Anjâ nângâm pâlâtânjâ opnâ tosanij buj muyaginatkât Kristonjâ gurumin dengât mâtâp dooŋgoip.

⁵ Mosenjâ gurumin denân den nâi itâ kulemgoiŋ,

“A zen gurumin den lum nangâm târârak op ândiândi muyagibi.”

⁶ Nângâm pâlâtânjâ tosa buj orotŋangât den ko itâ ziap,

“Gâ umgandâ itâ mân sâban, ‘Nâinâ sumbemân zâimnâ Kristo diim gibap? ⁷ Mo nâinâ âmbi geimnâ Kristo mumunâ zengâren gâbâ diim kopgâbap.’ ⁸ Yatâ bujâ.”

Kembangât ekabân den nâi itâ ziap,

“Den zo kârebân mân ziap. Lâugan sot nângânangâgan ziap.”

(Zo nângâm pâlâtânjâ den kwâkâm zingâmen, zorat sâsân.) ⁹ Yesu, zâk Kembujâ. Den zo lâugan zimzap oi Anutuŋâ Yesu mumunâ gâbâ mängeip, zorat umgandâ nângi bon opmap oi ko âlip op sumbengât sinŋi upan. ¹⁰ Nen itâ nângâmen, “Umŋâ Yesu nângâm pâlâtânjâ kwap tosanij buj utnat. Oi lâuniŋandâ Yesu Kembuniŋâ sâmŋâ sumbengât sinŋi utnat.”

¹¹ Zorat Kembangât ekabân den nâi itâ kulemguwe,

“Nâi zâk Kembu nângâm pâlâtânjâ kwâknangâbapnâ kwakmak mân upap.”

¹² Âlip nângen. Yuda a sot hân nâin gok nen kânok uen. Kembu, zâk kânok kembu otningâm ândimap. Kembu zâk hâtubâtu mân otningâmap. Oi zâk konsâmen dâp, nen umgât gom sambe zo ningâmap.

¹³ Zorat Kembangât ekabân itâ sâsân,

“Kembu konsâm ândibi, zen Kembujâ bâlijan gâbâ mâkâziŋgâbap.”

¹⁴ Ka a zen ko zâk mân nângâm pâlâtânjâ kwâknangâmŋâ dap yatâ konsâm ândibi? Oi a zen topnâ mân nângâmŋâ dap op nângâm pâlâtânjâ kwâknangâbi? A nâinâ Anutugât sinŋi den mân dâzângoi ko dap topnâ nângâbi? ¹⁵ Oi Anutuŋâ a mân sângonzângoi dap op âi sinŋi dâzângobi. Zorat Kembangât ekabân den kulem nâi itâ ziap,

“Sinŋi âlip sâsânj a zengât kinziŋ kwamitnâ nângâm ko nângâne âlip upap.”

Anutuŋâ Yuda a sâm osizingip.

¹⁶ Sinŋi âlip zo Yuda a nâmbutŋandâ nângâm mân luwe. Zorat Propete Yesaianjâ itâ sâip,

“Kembu, singi den sâindâ mân nângâme.”

¹⁷ Zorat op itâ nângâbi. Nângâm pâlâtân, zo den singi sâsânjângât bonjâ. Oi den singi âragumen, zo Kristogât singi âlip den.

¹⁸ Itâ sâm mâsikâzingan. Zen singi âlip den zo nângâwe mo bujâ? Zen nângâwe. Den nâi itâ ziap,

“Kembugât denjâ hân dâp âim nanjip. Oi dijanâdâ hân muruk toren toren âim nanjip.”

¹⁹ Dum mâsikâzingâm san. Isirae a zen dâj nângâm kwâtâtiwe mo bujâ? Kâdom Mosenjâ den nâi itâ kulemgoi nângâwe,

“Kembujâ itâ sap, ‘A yennjâ, hân nâin goknjâ kâmut nâi diizinga Isirae zen nângâne bâlij oi um kâlak otzingâbi. A kwakmak kâmut zo diizinga zen ek kuk upi.’”

²⁰ Bet Propete Yesaianjâ kenjât buj den yâmbât itâ sâip,

“Kembujâ itâ sap, ‘Mân kârûnim ândiwenjâ muyaginiwe. Topnâ mân sâm kârûm ândiwe, zen mâte otzingâwan.’”

²¹ Ka Isirae a zengjât Kembujâ den nâi itâ sâi kulemguwe,

“Nâ a kâmut zâizâin sot den kukuŋ zi, zen hârânsâm narâk kârep ândinetâ nâgâren gabigât kwâbâlâp tuum ândiwan.”

11

Isirae a nâmbutjandâ um kâtik utnetâ Anutuŋjâ nâmbutjnik gâsuzingjip.

¹ Oi zi den nâi mâsikâzingan. Anutuŋjâ Isirae arâpnjâ birâzingjip? Bujâ. Yatâ mân oip. Nâ Isirae a, Abaramgât kiun, Benyam-ingât kâmurân goknjâ. ²⁻³ Anutuŋjâ kânjan nângânjip, nen mân birâningjip. Zen Propete Eliagât den singi nâi Kembugât ek-abân ziap, zo sâlâpkume mo bujâ? Propete Elia, zâk Isirae a zengjât toszâzingjât den sâm Anutu itâ sâm dukuip, “Kembu, zen Propete arâpkâ zângom nange. Gâgât singi sâm nalempâpanjâ zo kom kândaŋawe. Oi zi nâ ninik ândia nonam se.” ⁴ Propete Eliaŋjâ yatâ sâi Anutuŋjâ den dap mâburem pindip? Zo itâ, “Nâ a 7 tausen yatâ angân kârâzingjâ lopio kutnjâ Baali, zâkkâren mân âi pindiŋsâwe.”

⁵ Oi narâk zi yatigâk Anutuŋjâ um lâklâkŋangât opnjâ Isirae zenggâren gâbâ a bituktâ mem sâlâpzângoi arâpnjâ op ândie. ⁶ Zen orot mâmezâningjât bujâ. Ziknjâ um lâklâkŋangât op gâsuzingâm tânzângoi. Yatâ mân oi sâi tânzângozângonjât bonjâ mân âsagebap.

⁷ Oi dap dap? Isirae a kut nâi zo muyaginât sâwe, zo mân muyagiwe. Anutu zikjak nângâm gâsum sâlâpzângoi, zengak kut zo muyagiwe. A nâmbutjâ umziŋjâ kâtigeip. ⁸ Zorat op Kembugât ekabân itâ kulemgune ziap,

“Anutu zâk umziŋjâ mem gulipkoip. Sinziŋjâ kwâtepkui. Kindapziŋjâ mem doongoi. Yatâ otziŋjâ ândiwenjak ândim ge.”

⁹ A kutâ Dawidiŋjâ itâ sâm kulemgoip,

“Zen Kembugât den sâtjak lum sii nalemp nime, ka umziŋjandâ Kembu kândâtkume. Zorat op ko zen sii nalemp ninetâ kâsazij ganetâ parâtâk pambi. Hânân gei zângoi hâuŋjâ takâzingâbap. ¹⁰ Gâ sinziŋjâ kwâtepkuna kwakpi. Oi kândâtzij mem namujna kâriŋgoj ândibi.”

Oliwa nagân bâranjâ nâi mem ga târokwâip.

¹¹ Oi den nâi mâsikâzingan. Isirae a zen kârân kinziŋjâ luakjem hânân gei tâmbetagowe? Yatâ bujâ. Zen kubikkubik kândâtkune a hân nâin goknjâ zengjât singi oip. Oi hân nâin goknjâ zen nângâne Isirae a ziŋjâ ziŋgit umbâlâ upi. ¹² Isirae a zen Kembugât den kândâtkune a hân nâin goknjâ zen nângâm lum âlip urâwe. Yatâ utne Isirae a kâmut zen bet umziŋjâ melâŋ Kembu sot pâlâtâŋjâ utne bonjâ doŋjep walâwalâŋ muyagezingâbap.

¹³ Hân nâi goknjâ zen den zi dâzângua nângâne. Nâ hân nâin goknjâ zengjât Aposolo ândimannâ nepnâ tuum kwâtâteman. ¹⁴ Oi nâ yatâ op ândim Isirae a torerâpnâ aleziŋgâ nâmbutjandâ umziŋjâ melâŋ âlip upi. Hân nâin gok zen singi âlipkât bonjâ muyagine Isirae a nâmbutjâ ziŋjâ ek nângâm zo yatik minâ sâm umziŋjâ melâŋbi. ¹⁵ Anutuŋjâ Isirae a birâziŋjâ hân nâin goknjâ zen Anutu sot buku ue. Oi bet Anutuŋjâ Isirae a dum gâsuzingjâ ko mumuŋan gâbâ zaatzaatnjâ yatâ upi. ¹⁶ Kâdom Kembugât singi pâpanjâ oi ko du ombenjan âsagine zo yatik zâkkât siŋgiyak pâpanjâ. Oi nak topnjandâ hâlâlû zeï nak bâranjâ sot bonjâ zet yatik hâlâlû zimbabot.

¹⁷ Oi Anutuŋjâ kamân Oliwa nagân bâranjâ nâmbutjâ mânângât birâm zorat gebâgân ulinnâ barin gâbâ gâ târokwatgigip. Oi Oliwa ândâŋjâ kelâk toonjandâ tângogip. ¹⁸ Gâ bâranjâ sâŋŋinjâ zengjât nângâna giŋij oi sâkkâ mân mem zâiban. Yatâ opapkât itâ nângâ. Gâŋjâ ândâŋjâ mân tângum nalemp pindâmat. Zâknâ tângom nalemp gimap.

¹⁹ Nâ yatâ dâgoga zorat toren itâ sâban? “Anutuŋjâ nâ târokwatnibapkât bâran sâŋŋinjâ mânângâtziŋgâm birâziŋjip.”

²⁰ Den zo bonjâ. Zo singi âlip birâm ândiwegât mânângât birâziŋjip. Gâ ko nângâm pâlâtânganngât op zâk zengjât kinkin gebâgân kinzat. Zorat gâ sâkkâ mân mem zâim diim gem ândiban. ²¹ Anutuŋjâ Oliwa bâranjâ sâŋŋinjâ zâizâinjâ, zo

mânângât birip. Oi zo yatik gâ zâizâin op ândina mânângât birâgibap. ²² Zorat gâ Anutu um lâklâknaŋgât op tângogip sot um kâtik urâwe, zen hâuŋa zingip. Zorat mân nelâm gobap. Um kêrâpnaŋgât bonŋa, zo siŋgi âlip kândât kuwe, zengâren muyagemap. Oi um lâklâknaŋgât bonŋa gâgâren muyagiap. Oi gâ zâk sot pâlatân op ândina bonŋa âlip zemgibap. Yatâ mân upan zo ko mânângâtŋa birâgibap. ²³ Oi bâranŋa sâŋŋinâ zen um kâtikzinâ birâne Anutuŋa dum zagâtŋa târokwatziŋgâbâ sâm âlip upap. ²⁴ Oi barin gâbâ Oliwa nak bâranŋa kamângât Oliwa nagân târokwâkwatŋa, zo mân orotŋa. Ka Kembunŋa barin gâbâ Oliwa bâranŋa mingimŋa kamângât Oliwa nagân târokwatgigip. Kamân Oliwa zikŋa bâranŋa mânângârip, zo târokwatziŋgâbâ sâm mân kwakpap. Zo kegâk târokwatziŋgâbap.

Anutuŋa a topŋa topŋa tânzângobapkât nângâmap.

²⁵ Bukurâpnâ, zen kwakŋa ziiŋa nângânângâyân siŋgi âlibân bagim nângâm gulipkubegât den tikŋa zi sapsum zingâbâ. Isirae a nâmbutŋa zen um kâtik op ândine hân nâin gokŋa zen siŋgi âlipkât bagine tengâziŋ mârumpŋan sâip, zo dâpŋan op nanŋâbap. ²⁶ Bagine Isirae a kâmut bagim âlip op nanŋâbi. Kembugât ekabân diŋa itâ kulemgune ziap.

“Sioŋ bâkŋan, Yerusalem kamânân gâbâ kubikkubikniŋa muyagem Isirae gât kiurâp zengâren bâliŋa ziap, zo gâbarei âibap. ²⁷ Yatâ oi nâ bâliŋaziŋ sanŋonŋa zen sot târotâro upat.”

²⁸ Hân nâin gokŋa, zen siŋgi âlibân bâgigibât Yuda a ziŋ narâk ziren Anutugât kâsa yatâ op ândie. Ka Anutuŋa Yuda a sâkurâpziŋ mem sâlâpziŋgopkât Anutugât umŋandâ zengâren patâ oi ândie. ²⁹ Anutu zâk buku orotŋaŋgât den sot di-ziŋgâziŋgâŋgât sâi den zo mân loribap.

³⁰ Hân nâin gok, zen mârumpŋan um kâtik op ândiwe. Bet, narâk zi Isirae a zen um kâtik utne ko hân nâin gokŋa zen Anutuŋa tânzângwap. ³¹ Zo yatik Yuda a zen um kâtik op ândimŋa birânetâ ko Anutuŋa tânzângobap. ³² Anutu zâk a aksik patâ bet tânzângobapkât op nângâmŋa nângâziŋgi bâliŋandâ saaziŋgi den ku a op ândie.

Anutu mâpâsem sâm âlip kwâknaŋgânat.

³³ Opoŋ, Anutu zâk siŋgi âlipkât gom sambe tâtalek zemŋaŋgap. Zâkkât nângânângân, zo dap yatâ nângâm kwâtâtinat? Zâkŋa walâniŋgâm nângap. Den sâm kwâkâmap, zorat dap yatâ nângâm kwâtâtinat? Nep tuutuŋaŋgât mâtâp, zo dap yatâ nângâm nanŋânat? ³⁴ Kembugât ekabân den nâi itâ ziap,

“Kembugât umŋan den ziap, zo a nengâren gâbâ nâiŋa mân nângâm kwâtâtimap. Zâkŋa den nâi sâi ko dap op beŋnan mem sânat? ³⁵ Nâiŋa Kembunŋa kut nâi pindip, zorat tosanâ ze ma ko mâkâbap?”

³⁶ Zâkŋa a sot kut nâi nâi aksik patâ muyeniŋgip. Zâkŋa imbanŋa niŋgi ândimen. Oi zâkkât siŋgi op ândimen. Zâk mariniŋa sot kembu patâniŋa ândiap. Zorat Anutu sâm âlip kwâknaŋgindâ târokwâi zem zâimâmbap. Zo perâkŋak.

12

Um sâkniŋa Anutugâren pâindâ zimbap.

¹ Bukurâpnâ, Anutuŋa umâlipnaŋgât op tânnângopkât kindap pâroŋ den dâzângua nângânek. Mârumpŋan sii nalem mo zua bâu Kembugât siŋgi sâm om pâmarâwe, zo yatik zen um sâkziŋ Anutugâren panetâ ze egi âlip nâi upap. Yatâ utnetâ dâp upap. Zen yatâ op Anutu kore bonŋa okŋaŋgâm ândibi. ² Oi ândi mâmanziŋandâ um kâtik zengât tobat yatâ mân upap. Zen um nângânângâziŋ Anutugâren pane ze kubbikziŋgi tobat nâi upi. Zen yatâ utne Anutu diŋaŋgât dâp mâtâp âlipŋa sot târârakŋa zo ek nângâbi.

Nep sâm niŋgip, zo yatik tuum ândinat.

³ Kembunŋa tânnogipkât nâ den sa zen aksik nângânek. Gâ Kembugât siŋgi ândiat. Ka gâ gikanŋât nângâna zâizâin mân upap. Anutuŋa nepkât imbanŋa gîgip, zorarâk nângâm tuum ândiban. ⁴ Itâ nângâmen. Sâk bonniŋa kânok. Ka kore orotŋa donbepŋa nep top topŋa tuume. ⁵ Oi torenŋa Kristogât kâmurân yatigâk târokwâindâ bonniŋa kânok uap. Kristo zâk kâukniŋa uap. Oi nen kiŋ bik op ândim tânagomen. ⁶ Siŋgi âlipkât imbanŋa top topŋa niŋgip, zo tânnângom niŋgip dâp zem ariap. Oi zo wâratkum nepŋa tuunat. Zorat a nâi, zâk Kembugât den sâm muyagibapkât imbanŋa zemŋaŋgap oi ko nângâm pâlatânâ tâknaŋgap dâp Kembugât den sâbap. ⁷ Nâi zâk kore orotŋaŋgât nep tuubapkât imbanŋa zemŋaŋgap oi ko nep zo tuum ândibap. Oi nâi zâk den kwâkâm zingâ nep tuubapkât imbanŋa zemŋaŋgap oi ko zo yatik tuubap. ⁸ Um bâbâlâŋ kwatziŋgâziŋgân den sâmap, zâk zorat imbanŋa zemŋaŋgabâbân sâbap. Nâi zâk kât sikum zingâziŋgâŋgât imbanŋa zemŋaŋgap, zâk umŋa diim gem umâlip op tuubap. Nâi zâk a sâtŋa ândibapkât sâm pindâpindân, zâk zo kâtigem tuum ândibap. Nâi zâk tânzângobapkât imbanŋa zemŋaŋgap, zâk umbâbâlâŋjak upap.

Lumbenaŋgât den.

⁹ Buku orot zo sâkñandik mân upi. Umñâ gâsâyagom upi. Orot mâme bâliñâ, zorat âkon op ândibi. Oi orot mâme âlipñâ, zorik upi. ¹⁰ Zen buku bonñâ op ândibi. Oi tânagonan walâgilâ op kâtigibi. Bukurâpangât nângânâ mân gigin upap. ¹¹ Zo um bâbâ lolot bunñâ. Kâtigem ândibi. Kaapungât op umziñâ zaatpap. Yatâ op um bâbâlanj op Kembu kore okñangâbi.

¹² Kembuñâ sunbengât singi kwatziñgip, zorat sâtâre op ândibi. Sâknam muyageziñgi zorat sâm âkon mân upi. Um bâbâlanj op âsâbâr ninâu sâm ândibi.

¹³ Kembugât kâmurân gokñâ nâmbutñâ zen kut nâi nâi kârum ândine betziñan mimbî. A lombañâ zengâren gane kian kubik zâmbanbî.

¹⁴ Kâsaziñ sâm bâliñ kwatziñgâne zengoot mâsop den sâm dâzângobi. Lâuziñan gâbâ sâit den bunñâ, mâsop denâk gibap.

¹⁵ A nâmbutñandâ sâtâre utne zen yatik târokwatziñgâm upi. Umbâlâ op isene zen yatik târokwatziñgâm isebi.

¹⁶ Umziñ mâpotne kânogâk zeî ândibi. Ziñangât nângane zâizâiñ mân upap. Nângânângâziñangât nângâne zâizâiñ mân upap. Oi zen a giginâ buku otziñgâbi.

¹⁷ Nâi zâk kut bâliñ otgigi hâuñâ mân okñangâban. A ziñ mân orotñâ otziñgâne buku otziñgâbi. Zen yatâ op ândim a ziñ zengât nângâne âlip nâi upapkât nângâmjik upi, ¹⁸ Zen a pisuk patâ zen sot lumbenâ op ândibigât kâtigibi. A ziñ kâsa otziñgâne lumbenâ den sâm dâzângobi. ¹⁹ Bukurâpnâ, a ziñ kut nâi mân orotñâ otziñgâne hâuñâ mân otziñgâbi. Hâukâu mân upi. Tosa zo Kembugât kukñangât siñgi pane zimbap. Zorat Kembugât ek-abân den nâi itâ ziap,

“Kembuñâ itâ sap, Tosa mâkâmâkân, zo nâgât nep. Hâuñâ ziñgâziñgân, zo ninak ziñgâbat.” Kembu zâk yatâ sap.”

²⁰ Zen ko itâ upi. Kâsaqâ nalemgât moi nalem pindâban. Toogât nângi too pindâban. Gâ yatâ otmandâ kârâp kâukñâ kwâkñan pâna simbap yatâ upap. ²¹ Bâliñandâ mân mem gei kwatgibap. Bunñâ. Gâ âlip op bâliñâ mem gei kwâpan.

13

Hân a kutâ, zengât den.

¹ A aksik patâ, zen hân a kutâ sot a sâtñâ zengât den lum ândibi. A kutâ nep, zo Anutugâren gokñâ. Hân a kuta sot a sâtñâ zen Anutugât sâtkât ândie. ² Zorat nâi zâk a kutâ zengât den birâm Anutugât den yatik birâbap. Oi den birâbi, zen yatik hâuñâ mimbî. ³ Orot mâmezziñ âlipñâ zen a kutâ zengât kenjât mân upme. Bâliñâ upme,

zen ko a kutâ zengât kenjât upme. Zorat gâ kenjât bunj ândibâ sâm ândi mâmangâ kubikñâ âlipñâ op ândiban. Gâ yatâ otna a kutânâ gâgât nângâgigi âlip upap. ⁴ Hân a kutâ, zen Anutugât kore a. Ziñâ gâlem otginetâ âlip ândibangât sâm ziñgip. Zen kâmbam hâuñâ lanj mân gâ gobi. A kutâ zen Anutugât kore a. Bâliñ mâme zengâren nep tuum hâuñâ ziñgâbi. Zorat gâ bâliñ upan zo ko kenjât upan. ⁵ A kutâ zengât dinziñâ lum kwâtâtibi. Zo Anutu zâkkât kenjârâk bunñâ. A kutâ dinziñ luluñangât nângindâ mâtâp âlip nâi opmap. Zorat op ko mâtâp zo lân ândinat. ⁶ Anutuziñ galem a sot a kutâ nep sâm ziñgip, zen nep zo tumegât op kât zengâren pame. ⁷ Zen kut nâi nâi sâsân dâp otziñgâbi. Kât sikumgât sâsân, zo kât ziñgâbi. Kore otziñgâbigât sâsân, zen kore otziñgâbi. Hurat kwatziñgâbigât sâsân, zen hurat kwatziñgâbi. Dinziñ lubigât sâsân, zen dinziñâ lubi.

Kembugât den lum buku op tânagonat.

⁸ Kut nâi yennangât tosa mâkâne âkâbap. Buku oranjâm ândibigât sâm ziñgip, zorat buku orot zo mân birâne geibap. Nâi zâk a toren buku otziñgâm ândimâp, zâk gurumin den lum ândimâp sâsân. ⁹ Gurumin denân den itâ ziap, “Ap ambin zet mân birâyangâm âbânangâbabot. Gâ kâmbam mân kumban. Gâ kâmbu mân upan. A nâigât kut nâi lanj mân mimban.” Zo sot den kâtik nâmbutñâ mâpotñâ kâukñâ itâ sâsân, “Gikangât otgimâp, zo yatik a torenñâ zengât otgibap.” ¹⁰ Buku op ândibapñâ a nâi bâliñâ mân onangâbap. Zorat nâi zâk buku otziñgâm ândibapñâ gurumin den lum nangâbap sâsân.

Nen târârâgâk ândinat.

¹¹ Zen narâk zirat topñâ nângâm ândie. Umanân gâbâ zaatpigât narâk mâte uap. Mârum siñgi âlip topkwap nângâwen, narâk zoren sunbemân zâinatkât narâk kârep zeip. Zi ko narâk pânkânok uap. ¹² Mârum hañsâbâmap, zorat nâitâtkkât orot mâme bâliñâ zo birâm âsakñangât hâmbâ âmbum kâsaniñ Satañ, zâkkât kâmut zen sot agom kinat. ¹³ Sirâmgât siñgi op nâitâtkkât orot mâme bâliñâ zo birâm târârâk ândinat. Too kâtik nem umgulip orot sot lanj ândiandinj sot um kâlak sot kuk sârek zo mân upi. ¹⁴ Kembu Yesu Kristo, zâk sot pâlâtânj op ândibi. Oi um sâkziñan âkñâlê bâliñâ muyagem bâliñan diiziñgâbâ sâi mân nângâm kândâtkubi.

14

Siñgi âlip donjep mo bituk zemniñgap, nen ârândânj Kembugât siñgi ândinat.

¹ Siñgi âlibân bâbâ lolot ândime, zen buku otziñgâbi. Den topñangât sânetâ zen sot

den sârek mân âragum um kânok ândibi.
² A nâmbutnjâ zinjâ nângâ kwâkâ bujâ nalem top top nime. Oi a nâmbutnjândâ nalem nâmbutnjâ mân nime. Zen zuu bâu sunum mân nime. ³ Njâi zâk nalem top top nemapnjâ bukujâ nalem toren mân nemap, zâkkât nângi giginjâ mân upap. Oi njâi zâk nalem nâmbutnjâ mân nemapnjâ bukujâ nalem top top nemap, zâkkât nângi mân bâlij upap. Wangât, zen Anutugât ayâk, zorat. ⁴ Zorat itâ sa nângânek. Gâ wangandâ a njâigât kore a den dukunandâ dâp upap? Kore a zâk kâtigibap mo loribap, zo patânjângât mâtejan upap. Oi zâk mân loribap. Patânjâ Anutu, zâknjâ tângoi kâtigem kinbap.

⁵ Oi sirâmgât zo yatik a nâmbutnjândâ itâ nângâme, "Sirâm kânok, zo Kembugât sinji." Yatâ nângâm kendon tapme. A nâmbutnjâ, zinj ko sirâmgât itâ sâme, "Sirâm zo tirik bujâ. Sirâm aksik zen dâbâk." Zorat nâ itâ sa nângânek. Sirâm njâinjâ mo njâinjâ, yatâ mo yatâ upâ sâm, nângâm kâtigem ândiban. Ka bukugoot den sârek mân âragubabot. ⁶ Njâi zâk sirâm kânokkât nângi zâizâinjâ oi kendon tâpmap, zo Kembugât op opmap. Oi a njâi zâk nalem top top nemap, zo Kembugât op nemap. Zâk Anutugâren sâiwap sâmjâ nemap. Oi a njâi zâk nalem toren mân nemap, zâk Kembugât op opmap. Zâk Kembugâren sâiwap sâm dukumap.

⁷ Âlip nângen. Nengâren gâbâ njâinjâ dap yatâ Kambu sot bukurâp, zengât mân nângânângâ op zikjângârâk nângâm ândibap? Oi dap op zikjângârâk nângâm mumbap? Nen Anutugât sinji op ândimen sot mumen. ⁸ Ândiândi, zo Kembugât op ândimen. Mumu, zo Kembugât op mumen. Zorat ândinat mo munat, zo Kembugât sinji op utnat. ⁹ Zorat op Kristonjâ mumunjâ sot gwâlâ ârândânj kumbu otninjâbâpkât momnjâ mumunjâ gâbâ zaarip.

¹⁰ Kristo zâk Kambu patâinjâ ândiap. Zorat den njâi mâsikâzingâ dâtnonek, "Gâ wangandâ bukugângât den sâm kwâkâban? Mo gâ wangandâ bukugângât nângâna giginjâ upap?" Nen aksik patâ Kembugât mâtejan kirindâ nengât den sâm kwâkâbap. ¹¹ Kembugât ekabân den njâi itâ kulemgune ziap, "Kembunjâ itâ sap, 'Nâ ândim kwâtâtemangât a aksik patâ kinnâ topnan gam siminizij lim kwap pindijsânibi. Oi aksik patâ zen lâuzinjândâ sâm âlip kwatnibi.' "

¹² Zorat nen nângen. Njâren nen aksik patânjâ Anutugâren pindijsâm topniñ sânatkât sâm niñgip. ¹³ Zorat op ko nen buku zengât den hâunjâ mân sâm kwâkânat. Bujâ. Nen itâ utnat.

Nen buku nâmbutnjâ umgulip kwatzingindâ Kembugât mâtâp walâbegât op nângâmnik ândinat. ¹⁴ Nâ Kambu Yesu sot pâlâtânj op ândimânjâ itâ nângâm kwâtâtian. Nalem njâi mo njâi neindâ sumun upap, zo mân ziap. Ka njâi zâk nalem laj nem sumunkubat sâm laj nimbap, zâk perâknjak um sumun upap. ¹⁵ Oi itâ nângan. Gâ nalem njâi nena bukugandâ geknjâ nângi mân dâp upap zo ko bukugoot buku mân op ândiban. Bujâ. Gâ yatâ op bukugâ tâmbetkuban yatâ upap. Bukugâ âlip upapkat Kristonjâ zâkkât op moip. Gâ zorat nângâm bukugâ nalemgât op mân tâmbetkuban. ¹⁶ Zen kut njâi orotjângât nângâne âlip oi zo op ândibi. Ka a nâmbutnjândâ sâm bâlij kwatzingâbegât galem oranjâm ândibi.

¹⁷ Anutugât um topnan ândiândinj, zo dap yatâ? Zo sii nalem nemjik ândiândinj? Bujâ. Um hâlâlu sot um lumbenjâ sot Tirik Kaapungâren gâbâ gâi sâtâre op ândiândinj, zorânjâ bonnjâ. ¹⁸ A zen yatâ zo ândim Kristo kore okjângânetâ Anutujâ zingiri âlip upap. Oi a zinjâ zengât nângâne dâp upap. ¹⁹ Oi zorat nen um kânok op tânaqom ândinatkât kâtiginat. ²⁰ Gâ nalemgât opnjâ Anutugât nep mân tâmbetkuban. Sii nalem aksik zo âlipnik. Ka njâi zâk nemnjâ nâmbut tâmbetzângobâpkât nep tuubap, yatâ nângâm nei bâlij upap. ²¹ Gâ bukugâ kâsa okjângâbatkât zâkkât op nalem, wajj too mo wan wan zo birâna dâp upap. ²² Gâ kut yatâ zo orotjângât um salek ziap, zo Anutu mâtejan mem ândina gikanâk zim-bap. Zorat njâi zâk nalem nemap mo kut njâi njâi opmap, zorat um zâgât mân upap. Sâtâreñoot upap. ²³ Njâi zâk um zâgât op nalem nei bâlij upap. Zâk nângâ kwâkâ op laj nei bâlij upap. Wangât, zâk nângâm pâlâtânj kwâknjan mân uap, zorat. Kut njâi zo mo zo nângâm pâlâtânj kwâknjan mân oindâ tosanoot upap.

15

Yesugât tobat op niij nângânângâyân mân ândinat.

¹ Kâtigem kin bâbâ lolot zo âkom diizingânat. Oi nen niijângârâk nângânângâyân mân ândinat. ² Nen bukurâpniñ zengât nângâm ândim âlip upi sot sinji âlibân kâtigibigât betziñan minat. ³ Kristo zâk yatik zikjângât nângânângâ mân ândeip. Zorat Kembugât ekabân den kulem njâi itâ ziap,

"Kambu, gâ sâm bâlij kwatgiwe. Zengât sâm bâlijâ zo nâgâren zariap."

⁴ Mârumjan den sâm Kembugât ekabân kulemguwe, zo nen sinji âlip top nângânatkât urâwe. Den zorânjâ mem

kâtiknan kwatningi kut nâi singi kwatningip, zorat um bâbâlanj op nangânangâ ândinatkat kulemguwe.

⁵ Zengât op Kembugâren itâ sâam ninâu sâaman, "Mem kâtiknan kwatningâmap, um bâbâlanj orotnjangât marijâ, zâknâ diizingi Yesu Kristogât op um kânok op ândibi. ⁶ Oi umziñ sot lâuziñ mindui Kembuniñâ Yesu Kristo, zâkkât Ibânâ Anutu mâpâsem sâam âlip kwâknanjgâbi." Zen yatâ upigât Kembugâren ninâu sâaman.

Umjâ gâsâyagom ândibi.

⁷ Zorat op Anutu sâam âlip kwâknanjgâbigât Kristonjâ umjandâ gâsuziñgip. Oi zen yatigâk umjâ gâsâyagom ândibi. ⁸ Nâ itâgât dâzânguan. Anutuñâ sâkurâpniñâ kut nâi nâi zingâbapkat singi den dâzângoip, zo bon upapkat Kristo zâk Yuda a neñgât kore a op ândeip. ⁹ Oi Anutuñâ hân nâin gok zen tânzângoi sâam âlip kwâknanjgâbigât yatâ oip. Zorat Kembugât ekabân den kulem nâi itâ ziap,

"O Kembu, nâ hân nâin gok zengâren sâam âlip kwatgim kep mimbâ." ¹⁰ Oi den nâi itâ ziap, "Hân nâin gokjâ, zen Anutugât kâmut zen sot sâtâre upi."

¹¹ Oi den nâi itâ ziap,

"Hân nâin gok, zen aksik Kembu sâam âlip kwâknanjgâbi. A hânjâ hânjâ, zen zâk sâam âlip kwâknanjgâbi." ¹² Oi Propete Yesaianjâ den nâi itâ kulemgoip,

"Nak tâtopnan kâmjâ, Yesegât kiun, zo takâm, zâk a hânjâ hânjâ zengât kembu patâ op kembu otziñgâbap. Oi hân nâin gokjâ zen zâkkâren nangâm pâlâtâñ kwâknanjgâbi." ¹³ Nâ zengât op ninâu sâam itâ sâaman.

"Nangâm pâlâtângât marijâ, Anutu, zâknâ diizingi nangâm pâlâtâñ kwâknanjgâm lummbenâ op sâtâre kwâknanjgâbi. Yatâ op ândine Tirik Kaapumjâ imbanjâ zingâ bet muyagibap, zorat nangâm um bâbâlanj op ândibi." Zengât nangâm yatâ ninâu sâaman.

Paulo nepnjangât den.

¹⁴ Bukurâpnâ, zengât nânga âlip uap. Zen âlip ândim singi âlipkat topnâ nangâme. Oi singi âlip ziñak âraqunâ sâam mân kwakpi. ¹⁵ Oi nâ Anutuñâ nep sâam nigipkat den nâmbutnjâ kenjât buñ dâzângom kulemgum zingân. Zen singi âlip nelâmzângobapkat kulemgum zingân. ¹⁶ Yesu Kristo, zâknâ nâ um kâtik singi âlip dâzângobatkât kore a nâbarip. Kembugât tirik namâ gâlem a zing Kembu kore oknjangâme. Oi nâ zo yatik Kembu kore oknjangâm singi âlip a um kâtik dâzângoman. Nâ Anutugât singi âlip nep tuuga Tirik Kaapumjâ um hâlâlu kwatziñgi Kembugât singi op ândibi. ¹⁷ Nâ Yesu

Kristo sot pâlâtâñ op Anutu kore oknjangâm nep zo tuuman, zorat nangâm sâtâre opman. ¹⁸ Nep zo ninak mân tuubam yatâ. Yesu Kristonjâ mam otnigi a hân nâin gokjâ zen singi âlip nangâm lubigât lâunandâ sot bitnandâ nep tuuwan. Yesu Kristonjâ mân mam otnigi nep tuuwan sâi ko dap yatâ sâam sâtâre sâbam? ¹⁹ Nâ Tirik Kaapumjâren gâbâ imbanjâ mem Yerusalem kamânân gâbâ topkwap kulem sot sen mârât tuum âim Kristogât singi âlip pisuk, zo a hân dâp dâzângom aria llurikonj hânân âi âkip. ²⁰ Oi a nâmbut zing tuuweyân tuubangât Kristogât kut singi mân arip, zoren uñaknan âibatkat otnigip. ²¹ Kembugât ekabân den kulem nâi itâ ziap, zorat dâp opman,

"Kembugât den singinjâ mân dâzângowe, zen zo nangâbi. Oi singinjâ mân nangâwe, zen topnâ nangâbi."

Paulo zâk Roma kamân walâm Sipen hânân âibam sâip.

²² Nâ yatâgât Roma kamânân gokjâ zengâren gâbam narâk dâp kwakman. ²³ Ândim gâwan, zo zengâren gâbat sâam umnandâ nangâm ândiwan. Zi ko hân torengeñ zi nep tuuman, zo âkap. ²⁴ Zorat Sipen hânân âibam zengâren gâbatkat nangân. Ga zen sot tâtat mâme op ko umâlip op a nâmbutjandâ zengâren gâbâ betnan sâne Sipen hânân âinat.

²⁵ Kândom narâk ziren ko Anutugât singi a kât betziñan mimbam Yerusalem kamânân âibâman. ²⁶ Makedonia sot Grik hânân Kembugât kâmut zing Yerusalem kamânân Kembugât singi a nâmbutnjâ kanpitâ ândie, zen kât betziñan minam sâam kâtigiwe. ²⁷ Zen um bâlâlâñ op kât mindunetâ dâp oip. Wangât, hân nâin gokjâ zen Yuda a zengâren gâbâ singi âlip miwe, zorat tosa zengâren ziap. Oi tosa zo mâkâbigât sâkkât kut nâi nâi zingâne dâp upap. ²⁸ Den zo bon oi ninak mem âim Yerusalem kamânân zingâmjâ âburem Roma kamân mâirâp zengâren gâbat. Zengâren ga tapnjâ Sipen hânân âibat. ²⁹ Nâ it nangân. Nâ zengâren gâbam bet bâsanj mân gâbat. Kristogâren gâbâ mâsop den yâmbâtñâ mem ga zingâbat.

Paulo zâkkât op ninâu sâbigât kulemgum zingip.

³⁰ Bukurâpnâ, nâ Kembuniñâ Yesu Kristo, zâkkât op sot Kaapumjâ buku orotnjangât den umniñan pâmapkat kindap pâroj den dâzângobâ. Zen nâgât op Anutugâren donjeb ninâu sâbi. ³¹ Betnan mine Yudaia hânân Yuda a bitziñan gâbâ mâkânibap. Oi Yerusalem kamânân Kembugât singi a kut zo zingâ umâlep nep upi. ³² Zorânâ bet Anutuñâ nangâ umâlibân zengâren gam zen sot tap umnâ

sânduksâbap. ³³ Um lumbe mariñâ, Anutu, zâk aksik patâ zen sot ândibap. Zo perâknjak.

16

Paulo zâk Roma kamânân buku zengât nângâm ândeip.

¹ Ambân bukuniñâ Poibe, zen zâkkât topñâ mân nânge, zorat nâ zâkkât itâ sa nângânek. Zâk Kenkerei kamânân kâmut betziñan mem ândimap. Zorat zâk zengâren gâi buku okñangâbi. ² Zen Kembugât sinji ândieñâ Kembugât op buku op bekñan mimbî. Zen yatâ utne dâp upap. Ambân zo zâk wan mo wangât okñangi nângânangâbi. Ambân zâk nâ sot nâmbutñâ donjep kore otniñgâm ândeip.

³ Oi Pirisila sot Akwila, Yesu Kristo nepñangât berân mâme a ambân, zet betnan miwet. Zet itâ dâzâkonek. Nângânangânâ zekâren ziap. ⁴ Zet nâgât op sâkzikñangât kenğât mân urâwet. Zorat nâyâk buñâ, kamân dâp Kembugât sinji a zen sot zekât op umâlip nângâm ândien. ⁵ Zekât mirin Yesugât kâmut mindume, a ambân zen zo sâm sâtâre otziñgan.

Bukunâ Epaeneto, zâk Asia hân murukñan kâdom op Kristogât a oip. Zâk dukunek. Nâ zâkkât op nângâmñik ândian.

⁶ Maria zâk yatik sâtâre okñangan. Zâk zengâren nep donjep patâ tuugip.

⁷ Yuda a bukuzatnâ Androniko sot Yunia tâk namin ârandâñ nâmbârâwe, zekât nângâman. Zet zo dâzâkonek. Zet a kot patâ, Aposolo a zengât kâmurân ândiwet. Nâ mârur Kristo buñ ândiwanân zet Kristogât a urâwet.

⁸ Bukunâ Ampiliato, zâkkât nânge âlip opmap. Kembugât op zâkkât nângâman.

⁹ Urbano, Kristogât nebân berân miangâwet sot bukunâ Sitaki, zet sâm âlip kwatzikan. Zo dâzâkonek,

¹⁰ Apele, Kristogât a bonñâ sot Aristobulo zâkkât kâmut zo, zengât sâm âlip kwatzizingan.

¹¹ Yuda a bukunâ Herodion sot Nakiso zâkkât kâmurân gok nâmbutñâ Kristogât sinji ândie, zengâren umnâ kinzap.

¹² Ambân zagât Tiripaina sot Tiriposa Kembugât op nep patâ tuuwet sot Peasi zâk Kembugât op nep yatik tuugip. Zen sâm âlip kwatzizingan.

¹³ Kembugât a âlipñâ Rupu sot mamñâ, zekâren umnâ kinzap. Rupu mamñâ zâknja mam otnigip.

¹⁴ Asinçirito, Philegon, Hemesi, Patroba, Herema sot bukurâpziñ sâm âlip kwatzizingan.

¹⁵ Pilogo sot ambân Yulia, Nereo sot ponânâ Olimpa sot Kembugât sinji a

ambân zen sot ândime, zengât âksik nânge âlip uap.

¹⁶ Kembugât op ziññâ mindumñâ luyangâm ândibi. Kristogât kâmut kamân dâp ândie, zen Roma zengât op nângâm ândime.

Kembugât den sâsân a sarâ, zengât girem sâip.

¹⁷ Bukurâp, zengâren kâsâp ziap, zorân sinji âlip kwâkâm ziñgâwe, zo gulipkunam ue. A kâsâp muyagime, zengât galem orangâm ândibi. ¹⁸ A yatâ zo, zen sot pâlâtân mân upi. A yatâ zo, zen Kembu Kristogât kore a buñâ. Zen tep kâamboziñangât kore op ândime. Oi den kelâk sâm a ambân nângânangâziñ giginâ nâmbutñâ kâitzangom um gulip kwatzizingâme. ¹⁹ Zen ko Kembugât sât lume, zorat sinji sâne kamân dâp aim nangip. Oi nâ zorat umâlip opñâ itâ upigât dâzangobâ. Kut ñâi ñâi âlipñâ, zo ko nângâm kwâtâtem mem ândibi. Oi kut ñâi ñâi bâliñâ, zo kândâtkom birâbigât otnigap.

²⁰ Narâk mân kârep oi lumbeñ mariñâ, Anutu, zâknâ sâi Satan mem ge kinziñandâ lâñ kwândâlibi.

Kembu Yesu Kristo, zâkkâren gâbâ tânzangozangonandâ zengâren zimbap.

Buku den sot mâsop den.

²¹ Berân mâmenâ Timoteo sot Yuda bukurâpnâ Lukio sot Yason sot Sosipate, zen zengât nângânangâ ândime.

²² Teatio, nânñâ den zi Paulogât lâunjan gâbâ mem ekap ziren kulemguan. Oi nâ zo yatik Kembugât mâtenjan zengât nângâman.

²³ Gaio zâknâ nâ sot Kembugât kâmut zi galem otniñgâmapñâ zo yatik zengât nângap. Erasto, kamân zirât kât galem a sot bukuniñâ ñâi Kwato, zet yatik zengât nângabot.

²⁴ (Kembuniñâ Yesu Kristo, zâkkâren gâbâ tânzangozangonandâ zengâren zimbap.)

²⁵⁻²⁶ Anutu zâkkât sinji âlip sâman sot Yesu Kristogât den sâm muyagiman, zorat dâp nângâm pâlâtânziñ tânzangobapkât imbanâ zemnângap, Anutu, zâk sâm sâtâre okñangânat. Anutu zâk ândeipñak ândiap. Oi ândim zâibap. Anutugât diñâ tik zem gâip. Narâk ziren ko zâkkât sâtkât yatâ sâm muyagime. Zo a hân dâp ziññâ nângâm lubigât kânñan Kembugât ekabân sâm muyagem parâwe.

²⁷ Oi Anutu kânok zâk nângânangânâ patâ ândimap, zâk sâm âlip kwâknangâm ândinat. Yesu Kristogât opñâ nen sâtâre okñangindâ sâtâre patâ zo âsagem zem zâimâmbap. Zo perâknjak.

Zo yatik.

Korinti a zengât ekap kânok Paulonâ kulemgum zingip.

Mâsop den.

¹⁻² Anutugât sâtkât Yesu Kristogât Aposolo a Paulo, nâ sot bukuniñâ Sostene, net Korinti kamânân Anutugât kâmut ândie, zengât ekap zi kulemgum pet. Yesu Kristonâ gâsuzingâm zâkkât sinji hâlâlû ândibigât sâip. Yatâ otziñgi kamân dap Yesugât kâmut, zen Kembu Yesugât kutnjâ konsâm mâpâsem ândime, zen sot kânok urâwe. ³ Ibâniñâ Anutu sot Kembu Yesu Kristo, zekâren gâbâ um lumbe sot tânzângozângon zengâren zimbap.

Korinti zengâren den sinji âlipnâ muyagem zeip.

⁴ Zen Yesu Kristo sot pâlatân utne Anutu zâk tânzângoip. Zorat op ko narâk dap nâ zengât op Anutu sâiwap sâam dukuman. ⁵ Zen Kristo sot pâlatan utne sinji âlip sâsânâ sot nângânângâ topnâ topnâ zingâm nanjip. ⁶ Zingâmñâ Kristogât sâam âsok denñâ umziñan ândânâ gâsuiip. ⁷ Oi Kaapumñâ imbanâ zingî nep top top tuume. Zen Kembuniñ Yesu Kristo âburem gâbapkat um bâbâlaj op mambât ândime. ⁸ Zâknâ Kembuniñâ Yesu Kristo gâbabân mâtenjan tosazin buñ hâlâlû kinbigât mem kâtikñan kwatziñgi ândinetâ narâkziñ âkâbap. ⁹ Anutu zâk nanñâ Kembuniñâ Yesu Kristo, zâkkâren târokwapigât diizingipñâ dumñâ den nâi mân sâbap.

Korinti a, zinjâ kâsâpagowe.

¹⁰ Bukurâpnâ, nâ Kembuniñâ Yesu Kristo kutnjangât op girem den sa nângânek. Zen den top top sâmjâ mân kâsâpagobi. Kâsâpagom kâmut zagât upi, zo buñâ. Um nângânângâziñ mâpotne kânok oi ândibi. ¹¹ Bukurâpnâ, osetziñan den kâsâp muyagem ziap. Koloji zâkkât arâpnâ, zengâren gâbâ nâmbutnjâ zinj yatâ sâne nângâwan. ¹² Den itâgât san. Zengâren gâbâ nâinjâ itâ sâmap, “Nâ Paulogât a.” Oi nâinjâ sâmap, “Nâ Apologât a.” Oi nâinjâ sâmap, “Na Peterogât a.” Oi nâinjâ sâmap, “Nâ Kristogât a.” ¹³ Bâi, dap dap? Kristo pâuksâip mo dap? Paulo nânâ zengât op poru nagân muwan? Mo Paulo nâgât korân too sanjonziñgâwe? ¹⁴ Kabik ninak too mân sanjonziñgâwan. Krispo sot Gaio zerâk too sanjonzikâwan. ¹⁵ Zen itâ sâbegât, “Zâkkât kutnjandâ loñgiñiñgi too sanjonniñgâwe.” Yatâ buñâ. Yatâ mân nângâbi. ¹⁶ Zi nâi nânga. Setepano arâpnâ too sanjonziñgâwan.

Nâmbutnjâ ko mân nângan. ¹⁷ Kristonâ a too sanjonziñgâbatkât mân sâam nigip. Den sinji âlipnâ dâzângom ândibatkat sâam nigip. Oi Yesu poru nagân moip, zorat den imbanâ buñ opapkât a nâmbutnjâ den kelâkñoorâk sâame yatâ sâam kubikñâ mân sâaman. Nâ sinji âlip den zo bonnjik sâaman.

A um kâtik zinj Yesugât den sinji nângâne yen opmap.

¹⁸ A tâmbetagoagonjâgât mâtâbân ândie, zen Yesu poru nagân moip, zorat nângâne yen opmap. Oi nen kubikkubik mâtâp ândimennâ ko nângindâ Anutugâren gâbâ imbanânjootnâ opmap. Sinji âlip, zo sâam kubik mân sâaman. ¹⁹ Zorat Kembugât ekabân den nâi itâ ziap, “Kembunâ itâ sap, ‘Nânâ sa a nângânângâziñoot zen kwakpi. Nângânângâziñoot, zengât nângânângâ zo doonjubat.’ ”

²⁰ Zen dap nânge? A nângânângâziñoot, zo ikâ? A nâi den nângâm simbitkum sâmap, zo ikâ? A narâk zirat topnâ nângâmap, zo ikâ? Nâ sa nângânek. Anutuñâ hân a zengât nângânângâziñ egi yenñâ oip.

²¹ A zen zinjâ nângânângâziñ Anutugât topnâ iknam kwagâwe. Wangât, zen yatâ upigât Anutuñâ kânjan nângâm kubigi zeip, zorat. Den sinji âlipnâ dâzângomen. Um kâtik a, zen zorat nângâne yen opmap. Ka Aposolo a, nen den zorat nângindâ bon opmap. Oi nen den sinji zo sâindâ a nâmbutnjâ zinjâ nângâm Kembugât sinji upme. Zo Anutuñâ kânjan nângi zeipkât yatâ âsagemap. ²² Yuda a um kâtik ândime, zen kulem top top iknam sâame. Grik a, zen ko hân a zengât nângânângâ den zo nângânam kâtigime. ²³ Nen ko Yesu poru nagân kuwe, zorat den sâindâ Yuda a zinj nângâne kwakmak opmap. Oi Grik a sot hân nâin goknâ, zinjâ den zo nângâne den yenñâ opmap. ²⁴ Ka a nâmbutnjâ Kembunâ gâsuniñgip, Yuda a sot hân nâin gok arândâr, nen Kristogât nângâm itâ sâamen, “Anutugât imbanâ sot nângânângânâ zemñangap.” ²⁵ Um kâtik a, zen Anutugât nângânângâ den nângâne yen opmap. Ka Anutugât nângânângâ, zorân a zengât nângânângâ wâlap. Oi a zen Anutugât den nângâne lolot uap. Ka Anutugât den, zorân ko a zengât imbanâ wâlap.

A zâizâñ zinjâ ko bituk, a giginâ zinjâ ko donjeb Kembugât sinji upme.

²⁶ Bukurâpnâ, A ikâ zorân Anutuñâ diiniñgip? Zo ek nângânek. Osetniñan a nângânângâziñ patâ donjeb buñâ. A kutâ donjeb buñâ. ²⁷ A mâteziñan a giginâ ândimen, nen Anutuñâ diiniñgâm a nângânângâziñoot zo anjan kwatziñgâmap. A um kâtik ândime,

zen nângânângâziņangât nângâne anun upapkât yatâ oip. A zengât mâteziņan a giginâ sot lolot ândimen, nen Anutuņâ diiniņgâmņâ a imbanâziņoot anun kwatziņgâmâp. ²⁸ A mâteziņan bâbâ lolot ândimen sot a yenņâ ândimen, nen Anutuņâ diiniņgâmâp. Oi a zâizâiņ upme, zengât imbanâziņ koi yen upme. ²⁹ Zo hân a nen Anutuġât mâteņan sâk mâme upemgât yatâ opmâp. ³⁰ Korinti a zen Yesu Kristo sot pâlâtâņ utnetâ Anutuņâ ândiândi uņakņâ zingip. Anutuņâ kembuniņâ Yesu Kristo kwânângip, zo nengât nângânângâ sot tosanij gulipkukuj a sot um salek muyageniņgâniņgâr sot nengât suupniņâ mimiņâ a kwânângip. ³¹ Zorat Kembugât ekabân den kulem nâi itâ ziap, “Nâi zâk sâtâre den sâbâ sâm Kembuņâ oip, zorat sâbâp.”

2

Paulo zâk sâm kubikkubik den mân sâmâip.

¹ Bukurâpnâ, nâ zengâren gamņâ Anutuġât den sapsun dâzângowan. Zo sâm kubikkubik den sot a zengât nângânângâ den mân dâzângowan. ² Nâ itâ nângâm kâtigem zengâren gâwan. Yesu Kristo poru nagân kuwe, zâkkât denâk sapsun ziņgâbat. ³ Oi nâ zen sot tap imbanâ buj, kengât op ândiwan. ⁴ Oi siņgi âlip sâsâr, zo nângânângâ pâtâ sâm kubikņâ mân sâwan. Buņâ. Kaapumņâ tânnogi siņgi âlip sa imbanâ muyageziņgi igâwe. ⁵ Den sâwan, zo a zengât nângânângâ patâ den yatâ buņâ. Zen a zengât nângânângâ den zorat nângâne bon opapkât yatâ orâwan. Anutuġât imbanâ zengâren muyagei ekņâ nângâne bon upapkât yatâ orâwan. Zen Kembugâren nângâm pâlâtâņ kwâkņangâbigât yatâ orâwen.

Anutuņâ nângânângâ bonņâ niņgâmâp.

⁶ A Anutuņâ kubikziņgi nângânângâziņoot ândime, zen Kembugât nângânângâ den bonņâ dâzângomen. Ka den dâzângomen, zo um kâtik a zengât mo hân a kutâ zengât nângânângâ yenņâ buņâ. Hângât a kutâ nângânângâziņangât bonņâ mân muyagem mârumbuj utname. ⁷ Nen ko den Anutuġât nângânângâyân tik zem gâip, zo sâm muyagimen. Den zo nângâmņâ sumbemgât siņgi neule âsakņâ minatkât Anutuņâ mârumbuj, hân mân muyageibân den zo sâm kâtâņ oip. ⁸ Hân a kutâ, zen aksik den zo mân nângâwe. Zen den zo nângâm sâi ko Kambu, âsakņâ mariņâ poruyân mân kumbe. ⁹ Zorat Kembugât ekabân den nâi itâ kulemgune ziap, “Anutu umziņandâ gâsume, zengât siņgi Anutuņâ kut nâi nâi kubigip. Kut nâi nâi zo a senņâ mân igikņâ sot

kindapņâ mân nângânângâr sot a umziņan zo mân nângâwe.”

A Kaapum sot ândim siņgi âlip nângâne bon upap.

¹⁰ Nen ko Anutuņâ sâi Kaapumņâ den Anutuġât umņan ziap, zo sapsun niņgip. Kaapum zâk den Anutuġât umņan tik zemap, zo aksik nângâmâp. ¹¹ A nâiņâ bukuņangât nângânângâ zo dap yatin nângâbap? Um mariņandik zo nângâbap. Zo yatik a nâiņâ Anutuġât nângânângâ zo mân nângâmâp. Anutuġât Kaapumņâ zikņik zo nângâmâp. ¹² Oi Kaapum miwen, zo hânân gâbâ buņâ. Anutu, zikņan gâbâ Kaapum zo miwen. Anutuņâ kut nâi nâi nengât siņgi sâip, zo nângânatkât Kaapumņâ niņgip. ¹³ Anutuņâ Kaapumņâ niņgip. Zorat den Anutuġât umņan ziap, zo sâmen. Zo a zengât nângânângâyân mân sâmen. Buņâ. Kaapumņâ den umniņan pâi sâmen. Kaapumņâ den umniņan pâi sâindâ Kaapum sot ândime, zen dinniņâ zo nângâme.

¹⁴ Ka a um kâtik ândime, Kaapumziņ buj ândime, zen Kaapumgât den sot imbanâ, zo umziņan mân mem ândie. A yatâ zo, ziņ den zorat nângâne yen opmâp. Zen dap yatâ nângâbe? Den zo Kaapumziņoot ziijik nângâme. ¹⁵ A Kaapum sot ândime, zen kut nâi nâi zorat topņâ nângâm sâlâpkume. Oi a Kaapumziņâ buj ândime, zen kut nâi nâi zorat topņâ sot a Kaapum sot ândimen, nengât topņâ mân nângâme. ¹⁶ Kembugât ekabân den nâi itâ ziap, “Kembugât umņan den ziap, zo nâiņâ nângipņâ âlip den nâi dukubap? Yatâ Buņâ.”

Nen ko Kaapumņâ Kristogât nângânângâ den zo niņgi mem ândimen. Mem ândimņâ kut nâi nâi zorat topņâ nângâm kubikmen.

3

Korinti a ziņ siņgi âlibân katep zengât holi yatâ op ândiwe.

¹ Bukurâpnâ, nâ zengâren gam a kaapumziņoot, zo dabângen dâzângobam? A kaapumziņ buj, zo dâzângobam. Zen siņgi âlibân katep mâik yatâ ândie ² Katep mâik zen nalem kâtik mân nen namâk nime. Zen nalem kâtik dap op nimbe? Oi narâk ziren Korinti a zen katep mâik yatâ siņgi âlipkât nalem kâtik nimbigât dâp mân ue. ³ Zen um kâtik. A kaapumziņ buj yatâ op ândie. Zengâren den sârek sot kâsâp sot um kâlâk muyagei a kaapumziņ buj yatâ op ândie. ⁴ Zen itâ sâme, “Nâ Paulogât a.” Nâmbutņâ ziņ sâme, “Nâ Apologât a.” A yatâ sâme, zen um sâņgiņangât mâtâbân ândime.

⁵ Apolo, zâk nâi? Paulo, nâ nâi? Net kore anjâ Kembugât den dâzângoitâ nângâm

pâlâtârj kwâkñangâwe. Kembunâ nep din sâmb nikip yatigâk tuuwet. ⁶ Den sumpunâ nâi sa nangânêk. Nâ nep kârâm kâmirâwan. Apolo zâk nep galem op hibuk pitip. Kembunâ ko mäsop mei bonnâ muyageip. ⁷ Kârâm kâmirâwan sot hibuk pitip, nekât bonnâ mân sâbi. Mäsop mei bonnâ muyagemap, Anutu, zâkkârâk sâbi. ⁸ Kârâm kâmirâwan sot hibuk pitâmap, nepnik kânok. Oi zorat sângânjâ mia zâk yatik mimbap. ⁹ Net Anutugât berân mâme a. Zen ko Anutugât sin kâlam yatâ. Zen Anutugât namâ.

Kârâpnâ nepkât topnjâ sâmb muyagibap.

¹⁰ Zen Anutugât namâ yatâ oi Anutonjâ nep sâmb nigip dâp nâ mirâ tuutuuj a op kunkun kâtik pa giarip. Oi a nâmbutnjâ zinj kunkun kwâkñan târokwap tuume. A yatâ zorârj nangâmnik tuubi. ¹¹ Kunkun giarip, kinzap, zorat kutjâ Yesu Kristo. Zo sâmbum pam nâi pâi geibap, zorat dâp mân taap. ¹² Oi kunkun zorat kwâkñan a nâinjâ goide kât mo siliwa mo kât nâi âlipnjâ, sângân patâ mo nak, ogep mo um târokwap tuubap zo ko mirâ tuutuujâ zorat topnjâ muyagibap. ¹³ Narâk patin zorat topnjâ muyagibap. Narâk zoren kârâp patâ âbângum simbap. Oi kârâp zorârj sem nep zikñik zikñik tuuwe, zorat top sâmb muyagibap. ¹⁴ Kârâpnâ a nâigât nep tuutuuj zo mân sei sângân mimbap. ¹⁵ Ka a nâigât nep tuutuuj, zo kârâpnâ sei sângân buj upap. Oi zikñâ ko mân tâmbetkubap. Kârâbân gâbâ mâkâm gâbap yatâ upap.

A mân sâmb âlip kwatziñgâbi.

¹⁶ Nen Anutugât tirik namâ. Anutugât Kaapunnâ umniñan tâtat mâme opmap. Zo nânge mo buñâ? ¹⁷ A nâi, zâk Anutugât namâ kiom tuubap zo ko Anutonjâ a zo yatik kiom miñangâbap. Anutugât tirik namâ, zo hâlâlu sâsârj. Oi namâ zo, zen.

¹⁸ Zen umziñ mân kâitkubi. Zengâren gâbâ nâi zâk hân a zengât nangânangâ zorat nânji zâibapkât op girem uan. A zo yatâ, zorârj nangânangâ zo birâm hân a mâteziñan kwakmak yatâ oi âlip upap. Zâk nangânangâ yennâ zo biri Anutonjâ zâkkât nânji nangânangâ bonjoot upap. ¹⁹ Hân a zengât nangânangâ zorat Anutonjâ nânji bon buj opmap. Kembugât ekabân den kulem nâi itâ ziap,

“A nangânangâziñangât nangâne zâizâinj opmap, zen Anutugât arâpnâ kâitziñgonam orot mâme upme. Ka Anutonjâ topziñ nânji bâlij oi kâbakjeziñgâmap.”

²⁰ Oi den nâi itâ ziap;

“Kembu zâk a nangânangâziñ patâ zengât den nânji yen, bon buj opmap.”

²¹ Zorat zen hân a nengât nangânangâ mo imbanjâ zorat nangâm um zâizâinj mân upi.

Nâ Paulogât a mo nâ Peterogât a sâme, zen ziñangât nangâne zâizâinj oi yatâ mân upi. Zi den zorat torenjâ sa nangânêk. Kut nâi nâi aksik zo zengât sinji. ²² Paulo sot Apolo, Petero, nen zengât sinji. Oi hânân kut nâi nâi mumujâ sot ândiândinjâ, zo zengât sinji. Itârârj ziap sot gâtâm muyagibap aksik, zo zengât sinji. ²³ Zen ko Kristogât sinji ândie. Oi Kristo zâk Anutugât sinji. Zorat zen Kristo sot Kembugât sinji ândie, zorarâk sâtâre upi. A zengât nangâne zâizâinj mân upap.

4

Kembunâ nep a zengât topziñ sâmb muyagibap.

¹ Zen nengât itâ nangâbi. Kristogât nep a sot Anutugât den tik zem gâip, zorat galem a. ² Oi galem a nen dârj galem op ândinatkat sâsân. Zorat op ko yatâ op ândeindâ dâp upap. ³ Oi zi ninangât sâbâ. A mindumduyân nâinjâ nâgât den sâme oi ko zorat nânge yennâ opmap. Oi ninak topnâ âlip mân sâman. ⁴ Nâ ninangât nangâm tosanâ mân nângan, zorat nâ tosanâ buj ândian mân sâbat. Topnâ sâbap, zo Kembu kânoknâ ândiap. Zâknâ tosa ek nangâmmap. ⁵ Zen ko ayâk, zorat topnâ muyagibigât kek mân sâbi. Kembu zikñak gamnjâ kut nâi nâi tik ziap, zo mem kâkñan pâmbap. Oi umniñan kut nâi nâi tik ziap, zo aksik âsagem nanngâbap. Oi Anutonjâ a aksik holiziñ ekmap, zâknâ a zinjuri holiziñ âlip oi ko sâmb âlip kwatziñgâbap.

Korinti a zen zâizâinj urâwe.

⁶ Bukurâpnâ, zen Kembugât den mân walâbi. Zinjâ hân a nen mem zâi kwap, mem gei kwap mân otningabi. Zâizâinj man upi. Nâ den san, zo Apolo sot nâ, niikñan kwap san. Zen nekât topnik ek nangâm kwâkâbigât san. Net Anutugât berân mâme ayâk. ⁷ Zâizâinj upme, zengât sâbâ. Gâ a nâinjâ a patâ upan sâmb, sâmb gigip? Nangânangâ den zemgigap, zo gikak muyagein mo nâinjâ mem gigip? ⁸ Nâinjâ gigip oi ko wangât gikâ sâkkâ mem zâi pâmat? Zen zâizâinj op ziñangât itâ nangâme? “Umgât gom sambe nengâren piksâm ziap. Nen mârum sikumniñoot urâwen.” Oi zen itâ sâme, “Nen Paulo buñâ a kutâ op ândien.” Zen topziñâ yatâ nangâme? Perâkñak, zen a kutâ op sâi ko diiniñgâne zengâren târokwap a kutâ upem. Zo yatâ âsagei sâi ko umâlep opmap. Zen ziñangât nangâne zâizâinj opmap. Ka nâ ko zâizâinj mân opman. ⁹ Aposolo nengât itâ nângan. Aposolo a nen giginjâ ândien. Anutonjâ sâi Aposolo a nen kâmbangât sinji yatâ op ândien. A aksik patâ, sumbem a sot hân a zengât mâteziñan a zinj nangom

kut n̄ai n̄ai otningāne ningitme. ¹⁰Nen Kristogāt opnjā a kwakmak yatā urāwen. Zen ko Kristogāren tārokwap nāngānāngāziņ patā yatā urāwe? Nen lolotnjā. Zen ko kātiknjā? Um kātik a ziņ zen sām ālip kwatziņgāme? Nen ko sām bāliņ kwatningāme.

¹¹Nen too nalemgāt mom āndiwennjā āndim gen. Hāmbā alākņā mem āndimen. A ziņ nāngom moliningāme. Mirā buņ āndiwennjā āndim gen. ¹²Betņā sāknam nep tuumen. A zen sām bāliņ kwatningāne nen den ālipnjā dāzāngomen. Laņ otningānetā nen hāuņjā m̄an otziņgāmen. ¹³Sām bāliņ kwatningānetā nen buku orotņangāt den dāzāngomen. Nen a doņbep zenggāren gābā iisak alā gwapgwap yatā otningāne āndiwennjā āndim gen.

Paulo zāk sinġi ālibān Korinti a zengāt ibāziņ oip.

¹⁴Zen anun upigāt den zi m̄an kulemgum ziņgan. Nan bārārāpnjā girem den dāzāngobam ekap zi kulemgum ziņgan. ¹⁵Kristogāt berān māme a kāmūt zenggāren āndie. Ka sinġi ālibān ibā doņbep buņjā. Nā kāndom Yesu Kristogāt den sinġi ālip dāzāngom nā kānok ibāziņ orāwan. ¹⁶Zorat nāgāt mātāp zo lāņ āndibigāt kindap pārōņ den dāzāngua nāngānek. ¹⁷Zen nāgāt mātāp lāņ āndibigāt Timoteo sāngongua zenggāren gaap. Timoteo zāk Kembu sot pālātāņ opnjā ninā nannā ālip yatā op āndei umnā zākkāren kinmap. Zāk sāngongua zenggāren gam nā Kristo sot pālātāņ op orot māmenangāt sinġi den, zorat sapsūm ziņgi nāngābi. Yesugāt kāmūt kamān dāp āndie, zen nāgāt mātāp zo yatik lāņ āndibigāt dāzāngoman.

¹⁸Korinti zenggāren a nāmbutņandā zāizāiņ op nāgāt itā sāme, “Paulo zāk m̄an gābap.” ¹⁹Nā ko Kembuņā nāngānigi narāk m̄an kārep oi kek gābat. Zenggāren gamņā a zāizāiņ op den sāme, zengāt topziņ ikpat. Dinziņjā zorat m̄an sām imbanāziņangāt topnjā ikpat. ²⁰Anutugāt um topņan āndiāndiņ, zo denān mo denāk buņjā. Zo Kembugāt imbanāņan kātigem āndiāndiņ. ²¹Oi māsikāziņga zen sānek. Nā kāmbam mem gābatkāt se? Mo buku opnjā lumbenā op gābatkāt se?

5

Korinti zenggāren bāliņā muyagem zeip.

¹Zengāt sinġi den itā sāne nāngāman. Zenggāren laņ māman n̄ai āndiap. Oi laņ māman bāliņā zo a um kātik zenggāren m̄an muyagemap. A n̄aiņā ibāņangāt ambinņoot āndimap, zorat san. ²Zo yatā muyagem zeip zen dap op zorat m̄an nāngānāngā op tok zāizāiņ op āndie? Zo m̄an orotņā. Zen zorat umbālā opnjā anjā

bāliņā oip, zo osetziņan m̄an tāpapkāt molinetā ari dāp upap.

³Nā sākņā ko kārebān āndian. Umnā ko zen sot tapņā yatā, a bāliņā oip zo, zākkāt den itā sām kwākāwan. ⁴Zen Kembu Yesugāt korān mindunetā umnā zen sot tāi Kembu Yesugāt imbanāņan kātiginat. ⁵A zo um dāpnjā kubikkubik opnjā Kembu gābābān ālip upapkāt Sa-tangāt bikņan pāindā um sākņangāt ākņāle bāliņā zorāņ tāmbetkubap.

Kut n̄ai n̄ai kālakņā zo birām samņjā mem āndibi.

⁶Bāliņā yatā zo osetziņan zeip m̄an nāngānāngā op zāizāiņ utne nāngā m̄an dāp upap. Zuu usiņandā nalemnā giari une kālak op naņgāmap. Zo nānge. ⁷Zorat kālak zo birām kubik pam om nimbi. Kristo zāk zengāt kālakziņā betziņan meip, zorat kālak buņ āndibi. Mārūm Yuda a ziņ Pasowa kendon tātnam rāma n̄ai kuwe. Oi zo yatik nengāt Pasowa rāma kuwe, zo Kristo. ⁸Nen kālak birām tātnatkāt moip. Zorat um kālak sot bāliņā zorat kālakņā birām kut n̄ai n̄ai salek sot tārārakņā zo mem āndinat.

⁹Nā mārūm ekap n̄ai itā kulemgum ziņgāwan. Zen laņ māman a ambān zen sot nalem kānok ninij sot tātat māme m̄an upi. ¹⁰Den parāwan, zo um kātik zengāt m̄an sāwan. Um kātik a zen laņ āndime. A zengāt kut n̄ai n̄ai ākņāle op kāmbu upme. A lopio hurat kwāpmap, mo too kātik nem um kātik yatā zo birāziņgābigāt m̄an sāwan. Zen a yatā zo dap yatā zāmbam naņgābi. Zen hān birām sumbemān zāim zāmbanbi, zorik. ¹¹Nā itā zorat kulemgum ziņgāwan. N̄aiņā Yesugāt kāmūrān āndim bāliņ mem āndiap, mo a n̄aiņā kut n̄ai n̄ai ākņāle op laņ memap mo den bāliņ sām āndimap, mo lopio hurat kwāpmap, mo too kātik nem um gulip opmap, mo kāmbu opmap. Kembugāt kāmūrān a bāliņā zo yatā mem āndie, zen zot tātat māme m̄an upi. Oi nalem ārāndāņ m̄an nimbi. ¹²Yesugāt kāmūt ākņan āndie, zengāt den m̄an sām kubikziņgābat. A Yesugāt kāmūrān āndie, zengāt tosgāt den sām kubikziņgānetā dāp upap. ¹³A ākņan āndie, zengāt tosgāt den hāuņjā zo Anu-tuņjā sābap. Zen ko bāliņ māme a zo zengāt osetziņan gābā diim āi ākņan pambi. Zāk osetziņan m̄an āndibap.

6

Den muyagei ziņjak m̄an sām kwākāwe.

¹Zenggāren gokņandā n̄aiņā bukuņangāt kuk den mem āndibap, oi den zo Yesugāt kāmūt a sātņā zenggāren m̄an sām um kātik a patā zākkāren sābap? Zen zorat dap nānge? Zo ālipnjā orotņā? ²Yesugāt kāmūt a nen n̄aran a um kātik zengāt den sām kwākānat. Zo nānge? Oi

zi Yesugât kâmurân gok zengâren den mâik nâi muyagei ziinjak mindumindu op sâam mân kwâkâbi mo? ³ Nâran nen sumbem a zengât den sâam kwâkânam mân kwaknat. Zo nânge? ⁴ Hânân narâk ziren den muyagei âlip sâam kwâkânat. Zorat wangât kut nâi yenngâgât den muyagei a um kâtikziin zengâren mem âinetâ sâam kwâkâme. ⁵ Zen den zo nânngâm anjun upigât dâzânguan. Zen dap nânge? Zengâren a nânngânângânoot nâi mân ândiap? Zengâren den nâi muyagei zâkkâren mem âine sâam kubikpap. ⁶ Nânngânângânâ zo yatâ ziap. Zen ko yatâ mân upme. Buñâ. Yesugât kâmurân goknâ nâinâ buku nâi sot den muyagei a um kâtik zengâren mem âine sâam kwâkâme.

⁷ Zengâren den âsagemap, zorân sinji âlipkât kâwali koi gemap. Mâtâp nâi, zorat sa nânngânek. A nâinâ kulem bâlinâ otgigi denân mân pam tosanâ birânangâna yen zimbap. Tosa muyagei um kâtik a zengâren mân pâmban. Nâ zorat nânnga mâtâp âlip nâi uap. Zen wangât yatâ mân upme. ⁸ Zen ziinjak bâlinâ op bukurâpziinngât kut nâi nâi betziinan mime. Zo nâin goknâ buñâ, Yesugât kâmurân gok. Bukurâpziin zen sot ârandân upme.

⁹⁻¹⁰ Den zi nânngâm biranbi. Bâlin mame a ambân zen Anutugât um topnan mân ândibi. Zen umziin mân kâitkunek. Lanj mâman a sot kware suja mem ândiândi. Ambân mem birâ sot bâlin upme, Kâmbu orot sot sikumgât âknâlîme, Too kâtik nem um gulip upme, A den bâlin sâame sot kâmbam ku. A yatâ zorân Anutugât um topnan mân bagibi. ¹¹ Oi zengâren gâbâ a nâmbutnâ zin yatâ op ândiwe. Ka zen Kembunâ umziin sanjorip. Kembunâ um hâlâlû minziingip sot tosa buñ minziingip. Zo Kembu Yesu Kristogât kot mem ândie sot Anutunijangât Kaapum sot ândie, zorat yatâ otziingip.

Bâlinangât girem den.

¹² A nâmbutnâ zin itâ sâame, “Kut nâi nâi, zo orotjik ziap.” Ka nânâ sa nânngânek. Kut nâi nâi nâmbut orotnâ zorânâ mân betniinan memap. Kut nâi nâi, zo orotjik ziap, Ka zobâ nâinâ kembu otnibâ sâi zâkkât kore mân upat. ¹³ Nalem, zo tep kâmbogât sinji. Oi tep kâmbu, zo nalemgât sinji. Bet Anutunâ sâi nalem sot tep kâmbu zo ârandân buñ upabot. Sâknij zo mâtâp ambân zen sot ândiândi mo ambân nâmbutnâ zen sot lanj ândiândiingât sinji buñâ. Zo Kembugât sinji. Kembu zâk sâkkât mariñâ op ândiap. ¹⁴ Anutunâ Kembu Yesu mumunon gâbâ mângei zaarip. Zo yatik imbanjandâ mânginiingâbap.

¹⁵ Nânngâm biranbi. Kembugât kâmut nen Kristogât sâk bonjâ op ândien. Kristo zâk

kâuknij ândiap. Oi nen kin biknâ yatâ op ândien. Oi zen dap nânge? Kristo sot pâlâtân op ândien, nenngâren gâbâ nâinâ âi mâtâp ambân sot pâlâtân op ândei dâp upap? Buñ kâtiknâ. ¹⁶ Zen itâ nânngâm biranbi. “A nâinâ ambân lanj mâman nâi sot pâlâtân oitâ zet sâk kânok upabot.” Zorat Kembugât ekabân den nâi itâ ziap, “Zet zagâtnâ kânok op ândibabot.”

¹⁷ Nen âlip nânngen. Nâi zâk Kembu sot pâlâtân oi um dâpziiknâ kânok upabot. ¹⁸ Zen lanj mâman ambân zo kândâtzângobi. A nâinâ bâlinâ nâmbutnâ upap, zorân sâknij mân tâmbetkubap. Ka nâi zâk zik ambân birâm nâi sot ândibap, zâk ziknâ sâknij tâmbetagogap. ¹⁹ Zen zitâ nânngâme? Tirik Kaapumnâ umziinan tâtat mame opmap. Zorat sâkziin zo Tirik Kaapumgât namâ. Zâk zengât um sâkziinan ândibapkat Anutunâ sângongoi geip. Zen sâkziinangât mariñâ buñâ. ²⁰ Kembunâ mârûm sângânziin mei zâkkât sinji urawe, ândie. Zorat zen sâkziinâ târarak galem op ândine a nâmbutnâ zinâ zinjitiñâ Anutu sâam âlip kwâknangâbi.

7

Ap ambin zengât den.

¹ Zen ekap kulemgum nim mâsikâniwe, zorat hâunâ sa nânngânek. Nâ itâ nânngan. A nâinâ ambân mân mem yen ândei sâi ko âlip opap. ² Ka bâlinangât mâsimâsikâ gâi bâlin upegât anâ ambân mem zâk sot pâlâtân op ândibap. ³ Oi agât sâknâ ambin mân angnân kârânangâbap. Oi ambân zâk yatik sâknâ apnâ mân angnân kârânangâbap. ⁴ Ambân zâk sâknangât mariñâ zikjik mân ândiap. Zo apnangât sinji. Oi apnâ zo yatik sâknangât mariñâ zikjik mân ândiap. Zo ambinangât sinji. ⁵ Zorat ap ambin zen sâkziin mân angnân kârânangâbi. Yen ninâu sâam ândim den saam yatâ utne dâp upap. Satangât mâsimâsikâyân loribegât narâk pânkanogâk yatâ ândibi. ⁶ A ambân miangâbigât op san, zo sâam kâtiagemnâ mân san. ⁷ Anutunâ imbanjâ nigî ambân mân mem yen ândian. Nâ ândian, yatik ândibigât otnigap. Ka Anutunâ imbanjâ nâi zikjik zikjik ningâmap. Nen dâbâk buñâ, nâi itâ, nâi yatâ. Zorat a ambân âlip miangâbigât san.

⁸ A ambân sigan sot malâ, zengât itâ san. Zen nâ yatâ op yen ândine âlip upap. ⁹ Ka zen umziinan âknâleziinandâ diiziingi bâlinan bagim tâmbetagogegât op miangâm ândibi.

¹⁰ Ap ambin zengât den sa nânngânek. Den zi nâgât buñâ. Kembugât den. Zengâren gâbâ ambân nâinâ apnâ mân birâbap. ¹¹ Oi ambinandâ apnâ mârûm birip oi ko a buñâ, yen ândibap mo dum

apnoot miangâm ândibabot. Oi yatik a nâinâ ambinjâ mân birâbap.

¹² Nâmbutjâ zengât den zi sa nângânek. Kembugât den bujâ. Zi ninâ den uap. Kembugât kâmurân a nâi âmbinjâ um kâtik ândibap, oi ambân zorâj zâk sot ândibat sâi mân birâbap. ¹³ Mo Yesugât kâmurân goknâ ambân nâi zâkkât apnâ um kâtik ândibap, oi a zorâj zâk sot ândibat sâi mân birâbap. ¹⁴ A um kâtik zo ambinjâ Kembugât singi, zâkkât mâsop zorâj zâkkâren arip. Oi um kâtik ambân zo apnâ Kembugât singi, zâkkât mâsop zorâj zâkkâren arip. Oi yatigâk murarâpziy Kembugât singi op ândibi. Zo buj sâi um kâtik ândibe. ¹⁵ Um kâtik a mo ambân nâinâ birâbam sâi mân angân kârânjagâbi. Zorat pake mân ziap. Anutuñ lumbenjan ândibigât diizinjip.

¹⁶ Ambân, gâ apkâ Kembugât mâtâbân diina gâbap mo bujâ? Zo nângat?

A, gâ ambingâ Kembugât mâtâbân diina gâbap mo bujâ? Zo nângat?

¹⁷ Zen zikjik zikjik kinkin zoren mo zoren kine Kembujâ ândiândi muyageziingip sot nep sâm ziingip, zo yatik singi âlibân ândibi. Nâ den zo Yesugât kâmut kamân dâp dâzângoman. ¹⁸ Zengâren nâi zâk kwabâ kwâkjanjâne ândei Kembujâ diinjingip, zâk mân kwâkjanjâne ândei Kembujâ diinjingip, zâk kwabâ kwâkjanjâbigât mân sâbap. ¹⁹ Kwabâ kwatziingâwe mo kwabâ mân kwatziingâwe, zorat nângâne bon mân upap. Anutugât den luluñ, zorâj bonjâ uap. ²⁰ Nâi zâk kinkinjâ zoren mo zoren kiri Kembujâ diingip, kinkinjanâk zo kinbap. ²¹ Gâ kore mâman a ândina Kembujâ diigipkât nângâm kwâkâ mân upan. Olanjinâ sâne mân kwâkâban. ²² Nâi zâk kore a op ândei Kembujâ bâlinjagât tângân gâbâ olanjangi Kembugât a bonjâ op ândibap. Nâi zâk a bonjâ ândei Kembujâ gâsui Kristogât kore a op ândibap. ²³ Kembu zâk sângânziy meipkât zâkkât kore a op ândie. Zorat a nâinâ kembu otziingâbâ sâi mân nângâbi. ²⁴ Bukurâpnâ, nâi zâk kinnâ singi âlip nângip, tengâ zorenâk narâk ziren kinnâ Anutu sot pâlâtâj upap.

A ambân sigan, zengât den.

²⁵ A ambân sigan, zengât den sa nângânek. Zi Kembugât den bujâ. Kembujâ tânnogi singi âlip mem ândimannâ ninâ nângânângâyân den zi dâzângua nângânek. ²⁶ Narâk zi mâte uap, zoren sâknam patâ muyagibapkât a nâi zâk ambân buj ândibat sâm âlip upap. ²⁷ Ka ambân mein oi ko mân birâban. Ambân mân sâm giwe oi ko ambângât mân sâban. ²⁸ Gâ ambân mimbâ sâm mena mân bâlinj

upap. Oi ambân sigan nâinâ a nâi mei mân bâlinj upap. Ka mianggâbi, zen sâkkât nep tuum sâknam nânggâbi. Nâ zorat nângâm itâ san. Zen yen sigan ândine âlip upap.

²⁹ Bukurâpnâ den zi sa nângânek. Yesu takâbapkât narâk pânjânok uap. Zorat a ambirâpziingot ândimenâ ândinetâ ambirâpziy buj yatâ upap. ³⁰ Oi umbâlâ op isem ândimenâ ândine umbâlâ bujâ yatâ upap. Oi sâtâre op ândimenâ ândine sâtâre buj yatâ upap. Oi kut nâi nâi kwâlâmenâ ândine sikum buj yatâ upap. ³¹ Oi kut nâi nâi anggâwongâ upmenâ ândinetâ yen ândime yatâ upap. Hangât kulem zi ek nângâme, zo buj upap. Yesu takâbapkât narâk pânjânok uap, zorat den zo san.

³² Zen hânân ândim kut nâi yennjagât mân nângâm kwâkâm ândibigât san. A, ambân bujandâ Kembugât denâk nângâm ândimâp. Kembujâ zâkkât nângi âlip upapkât nângâmap. ³³ Ka a ambinjootjâ ko sâkkât kut nâi nâi zorat nângâmap. Oi ambinjandâ zâkkât nângi âlip upapkât nângâmap. ³⁴ A yatâ zo sâkkat kut nâi nâi sot Kembugât nepkât nângâm um zagât opmap. Ambân sigan zen Kembugât nepkârâk nângâme. Oi um sâkziñâ Kembugât singi upapkât nângâme. Oi ambân a sotjâ sâkkât kut nâi nâi zorat nângâm ândibap. Apnandâ zâkkât nângi âlip upapkât nângâbap. Ambân zo yatâ zorâj sâkkât kut nâi nâi sot Kembugât nepkât nângâm um zagât opmap. ³⁵ Zen âlipjâ ândim kwâtâtibigât den zi dâzânguan. Mâtâp pake kwatziingâm mân san. Um nângânângâziñ zo Kembugâren pane zei ândibigât otnigi yatâ san.

³⁶ Oi a nâi zâk bâratjâ a miminjagât dâp oi angân kârâbâ sâm upap. Oi bet nângi mân dâp oi ayân pâmbâ sâm pâi mân bâlinj upap. ³⁷ Nâi zâk umjandâ itâ nângâbap, “Bâratnâ yen ândibap.” Yatâ sâm um zagât mân upap. Yatâ sâm kâtigei dâp upap. ³⁸ Zorat itâ sa nângânek. Nâi zâk bâratjâ ayân pâi âlip upap. Ka a nâi zâk sâi bâratjâ yen ândei âlip nâi upap.

Malâ zengât den.

³⁹ Ambân nâi zâk apnâ ândei mân birâm ândibap. Apnâ moi ko a nâi mimbâ sâm âlip mimbap. A zo Kembugât a ândiap oi ko âlip mianggâbabot. ⁴⁰ Ka ambân zorâj apnâ buj yen ândibat sâm yen ândibap. Zorat nânga âlip upap. Zo yatâ nângan. Oi den zo ninâ umgârâk bujâ. Anutugât Kaapumjâ nângânângânâ zo nigî san.

8

Lopioğât singi nalem, zorat den.

¹ Lopioğât singi sii nalem, zorat sâbâ. Korinti a zen itâ nângâme, “Nen aksik top nângânângâniñoot ândien.” Ka nâ

itâ sa nângânek. Top nângânângâ zorân zâizâinj muyagemap. Oi zen mân zâizâinj upigât otnigap. Buku op ândiândinj zo ko berân miangâm âlip ândibi. ² Nâi zâk buku orot mân op ândimjâ Anutugât topnjâ nângâm kwâtâtian sâmap, zâkkât itâ sânat, “Zâk mân nângâm kwâtâtiap. Nângânângâ bonnjâ mân zemnjângap. ³ Nâi zâk umjandâ Anutu gâsûbap, zâk Anutuñâ buku okpangâbap.”

⁴ Lopiogât sinji sii nalemp, zorat itâ nângâmen, “Lopio zâk bonnjâ bunjâ. Zâk wâgân mân ândiap. ⁵ Anutu zâk kânoknjâ bonnjâ ândiap.” Nen yatâ nângâmen. Ka a um kâtik zen itâ sâme, “Hânân sot sumbemân lopio sot kembu donjap ziap.” ⁶ Nen ko itâ nângen, “Anutu Ibâniñ, zâk kânok ândiap. Zâkkâren gâbâ kut nâi nâi muyagem nanjip. Oi nen zâkkât sinji ândien. Oi Kembu kânok, Yesu Kristo. Anutuñâ sâi Yesu Kristo, zâk nen sot kut nâi nâi aksik muyageninjip. Oi zâknjâ galem otninjâ ândien.”

⁷ Kembugât kâmurân a nâmbutnjâ zen topnjâ yatâ zo mân nângâm ândie. Zen mârumjan gâbâ lopio hurat kwap ândim gawe. Zen sinji âlibân bâbâ lolot ândime. Zen lopio zorat nângâne bon oi um kâtik, zij nalemp lopiogât sinji sâne zo nemjâ umziñ sumunkomap. ⁸ Nâ den sa nângânek. Anutu zâk nalemgât opnjâ nângi mân zâizâinj uap. Nen sii nalemp birindâ nenngât mân nângi geibap. Mo nalemp neindâ mân nângâniñji zâibap. Bunjâ. Nalemp, zo yenjâ. ⁹ Zengâren gâbâ nâmbutnjâ zinjâ nalemgât topnjâ nângâm nalemp nem tatne bukurâpiñ sinji âlip bituktâ zemzingap, zen zinjgijñâ bâlij upegât galem orangâm ândibi. A lolot yatâ zo lopiogât sinji nalemp nemjâ umziñ sumunkomap. ¹⁰ Gâ lopio zâk bon bunj sâmp lopio namin zâim nalemp nem tâtna bukugâ nâi lotnjâ, um oset a ga geknjâ niapkât nimbâ sâmp zo yatik nemjâ umjâ sumunkumbap. ¹¹ Bukugâ sinji âlip bituktâ zemjângap, zâk Kristo gilâmjandâ sângân meip. Zâk gâgât kâtikkanjâ lorebapkât girem uan. ¹² Zen lopiogât sinji nalemp nemjâ bukurâpiñ um oset ândime, zen umziñ mem tâmbetkune um gulip upi, zo ko yatik Kristo tâmbetkubi yatâ upap. ¹³ Zorat nâ sii nalemp nimbam bukunâ lolot zo tâmbetkubatkât nângâm kwâkâ op sii nalemp birâm yen ândibat. Zo yatik op ândimâmbat.

9

Paulo zâk nepnjângât den sâip.

¹ Korinti a zen nâgât dap nânge? Nâ Aposolo bunjâ? Nâ yatâ mo yatâ upatkât otnigi saanine dumunân ândian? Nâ Kembuniñâ Yesu Kristo mân egâwan?

Korinti a zen ziiñak topnâ nângâm biranji. Nepnjângât bonnjâ Kembugât mâsobân muyageip, zorat ko zen sinji nângâ a ambân urâwe, zo. ² Kamân nâin gok nâmbutnjâ zen nâgât Aposolo mân sâme motnjâi. Zen ko topnâ âlip nânge. Nâ perâknjak zengât Aposolo op ândiman. Nâ Aposolo nepnjângât bonnjâ Kembugât mâsobân zen Kembugât a ambân urâwe.

³ A ninâ topnjângât sâme, zen den itâ mâburemp zinjâ. ⁴ Zengâren gâbâ nâmbutnjâ zen nen nepniñangât sângân zengâren gâbâ too nalemp mân minatkat sâme. Zen wangât yatâ sâme? Aposolo nâmbutnjâ zen matâbân âim gane too nalemp zinjâme. ⁵ Aposolo nâmbutnjâ sot Petero sot Kembugât murâpnjâ, zen ambirâpiñoot kamân toren toren âim gane nalemp mot zinjâne aposolo nep tuume. Oi nâmbutnjâ nen yatâ mân utnatkât sâwe. ⁶ Nâ sot Banaba, net betnjâ nep tuum ândim kât muyagem sâkkât kut nâi nâi sângân mem ândiratkât se. Net yatik op ândim mân birâratkât se. ⁷ Den nâi mâsikâziñga sânek. Kâwali a nâiñâ ziknjâ nalemp sot kut nâi nâi muyagemap. A nâiñâ nep kârâm kâmiri bonnjâ muyagei mân mem nimbpap? Mo nâiñâ noninjâ makau nepnjâ tuumjâ zengât nam mân mâsan nimbpap?

⁸ Den zi a den san? Bunjâ. Kembugât gurumin den ekabân den yatik ziap. ⁹ Mosenjâ Kembugâren gâbâ den mem itâ kulempgoi ziap, “Wâugâ zuu zigi mem ko goka mân pindâna mân dap upap.”

¹⁰ Oi dap nânge? Den zo Anutuñâ wâu zengârâk nângâm sâip? Mo nenngât nângâm sâip? Den zo a nenngât op sâip. Nâi zâk nepnjâ kârâm kâmitmap, zâk bonnjâ oi nimbatkât nângâm nep zo tuumap. Oi yatigâk nâi zâk nebân hibuk pitâbap, zâk bonnjâ muyagei nimbatkât nângâm tuubap. Anutu zâk yatâ nângi ziap.

¹¹ Nen zengâren umgât nep tuumjâ zengâren gâbâ sâkkât kut nâi nâi minatkat nângâne yâmbârempap? ¹² A nâmbutnjâ zinjâ zengâren gâbâ nalemp sikum minetâ nen zengâren nep topkwap tuuwennâ mân minatkat se?

Nâ itâ sa nângânek. Nen Kristogât sinji âlip laj kâri pâke pambengât zengâren gâbâ nalemp sikum mimiñâ sâsârj, zo birâm betnjâ sâknâmp nep tuum nalemp mot muyagem nem ândiwen.

Paulo zâk nep tuum Korinti zengâren gâbâ sângânjâ mân meip, zorat sâtâre oip.

¹³ Kembugât sinji nalemp uunjâ a tirik namin nep tuum ândime, zen namin nalemp mem nime. Oi Anutugât sinji nalemp kut nâi nâi pâpannjâ, zoren tuume, zen zoren gâbâ nalemp nâmbutnjâ mem nem ândime.

14 Kambu zâk sinji âlip sâsân a, nen yatik sinji âlip sâindâ betnijan mimbîgât sâip.

15 Nâ ko mâtâp zo mân lânman. Kât sikum mân meman. Oi zen yatik ot-nibîgât ekap zi mân kulemgum zinjân. Nâ zengâren gâbâ kât mot mân meman, zorat sâtâre opman. Oi nâ itâ nângâm kâtigian. Nâ yatik op ândim ma ko mumbat. A nâinjâ kât nigi ko nâ dap yatâ zâizâinj op sâtâre den dum sâbat? Zorat kât mot zengâren mân mimbâ. 16 Nâ sinji âlip den dâzângom ândiwan, zorat dap yatâ zâizâinj den sâbat? Nep zo Anutuñâ kwâknan pâip. Den sinji âlip zo mân dâzângobat oi ko, yei, Kembuñâ dap otnibap? 17 Nep zo ninâ umgât tuuwan sâi ko sângân membam. Ninâ umgât mân tuumangât zâizâinj mân upat. 18 Zâizâinj opman, zorat topñâ itâ. Nâ sinji âlip mem ândiman, zo a dâzângom ândim zengâren gâbâ sângân mân meman. Nâ zorat sâtâre opman. Oi sinji âlip sâman, zo sângânñâ sâkkât kut nâi nâi mimbam sânetâ birâman.

Paulo zâk a top top zengât kore a oip.

19 Nâ a aksik zengât dumunân mân ândiwan. Kore mâman mân ândiwanñâ lañ kore otzîngâm ândian. A donjep zîj sinji âlip nângâm Kembugât sinji upigât yatâ op ândian. 20 Yuda a zen sot ândim Yuda zengât orot mâmegât tengâyân ândiwan. Zo Yuda a zîj Kembugât sinji upigât yatâ orâwan. Mosegât gurumin den zo lum kore upme, zen sot ândimñâ gurumin dengât kore a yatâ orâwan. Ninâ gurumin dengât kore a bujandâ a kore upme, zen Kembugât sinji upigât orâwan. 21 Um kâtik a, Kembugât den mân nângâme, zen sot ândim zîj ândime, zo yatâ orâwan. Um kâtik a, zen Kembugât sinji upigât yatâ orâwan. Nâ Anutugât mâtejan gurumin den mân nângâm ândim buj. Nâ Yesu Kristogât den kâtik, zo mem ândiman. 22 A sinji âlip bituktâ zemzîngap, zen sot ândim orot mâmezîj yatâ op ândiwan. Zen Anutugât sinji âlip nângâm Kembugât sinji upigât yatâ orâwan. A top topñâ zengâren ândim zengât holiyak mem ândiman. Zo nâmbutñâ zîj Anutugât sinji upigât yatâ op ândiwan. 23 Zo yen buj. Sinji âlip lañ kârâm âibapkât yatâ opman. Oi sinji âlip bonjñâ zo nâgâren sot zengâren âsagibapkât yatâ op ândiman.

Sârârâk kârâm kâtigem âi kikerân takâm neule muyaginât.

24 Zen itâ nângâme mo? Dâp orotjangât sombemân a katep zen aksik sârârâk kârâbi. Ka neule mimiñ, zo ko a kânokjak kâtigem âi mimbap. Oi zen yatik sumbemân neule mimbîgât kâtigibi. 25 Katep zen imbanjâzîjngât dâp op kendon ândime. Zen neule yenñâ, zinziñ kâtik buj, zorat yatâ upme. Nen ko

sumbemân neule zinziñ kâtik, zorat yatâ utnat. 26 Nâ ninak sârârâk kârâman, zo kiket zo ekñâ târârâgâk âiman. Nâ kâlâunâ yenjan mân lum pâman. 27 A sinji âlipñâ dâzângom ândia Anutuñâ nâgât nângi mân dâp oi kâbaknenigi ginñâ opamgât sâknangât âknâle zo mem gei kwap kubikñâ sâknangât a kutâ op ândiman.

10

Isirae a zengâren kut nâi nâi muyageip, zorâñ giremniñ uap.

1 Bukurâpnâ, nâ Isirae a sâkurâpniñâ kut nâi nâi urâwe, zorat sa nângânek. Zen aksik Mose sot ununum ombejan âim saru nirem nâmbut âiwe. 2 Zen aksik Mosegât kâmut upigât ununum ombejan âim saru nirewe. Too zorâñ too sanjonziñgip yatâ oip. 3 Oi Anutuñâ nalemm muyagem zîjgi zen aksik niwe. 4 Oi too Anutuñâ muyagem zîjgi, zo zen aksik niwe. Too zo Anutugât kârân gâbâ gei niwe. Oi kât zorat kutñâ Kristo. Kristo zâk hân kabâjan too zîjgi, zorat dâp galem otzîngâm ândeip. 5 Ka zengâren gâbâ donjep patâ Anutuñâ zîjgiri mân dâp oi mirâ kamân kâtikjan kâbakjeziñgi mom nangâwe. 6 Zengâren kut nâi nâi muyageip, zorâñ giremniñ uap. Zen bâliñ urâwe, zo nen yatik upemgât. 7 Mosegât kâmurân gâbâ nâmbutñâ zen lop-iogât kore mâman urâwe. Korinti a zen ko yatâ mân upi. Mosegât a kakârâpnâ, zen Kembugât nelâmzângoi lopio sobim sâtâre urâwe. Zorat Kembugât ekabân den nâi itâ ziap,

“A zen ge tap sii nalemm nemñâ zaat kep kom kirâwe.”

8 Oi Mosegât kâmurân gâbâ nâmbutñâ zen lañ op ândiwe. Nen a ambân lañ ândiandîj zo yatâ mân utnat. Zen bâliñ urâwegât sirâm kânogân 23 tausen yatâ zo zîj muwe. 9 Nen ko Kembugât mâtejan bâliñ mân utnat. Zâizâinj mân utnat. Zengâren gâbâ nâmbutñandâ zâizâinj utne Anutuñâ sâi mulumñâ zîjgi muwe. 10 Oi nen Kembugâren âkon den mân sânat. Zo zengâren gâbâ nâmbutñandâ âkon den sâm Kambu sâm bâliñ kwâknangâne tâmbet tâmbet marijandâ tâmbetzângoip.

11 Zengâren kut nâi nâi âsageip, zorâñ giremniñ uap. Hângât narâknâ âkâbâ sâi narâk patâ mâte oi ândien, nenngât den zi sâm giremniñ kulemguwe. 12 Zorat Korinti a zengât girem den nâi dâzângua nângânek. Nâi zâk zikjangât nângi zâizâinj op itâ sâmap, “Nâ a kâtikñâ.” Yatâ sâbap zo ko lorebapkât galem oranjâm ândibap. 13 Zengâren mâsimâsikâ âsagem gâip, zo a donjepziñngât dâp muyagemap. Oi Anutuñâ sâi kâtigemap, zâk mâsimâsikâyân mem bâbâlâñ koi imbanjâzîjngât dâp mân

walâbap. Oi mâsimâsikâ gâbap dâp mâtâp nâi tirâpžangoi âlip kâtigem kinbi.

Kembugât nalem nem Satangât nalem ninij, zo mân taap.

¹⁴ Zorat opnâ bukurâpnâ, zen lopio sot lopiogât sinji sii nalem, zo kândâtkom ândibi. ¹⁵ Zen nângânângâziŋoot ândime, zorat den zi sa ziŋjak nângâm iknek. ¹⁶ Wainj hâkobân zeip, zorat sâiwap sâmnâ nemnâ Kristo glâmŋangât op târotâro upmen. Nalem namunj nemnâ Kristogât sunum sot târotâro upmen. Zo nângâm biranji. ¹⁷ Nalem kânok zo nemnâ a donjep nen kâmut kânok upmen. Kristo sot pâlâtâŋ op kâmut kânok upmen.

¹⁸ Zen Isirae a zij upme, zo nângânek. Kembugât tirik namin Kembugât sinji nalem uunâ a ândime, zen nep zo tuum ândim Kembu sot târotâro upme. Oi zen kâmut kânok op Anutugât sinji nalem pâpanjan nep tuum zobâ nalem nâmbutnâ mem nem ândime. ¹⁹ Den san, zorat topnâ dap yatâ? Lopiogât sii nalem nininjâ, zorat nângâne bon upapkât san mo? Mo lopio zikŋangât nângâne bon upapkât san? ²⁰ Yatâ buŋâ. Den san, zorat topnâ itâ. Um kâtik a, zen ko lopiogât sii nalem ume, zo Anutugât sinji buŋâ. Zo Sataŋ sot wâke, zengât sinji uap. Oi nâ Korinti a zengât itâ san. Zen Sataŋ sot wâke zen sot târotâro mân upi. ²¹ Kembugât hâkobân gâbâ too nem wâke zengât hâkobân gâbâ too nininjâ, zo mân taap. Oi Kembugât nalem nemnâ wâke zengât nalem nininjâ, zo mân taap. ²² Kembu zâk kuk otniŋgâbapkât yatâ utnat? Mo dap nânge? Nengât imbanjandâ zâk wâlap? Yatâ buŋâ.

Nâi zâk zikŋangât nângi zari ândei mân dâp upap.

²³ A zij itâ sâme, “Kut nâi nâi, zo orotnjik ziap.” Ka nâ itâ sa nângânek. Kut nâi nâi nâmbutnâ oindâ zorânâ mân betniŋan mimbap. ²⁴ Nâi zâk zikŋangât mân nângâm buŋangât nângâbap zo ko âlip upap.

²⁵ Angâgwanjâ minduminduyân zuu bâu sângân minâ sâmnâ âlip mimbi. Um oset mân upi. Zi lopiogât sinji sâmnâ mân mâsikâziŋgâbi. ²⁶ Wangât, Kembuniŋâ zâk hân sot kut nâi nâi piksâm ziap, zorat marinjâ ândiap, zorat.

²⁷ A um kâtik nâinjâ buku otziŋgâm mirânan zâinâ sâi zâibi. Oi sii nalem zinjij zorat topnâ mân mâsikâm nimbi. ²⁸ Ka nem tatnetâ bukuzinjâ nâinjâ ga dâzângobap, “Bâu zi lopiogât sinji sâsâŋan goknâ.” Yatâ sâbap oi ko mân nimbi. Zo sâmnâ muyagem ziŋgâbap, a zâkkât op nângâm birâbi. ²⁹ Zo nine umzij sumun opapkât buŋâ. Nalem zo ninetâ sâi ko bukuzinjâ niegât nimbâ sâmnâ nem um sumun opapkât. Nâ yatâ sa zengâren gâbâ nâinjâ itâ sâbap?

“Ninâ umnâ nângâm kwâka mân zei upâ sa bukunâ nâinjâ pâke pâmbap? ³⁰ Nâ Anutugâren sâiwap sâmnâ nia wangât bukunâ nâinjâ nângâm bâlij kwatnibap?”

³¹ Nâ zorat itâ sa nângânek. Zen sii nalem ninam mo kut zo mo zo utnam a zij zingitnâ Anutu sâmnâ âlip kwâkŋangâbigât nângâmjik upi. ³² Zen Yuda a sot Grik a sot Anutugât kâmut zengât mâteziŋan tosaziŋ buŋ ândine âlip upap. ³³ Nâ yatigâk a top topnâ zen niknetâ dâp upapkât nângâm ândiman. Nâ ninangât nângâm buŋâ. A donjep, zengât nângâm opman. Zen Kembugât sinji âlip nângâm âlip upigât nep tuuman.

11

¹ Nâ Kristogât mâtâp lâŋman. Zen zo yatik orot mâmenâ ek nângâm wâratkum ândibi.

A ambân topniŋâ.

² Zen kut nâi nâi orâwan sot den dâzângowan, zorat nângâm lum upme. Zorat nânga âlip opmap. ³ Oi zi den nâi sa nângânek. Kristo zâk agât kâuknâ. Anâ ambângât kâuknâ. Oi Anutu zâk Kristogât kâuknâ. ⁴ Minduminduyân a nâi zâk kâuk pâkenjâ tâi ninâu sâbap mo Anutugât den sâmnâ muyagibap. Yatâ oi kembu patânâ anjun upap. ⁵ Minduminduyân ambân nâi zâk kâuk pâke buŋ ândim ninâu sâbap mo Anutugât den sâmnâ muyagibap. Zâk yatik oi apnâ anjun upap. Ambân yatâ zo, zâk ambân laŋ ândiândiŋ kâukzij sâmot miminjâ, zen yatâ anjun upap. ⁶ Ambân nâi kâuk pâke mân pam ândei kâuknâ mânângât nângâne anjun oi dâp upap. Ka ambân zo yatâ okŋangâbigât anjun opnâ kâuk pâke pam ândibap. ⁷ Minduminduyân a zâk kâuk pâke mân pam ândibap. A, zâk neule âsaknâ mariŋâ, Anutu, zâkkât holi tobat sot wikin yatâ. Ambân ko, zâk agât wikin.

⁸ A, zâk ambângâren gâbâ mân muyageip. Ambânjâ agâren gâbâ muyageip. ⁹ A, zâk ambângât opnâ mân muyageip. Buŋâ. Ambân, zâk agât opnâ muyageip. ¹⁰ Ambân, zâk agât ombeŋan ândiapkât kâuk kâpim ândibap. Yen ândei sumbem a zij iknetâ bâlij opapkât sâsârj.

A sot ambân, nen ârândâŋ Kembugât mâteŋan kinat.

¹¹ A, zâk ziknjik Kembugât mâteŋan mân kinbap. Ambân, zâk ziknjik Kembugât mâteŋan mân kinbap. ¹² A ambân ârândâŋ kinbabot. Ambân, zâk agâren gâbâ muyageip. Zo yatik a nen ambân zengâren gâbâ âsagimen. Nen sot kut nâi nâi zo Anutugâren gâbik gawen.

¹³ Zen ziŋjak nângâm iknek. Minduminduyân ambân nâi kâuk pâke buŋ ândim

Anutugâren ninâu sâi dâp upap mo buñâ? ¹⁴ Oi a ñai zâk kâuk sâmotñâ kârep mem ândei ikne dâp upap mo buñâ? Zorat topñâ mârûm singi âlip mân mem ândiwe, zen zoren nângâm ândiwe. ¹⁵ Oi ambân ñai kâuk sâmot ilimbam tâi ikne âlip opmap. Anutunâ kâuk sâmot ilimbam zingâmap, zo kâuk pâkeziñ. Kâuk sâmot ilimbamñâ zo zâkkât neulenâ. ¹⁶ Ñai zâk den zi birâbâ sâm itâ nângâbap. Zo birâbirân, zo nen sot Anutugât kâmut nâmbutñâ nen mân upmen.

Korinti a zen nalem nem gulipmalip urâwe.

¹⁷ Zen mindumñâ kut ñai zinj upme, zorat nânga mân dâp oi girem dâzânguan. Zen âlip mân opñâ bâliñ op ândime. ¹⁸ Yesugât kâmut zen mindunetâ kâsâp muyagemap. Zen ziñak kâmutñâ kâmutñâ sâm kâsâpagome. Yatâ sâm dâtnone nânga perâkñak yatâ uap. ¹⁹ Oi kâsâp zo yen buñâ. Zengâren gâbâ nâmbutñandâ den singi âlip mem kâtigie, zengât topziñ muyagibapkât âsagiap. ²⁰ Ka zen nalem ninam mindumñâ Kembangât nalem kâtik nem gulipmalip upme. ²¹ Nalem mem gamñâ ziñâ kâsâpuk zikñik zikñik nime. Ñai zâk tepñangât opmap. Ñai zâk âkon buñ nemap. Ñai zâk too wain donjep nemñâ um gulip opmap. ²² Wangât yatâ upme? Ziñ mirâ kârûm ko yatâ upme? Zen nalem too ninâ sâm mirâziñan nimbe. Zen wangât Anutugât kâmut zengât nângâne gigij oi a kanpitâ sot nalem buñ ândime, zen ajuñ kwatziñgâme? Zorat wan den dâzângobâ? Nâ sâm âlip kwatziñgâbat? Buñâ. Nâ zirat mân sâm âlip kwatziñgâbat.

Kembangât nalem ninij, zorat den.

²³ Nâ Kembangâren gâbâ den mewan, zo zingâwan. Zo itâ. Kambu Yesu zâk Yudanâ tirâpziñgoi gâsuwe, zo mân âsageip, narâk zoren Yesu zâk arâpñâ sot tap nalem meip. ²⁴ Nalem ñai memñâ sâiwap sâm namuj itâ sâip, “Zi sunumnâ. Zi zengât singi san. Nâgât nângâm nalem zi itâ nem ândibi.” ²⁵ Nalem ninetâ Yesunâ wain too hâkop memñâ itâ sâip, “Hâkop ziren târotâro irakñangât gilâmnâ taap. Gilâmnandâ narâk ziren târotâro irakñâ âsageziñgâbap. Nimbi dâp nâgât nângâm yatik nem ândibi.” ²⁶ Zen nalem sot too zo nimbi dâp Kambu moip, zorat singi sâm muyagem ândine âburibap.

²⁷ Zorat ñai zâk mân orotñâ opñâ Kembangât nalem sot too, zo nimbap, zo nem gulipkum tosa mimbap. ²⁸ Zorat nalem sot too zo ninâ sâm umziñangât topñâ ek nângâmñâ Anutugâren sâm muyagemñâ nimbi. ²⁹ Ñai zâk Kembangât sunum egi yennâ oi nimbap, zâk hâuñâ mimbap. ³⁰ Zen zo yatâ gulip upmegât nâmbutñâ

lolot sot nâmbutñâ sisi mâsek sot nâmbutñâ mârûm muwe. ³¹ Niñak um topniñ ek nângâm kubigindâ sâi ko Kembangâ hâuñâ mân niñgâbap. ³² Ka gulip okñangindâ Kembangâ hâuñâ niñgâm kubikniñgâmap. Um kâtik, zen sot tâmbetagebengât op zo yatâ kubikniñgâmap.

³³ Bukurâpnâ, zen nalem ninam mindum tatnetâ aksik gam nangâneta ko topwkap nimbi. ³⁴ Ñai zâk tepñangât okñangi zikñâ mirin nalem nimbap. Zen mindum Kembangât nalem kâtik nem gulipkune hâuñâ muyageziñgâbapkât yatâ upi.

Den nâmbutñâ zo ninak gam dâzângobat.

12

Kaapumñâ nengâren nep tuumap.

¹ Bukurâpnâ, Nen nep top top tuunat, zorat Kaapumñâ imbanâ niñgâmap. Zorat kwakpegât dâzângua nângânek. ² Zen mârûmñan um kâtik ândine a zinj diizingâne lopio diñ buñ, zâkkâren pâlâtân op ândiwe. Zen lopioğât kembuniñâ sâm kinj topñan ândim gulipmalip op ândiwe. ³ Zorat torenñâ ñai itâ sâm dâzângua nângânek. Ñai zâk Anutugât Kaapumñâ mam okñangi dap op itâ sâbap? “Yesu, gâ sâm bâliñ kwatgigan.” Oi ñai zâk Tirik Kaapumñâ mam mân okñangi dap op itâ sâbap? “Yesu, zâk Kambu patâ.”

⁴ Anutugât umâlepñangât op sâi Kaapumñâ imbanâ niñgi nep top top tuumen. Kaapum, zâk kânok. ⁵ Kore orotñâ top top ziap, zo donjep. Nep mariñâ, zo Kambu kânok. ⁶ Singi âlipkât mâtâp topñâ topñâ ziap. Imbanâ mariñâ Anutu kânok. Zâk imbanâ muyagem niñgâmap. ⁷ Kembangât kâmurân nen ârândân âlip ândinatkatâ Kaapum zâk a kânok kânok imbanâ muyagem niñgâmap. Ñai zâk Kaapumñâ mam okñangi kut ñai ñai âsagemap, zorat topñangât den nângâm sâmap. ⁸ Ñai zâk Kaapumñâ mam okñangi den nângânangâ zo sâmap. Nep zagât, zo mariñâ Kaapum kânok. ⁹ Ñai zâk Kaapumñak mam okñangi nângâm pâlâtân patâ op ândimap. Ñai zâk Kaapumñak mam okñangi a sisi mâsek kubikziñgâmap. ¹⁰ Oi ñai zâk sen mârât kulem tuubapkât imbanâ pindâmap. Ñai zâk Anutugâren gâbâ den mem sapsubapkât imbanâ pindâmap. Ñai zâk Kaapumñâ imbanâ pindi den sot kut ñai ñai zorat topñâ nângâm kubik sapsupap. Zâk itâ sâmap, “Zo Kembangât Kaapumân gok.” Mo itâ sâmap, “Zo wâke sot Satañ, zengâren gok. Zo bâliñâ.” Ñai zâk singi âlip den gându uñakñan sâbapkât imbanâ pindâmap. A ñai den gându uñak zo nângâm a dinniñan melânbpapkât imbanâ pindâmap. ¹¹ Nep top top zo Kaapumñak

tuumap. Kaapum zâk zikņak nāngâm nep zo mo zo a mariņ dâp kâsâpkum niņgâmap.

Sâkniņ ko kânok, kore mâman doņbep.

¹² A nen sâkniņandâ kânok, ka sâkkât kore mâman, zo doņbep. Oi zen doņbepņâ mâpotnetâ sâk kânok uap. Oi Kristogât kâmut nen zo yatik. ¹³ Kaapum kânokņak tooyân mâpotniņgi kâmut kânogâk urâwen. Yuda a sot hân nâi gok, Kore a sot a kutâ, nen aksik Kaapum kânok zorigâk miwen. Kaapumņâ umniņan piksâm zimbapkât miwen.

¹⁴ Oi sâkkât kore, zo kânok buņâ. Zo doņbep. ¹⁵ Oi ki zâk dap op itâ sâbap? “Nâ bet buņâ. Nâ sâkkât torenņâ mân uan.” Den yatâ sâmnâ dap op sâk birâm zikņik ândibap. ¹⁶ Mo kindap zâk dap op itâ sâbap? “Nâ sen buņâ. Nâ sâkkât torenņâ mân uan.” Yatâ sâmnâ dap op sâk birâm zikņik ândibap. ¹⁷ Sâgân sinniņâ zei sâi ko sâkņâ kindap kârubap. Mo sâgân kindabâk zine sâi sângân kârubap. ¹⁸ Anutu zâkņâ yatâ nâņgi zeipkât sâkkât kore nep top top sâm ziņģip. ¹⁹ Sâkkât kore mâman zen nepziņ kânok oi sâi sâk zâk bâliņ opņâ buņ opap. ²⁰ Zi ko kore mâman doņbep, ka sâk ko kânok.

²¹ Senņâ dap op bet itâ dukubap? “Nâ gâ buņik âlip ândibat.” Mo kâukņâ dap op ki itâ dâzâkobap? “Nâ zet buņâ âlip ândibat.” ²² Yatâ mân ziap. Sâkniņangât torerâpņâ lolotņâ zen buņ utne sâi âlip mân ândibem. ²³ Oi sâkniņangât torerâpņâ giģiņâ ziņâ galem otziņģâmen. Oi sâkniņangât torerâpņâ mân igikņâ zo ekap zângoindâ âlipņâ yatâ ândime. ²⁴ Sâkniņ torerâpņâ muyap zime, zo yatâ neule mân pam ândimen. Oi Anutuņâ sâk muyagem torerâp nâmbutņâ giģiņâ zen nep patâ sâm ziņģip. ²⁵ Zo sâkniņangât torerâp kâsa mân op kore orangâm ândibigât yatâ oip. ²⁶ Zorat torenņâ nâiņâ sâknam nâņgi nâmbutņâ, zen ârandâr nângâbi. Mo nâiņâ sâtâre oi nâmbutņâ zen yatik sâtâre op nanģâbi.

Nep a topņâ topņâ ândie.

²⁷ Zen aksik patâ mâpotne Kristogât kâmut ue. Nep top top tuume, zo ko zen kâmut kânok ue. Zen Kristogât sâk bonņâ yatâ ue. Kristo zâk kâukziņ ândiap. Oi zikņik zikņik sâkņangât kore mâman ue. ²⁸ Oi Anutu zâk kâmut gakârâpņâ, nengâren a itâ nâmbarip. Aposolo gâsum sâlâpnângoip. Ombenjan Anutugâren gâbâ den mem sâsâņ a. Ombenjan den siņgi âlip kwâkâm ziņģâziņģâņ a. A sisi mâsek kubikziņģâziņģâņ, berân mâme a sot a sâtņâ, oi a den gându mârâtņan sâsâņ. Zo yatâ nâmbarip. ²⁹ Nen Aposoloyâk nâmbarip? Mo nen aksik Propete a mo kwâkâm ziņģâziņģâņ a nâmbarip? Nen aksik sen

mârât tuutuunģâit imbanâ niņģip? Zo yatâ buņâ. ³⁰ Nen aksik patâ sisi mâsek kubikkubikņangât imbanâ niņģip? Mo den gându unģakņan sânatkât imbanâ niņģip sot den zo nângâm melâņnatkât imbanâ niņģip? Yatâ buņâ. ³¹ Zorat itâ sa nângânek. Zen Kaapumgât imbanjan Yesugât kâmut mem kâtikņan kwatziņģânam op nep tuubi. Nep top top zorat san. Zi ko nep zo tuubigât nâņâ mâtâp âlipņâ nâi, zorat dâzâņgua nângânek.

13

Umniniandâ mân gâsâyagom nep âlip tuugindâ mân dâp upap.

¹ Nâ Kaapum imbanjan a gânduyân mo sumbem a zengât gânduyân Kembugât den sâbap ua umnandâ bukurâpnâ mân gâsâzângobap zo ko sa lâmun kâmam yatâ den kwamitņik opap. ² Nâ Propete op ândim kut nâi nâi âsagemap, zorat topņâ nângâbam sot siņgi âlipkât topņâ nângâm kwâtâtebam oi bakņâ sa âbâņgubapkât zorat nângâm pâlâtâņ imbanâ zemniģi sâi ko umnandâ bukurâpnâ mân gâsâzângobap, zo ko nâ a yenņâ opam. ³ Oi kut nâi nâiņâ zemniģap, zo a kanpitâ ziņģâm nangâm sâknâ bira kârâpkât siņgi opap, oi umnandâ bukurâpnâ mân gâsuziņģâbap zo ko nâ a yenņâ op nanģâbat. Kut nâi nâi zo ua sâi zorâņâ âlipņan mân kwatniņap.

Buku opņâ mâtâp âlipņâ lâņnat.

⁴ Nâi zâk umņandâ bukurâpņâ gâsuziņģâmapņâ lumbenâ ândibap. Bukurâpņâ, zen kuk mân otziņģâbap. Zâk sâk mâme mo zâizâiņ mân upap. ⁵ Kut nâi mân orotņâ zo mân upap. A zo zikņâ kutņâ mân mem zaatpap. Um kâlak buņâ. A zengât tosa mân mem ândibap. ⁶ Bâliņandâ laņ kâri umbâlâ upap. Oi den bonņandâ laņ kâri zorat umâlep upap. ⁷ A umņandâ bukurâpņâ gâsâzângomap, zâkņâ bukurâp zengât nâņgi zâizâiņ opmap. Oi bukurâpņâ ziņ kulem bâliņ okņangâne mân lorebap. Oi sâknam sot kut nâi nâi bâliņ zo zâkkâren muyagei mân lorem kâtigem kinbap. Anutuņâ gâtâm tânnângobap, zorat umâlip op mambât ândibap.

Buku orotņâ, zorâņ mân buņ upap.

⁸ Umņâ buku orotņâ, zo mân buņ upap. Ka Kembugât den sâsâņ, zo buņ upap. Oi den gându nâiņ nâiņ sâsâņ, zo buņ upap. Den topņâ nângânângâņ, zo buņ upap. ⁹ Zo itâgât. Hânân zi ândien, zorat op ko torenņik nângâmen. Zorat op ko den sâmen, zo torenņik opmap. ¹⁰ Gâtâm hângât narâkņâ âkâbabân bonņâ muyagei orot mâmenij kwakņâ, zo buņ op nanģâbap. ¹¹ Nâ katēp ândiwanân katēp den sâwan. Oi katēp um yatâ nângâm ândiwan. Bet

ko lâmbatnjâ a opnjâ katep nângânângân, zo birâwan. ¹² Narâk ziren kut nâi nâi ikmen, zo tooyân egindâ gâutgâut opmap, zo yatâ. Gâtâm ko bonnjâ ek nângânat. Narâk ziren torenjik nângan. Gâtâm bonnjâ ek nângâbat. Anutuñâ nek nângâmap, zo yatâ ek nângâbat.

¹³ Zinziñ kâtik zimbi, zo nângâm pâlâtân, um bâbâlan op mambât ândiândiñ sot umñâ gâsâyagom buku orotñâ, zen karâmbut. Buku orotñâ, zo patâziñâ uap.

14

Anutugât den sâm muyamuyagin, zorânjâ nep patâ.

¹ Zen umziñandâ gâsâyagom ândibigât kâtigibi. Kaapumñâ nep top top niñgâmap, zo tuunan kâtigibi. Anutugât den sâsân nep, zorat nângâne zâizâin upap. ² Nâi zâk den gându uñakñan sâmmap, zo a mân dâzângom Anutu dukumap. Zâk Kaapumñâ mam okjanji den gându uñakñan sâi a zen kwakme. ³ Ka nâiñâ a denân Kembugât den sâm muyagemapñâ a kâtigibigât betziñan mimbat. Zen um bâbâlan upigât dâzângomap. ⁴ Nâi zâk den gându uñakñan sâmmapñâ zik umñâ Kembu sot pâlâtân op kâtigibapkat sâmmap. Ka nâi zâk a kâmut zengât mâteziñan Kembugât den muyap sâm muyagemapñâ kâmut ziñ sinji âlibân kâtigibigât sâmmap. ⁵ Zen aksik patâ den gându uñakñan sâne nânga âlip upap. Ka Anutugât den a denân muyap sâm muyagine nânga âlip nâi upap. A nâi zâk Kembugât den muyabâk sâm muyagemap, zâk den gându uñakñan sâmmap, zo walâbap. A nâi minduminduyân den gându uñakñan sâmñâ melân a denân dâzângoi âlip upap. Zâk yatâ opnjâ Kembugât den muyap dâzângomap, zo yatâ upap. Yesugât kâmut zen Kembugât den nângâm âlip upigât otnigi yatâ san. ⁶ Bukurâp, nâ zengâren gam den gându unakñan den sâm dâzângom dap op betziñan mimbat. Nâ Anutugâren gâbâ den nâi mân mem ga muyap dâzângobat, zo dap op betziñan mimbat? Nâ nângânângâ den mo sâm kwâkâziñgâziñgân den mo Kembugât den nâi mân mem ga dâzângobat, zo dap op betziñan mimbat?

Kembugât den ekapñoot mân sâbi.

⁷ Kut nâi yennâ kâmam sot uluwet zo kune diñâ muyap mân sâi dap op nângâbi. ⁸ Mo lâmun waatne kwamitñâ muyap mân sâi dap opnjâ kâmbamgât kut nâi kubikñâ âi pâiziñgâbi? ⁹ Oi zen yatik gându uñakñan den ekapñoot sâne a nâmbutñâ dap op nângâbi? Dinziñâ zo yennan âibap. ¹⁰ Hân dâp a den gându top top zem ariap. Mâirâp ziñak dinziñâ zo nângâme.

¹¹ A nâiñâ den gându nâi sâi nânga kwakmak upap. Den zorat mariñandâ nâgât nângi kamân nâi gok upap. Oi nâ yatik zâkkât nânga zâk kamân nâin gokñâ upap. ¹² Oi zengâren topñâ yatik ziap. Kaapumgât imbanjâ zengâren muyagibapkat nângâm sâme. Zo âlipñâ. Ka nâ itâ sa nângânek. Zen Kaapumgâren gâbâ imbanjâ mem Yesugât kâmut mem kâtikñan kwatzingâbigât otziñgi ândibi.

¹³ Zorat den gându uñakñan den sâbapkat imbanjâ zemñangap, zâk den zorat topñâ nângâm mâburibapkat imbanjâ zorat Kembugâren ninâu sâi bekñan mimbat. ¹⁴ Nâ den gându uñakñan ninâu sâbat, zo ko um dâpnandâ upap. Oi nângânângânâ zo mân nângâm kubiksa yen zimbat. ¹⁵ Zorat nâi dap upat? Itâ upat. Nâ um dâpnandâ ninâu sâbat sot nângânângânandâ nângâm lâunandâ ninâu sâm sapsuga âlip upap. Um dâpnandâ kep mimbat sot nângânângânandâ nângâm simbitkum kep mimbat. ¹⁶ Gâ um dâpkandâ den gându uñakñanâk Kembugâren sâiwap sâna a kândâtñan gokñâ diñgâ mân nângâmñâ dap op perâkñak sâbap? ¹⁷ Gâ sâtâre den bonnjâ zo sâban. Oi a zorân kwagi dap dap yatâ oi zorânjâ tângubap? ¹⁸ Zen den gându uñakñan sâne nâ walâziñgâm sâman. Zorat Anutu sâiwap sâm dukuman. ¹⁹ Ka nâ itâ sa nângânek. Den gându uñakñan sâsânangât nânga bon oi sâi minduminduyân den gându uñakñan den kârepat sâbâ sâm sâbam. Nâ zorat nânga giap. Ka Kembugâren den memñâ minduminduyân muyap sâm muyagigin, zorat nânga zariap.

Kembugât den âragunam katep tobat mân upi.

²⁰ Bukurâpnâ, den nângâm kubikkubikñangât nângânângâziñandâ katep yatâ mân upi. Nângânângâziñandâ lâmbatlâmbatñâ zengât dâp upap. Bâliñâ nângâbi, zo ko umziñandâ katep mâik yatâ upap. ²¹ Mârumñan Yuda a ziñ um kâtik ândine Kembuñâ den nâi itâ sâip. Zen zo Kembugât gurumin den ekabân kulemgune ziap,

“Kembu zâk itâ sap, ‘Nâ hân nâin gokñâ sângonzângua kâmut zi zengâren gam den gându nâin nâin nâgât den dâzângone lañ mân nângâbi.’”

²² Oi zorat torenñâ sâbâ. Gându uñakñan den sâsân, zo top lâkulâku nâi uap. Oi zo Yesugât kâmut zengât sinji mân uap. Zo um kâtik zengât sinji. Oi Anutugâren gâbâ den mem muyapñâ sâm muyamuyagin, zo top lâkulâku nâi uap. Zo a um kâtik zengât sinji buñâ. Zo Yesugât kâmut zengât sinji.

²³ Yesugât kâmut zen aksik mindum aksik gându uñakñan den sâne sâi a yennâ,

a um kâtik zâk zingitnâ sâbe, “Um gulip otzinqap.”²⁴⁻²⁵ Um kâtik zinj zingitnâ sâi zorat nângâne Kembugât top lâkulâku nâi mân opap. Yesugât kâmut mindumnâ Anutugât den muyap sâmuuyagem tatne a yennâ, um kâtik nâi zengâren gam den sâbi, zo nângâbap zo ko aksik umnangât topnâ sâmuuyagine den zo umnan giari umnâ melânbpap. Oi umnan kut nâi nâi tik zemap, zo muyagei umnâ melânji hânân gei pindijsâm zem Anutu mâpâsem itâ sâbap, “Anutu zâk perâknak zen sot ândiap.”

Bet bâsaŋ mân mindubi.

²⁶ Bukurâp, zorat dap dap? Zen mindunâ sâmu um bet bâsaŋ mân gabi. Nâi zâk sâtâre kep nâi mem gâbap. Nâi zâk kwâkâm zingâziŋgân den mem gâbap. Nâi zâk Anutugât den unaknâ. Nâi zâk den gându unaknan sâbâ sâmu sâbap. Nâi zâk den gându unaknâ zorat top sâsân sâbâ sâmu sâbap. Zo Kembugât den laŋ kârâbapkat upi. ²⁷ Den gându unaknan den sânan sâmu donbeŋnâ buŋâ, zagât mo karâmbutnâ sâbi. Donbeŋnâ mân walâm sâbi. Oi ziknjik ziknjik sâne a kânoknâ mâburem topnâ sâbap. ²⁸ Ka mâbumâbure a nâi mân tâi ko minduminduyân den gându unaknan mân sâbi. Nâi zâk sâbâ sâmu zâk ziknjik Anutugâren sâbap. ²⁹ Anutugât den muyap sâsân, zo a zagâtnâ mo karâmbutnâ sâbi. Oi nâmbutnâ zen den zo nângâm sâlâpkum sâbi. ³⁰ Nâi zâk tâi Kaapumnâ umnan den pâi sâbam oi a den kândom sâbap, zo birâbap. ³¹ Anutugât den sâmu muya-muyagin zo utnâ sâmu upi. A nâiŋon sâmu nangâm ge tâi a nâigoot sâmu dâzângobap. Sâmu mânângât dâzângobi, zorân âlip upap. Oi sâne a nâmbutnâ zinj nângâm umzinj bâbâlâŋ upap. ³² Anutugât den sâsân a zen Kaapungât den sâmu otzinqi sâbi. Mân sânam otzinqi birâbi. ³³ Anutu zâk gulipmalipkât Anutunâ buŋâ. Zâk lumbeŋan orotnangât Anutu. Anutu kânok, diŋnâ kânok. A kânoknâk pâtârânâk sâbap. Ambân zen minduminduyân den hirijsâm tapi.

³⁴ Yesugât kâmut kamân dâp zen mindum ambân zen hirijsâm tapme. Korinti zen zo yatik utne dâp upap. Ambân zen yatâ opnâ giginâ ândibigât nenŋât orotnâ yatâ ziap. Oi zo yatik Kembugât gurumin denân ziap. ³⁵ Ambân zen den nâi mâsikâm nângânâm mirâziŋan âi arâpziŋ mâsikâziŋgâbi. Ambân nâiŋnâ minduminduyân den sâi aŋunŋoot upap. ³⁶ Korinti a zen zâizâin upme, zengât sa nângâne. Zen dap nânge? Anutugât denŋâ zengâren topkwap muyageip, mo zen ziŋnjik nângâwe?

³⁷ Zengâren gâbâ nâiŋnâ ziknangât nângi Propete mo a Kaapumŋoot upap zo ko den kulemgum zinjŋan, zo Kembugât sâtkât

kulemgum, yatâ nângâbap. ³⁸ Nâi zâk den zi nângi bon mân upap, zo zâkkât nângindâ Anutugât den sâsân a mân upap. ³⁹ Zorat bukurâpnâ itâ sa nângâne. Zen Anutugât den muyap sapsusuŋ, zorat kâtigibi. Den gându unaknan sâsân, zorat pâke mân kwapi. ⁴⁰ Minduminduziŋan gulipmalip mân op, orotnjigâk utnetâ a nâmbutnâ zinj zingitnetâ dâp upap.

15

Yesu zâk mumuŋan gâbâ zaatnâ arâpŋnâ zengâren muyageziŋgi.

¹⁻² Bukurâpnâ, sinŋi âlip den dâzângua nângâwe. Oi zo mem ândime. Sinŋi âlip kwâkâm zingâwan, zo yatik mem ândie oi ko âlip kubikziŋgâbap. Mo dap nânge? Sinŋi âlip dâŋ mân mem ândinetâ umziŋan bonnâ mân âsageziŋgâbap?

³ Zen sinŋi âlip nângâm ândibigât dâzângua nângâne. Sinŋi âlip nângâwan, zo dâzângowan. Zorat kâuknâ itâ sâmu dâzângowan. Kembu Yesu, zâk den sinŋi Kembugât ekabân ziap, zorat dâp opnâ bâliŋangât suup mem moip. ⁴ Oi Kembugât ekabân den ziap, zorat dâp Yesu hangoitâ ze sirâm karâmbuŋan Anutunâ mângei zaarip. ⁵ Zaatnâ Peterogâren muyageip. Zobâ arâpnâ nâmbutnâ zengâren muyageip. ⁶ Oi Yesugât kâmut tenŋânâ 5 tausen walip, zo mindum tatne muyagei igâwe. Zengâren gâbâ donbeŋnâ tok gwâlâ ândie. Oi nâmbutnâ muwe. ⁷ Oi Yakobogâren muyageip. Oi Aposolo aksik zengâren muyageziŋgi igâwe.

⁸ Paulo nâ zengât tenŋâyân mân ândiwan. Iraborâk gâsum sâlâpnogi nep a orâwan. Nâ bet, katep mân kubikangâm âsageip yatâ nâ laŋ nâgâren muyagei egâwan. Aposolo zinjâ kot ninetâ mân dâp uap. ⁹ Nâ Aposolo nâmbutnâ zengât ombeziŋan. Nâ Anutugât a ambân kâmut zângom gâwan, zorat Aposolo kot ninetâ mân dâp uap. ¹⁰ Nâ Aposolo orâwan, zo Anutunâ um lâklâk otnim tânnogi Aposolo op ândian. Oi zâknâk tânnogi zorânâ nâgâren bon buŋ mân oip. Buŋâ. Aposolo nâmbutnâ zen nep tuune walâziŋgâm sâknâm nep tuum kâtigewan. Oi zo Anutunâ tânnogip, zorânâ mem kâtiknan kwatnigi sinŋi âlipkât nep tuum kâtigeman. ¹¹ Nâ orâwan sot zinj urâwe, zorat mân sâbat. Yesu moip sot zaarip, zorat sinŋi sâmu den sinŋi âlip sâmu muyagimen. Oi Korinti a zen yatik mem ândie.

Yesu zâk mumuŋan gâbâ zaaripkât za-atnat.

¹² Yesu mumuŋan gâbâ zaarip. Den yatâ sâmu dâzângoinâ wangât zengâren gâbâ nâmbutnândâ mumuŋan gâbâ zaatzaat, zo

mân ziap sâme? ¹³ Mumuñan gâbâ zaatzaat, zo kwâimbâmñâ Yesu mumuñan gâbâ zaarip, zo kwâimbâbi. ¹⁴ Oi Kristo mumuñan gâbâ mân zaarip sâi ko den sâmen, zo bon buñ opap. Oi nângâm pâlâtânziñ zo yatik bon buñ opap. ¹⁵ Oi zorik buñâ. Nen Anutugât itâ sâwen, “Zâknjâ Kristo mumuñan gâbâ mângei zaarip.” Oi mumuñan gâbâ zaatzaat mân zeî sâi ko Anutuñâ Kristo mân mângei zaarip opap. Zorat den sâwen, zo Anutugât den târârak mân sâm sarâ sâbem. ¹⁶ A mumuñan gâbâ zaatzaatñâ mân zeî sâi ko Kristo mumuñan gâbâ mân zaarip opap. ¹⁷ Kristo mân zaari sâi nângâm pâlâtânziñ yennâ opap. Oi tosaziñ tok zemziñgâbap. ¹⁸ Oi Kristo nângâm pâlâtân kwap muwe, zen tâmbetagowe yatâ opap. ¹⁹ Nen hânân narâk ziren Kristo nângâm pâlâtân kwâknjanğâmen, zorat bonñâ mârûm miwen sot sumbemân mân mimbem sâi ko umbâlâ patâ muyagebap.

Mumuñan gâbâ zaatzaat, zo tenğâyâk zaatnat.

²⁰ Kristo, zâk perâknjak mumuñan gâbâ zaarip. Zâk a mumuñâ kândom otziñgâm zaat ândiap. ²¹ Zo itâgât. A nâinñâ mumuñâ topkwapniñgip. Zo yatik a nâinñâ mumuñan gâbâ zaatzaat, zo topkwapniñgip. ²² Nen aksik Adamgât kiurâp opñâ munat. Zo yatik Kristo sot târotâroniñ ziapkât zaat nanğânât. ²³ Oi tenğânâ sâi ziap, zo yatik zaatnat. Kândom Kristo mumuñan gâbâ zaarip. Oi Kristo âburem takâbap, narâk zoren zâkkât siñgi a nen zaatnat.

²⁴ Âkââkân narâknjan Kristo zâk a kutâ sot zâizâin sot imbanğâziñoot aksik mem gei kwatziñgâm kembu nepñâ zo Anutugât bikñan pâi narâknjâ âkâbap. ²⁵ Kembu Yesu, zâk kembu nep tuum kâsarâpñâ kiñ gobetñan kâbakjeziñgâm nanğâm nepñâ tuum nanğâbap. ²⁶ Kâsarñâ boinğâ tâmbetkubap, zo mumuñâ. Mumuñâ zo buñ upap. ²⁷ Anutuñâ a sot kut nâi nâi aksik Kristogât giğinğâ zâmbarip. Zorat Kembugât ekabân den nâi itâ ziap, “Anutuñâ a sot kut nâi nâi aksik mem gei kiñanğât gobetñan kwatziñgi mân walâbe yatâ.”

Den zo nângindâ Anutuñâ nânği Kristogât ombenjan giğinğâ upapkât mân sâip. ²⁸ Nanğâ zâk a sot kut nâi nâi nen mem gei kwatniñgâmñâ Anutu Ibânanğât ombenjan op ândiap. Yatâ oi ko Anutu zikñak a sot kut nâi nâi nenğât kembu patâniñ op ândiap.

Mumuñan gâbâ zaatzaat mân zeî sâi ko bâlinğ upem.

²⁹ Korinti a zengâren a nâmbutñandâ a mumuñâ zengât op too sanğonme. Zo mumuñan gâbâ zaatzaat mân zeî sâi dap

dabân yatâ upe? ³⁰ Oi nen ko wangât sâknam kwâknjan ândiwennâ ândim gen? ³¹ Bukurâpnâ, Zen Kembuniñâ Yesu Kristo sot pâlâtân op ândie, zorat sâtâre op itâ san. Nâ sirâm dâp mumuñandâ mâte otnigi ândian. ³² Den sumbuñâ sa nângângek. Nâ Epeso kamânân zi bâu ulin zen sot agowan. Ka mumuñan gâbâ zaatzaat mân zeî sâi ko wan bonñâ membam? Den zo sumbuñâ san. Mumuñan gâbâ zaatzaat mân zeî sâi ko itâ sa dâp opap, “Mukan munat. Zorat mân nângânğgâ op itârân siî nalem om nem sâtâre utnâ.” Nâ sa nângângek. Zen yatâ mân nângâbi.

³³ Zen umziñ mân kâitkubi. Zengâren gâbâ a nâi a lanğ ândiândiñ zengâren pâlâtân upap zo ko orot mâme âlipñâ zo gulipkubap. ³⁴ Zen umziñ kubikñâ ândiândi bâlinğâ birâbi. Zengâren gâbâ a nâmbutñandâ Anutu kândâtkume. Zo nângâm anjun upigât dâzânğuan.

Zaatzaat top top zaatnat.

³⁵ Nâmbutñandâ itâ sâbi? “A mumuñâ zen dap op zaatpi? Sâkziñ tobat dap op muyagibi?” ³⁶ Korinti a zen kwakmak a. Zen nebân kut nâi kendâme, zo yen mân zaatmap. Keetñâ zo pane kâmñâ âlip taki keetñâ zo alâgem buñ opmap. ³⁷ Zen keetñâ kendâme, zo nâi. Bonñâ ko nâi. Keetñik kendâme. Segon mo kut nâi kendâme kâmñâ sot bonñâ bet takâmap. ³⁸ Oi Anutu zâk nângâm kwâtâtemñâ sâm pindip, bonñâ yatik takâmap. Keet dâpñan bonñâ tobat nâi nâi âsagemap. ³⁹ Zo yatik sâkkât topñâ kânok mân ziap. A nenğât sunum, zo nâi. Bâu zuu zengât sunum, zo nâi. Saru zuu zengât sunum, zo nâi. ⁴⁰ Oi sumbem a, zen sâkziñ tobat nâi. Hân a, nen sâkniñ tobat nâi. Sumbem a zengât neule, zo nâi. A nenğât neule, zo nâi. ⁴¹ Mirâsiñ, zâk âsakñâ tobatñâ nâi. Kâin, zâk âsakñâ tobatñâ nâi. Sângelak, zen âsakziñ tobatñâ nâi. Oi sângelak âsakziñ tobatñâ kânok buñâ. Tobatziñ nâi nâi zem ariap.

⁴² Mumuñan gâbâ zaatzaat, zorat topñâ yatâ. Hân sâk, zo hangubi, zâk buñ upapkât siñgi. Zaatpap, zorân mân buñ upap. ⁴³ Hân sâk hangume, zo bon buñâ. Zo yennâ. Zaatpap, zo bonñâ sot âsakñâ neulenğoot. Hân sâk hangume, zo lolotñâ. Zaatpap, zo imbanğâğoot. ⁴⁴ Hangugunğandâ hân sâk sot. Zaatzaatñandâ sumbem sâk sot. Hân sâk ziap, yatik sumbem sâk ziap.

A sanğinğâ Adam sot a unakñâ Kristo.

⁴⁵ Kembugât ekabân den nâi itâ kulemgune ziap, “A kândom muyageip, Adam, zâk um dâpñoot op zaat ândeip. A bet muyageip, zâk ko Kaapum sot ândiândi marinğâ op ândiap.”

⁴⁶ Sumbemân gâbâ gok, zâk kâdom hânân ge mân ândiap. Hânân goknjâ zorânjâ kâdom hânân ândeip. Sumbemân gok, zâk bet ge ândeip. ⁴⁷ A kâdom muyageip, zâk Anutuñjâ hânñjâ tuugip, zorat hân a oip. A bet muyageip, zâk sumbemân goknjâ. ⁴⁸ Anutuñjâ hân memñjâ Adam tuugip. Zâkkât kiurâpnjâ nen yatik hânân goknjâ muyageningâningâr. Sumbemân goknjâ a ândiap, yatik sumbemgât sinji op ândinat. ⁴⁹ Nen hânân goknjâ tobat urâwen, zo yatik sumbemân goknjâ, zâkkât tobat minat.

Yesujâ taki sumbem sâk minat.

⁵⁰ Bukurâpnâ, den ñai zitâ sa nângânek. Hân sâk zirânjâ Anutu um topñan, sumbemân mân zâi ândibap. Alâalâginj zo zinjizj kâtiknjâ mân zimbar.

⁵¹ Nângânek. Den ñai tik zeip, zo sapsun zingâbâ. Nen mân mom nanjindâ Kembu Yesujâ taki tobatniñ ñai op hâukwâtnat. ⁵² Lâmun ñinj sâi kegâk, sinninjâ kwilitikpamen yatâ, tobat ñai utnat. Lâmun ñinj sâi mumuñandâ zaatñjâ ândiândi kâtik ândibigât sâkzinj hâukwapî. Oi gwâlâ ândinatñjâ hâukwap tobat ñai utnat. ⁵³ Sâknjâ lolot, zinziñ kâtik buñ, zi ândiândi kâtik hâmbâ yatâ gwagori geibap. Mumuñangât sinjinjâ ândiândi kâtik gwagori geibap. ⁵⁴ Yatâ âsaqei ko den itâ kulemgune ziap, zo kâtigibap.

“Kembujâ mumuñangât imbanjâ koi geip.

⁵⁵ “O mumu, gâ imbanjâgâ ikâ? Mumu, gâ nângobangât imbanjâgâ ikâ taap?”

⁵⁶ Mumuñandâ nângobapkat bâlinandâ imbanjâ pindâmap. Oi Kembugât gurumin denñjâ bâlinjâ imbanjâ pindi gwâlantejsâmap. ⁵⁷ Ka mumuñandâ mân kembu otningâm ândibapkat Anutu sâtâre okñangânat. Anutuñjâ Yesu Kristo sângungoi gem tânnângoi ândiândi kâtik muyagien. Zorat sâm âlip kwâkñangânat.

⁵⁸ Zorat op ko bukurâp, zen kâtigiem kinbi. Âsâbânj Kembugât nep tuum kâtigibi. Itâ nângâm tuubi, “Kembugât opñjâ nep tuugindâ bon buñ mân upap.”

16

Yerusalem zengât sinji kât mindubigât sâip.

¹ Kembugât sinji a zengât kât mindunam Galata hânân a kâmutñjâ kâmutñjâ dâzângowan. Zo yatik upi. ² Kendon dâp kât tatzingap dâp mirin panetâ tâpap. Yatâ op ândine nâ zengâren ga kâtkât ñinjâ mân sâm kârubi. ³ Nâ zengâren ga a nângâzingâne âlip oi zo ekap zingâm sângonzângua kât zo mem Yerusalem kamânân âibi. ⁴ Mo nânga âlip oi ninoot ârandânj âinat.

Paulo zâk Korinti zengâren âibam narâknjâ zinjip.

⁵ Nâ Makedonia hânân âi walâm zengâren gâbat. Makedonia hânân narâk kârep mân ândibat. Yen walâbat. ⁶ Korinti zengâren gam tâtat mâme upat motñai. Zen sot ândia map narâknjâ âkâbap. Oi zinjâ mâtâpkât betnan mine zoren mo zoren âibat. ⁷ Nâ narâk ziren yen ga zingit zâmban âibatkat mân otnigap. Zorat Kembujâ nângi âlip oi zengâren gam mâik ñai tâpatkat san. ⁸ Nâ narâk ziren Epeso kamânân ândia Pentekos kendon âkâbap. ⁹ Ziren Kembujâ mâtâp patâ mem pâi nep patâ muyaei ziap. Oi sinji âlipkat a kâsa donjbeip ândie.

¹⁰⁻¹¹ Timoteo zâk zengâren gâi buku okñangâne kenggât mân op ândibap. Nâ Kembugât nep tuuman, yatik tuumap. Zorat zâkkât nângâne mân gibap. Mulun galem gum sângongune um lumbe op nâgâren gâbap. Nâ zâk sot buku nâmbutñjâ zen ârandânj gâbigât mambât ândian.

¹² Bukuniñjâ Apolo, zâk bukurâp nâmbutñjâ, zen sot zengâren gâbâpkât dukum sângongua mân bâbâlanj oip. Narâk ziren buñjâ, narâk ñain mâtâp muyagemñjâ zengâren gâbap.

Kembugât den sâsâñ a hurat kwatzingâbi.

¹³ Zen galem orangâm sinji âlip mem kâtigibi. Kenggâtzinj buñjâ kâtigiem ândibi. ¹⁴ Kut ñai ñai upme, zo umzinandâ gâsâyagom upi.

¹⁵ Oi bukurâpnâ, den ñai sa nângânek. Zen Setepano sot kâmut kakârâpnjâ, zengât nângâme. Zen Grik hânân kâdom Kembugât sinji urâwe. Oi zen Kembugât sinji a kore otzizingâm ândime. ¹⁶ A zo sot a nâmbutñjâ zinj yatik nep tuume, zen zingit hurat kwatzingâbi.

¹⁷ Setepano, Potunato sot Akaiko, zen nâgâren gane umnâ âlip oip. Korinti zen kârebân ândine zen gebâkzinjan nâgâren gam umâlep kwatniwe. ¹⁸ Nâ sot Korinti a zen ârandânj umâlep kwatningâwe. Zorat zen a yatâ zo zengât nângâne âlip upap.

¹⁹ Asia hânân Yesugât kâmutñjâ kâmutñjâ zen Korinti a zengât nângâm ândie. Akwila sot ambinjâ Pirisila sot zekât mirin mindume, zen Kembugât opñjâ sâm sâtâre otzizingâme. ²⁰ Bukurâpnjâ nâmbutñjâ, zen yatik sâtâre otzizingâme. Zen buku muyageyanjâm luyangâm upi.

²¹ Paulo, nâ den zi sa bukunâ ñainjâ lâunan gâbâ mem ekabân kulemgum ândim gâi zi nâ ninak bitnandâ simbup mem den murukñjâ zi kulemguan.

²² Ñai zâk Kembugât âkonzigi simgât sinji upap.

Kembuniñjâ Yesu gâ gâban. ²³ Kembu Yesugâren gâbâ tânzângozângonj zorânj

zengâren zimhap. ²⁴ Nâ Yesu Kristogât op
umnandâ gâsâzângomap.
Zo yatik.

Korinti a zengât ekap zagâtñâ Paulonâ kulemgum zingip.

Mâsop sot sâtâre den.

¹ Anutugât sâtâkât Yesu Kristogât Aposolo orâwan, nâ Paulo sot bukuzij Timoteo, net Korinti kamânân Anutugât kâmut sot Grik hânân Kembangât singi a ândie, zengât ekap zi kulemgum zinget.

² Anutu Ibâniñâ sot Kembu Yesu Kristo, zekâren gâbâ tânzângoazângoij sot um lumbe zengâren zimbap.

³ Kembuniñâ Yesu Kristo, zâkkât Ibâñâ Anutu sâmbâ alip kwâkñangânât. Zâk tânzângoazângoij sot um diim giginâ mariñâ ândiap. Sâknam umbâlâ upmen dâp mem sândukñan kwatniñgâmap. ⁴ Anutuñâ sândukñan kwatniñgâmap, zo yatik bukurâpniñâ sâknam ândine sândukñan kwatniñgânatkât opmap. ⁵ Kristo sot pâlâtâr oindâ Kristo sâknam nângip, zo yatik sâknam kwâkñan ândimen. Oi nen zâk sot pâlâtâr oindâ Anutuñâ mem sândukñan kwatniñgâmap. ⁶ Nengâren sâknam muyagemap, zo zengâren um sânduk sot kubikkubik muyagibapkât nengâren muyagiap. Um sândukñâ zo tânzângoi sâknam nengâren muyagemap, zo yatik zengâren muyagei kâtigem ândine umniñ sânduksâbap. ⁷ Nen zengât nângâm itâ sâmen, “Zen nen sot sâknam ândime, zo yatik nen sot um sânduk nângâbi.”

Kembunâ Paulo sot bukurâpñâ muñan gâbâ mâkâzingip.

⁸ Bukurâpñâ, nen Asia hânân sâknam nângâm ândim gawen. Zen zorat kwakpegât sa nângânek. Zoren kut ñai ñai yâmbâtñâ kwâkñan zari ândiândiniñâ buj upap nângâwen. ⁹ Nen mumuñangât singi uen sâmbâ nângâwen. Oi yen mân muyageip. Niij imbanâniñangât nângindâ yen oi Anutuñâ a mumuñan gâbâ mângizingâmap, zâk kânok nângâm pâlâtâr kwâkñangânatkât zo yatâ muyageniñgip. ¹⁰ Oi zâk mumuñan gâbâ mâkâniñgipñâ yatik mâkâniñgâbap. Zâkkât itâ nângâmen, “Sâknam muyageniñgi mâkâniñgâbap.” ¹¹ Korinti a zen ko ninâunâ betniñan minetâ Anutuñâ mâkâniñgi zen sot a nâmbutñâ aksik patâ zorat zâkkâren sâiwap sâne alip upap.

Paulo zâk um târârak ândeip.

¹² Nen niñangât nângindâ alip opmap, zo itâgât. Nen mân kâitzângomen. Nen um salek ândeindâ umniñandâ hân a yennâ, zengât nângânângâ mâtâp, zo mân nângâm

ândiwen. Buñâ. Anutuñâ tânnângoi âlipñâ ândiwen. Zo a torenñâ zengât mâteziñanâk buñâ, Korinti a zengâren yatik ândimñâ kâtigiwen.

¹³⁻¹⁴ Yesu gâbap, narâk zoren zen nengât op sâtâre upigât sot neñgot yatik zengât op sâtâre utnatkât den zi kulemgum zingen. Oi den kulemguen, zorâr yâmbâtñâ buñâ. Aksik sâlâpkum nângâbi. Nâ nângan. Zen den zo aksik nângâbi. Zo den muyap. Mârum torenñâ alip nângâwe.

Paulonâ sarâ mân sâmbâip.

¹⁵ Kândom nen buku op ândinat sâmbâ nângâm nâ zengâren gam umâlep kwatziñgâbatkât sâwan. ¹⁶ Oi ga zingitñâ Makedonia hânân âibatkat sâwan. Oi zoren ândim puriksâm Korinti a zengâren dum gam umâlep kwatziñga zinjâ sângonnone Yudaia hânân âibatkat nângâwan.

¹⁷ Korinti a zengâren gâbat sâmbâ mân gâwan. Zorat nâgât dap nânge? Nâ um zagât op den yatâ sâwan? Nâ um kâtik a yatâ op um zagât opñâ zengâren gâbat sâmbâ birâm mân gâwan? Nâ yatâ buñâ. Nâ mem birâbirâ mân opman. ¹⁸ Ibâniñ Anutu, zâkñâ sâi kâtikkâtigiñ ândiapkât den sâindâ dap op bon buj upap? ¹⁹ Anutugât nanñâ Yesu Kristo, zâkkât den singi nâ sot Siliwano sot Timoteo, niñâ dâzângowen. Zo bonñâ sot nâmbutñâ yennâ mân oip. Buñâ. Yesugât den bonjigâk. Yesuñâ den sâi kâtigemap. ²⁰ Anutuñâ den sâmbâ kâtigeip, zorat bonñâ Yesugâren ziap. Zorat op Yesugât perâkñak sâmbâ Anutu sâmbâ alip kwâkñangâmen. ²¹ Anutuñâ sâi nen sot zen ârândâñ Yesu sot pâlâtâr op kâtigimen. Anutu zâk zikñak gâsum sâlâpñangoi. ²² Oi zâkñak târotârõñangât undip Kaapumñâ umniñan pâip. Oi Kaapumñâ umniñan ândim Kembunâ tânnângobapkât den umniñan sâmbâ muyagemap.

²³ Zengâren gâbat sâmbâ mân gâwan, zorat sa nângânek. Nâ Korinti kamânân ga den nep zingâm umbâlâ kwatziñgâbatkât mân gâwan. Den zo Anutuñâ nângi perâkñak san. ²⁴ Niñâ zengât a kutâ utnatkât mân sâmen. Zengâren umâlep muyagibapkât berân miangâm nep tu-umen. Zen nângâm pâlâtânân kâtigem kinze, zo nângan.

2

Paulonâ Korinti kamânân mân âbureip, zorat den.

¹ Umnandâ itâ nângâwan, “Zen umbâlâ upegât zengâren dum zagâtñâ mân gâbât.”

² Nâ itâ nângâwan, “Nâñâ den sa umbâlâ utne waniñ zij umâlep kwatniñbi?” ³ Nâ zengâren ga umâlep kwatniñbigât otnigip. Ka zengâren ga umbâlâ kwatniñbegât um

girem den kulemgum kwatzingâwan. Umnandâ itâ nângâwan, “Umnan sâtâre muyagei zengâren zo yatik sâtâre muyag-ibap.”⁴ Ka umnâ bâliņ oi isemņâ ekap zo kulemgum zingâwan. Sâknam sot umbâlâ kwatzingâbatkât buņâ. Umnâ zengâren kinmap, zorat topņâ tirâpzingâbatkât orâwan.

A nâiņâ bâliņ oip, zorat den.

⁵ A nâi bâliņ op umbâlâ muyageip, zorat ninâ umbâlâ orâwangât mân san. Korinti a nâmbutņâ zen umbâlâ muyagiwe. Oi umbâlâ zo pisuk kwâkziņan zariņ. ⁶ A doņbepņâ a zo kubikņanggawe, zorat nânga âkap. ⁷ A zo umbâlâ ândim tâmbetogobapkât tosanâ birâm um diim gibapkât den dukubi. ⁸ Buku okņanggâbigât san. ⁹ Nâ mâsikâm topziņ ikpatkât ekap kulemgum zingâwan. Zen dinnâ lubi mo mân lubi sâm kulemgum zingâwan. ¹⁰ Itâ sa nângânek. A nâi zâk nâgâren bâliņ mân oip. Nâ dap dabân yatâ tosanâ birâbat? Zâk tosanâ buņâ. Ka zen a nâigât tosa birâne nângoot yatigâk birâbat. Zen âlip upigât nâ Yesugât nep a op Kristogât mâtenjan tosa zo biran. ¹¹ Satanņâ kâitnângom tâmbetnângobapkât yatâ upmen. Zâkkât orot mâmenâ, zorat mân kwakmen. Âlip nângen.

Singi âlip, zo wârân âlipņâ yatâ.

¹² Nâ Taroa kamânân gam Kristogât singi âlip sâbatkât umnâ bâbâlan oip. Kembuņâ nep zo muyagem nigî, zo tubat sâm kubikangâwan. ¹³ Ka bukunâ Tito zâk Korinti a zengâren gâbâ mân kek âbureipkât umnâ âbangwâbam oi ungeuņge orâwan. Yatâ op a zâmbamņâ Makedonia hânân âiwan.

¹⁴ Opoņ, Kristo sot pâlâtân op kâtigem ândim Yesugât singi âlip, zo a dâzângom nanjindâ a doņbep nângâne zâkkât itomņandâ a hânņâ hânņâ zengâren lanj kârâm âimap. Zorat sâtâre patâ Kembugâren okņanggânat. ¹⁵ Nen Kristogât itomņâ âlip yatâ upmen. Anutuņâ zo nângâmap. Oi a Kembugât singi ândie sot a simgât singi ândie, zen ârândân nângâbi. ¹⁶ Simgât singi, zen singi âlip zo kândâtkom itom zo nângâne mumuņanggât kârokņâ yatâ oi birâme. Oi a ândiândiņangât singi, zen itomņâ âlipņâ zo nângâne ândiândigât wârân yatâ oi ândime.

Yesugât singi sâsâņâ, zo nep zâizâiņ sot nep yâmbâtņâ. Nen niin imbanan nep zo tuugindâ yâmbâtņâ upap. Ka Kembugât Kaapumņâ betniņan mei nep zo tuugindâ bâbâlan upap. ¹⁷ Nen a nâmbutņâ ziņâ upme, yatâ mân upmen. A doņbepņâ zen aņgâgwanğâ a yatâ op kât minam Anutugât den sâme. Nen ko um târârak ândim Anutugât sâtkât Anutu mâtenjan Kristogât den singi târârak sâmen.

3

Korinti a zen ekap Pauloņâ kulemgoiņ, zo yatâ.

¹ Zen neņgât dap nâņge. Zen neņgât dum zagâtņâ itâ se? “Zâizâiņ op den se.” A nâmbutņâ upme, zo yatâ op zengâren gam topniņanggât ekap tirâpzingânatkât se? Mo zen topniņanggât ekap kulemgune nâi pindânatkât se? ² Yatâ mân utnat. Topniņanggât ekap, zo zen. Niņâ Korinti zengâren nep tuugindâ bonņâ âsagei a zen ek nângâme. Nep zorat bonņâ topniņ muyagemap. Den Korinti a zengât umziņan kulemguwen, zo a aksik ziņ ek sâlâpkum nângâme. ³ Nen umniņandâ saaziņgâm zengâren nep tuugindâ Kristogât ekap yatâ urâwe. Topņâ muyap ziap. Ekap zo simbuņņâ mân kulemguwen. Zo Anutu ândiândi mariņâ, zâkkât Kaapumņâ kulemgoiņ. Kârân mân kulemgoiņ. A umņan kulemgoiņ.

⁴ Kristogât op Anutu nângâm pâlâtân kwâkņangâm zengât yatâ nângâmen.

⁵ Singi âlip nep, zo zâizâiņ. Niņak nep itâ zo mân tuubem yatâ. Zorat niņak itâ mân sânat, “Niin imbanâyân tuugen.” Buņâ. Anutuņâ tânnângoi tuumen. ⁶ Kembugât nep a ândimen, zo itâgât. Anutuņâ târotâro uņakņanggât nep a mem kubikniņgip. Târotâro uņakņâ, zo sângiņâ simbuņņâ kulemgoiņ, zo yatâ buņâ, Kaapumgât nep. Gurumin den Mosenâ mârumņan kulemgoiņ, zorâņ nângomap. Ka Kaapumņâ ândiândi muyagem niņgâmap.

⁷ Târotâro sângiņâ, zo kârân kulemgoiņ. Zo âsakņoot muyagei Mosenâ meip. Zorat Mose si sângânņâ âsakņoot oi Isirae a, ziņâ dap op ek nanğâbe? Oi âsakņâ zo ziniņ kâtik buņâ. ⁸ Târotâro uņakņanggât âsakņâ zorâņ sângiņâ wâlâp. Târotâro uņakņâ zorat mariņâ Tirik Kaapum. ⁹ Târotâro sângiņandâ tosanij sapsupap, zo âsakņâ giğiņâ. Ka târotâro uņakņâ, zorâņâ târârakņâ muyageniņgâmap. Oi zorat âsakņandâ walâm ba zariap. ¹⁰ Târotâro sângiņanggât âsakņâ zo âsagei uņakņanggât âsakņandâ âsagem kwâtepkoi buņ uap. ¹¹ Ziniņ kâtik buņ, zo mârum âsakņoot âsageip. Oi ziniņ kâtikņâ, zorat âsakņandâ walâmņâ patâ uap.

Um ekapniņ zo Kembuņâ olanjmap.

¹² Târotâro uņakņanggât âsakņâ zo ziniņ kâtik zem zâimâmbap sâm um bâbâlan op singi âlip kengât buņ sâmen. ¹³ Mose yatâ mân upmen. Mosenâ târotâro sângiņanggât den zo Kembugâren gâbâ memņâ Sinai bâkņan gâbâ gem a ziņâ âsakņâ ziniņ kâtik buņâ, zo mân ikpiğât si sângân kwâtepkoi. ¹⁴ Isirae a zen um kâtik urâwegât târotâro sângiņâ ekapņoot sâlâpkum topņâ mân

nângâm ândim gawe. Oi ekap zo um kâtik zengât umziñan tok ziap. Kristo kânokñâ ekap zo olanbap. Kristonâ ekap zo olanj nângânângâziñ pârorysâi Kembugât den zorat topñâ âlip nângâbi. ¹⁵ Perâkñak, Isirae a zen um kâtik op mârummyan gâbâ Mosegât den sâlâpkum gawe. Oi umziñan ekapñoot ziap. ¹⁶ Kembugât ekabân Mosenâ oip, zorat den nâi itâ ziap, “Kembu mâte okñangâbâ sâm si sângânñâ kwâtepkoiq, zo mem pam Kembu mâte okñangâmâip.”

Zorat itâ nângâmen. A nâi Kembugâren mâte oi Kembuñâ a zorat um nângânângânâ mâtâp mimbap. ¹⁷ Kembu san, zo Kaapungât op san. Oi Kembugât Kaapum a nâigâren tâi dumun buñ ândibap. ¹⁸ Oi Kembugât sinji a, nen aksik si sângânñiñ ekap buñ ziapkât Kembugât âsakñâ ek nângâmen. Kembugât holi tobat yatâ utnatkât kubikningâm ândiap. Kubikningâm âsakñâ ka âsakñâ niñgâm zâibap. Kembuñâ nep zo neñgâren tuumap. Oi Kembu san, zo Kaapungât op san.

4

Sinji âlip zo ekapñâ buñ.

¹ Kembu zâk tânnângom Kristo âsakñangât den sinji âlip zo sânatkât sâm niñpij. Nep yatâ zo sâm niñpijkât umniñandâ mân lorimen. ² Kut nâi nâi anunñoot, mân orotñâ, zo kândâtkumen. Den sarâ mân sâmen. Anutugât den mân gulipkumen. Buñâ. Nen Anutugât mâteñan den bonñâ sâmen. Nen yatâ oindâ a nâmbutñâ zinâ topniñâ ek nângâme. ³ Den sinji sâmen, zo ekapñoot uap oi ko tâmbetagoogonangât sinji zengât umziñan ekapñoot opmap. ⁴ A nângâm pâlatânziñ buñâ zen hân zirât a kutâ, Satanñâ umziñ doongoi dap yatâ Kristo âsakñangât den sinji âlip zo nângâbe. Nen itâ nângâmen. Kristo zâk Anutugât holi tobat yatâ ândiap. ⁵ Den dâzângomen, zo niñj sinji buñâ. Yesu Kristo zâk Kembuniñâ ândiap sâmen. Oi nen Yesugât opñâ zengât kore mâman a op ândien. Nen zo yatâ dâzângomen. ⁶ Mârummyan hân nâtâtik zei Anutuñâ sâi âsakñandâ âsageip. Oi yatigâk umniñan âsakñâ pâip. Oi Kristogât si sângânñan Anutugât âsakñâ zei ikmen.

Paulo zâk mâsimâsikâyân mân loreip.

⁷ Imbanâ zi niñjan buñ, Anutugâren ziap. Zorat topñâ âsagibapkât umgât gom sambe âsakñangoot zo âman hânñâ tuutuuy neñgâren pâip. ⁸ Oi nen sâknam top top kwâkñan ândim mân lorimen. Gin mandu yatâ ândim mân nângâm kwâkâ upmen. ⁹ Nen itâ nângâmen, “A zen nângom sâknam niñgâne Anutuñâ

mân birâniñgap. A ziñ nângom mem nâi nâi otniñgâne mân mumen.” ¹⁰ Yatâ opñâ sâkniñan Yesugât mumuñâ, zo yatâ muyagei ândimen. Oi Yesugât ândiândiñ, zo yatik sâkniñan muyagibapkât zo yatâ âsagiap. ¹¹ Nen gwâlâ ândeindâ Yesugât opñâ a ziñ gwâlâ nângom hannângonam sâme. Yesu ândiândiñangât imbanâ zo sâkniñan muyagibapkât yatâ otniñgâme. ¹² Oi itâ ziap. Korinti a zengâren Yesu ândiândiñangât imbanandâ nep tuugi bonñâ âsagibapkât nen mumuñangât sinji yatâ op ândim nep tuum ândimen.

Paulo zâk Kembu sot pâlatân op nepkât âkon mân oip.

¹³ Nen sinji âlipkât nep tuum sâknam nângâm sândânder kârâm tuum ândimen. Kembugât ekabân den kulem nâi itâ ziap, “Nâ Kembu nângâm pâlatân kwâkñangâm den sâman.”

Oi nen den kulem zorat dâp Kaapumñâ aleniñgi Kembu nângâm pâlatân kwâkñangâm den sâmen. ¹⁴ Nen itâ nângâm kwâtâtimen. Kembugât Yesu mängeip, zâk zo yatik Yesu sot mânginiñgâm Korinti a zen sot ârandân zikñâ kinj topñan nâmbari ândinat. ¹⁵ Nen zo zengât sâm nep yatâ upmen. Kembugât den lañ kârâm ari a donbepñâ nângâm Anutu sâtâre okñangâne zorânâ târokwaî târokwaî zem zâibap. Yatâ utne Anutugât kutsiñganiñandâ patâ op sambâlem lañ kârâbap.

Hânân sâknam, zorân giginâ.

¹⁶ Hânân sâknam kwâkñan ândim umniñ mân lorimen. Buñâ. Nen itâ nângâmen. Nen hânân zi ândim imbanâniñ diim gei sâkniñ loremap. Umniñ ko Kembuñâ sirâmñâ sirâmñâ tângui kâwaliñoot kinmap. Kubigi unakñâ opmap. ¹⁷ Hânân sâknamniñâ zo narâk kêrep buñâ. Sâknam zo kubikniñgi bet hâuñâ âlipñâ, yâmbâtñâ sot zinzij kâtikñâ, âsakñoot, zo zemiñgâbap. ¹⁸ Kut nâi nâi muyap, zoren umniñâ mân pâmen. Kut nâi nâi tik ziap, zoren umniñâ pâindâ muyageniñgâbap. Kut nâi nâi ikmen, zen zinzij kâtik buñâ. Kut nâi nâi mân igikñâ, zorân zinzij kâtikñâ uap.

5

Silepniñ kândañâ Kembuñâ mirâ kâtikñâ muyagem niñgâbap.

¹ Nen itâ nângâmen. Nen hân sâkniñ mem ândimen, zi silep yatâ dângduñsâi birânat. Oi Anutuñâ mirâ kâtikñâ sumbemân muyagem niñgâbap. Mirâ zo betñâ mân tuutuuyñâ. Zinzij kâtik nâi zo muyagem kinzap. ² Oi nen sumbemân mirâ zo minatkât âkñâle opñâ zorat nângânângâyâk ândien. ³ Um dâpniñangât sâk pâkenâ buñ opapkât nângâmen.

Sumbemân sâk unjaknâ minatkat nanggâm ândimen. ⁴ Hân sâkniņoot ândim nanggâm kwâkâ upmen. Hân sâkniņ zi buņ upapkat mân otningâmap. Buņâ. Sâk unjaknâ hâukwatnatkat otningâmap. Sâkniņ mumuņâ zi tâi ândiandigât sâk unjak hâukwâtnat sâmen. ⁵ Nen yatâ utnatkat Anutuņâ kubikniņgap. Zâk târotarogât undip Kaapumņâ niņgip.

Nen hânân kwande yatâ ândimen.

⁶ Nen zorat op nanggâm ândimen. Oi itâ nanggâmen. Nen hân sâkniņan zi ândim Kembu sot mân ândimen. ⁷ Narâk ziren umņâ nanggâm pâlatâņ kwap ândimen. Bonņâ mân ek nanggâmen. ⁸ Oi laņ nanggâm bâbalaņ kwap ândimen. Hân sâkņâ hân kwande ândiandij, zo birâm Kembu sot ândiandij, zorat âkņâlîmen. ⁹ Hân kwande ândiandij mo zâk sot ândinat zo ko itâ nanggâm ândimen. Kembuņâ niņgiri âlip upapkat târarak ândinat. ¹⁰ Itâ nanggâmen, “Kembu Kristo zâk den sâm kwâkâkwâkâņ târarân tâi nen pisuk patâ mâtenjan kirindâ hâuņangât den sâm mâkâniņgâbap. Âlipņâ mo bâliņâ zorat hâuņâ zikņjik zikņjik niņgâbap. Hân sâgân ândim kut ñâi ñâi upmen, zorat dâp hâuņâ niņgâbap.” Zo yatâ nanggâm orot mâmenij kubikņâ târarak ândinat. ¹¹ Oi Kembugât keņgât op ândeindâ a orot mâmeziņ kubik Kembu sot buku upigât dâzângomen.

Anutuņâ umniņâ ek topniņ nanggâmap. Oi Korinti a zen yatik umziņandâ topniņ nanggâbigât otningâp. ¹² Nen itâ mân nanggâmen. Nen niij kutniņâ mem zaatnat. Oi ziņâ nanggâniņgâne a âlip upap. Yatâ buņâ. A dinnâ mân lum zâizâiņ upme, zeņgât mâteziņan Korinti a, zen neņgât singi sâm anun mân upigât den zi sâm kulemgum ziņgen. Zâizâiņ a yatâ zorâņ a topziņ mân nanggâm sâtņjak sâme. Zen neņgât dum zagâtņâ itâ se? “Sâk mâpâmâpâse den sâme.” Zen ko topniņ âlip nange. ¹³ A ziņ topniņ mân nanggâm niņgiri um gulip op ândimen yatâ oi ko Anutu nepņangât op um gulip upmen. Mo a ziņ neņgât nanggâne umniņ târarak ziap yatâ oi zeņgât op upmen.

¹⁴ Nen itâ nanggâmen. Kânokņâ aksik neņgât hâuniņâ moip. Zo nanggâmņâ itâ nanggâm kwâtâtîmen. Kristo umņandâ doņbep gâsânangom âdeipiņak ândiap. Oi zo yatâ nanggâmņâ dabân yatâ kwâmbânangâm kândatkunat? Zo yatâ utnatkat dâp buņâ. Kristo, zâk neņgât hâuniņ moipkat nen aksik muwen yatâ uap. ¹⁵ Aksik neņgât hâuniņ moip, zorat topņâ itâ. Ândiandî ândinat, zo niijangât opņâ buņâ. Hâuniņâ momņâ zaariņ, zâkkât op ândinat.

¹⁶ Zorat narâk ziren a laņ mân ziņgitņâ umņâ birâziņgâziņgân, zo mân utnat. Mârum Kristo zâkkât sâk tobat ekņâ topņâ mân nanggâm sâtņjak sâwen. Narâk ziren ko yatâ mân utnat. A ñâigât topņâ mân nanggâmņâ sâtņjak mân sânat. ¹⁷ Nen itâ nangen. A ñâi Kristo sot pâlatâņ opmap, zâk a unjakņâ opmap. Kut ñâi ñâi sâņgiņâ zo buņ oi Anutuņâ unjakņâ muyageip. ¹⁸ Kut ñâi zo Anutuņâ sâi muyageip. Zâkņâ sâi Kristoņâ diiņgi nen Anutu sot buku urâwen. Oi nen nep tuğindâ a nâmbutņâ zen Anutu sot buku upigât nep zo sâm niņgip. ¹⁹ Nep zorat diņâ dâzângomen, zo itâ. Anutuņâ Kristo sot ândimņâ a zâk sot buku utnatkat mâtâp muyageip. Oi tosanij birip. A zen Anutu sot buku upigât dâzângom ândinatkat nep diņ zo sâm niņgip. ²⁰ Zorat nen Kristogât den sâsâņ a op Anutugâren gâbâ den mem a itâ dâzângomen, “Zen Kristogât opņâ Anutu sot buku upi.” ²¹ Neņgât opņâ Anutuņâ sâi Kristoņâ bâliņaniņ mem tosaņoot oip. Itârâņ nen zâk sot pâlatâņ opņâ Anutu târarak ândimap, zo yatâ utnatkat yatâ oip.

6

Paulo zâk Anutugât a ândim nepņâ tuugi bon âsageip.

¹ Nen Anutugât berân mâme a ândimņâ itâ dâzângomen. Anutugâren gâbâ tânzângozangon zo zeņgâren bon buņ opapkat umziņ galem orangâm ândibi. ² Anutuņâ itâ sâi Kembugât ekabân kulemguwe,

“Narâk parâwan, zoren nanggâgiwan. Bâliņan gâbâ mâkâziņgâziņgân narâkņan bekan mewan.”

Nanggânek. Narâk pâip zo zi sot bâliņan gâbâ mâkâziņgâziņgân narâkņâ zi.

³ A ziņ nen sot nepniņ sâm bâliņ kwatniņgâbegât Kembugât mâtâbân bagibegât pâke mân pamen. A pisuk ziņâ Kembugât singi upigât otningâmap. ⁴ Nen Anutugât kore a ândimen. Zorat topņâ muyagibapkat itâ upmen. Sâknam kwâkņan ândim mân lorîmen. Kiom minniņgâne sâsâlim ândimen. ⁵ Kâmbamņâ ñangone sâsâlim ândimen. Tâk namin nâmbane tapmen. Kâsa osetziņan ândimen. Nepkât sâknam zo nanggâm sâtkum ândimen. Um wâgân ândimen. Nalem buņ ândimen. ⁶ Tosa buņ ândimen. Nanggânangâniņoot ândimen. Um sânduk ândimen. A buku otziņgâmen. Tirik Kaapum sot ândimen. A buku otziņgâziņgân bonņâ ândimen. ⁷ Den bonņâ sâmen. Anutugât imbarjan ândimen. Târarak ândiandijangât kâlâu bongen mem yangâgen sâiwa mem kinmen. ⁸ Sâm âlip sot anun oserân ândimen. A nâmbutņandâ neņgât nanggâne sarâ opmap. Ka nen sarâ

a buñâ. A bonñâ. ⁹ A zij nenğât nângâne gei kutsinjiniñoot ândimen. Zen nenğât mumunjangât sinji ândie sâne nen gwâlâ ândimen. Zij nângone mân mumen. ¹⁰ Zen nenğât nângâne umbâlâ a opmap. Ka nen sâtâre a ândimen. Zen nenğât nângâne a kanpitâ opmap. Ka nen a nâmbutñâ kut ñâi ñâi betziñan mîmen. Zen nenğât nângâne yennâ opmap. Ka umgât gom sambe patâ zemniñgap.

Paulo zâk Korinti a zengât umñâ kirip.

¹¹ O Korinti a, umniñâ zengârâk kiri lâuniñ bâbâlañ uap. ¹² Umniñandâ sipapzângowen. Zen ko umziñ doongune zengâren buku orotñâ zo bituktâ ziap. ¹³ Oi nâ nan bârarâpnâ itâ dâzângobâ. Zen umziñjangât mâtâp mem pane patâ op zimbap.

Bâliñ sot âlipñâ, zet buku buku mân upabot.

¹⁴ A um kâtik zen nakziñ lune mân betziñan mîmbi. Târârak sot gângonâ, zet dap op buku buku upabot? Mo âsakñâ sot ñâtâtik, zet dap op târotâro upabot? ¹⁵ Kristo sot Satan, zet dap op um kânok upabot? Yesugât kâmut sot um kâtik a, zen dap op um kânok upi? ¹⁶ Mo Anutugât namâ sot lopiogât namâ, zet dap op târoyagobabot? Nânge. Anutugât ândiândiñjangât namâ, zo nen. Kembugât sinji a nen lopio mâpâsime, zengâren mân târokwatziñgânat. Zorat Anutuñâ itâ sâi Kembugât ekabân kulemguwe, “Nâ osetziñan sot umziñan tâtat mâme upat. Oi nâ Anutuziñâ op ândia zen arâpnâ op ândibi. ¹⁷ Zorat um kâtik zen sot pâlatâr mân ândibi. Zen umziñ sumun opapkât galem oranjâm upi. Yatâ utne nâ gâsuziñgâm galem otziñgâbat. ¹⁸ Oi nâ zengât ibâ ua zen nan bârarâpnâ op ândibi.” Kembu, imbanâ mariñandâ den yatâ sap.”

7

Paulo zâk Korinti a umziñ mân anğân kârâbigât dâzângoip.

¹ Bukurâpnâ, Anutuñâ yatâ sâm, sâm kâtigeipkât kut ñâi ñâiñâ umniñ sumunkomap, zo sangon kubikñâ târâkkât mâtâbân ândinat. Oi Anutu hurat kwâkjangâm um salek ândinat. ² Korinti a, zen umziñandâ mân anğân kârâniñgâbi. Nen zengâren kut ñâi ñâi bâliñ, zo mân urâwen. Oi kut ñâi ñâiziñâ mân tâmbetkuwen. Oi kut ñâi ñâiziñâ mân kâmbu miwen. ³ Nâ den sâm bâliñ kwatziñgâm mân san. Nâ mârûm itâ sâm dâzângowan. Umniñandâ kâpizângomen. Zen sot munat mo ândinatkât nângâmen.

⁴ Umnandâ itâ nângan. Zen âlipñâ upi. Nâ zengât op sâtâre den sâman. Nâ yatâ nângâm umnâ diim giap. Sâknam kwâkñan ândim sâtâre muyageman.

Paulo zâk Korinti zengât sinji nângâm umñâ âlip oip.

⁵ Makedonia hânân gamñâ Korinti a zengât umniñ giremâk oi nângâm kwâkâm ândiwen. Oi dabân sâk sânduk ândibem? Zoren sâkniñjangât sinji kâmbam sot sâknam. Umniñjangât kenğât. Kut ñâi yatâ zo muyageniñgâwe. ⁶ Ka mandu betziñan memap, Anutu, zâkñâ Tito sângongoi Korinti a zengâren gâbâ âburem gâi umniñ diim geip. ⁷ Oi âbureip, zorarâk buñâ. Ziñâ umâlip den dukuwe, zo mem gâi nângâm zâk sot umniñâ âlip oip. Zen nâgât den nângâm a bâliñâ oip, zorat umbâlâ op ândiwe sot nâgât opñâ nepziñ tângune zaatmap. Zorat sinji dâtnogi nângâm umâlep patâ orâwan.

Korinti a zij umbâlâ mâik ñâi nângâmñâ âlip urâwe.

⁸ Nâ mârûm ekap kulemgum zingâm umbâlâ muyageziñgâwan, zorat umnâ mân bâliñ. (Ekap kulemgowan, zorat perâkñak umbâlâ nângâwan.) Zi ko nângan. Narâk pâpkânok umbâlâ muyageziñgâwan. ⁹ Umâlip nângan, zo umbâlâ urâwe, zorat buñâ. Zen umbâlâ op umziñ melânawe, zorat umnâ âlip uap. Zen umbâlâ bâbâlañ nângâmñâ umziñ kubikangi âlip upigât Anutuñâ nângâziñgi âlip oip. Dinniñandâ zengâren âi mân bâliñ oip. ¹⁰ Wangât, umbâlâ bâbâlañ zorâñ agât umziñ melânj anjâ âlip upme, zorat. Umbâlâ yatâ zo muyagibapñâ bet nângi mân bâliñ upap. Umbâlâ bâliñâ ko zorânâ um kâtik a muyageziñgi tâmbetagobi.

¹¹ Nângâne. Umbâlâ nângâwe, zorâñ zengâren bonñâ muyageip. Umziñ bâliñ oi um kârâp muyagiwe. Zorat topñâ itâ. Top lâku sot tosa hâuñjangât kenğât opñâ kubikangâwe. Nen zengât nângindâ âlip upapkât a zo kubikjangâwe. Kut ñâi zo yatâ muyageip, zo bâliñâ kwâimbâkwâimbân zo zengâren mân ziap, zorat topñâ muyageip.

¹² Mârûm ekap kulemgum zingâwan, zo a bâliñâ oip, zâkkât buñâ. Mo bâliñâ okjangâwe, zâkkât op buñâ. Den dâzângoindâ Anutu mâteñan sât luluziñjangât topñâ muyagibapkât ekap zo kulemgum zingâwan. ¹³ Oi zen yatâ op umniñ diim giwe.

Korinti a ambân zij Tito umâlep kwâkjangâwe.

Oi umniñ sânduksâip, zorik buñâ. Zen Tito umâlep kwâkjangâne âburei nen donbeññâ nângâm sâtâre urâwen. Zen yatâ opñâ Tito umñâ diim giwe. ¹⁴ Nâ

mârumjan sâmbâbâlaŋ kwatziŋgâm Tito itâ sâmbâ dukuwân. Oi den zo bon buŋ mân oip. Zengât op den sâwen, zo bonnjâ op nanjip. Zo yatik Tito zengât sâmbâ âlip den dukuwân, zo bonnjâ oip. ¹⁵ Tito zâk zengâren gâi sâk kâik urâwe. Yatâ opnjâ hurat kwâkŋangâm sâtŋjâ lum buku okŋangâwe. Zâk zorat nângâm umjandâ zengârenâk kinmap. ¹⁶ Nâ ko zengât opnjâ um girem mân op ândibat, zorat umnâ âlip uap.

8

Makedonia hânân Yesugât kâmut zij kât minduwe.

¹ Bukurâpnâ, Makedonia hânân kâmutnjâ kâmutnjâ Anutuŋjâ tânzâŋgoi bukuziŋ betziŋan miwe, zorat siŋgi dâzâŋgonâ. ² Zen sâknâm sot mâsimâsikâyân ândim sâtâre op ândiwe. Kut ŋâi ŋâi doŋbep mân ândim kanpitâ ândimnjâ laŋ bukurâpziŋ betziŋan minam kât doŋbep minduwe. ³ Nâ zengât nângan. Zen tâtziŋgip dâp parâwe. Zen ziŋŋik um bâbâlaŋ urâwe. ⁴ Niŋjâ mân sâindâ ziŋŋak Yesugât kâmut Yudaia hânân ândie, zen betziŋan mimbigât sâmbâ kâtigem dâtnowe. ⁵ Oi kut ŋâi ŋâi bâbâlaŋ upi sâindâ zen walâm uŋânâk itâ urâwe. Kâdom umziŋjâ Kembugâren pane kiri nen aksik Anutugât opnjâ umziŋjâ nenjâren pane kirip.

Yerusalem kamânân umâlep muyageziŋgâwe.

⁶ Yatâ utnetâ Titonâ Korinti a zengâren ga kât mindumindu nep tuum toren birip, zo tuum nanjâbapkat sâmbâ pindien. ⁷ Oi nângâm pâlâtân sot siŋgi âlip den sâsâŋ sot den top nângânângân sot nepkât kâtigime sot buku otningâme. Kut ŋâi ŋâi zorat bonnjâ muyagiwegât yatik bukurâpziŋ kamân ŋâin ândie, zengât siŋgi kât mindunam um bâbâlaŋ op tuubi.

⁸ Den mâtâpnâ mân ziŋgan. Yesugât kâmut nâmbutnjâ zen um bâbâlaŋ op kât minduwe. Korinti a zengâren buku orotnjâ zo dap dap ziap, zorat topnjâ âsagibapkat san. ⁹ Zen ko Kembuniŋjâ Yesu Kristo zâkkât topnjâ nângâme. Zâk gom sambe marinjâ ândim nengât op zo birâm kanpitâ oip. Kanpitâ oip, zo nen gom sambe patâ utnatkât yatâ oip.

¹⁰ Oi zi ninâ den dâzâŋgobâ. Zo lune âlip upap. Zen kendon ombenan kât mindunam bâbâlaŋ op topkwarâwe. ¹¹ Oi zi târokwap op nanjâne bâbâlaŋ urâwe, zorat bonnjâ muyagibap. Kut ŋâi ŋâi zemziŋgop, zorat dâp pane muyagibap. ¹² Um bâbâlaŋ op panetâ Anutuŋjâ zengât nângi âlip upap. Pambi zo itâ. ŋâi zâk patâ tâkŋangâbap, zâk zo yatik pâmbap. Mâik ŋâi tâkŋangâbap, zâk zo yatik pâmbap. Zen yatâ upi zo ko Kembuŋjâ nângi âlip upap.

¹³ Zen kâtziŋ aksik pam nanjâbigât mân san. Zâk zenâk tânzâŋgobigât mân san. Zâk zen mo ziŋjâ ârândâŋak gom sambe muyagi-bigât san. ¹⁴ Korinti zengât sikumnjâ narâk ziren Yudaia zengât pu molei kut ŋâi ŋâi ârândâŋak zimbapkat san. Oi narâk ŋâin Yudaia zengât gom sambenjâ Korinti a betziŋan mei yatigâk ârândâŋak dâp kânok upi. ¹⁵ Zorat Kembugât ekabân den kulem ŋâi itâ ziap, "Donbep patâ sânduwe, zorâŋjâ sambe mân muyagiwe. Bituk sânduwe, zorâŋ pu mân urâwe."

Tito sot bukuzatnjâ buku otziŋgâbigât den.

¹⁶ Umnandâ Korinti a zengât gâsâzâŋgomap, zo yatik Titonâ umjandâ gâsâzâŋgomap. Anutuŋjâ sâi yatâ âsagiap. Zo yatâ Tito zâkkâren muyagiapkat sâtâre utnat. ¹⁷ Nen sâindâ nângip, zorik buŋjâ. Zikŋak umjandâ bâbâlaŋ oi zengâren gâbam sap. ¹⁸ Yesugât kâmurân gokŋjâ bukuniŋjâ ŋâi, zâk ârândâŋjâ sângonzâkoindâ gabot. A zo Yesugât kâmutnjâ kâmutnjâ, zengâren siŋgi âlip nep tuumap. Zorat zâkkât nângâne âlip opmap. Zâk sot Tito ârândâŋjâ sângonzâkoindâ gabot. ¹⁹ Yesugât a kâmutnjâ kâmutnjâ, ziŋjâ a zo betniŋan mimbapkat gâsum sâlâpkuwe. A zij Anutu sâmbâ âlip kwâkŋangâbigât Yesugât kâmut Yudaia hânân ândie, zen betziŋan minam kât mindumindu nep zi tuum ândien. Umninjâ zengâren kinzap, zorat nep zi tuumen.

²⁰ Sâmbâ gulip muyagebapkat kât patâ zo a mâteziŋan dâŋ galem upmen. ²¹ Nen yatâ oindâ Kembuŋak niŋgiri âlip upapkat buŋjâ. A zij ârândâŋjâ nengât nângâne âlip upapkat sâmen.

²² Nen a zagât zet sot bukuniŋjâ ŋâi sângonzâgoindâ ge. A zo narâk nâmbutŋan mâsikâm egindâ kâtigeip. Narâk ziren zengât op nepnjâ tuugi âlip op walâm kâtigiap.

²³ Zen Titogât topnjâ nânge. Zâk betnan mei ârândâŋjâ nep tuum kore otziŋgâmet. Bukuzatniŋjâ zekât nângâme. Zet kâmut ziŋjâ sângonzâkowe. Zet nep tuugitâ Anutu sâmbâ âlip kwâkŋangâme.

²⁴ Nen Korinti a zen sâmbâ bâbâlaŋ kwatziŋgâmen. Den zo bonnjâ topnjâ upapkat a zo ganetâ buku otziŋgâne Yesugât kâmut kamân toren toren ândie, zij zo ek nângâbi.

9

Kât kânjan pam bet kubikpigât dâzâŋgoip.

¹ Kembugât siŋgi a Yudaia hânân ândie, zen buku otziŋgâm kât zingâbi, zorat âlip nânge. Zorat wangât op doŋbep kulemgum zingâbat? ² Korinti kamânân

gok sot Grik hânân gok Yesugât kâmut ândie, zen kendon ombenjan bâbâlaŋ op kât mindunam urâwe. Zorat sinji Makedonia a dâzângua donjpeŋâ zengât sinji nângâm umziŋ bâbâlaŋ oip. ³ Nâ Korinti a zen sâm bâbâlaŋ kwatziŋgâwan, zo yen opapkât bukurâpnâ sângonzângua Korinti a zengâren gane kât zo mindune âkâbap. ⁴ Ninak bet Makedonia a nâmbutjâ zen sot ga kât pâpanŋangât kwakne dinnâ giginjâ oi nâ sot Korinti a ambân zen ârândân anjun upem. ⁵ Zorat a sângonzângua kândom op ge. Ga takâne umâlepkât kât pambigât dâtnowe, zo pane tâpap. Kât pâpan, zo a sâtŋangât buŋâ. Kât zo umâlepkât Kembugât sinji sâm pambi.

Umâlebân kut ñâi pâpan, zo Anutuŋâ nângi âlip opmap.

⁶ Den sumbuŋâ ñâi sa nângâne. Ñâi zâk nebân kut ñâi ariknâ bituk pâmbap, zâk zo yatik bâbâlaŋâk mem nimbap. Oi ñâi zâk nepŋan kut ñâi yâmbât kârâm kâmitpap, zâk zo yatik yâmbâtŋik mem nimbap. ⁷ Zorat itâ upi. Ñâi zâk nângâbap dâp yatik kât pâmbap. A sâtkât mân pâmbap. Kât zo zikŋâ um bâbâlaŋŋangât op pâmbap. A yatâ zo zengât Anutuŋâ nângâziŋgi âlip upap. ⁸ Anutu zâk imbanjâ marijândâ imbanjâŋangât mâsop minziŋgi gom sambe muyageziŋgi ziŋjâ mem nemŋâ a ziŋgâziŋgâŋangât op mân kwakpi. ⁹ Zorat Kembugât ekabân den kulem ñâi itâ ziap, “Anjâ sikumjâ kâsâpkum a kampitâ ziŋgâmap zâkkât orot mâmenjâ âlipŋâ zo âkââkâŋâ buj zem zâibap.”

¹⁰ Anutuŋâ ariknâ muyagem ziŋgi kârâm kâmitme sot bonŋâ muyagem ziŋgi nime. Ziŋjâ kârâm kâmitpigât ariknâ muyagem ziŋgâm mâsop meŋ um bâbâlaŋ op a nâmbutjâ ziŋgâbigât gom sambe muyagem ziŋgâbap. ¹¹ Yatâ âsagei gom sambeziŋoot opŋâ Kembugât sinji a Yudaia hânân ândie, zengât sinji sâm kât nenŋaren pane Yerusalem kamânân mem âinat. Zen yatâ utnetâ Kembugât kâmut Yudaia hânân ândie, ziŋ zorat Anutugâren sâiwap sâm mâpâsibi. ¹² Ziŋjâ Kembugât a kâmut yatâ otziŋgânetâ pu zo molibap, zorarâk buŋâ. Zorâŋjâ sâiwap sâm mâpâsibi, zorat gom sambe muyagei Anutugâren âi subap. ¹³ Zen Kristogât sinji âlip nângâm lum ândim umâlepziŋangât op kât zo mindum panetâ Yerusalem kamânân Kembugât kâmut sot a nâmbutjâ Korinti a zen buku târotâro kânok op Anutu sâm âlip kwâŋŋangâbi. Oi zengât itâ sâbi, “Korinti a zen sinji âlip lunat sâwenjâ lum buku otniwe.” ¹⁴ Oi Korinti a zengâren Anutu nepŋangât bonŋâ donbep muyagiapkât umŋâ sipapzângom zengât op Anutugâren ninâu sâbi. ¹⁵ Oponj, Anutuŋâ imbanjâ

tânnângoip. Nen zorat nângindâ walâwalâŋ uap. Nen waninŋangât op yatâ otninŋap? Zorat mâpâsem sâiwap sâni.

10

Hângât kut ñâi ñâi, zorâŋ nep bonŋâ mân uap.

¹ Zi Paulo nânâ, Kristo um sândukŋâ op ândeip, yatik um sânduk sot um giginjâ op itâ dâzângua nângâne. Zengâren gâbâ nâmbutjandâ nâgât itâ sâme, “Pauloŋâ zi nen sot ândim lumbenjâ den dâtnângoip. Ka kârebân âi tap kenŋât buj den kâtikŋâ kweraniŋ sâm kulemgum kwatŋingâmap.” ² Zengât sa nângâne. Bukurâp, zengâren ga ândim den kâtik dâzângom kubikziŋgâbatkât mân otnigap. Zengâren gâbâ a nâmbutjandâ nenŋât itâ sâme, “Paulo zâk hângât kut ñâi ñâi, zorat nângâm ândimâp. Oi hângât imbanjâ mem nep tuumâp.” Nâgât yatâ sâme. A zo zen den kâtik dâzângom kubikziŋgâbatkât umnâ bâbâlaŋ uap. ³ Nen hânân ândiândiniŋ zo perâkŋak ândimen. Oi hânân ândim kâwali op ândiândiniŋ zo sâkkât mâtâp ziap. Zo yatâ mân ândimen. ⁴ Kâwali opŋâ ândiândi nep tuumen, zo hânân gokŋâ buŋâ. Zo Anutugât imbanjâ kâtikŋâ zorâŋjâ kâsa zengât paset kâtikŋâ zo kândanmen. Anutugât imbanjan kâtigem a um kâtik zengât den bâliŋjâ sot sarâ zo koi gemap. ⁵ Oi zâizâin denjâ Anutugât den walâmap, zo kom kâbakjimen. Kristogât sât luluj zorik zimbapkât nângânangâ top topŋâ saam pamen. ⁶ Zen sât lulugât bâbâlaŋ utne a nâmbutjâ zen den birâbirâziŋangât zângom kubikziŋgânatkât mambât ândimen.

A ñâinâ Paulogât sâi giginjâ oip.

⁷ Mâteziŋan muyap ziap, zo iknek. Zen wangât sâkkât kut ñâi zorarâk nângâne bonŋâ opmap? Zengâren gâbâ a ñâinâ zikŋangât itâ nângâbap? Zâk zikŋik Kristogât a bonŋâ ândiap. Zâk itâ nângâbap. Nen yatik Kristogât a ândien. ⁸ Kembuŋâ nep tuunatkât gâsum sâlâpnângoip, zo zen tâmbet zângonatkât buŋâ. Zengâren nep tuugindâ kâtiŋbigât sâip. Nâ nep nigip, zorat nâŋga zâizâin oi zâizâin den sâwan. Zorat sâm anjun mân upat.

⁹ Nâ ekap kulemgum ziŋgâman, zorat nângâne kenŋât den mân upap. ¹⁰ Nâmbutjandâ nâgât itâ sâme, “Ekabân den yâmbâtŋâ sot kâtikŋâ kulemgum niŋgâmap. Ka mâte otninŋap, zo kakbak. Oi den sâsânâ, zo giginjâ sâmap.” Nâgât yatâ sâme. ¹¹ A yatâ zo, ziŋjâ itâ nângâbi. Nen kârebân ândim den kulemgum ziŋgâmen, den zorat bonŋâ osetziŋan ga ândim muyageziŋgâbat.

Nepkât sâk mâme mân upi.

¹² A sâk mâme ândime, zengâren nen yatâ zorârj dap op târokwap sâk mâme utnat? A yatâ zorârj nengât nepkât mân nângâm ziinjângârâk nângâne zâizâinj oi sâk mâme op den laj sâme. A nângânângâzin bujandâ yatâ upme.

¹³ Nen ko Anutuñâ nep sâm niŋgip, danjon zo mân walâm Korinti a zengâren gâwan. Zorat nângâmñâ sâm bâbâlañ den sâm zâizâinj den donjep mân sâmen. Walâm den laj mân sâmen. ¹⁴ Nen nepniñangât târokwap mân sâmen. Nep danjonniñâ zo perâkñak zengâren ziap. Nen kândom zengâren gam Kristogât sinji âlip dâzângowen. ¹⁵ A nâmbut zengât nebân âi laj kin sâk mâme den mân sâmen. Zengât ita nângâmen. Nângâm palâtânziñ laj kârâm ari nepniñangât bonñâ sambâlem laj kârâm âibap. Zo perâkñak nângâm ândimen. ¹⁶ Zen yatâ utnetâ a kândâtziñan ândime zo, zengâren sinji âlip nep tuum âinat. Ka a nâigât nepkât galem op zâizâinj den zo mân sânat. ¹⁷ Kembugât ekabân den nâi itâ ziap, “Nâi zâk zâizâinj den sâbâ sâm Kembunâ oip, zorat sâbap.”

¹⁸ Nâi zâk zikñangât nângi zâizâinj oi Anutuñâ zâkkât nângi gîbap. Ka a nâi Anutuñâ egi âlip oi hurat kwâkñangâbap.

11

Sinji âlip mârâtñâ nâi mân ziap.

¹ Nâ um gulip den mâik nâi dâzângua laj nângâbi. Den zo sa nângânek. ² Nâ zengât op kâuk birâm. Oi kâuk birâm den sâman, zo Anutugâren gok. A nâiñâ bârâtñâ sigan ayân sâbap, zo yatâ zen Kristo sot mâpotzingâwan. Nâi sot mân mâpotzingâwan. ³ Zi ko mulumñâ Ewa kâitkoi bâlij oip, zo yatâ zen a nâmbutñandâ kâitzângone umziñ gulip oi Kristo mâik nâi birâbegât umnâ girem oi san. ⁴ A nâiñâ zengâren gam Kristogât top sinjinâ dâzângomen, zo birâm nâi dâzângomop. Oi zen zâkkât den nângâm Kaapum miwe, zo buñâ, unakñâ nâi mine sinji âlip nengâren gâbâ miwe, zo buñâ, sinji nâi dâzângomop. Dâzângoi zo mân birâm yen nângâne dâp opmap.

⁵ Nâ itâ sa nângânek. Nâ ninangât nânga Aposolo nâmbutñâ zâizâinj upme, zengât ombeziñan mân op ândian. Zen ziinjângât itâ nângâme, “Nen Aposolo a bonñâ zâizâinj ândien.” Ka zen aposolo sarâ a ândie. ⁶ Korinti a nâmbutñâ, zinjâ nâgât itâ sâme. Den sâm kubik sâsâñ âlip, zo nâgâren mân ziap. Ka nâ itâ sa nângânek. Nângânângâ patâ, zo nângâman. Oi zorat topñâ sapsom dâzângom nangâwen.

Sinji âlip nep a sarâñâ.

⁷ Zen patâ upigât nâ kanpitâ ândim Anutugât sinji âlip sângân buj dâzângowan. Zorat dap nânge? Zo bâlij orâwan?

⁸ Yesugât kâmut nâmbutñâ zengâren gâbâ zo perâkñak kât mem Korinti a zengâren kore otziñang nep tuuwan. ⁹ Nâ Korinti a zen sot ândim kut nâi kârûm zengâren gâbâ kut nâi mân mewan. Bujâ. Bukurâpnâ zinjâ Makedonia hânân gâbâ gam betnan miwe. Oi Korinti a zengâren yen ândia kut nâi mân niwe. Oi ziren du sâbâ. Nâ zengâren ga ândim kut nâi nibigât mân san. ¹⁰ Kristogât den bonñâ zo nâgâren ziap, zo perâkñak. Oi yatik Grik hânân gok nâi mo mem ga nibi. Nâ zo yatâ sâm kâtigian. Nâ sâtâre den zo mân birâbat. ¹¹ Dap nânge? Umnandâ mân gâsuziñi san? Yatâ buñâ. Umnandâ gâsuziñgop, zo Anutuñâ nângop.

¹² Oi opman, zo op ândibat. Oi zo yen buñâ. A nâmbutñâ Paulogât dâp nep tuumen sâm umziñ mem zâibegât yatâ op ândibat. ¹³ A yatâ zo, zen aposolo sarâñâ. Nep a bonñâ buñâ ândim Kristogât Aposolo bonñâ nengât tobat yatâ upme. ¹⁴ Oi Korinti a zinj zorat nângâne mârâtñâ mân upap. Satañ zikñâ sumbem a imbanâ âsakñâziñoot, zengât tobat yatâ opmap. ¹⁵ Oi zorat a gakârâpnâ zen yatigâk târârakñangât kore ândimen, nengât tobat ândinetâ nângindâ mârâtñâ mân upap. Nen itâ nângen. Satañgât a gakârâpnâ zo, zen nepziñangât dâp hâuñâ mimbi.

¹⁶ San, zo dum sâbâ. Nâgât nângâne um gulip a mân upap. Oi laj dâtnonâ sâm dâtnonek. Yatâ nângânimñâ laj dinnâ nângâbi. Nâ sâknâ mem zâi pam zâizâinj den sâbat. ¹⁷ Nâ um gulip den zi Kembugât sâtkât mân sâbat. Yatâ upatkât Kembunâ mân sâm nigip. Ka laj kwakmak a yatâ opñâ zâizâinj den zi sâbat. ¹⁸ Korinti zengâren a donjepñâ sâkkât kut nâi nâi zorat zâizâinj den sâme. Nâ yatik sâbat. ¹⁹ Oi top nângânângâ zen nâmbutñandâ kwakmak den dâzângone nângâne dâp opmap. ²⁰ Oi a zo, zinj kore a gâsuziñgane yatik nângâne dâp opmap. Mo kut nâi nâiñâ betziñan mimbi mo kâitzângobi mo zâizâinj op pâlomziñan zângobi, zo zen nângâne dâp op nangâbap. ²¹ Nen ko a lolotñandâ zo dap yatâ otziñgâbem. Zo ajun op san,

A nâmbutñâ zinj wan mo wangât zâizâinj upi, zo nâ yatik upâ sâm âlip upat. Nâ kwakmak a yatâ op den zo laj san. ²² A nâmbutñâ zo, zen ziñangât itâ sâme, “Nen Yuda a.” Yatâ sâme. Oi nâ zo yatik. Ziñangât Isirae a sâme. Nâ yatik Isirae a. Zen nen Abarangât kiurâp sâme. Nâ yatik. ²³ Zen nen Kristogât kore a sâme. Nâ laj um gulip den sâbâ. Nâ Kristogât nep a tobat nâi. Nâ nepkât sâknam nângâman, zo tobat nâi. Oi tâk namin tâpman, zorârj walâziñgop. Oi kâmbam nome, zo yatik.

Oi tãmbetnonam utne opman, zo yatik.
 24 Yuda a um kãtik zinjã sãp bãtnãmbut
 tãknã lãpitnine tenjãziñ 39 oip. 25 Sãp
 karãmbut kãmbamnjã nowe. Nãi ko kãtnã
 nowe. Sãp karãmbut wanjãyãn ãi ãbãngoi
 saruyãn geiwan. Oi sirãm jãtik njã wanjã
 bãlei saruyãn op ãndiwan.

26 Mirã mãtãp sindãweyãn ãim gam
 ãndiwan. Too uurubãn ãim gam ãndiwan.
 Kãsa osetziñan ãim gam ãndia nonam
 urãwe. Yuda a osetziñan ãndia nonam
 urãwe. Um kãtik osetziñan ãndia nonam
 urãwe. Kamãn patin ãndia nonam urãwe.
 Mirã kamãn kãtikñan sãknãmãn ãndiwan.
 Saru kwãkñan kenjãt op ãndiwan. Buku
 sarã zengãt oserãn ãndim sãknãm ãndiwan.
 27 Yatã ãndim nep sãknãm tuum ãndiwan.
 Oi njãtigãn uman wãgãn ãndiwan. Tepkãt
 mom hutuk ãndiwan. Too nalem buñã.
 Patej opnjã hãmbã mot buñ. Mirã namãnã
 buñ ãndiwan. 28 Oi zorik buñã. Sirãmñã
 sirãmñã Yesugãt kãmüt, zengãt nãngãm
 kwãkã op ãndiwan. 29 Dabãn Yesugãt
 kãmurãn zengãren goknjã njãnjã bãbã lolot
 ãndei nãngãm tãtãlim ãndibam? Dabãn
 Yesugãt kãmurãn gãbã njã bãlij oi nãngãm
 tãtãlim ãndibam? 30 Oi nã wannãngãt sa
 zãibap? Bãbã lolotnãngãt sa dãp upap.
 31 Kembu Yesu, zãkkãt Ibã Anutu, zãkkãt
 mãteñan den perãkñak san, zo nãngap. Zãk
 sãm ãlip kwãkñangãm zãinat.

32 Damasiko kamãnãn a kutã, kutnjã
 Arereta, zãkkãt a sãtnãndã tãk namin
 nãbanbam kãwali a kamãngãt mãtãbãn
 zãmbari gãsuninam tarãwe. 33 Ka kamãn
 zoren bukurãpnã, zinjã irin ginim kamãngãt
 poñ kãtiknjã ãkñan nãbane gei zem zaat
 ãiwan.

12

Pauloñã kut njã sen pup ek nanjip.

1 Sãk mãme den sãindã mãn dãp upap.
 Oi lanj sãbã. Kembuñã umãnãn tirãpnogip
 sot den dãtnogip, zorat den sinji sãbã. Zo
 den sũmbuñã sãbã. Muyañnjã mãn sãbã.
 2 Nã, Kristogãt a njã, zãkkãt itã nãngan. A
 zo, zãk Kembuñã mem zari sũmbem tenjã
 karãmbut, zoren zã ãndei. Kendon patã
 kiin kimembut zorãñ ombenjan zã ãndei.
 Zo sãk sot mo um dãpnoot zarij, zo mãn
 nãngan. Zo Anutuñã nãngap. 3-4 A zo Kem-
 buñã kamãn ãlipnjã, Paradisi, zoren pãi
 ãndim anã mãn nãngãnãngãñ sot anã mãn
 sãsãnjã, zo nãngip. Nã a zo ekman. Zãk hãn
 sãk sot oip mo hãn sãk zo birãm oip, zo mãn
 nãngan. Zo Anutuñã nãngap. 5 A zo zãkkãt
 op sãtare den sãbat. Ninãngãt sa mãn dãp
 upap. Ka sãbã sãm bãbã lolotnãngãt op
 sãbat. 6 Sãtare den sa sãi sãm gulip a mãn
 opam. Zen nãgãt nãngãne zãizãinj opapkãt
 mãn upat. Kut njã njã ua ek nãngãme, zorik
 zimbap.

Paulo zãk sãknãm nãngãm ãndei.

7 Kembuñã kut njã sen mãrãt tirãpnogip,
 zorat umnã zãizãinj opapkãt sãknãm njã
 kwãkñan pãip. Zo Satangãt kore a njã.
 Zãk umnã zãizãinj opapkãt sãknãm nim
 ãndimãp. 8 Sãknãm zo birãnibapkãt sãp
 karãmbut Kembu dukuwan. 9 Ka Kembuñã
 den itã sãm dãtnogip, “Nã tãngobat. Im-
 banãnã zorãñ dãpkan upap. Nãgãt imbanã
 zorãñ lolotkã zo tãngoi kãtigiban.” Zãk
 yatã sãm dãtnogip. Zorat bãbã lolotnã
 zorat nãnga zari sãtareñoot upap. Zo
 yatã op ãndia Kristogãt imbanã nãgãren zeĩ
 kãtigiban. 10 Kristogãt op bãbã lolot upat
 mo kãmbam nibap mo sãknãmãn ãndibat
 mo sãm bãlij kwatninetã ãndibat mo mem
 njã njã otnine ãndibat. Nã bãbã lolot ãndia
 Kembuñã tãnnogi kãtigeman, zorat umãlip
 nãngãmãn.

*Pauloñã Aposolo nepnanjãt top
 muyageip.*

11 Zi kwakmak den san, zo ziiñã nã
 yatã sãbatkãt kãtigine den zo san. Zinjã
 sãm ãlip kwatnine dãp opap. Ka zen
 yatã mãn upme. Zen nã a yen ãndiman
 sãme. Nã ko itã sa nãngãnek. A zen
 ziiñangãt itã nãngãme, “Nen Aposolo a
 zãizãinj ãndien.” Nã a yatã zo zengãt
 ombezijnan mãn ãndiman. 12 Nã Korinti a
 zengãren nep bãbãlanjãk tuum gãwan. Tu-
 uga kut njã njã sen mãrãt muyagei zorãnjã
 Aposolo nepnanjãt topnjã sãm muyageip.
 13 Korinti a zen nãgãt dãp nãnge? Zen
 nãgãt itã sãme? “Yesugãt kãmüt dãp dãbãk
 mãn otniñgãmop.” Korinti a zen dãp
 otziñgãwãngãt nãngãne bãlij uap? Nã kut
 njã njãziñã mãn betziñan mewan. Kãt
 zengãren mãn mewan, zorarãktã nãngãne
 bãlij oip? Yatã oi ko zorat op tosanã birãbi.

Paulo zãk Korinti a zengãt umnjã kirip.

14 Nã sãp zagãt zengãren gãwan. Oi
 dum gãbam otnigap. Gamnjã orãwan,
 zo yatigãk sãkkãt nãlem mot, zo nibigãt
 mãn sãbat. Nã kãt sikumziñangãt buñã,
 ziiñangãt otnimãp. Katep mãik zinjã ibã
 mamziñ galem otziñgãbi, zo mãn taap.
 Ibã mam zinjã katep mãik galem otziñgãne
 dãp upap. 15 Nã um dãpziñ ãlip upapkãt,
 kãt sikumãk buñã, kore otziñgãm ãndim
 ãndiãndinã buñ upapkãt nãnga ãlip uap.
 Nãgãt umnã zengãren donjebep kinzapkãt
 zengãt umziñandã nãgãren mãik njã kin-
 bap?

16 A nãmbutnjãndã nãgãt itã sãme, “Kut
 njã njã muyap mãn mem neip. Ka tigãk
 kãitnãngom kut njã njã mem neip.” 17 Zorat
 zen sãnek. Nã ãrãpnã sãngonzãngua
 zengãren ga kut njã miwe? 18 Tito zot
 bukuñã njã sãngonzãkua zengãren gawet.
 Tito zãk gamnjã zengãren kut njã bet-
 ziñan meip? Mo kãitziñangom um gulip

kwatziŋgâwe? Zen nekât dap nânge? Zâk sot nâ, net tobat kânok sot mâtâp kânok ândiet.

A nâmbut umziŋ melânjbigât girem dâzânngoip.

¹⁹ Den sâm gamen, zo nânngâne sâk mâme den uap? Yatâ buŋâ. Nen Kristo sot ândim Anutugât mâtenan den sâmen. Bukurâp, den zo nâi mo nâigât buŋâ. Zen aleziŋgindâ kâtigibigât dâzânngomen.

²⁰ Nâ zengâren ga ziŋgitsa mân dâp opapkât sot zen nâ nikne mân dâp opapkât girem uan. Zengâren kâsa, um kâlak, kuk, senân kwâteŋ, sarân sâsân, den uman pâpan, zâizâin, kâmbu, gulipmalip, yatâ zo zei muyagebamgât umnâ girem uap. ²¹ Nâ zengâren gam a nâmbutnandâ um sumun, laŋ mâman, kut nâi laŋ orot zo opnâ umziŋ mân melânme. Oi yatâ op ândine zengâren ga Anutunandâ mem gei kwatnigi a yatâ zo zengât isem umbâlâ opamgât nânngâm kwâkâ uan.

13

Tosagât op den sâsân muyagibap.

¹ Zi Korinti zengâren du ga sap karâmbut upap. Den nâi sa nânngânek. A kânoknâ a nâigât tosa sâbop zo ko denân mân pambi. Ka a zagât mo karâmbutnâ a nâigât tosa sânetâ denân pam kubikŋanŋâbi. ² A mârurum bâliŋ urâwe sot nâmbutnâ sâp zagât zengâren gâwanân girem dâzânngowan, zengât yatik kârebân tap den zi san. Zen bâliŋâ mem ândine dum zagâtŋâ zengâren gam mân birâziŋgâbat. ³ Nâgât umnan den pâi sâman, zâk Kristo. Zâkkât kâwaliŋâ muyagei iknat sâmegât ikpi. Kristo zâk zengâren nepnâ âkon buŋâ imbanjâŋoot tuumap. ⁴ Mârurum perâkŋak lorei poruyân kuwe. Zi ko Anutugât imbanjâŋoot zaat ândiap. Yesuŋâ hânân lotnâ sot lumbenâ ândeip, zo yatik ândimen. Ka nen Kristo sot pâlâtân oindâ Anutugât imbanjandâ mem kâtikŋan kwatnigi zengâren ga nep tuum kubikziŋgânat.

Girem den.

⁵ Zen nânngâm pâlâtânziŋoot ândime mo buŋâ, Zorat umziŋ mâsikâm zorat topnâ ikpi. Mo Yesu Kristonâ umziŋan ândimap, zo mân nânge? Yatâ upme oi ko sâkŋak Kembugât a ândie sânat. ⁶ Nen ko sâkŋak Kembugât a mân ândimen. Zen zo yatâ mân nânngânigâbigât nânngâmen. ⁷ Anutunâ galem otziŋgi zen bâliŋ mân upigât Anutugâren ninâu sâm ândimen. Nen niŋgitne Kembugât a bonnâ utnat mo buŋâ, zorat mân sâmen. Zen Kembugât den lum târârak upi, zorarâk sâmen. ⁸ Nen yatâ zorân dabân den bonnâ kâsa miŋanŋânat? Nen lunat, zorik taap. ⁹ Nen imbanjâ kârurum ândeindâ zen imbanjâziŋoot upi? Zo yatâ

âsagei ko âlip upap. Umziŋ lâmbari âlip upigât Kembugâren ninâu sâmen. ¹⁰ Nâ zengâren ga den nep tuubamgât kârebân tapnâ giren den zi kulemgum ziŋgan. Zen den zo nânngâm umziŋ kubikpi. Nâ zengâren ga nep tuubat. Kembugât imbanjâ nigip, zorânâ tâmbetzânngobatkât buŋâ. Nâ tânzânngobatkât imbanjâ nigip.

Den muruknâ.

¹¹ Bukurâpnâ, den sâm kwâkâmŋâ den itâ sâbâ. Kelikmelik tapi. Oi girem den zo nânngâm umziŋ sot ândi mâmanziŋ kubikânngâm ândibi. Zen um kânok op um lumbe ândibi. Anutu, zâk buku sot um lumbe marinâ. Zâk zen sot ândibap.

¹² Zen buku op luyânngâm ândibi.

¹³ Kembugât singi a ambân nâmbutnandâ ziŋ Korinti a zengât nânngâme.

¹⁴ Kembu Yesu Kristogâren gâbâ tânzânngozânngor sot Anutugâren gâbâ buku orot, zo zen sot tâpap. Oi Tirik Kaapumŋâ betziŋan mei zâk sot ândim zâimambi. Zo perâkŋak.

Zo yatik.

Galata a zengât ekap Paulonjâ kulemgum zingip.

*Paulonjâ ziknanjât topnjâ sâmb
muyagezingip.*

¹ Nâ Paulo Aposolo a orâwan. A zinj Aposolo ot mân sâmb niwe. Yesu Kristo sot Anutu Ibânâ, zâk mumunjan gâbâ mängeip, ziknjâ nep zo sâmb niwet. ² Nâ sot bukurâpnâ nâ sot ândime, nen aksik Galata hânân ândime, zengât topzinj nângâm ekap zi kulemgum zingen.

³ Anutu Ibâ sot Kembu Yesu Kristo, ziknjâ tânzângom um lumbenâ muyagem zingâbabot. ⁴ Yesu zâk Ibâniyanjât sâtkât nen ândiândi bâlinjâ zi ândimenân gâbâ mâkâningâbap sot tosaninj buj upapkât ândiândinjâ mân anjân kârip. ⁵ Zorat narâknjâ narâknjâ Anutu sâmb âlip kwâknanjindâ zimbap. Perâknjak.

*Njâi zâk sinji âlip sâmb gulipkum njâi
sâbap, zâk simgât sinji upap.*

⁶ Anutu zâk zen Kristo sot pâlâtânj utnetâ tânzângoi ândibigât diizingip. Diizingi zâk sot ândine mân kêrep oi zâk kândâtkom sinji âlip njâi zorat kindap kwap ândime. Zorat nângâm pârâkpan.

⁷ Zorat itâ sa nângânek. Sinji âlip top njâi bonjoot zo mân ziap. Buñâ. Ka a nâmbutnjandâ Yesu Kristogât den sinji âlip zo tâmbetkunam op um gulip kwatzingâme. ⁸ Sinji âlip dâzângowen, zo zinzinj kâtik. Zorat nen mo sumbem a njâinjâ sinji âlip dâzângowen, zo birâm njâi dâzângonatkât sâmb sâi ko tâmbetagonatkât sinji upem. ⁹ Den mârumben sen, zo dum sâbâ. A njâinjâ sinji âlip kwâkâm zingâwen, zo birâm njâi dâzângobap, zâk tâmbetagobap. Oi nâ zorat nânga dâp upap.

¹⁰ Oi dap dap? Den san zi a zinjâ nâgât nângâne âlip upapkât san? Mo Anutu zâk nâgât nângi âlip upapkât san. Nâ a zen nâgât nângâne âlip upapkât nep tuuman sâi ko Kembu Kristogât kore a mân opam.

Paulo ziknjâ topnanjât den.

¹¹ Bukurâpnâ, nâ den njâi dâzângua nângânek. Den sinji âlip dâzângowan, zo ayân gâbâ buñâ. ¹² A zo zinjâ mân dâtnowe. Zo zinjâ mân kwâkâm niwe. Yesu Kristo ziknjâk sâmb muyagenigip.

¹³ Nâ mârumben Yuda a zengât den kâtik Mosenjâ sapsun zingip, zo lum ândiwan. Zo nânge. Yatâ ândim Yesugât kâmut imbanjâ zângom tâmbetzângom ândiwan. ¹⁴ Oi sâkurâpniyanjât den gei kombapkât sâmb kâtigem tâlarâpnâ

nâmbutnjâ walâzingâm kâtigem ândiwan. ¹⁵ Ka Anutu zâk mârumben mamnâ kâmbonjan gâbâ zâkkât sinji upatkât nângi zeip. Yatâ nângi zeipkât tânnobam diinigip. ¹⁶ Nanjanjât den sinji hân njâin goknjâ zengâren âim dâzângobatkât nanjanjât topnjâ sâmb muyagenigip. Yatâ otnigi a zen sot den den mân orâwan. ¹⁷ Oi Aposolo a kândom muyagem Yerusalem kamânân ândiwe, zen sot sinji âlipnanjât den mân âraguwen. Zengâren mân âiwan. Arabia hânân âi ândim Damasiko kamânân âburem gâwan.

*Paulonjâ Yerusalem kamânân zâi
ândeip.*

¹⁸ Ândia kendon patâ karâmbut âki Petero ikpat sâmb Yerusalem kamânân zâim sirâm kiin bâtnâmbut zâk sot ândiwan. ¹⁹ Zâk sot Kembugât munjâ Yakobo zikirâwan. Aposolo a nâmbutnjâ mân zingirâwan. ²⁰ (Den kulemgum, zi sarâ buñâ. Anutu mâtenjan perâknjak sâmb kulemgum.) ²¹ Yatâ opnjâ Siria sot Kilikia hânân âi ândiwan. ²² Oi Kristogât kâmut Yudaia hânân ândiwe, zen si sângânnâ mân nigâwe. ²³ Zen nâgât sinjiyâk itâ nângâwe, “Anjâ nângom moliningip, zâk sinji âlip tâmbetkumâipnjâ sinji âlip a dâzângom ândimap.” ²⁴ Yatâ nângâmnjâ nâgât op Anutu sâmb âlip kwâknanjâgawe.

2

*Paulonjâ Yerusalem kamânân zâim
Aposolo a nâmbutnjâ zingirip.*

¹ Oi kendon patâ kiin kimembut âki Yerusalem kamânân dum zâibam Banaba sot Tito diizika ârândânj zâiwen. ² Oi zo yen buñâ. Kembuñâ den sapsun nigilum zâiwan. Yesugât kâmurân a zengât a sâtnjâ sâme, zengâren âim sinji âlip hân njâin goknjâ dâzângoman, zorat sapsun zingâwan. Nâ sinji âlip sâmb ândiwan, zorat a sâtnjâ neburâpnâ zen sapsun zingâ nângânetâ âkâbapkât zinjâk tatne den zo dâzângowan. ³ Tito zâk nâ sot ândeip. Zâk Yuda a buñâ, Grik a oi a sâtnjâ zinjâ kwabâ kwâknanjâbigât mân sâwe. ⁴ Ka a sarânjandâ kâmurân bagimnjâ Yesu Kristo sot pâlâtânj op dumun buj ândeindâ tigân ningitnjâ Mosegât gurumin den, zorânjâ saaningi ândinatkat Tito kwabâ kwâknanjâbigât sâwe. ⁵ A zo, zinjâ mem ge kwatningânam sâne mân loriwen. Buñâ kâtiknjâ. Sinji âlip mân tâmbetkune Galata a, zengâren hâlâluyâk op zimbapkât mân nângâzingâwen.

*Aposolo a nâmbutnjâ zinj Paulo
nepnanjât nângâne dâp oip.*

⁶ (Oi a, zengât a sâtnjâ sâme, zen mârumben dap mo dap op ândiwe, nâ zorat nânga

tobat n̄ai mân uap. Anutu zâk hâtubâtu mân opmap.) A sâtñâ zo, zinjâ den ujakñâ mân târokwatniwe. ⁷ Buñâ. Itâ nângâwe. Anutuñâ Petero Yuda a zengâren sinji âlip dâzângobatkât nep diñ sâmpindip, yatigâk nâ hân n̄ain gokñâ zengâren den sinji âlip dâzângobatkât nep diñ sâmpindip. ⁸ (Oi Petero mam okñangi nepñâ tuugi bon oip, zâk zikñâ yatik mam otnigi nep tuuga bon oip.) ⁹ Oi Kembuñâ nep tânnogip, zo ekñâ Yakobo sot Petero sot Yohane, zen Yesugât kâmut zengât patâ ândiweñâ nâ sot Banaba buku otnikâm bitnik kuwe. Oi net hân n̄ain gokñâ zengâren den sinji âlip nep tuugitâ zinjâ Yuda a zengâren tuunat sâwe. ¹⁰ Oi kanpitâ a ambân kut n̄ai n̄ai zingânam zorârâk dâtnowe. Oi nâ zorat den mârumñan sâmpindip.

¹¹ Oi Peteronñâ Antiokia kamânân gam bâlinj oi ekñâ a ambân mâteziñan kin den yâmbâtñâ dukuwan. Wangât, zâk bâlinjâ oip, zorat op ko. ¹² Zâk hân n̄ain gokñâ zen sot nalempârândân niwe. Yatâ nem ândei Yuda a, Yakobogât arâpñâ zen gawe. A zo, zinj Mosegât den lum ândim hân n̄ain gok, zen sot nalempârârâwe. A zo, zen gane Peteronñâ zinjgitiñâ kenjât opñâ a hân n̄ain gok birâzingâmñâ Yuda a zen sot nalempârârâwe. ¹³ N̄ain âi tapâ tapâ oi Yuda a nâmbutñâ, zinjâ târokwâkñangâne Banaba zâk yatik zengâren târokwâip. ¹⁴ Oi sinji âlipkât mâtâp walâm utne a ambân zengât mâteziñan Petero itâ dukuwan, “Gâ Yuda a op hân n̄ain gokñâ zengât tobat tobat opmatñâ dap op hân n̄ain gokñâ zinjâ Yuda a nenjât tobat upigât sâmat?”

¹⁵ Yuda a nen hân n̄ain gokñâ zen yatâ mân muyagiwen. Nen Yuda a. ¹⁶ Ka nen itâ nângâmen. Anjâ Mosegât gurumin denâk lune Anutuñâ zinjgiri tosazinj buñ mân upap. Ka anjâ Yesu Kristo nângâm pâlâtân kwâkñangâm, zen Anutuñâ zinjgiri tosazinj buñ upap. Zorat op ko nen Kristo nângâm pâlâtân kwâkñangâm. Nen itâ nângan. Gurumin denâk lum tosaninj buñ orot, zo mân taap. A zinjâ gurumin den lum ândine Anutugât mâtenjan tosazinjoot kinbi. ¹⁷ Oi nen Kristo sot pâlâtân opñâ tosaninj buñ upapkât sâmenñâ bâlinjâ upmen, zorat dap sânat? Itâ sânat? “Kristonñâ betniñan mei bâlinj upmen.” Yatâ mân sânat. Buñ kâtikñâ. Yatâ mân ziap.

¹⁸ Nen gurumin sânginjâ luluñangât mâtâp birâmñâ zoren puriksâm ândinat. Zorânjâ topninjâ itâ sapsupap. Nen den kuku ândiwen. ¹⁹ Gurumin den sânginjâ lubatkât nângâm lum osim ândia nogi mowan. Anutu sot pâlâtân op ândibatkât gurumin dennjâ nogi mowan. ²⁰ Nâ Kristo sot poru nagân none mowan. Oi ândiandinâ zi ândian, zo ninâ buñâ. Kristonñâ umnan ândiap. Oi sâk sot ândiandinjâ ândiman,

zo Anutugât nanñâ nângâm pâlâtân kwâkñangâm ândiman. Zâkñâ umñandâ gâsânogi ândiandinjâ nâgât op buñ oip. ²¹ Anutugât tânzângozângonjângât den sinji âlip zo mân tâmbetkuman. A nen gurumin den lugindâ Anutuñâ ninjgiri tosaninj buñ opabân Kristo zâk yen moip opap.

3

Gurumin dengât mâtâp lâñawe.

¹ O Galata a, zen nângânângâziñ buñ. Dap dap op um gulip kwatziñge? Yesu Kristo poru nagân kuwe, zâkkât sinji muyap sâmpindip muyegeziñgâwen. ² Nâ den n̄ai mâsikâziñga dâtonek. Tirik Kaapum miwe, zo dap op miwe? Mosegât den kâtik lumñâ miwe? ³ Nângânângâziñ buñ? Kaapum sot pâlâtân urâweñâ zo birâm mâtâp sânginjâ bagie? ⁴ Zen Kembugâren nângâm pâlâtân kwâkñangâneta? Kembugât imbanj muyagei igâwe. Kut n̄ai n̄ai zo ek nângâne yennjâ uap? Kaapumñâ zengâren nep tuugi bon mân âsagiap? ⁵ Zen sânek. Anutu zâk Kaapum zingâmñâ sâi sen mârât zengâren âsagemap, zo gurumin den luluñangât mo nângâm pâlâtân zingânjât otziñgâp?

Abaramgât mâtâp lâñnat.

⁶ Kembugât ekabân den n̄ai itâ ziap, “Abaram zâk yatik Anutu nângâm pâlâtân kwâkñangâm Kembugât den nângi bon oi Anutuñâ tosanj buñ sâip.” ⁷ Zorat itâ nângânek. A Kembugâren nângâm pâlâtân kwâkñangâm ândimen, nen Abaramgât kiurâp bonñâ ândien. ⁸ A hân n̄ain gokñâ zen Anutu nângâm pâlâtân kwâkñangâne tosazinj buñ upapkât sâip. Zorat mârumñan nângâmñâ sinji âlip den Abaram itâ sâmpindip,

“Gâgât mâsop zorânj a hânñâ hânñâ zengâren âibap.”

⁹ Abaramñâ Anutu nângâm pâlâtân kwâkñangâp. Oi a Kembugâren nângâm pâlâtân kwâkñangâm ândimen, nen Abaramgât mâsobân bagimen.

Nângâm pâlâtân kwâkñangâm ândiengât ândiandin minat.

¹⁰ A zen Mosegât den kâtikñâ lum tosaninj buñ ândim sumpemân zâinatkat sâme, zen tâmbetagoagonjângât sinji upi. Wangât, Kembugât ekabân gurumin sânginjângât kulempuwe, ziap, zorat,

“Nâinjâ gurumin den ekabân den zem âriap, nâmbutñâ zo lum ândim den n̄ai birâp, zâk um dâpnjâ tâmbetagoabap.”

¹¹ Gurumin den lum ândim Anutugât mâtenjan tosaninj buñ orot, zo mân ziap. Kembugât ekabân den n̄ai itâ ziap,

“Nâi zâk nângâm pâlatârj kwâkñangâm ândimap, zâk Anutugât mâtenjan tosanjâ buj opnjâ ândiândi kâtik muyagem ândibap.”

¹² Gurumin denân ko nângâm pâlatângât mân sâwe. Den nâi itâ sâwe, “Nâi zâk gurumin den lum kwâtâtibapnjâ ândiândi muyagibap.”

Yesu zâk nenngât opnjâ sâknâmân kirip.

¹³ Kembugât ekabân den kulem nâi itâ ziap,

“A nagân zângom kwânângâzingâbi, zen bâliñangât singi.”

Oi Kristo zâk yatik nenngât opnjâ bâliñandâ kwâkñan zarip. Bâliñan gâbâ mâkâniñgâbapkât suupniñâ meip. ¹⁴ Oi zorat hân nâin nâin goknjâ, zen Yesu Kristo sot pâlatârj op Abaramgât mâsobân bagibi. Oi nen Kaapum nenngât singi sâip, zo nângâm pâlatârj sot op minatkat yatâ âsageip.

Singi âlipkât bet sâwât, zorat den.

¹⁵ Bukurâpnâ, a niñjan dâpkwap sâbâ. A nâinâ mumbamnjâ bet boi zo kâsâpkum zingâbap. Zorat kwâkñan a nâinâ komnjâ den nâi mân sâbap. ¹⁶ Anutujâ Abaram den kânñan dukuip, zo Abaram sot kiunñâ zekât singi sâip. Kiurâp donbep zengât mân sâip. Kânokkât sâip, zâk Kristo. ¹⁷ Nâ itâgât op san. Anutu, zâk mârumanjân Abaram sot târotârrogât den sâip. Oi bet kendon patâ 430 yatâ âki gurumin den Mosegâren gâip. Gurumin den bet gâip, zorârj den kâdom sâsânj, zo mân kom gulipkoip. Târotârro den kâdom muyageip, zo kâtigem ziap. ¹⁸ Anutujâ Mose gurumin den dukuip, zo tosanij buj oi sumbemân zâizâinangât mâtâp muyagei sâi târotârro den zo buj opap. Ka Anutujâ singi âlipkât bet sâwât den, zo umâlepñangât op Abaram kânñan sâm pindip.

¹⁹ Gurumin den Mosenjâ sâm muyageip, zo wangât sâsânj? Zo bâliñâziñjâ zo mem kabâñan pâmbapkât Kembujâ sâkurâpniñ sâm zingip. Zo zinzij kâtik zimbapkât bunjâ. Abaramgât kiunñâ Anutujâ mârum zâkkât den kânñan sâip, zâk muyagei siriksâbapkât sâsânj. Gurumin den zo sumbem anjâ Anutugâren gâbâ mem Mose bikñan parâwe. ²⁰ Mindumindu a Mose zâk kânokkât bunjâ, toren toren zengât. Zâknjâ minduzingâm kirip. Ka Anutujâ den Abaram kâdom dukuip, zo zikñak dukuip.

Gurumin denñjâ a umzij mân melâñbap.

²¹ Dap dap sânat? Gurumin denñjâ Anutujâ den Abaram kâdom dukuip, zo wâlâp? Yatâ bunjâ. Gurumin denñjâ a umzij mân melâñbap. Zo yatâ orotnjâ sâi ko gurumin dengât op a toszinj buj orot, zo muyagebap. ²² Bâliñandâ a aksik patâ

saanijngi ândimen. Topniñjâ zo yatâ Kembugât ekabân ziap. Oi zorat Yesu Kristo nângâm pâlatârj kwapnjâ Anutujâ Abaram den dukuip, zorat bonnjâ âlip minat.

Mârum dumunân ândiwen.

²³ Yuda a nen mârum nângâm pâlatârj buj ândeindâ gurumin denñjâ saanijngi dumunân ândeindâ nângâm pâlatârj den âlipnjâ, zo âsageip. ²⁴ Oi zorat gurumin denñjâ galem otningâm Kristogâren nâambarip. Zo Kristogâren nângâm pâlatârj kwâkñangâm tosanij buj upapkât yatâ oip. ²⁵ Nenngât nângâm pâlatârjnenngât mâtâp muyagei zoren lâjindâ gurumin dengât dumun zo ânângârip.

²⁶ Oi zen Yesu Kristo nângâm pâlatârj kwâkñangâwegât Anutugât nan bârarâp op ândie. ²⁷ Zen to sañgonzingâne Kristogâren târokwarâwe, zen aksik Kristo sot pâlatârj op ândie. ²⁸ Oi zorat Yuda a sot hân nâin gok, a zâizâinj sot giginjâ, a sot ambân, a kâsâpkum nen niñjik niñjik zo mân sâbi. Zen aksik Kristo sot pâlatârj opnjâ kâmut kânok urâwe. ²⁹ Zen Kristogât singi urâwenjâ Abaramgât kiurâp bonnjâ op ândie. Oi zorat Anutujâ mârum Abaram singi den bonnjâ dukuip, zorat bonnjâ mem ândibi.

4

Anutugât nan bârarâp urâwen.

¹ Itâ sa nângânek. Katep mâik nâi ibânjâ moi bet boi zo zâkkât singi oi dâñ mân galem upap. Zo kanpitâ yatâ ândibap. ² Oi zâkkât torerâpñandâ zâkkât bet sâwât zo galemgun ândine lâmbatjâ ibânjandâ narâk sâip, zo oi galem upap. ³ Kristogât singi a ândien, nenngâren zo yatik ziap. Mârumanjân umniñjan katep yatâ oi hângât kut nâi nâi zorat kore op ândiwen. ⁴ Oi bet narâknjâ sâsânjâ zo mâte oi Anutujâ nannjâ sângongoi ambân sigan nâigâren gem gâi kâmbonnjâ opnjâ meip. Zâknjâ âsagemnjâ Mosegât gurumin den lum kore op ândieip. ⁵ Zo ko nen gurumin dengât dumunân gâbâ olanjñingâbapkât yatâ oip. Nen Anutugât nan bârarâp utnatkat yatâ oip.

⁶ Oi nen Anutugât nan bârarâpñjâ uengât Anutu nannangât Kaapumnjâ umniñjan sângongui gei Anutu itâ sâm konsâmap, “Aboñ, Ibânâ âlipnjâ.” ⁷ Zorat nen kore a bunjâ, narâpñjâ ândimen. Oi nannjâ ândimnjâ Anutu umâlepñangât bet sâwât marinjâ op ândinat.

Kut nâi nâi bon buj kândâtkuwe, zo mân mâte utnat,

⁸ Zen mârumanjân Anutu mân nângânangâm ândim lopio sot kut nâi nâi yenñjâ, zengât kore op ândiwe. ⁹ Narâk ziren ko Anutujâ zingit buku otzinj zengoot zâk eknjâ topnjâ nâñge. Yatâ

opnjâ wangât sâkurâpziŋgât pat sinji mem ândiwe, zo dum mâte otziŋgânem kore otziŋgânem ue. ¹⁰ Zen kendon top top zorat nângâne bonnjâ oi tapme. ¹¹ Zorat nepnandâ zengâren tuuga bon buj opapkât nângâm kwâkâ opman.

Galata a zij Paulo birânjangânem urâwe.

¹² Bukurâpnâ, nâ dâzângua nângâne. Nâ zengât tobat yatâ orâwan. Zorat ko zengoot nâgât tobat yatâ upi. Zen sot ândia bâliŋâ mân otniwe. ¹³ Zen nângâme. Nâ mârûm kamân nâin âibam ua mâsek otnigi birâm zen sot tap den sinji âlipnjâ dâzângom ândiwan. ¹⁴ Nâ mâsek patâ op ândia zen âkonjâ buj on galem otniwe. Oi mân nikne bâliŋ oip. Buŋâ. Zen niknetâ Anutugât sumbem a yatâ orâwan. Opon, niknetâ Yesu Kristo yatâ ua galem otniwe. ¹⁵ Oi narâk zoren sâtâre urâwe, zo dap op buj uap? Zen mârûm sinzij keetjâ sâmbum nâ ninam urâwe. Zo yatâ tânnonam urâwe. Zo perâkjak nângâmjâ san. ¹⁶ Narâk ziren ko dap dap yatâ den bonnjâ dâzângua niknetâ kâsazij yatâ uan?

¹⁷ A nâmbutjandâ den kelâkŋoot sâme. Zijâ zen kândâtnom zengât a upigât yatâ sâme. Zen den kelâk sâsânjâ zo âlipnjangât bujâ. ¹⁸ Kut nâi âlipnjangât den kelâk sâsânjâ, zorânj âlipnjâ. Zo zengâren ga ândiayâk bujâ, zâmbamjâ aria utne âlip upap. ¹⁹ Murarâpnâ, nâ zengât op sâknam op tâpman. Oi zorik nângâm Kristogât tobat zengâren muyagibapkât sâknam zo nângâm zâibat. ²⁰ Nâ zengât nângâmjâ zengâren gamjâ den dâzângobatkât otnigap. Nâ zengât op nângâm kwâkâ uan.

Sera sot Haga nanzatzikjâ topzikjâ, zikjik zikjik.

²¹ Den nâi mâsikâziŋga dâtonek. Gurumin dengât kore utnat sâme, zen zorat ekap sâlâpkum nângâme mo bujâ. ²² Zoren itâ kulemguwe. Abaramgât nanzatjâ âsagiwet. Nâigât kutjâ Ismael. Zâk kore ambân zâkkâren gâbâ âsageip. Nâi ko kutjâ Isaka. Zâk zikjâ âmbinjandâ meip. ²³ Oi kore ambânjâ meip, zo ko yennâ muyageip. Ambinjandâ meip, zo Anutujâ den kânŋan sâip, zo kâtigei âsageip. ²⁴ Oi den zorat torenjâ itâ ziap. Ambân zagât zo sinji âlip târotâro zagât, zorat dâp urâwet. Anutujâ Sinai bâkŋan târotâro nâigât den Mose dukui. Târotâro zorat arâpnâ zen kore a ambân urâwe, zorat dâp Haganâ oip. ²⁵ Haga zâk Sinai bakjâ Arabia hânân taap, zorat dâpkwap san. Oi Yerusalem mâirâp sot Sinai bakjâ, zen dâpziŋ kânok ue. Zen kore a ambânâk ue. Zen Mosegât gurumin den zo kore kwap ândime. ²⁶ Oi Yerusalem kamân ujakjâ u sumbemân taap, zâk Sera

yatâ kore buj. Oi kamân zorânjâ mamniŋ uap. Yesugât kâmut ândimen, nen Yerusalem ujakjâ sumbemân taap, zorat kâmut. ²⁷ Kembangât ekabân Yerusalem kamân sâŋginjâ sot ujakjâ marirâp, zengât den nâi itâ ziap,

“Ambân kâpin, katep mân miminjâ, gâ umâlep nângâ. Katep âsaâsaginjagât sâknam mân nângâmat, gâ sâtâre ot. Ambân apnjâ bujâ, zâk katep donjep minzingap. Ambân apnoot, zâk murarâ bituk minzingap.”

²⁸ Bukurâpnâ, Anutujâ den kânŋan sâip, zorat bonnjâ nen nan bârarâp urâwen. Oi zorat dâp Isaka âsageip. ²⁹ Mârûm katep yennan âsageip, Ismael, zâkŋâ nâi Kaapungât sâtâkât âsageip, Isaka, zâk kâsa minjagip. Narâk ziren zo yatik ziap. Mosegât gurumin den kore ândime, zij Kristogât kâmut nen kâsa otningâme. ³⁰ Oi Kembangât ekabân den dap yatâ ziap? Den nâi itâ ziap, “Kore ambân sot nanjâ molizikâna âibabot. Kore ambângât nanjandâ bet boi zi mân galem upap. Zikjâ âmbinjagât nanjandâ bet boi zo galem upap.” ³¹ Bukurâpnâ, Kristogât a nen kore ambângât kiun buj. Nen âmbinjagât kiurâp uen. Zorat op ko Anutugât nan bârarâp op ândien.

5

Olanjningipkât dumunân mân zâinat.

¹ Nen dumun buj ândinatâk Kristonâ olanjningip. Zorat a nâmbutjandâ saanijngânem sâme mân nângânat.

² Nâ Paulo itâ dâzângua nângâne. A nâmbutjandâ itâ sâme, “Anutugât mâtenan toszij buj upigât Mosegât den lum ândibi.” Yatâ sâne nângâziŋgâne kwabâ kwatziŋgâne ko Kristogât nep zo zengâren bon buj upap. Wangât, zen sinji âlipkât mâtâp birâwe upap, zorat. ³ Dum dâzângua nângâne. Nâi zâk kwabâ kwâkŋangâbi, zâk gurumin den pisuk lum kwâtâtem ândibapkât sâsânj. Ka zâk dap yatâ lum kwâtâtibap? ⁴ Den kâtik lum ândim tosanij buj utnat sâme, zen Kristo sot târotâro urâwe, zo mânangâtse. Oi Anutugâren gâbâ tânzângozângonjandâ, zo zengâren bon buj uap. ⁵ Nen ko Kaapumjâ diinigi Yesu Kristo nângâm pâlâtânj kwâkŋangâm um bâbâlânj op Anutu mâtenan tosanij buj kinatkât mambât ândimen. ⁶ Nen Yesu Kristo sot pâlâtânj opnjâ itâ nângâmen, “Kwabâ zângozângonj sot daanjoot ândiândij, zo bon bujâ uap. Kembangâren nângâm pâlâtânj kwâkŋangâm ândiândij sot buku orotjâ, zorânj bonnjâ uabot.”

Sâm gulip a, zengât den.

7 Zen singi âlipkât mâtâp topkwap âlip lânâwe. Zoren âinetâ ko nâinjâ pâke pâi den bonņangât mâtâp walâwe? Wannâ um gulip kwatziņgi mâtâp zo bire? 8 Anutuņâ diiziņgipņâ zen yatâ upigât mân sâip. 9 Bâu usinandâ âbâņgum sirogân giari aksik kâlak op nanņâbap. 10 Nâ itâ nâņgan. Kembuņâ diiziņgi nâņgânâņgâziņâ nâgât yatâ upap. Oi anjâ um gulip kwatziņgâmap, zâk Kembugâren gâbâ hâuņâ mimbap.

11 Bukurâpnâ, nâ zen kwabâ kwatziņgâbigât dâzâņgomân sâi dap op kâsa otnibe. Nâ yâtâ dâzâņgomân sâi ko poru nakkât siņgi zo nâņgâne mân bâliņ opap. 12 A um gulip kwatziņgânam kwabâ kwatziņgâbigât sâme, zengât itâ nâņgâman. Zen ziņ sâkziņ kâriangânetâ sâi dâp opap.

Dumunniņ buj ândim laņ gulip mân utnat.

13 Bukurâpnâ, zen dumun buj ândibigât Anutuņâ diiziņgip. Oi nen dumun buj ândien sâm um sâkkât âkņâle bâliņâ zo mân lum ândibi. Umziņandâ gâsâyaom kore orangâm ândibi. 14 Den kâtikņangât kombâņâ, zo itâ, "Gâ gikangât otgimâp, zo yatik a torenņâ zengât otgi betziņan mem ândiban." 15 Zen ko sâziņandâ ziyangâm agom buj upegât girem dâzâņguan.

Laņ gulip ândiândiņ, zorat bonņâ sot Kaapum wâratkum ândiândiņ, zorat bonņâ.

16 Sa nâņgânek. Zen Kaapum wâratkum zâkkât imbanjan kâtigem ândibi. Oi um sâkkât âkņâle, zo mân upi. 17 Um sâkkât âkņâleņâ Kaapum komap. Oi zet zo kâsa kâsa oitâ zen kut nâi utnam upme, zo mân bâbâlaņ opmap. 18 Zen Kaapum wâratkum diiziņgi Mosegât den kâtikņandâ mân saaziņgâbap.

19 Um sâkkât âkņâle nep tik mân ziap. Zo itâ muyagemap. Laņ ândiândiņ, bukuņangât ambân laņ mimiņ, anunziņ buj laņ orot. 20 Lopio hurat kwâkwat, kware suņâ, kâsa kâsa, sârek den, um kâlak den, kuk suņguruk, a zikņangât nâņgi zâizâiņ, um kâsâp op kâsâpagoagon. 21 A nâigât kut nâi nâi âkņâle op laņ mimiņ, too kâtik nem um gulip orotņâ, sii nalem nemjiņ ândiândiņ sot kut nâi nâi nâmbutņâ. Zorat mârum dâzâņgowan, oi zi dum dâzâņguan. Anjâ bâliņâ zo upiņâ Anutugât um topņan mân ândibi.

22 Ka Kaapumņâ umziņan ândei wâratkum ândime, zo zengâren bonņâ itâ muyagemap. Umņâ gâsâzâņgomap, sâtâre, um lumbe, um sânduk, buku op ândiândiņ, den luluņ, 23 Um diigi gei ândiândiņ, umņâ kendon ândiândiņâ. Kaapum den wâratkum ândine bonņâ zo zengâren muyagem zimbap. Gurumin denân kut nâi nâi âlipņâ zo mân utnatkât den nâi mân

ziap. 24 Oi a ambân Yesu Kristogât siņgi ândime, zen ândiândi sâņgiņâ sot um sâkkât âkņâle bâliņâ zo buj upapkât poru nagân kune kinzap.

25 Kaapumņâ ândiândi niņgi ândimengât Kaapumgât holi wâratkum zâkkât imbanjan kâtigem ândinat. 26 Sâkņâ zâizâiņ mân utnat. A torenņâ mân mem gei kwatziņgânat. A nâigât kut nâi nâi laņ âkņâle mân utnat.

6

1 Bukurâpnâ, a nâiņâ tosa muyagei zen Kaapum wâratkum ândime, zen um sânduk okņangâm sâm kubikņangâbi. Oi gikâ mâsimâsikâyân loribatkât gasâgâ kârâm ândiban. 2 Kut nâi nâi yâmbâtņâ zo berân miangâbi. Zo yatâ op Kristogât den kâtik zo lum ândibi. 3 Nâi zâk kut nâi bonņâ zo mân opņâ zikņangât nâņgi zâizâiņ opmap, a yatâ zo umņâ kâitkuap sâsâņ. 4 Zorat zâk zikņangât ândi mâmanņâ ek nâņgâm kubikpâp. Yatâ opņâ a torenņâ mân mem ge kwatziņgâbap. 5 Nepkât yâmbât kâsâpkukuņ zo a mariņâ dâp lum kinbi.

6 Den siņgi âlip kwâkâm ziņgâme, a zo ziņ betziņan mem kut nâi nâi kâsâpkum ziņgâbi.

Nâran orot mâmeniņangât bonņâ minat.

7 Gâ um gulip mân upan. Dap yatâ op Anutu kâitkuban? Anjâ Anutu kâit kunatkât dâp bujâ. Anjâ kut nâi nâi kârâm kâmitnat, zorat bonņâ yatik minat. 8 Nâi zâk um sâkkât âkņâle bâliņâ, zorat nepņâ tuubap, zâk yatik um sâkkât âkņâle bâliņâ, zorat bonņâ tâmbetagoagon muyagibap. Ka nâi zâk Kaapumgât nep tuubap, zâk yatik Kaapumgât bonņâ ândiândi kâtikņâ muyagibap. 9 Kut nâi nâi âlipņâ tuum ma ko âkon mân utnat. Nen mân lorem nep yatâ tuunarân bet sumbêmân nep zorat bonņâ muyaginâ. 10 Zorat itâ sa nâņgânek. Mâtâp muyagei a eluņ patâ kut nâi nâi âlipņâ otziņgânat. Den siņgi âlip zo lum Yesugât kâmut zo kut nâi nâi mem zâi pam otziņgânat.

Girem sot mâsop den.

11 Zen kulem zi iknek. Den nâmbutņâ zo yen sa bukunâ nâi kulemgup. Ka âkââkâr zi Paulo ninak bitnandâ simbup mem keli melik den zi kulemgum ziņgan. 12 A nâmbutņandâ zen kwabâyaogobigât sâme. A zo, zen sâkņandik den siņgi âlip ziap. Zen Kristo poru nagân sâknam nâņgâm moip, zorat den siņgi sâne a ziņ sâknam ziņgâbegât yatâ upme. 13 A zo, zen zâizâiņ op zengât a patâ utnatkât mâtâp urâwe. A kwabâ agowe, zen den kâtik mân lum kwâtâtme.

14 Nâ ko kut nâi nâi yenņangât bujâ, Kembuniņâ Yesu Kristo, zâk neņgât op poru nagân sâknam nâņgâm moip, zorarâk

nângâm sâtâre op ândiman. Yesu zâk neŋgât op poru nagân moip, zorat opnâ hângât kut nâi nâi eksa yenjâ opmap. Oi hân a um kâtik ândime, zen kândâtnom mân nângânângâ upme.

¹⁵ Kwabâ agom ândiândiŋ mo yen ândiândiŋ, zorâŋ bon bujâ. Yesu sot pâlâtâŋ op ândiândi uŋakjâ, zorâŋ bonjâ.

¹⁶ A den zi lum ândime, zen Anutugâren gâbâ um lumbenâ sot tânzângozâŋgonjâ zimbap. Anutugât kâmut zenjâren zimbap.

¹⁷ Bet anâ sâknam mân nibigât otnigap. Wangât, nâ Yesu Kristogât op sâknam nep tuum gâwan. Oi a ziŋ nonetâ gut dârâbut sâknan donjap ziap, zorat.

¹⁸ Bukurâpnâ, Kembuniŋâ Yesu Kristogâren gâbâ um lumbenâ umziŋan zem zimbap. Zo perâkjak.

Zo yatik.

Epeso zengât ekap Paulonâ kulemgum zingip.

Mâsop den.

¹ Paulo nâ Anutugât sâtkât Yesu Kristogât Aposolo orâwanjâ Epeso kamânân Yesu Kristogât kâmut nângâm pâlâtân kwâkņangâm kâtigem ândime, zengât ekap zi kulemgum zingān.

² Ibāniņ Anutu sot Kembuniņ Yesu Kristo, zekāren gābā tanzāngozāngonj sot um lumbe zengāren zimbap.

Anutuņâ mārumanj sumbemgât sinji kwatningip.

³ Kembuniņâ Yesu Kristo, zâkkât Ibā Anutu, zâkņâ sumbemān gābā sinji ālipkât māsop topņâ topņâ Kristogât opņâ ningip. Zorat nen sām ālip kwâkņangānat. ⁴ Zâk mārumanj hān mān muyageibān nen zâkkât mâteņan um hālālu sot tosanin buj kinatkât Kristogât sinji kwatningip. ⁵ Zâkņâ umņâ gāsānāngomņâ kānjan nāngi zeipkât Yesu Kristogât opņâ nan bārarāp utnatkât sām kâtigem ningip. ⁶ Zikņâ nanņangāt opņâ tanzāngozāngonjā sānggān buj ningipkât sām sātāre okņangānat.

Yesugât gilāmjanđā sāngānniņ meip.

⁷ Nanjâ Yesu, zâkkât gilāmjanđā sāngānniņ meipkât tosanin gulip-kukuņ muyageip. Anutugāren gābā tanzāngozāngonj, zorat nāngindā imbanjā opmap. ⁸ Zâkņâ imbanjā patā tannāngoip. Tannāngom nāngānāngā bonjā sot top nāngānāngānā ningip. ⁹ Oi zikņik den kānjan nāngi ālip oi itā mem kwānāngip. Zo itā sām muyageip. Den zo mārumanj ekapņoot zeip. Den zo itā, ¹⁰ “Narākņâ nāngāwan, zo gātām mâte oi Kristonjā a sot kut nāi nāi hānān sot sumbemān zo māpotzingāmņâ kākuziņ sot patāziņā upap.”

¹¹ Anutuņâ kut nāi nāi aksik umņangārāk sām kâtigem muyageizingāmap, zâk mārumanj ningit nāngām Kristogât opņâ nen zâkkât a ambān gākārāpņâ utnatkât sāip. Oi nen sinji ālipkât bonjā minatkât sāip. ¹² Zorat op kāndom Kristogāren nāngām pālātān kwâkņangām āndimen, nen Anutu sām sātāre okņangām āndinat.

¹³ Zen yatigāk zâk sot pālātān urāwe. Zen den bonjā nāngāne zorāņâ kubikzingi Yesugāren nāngām pālātān kwâkņangāne Anutuņâ undipņâ Tirik Kaapum zingip. Anutuņâ Tirik Kaapum ningābāpkât mārūm sām kātigeip. ¹⁴ Sumbemān zarindā kut nāi nāi ningābap, zorat undipniņā

Kaapum ningip. Anutu kutsingingāngāt sātāre patā muyagibāpkât zâkkât arāpņâ nengāren Kaapumņâ kubikkubik nep zo tuum nanjābap.

Sinji ālip zengāren zimbāpkât Paulonjā nināu sāip.

¹⁵ Zen Kembu Yesu nāngām pālātān kwâkņangām Kembugāt sinji a buku otzingāme, zorat den sinji nāngāwan. ¹⁶ Zorat nā zengāt op narāk dāp nāngāmņâ Kembugāren sāiwap sām, sām ālip kwâkņangāman. ¹⁷ Kembuņâ gāsuzingipkât yatā opman. Oi narāk dāp zengāt op nināu itā sām dukuman.

Kembuniņâ Yesu Kristo, zâkkât Anutu, Ibā, āsakņâ neule mariņā, zâkņâ Kaapum zingi zorāņā nāngānāngā zingām Kembugāt topņā sām muyagei nāngām birāņbi. ¹⁸ Oi umziņ ānāngāri Kembuņā gāsuzingām sumbemgât sinji kwatzingip, zorat nāngām, nāngām kwātātibi. Oi Kembugāt arāpņā zen sumbemān kut nāi nāi āsakņâ neulenoot zingābap, zorat nāngāne bon upap. ¹⁹ Oi nāngām pālātānņoot, nengāren imbanjā patā zorāņā nep tuumap, zorat topņā nāngābi. ²⁰ Imbanjā zorat bonjā igāwe. Zorāņâ Kristo mumunjan gābā māngim diim sumbemān zāim Anutugāt āsanjā bongen pāip. ²¹ Oi a kutā sot sumbem a, a top top imbanjāningoot zengāt a kākuziņā pāipkât hānān sot sumbemān kot-sinji ziap, zorāņā koi giap. Narāk zirenāk buņā. Zo yatā zem zāimābap.

²² Anutuņā a sot kut nāi nāi aksik Kristogāt ombenjan zābamņā kākuziņ up-apkât sām kāmūt gākārāp nengāt kembuniņ kwānāngip. ²³ Zâkkât kāmūt zo kiņ bikņā oindā giningām nengāt kākukniņ op āndiap. A sot kut nāi nāi dāpniņanāk niņgi meindā dāp op āmap.

2

Mārumanj lanj gulip āndiwen.

¹ Zen mārūm bāliņ top top opņā um mu-muņā op āndiwe. Ka Kristonjā mumunjan gābā māngizingi āndie. ² Mārūm zen hān a zengāt mātāp lāņ āndim āi wāke zengāt a kutā, Sataņ, zâkkât sāt lum āndiwe. Narāk ziren zâkņā sinji ālip den ku a mam otzingi āndie. ³ Nen mārūm zengāt tobat yatā op āndim sâkkât sot um nāngānāngāniņangāt den lum āndim a nāmbut yatā Anutugāt kukņangāt bonjā muyaginatkât sinji op āndiwen.

Anutuņā mānginiņgāmņā sumbemgât sinji sāip.

⁴ Yatā op āndiwen. Ka Anutu zâk umņā gāsūm birāņningipkât buku otningip. ⁵ Bāliņāniņangāt op um mumuņā op āndiwen, nen Kristo sot mānginiņgip. (Zen

nânge. Umâlepnanġât op kubikningip.)
 6 Zâk Yesu Kristo sot mânginiġġâm zâk sot ârândânġ a kuta tâtarân tâtnatkât sumbemân nâambarip. 7 Itâ muyagibapkât oip. Tânzânġozânġonġânġât gom sambe, zo Yesu Kristo umâlepnanġât op mâbâlâkjem niġġâbap. 8 Zen nânge. Zâk tânzânġomnġâ nânġâm pâlâtânġinġânġât op kubikzîngip. Zo ziiġânġât buġâ. Anutu umâlepnanġât op sânġân buġ yatâ otzîngip. 9 Nep nâi tuuwegât yatâ otzîngâbap, zo buġâ. Zorat a nânġâ sâkġâ mem zari mân dâp upap. 10 Nen Anutugât bikġan gok. Zâk Yesu Kristogâren muyageniġġip. Oi mâtâp âlipnanġât nep tuum ândinatġât Anutuġâ sâm niġġip. Mâtâp zo mârum kubigipkât zoren lâġ ândinat.

Barin gokġandâ kamânânġ gawe.

11 Mârumġan um kâtik ândiwe, zorat nânġâm ândibi. Zen Yuda a buġâ, kamân nânġin gokġâ. Oi Yuda a ziġâ kwabâ kwarânġâmġâ ândiweġâ kwabâ ulin sâm dâzânġomarâwe. 12 Narâk zoren Kristo buġ ândiwe. Oi Isirae a zen Anutugât kâmut ândine zen kwandê ândiwe. Isirae a zen Anutu sot târotâro opġâ zâkkât siġi den mem ândine, zen Anutu kârum bet bâsoġ ândiwe. 13 Narâk ziren ko zen barin ândiweġâ Yesu Kristogâren târokwap Kristo ġilâmġânġât op kamânânġ ândie.

Yesuġâ kâsa koi gei um kânok urâwen.

14 Yesu zikġak lumbenâniġ ândimap. Zâk a nakġâ zagât osetniġan kâsa op pâke kâtik zeip, zo kândanġ Isirae a sot hân nânġin nânġin gok minduniġi kâmut kânok urâwen. 15 Zâkġâ Yuda neġġât pâke den zeip, zo tâmbetnânġobapkât imbanġâ zemġanġip, zo koi geip. Oi a kâmut zagât nekât kinkin gebagân kâmut uġakġâ kânok zâk zikġak muyagem kin lumberġâ muyageip. 16 Zâk poru nagân moibân a nakġâ zagât zo bonġâ kânokġâk mâpotniġġâm Anutu sot buku utnatġât kâsa koi geip. 17 Oi zâk gamġâ barin ândiwe sot kamânânġ ândiwen, nen lumbenânġât siġi den dâtnânġoi nânġâwen. 18 Oi nen aksik zâk sot pâlâtânġ urâwengât Kaapum kânok mem Ibâ mâte okġanġâmen.

A nen Kembugât namâ yatâ utnat.

19 Zorat op narâk ziren zen kwandê mân ândie. Zen Kembugât siġi a nâmbutġâ zen sot Anutugât kamân mariġ op Anutugât kâmut opġâ zâkkât namâ op ândie. 20 Namâ zorat tandâ Aposolo sot Propete. Ziġâ lanġânġe ândien. Ka Yesu Kristo ko kunkunniġ uap. 21 Zâkkâren anġ anġ târokwâindâ Kembugât hâlâlu namâ muyagem zâimap. 22 Kaapumġâ Epeso kamânânġ ândie, zen yatik târokwatziġi Anutugât namâ ue.

3

Kembuġâ den tikġâ zeip, zo Paulo sâm muyagem pindip.

1 Zorat opġâ Paulo nâ Yesu Kristogât tâk namâ a op ândian. Nâ hân nânġin gok zengâren siġi âlip nep tuum ândimangât tâk namin nâbane ândian. 2 Zen nâgât siġi nânġâwe. Anutu tânzânġozânġonġânġât op zengâren siġi âlip nep tuubatġât sâm niġip. 3 Sâm niġġâ tik den sâm muyagem niġip. Den zorat pârġkânok kulemġan. 4 Kristogât den tikġâ zeip, zo ek nânġâman. Zen den zi sâlâpkumġâ nâgât yatâ nânġâbi. 5 Den tik zeip, zo a mârum ândiwe, zengâren mân sâm muyageip. Narâk ziren ko tirik Aposolo sot Propete neġġâren Kaapumġâ sâm muyageip. 6 Den tik zeip, zo itâ. A hân nânġin nânġin gokġâ, zen siġi âlip nânġâmġâ lum Yuda a nen sot kâmut kânok op Yesu Kristogât op siġi den zorat bonġâ ârândânġ minat.

7 Oi siġi âlip zorat kore a ândibatġât Anutuġâ umâlepnanġât imbanġâ patâ niġip.

Den tikġânġât bonġâ Yesuġâ muyageip.

8 Nâ Kembugât siġi a nâmbutġâ ombezian a ġiġiġâ op ândiman. Ka lâġ Kristogâren umġât gom sambe mân ġikġâ ziap, zorat den a hân nânġin gokġâ sâm muyagem ziġġâbatġât Kembuġâ sâm niġip. 9 Anutuġâ a sot kut nâi nâi muyageniġġipġâ den tik pâi zeip, zo narâkġâ narâkġâ mân sâm muyagem ândeip. Ka narâk ziren Anutuġâ zo sâm muyagemġâ den zorat bonġâ sâm muyagem zen sot a nâmbutġâ aksik patâ dâzânġobatkât sâip. 10 Narâk ziren Anutuġâ kâmut gakârâpġâ neġġâren nânġânânġânġâ bonġâ mâbâlâkġei kulem top topġâ muyagei sumbem a sot a imbanġâziġoot sumbemân ândie, zen ek nanġâbi.

11 Anutu zâk mârum hân mân muyageibân den sâm kâtigeip, zorat bonġâ Kembuniġâ Yesu Kristo sâġġonġoi gem muyageip. 12 Oi zâkġâ mâtâp mem niġi nânġâm pâlâtânġ kwap keġġât buġ Anutu mâte okġanġâmen. 13 Zorat nâ itâ dâzânġua nânġânġek. Nâ zengât op sâknam kwâkġan ândia umziġ mân yâmbârîbap. Buġâ. Zen zorat nânġânetâ âlip upap.

Paulo zâk Epeso a zengât op ninâu sâip.

14-15 Zorat op ko sumbemân sot hânân a kâmut ândien, niġâ Ibâ bonġâ, zâkkâren pindisâm zengât op ninâu itâ sâman. 16 Anutu zâk sâi Kaapumġâ umġât gom sambe imbanġâ muyagem ziġi umziġ lâmbat kâtigibap. 17 Oi Kristo nânġâm pâlâtânġ kwâkġanġâne umziġan tâtat mâme upap. Nak ândânġandâ hânân gei kinmap, zen zo yatâ buku orotġâ, zo ġâsum kâtigem kinbi. 18 Oi zen Kembugât siġi

a nâmbutnâ zen sot ârandân Kristo zâk umnâ gâsâzângomap, zorat toren toren mâpot nângâm kwâtâtibi. ¹⁹ Oi Kristo umnâ gâsâzângomap, zorânâ a nângânângâziñ walâmap, zo lañ nângâm birañbi. Oi Anutugâren umgât gom sambe piksâm ziap, zorânâ zengâren âi piksâbap. Nâ zengât op yatâ ninâu sâman.

Sâtâre den.

²⁰ Imbanâñoot nenngâren nep tuumap, zâk Anutu. Kut nâi nâi zorat nângâm ninâu sâmen, zorigâk bunâ. Kut nâi nâi walâwalâñ upapkât kâwali tâkñangap. Zorân ninâu sot nângânângâniñ walâmap. ²¹ Zâkkât op Yesu Kristogâren sot kâmurân sâtârenâ narâknâ narâknâ zem zâimâmbap. Perâknak.

4

Kaapumñâ minduniñgi kâmut kânok urâwen.

¹ Nâ Kembangât nep tuum ândia gâsunim tâk namin nâbanetâ tap ekap zi kulemgum ziñgan. Zorat zen itâ nângânek. Kembunâ gâsâzângomñâ târârak ândibigât sâm ziñgip, zorat dâbâk ândibi. ² Giginâ sot um sânduk ândim buku orangâm hâuñangât den mân sâbi. ³ Oi Kaapum zâk lumbeñangât tâknâ mâpotziñgâm saaziñgip, zo mânângâtpegât galem orangâm ândibi. ⁴ Zen kâmut kânok. Kaapum kânok. Sumbem kânokkât singi, zorat singi kwatziñgâm diiziñgip. ⁵ Kembu kânok. Nângâm pâlâtâr kânok. Too sañgon kânok. ⁶ Anutu zâk Ibâniñ kânok. Zâk aksik patâ walâniñgâm kembuniñâ op ândiap. Oi um dâp imbanâ niñgâm um dâp tâtat mâme opmap.

Kembunâ singi âlip nepkât a top top nâambarip.

⁷ Kristo zâk nep sâm niñgip dâp imbanâ niñgâmap. ⁸ Zorat Kembangât ekabân den nâi itâ kulemguwe, ziap, “Zâk u sumbemân zariip, narâk zoren tâk namâ a donjep diiziñgâm zariip. Oi a umgât gom sambe sot imbanâ ziñgip.”

⁹ Yesu zâk u zariip, zo yen mân sâwe. Zâk hânân sot âmbi hân ombenjan geip. Zâk hânân geibân gâbâ âburem zariip. ¹⁰ Zâk geip, zâknagâk sumbemñâ sumbemñâ walâm zariip. Zâk sumbem sot hân piksâm ândibapkât zariip. ¹¹ Oi zâknagâk a nep sot imbanâ ziñgip, zo itâ. A nâmbutnâ Aposologât nep sâm ziñgip. Nâmbutnâ Propete zâambarip. A nâmbutnâ singi âlip mem hân nâin âiainñangât sâip. Nâmbutnâ kâmut zengât galem a. Nâmbutnâ singi âlip kwâkâm ziñgâ a. ¹² Zo zâkkât singi a gâkârâpnâ mem kubikziñgâm ândinatkât

sâip. Kore nep zo tuuginâ Kristogât ken bet sot bonñâ lâmbatpapkât a yatâ zo nâambarip.

Singi âlibân mân lorinat.

¹³ Zo yatâ op singi âlip topñâ sot Anutu nanñangât topñâ nângâm kwâtâtem um kânok utnat. Singi âlibân ândim lâmbatnatkât sâip. Lâmbatnâ Kristogât tobat yatâ op ândinat. ¹⁴ Nen katep maik yatâ mân op ândinat. Wangât, Sarâ a ziñ um gulip kwatniñgânâ upme, zorat. Sarâziñandâ pibâ yatâ mân mem kâbakñeniñgi kâtigem kinat. ¹⁵ Itâ op ândinat. Nen umniñandâ a gâsâzângom den bonñigâk dâzângonat. Yatâ op ândeindâ mâtâp zo mo zo tirâpnângoi zoren ândim kâukniñ Kristo, zâkkâren târokwap kin lâmbatnat. ¹⁶ Zâkkâren târokwâindâ sânamniñandâ sipapagoi sâkniñ kânok opmap. Oi torerâpnâ opñâ imbanâ zemniñgap sot nep sâm niñgip dâp nep tuumñâ umnâ gâsâyagom sâk kânok lâmbatnat.

Kwâkmak mân ândinat.

¹⁷ Kembangât op tâk namin nâbarâwe, nâ den nâi dâzângobâ. Um kâtik a, zen nângânângâziñ kut nâi nâi yenñan pane zemap. Zen ko zengât tobat yatâ mân upi. ¹⁸ Um kâtik a, zengât um nângânângâziñ nâtâtik oip. Um kâtik op Anutugât ândiândi kândâtkum ândiwe. ¹⁹ Oi um nângânângâziñ buñ sii nalem lañ nemñâ âknâle sot bâliñ top top âkon buñ upme.

²⁰ Epeso a, zen ândiândi yatâ ândibigât mân kwâkâm ziñgâwen. Kristogât topñâ sâm dâzângom ândiwen. ²¹ Den topñâ kwâkâm ziñgâwen oi ko Yesugâren den bon ziap, zo nângâwe. ²² Zen ândiândi sângiñâ kândâtkum umziñâ sângiñâ âknâle sarâ zoren tâmbetkume, zo lândim pambi. ²³ Oi Kaapum nângânângâne umziñ mârgei unjakñâ upi. ²⁴ Oi ândiândi unjakñâ mem ândibi, zo Anutugât tobat yatâ opñâ târârak sot hâlâlu muyageip.

Bâliñâ top top birânat.

²⁵ Zorat zen sarâ birâm den bonñigâk sâm âragubi. Nen buku kânok ândien, zorat op yatâ utnat. ²⁶ Kugân bâliñ mân upan. Kuk den mân mem ândina mirâsiñ geibap. ²⁷ Satangât tirek mân kwâpan. ²⁸ Mârum kâmbu opmarâwe, zen birâm betñâ nep tuum kât nalem muyagemñâ a kanpitâ âlip tânzângobi. ²⁹ Den bâliñâ lâuziñan gâbâ mân gibap. Den âlipniñgâk tânagom sânetâ zorânâ a tânzângom umziñ kelikpap.

³⁰ Anutugât Tirik Kaapumñâ umbâlâ opapkât diñâ mân birâbi. Anutugât tirik Kaapum, zo zengâren undip pâip, ziap. Gâsuziñgâbapkât narâknâ mâte oi Anutuñâ

zo eknjâ gâsuzingâbap. ³¹ Kâsa den, um kâlak, umân pâpan den, den sârek, kuk den sot kut nâi nâi sumunnâ zo zengât osetziyan mân zimbap. ³² Zen buku opnjâ âlip oranjâm tosa birâm ândibi. Anutu zâk yatik Kristogât op tosazin birip.

5

Bâliñâ kândâtikom ândinat.

¹ Zen nan bârârâpnâ op ândie, zorat Anutuñâ opmap, yatik op ândibi. ² Oi buku op umziñâ gâsâyagom ândibi. Kristo zâk yatik buku otningâm nenngât opnjâ ândiândiñâ birip. Zo Anutuñâ egi âlip yatâ oip. Kembugât sinji naleme une sei nânji âlip opmâip, zo yatâ.

³ Lañ mâman sot kut nâi bâliñâ, mân orotjâ sot a nâigât kut nâi nâi zorat âknjâle op lañ mimin, zorat tâtâlek den zo mân sâbi. ⁴ Den anunjoot, den lañ sâsanâ den gân yatâ sâroken zo sâne bâliñ upap. Sâiwap den sot sâmb âlip den sâne dâp upap. ⁵ Zen itâ nângânek. Lañ mâman a, den sumunnâ sâme. A nâmbut zengât kut nâi nâi âknjâle op lañ mime. A yatâ zo, zen Kristo, Anutu umzik topñan tâtatñâ zo kârubi. A nâmbutñâ zengât kut nâi nâi zorat âknjâle op lañ upme, zen a ziñ lopio hurat kwapme yatâ Anutu kândâtikom umziñ hângât kut nâi nâi zoren pane zemap.

Tik kut nâi nâi anunjoot mân utnat.

⁶ Kâitzângom sarâ den dâzângone nângâne bonñâ mân upap. Bâliñâ top top zorat Anutu kukñangât bonñâ zo den ku a zengâren muyagibap. ⁷⁻⁸ Zoren zen mân betziyan mimbi. Zen mârummyan nâtâtik sot ândiwe. Zi ko Kembugâren gam âsakñâ op ândie. Zorat âsakñangât kiurâp op zâkkât tobat op ândibi. ⁹ âsakñangât bonñâ muyagemap, zo itâ. Umâlip ândiândi sot târârâk ândiândi sot perâknjak den sâsâr. ¹⁰ Kut zo mo zo utnam Kembuñâ nânji âlip upap mo buñâ, zen zorat nângâm sâlâpkum ikpi.

¹¹ Nâmbutñâ nâtâtikkât kut nâi nâi utne mân betziyan mimbi. Buñâ. Bâliñâziñâ sâmb kâknjan kwatziñgâbi. ¹² Um kâtik zen kut nâi nâi tik upme, zo ekap ziren mân sâmb muyagian. Zo sâmb muyagia sâi ko anunjoot opap. ¹³ Kut nâi yatâ, zo sâmb kâknjan pâindâ âsakñandâ zerî zorat topñâ muyagibap. Oi kut nâi muyapñâ ziap, zorân âsakñoot upap. ¹⁴ Zorat Kembugât ekabân den nâi itâ ziap,

“Uman zematñâ zaat. Mumunjan gâbâ zaat. Kristonâ âsakñâ muyagem gibap.”

Um kâtik op nepkât narâk mân tâmbetkunan.

¹⁵ Zorat op ko zen ândiândiziñangât galem op ândibi. Oi mân nângâm nângâm

yatâ buñâ. Um nângânângâziñoot ândibi. ¹⁶ Narâk ziren bâliñandâ lañ kârâm ziapkât narâk nâmbut mân birâm nep kâtigem tubi. ¹⁷ Zorat um nângânângâziñ buñâ yatâ mân ândibi. Nep zo mo zo utnam Kembuñâ nânji âlip upap mo buñâ, zorat nângâm sâlâpkum ikpi.

¹⁸ Oi too kâtik nem um gulip orotjâ, zo mân upi. Zo tâmbetagoagonangât nep. Kaapum ko nângânangâne umziñan piksâi ândibi. ¹⁹ Kaapumñâ mem bâbâlaj kwatziñgi mâpâmâpâse kep mem um anjâgâwangâ upi. Oi umziñandâ Kembugât kepñâ mem sâmb sâtare okñangâbi. ²⁰ Oi Kembuniñâ Yesu Kristogât opnjâ narâk dâp Anutu Ibâ kut nâi nâigât sâiwap sâmb, sâmb âlip kwâknjan gâbi.

²¹ Zen Kristo hurat kwâknjan gâmb umñâ âwe kwarangâm ândibi.

A ambân zengât den.

²² Ambân zen Kembugât sât lulu ândie, yatik abârâpziñ zengât op ândibi. ²³ Apñandâ ambiniñangât kâukñâ uap. Zo yatik Kristo, zâk zengât kâukziñ uap. A ambân gakarâpnâ zen kinj bikñâ ândie. Oi zâk kinj bikñangât kubikkubik uap. ²⁴ Oi kâmutñâ Kristogât sât lumap, zo yatik ambân zen narâk dâp abârâpziñangât den lum ândibi.

²⁵ Kristo zâk umñâ kâmut gâsuniñgâm buku otningip. A ziñ zo yatik umziñ âmbirâpziñ gâsuzingâm buku otziñgâbi. Kristo zâk kâmutñâ buku otningâm nenngât suup meip. ²⁶ Zâknâ kâmut diñj sot too sangonniñgâm kubikniñgi salek op Anutu mâteñan hâlâlu kinatkat yatâ oip. ²⁷ Oi kâmutñâ sangon kubikniñgi hâlâlu sot tosanin buñ sot neuleniñoot mâteñan nâmbanbapkat sâmb pindip. ²⁸ Oi a zen ziin sâkziñ galem upme, yatigâk ambirâpziñ galem otziñgâbi. Nâi zâk ambinnâ dâñ galem upap, zo zikñâ sâk yatik galem oranjâbap. ²⁹ A zikñâ sâknâ mân kâsa okñangâmap. Buñâ. On galem orangâm ândimap. Kristonâ kâmutñâ otningâmap, zo yatâ. ³⁰ Kristo zâk kâukniñâ ândiap. Oi nen kinj bikñâ, sâknangât torerâp ândiengât yatâ galem otningâm ândimap. ³¹ Kembugât ekabân den nâi itâ ziap,

“Zorat a nâinñâ ibâ mamñâ zâpam ambiniñangâren âi pâlâtân oi zet um sâk kânok op ândibabot.”

³² Den zo den sumbuñâ. Den zorat topñâ itâ nângan. Kristo sot kâmut, zengât op sâip. ³³ Oi den zorat topñâ nâi itâ. Ap ambin, zengât op sâip. A aksik zen sâkziñ buku otziñgâme, zo yatik âmbirâpziñ buku otziñgâm ândibi. Oi ambân zen abârâpziñ hurat kwatziñgâm ândibi.

6

Ibâ mam sot katep, zengât den.

¹ Katep zen Kembangât op ibâ mam zengât den lubi. Zorânâ mâtâp âlipnâ. ² “Gâ ibâ mamgâ hurat kwatzikâm dinzik luban.” Den kâuknâ zo Mosegât den kâtik ekabân ziap. Oi den nâi itâ târokwap sâsânâ, ³ “Yatâ op hânân narâk kârep ândim kwâtâtiban.”

⁴ Ibâ zen nan bârarâpziy um kâlak muyagibegât kut nâi kârâpñoot laj mân otziñgâbi. Kembangât den dâzângom kubikziñgâm galem otziñgâne lâmbatpi.

A patâ sot kore a, zengât den.

⁵ Kore a zen hân a patârâpziy hurat kwatziñgâm umziy kânok zeï Kristo kore okñangânat yatâ upap sâm zo yatik patârâpziy bimbi kwatziñgâm zengât sâtziy lum ândibi. ⁶ Hân a patârâpziyâ mâte pirik otziñgâne ziñgitne âlip upapkât buñâ. Nen Kristogât kore a sâm Anutuñâ mâtâp sâm ziñgip, zo lâñbi. ⁷ Zen itâ nângâbi, “Nen a zengârâk kore buñâ.” Yatâ nângâm Kembangât nângâm nepziy âkon buñ tuubi. ⁸ Zen nângâme. Nâi zâk kore a mo a patâ ândim kut nâi nâi âlipnâ op ândibap, zâk Kembangât hâuñâ yatik pindâbap.

⁹ Oi a patâ zen kore arâpziy yatik galem otziñgâm ândibi. Oi mân zângom ziñgitsâbi. Kârâpñoot mân otziñgâbi. Kore a sot a patâ, zengât patâziñâ sumbêmân kembu patâ op ândiap. Zâk hâtubâtu mân otziñgâbap, zo nângâm ândibi.

Kâsa mân igiknâ ândime.

¹⁰ Sâm kwâkâm sâbâ. Kembangâren târokwatne imbanâñâ zengâren zeï zo mem kâtigem ândibi. ¹¹ Oi Anutugâren gâbâ kâmbangât hâmbâ timbâ mot mem ândine Satañgât kâwali arâpñandâ kâitzângonam gane kâtigem kinbi. ¹² Zen nângâme. Kâsarâpniy, zo hân a buñâ. Zen a mân igiknâ. Zen Satañ sot wâke gakârâpñâ. Zen bâliñ op ândime. Nâtâtikkât nep a, a kutâ sot a imbanâziñoot. Nen zen sot kâsa upmen. ¹³ Zorat nen Anutugâren gâbâ hâmbâ timbâ mot mem kâmbam narâk, narâk bâliñan kâtigem kirindâ kâsarâpniy ziñ osiniñgâm birâm âibi.

Kâwaliñgât kut nâi nâi mem ândinat.

¹⁴ Nen itâ kinat. Den bonñandâ inzutniy oi mem lap ândinat. Târârak ândiândiñandâ hâmbâniy oi akum ândinat. ¹⁵ Lumbeñangât siñgi âlip mem kinat. Zorânâ kipâke gine giari lâñ kâtigem kinbi. ¹⁶ Oi mamñâ patâ ko nângâm pâlâtânâ dugumniy oi mem kirindâ kâsa, bâliñâ mariñangât liñgip kâlâuñâ zo gâi kom kâbakñibap. ¹⁷ Oi pindok kâtik kutñâ kubikkubik, zo kâukniñan akunat. Oi Kaapungâren gâbâ sâu patâ, Anutugât

den, zo mem kinat. ¹⁸ Narâk dâp Kaapum wâratkum Kembangâren ninâu sâm mâpâsem ândinat. Oi laj gulip mân ândim, âkon buñ galem oranjâm ândinat. Oi kamân dâp Kembangât siñgi a zengât op ninâu sâm ândinat.

¹⁹ Oi zen nâgât op ninâu sâm ândine Kembangât lâunâ mem bâbâlajñoi siñgi âlipkât den tik zeip, zo sâm muyagibat. ²⁰ Na zorat siñgi sâsân a ândiangât tâk namin nâbane zeman. Zen nâgât op ninâu sâne kenñgât buñ siñgi âlip sâm muyagia dâp upap.

Den murukñâ.

²¹ Tâk namin dap dap yatâ ândiman, zen zorat kwakpegât Tikiko, zâknâ zengâren gamñâ zorat den siñgi otziñgâbap. Tikiko, zâk bukuniy âlipnâ, Kembangât kore a sât luluñoot. ²² Zâknâ nengât den siñgi otziñgâm umâlep kwatziñgâbapkât sângongua gaap.

²³ Bukurâpnâ, Anutu Ibâ sot Kembu Yesu Kristo, zikñâ zen lumbe muyageziñgâm nângâm pâlâtânziy mem kâtigei buku oranjâm ândibi.

²⁴ A umziñandâ Kembu Yesu Kristo gâsum lum kâpim ândimambi, zengâren tânzângozângoñ zimbap. Zo yatik.

Pilipi zengât ekap Paulonâ kulemgum ziŋgip.

Mâsop den.

¹ Yesu Kristogât kore a Paulo sot Timoteo, net Pilipi kamânân Yesu Kristogât siŋgi a sot galem a sot a sâtŋâ, zengât ekap zi kulemgum pet.

² Ibâniŋ Anutu sot Kembuniŋ Yesu Kristo, zekâren gâbâ tânzâŋgozâŋgoŋ sot um lumbenâ zengâren zimbat.

Paulo zâk tâk namin tap Pilipi a ambân zengât op Kembangâren ninâu sâip.

³ Nâ zengât nângâman dâp Anutu sâiwap sâam dukuman. ⁴⁻⁵ Zen siŋgi âlip nângâmŋjâ nen sot pâlatâŋ urâwen. Oi narâk zoren gâbâ ârândâŋ nep tuum gawen. Nâ zorat ninâu sâman dâp, zengât umâlep op Kembangâren sâiwap sâam ninâu sâman. ⁶ Oi itâ nângâm kâtigian. Anutuŋâ nep âlip zengâren topkwâipŋjâ tuum âim ândei Yesu Kristo taki bonjâ muyagibap. ⁷ Nâ zengât yatâ nângâman. Zo topŋâ itâgât. Nâ zoren siŋgi âlipkât op den nebân tap sot tâk namin ândia zen aksik tânnowe. Oi nâ zorat umnandâ zen saaziŋgâmap. ⁸ Yesu Kristonâ tânnogi umnandâ saaziŋgâmap, zo perâkŋjak dâzâŋgua Anutuŋâ nâŋgi bon uap.

⁹ Oi buku orotziŋandâ sot um nângânângâziŋ kubikanŋgâm lâmbari kut ñâi ñâi bâliŋâ sot âlipŋjâ zo târârak ek nângâm kubikpigât ninâu sâman. ¹⁰ Oi zen kut ñâi bonjâ ek nângâm Kristo gâbâpkât um salek sot tosa buŋ bâbâlâŋ op mambât ândibi. ¹¹ Oi Yesu Kristonâ tânzâŋgoi ândiândi târârakât bonjâ muyagine Anutugât sâtâre sot sâam âlip muyagibap.

Nâmbutŋandâ pabâtŋwabât op siŋgi âlip sâwe.

¹² Bukurâpnâ, zen kwakpegât dâzâŋgobâ. Ziren kut ñâi ñâi muyagenigip, zorâŋ siŋgi âlip laŋ kârâbâpkât muyageip. ¹³ Nâ Kristogât opŋâ tâk namâ a orâwan. Tâk namâ zorat siŋgi orâwan, den zorâŋ a kâukŋâ sot kâwali a sot a torenjâ ziren ândie, zengât kindapziŋan giarip. ¹⁴ Oi tâk namin yatâ ândim kâtigiangât bukurâpniŋâ donbep mârum kenŋât urâwe, zen zo birâm Kembangâren nângâm pâlatâŋ kwap Anutugât den kenŋât buŋ sâme.

¹⁵ A nâmbutŋâ zen um kâlak otnim sâknam ninam Kristogât den zo um kâlâgân sâme. A nâmbutŋandâ ko umâlep otnim sâme. ¹⁶ Umâlep otnim sâme, zen

nâ siŋgi âlip galem op tâk namin zeman, zorat umziŋandâ gâsânogi sâme. ¹⁷ Nâmbutŋandâ ko zâiziŋ op kâsa otnim Kristogât kot sâne laŋ kârâmap. Zo tâk namâ kwâkŋan um sâknam muyageninam upme. ¹⁸ Oi yatâ mo yatâ, sâam gulipkum sâbi mo perâkŋjak sâbi, zorat wangât donbep sânat. Kristogât den laŋ kârâm âibap, zorarâk sâtâre opman.

Paulo zâk mumuŋâ sot ândiândiŋâ, zorat ârândâŋ okŋaŋgip.

¹⁹ Oi itâ sâam umâlip nângâm ândibat. Zen nâgât op ninâu sâne Yesu Kristogât Kaapumŋâ betnan mei olaŋnine ândibat. ²⁰ Nâ itâ upatkât otnigi ândian. Nâ narâk ziren kenŋât sot aŋun sâsâli mân upat. Umnâ zâkkâren pam kore okŋaŋgâm ândibat. Op gâwan, zo yatâ op ândibat. Nâ wâgân ândibat mo mumbarân a ziŋâ nikne âlip oi Kristo sâam âlip kwâkŋaŋgâbi. ²¹ Nâgât ândiândiŋ, zo Kristo. Nâ mumbat mo ândibat? Ñâi mo ñâigât ârândâŋ otnigap. Mumbatŋâ kut ñâi âlipŋjâ mimbat. Hângât kâbâ yâmbât zo birâm sumbemân kut ñâi âlip zo mimbat. Zorat nâŋga sâtârenoot uap. ²² Ka hânân târokwap ândibat zo ko hânân nep tuuga bonjâ muyagibap. Zorat nâ um zagât uan. Ñâi mo ñâigât bâbâlâŋ upâ. ²³ Ñâi mo ñâigât ârândâŋ otnigap. Hân zi birâm Kristo muyagem zâk sot ândibatkat âkŋâlîan. Zâk sot ândibat, zorat nâŋga sâtârenoot uap. ²⁴ Ka zen mandu upegât hânân târokwap ândia âlip upap. ²⁵ Oi zorat itâ nângan. Nâ mân mom zen sot ândibat. Nâ betziŋan mem ândia nângâm pâlatâŋziŋ gwâlântensâi sâtâre op ândibi. ²⁶ Zengâren gamŋâ ândia nâgât op Yesu Kristo sâam âlip kwâkŋaŋgâm ândim zâibi.

Tânaŋom ândiândiŋ nep tuunat.

²⁷ Zen umziŋ mindum ândibi. Oi saagua op Kristogât siŋgi âlip zo târârak mem kinbi. Zen Kristogât a gakarâpŋâ ândie, zorat yatâ op ândine dâp upap. Zen um kânok opŋâ tânaŋom kin siŋgi âlipkât ândiândi nep tuune ga ziŋgitpat mo kârebân ândim siŋgiŋiŋik nâŋga âlip upap. ²⁸ Tânaŋom kin kâsarâpziŋâ zengât kenŋât mân op ândibi. Zen yatâ utne Anutuŋâ zâk kâsoziŋ birâziŋgâm zen gâsâzâŋgobap, zorat topŋâ muyagei ek nângâbi. ²⁹ Anutuŋâ zen Kristo nângâm pâlatâŋ kwâkŋaŋgâbigât sâip. Oi zorik buŋâ. Zâkkât opŋâ sâknam nângâm kore okŋaŋgâbigât nângâziŋgip. ³⁰ Nâ mârum sâknam nep topkwap tuum ândia nigâwe. Oi irak zi yatik sâknam kwâkŋan tuuga siŋginâ nângâme. Oi zen yatik sâknam kwâkŋan siŋgi âlip nep tuum ândim kâtigibi.

2

Um Kânok op buku utnat.

¹⁻² Zengâren gâbâ Kristogât opnjâ umziņ tânaqom sot Kaapum sot op târotârô sot buku orot zo yatâ ziap? Um bâbâlaj orot zo yatâ ziap? Mo zen Kristo sot pâlâtâņ utnetâ umziņ saamņâ kâtikņan kwapmap? Zo yatâ ziap oi ko um nâņgânâņgâziņ mâpotpi. Oi umziņ kânok oi zorarâk nâņgâm ândibi. Zen yatâ utnetâ sâtâre kwâkņan ândibat. ³ Zen zâizâiņ op sâk mâmeyân mân upi. Gâ gikâ umgâ mem gemņâ bukugaņgât nâņgâna zâibap. ⁴ Gâ gikaņgât kut nâi âlip upapkât buņjâ, bukurâpkâ zengât kut nâi âlip upapkât ârandâņ nâņgâban.

Yesuņâ mâtâp lâņip, zo yatik lâņnat.

⁵ Yesu Kristogât nâņgânâņgâ zeip, zo yatik zengâren zimbap. ⁶ Zâk Anutuyâk op ândeipņâ Anutu tobat ândian sâm mân angân kârip. ⁷ Zâkņâ kut nâi zo kwâkâm pam kore a zengât tobat op a tobat yatâ muyageip. ⁸ Oi tobatņâ ikne a tobat yatâ oip. Zâk a giginjâ op ândim sât luluņ mâtâpņâ lâņ ândimņâ moip. Mumuņâ mâte oi poru nagân mumbapkât mân angân kârip. ⁹ Yatâ oipkât Anutuņâ mem zâi a zâizâiņâ patâ kwânâņgip. Kwânâņgâmņâ kut singiņâ laņ kârâm a zengât kotsiņgi, zo mâpot mem kinbapkât sâm pindip. ¹⁰ Oi sumbemân sot hânân sot hân ombenon ândime, nen aksik patâ Yesugât kot nâņgâm hânân gei pindiņsânat. ¹¹ Oi lâuniņandâ itâ sânat, "Yesu Kristo, zâkņâ Kemu bu patâniņâ ândiap." Yatâ sâm Anutu Ibâ sâm âlip kwâkņangânat.

Âlip utnatkât kâtiginat.

¹² Bukurâpnâ, zen âsâbâņ sâtnâ lume. Zen sot ândiayâk buņjâ, kârebân ândia zo yatik otnime. Zo yatâ op kubikkubikziņangât bonņâ muyaginam zikņjik zikņjik kâtigibi. Zorat umziņ kengât op sânam kwâtkwât op kâtigibi. ¹³ Wangât, Anutu zikņjak umziņan nep tuugi um bâbâlaj op sâtnâ lubigât imbanjâ zingâmap, zorat. ¹⁴ Zen kut nâi nâi upme, zo âkon sâm sot um zagârân mâsimâsika mân upi. ¹⁵ Zen yatâ opnjâ Anutuġât nan bârarâp tosa buj sot um salek op ândibi. A gâņgoņâ narâk ziren ândie, zengât osetziņan âsakņâ yatâ op ândibi. ¹⁶ Âsak yatâ op ândiândigât den ziij mem ândim a ambân dâzâņgobi. Yatâ utne Kristo takâtakâņ narâkņan itâ sâm zengât sâtâre upat, "Sâknam nâņgâm nep tuuwan, zorat bonņâ muyagiapkât sâtâre upat."

¹⁷ Zen nâņgâm pâlâtâņziņâ Anutuġât singi sâm pane ziap. Nâ zo yatik sâknâ zâkkât singi sâm mumbat, zorat umâlep sâtâre opnjâ zen sot umâlep nâņgâbat. ¹⁸ Oi zen yatik sâtâre op nâgât umâlep nâņgâbi.

Timoteogât den.

¹⁹ Kemu Yesuņâ nâņgi dâp oi Timoteo kek sâņgongua zengâren gâbâpkât san. Oi zengâren gâbâ den singi mem âburem ga zengât singi den dâtnogi umnâ diim gibap. ²⁰ A yatâ zo nâi mân ândie. Zâk perâkņak zengât nâņgâmņâ umņandâ tânzâņgobap. ²¹ Nâmbutņâ zen ziijangât nâņgâm Yesu Kristogât nep zo dâņ mân tuume. ²² Timoteo ândiândiņangât topņâ âlip nâņge. Nanņandâ ibâņjâ beknjan memap, zo yatik nâ singi âlip nebân betnan memap. ²³ Oi nâ ninan yatâ mo yatâ muyagibat, zo nâņgâmņâ zâk sâņgongua gâbap. ²⁴ Oi Kemuņjâ nâņgâniņi ninak zengâren kek gâbat.

Eparidito, zâkkât den.

²⁵ Nâ kut nâi kârûm ândia zen Eparidito sâņgongune ga tânnogip. Zâk bukunâ op betnan memap sot kâwali a bukunâ ândimap. Zâk mâburem zingâbam san. ²⁶ Oi zâk mâsek op zei zen singiņâ nâņgâwe. Zâkkât nâņgâm kwâkâ upegât umņâ zengâren tâi nâņgâm ândiap. Zâk zengâren gam zingitpapkât okņangap. ²⁷ Zâk mâsek doņbeop op mumbam oip. Oi Anutuņâ tângum beknjan meip. Oi zorik buņjâ. Nâgâren umbâlâ muyagebapkât beknjan meip. ²⁸ Zen ekņâ umâlip upigât sot nâ yatik nâņgâm kwâkâ mân ândibatkât zâk mân angân kârâm sâņgongua gâbap. ²⁹ Zorat zengâren gâi zen umâlip nâņgâņangâm Kemuġât op buku okņangâbi. Zen a yatâ zo hurat kwatziņgâbi. ³⁰ Zâk Kristogât nepkât mumbam op zeip. Zengât hâuņjâ kore otnibapkât sâkņâ mân angân kârip.

3

Singi âlip kukuņ a zo zengât galem utnat.

¹ Bukurâpnâ, den nâi sâbâ. Kemuġât opnjâ umâlibân ândibi. Den zo mârûm sâm dâzâņgowan. Dum zorigâk kulemgum zingâbam nâņgâm mân kwaksan. Wangât, zorâņjâ tânzâņgobap, zorat.

² Zen wâu ulin zengât galem ândibi. Zen bâliņangât nep tuume. Sâkziņâ mânâņgâtmte, a yatâ zo zengât galem oranġâm ândibi. ³ Zo zen kwabâ kwaranġâm nen Kemuġât a sâme. Zo yenņâ. Nen ko Anutuġât a bonņâ ândimen. Kaapumņâ otniņgi Kemu kore okņangâmen. Oi Yesu Kristo sot pâlâtâņ upmen. Oi nâņgâm pâlâtâņniņâ zo sâkkât zoren mân pamen. ⁴ Nâ sâkkâren târokwapâ sâm âlip opam. A nâmbutņâ zen sâkkâren târokwapme. Nâ yatâ upâ sâm walâziņgâbam. ⁵ Zorat topņâ sâm muyagibâ. Nâ muyagem sirâm nâmburân zagât zia karâmbuņan kwabânowe. Nâ Isirae a kâmurân gokņâ, Benyamingât

kiunâ. Nâ Yuda a, Yuda zengâren gâbâ âsagiwan. Nâ Parisaio a op Mosegât gurumin den lum ândiwan. ⁶ Kâtiknangât op Kembugât kâmut, zengât kâsa orâwan. Kembugât gurumin den zo perâkñak lum kwâtâteawan. Oi târârak mâtâp lâw ândiwan.

Paulonâ Kristogât op kut nâi nâi birip.

⁷ Oi nâ mârûm kut nâi nâi mem ândim nânga bon oip. Bet ko Kristogât opnâ nânga yennâ oip. ⁸ Perâkñak, nâ Kembunâ Yesu Kristo, zâkkât topnâ ek nânga bon oi kut nâi nâi mârûm orâwan sot nâmbutnâ pisuk patâ, zorat nânga yennâ uap. Nâ Kristo sot pâlâtân upat sâw kut nâi nâi sânginâ eksa iisâk yatâ oi birâwan. ⁹ Nâ gurumin den lum târârak upatkât bunâ. Kristogâren nângâm pâlâtân kwap tosanâ bun ândiandin, zorat otnigap. Nângâm pâlâtân zo Anutugâren gok. Zâknâ nângi tosanâ bun upapkât san. ¹⁰ Nâ Kristo sot pâlâtân ua zaatzaatnangât imbanâ nâgâren muyagei zâk sâknâm nângip, yatik nângâbat. Yatâ opnâ moip, zorat holi muyagibat. ¹¹ Yatâ op âim mumunjan gâbâ zaatpat, zorat otnigap.

Kâtigem âim kikerân âi gâsunat.

¹² Nâ ninangât itâ mân san, "Paulo nâ sârârak kârâm mârûm kikerân ga gâsuan." Bunâ. Ka Yesu Kristonâ nâ gâsunigipkât kiket gâsubam sârârak kârâm âiman. ¹³ Bukurâp, kiket muyagem gâsuan, ninangât nânga yatâ mân uap. Zitâ opman. Kut nâi birâwan, zo kândâtkoman. Oi kut nâi mâtenan kinzap, zo mimbatkât kâtigeman. ¹⁴ Oi Anutunâ Yesu Kristogât op diinigi sumbemân âibatkat op kiket âi gâsubat.

¹⁵ A um nângânângânin lâmbarip, nen aksik zo yatâ nângâm ândinat. Oi a nâmbutnandâ kut nâigât nângâne mâtâp nâi opmap oi ko Anutunâ mâtâp âlip tirâpânngoi ek nângâbi. ¹⁶ Mâtâp lâw gawen, zorik lâw âinâ.

Nen sumbem kamângât bonnâ ândinatkat ninip.

¹⁷ Bukurâp, nâ mâtâban kâdom otzinga zen yatik mâtâp zirenâk molinim lâmbi. A nâmbutnâ yatik ândim kâdom otzingâme, zengâren sinzin ek ândibi. ¹⁸ A donbep zengât dâzângom gâwan. Zi isem umbâlâ op dum dâzângobâ. Zen Kristo poru nagân kukunâ, zâk kâsa minangâme. ¹⁹ A zo, zin tâmbetagoogonangât singi ue. Zen tep kâmbozinandâ kembu otzingâmap. Oi anunjoot zorân umâlip kwatzingâmap. Hângât kut nâi nâi, zorarâk nângâm ândime. ²⁰ Nen ko sumbem kamângât bonnâ. Oi zoren gâbâ nengât kubikkubik a, Kembu Yesu Kristo, zâknâ

ga gâsânângobapkât mambât ândimen. ²¹ Zâk a sot kut nâi nâi mem gemnâ ziknâ ombenjan nâmbanbapkât imbanâ zengângap. Zâkkât imbanâ zorânâ sâknin giginâ melânji zik sâk yatâ neule âsaknjoot upap.

4

Paulogât berân mâme a, zengât den.

¹ Bukurâpnâ, nâ ga zingitpatkât nângan. Umnâ zengâren kinzap. Nâ zengât sâtâre opman. Zen Kembu sot pâlâtân op kâtigem ândibi.

² Eudodia sot Sintike, ambân zagât zo zet Kembugât op um kânok op ândibabot.

³ Oi betnan memat, gâk ambân zagât zo betziknan mimban. Zet sot Kelemento sot buku nâmbutnâ, zen singi âlipkât nep tânnone tuuwen. Kutzinâ ândiandi kâtikkât ekabân ziap.

Sâm bâbâlan den.

⁴ Zen Kembugât op umâlip nângâm sâw âlip kwâknangâm ândibi. Nâ dum sâbâ. Zen sâtâre op ândibi. ⁵ Zen um lumbenâ sot um lâklâk ândine a zin zingit nângâbi. Kembu takâtaknangât narâk mâte otnigap. ⁶ Kut nâi nâi zorat mân nângâm kwâkâ upi. Umzinan den topnâ topnâ zei Anutu dukubi. Oi sâiwap sâw dukubi. ⁷ Oi Anutugâren gâbâ um lumbenâ, zo a nângânângânin walâmap. Yesu Kristogât op um lumbenâ zorânâ nengâren kwâlâlâksâm zimbap.

⁸ Oi bukurâp, den nâi sâbâ. Kut nâi nâi bonnâ sot hurat kwâkwat, kut nâi nâi târâraknâ sot saleknâ, kut nâi nâi tobat âlip sot hikpârâknoot, kut nâi op kwâtâkwâtâtinj sot umâlip muyagime. Kut nâi nâi zo aksik nângâm ândibi.

⁹ Nâ den dâzângom tirâpânngua ek nângâwe, zorik op ândine Anutu, lumbenâ mariñandâ zen sot ândibap.

Paulo yatâ mo yatâ ândei âlip oip.

¹⁰ Zen betnan miegât Kembugâren umâlip patâ nângan. Zen mârûm nâgât nângâm betnan minam mâtâpkât kwagâwe, zo nângan. ¹¹ Nâ kut nâi kârûm mân san. Nâ kut nâi nâi kârûmnâ yen ândian, zorat nânga mân bâlinj opmap. ¹² Nâ gigin op ândiandinj mo gom sambe zemnigi ândiandinj, zo yatâ âlip ândibam. Tepkât op ândiandinj mo gomsambe kwâknan ândiandinj mo puyân ândiandinj, zorat topnâ aksik nângâman. Zo yatâ mo yatâ ândia âlip opmap. ¹³ Yesu Kristonâ imbanâ nigi kâtigeman, zâkkât op yatâ mo yatâ zo ândia âlip opmap.

¹⁴ Nâ sâknamân ândia zen betnan miwe, zorat nânga âlip uap.

Paulo kut nâi nâi pindâwe.

¹⁵ Pilipli kamânân gok a ambân, zen nânge. Nâ sinji âlip nep topkwap Macedonia hân birâwan, narâk zoren Yesugât kâmut nâmbut zen yen ândine zen ziiñik nâ sot târotâro op betnan miwe. ¹⁶ Oi Tesalonike kamânân ândia sâkkât kut ñai ñai zo sâp zagât nim tânnowe. ¹⁷ Nâ kât sikum nibigât mân san. Sinji âlip bonñâ zeñgâren muyagibapkât san. Oi bonñâ zo zeñgâren lañ kârâbap. ¹⁸ Ziñâ nâ kut ñai muyagem niwe, zorat sâiwap dâzângobâ. Nine gom sambe op ândian. Epaporiditonâ zeñgâren gâbâ kut ñai zo mem ga nigi gom sambe op ândian. Ziñâ nâ kut ñai otniwe, zorat nânnga Kembu okñangâwe yatâ uap. ¹⁹ Oi Kembuñâ zorat nânge âlip uap. Oi Anutu, zâk gom sambe muyagemapñâ Yesu Kristogât op kut ñai ñai doñbep ziñgi kut ñai mân kârum ândibi. ²⁰ Oi Anutu Ibâniñâ, zâkkâren sâm âlip zinziñ zem zâimâmbap. Perâkñak.

Den murukñâ.

²¹ Yesu Kristogât opñâ nângeziñgan. Zo Yesugât sinji a dâzângom nanğabi. Bukurâp nâ sot ândime, zen nângeziñge. ²² Kembugât sinji a Roma a kutâ Sisagât kin top ândie sot Kembugât sinji a nâmbutñâ, zen aksik nângeziñge.

²³ Kembu Yesu Kristogâren gâbâ tânzângeziñganandâ um dâpziñan zimbap. Perâkñak.

Zo yatik.

Kolosai zengât ekap Paulonâ kulemgum zingip.

Mâsop sot sâiwap den.

¹⁻² Bukurâpniknâ, Kembugât singi a Kolosai kamânân Kristo sot pâlâtân upme, zengât ekap zi kulemgum zinget. Paulo nâ Anutugât sâtkât op Yesu Kristogât op Aposolo orâwan. Nâ sot Timoteo, net zengât ekap zi kulemgum zinget. Anutu Ibâniñangâren gâbâ tânzângożângonjot sot um lumbe zengâren zem zimbap.

Kolosai zengât op sâiwap sâmarâwet.

³ Ninâu sâmet dâp net Kembuniñâ Yesu Kristo, zâkkât Ibânâ Anutu, zâkkâren zengât op sâiwap sâm ninâu sâmet. ⁴ Zen Yesu Kristo nângâm pâlâtân kwâkñangâwe sot Kembugât singi a kamân nâmbutñan gâbâ gane buku otzingâme, zorat sâiwap sâmet. ⁵ Sumbemân ândiândi kâtik zengât singi pâipkât zo minam um bâbâlañ op mambât ândime. ⁶ Anutugât tânzângożângonjot den, den bonñâ, zo zengâren gâi nângâne zengâren bonñoot oip. Zo yatik singi âlip zo hân dâp muyagem lañ kârâm âim bon opmap.

⁷ Bukuniñâ âlipñâ Epapara, Kristogât kore a op ândim den sâmap. Zo yatik opmap, zâknâ singi âlip dâzângoi nângâwe. ⁸ Oi Kaapumñâ umziñ kubigi umziñ gâsâyagom ândie. Epapara zâk zorat sinjîñâ dâtnâkoip. Zâk zengât op nep tumap.

Kolosai zengât op ninâu sâwet.

⁹ Oi net zengât den singi zo nângâm zobik topkwap zengât op ninâu sâp gamet. Anutuñâ sâi Kaapumñâ den topñâ sot nângânângâ zingî Anutugât den nângâm kwâtâtibigât ninâu sâmet. ¹⁰ Kembuniñâ yatâ otziñgi Kembugât a târârak ândine zingiri dâp upap. Oi âlipñangât nep top top, zo tuum bonñâ muyagibi. Oi Anutugât topñâ nângâm birañbi. ¹¹ Anutu zâk imbanñâ mariñâ. Zâk imbanñâ âsakñoot zorâr kâtikñan kwatziñgi kâtigem ândine kwâkziñan kut nâi nâi yâmbât zari mân lorem kin um bâbâlañak op sâiwap sâm dukubi. ¹² Oi Ibâniñ u âsakñan ândiap, zâknâ ândiândi kâtikkât singi kwatziñgi. Zo Kembugât singi a nengât singi upapkât sâi ziap. Zen zorat nângâm um bâbâlañak op sâiwap sâm dukubigât ninâu sâmet. ¹³ Anutu zâk nâttâtik mariñangât bikñan gâbâ mâkâniñgâm nanñangât kin topñan nâambarip. ¹⁴ Nanñâ zâk tosaninangât sângânñâ pam bâliñan gâbâ mâkâniñgip.

¹⁵ Anutu Ibâ, zâk mân igikñâ. Ka nanñâ Anutugât holiñâ sot topñâ muyageip. Mârum hân kwâkñan kut nâi nâi mân muyagei nanñâ kândom muyageipkât kâukniñ ândiepnak ândiap. ¹⁶ Anutuñâ sâi nanñandâ a top topñâ sot kut nâi nâi sumbemân sot hânân zo muyageniñgip. Igikñâ sot mân igikñâ. Sumbem a âlipñâ imbanñâziñoot sot Satan sot sumbem arâpnâ bâliñâ imbanñâziñoot. A kutâ sot zâizâiñ zo aksik patâ nanñangât imbanñandâ muyageziñgip. Oi zo zâkkât singi muyageziñgip. ¹⁷ Mârumñan a sot kut nâi nâi mân muyagei ze nanñâ kândom muyageip. Oi zâk zobâ ândim gâip. Nanñâ zâk a sot kut nâi nâi zorat galem a sâtnâ op ândiap. A sot kut nâi nâi zo zâkkât bikñan zem gâmap. ¹⁸ Kin bitniñangât kâukñâ ândiap, zo yatik Yesugât kâmut ândien, nen Yesugât kin bikñâ ândeindâ zâk kâukniñâ ândiap. Zâk ândiândi niñgi zâkkât kâmurân ândien. Nanñâ zâk mârumñan gâbâ kândom op mumuñan gâbâ zaarip. Zâk a sot kut nâi nâi aksik zorat kâukñâ upapkât mumuñan gâbâ kândom otningâm zaarip.

Yesuñâ nen Anutu sot buku utnâtkât diiniñgip.

¹⁹ Anutuñâ zikñâ imbanñâ sot ândiândiñâ sot holiñâ nanñangâren dâbâk zimbapkât nângi dâp oip. ²⁰ Oi a sot kut nâi nâi hânân sot sumbemân Anutu kâsa okñangâm ândiwen, nen Anutu sot buku utnâtkât nanñâ sâm pindi poru nagân moi gillâñmandâ lumbenñâ muyageniñgip.

²¹ Kolosai a ambân zen mârum Anutu kâsa okñangâm ândiwe. Zen Anutu kândâtkum ândiwe. Nângânângâziñ bâliñ oi lañ gulip ândim bâliñâ top top op ândiwe. ²² Ka Kristonâ um salek kwatziñgi Anutu sot buku op zâkkât mâtenjan hâlâlu sot tosa buñ ândibigât a yatâ opñâ poru nagân moip. ²³ Zorat zen Yesugâren nângâm pâlâtân kwâkñangâm kâtigem kinbi. Den singi âlip muyagem zingip, zo gulip opapkât mân loribi. Singi âlip zorat bonñâ minam um bâbâlañak op mambât ândibi. Zen yatâ utnetâ Yesuñâ diiziñgi Anutugât mâtenjan ajuñ buñ kinbi.

Singi âlip a hân dâp zengâren lañ kârâm ariap.

Singi âlip zo zen Epaparanâ dâzângoi. Oi zenâk buñ. Singi âlip zo a kamân dâp dâzângom arindâ nângâwe. Paulo nâ nep zorat kore a orâwan. Oi nâ Kolosai zengât op sâknam kwâkñan ândiman.

²⁴ Kristonâ a kâmutñâ nengât kâukniñ ândiap. Oi nen ombenjan kin bikñâ yatâ ândien. Oi Kristo zâk kâmut patâ nengât op sâknam nângip. Sâknam torenñâ nâi nângânângân ziap, zo kwâkñan zâibapkât sâip. Zorat nâ umâlip op zengât op sâknam

kwâkñan ândiman. ²⁵ Anutuñâ nep sârn nigi zâkkât kâmut zengâren kore op ândiwan. Kore otziñgâm ândibat sot a hân nân gokñâ singi âlip dâzângom nanğâbatkât sârn nigip. ²⁶ Singi âlip den zo narâkñâ narâkñâ ekapñoot zei mân nângâm ândim garawe. Ka narâk ziren Anutu zikñak zâkkât singi a nen sârn muyagenigip. ²⁷ Oi den mârur tik zeip, zo a hânñâ hânñâ muyageziñgâbapkât Anutuñâ nânği âlip oip. Den zo bonñoot sot âsakñoot. Oi den zorat topñâ itâ. Kristogât Kaapumñâ umziñan ândiapkât sumbemân zâim neule âsakñoot ândibigât mambât ândie. ²⁸ Nen a ambân Kristogât topñâ sârn muyageziñgâmen. Oi girem den dâzângomen. A pisuk patâ zen Kristo sot pâlâtân op mem kâtigem nânğanânğâziñ yâmbârem gwâlantenğâbapkât yatâ upmen. ²⁹ Zen Kristo sot pâlâtân op kâtigem upigât Kristonñâ imbanñâ nigî kâtigem sâknâm nep tuuman.

2

¹ Kolosai zengât op kâtigem sâknâm nep tuuman, zorat dâzângua nânğanek. Kristogât kâmut Kolosai kamânân ândie sot Laodikea kamânân ândie, zengât op ninâu nebân kâtigem tuuman. A nigawe sot a mân nigawe ârândân. Zengât op nebân sâknâm patâ nânğâman. ² Zen Anutugât den tikñâ zeip, zorat topñâ nânğâm kwâtâtibigât nep tuuman. Zen nânğâm kwâtâtem umziñandâ gâsâyagoi um bâbâlaj op kenğât buñ ândibi. ³ Yesu Kristogâren den nânğanânğâ sot top nânğanânğân mamñâ ziap. Oi zâk nânğanânğâ niñgi den bonñangât topñâ nânğâmen. ⁴ A nâmbutñâ ziñ um gulip kwatziñgâbegât yatâ san.

⁵ Nâ zengât nânğâm ândiman. Nâ sâknandâ zen sot mân ândiman. Kârebân ândiman zo ko umnandâ ko zen sot ândiandâ Kristo nânğâm pâlâtân kwâkñangâm târoyagom ândine ziñgitñâ umnâ âlip uap. ⁶ Zen Kristo sot pâlâtân urawe, zo yatik zâk sot pâlâtân op ândibi. ⁷ Den bonñâ mem ândim zâkkâren pâlâtân op kinbi. Zen yatâ opñâ topñâ nânğâm kwâtâtibi. Mâtâp tirâpziñgowe, zo lân kâtigem sâiwap sârn ândine zâkkâren zâibap.

Kristo sot pâlâtân op ândim umgât gom sambe mân kârur.

⁸ A ziñâ zo zengât arâpziñâ upigât den kelâkñoot dâzângom um gulip kwatziñgâbegât umziñ galem orangâm ândibi. Den zo ayân gâbâ nânğanânğâ den, sarâ, yennâ. Den zo sâkurâpziñangât den pat yatâ. Den yatâ zo Kristogâren gâbâ mân muyageip.

⁹ Kristogât sâkñan Anutugât holiñâ sot ândiandinñâ sot imbanñâ piksâm zei ândimap. ¹⁰ Kristo zâk a kutâ zâizâiñ sot kembu patâ

otniñgâm ândiap. Sumbem a âlipñâ sot bâliñâ sot wâke top topñâ imbanñâziñoot, zen ombenân ândie. Oi zâkkât singi a nen zâk sot pâlâtân oindâ ândiândi nengâren piksâm sambâlem ziap, zorat zen umgât kut nâi nâi zorat mân kârume. ¹¹ Zen Kristo sot pâlâtân utne umziñan bâliñâ zeip, zo sanğorip. Zen sâgân kwabâyagowe, zorat buñâ. Zen ândiândi sângiñâ sâmbum pam Kristogâren pâlâtân urawe. ¹² Tooyân sanğonziñgawe, zorânñâ Yesugât mumuñan târokwatziñgip. Oi Anutu zâk imbanñangât Kristo mumuñan gâbâ mângeip. Imbanñâ zo yatik nânğâm pâlâtân kwapme, zengâren zari Yesugât zaatzaatñan târokwatziñgip.

¹³ Zen mârur bâliñâ op um mumuñâ ândine Anutuñâ tosaziñ birâmñâ Kristo sot mânğiziñgî ândie. ¹⁴ Oi tosaziñgât den ekabân zeip, zo moloñâ poru nagân mândi buñ oip. ¹⁵ Yatâ opñâ Satanñâ sot wâke zâizâiñ sot imbanñâziñoot timbâ kâmbamziñ mem kom sâmbum a ambân mâteziñan topziñ sârn muyageip. Zâk poru nagân yatâ oip.

A ziñ um gulip kwatziñgâbegât gâsânigî kârâm ândinat.

¹⁶ A ziñ nalem nâmbutñâ birâm ândibigât mo Yuda zengât kendon patâ mo mâik tâtatziñgât, zorat den sâkziñan sâne mân nânğâbi. ¹⁷ Wangât, kendon zo bonñâ buñâ. Bonñâ bet muyagibap. Zorat bet muyagibap, zorat dâp zorân kândom gâip. Bonñâ ko Kristogâren ziap. Oi zen zâk sot pâlâtân upme. ¹⁸ A nâmbutñandâ sâkkât âkñale bâliñâ pake kwâtnam sâkkât kendon ândim sumbem a mâpâsibigât sâme. A yatâ zo, ziñ kut nâi nâi uman ekñâ zorat nânğâne bon opmap. A yatâ zo, zen sâkziñ lañ mem zâi pam den bon buñ, zo dâzângom ândime. Nânğanânğâziñâ zo ko ayân gâbâ âsageip. A zo, zen Kristo sot pâlâtân mân upme. ¹⁹ Kristo zâk kâukniñâ. Nen kiñ bikñâ yatâ. Oi kâukñan gâbâ sânamñandâ pâuksâm gem bonñâ mem kâtikñan kwap saaniñgâmap. Oi Kristo zâk um dâpkât nalem niñgâm tânnânğoi lâmbatnatkât imbanñâ zemñangap. Anutu zâk yatâ nânğâm kubigi ziap.

Kâsâp den a umân muygeip, zo mân nânğânat.

²⁰ Zen Kristo mumuñan târokwapñâ hânğât den kândatkuwe. Oi ândiândi sângiñâ kândâtkomñâ dabân hânğât a yennâ yatâ ândim agât den lume? ²¹ A ziñ den itâ sâne lume, “Zi mân gâsuban. Zi mân nimban. Zi mân mimban.” ²² Kut nâi nâi zo buñ opmap, zo mân tâmbetgobap. Zorat opñâ wangât mân nimbi, mân mimbi sâme? Den yatâ zo Anutugât den buñâ. Den zo a ziñ umziñan nânğâm sârn kwâkâyangâme. Zorat a ziñ den yatâ zo sâne mân nânğâbi. ²³ A yatâ zorân den

nāngānāngā tobat upme. Ka den sâme, zo bonjâ buñâ. Zo top nāngānāngāngāt den buñâ. Zen sâkkât âknjâle zorat pake kwâtnam sâkkât kendon ândime. Sâkziñ mem geinam sâne den zorâñ den bonjâ yatâ opmap. Ka yatâ zorâñ bon buñâ. Zorâñ sâkkât âknjâle pake mân kwâpap.

3

Sumbemân zâim ândiândiñ, zorat nāngānat.

¹ Kristo zâk mumuñan gâbâ zaatñâ sumbemân zâi ândiap. Oi zen Kristo zaatzaatñan târokwarâwe. Zorat urâ Anutugât âsonñâ bongen Kristonjâ den nāngām ândiap, zorarâk nāngām ândibi. ² Hânân den sâm âragume, zorat buñâ. Sumbemân den âlipñâ nāngām ândie, zorat nāngām ândibi. ³ Zen Kristo mumuñan târokwarâwegât a mumuñâ yatâ hân a zengât den bâliñâ zo mân nāngām ândibi. Wangât, ândiândizij zo Kristo sot Anutugâren tik ziap, zorat. ⁴ Oi Kristo zâk ândiândiñ mâriniñdâ taki zen yatigâk zâk sot ârândân âsakñâ neuleñan muyagem ândibi. Zen zorat op nāngām ândibigât san.

Um sângiñâ lândim pânat.

⁵ Zen sâkkât âknjâle bâliñâ zorat kendon ândim kut ñâi ñâi itâ zo birâbi. Lañ mâman, kut ñâi ñâi mân orotñâ sot sâkkât âknjâle bâliñâ. A ñâigât kut ñâi ñâi zorat âknjâle mân upi. (A ñâigât kut ñâi ñâiñangât âknjâle orot, zo Anutu kândâtkum umziñ ñâigâren pâpanñâ yatâ.) ⁶ Um kâtik a zij bâliñâ zo aksik upmegât Anutuñâ hâunjâ zingâbap. Oi Kristogât kâmut Kolosai kamânân ândie, zen mârûm kut ñâi bâliñâ top top zo op ândiwe.

⁷⁻⁸ Narâk zi ko kut ñâi ñâi bâliñâ zi aksik birâbi. Kuk sot den sârek, um kâlak, mem ge kwâkwat den sot den bâliñâ. ⁹ Sarâ mân sâbi. Um sângiñâ sot orot mâme gângonjâ zo lândim pegât zo aksik birâbi. ¹⁰ Oi um unjakñâ zo Anutugâren gâbâ mem ândibi. Um unjak Anutuñâ muyageip, zo kubigi nāngānāngâ sot opñâ zikñâ holi yatâ muyagem ândiap. Zen Anutugât topñâ nāngām kwâtâtem ândibigât yatâ oip. ¹¹ Zorat kâsâp ândiândiñ zo âkip. Yuda a sot Grik a, kwabâ kwarangâwe sot mân kwabâ kwarangâwe, saru a mo barâ a, kore a sot a patâ zo aksik patâ Kristonjâ mâpotniñgāmñâ kâukniñâ ândiap. Oi nen aksik zâkkât ombenjan dâp kânok ândien.

Nen Kristo sot pâlâtân urâwengât sinji âlip lum ândinat.

¹² Anutuñâ umñandâ gâsuzingâm buku otzingâm gâsum sâlâpziñgoip. Zorat zen itâ upi. Um lâklâk op buku upi. Zen umziñ giginjâ oi um sânduk ândibi. Sinji

âlip lum ândim âkon mân upi. ¹³ A zij bâliñ otzingâne zorat hâunjâ mân otzingâbi. Osetziñan tosa ñâi muyagei birâm kândâtkum ândibi. Kembuñâ toszijñ birip. Zen yatik bukurâpziñangât toszijñ birâbi. ¹⁴ Oi kut ñâi ñâi zo opñâ walâm umziñandâ gâsâyagom ândiândiñ, zo mem kâtigem ândine zorâñâ mâpotziñgi um kânok upi. ¹⁵ Oi Kristo sot pâlâtân op ândine zâkkâren gâbâ um lumbe zorâñâ umziñan nep tuubap. Zen lumbe opñâ um kânok op ândibigât Anutuñâ diizijgip. Oi zâkkâren sâiwap sâm ândibigât nāngip. ¹⁶ Kristogât den osetziñan lañ kârâbapkat kâtigibi. Oi nāngānāngâ den top topñâ kwâkâyangâm galem orangâm ândibi. Yatâ utnetâ Kaapumñâ mem bâbâlân kwatziñgi mâpâmâpase kep sângiñâ sot sinji âlipkat kep mimbi. Umziñandâ Anutugâren sâiwap sâm, sâm âlip kwâkñangâm mimbi. ¹⁷ Zen Kristogât kâmut gâkârâpñâ ândie, zorat nāngām den mo nep utnam dâñâk upi. Zen zo yatâ utne âlip oi Kembu Yesugât kutsiñgiñâ lañ kârâbap. Zen yatâ op ândibigât Kristonjâ imbanjâ zingâbap. Zorat Anutu Ibâniñ sâiwap sâm dukubi.

¹⁸ Zen Yesu Kristo sot pâlâtân urâwengâ ândiegât itâ op ândibi. Ambân zen abarâpziñangât ombezian ândim sâtzij lum ândibi. ¹⁹ A zen âmbirâpziñ buku otzingâm ândibi. Ambirâpziñ kârâpñoot mân otzingâbi.

²⁰ Katep zen ibâ mamârâpziñ den ñâi mo ñâigât sânetâ lubi. Zen yatâ utnetâ Kembuziñandâ nāngi âlip upap. ²¹ Ibâ mam zen nan bârarâpziñ zingit um kâlak upegât kubikziñgânâm kut ñâi kârâpñoot walâwalân mo otzingâbi.

²² Kore a sot nep a, zen patârâpziñ zengât sâtzij lubi. Zo a zij zingitne âlip upapkat buñâ. Kembu hurat kwâkñangâm utne dâp upap. ²³ Nep aksik zo a patâ zengârâk opñâ buñâ. Kembugât op bâbâlânâk tuubi. ²⁴ Zen itâ nāngâbi. Zen hânân Kembu Kristo zâkkât kore a op ândie. Oi nepkat sângānñâ sumbemân ziap, zo Kembugâren gâbâ mimbi. ²⁵ Ka ñâi zâk bâliñangât nep tuugi zo yatik hâunjâ yâmbâtñâ mimbap. Kembuñâ kore a sot a patâ dâbâk otzingâmap. Zâk hâtubâtu mân otniñgâmap.

4

¹ A patâ zengât den sa nāngânek. Patâziñâ Kembu zâk sumbemân ândiap, zorat zen zâkkât nāngâm kore a gâkârâpziñ kut ñâi ñâi târârâgâk dâpziñan galem otzingâbi.

Ninâu sâsâñangât den.

² Kolosai a, zen âsâbân ninâu sâm ândibi. Oi um wâgân ândim sâiwap sâm ninâu sâm ândibi. ³ Oi nenjât op ninâu sâne

Anutuñâ sinji âlip sânatkât mâtâp muya-
geninji Kristogât den mârûm tik zeip, zo
sâm muyaginat. Nâ den zo dâzângom
ândiwangât um kâtik, ziñ kâsa otnim
gâsânôm tâk namin nâbane ândian. ⁴ Zorat
Kolosai a zen nâgât op ninâu sâbi. Ninâuñâ
betnan mine bâbâlanj op Kembangât den zo
sâm muyagia dâp upap.

⁵ Kolosai a, zen um kâtik a, kândâtñan
gok, zen sot kândiangâm gulip ândiândin
mân op kut ñâi ñâi nângâmñik upi. Kem-
bugât den dâzângonam ândibi. ⁶ Dinziñâ
kubikne sii semen yatâ naam oi dâzângobi.
Zen yatâ opñâ a den melâñ dâzângonam
mân kwakpi.

Tikiko sot Onesimo

⁷ Nâgât den sinji zo Tikikonjâ otziñgâbap.
Zâk Kembangât nebân bukunâ oi umnandâ
gâsumap. Berân mâmeninâ sot Kembangât
kore a sât luluñoot. ⁸ Zâk zengâren gam
den sinji otziñgâbapkât sângongua gaap.
Um bâbâlanj kwatziñgâbapkât op zengâren
gaap. ⁹ Oi bukuniñâ Onesimo, Kembangât
sât luluñ a zengâren gokñâ, zâk ârândâñ
sângongua gamñâ kut ñâi ñâi ziren âsagiap,
zorat den sinji dâzângom nanjâbabot.

¹⁰ Bukunâ Aristako nâ sot tâk namin
ândiap, zâk sot Banabagât nepânâ
Mareko sot Yusito, kutñâ ñâi Yosua, ziñâ
nângâziñge. (Marekogât den mârûmñan
dâzângowan. Zâk zengâren gâi buku
okñangâbi.) ¹¹ Aristako, Mareko sot Yusito,
a karâmbut zo, ziñâ Yuda a zengâren
gâbâ muyagiwe. Ziñâ Anutu um topñan
ândiândinñâ muyagibapkât nep betnan
mime. Yuda a nâmbutñâ Yesu sot pâlâtâñ
urâwe, zengâren gâbâ ñâi mân betnan
mime.

¹² Oi Kolosai zengât kamânân gokñâ
a ñâi, Epara, Kristogât kore a,
zâkkât nângânângân Kolosai a zengâren
ziap. Oi zen Yesu Kristo sot pâlâtâñ
op Anutugât diñangât topñâ nângâm
kwâtâtem lum ândibigât âsâbân ninâu sâ
kâtigemap. ¹³ Zâkkât topñâ nângâmangât
itâ dâzângobâ. Zâknâ zengât opñâ sot
Laodikea kamânân gok sot Hierapoli
kamânân gokñâ Kembangât sinji a ambân
kâmut ândie, zengât op ninâu nep, sâknam
nep patâ tuumap.

¹⁴ Dema sot mâsek kubikkubik a buku-
niñâ Luka, zet nângâziñgabot.

¹⁵ Oi Laodikea kamânân bukuniñâ a
kâmut sot Nimbasi sot kâmut zâkkât mirin
mindume, zengât nângâm sâtâre opman.
Den zo sapsûm ziñgâbi.

¹⁶ Ekap zi a ambân sâlâpkum nângâm
nanjâne ko Laodikea kamânân kâmut
ândie, zengâren pane ari sâlâpkubi. Oi
Laodikea zengât ekap ñâi kulemguan, zo
yatik zen ziñgâne sâlâpkubi.

¹⁷ Arikipo, zâk itâ dukubi, “Nep Kembangât
gigip, zo mulunâk tuum biranban.”

¹⁸ Den nâmbutñâ zo yen sa bukunâ ñâinâ
kulemgua. Ka zi ko Paulo nâ ninâ
bitnandâ simbup mem kelikmelik den zi
kulemgum paan. Nâ tâk namin ândian, zo-
rat nâgât op ninâu sâbi. Anutugâren gâbâ
tânzângozângonjâ zengâren zem sambâlem
zimbap.

Zo yatik.

Tesalonike a zengât ekap kânok Paulonjâ kulemgum zingip.

Paulonjâ zengât op Anutugâren sâiwap sâip.

¹ Paulo, Siliwano sot Timoteo, nen Tesalonike kamânân kâmut ândie, zengât ekap zi kulemgum zingen. Zen Anutu Ibâ sot Kembu Yesu Kristo zet sot pâlâtân upme, zengât ekap zi kulemguen. Tânzângozângonj sot um lumbenâ zengâren zimbap.

² Nen âsâbânj zengât op Anutugâren sâiwap sâim dukumen. Ninâu sâmen dâp zengât nângâm ândimen. ³ Zen nângâm pâlâtânjzengât op Kembu kore okjanjgâme. Zen umzinjandâ Anutu gâsum pâlâtânj kwap nep tuume. Kembuninjâ Yesu gâbapkât um bâbâlanj op mambât ândie. Zen yatâ upme. Zorat nângâm Ibâninjâ Anutu zâkkâren ninâu sâmen. ⁴ Bukurâpnâ, nen itâ nângen. Anutuñj umnjâ gâsum sâlâpzângoi gâsum sâlâpzângoip.

⁵ Yatâ otzingipkât den sinji âlip mem ga dâzângoinâ den yennâ mân oip. Zo imbanjânoot sot Kaapum sot oip. Den zo nângâne umzijan giarip. Nen zen sot ândim kut nâi nâi urâwen, zorat topnjâ ek nângâwe. Zengât op yatâ op ândiwen, zo nânge.

⁶ Nengât orot mâme ek nângâwenjâ yatik op ândiwe. Oi Kembu zik orot mâme zo eknjâ yatik moliwe. Zen sinji âlip nângâm mem ândiwe. Sinji âlip sâknam kwâkjan mem ândine Tirik Kaapumnjâ mem bâbâlanj kwatziñgi sâtâre op nângâwe. ⁷ Zen Kembugâren nângâm pâlâtânj kwâkjanjgâne Makedonia sot Grik hânân singizinj nângâm yatik urâwe.

Tesalonike a zengât den sinji kamân dâp arip.

⁸ Zengâren gâbâ Kembugât den laj kârâm âi Makedonia sot Grik hânân muyageip. Oi zorik bunjâ. Zen Anutu nângâm pâlâtânj kwarâwe, zorat den sinji kamân dâp ari nângâne ninjâ mân dâzângowen. ⁹ Zen ziinjâk nen zengâren ga nep tuugindâ bonnjâ muyageip, zorat den sinji dâtnângome. Oi zen lopio yennâ, anjâ tuutuuj, zo kândâtkom Anutu, ândiândi marinjâ bonnjâ mâte okjanjgâm arâpnâ urâwe. ¹⁰ Oi nanjâ Yesu mumujanj gâbâ mängeip, zâk gâtâm sumbemân gâbâ gâbap. Oi narâk patin Anutu kukjanjgât bonnjâ zo sâi nengâren mân âsâgibap. Zen zâk gâbapkât um bâbâlanj op mambât ândime. Nen zengâren nep tuugindâ bonnjâ

muyageip, zorat sinji ziinjâk nângâm nâ zo yatâ sâim dâtnowe.

2

Paulo zâk Kembunjâ egi âlip upap, zorat sâip.

¹ Bukurâpnâ, zengâren ga nep tuugindâ bon buj mân oip, zo ziinjâk nânge. ² Mârum Pilipi kamânân nângom mem nâi nâi otningâwe, zo nânge. Yatâ otningâne Anutuñjâ betnijan mei kenjât buj zengâren gam ândiwen. Oi a donjeb kâsa otningâne laj Anutugât den sinji zo sapsom zingâwen. ³ Um bâbâlanj den sâmen, zo nângâm gulipkum mân sâmen. Den sarâ mân sâmen. ⁴ Zorat op Anutuñjâ niñgiri âlip opmap. Den sinji âlip sânatkât sâim niñgip, zorat dâp sâmen. A zinj niñgitne âlip upapkât bunjâ. Anutuñjâ nengât nângi âlip upapkât sâmen. Anutu zâk umminanjgât top ekmap. ⁵ Zen nengât topniñ nângâme. Nen mân kâitziñgomen. Mân elakziñgomen. Oi zengâren kât sikumgât âknjale mân urâwen. Zo Anutuñjâ nângi ko san.

⁶ A kutâ otzingânakât mân sâwen. Kristogât Aposolo op ândim kut nâi nâigât sâindâ dâp upap. Zo nângâmñjâ zen mo kamân nâmbutnjâ zen a kutâ otzingânat mân sâwen. ⁷ Bunjâ. Ambân nâinjâ murârâpnâ on galem otzingâmap, zo yatâ nen zengâren ândim galem otzingâwen. ⁸ Nengât âknjale zengâren zeipkât Anutugât sinji âlip dâzângonatkat zorik bunjâ. Nen kore otzingâm ândinam urâwen. Umniñjâ zengâren kirip, zorat.

⁹ Bukurâpninjâ, sâknam nep tuum ândiwen, zo nânge. Zengâren gâbâ kut nâi nâi zo mân minam nâtik sirâm nep kârâpnjot tuum ândiwen. Kanpitâ mân kwatziñjânatkât zengâren nep tuum ândiwen. Zo yatâ op Anutugât den sinji âlipñjâ dâzângowen, zo nângâme. Oi Anutu zâk yatik topniñ nângap. ¹⁰ Nen um salek sot târârâknjâ, tosa buj ândim Kembugât kâmut op ândie, zengâren nep tuuven. ¹¹ Nâi itâ nângâme. Ibânandâ murârânj den dukumap, zo yatik niinjâ den dâzângowen. Um bâbâlanj den sot girem den dâzângowen. ¹² Anutuñjâ zâkkât um topjan sot âsakjanj ândibi sâim diizingâmap. Oi zen zâkkât a bonnjâ op, zâkkât tobat op ândibigât den yatâ zo dâzângowen.

Kembugât den lunetâ kâsa otzingâwe.

¹³ Nen Anutugât den dâzângoinâ nângâne a den mân oip. Zo âlip nângâwe. Zo Anutugât den. Zen den zo nângâm mem umzijan pane nep tuumap. Oi zorat nen âsâbânj Anutugâren sâiwap sâmen.

¹⁴ Bukurâpnâ, zen Anutugât kâmut Yudaia hânân Yesu Kristogâren pâlâtânj urâwe, zen sot tobat kânok urâwe. Zen

Yuda a zinjâ kâsa otzingâm sâknam zingâwe, zo yatik zengâren kamârâpziñandâ zângom sâknam zingâwe. ¹⁵ Yuda a zen Propete sot Yesu Kristo zângone muwe. Oi nen yatik nângom moliningâbi. Zen Anutuñâ zingiri mân dâp uap. Zen a kâmutnjâ kâmutnjâ kâsa otningâme. ¹⁶ A hân nâin goknjâ den singi âlip nângâbe sâm pake kwatzingâme. Hân nâin goknjâ zen Kembugât singi a upigât âkonzingap. Tosazinjâ târokwap utne patâ oi tosazinjângât op Anutugât kuk zo zengâren âsagezingap.

Paulo zâk zengât op umnjâ sisiwalon oip.

¹⁷ Bukurâp, nen zâmbam gam narâk zi mandu yatâ op ândiwen. Sâkniñandâ ziren mâik nâi ândien. Umninjâ ko zen sot tap zingitnatkât otningap. ¹⁸ Oi zo ga zingitnatkât sâwen. Oi Paulo, nâ narâk nâin nâin gâbam ua Satanjâ mâtâp pake kwap gâip. ¹⁹ Kemu Yesujâ gâi ko nen mâtejan kin wan mo wangât sâtâre utnatkât nângen. Nen zengâren gam nep tuugindâ bonnjâ âsageip, zorat sâtâre utnat. ²⁰ Zengât op sâtâre sot umâlip upmen.

3

Paulonjâ Timoteo sângongui arip.

¹ Net zengât nângâm kwâkâ op net niknjik Atejan kamânân tâtat sâwet. ² Oi net Timoteo sângongoitâ zengâren gâip. Zâk bukuniñâ Anutugât nep a ândim Kristogât singi âlip sâmap. Zâknjâ zengâren gam nângâm pâlâtânziñ mem kâtiknjâ kwâpam gaap. ³ Zen sâknamân ândimnjâ loribegât yatâ urâwen. Zen nânge. Singi âlip zo sânduknjâ ândim nângânatkât mân sâm niñgip. ⁴ Nen zen sot ândim den kânjan itâ dâzângowen, “Nen sâknam nângâm ândinat.” Den sâwen, zo yatik âsageip, zo nânge. ⁵ Sarâ mariñandâ kâitzângoi nep zengâren tuuwen, zo bon bujan opapkât umnâ girem oi ândiandâ mân dâp oi a zo sângungua gaap. Singi âlip dâñ mem ândie mo mân mem ândie, zorat ek nângâbapkât gâip.

Timoteo zâk âburem gâip.

⁶ Narâk ziren ko Timoteo zâk âburem gam nângâm pâlâtân sot buku orotzingângât den singi dâtnângoip. Oi zen nenjât donjep umâlip nângâme. Oi nen zingitnat sâmen. Zengoot yatik nen niñgitanatkât sâme. ⁷ Bukurâpniñâ, nen ziren sâknam kwâknjan ândim zengât nângâm kwâkâ op umniñ gwârâ oip. Nen yatâ ândimnjâ nângâm pâlâtânziñngât singi nângâm umniñ diim gei ândien. ⁸ Zen yatâ op Kemu sot pâlâtân op kâtigem ândine umniñ diim gei ândinat.

Kembugât den zengâren zimbapkât Paulonjâ ninâu sâip.

⁹ Zengât op Anutu mâtejan umâlip patâ nângâmen. Oi Anutu sâiwap patâ dukoindâ dâp upap. ¹⁰ Nen zengâren ga zingitnjâ Kembugât den nâmbutnjâ tânzângomnjâ târokwap zingânatkât âsâbân ninâu kâtiknjâ sâmen. Nângâm pâlâtânziñ nâiyân pâton opapkât gwârâ uan. ¹¹ Oi Zorat Anutu Ibâniñâ sot Kembuniñâ Yesu ziknjak diiningi zengâren gânat. ¹² Zengâren ko Kemuñâ tânzângoi buku op ândime, zo târokwap op zâine gwâlântensâi ziinjâ sot a nâmbutnjâ zen buku upi. Nen yatik zengât upmen. ¹³ Oi Anutuñâ tânzângoi umziñ mân loribap. Oi Kembuniñâ Yesu, zâk sot singi a târâraknjâ, zen sot gâi zen Anutu Ibâniñângât mâtejan um salek, tosazinjâ bujan kinbi.

4

Um sumun bujan, um salek ândibi.

¹ Bukurâpnâ, Kemu Yesu sot pâlâtân op den nâi sa nângânek. Zen ândi mâmanziñ kubik ândine zingiri âlip upap, zorat dâzângowen. Oi zen yatik op ândime. Zo yatik târokwap op zâibi.

² Nen Kemu Yesugât sâtkât den dâzângowen, zorat mân kwakme. ³ Anutuñâ itâ sâmap, “Bâljinâ birâm um salek ândibi.” Oi zorat sa nângânek. Zen lajan mâman a ambân, zengât mâtâp mân lânbi. ⁴ Zen nâi ziknjik ziknjik Anutugâren târârak ândim ziknjâ ambiniñik mem galem upap. ⁵ Um kâtik a zen Anutu mân nângânangâm âknjâlezijangârâk ambân lajan minziñgâm birâzingâme. Zen zo yatâ mân upi. ⁶ Nâi zâk dangon walâm bukujangâren kâmbu oi Anutuñâ zorat hâunjâ pindâbap. Den girem zo mârumanjâ sâm muyagem dâzângowen. ⁷ Nen um sumun ândinatkât bujan, um salek ândinatkât Anutuñâ diiningip. ⁸ Zorat nâi zâk den zo birâbap zo ko agât den bujan, Anutugât den zo birâbap. Anutuñâ Tirik Kaapum umziñjan pâmap, zo birâbap.

Um kânok op ândim nep tuunat.

⁹ Kemu ziknjak buku upigât den umziñjan pâmap. Zorat zen buku upigât den donjep mân sâm kulemgunat. ¹⁰ Oi zen Makedonia hân dâp Yesugât kâmut zen buku op ândime. Zen yatik op târokwap ândine gwâlântensâbapkât dâzângowen. ¹¹ Oi den itâ sâm dâzângowen, “A ambân âkon op yen tap den lajan sâlâpkume, zen yatâ mân upi. Zen ziñngât nângâne giginjâ oi bitziñandâ nepziñâ tuum kâtigem ândibi.” ¹² Zen bitziñandâ nepziñâ tuum kâtigem ândim sambe kwâknjan ândim mân kwakpi. Oi um kâtik a zinjâ orot mâmezijâ zo eknjâ hurat kwatziñgâbi.

Yesu gâbapkât den.

¹³ Bukurâpnâ, zen muwe zengât a um kâtik zinjâ isem umbâlâ upme, zo yatâ upegât dâzângonâ. ¹⁴ Nen, Yesu mom mumunjan gâbâ zaarip, den zo nângâm itâ nângânat, “Yesu mom zaarip, zorat Anutuñâ zâkkât kâmut op muwe, zo mângizingâm diizingâm zâibap.” ¹⁵ Oi ñâi zi Kembugât den dâzângonâ. Hânân wâgân ândeindâ Kembuñâ gâbap, narâk zoren niñâ a muwe, zo mân kândom otzingâm zâinat. ¹⁶ Narâk zoren Anutuğât lâmun kwamit sot Kembugât den kwamit sot sumbem a patâgât den kwamit âsagei Kembuñâ sumbemân gâbâ gem gâbap. Gem gâi Yesu sot pâlâtârj op muwe, zen kândom op zaatpi. ¹⁷ Zaatnetâ bet wâgân ândinatñâ nen minduningâm zengâren târokwatningâm unumunmân diiningâm zari sumbem kabânan Kembu sot kândianğânat. Oi Kembu sot ândim zâimânat. ¹⁸ Zen den zo sâm âragum nângâm umziñ diim gei ândibi.

3

Kembugât narâk kek mâte upap.

¹ Bukurâpnâ, narâkjanğât den zo wangât donjep kulemgum zingânat? ² Ziinjâk itâ nângâme, “Mân nângâm ândine kâsâziñ ñâtigân game yatik Kembugât narâk patâ zo mân nângindâ âsagibap.” ³ Oi a zen âlip lumbenjan ândinat sâne narâk zorenâk tâmbetagoagonj zo muyagezingâbap. Ambân kâmbonjoot ñâi, zâk katep âsaâsagin narâkñâ mân nângi âsagibap, zo yatâ âsagibap. A aksik zengâren zo yatâ muyagibap. ⁴ Zen ko ñâtâtigân mân ândime. Zorat zen narâk zo âsagibabân kâsa zinjâ game yatâ gâi mân kwakmak upi. ⁵ Zen âsâkñâ sot maagât kâmut op ândie. Zen ñâtik sot ñâtâtikkât kâmut buñâ.

Narâk mân nângengât um gwâlâ op nebân ândinat.

⁶ Zorat a nâmbutñâ zinj uman zine zen zo yatik mân zimbi. Nen galem orangâm um wâgân ândinat. Um gulip mân utnat. ⁷ Uman zânze, zen ñâtik uman zime. Too kâtik nem um gulip upme, zen yatik ñâtigân too nem bâlijj top top muyagime. ⁸ Nen ko sirâmgât sinji op ândienñâ umniñ galem op ândinat. Oi nângâm pâlâtârj sot buku orotñâ, zorânj kâmbamgât hâmbâniñ upap. Oi kubikñâ diiningâmap, zorat nângânat. Zorânjâ kâmbamgât irâmarâkniñâ oi akum ândinat. ⁹ Zo itâgât. Anutuñâ neñgât kukjanğât sinji mân sâip. Kembuniñâ Yesu Kristonjâ kubikniñgi zâkkât sinji utnatkât sâmap. ¹⁰ Zâkñâ neñgât op moip. Zorat nen momñâ mo gwâlâ ândim zâk sot pâlâtârj utnatkât yatâ oip. ¹¹ Zorat zen sinji âlip mem

kâtigem ândibigât dâzângone âragwâraru op ândibi. Zen zo upme, zo yatik op ândibi.

A sâtñâ hurat kwatzingâm a nâmbut tânzângobi.

¹² Bukurâpnâ, nen den kâtikñâ ñâi dâzângonâ. Zengâren sâknam nep tuume sot Kembugât kâmurân patâziñ op ândime, zen hurat kwatzingâbi. Zen den dâzângome, zo zengât sâtziñ lubi. ¹³ Zen nepziñangât op buku otzingâm nângâzingâne zâibap. Oi zen um lumbe op ândibi.

¹⁴ Bukurâp, nâ kindap pâronj den dâzângua nângânek. A konam ândime, zen girem dâzângobi. Sinji âlibân lorem ândie, zo tânzângobi. Oi bâbâ lolot ândime, zen yatik tânzângobi. Zo yatâ a otzingâm ândim um taan mân nângâbi.

¹⁵ Bâlijj otzingâne hâuñâ mâkâbegât galem orangâm ândibi. Ziinjâ sot a nâmbutñâ zen kut ñâi ñâi âlipniñ orangâm ândibi. ¹⁶ Sâtâre op ândibi. ¹⁷ Âsâbân ninâu sâm ândibi. Mân birâbi. ¹⁸ Kut ñâi ñâi zengâren âsagei sâiwap sâbi. Zo Yesu Kristogât op sâbigât Anutuñâ sâm zingap.

¹⁹ Tirik Kaapungât kârâp zo mân lâmunji. Kaapungât den mân kwâkâbi. ²⁰ Anutuğât den zo sapsune nângâne yenñâ mân upap. ²¹ Den zo nângâm kâsâpkubi. Âlipñâ oi mem ândibi. ²² Bâlijjâ top topñâ zo birâbi.

Mâsop den.

²³ Lumbenjâ mariñâ, Anutu, zikñak sanggonzengâm kubikziñgi um salek op nanğâbi. Oi kaapum sot um dâpziñ sot sâkziñ hâlâlû zeî Kembu Yesu Kristo, zâkkât takâtakânan tosaziñ buñ kinbi. ²⁴ Gâsuziñgipñâ sâi kâtigemap, zâk zorat nep tuum nanğâbap.

²⁵ Bukurâp, zen neñgât op ninâu sâbi.

²⁶ Yesugât kâmut zen Kembugât op buku buku op luyangâbi.

²⁷ Nâ Kembugât mâtenjan dâzângobâ. Zen ekap zi Yesugât kâmut aksik sâlâpkum zingâne nângâbi.

²⁸ Kembuniñâ Yesu Kristo, zâkñâ tânzângoi um lumbe zengâren zimbap.

Zo yatik.

Tesalonike a zengât ekap zagâtñâ Paulonâ kulemgum zingip.

Mâsop sot sâiwap den.

¹ Paulo, Siliwano sot Timoteo, nen Tesalonike kamânân kâmut ândie, zengât ekap zi kulemgum zingen. Ibâniñ Anutu sot Kembuniñâ Yesu Kristo, zet sot pâlatân upme, zengât ekap zi kulemgum zingen.

² Anutu Ibâ sot Kembu Yesu Kristo, zikñâ tânzângoitâ um lumbe zengâren zimbap.

³ Nen zengât op narâk dâp Anutugâren sâiwap sâmen. Yatâ oindâ nângâm pâlatânziñâ zo gwâlântensâmap. Oi buku orotñâ, zorâñ zengâren sambâlem zemap. Oi zorat Anutugâren sâiwap sâindâ dâp upap. ⁴ Oi um kâtik a, zen sâknam zingânetâ sâknamân ândim nângâm pâlatânziñ mâñ lorei kâtigem ândime. Nen zengât nângindâ âlip opmap. Oi zorat den singi kamân dâp Anutugât kâmut gakârâp dâzângomen.

Kembu zâk hâuñangât den târârak sâm kwâkâbap.

⁵ Zen sâkziñan muyagezingâmap, zorat itâ sâbi, “Anutuñâ den hâuñâ sâsâr narâkñan kut ñâi patâ otningâbap, zorat dâp zi muyagiap.” Wangât, Anutuñâ zengât nâñgi dâp oi um topñan bagim ândibigât sâknam kwâkñan ândie, zorat. ⁶ Oi gâtâm Anutuñâ nângâm kubiñgî târârak ziap, zo yatâ otzingâbap. Sâknam zingâme, zen hâuñâ yatik sâknam zingâbap. ⁷ Narâk ziren Tesalonike a ambân, zen sâknam nângâme. Ka bet ko zen nen sot yatik sândukñan ândinat. Zo itâ muyagiap. Kembu Yesu, zâk sumbem a kâmut patâ imbanñâziñoot, zen sot sumbemân gâbâ gem gâi muyagiap. Narâk zoren yatâ otningâbap. ⁸ Zâk kârâp mem gem a Anutu mân nângânziñgâme sot Kembu Yesugât singi âlip nângâm birâme, zen hâuñâ zingâbap. ⁹ A yatâ zo, zen Anutu mâtenjan gâbâ kâbakñezingâne sâknamân geim Anutu imbanñangât âsakñâ mân ek ñâtâtigân ândim zâimambi. ¹⁰ Oi narâk zoren kâmut gakârâpñâ nenngâren âsakñâ muyagiap. Oi a ambân zâkkâren nângâm pâlatân kwarâwe, zen aksik zâkkât nângâne imbanñâ oi mâpâsibi. Zen den sâm muyagem dâzângowen, zo nângâm kwâtâtiwegât yatâ upi.

Zen âlipziñ upigât Paulonâ ninâu sâip.

¹¹ Zorat zengât op narâk dâp itâ ninâu sâmen. Anutuniñâ zâk gâsuzingip dâp kubikziñgi ândibigât tânzângobap. Oi imbanñandâ tânzângom kut ñâi ñâi âlipñâ

nângâm, nângâm pâlatânziñ nep bonñâ muyagibi. ¹² Yatâ utnetâ Kembuniñâ Yesu Kristo, kot zorat âsakñâ zengâren âsagibap. Oi zengoot zâk sot pâlatân op âsakñoot upi. Zo Anutuniñâ sot Kembuniñâ Yesu Kristo, zikñâ tânzângoitâ yatâ âsagezingâbap.

2

A nâmbutñâ ziñâ den singi âlip birâne Yesu gâbap.

¹ O bukurâpnâ, Kembuniñâ Yesu Kristo gâi mindum kândianñânatkât den dâzângua nângânek. ² A nâmbutñâ, zen Kembugât narâk mârûm gaap sâm Kaapungâren sâm mândâbi. Zo a lâuziñandik sâm târokwapî mo ekap nenngâren gaap sâm mândâbi. Zo um gulip kwatziñgânâ yatâ sâbi. Yatâ sânetâ kwakmak sot kenngât mân upi. ³ Sarâ den yatâ mo yatâ sâm um gulip kwatziñgâbegât galem orangâm ândibi. Kembugât narâkñâ mâte upâ sâi a donjep patânñâ singi âlip birâbi. Oi Anutugât den kukuj a imbanñoot, zâkñâ muyagiap. A zo simân tâmbetagozapkât singi. ⁴ Zâkñâ zâizâiñ op Anutu sot kut ñâi ñâi anñâ mâpâsime, zo kâsa otzingâbap. Oi Anutugât tirik namin zâñ tâtatñan tap zikñangât sâbap, “Nâ Anutu.”

⁵ Nâ mârûm zengâren ga ândim zorat dâzângowan, zo nânge. ⁶ Narâk ziren pâke ziap, zo nânge. Pâke zo buñ oi zâkkât narâkñâ zo muyagiap. ⁷⁻⁸ Narâk ziren ko bâliñandâ tik nep tuumap. Oi mâtâp pâke kwap zo siriksâi Anutugât den kukuj a, zo âsagibap.

Sarâ imbanñâ muyagiap.

⁹ A zo Satanñâ mam okñangâm imbanñâ pindi kulem sot sen mârât sarâ topñâ topñâ tuubap. ¹⁰ Oi a nâmbutñâ den bon nângâm âlip orot zo birâm tâmbetagoagonñangât singi upme, zen bâliñandâ mem um gulip kwatziñgâbap. ¹¹ A zen yatâ upmegât Anutuñâ sâi sarâ mamñâ muyagei sarâ denân pâlatân op mem ândibi. ¹² Zo yen buñâ. Den bonñâ zo birâmñâ kut ñâi ñâi bâliñâ zorat âkñâlîme. A zen hâuñâ zingâbapkât yatâ muyagiap. Anutugât den kukuj a zo âsagei Kembu Yesugât lâunjan gâbâ Kaapumñâ gamñâ tâmbetkubap. Yesu takâbap, narâk zoren gam tâmbetkubap.

Kembugât den sot ninâu mân birâbi.

¹³ Bukurâpnî, zen Kembuñâ mârûm buku otzingâm gâsuzingip. Kaapumñâ um salek kwatziñgi den bonñâ mem ândim zâkkât singi upigât sâip. Zorat âsâbâr zengât op Anutugâren sâiwap sâmen. ¹⁴ Zen yatâ upigât sâi den singi âlip dâzângoinâ nângâm Kembuniñâ Yesu Kristo, zâkkât neule âsakñâ upigât diizingip. ¹⁵ Zorat bukurâp, zen kâtigemñâ den dâzângowen

sot ekabân kulemgum zingâwen, zo mem kâtigem ândibi.

¹⁶ Kembuniñâ Yesu Kristo zot Anutu Ibâniñâ, zâknâ umñâ gâsuniñgâm umâlepñangât op umâlep zinziñ kâtik muyagem niñgip. Oi bonñâ biken minat, zorat nângâm um bâbâlan op mambât ândinatkât sâip. ¹⁷ Oi zâknâ umziñ diim gem tânzângoi nep âlip sot den âlip mem kâtigem kinbi.

3

A ziñ Paulo bekñan mem ninâunñâ tângubigât sâip.

¹ O bukurâp, den nâi itâ ziap, zo nângânek. Neñgât op ninâu sâne Kembugât den lañ kârâm âibap. Oi zengâren kâtigem bon oip, zo yatik a zengâren op âibap. ² Anutuñâ galem otningi bâliñ mâme a ziñ mân nângobigât ninâu sâbi. A donjep zen Kembu mân nângâm pâlâtâñ kwâkñangâme, zorat.

³ Ka Kembu zâk sâi kâtigemap, zâknâ galem otziñgâm tânzângoi bâliñ mariñandâ mân tâmbetzângobap. ⁴ Zen den dâzângoindâ nângâm lum ândimeñâ ândibi. Nen Kembugât op zengât um zâgât mân upmen. ⁵ Kembuñâ umziñâ diigi Anutu umñandâ gâsâzângomap, zo nângâm Kristoñâ kâtigem ândeip, zo yatik kâtigem ândibi. Zen yatâ upigât ninâu sâmen.

Konam a, zengât den.

⁶ Bukurâp, Kembuniñâ Yesu Kristo, zâkkât sâtkât dâzângoindâ nângânek. Osetziñan gâbâ buku nâmbutñâ nepziñ tuum ândibigât dâzângowen. Den zo mân lum ândime. Zen konam a zo yatâ, zen sot mân ândibi. ⁷ Nen mâtâp topkwap lâñâwen, zo yatik moliniñgâbigât mân kwakse. Nen zen sot tapñâ konam a mân urâwen. ⁸ Nen zengâren gâbâ nalem sângân buñ mân nem ândiwen. Buñâ. Kanpitâ mân kwatziñgânam yatâ urâwen. Nalem sot sikumgât betñâ muyaginatkât sirâm ñâtik nep tuum ândiwen. ⁹ Oi yatâ utnatkât Kembuñâ mân sâm niñgip. Nep a nepñâ tuumñâ sângâm mimbap, zorâñâ bâbâlan. Ka nen zengâren yatâ mân urâwen. Zen niñgitiñâ yatâ upigât yatâ urâwen. ¹⁰ Nen zen sot tap itâ dâzângowen, “Ñâi zâk konam ândibap zo ko nalem mân pindâne nimbap.”

¹¹ Oi zi zengâren gâbâ den siñgi itâ gâi nângâwen. “A nâmbutñandâ nep birâm konam ândime. Zen nep mân tuum yen âim ga takâtakâ op den lañ sâlâpkume.” ¹² A yatâ zo, zen Kembu Yesu Kristogât sâtkât girem den itâ dâzângoindâ nângâbi. Zen uruñsâm nepziñ tuune bon oi ziñan gâbâ mem nem ândibi.

¹³ Bukurâp, zen ko âlipñangât nep tuum ândim âkon mân upi. ¹⁴ Ekabân den zi kulemgum zingen, zo a ñâiñâ biri topñâ sâm muyagem birâne zikñik ândim anun upap. ¹⁵ Kâsa upigât mân san. Bukuniñâ sâm buku okñangâm den girem dukubi.

¹⁶ Kembu zâk lumbegât mariñandâ lumbe muyageziñgi narâk dâp, dâp op zimbap. Oi Kembuñâ zen sot ândibap.

¹⁷ Den nâmbutñâ zo yen sa bukunâ ñâiñâ kulemgup. Ka âkââkâñan zi ko Paulo ni-nak bitnandâ simbup mem kelikmelik den zi kulemgum ziñan. Ekap kulemguman dâp yatâ opman.

¹⁸ Kembuniñâ Yesu Kristo, zâknâ tânzângoi um lumbe zengâren zem zimbap. Zo yatik.

Timoteogât ekap kânok Paulonâ kulemgum pindip.

Mâsop den.

¹ Nâ Paulo, Yesu Kristogât Aposolo. Anutu kubikkubikniñâ sot Yesu Kristo gâbapkat mambât ândimen, zet Aposolo nep sâm niwet.

² Timoteo, gâ Yesugât sinji âlip dâgoga nângâm nannâ ninâ yatâ oin. Gâgât ekap zi kulemgum gigan. Anutu Ibâ sot Kembuniñâ Yesu Kristo, zekâren gâbâ tânzângozângon, buku orotnâ sot um lumbe gâgâren zem zimbap.

Sâm gulip a, zengât den.

³ Nâ Makedonia hânân âibam op den dâgowan, zo yatâ upan. Epeso kamânân târokwap ândim a nâmbutnâ, zinjâ den sinji âlip sâm gulipkume, zen kwâkâzingâna birâbi. ⁴ Zen den pat yennâ sâm a tenngânâ tenngânâ ândim gawe, zo zengât sinji sâm kwâkâyangâme. Anutu kubikkubikkât dennâ, zo nângâne yennâ opmap. Zen kut nâi nâi zo birâm ândibigât dâzângoban.

⁵ Sinji âlip sâmen, zorat bonnjâ itâ muyagei dâp upap. Um salek sot um kânok sot nângâm pâlâtânziñoot ândim umziñandâ gâsâyagobi. ⁶ A nâmbutnandâ mâtâp zo birâm âi gulip ândim den bon buj sâm âragum mem ândie. ⁷ Oi ziñangât itâ sâme, “Nen Mosegât gurumin den zorat kwâkâm zingâziñgân a utnat.” Yatâ sâmnâ dinziñâ sot gurumin den zorat topnâ mân nângâm lanj sâme.

Gurumin den zo bâliñ mâme a zengât sâsânjâ.

⁸ Kembugât gurumin den Mosenâ sâip, zorat itâ nângâmen. Zo den âlipnâ. Zo sâlâpkum nângâm ândim ândiândiniñ kubikangâm ândeindâ dâp upap. ⁹ Zorat topnâ itâ ziap. Gurumin den zo a târâraknâ zengât sinji bunjâ. A itâ zo zengât sinji. Den ku a, a hurat mân kwâkwat, bâliñ mâme a, um sumun a, a zen Anutu kândâtkom hângât orot mâme zorat nângâne zâizâin opmap. Ibâ mam tâmbetzângozângon, kâmbam ku. ¹⁰ Lanj mâman a, anjandik ayân bâliñ mâme. Anjâ katêp diim âim angnân kârâmnâ katêpkât torerâpnjâ zengât kât sângân nine ko katêp zo zingâbat sâme. Sarâ sâsânj a, Kembugât mâteñan sarâ sâm kâtigime. Kut nâi nâi Kembugât den bonnjâ kâsa minjagâmap. Kut nâi nâi yatâ upme, zengât op Kembugât gurumin den ziap. ¹¹ Kembunâ zâkkât den bonnjâ sapsun

zingâm ândibatkat sam nigip. Zorat Anutu sâm âlip kwâkângâmen, zâkkât sinji âlip neule âsakñoot zo a dâzângoman.

Yesunâ Paulo tosanjâ birâm nep diñ sâm pindip.

¹² Imbanjâ nim mem kâtikñan nâbarip, Kembuniñâ Yesu Kristo, zâk sâiwap sâm dukuman. Zâknâ nângânigi dâp oi nep diñ sâm nigip. ¹³ Nâ mârurnjan zâk sâm bâliñ kwâkângâm arâpnjâ zângom kâsa minzingâwan. Nâ nângâm pâlâtânjâ bunjâ. Kembugât topnâ mân nângâm lâj orâwangât um lâklâk otnim tânnom nep zo sâm nigip. ¹⁴ Kembuniñangâren gâbâ tânzângozângonandâ nâgâren piksâi Kristo Yesu sot nângâm pâlâtânj opnâ um kânok orâwan.

¹⁵ Yesu Kristo zâk bâliñ mâme a kubikniñgâbam hânân geip. Den zo bonnjâ. Den zo a pisuk patâ zinjâ nângâm simbitkubigât âsageip. Oi bâliñ mâme a zengât patâziñâ, zo nâ. Nâ mârurnjan yatâ op ândiwan. ¹⁶ Nâ bâliñ op ka op ândia mân birânigip. Bunjâ. Yesu Kristo zâk âlip tânnogip. Zorat topnâ itâ. Tânzângozângon, zo nâgâren pâi a zen zo ekñâ nângâm pâlâtânj kwâkângâm ândiândi kâtikñan bagibigât otnigip. ¹⁷ Ândim gawe sot ândim zâinat, zorat a kutâ mân mumunjâ sot mân igiknâ, Anutu kânok, zâkkât kutsinjinjâ zo âsak neuleñoot zem zâimâmbap. Zo perâkñak.

Paulonâ Timoteo sinji âlipkât kâwali nep tuabpakât sâip.

¹⁸ Nannâ Timoteo, mârurnjan a sâtnjâ zen gâgât op Kaapungâren gâbâ den sâm muyagiwe, zorat dâgobâ. Gâ den zo nângâm kâwali nep tuum kâtigem ândiban. ¹⁹ Oi nângâm pâlâtânjâ kâtigem zei umgâ galem otna salekkom zimbap. A nâmbutnâ zinjâ um salek ândiândin birâmnjâ nângâm pâlâtânjinj lorei gulipkuwe. ²⁰ Zo zengâren gâbâ nâi Hemenai otn nâi Alesande. A zagât zo Yesugât kâmurân gâbâ Satangât bikñan zâparâwan. Oi Satangât sâknâm ziki den bâliñziknâ zo birâbobotkat zâparâwan.

2

Ninâugât den.

¹ Den nâmbutnâ dâzângobâ. Kândom ninâugât den sâbâ. Ninâu sot sâiwap den zorân ziñjâ sot a nâmbutnâ zengât op Anutugâren ninâu sâm ândibi. ² A kutâ sot galem a ârândânj tânzângom zengât op ninâu sâbi. Oi galemnângone târârak ândim lumbeñâ op sândukñan ândinat. ³ Zorânj âlip upap. Kubikkubikniñâ Anutu, zâknâ zorat nângi dâp upap. ⁴ Zâknâ a aksik patâ den bonnjâ nângâm sumbemgât sinji upigât nângâmap. ⁵ Anutu kânokñak ândiap.

Oi Anutu sot a osetnijan a kânoknijan ândiap, Yesu Kristo. Zâknâ a pisuk patâ nen sumbemgât sinji utnatkât mâtâp kubigi ziap. ⁶ Zâknâ ândiandinâ birâm aksik patâ nenggât suupniņ meip. Zorat den sinji sâsâņ narâk mâte oi sâne laņ kârâm ariap. ⁷ Zorat sinji sâsâņ sot Aposolo ândibatkat gâsum sâlâpnogip. Oi hân nâin nâin goknâ den bonnâ sot nângâm pâlâtângât topnâ kwâkâm zingâbatkat sâm nigip. (Den zo sarâ buņâ, bonnâ san.)

A ambân zengât den.

⁸ A zengât san. Zen kamân dâp um kâlak sot sarâ birâm um salek zei Anutugâren ninâu sâbi.

⁹ Zi ambân zengât san. Zen sâk pake mem ândim urukmeruk ândine zorâņ neuleziņ upap. Oi neule top top sângân zâizâiņ mân pam ândibi. ¹⁰ Ambân Kembugât sinji ândinat sâmeņâ orot mâme âlipnâ utne dâp upap. ¹¹ Ambân zen giņiņâ ândim kindap kwatne a zen Kembugât den sâne nângâbi. ¹² Ambânņâ a Kembugât den kwâkâm zingâbap mo a walâzingâm den nâi sâbap, zorat nânga dâpnâ mân upap. Zâk yen uruņsâm ândibap.

¹³ Adam zâk kândom muyageip, Ewa zâk bet. ¹⁴ Oi sarâ mariņandâ Adam mân kâitkoip. Ambân kâitkoi bâliņ oip. ¹⁵ Ambân, zâk katep mimiņangârâk ândibap, zo ko nângâm pâlâtâņ sot buku orot sot um salek sot giņiņ op ândibap. Ambân zen yatâ op ândine Anutuņâ gâsâzângobap.

3

Yesugât kâmurân a satnâ ândie, zengât den.

¹ Nâi zâk Yesugât kâmurân a sâtnâ ândibatkat sâbap, zâk nep âlipņangât okņangap sâsâņâ. Den zo perâkņak. ² A zâk târârak ândimnâ ambân kânok sot pâlâtâņ ândimâp. A yatâ zo a sâtnâ kwânângâban. Oi umņangât kendonagom ândibap. Mân op gulipkum, orotņik opmap. A lomba buku otzingâm kwâkâm zingâzingâņ nep zo târârak tuubap. ³ Too kâtik nem um gulip mân upap. Kâmbam mân kumbap. A lumbenâ op ândibap. Kât sikumgât âkņale mân upap. ⁴ Ambâ murarâp dâņ galem otzingâbap. Murarâp girem den dâzâņgoi sât lulu op ândibi. ⁵ Nâi zâk ambâ murarâp dâņ mân galem otzingâmap, zâk dap op Anutugât kâmut galem otzingâbap? ⁶ Oi a nâi um kâtik ândeiņnâ iraborâk Yesugât kâmurân târokwâip, zâk a sâtnâ mân kwânângâbi. A yatâ zo, zâk zâizâiņ oi Sataņnâ kâitkui kek birâbap. ⁷ A kândâtņan ândie, ziņâ a nâigât nângâne dâp upap, a zorâņ a sâtnâ ândibap. Ziņ sâm

bâliņ kwâkņangâne Sataņgât ârâmbâgân gâsubapkat san.

Yesugât kâmut zorat galem a, zengât den.

⁸ Galem a zen yatik hâlâlu ândibi. Lâu purikgurik mân sâm ândibi. Waiņ too donbep mân nimbi. Kât sikumgât âkņale mân upi. ⁹ Den sinji âlip zem gâip, zo um salegân pane zimbap. ¹⁰ Zen kânņan mâsikâzingâm Yesugât kâmurân nep tu-une âlip oi Yesugât kâmurân galem nep zo sâm zingâbi. ¹¹ Ambân Yesugât kâmut zengâren nep tuume, zen yatigâk hâlâlu ândibi. Uman pâpan mo sârân sâsâ den, den zo mân sâbi. Umziņangât kendon ândim den sânetâ bonnâ upap. ¹² Galem a nâi, zâk ambân kânok mem zâk sot pâlâtâņ ândibap. Zâk murarâpnâ sot kut nâi nâi gakâņâ dâņ galemziņ upap. ¹³ Galem a nâi, zâk nepnâ tuugi âlip oi a ambân zii sâm âlip kwâkņangâbi. Oi zâk Yesu Kristo sot pâlâtâņ opnâ kengât buj nepnâ kâwaliņoot tuubap.

Sinji âlip zorat den kombâņâ.

¹⁴ Nâ gâgâren kek gâbat sâm den zi kulemgum giņan. ¹⁵ Nâ kut nâi nâiņâ saanigi kârep oi Anutugât kâmut zengât oserân nepkat mân kwakpangât den zi kulemgum giņan. Ândiâni mariņâ, Kembu Anutu, zâkkât kâmut nen zâkkât namâ op ândim, zâkkât den bonnâ sot kombâņâ mem ândien. ¹⁶ Sinji âlipniņangât topnâ yâmbâtnâ tik pam zeip, zo Anutuņâ sâm muyageip. Zo âlipnâ sot sâtâreņoot. Den zo itâ.

“Yesu zâk sâk sot âsageip. Kaapumņâ topnâ sâm muyageip. Sumbem a ziņâ igâwe. Hânņâ hânņâ a zengâren sinjiņâ sâm muyagiwe. Hân dâp a zen nângâm pâlâtâņ kwarâwe. Neule âsakņan mem zarip.”

4

Sataņnâ a umziņ mem gulipkoi sinji âlip kumbi.

¹ Kaapum zâk kânņan itâ sâm muyagemap. Gâtâm narâk patâ mâte upâ sâi a nâmbutņandâ sinji âlip birâm um gulip op Sataņ sot wâke, zen sot pâlâtâņ op zengât den nângâbi. ² Zo ko sarâ anâ umziņâ heban oipkat a kâitzângom itâ dâzâņgobi, ³ “Ambân mân memņâ sigan ândibi sot nalem nâmbut mân nem kendon ândibi.” Nen ko den bonnâ itâ nângâmen. Anutuņâ nalem top top pam nangip. Oi nen zâkkâren nângâm pâlâtâņ kwapnâ nalem zorat sâiwap sâm ninatkât sâip. ⁴ Anutugâren gâbâ kut nâi nâi muyageip, zo âlipniņgâk. Oi sâiwap sâm mem nem ândimen oi ko zorat kwâkâkwâkâņâ mân

ziap. ⁵ Anutugât dennâ sot ninâuunandâ nalem zo mäsop mem hâlâlu pâip.

Um bâbâlanân nep tuunat.

⁶ Yesugât kâmut den zo dâzângoban zo ko Yesu Kristogât kore a sât lulu ândiban. Oi nângâm pâlâtân den sot sinji âlip topnâ nângâm lum gâin, zorân umgan zem tângogi ândiban. ⁷ Oi gâ den pat sot ambân sombâ den lâlalulu sâme, zo birâban. Gâ Kembangât mâtâbân târârak ândim umgâ kubikangâm ândiban. ⁸ Sâkniņâ kubikangâm ândiândi, zo bâbâlan sot yenjâ yatâ. Kâ Kembangâren nângâm umniņ kubikangâm ândiândi, zorân bonjâ. Zorân hânân sot sumbemân ândiândi muyageniņgâbapkât sâsânjâ. ⁹ Den zo bonjâ. A aksik nângâm nanġânat. ¹⁰ Oi nep zorat bonjâ minatkât sâknam nep tuum ândimen. Oi Anutu, ândiândi mariņâ, zâkkât nângânângâyân upmen. Zâknâ a hân dâp nen kubikniņgâbapkât imbanjâ zemniņgi ândiâp. A nângâm pâlâtâniņjoot, zâknâ perâknjak nenġât kubikkubikniņ op galemniņ opmap.

Timoteu ândi mâmanġânġât den.

¹¹ Den san, zi aksik dâzângoban. Kut nâi nâi zo nângâm upigât girem dâzângoban. ¹² Gâ a sigan op ândiatkât a ziņ ġâgât nângâne ġiġiņâ mân upap. Gâ diņġâ sot ândi mâmangâ sot buku orotkâ, nângâm pâlâtân sot um salek ândim Yesugât kâmut zengât mâteziņan ândim mâtâp âlipnâ lân tirâpziņgona ġeknâ yatik upi. ¹³ Nâ ġâbatkât mambât ândim sinġi âlip sâlâpkum ziņġâm dâzângom ândiban. ¹⁴ A sâtņâ zen Kaapungâren ġâbâ ġâgât den sâm muyagem bitziņâ kâukan pam mäsop mingiwe. Mäsop zo gulip opapkât mân loriban. Kâtiġem nep tuuban. ¹⁵ Gâ zorat nângâ kwâkâ op nepkâ imbanjâ tuuna bonjâ muyagei ek nângâbi. ¹⁶ Gâ um sâkkâ galem op sinġi âlip sâsârj nep sâm ġiġip, zo ârândân galem upan. Gâ nep zo âsâbân tuum ândiban. Yatâ upan zo ko diņġâ nângâme sot ġikâ ârândân ândiândi âlipniņ âibi.

5

Sâm kubikkubik den.

¹ A sombâ nâi dukubam den kârâpņoot mân dukuban. Ibânâ sâm mulunâk dukuban. A katēp âtâ murâpnâ sâm den dâpziņanâk dâzângoban. ² Ambân sombâ yatigâk mamârâpnâ sâm diim gem den dâzângoban. Ambân sâk wâġân sot sigan, zen ponârâpnâ sâm sâkkâ galem op târârak kin den dâzângoban.

Ambân malâ, zengât den.

³ Ambân malâ sombâ, zengât den tânguban. Ambân malâ sombâ kanpitâ,

zengât op san. ⁴ Malâ nâi nan bârarâp sot bagirâp ândibi oi ko ziņ Kembangât den mem kin âse âlarâpziņ galem otziņġâbi. Oi ombenjan kut nâi nâi ziņġâwe, zorat tosa zo ziņ mâkâbi. Anutuņâ zorat nângi dâp upap. ⁵ Ambân malâ sombâ zâk zikniġ ândim Anutugâren nângâm pâlâtân kwap wâratkubap. Oi âsâbân kut nâi nâiġât kwaknâ zorat zâkkâren ninâu sâbap. Ambân malâ yatâ zo, zengât op san. ⁶ Ka ambân malâ sâk wâġân ândime, zengât girem den itâ sâban, “Zen laņ ândibi zo ko mumuņġât sinġi op ândibi.” ⁷ Ambân malâ den zo dâzângom kâtiġena tosa buņ ândibi. ⁸ A mo ambân nâi, zâk torerâpņâ mo ibâ mam, ambân murarâp, zo dâņ mân galem otziņġâbap, zo ko zâk sinġi âlip birâm um kâtik uap sânat. Wangât, zâk um kâtik a nâmbutņâ walâziņġâm bâliņâ oip, zorat.

Malâ topziņ nângâbi.

⁹ Malâ nâi zâk kendonjâ 60 ândeip. Oi a kânok sot pâlâtân op ândeip, zo yatâ zo kutņâ malâ zengât ekabân pane zimbar. Malâ nâi nan bârarâp buņ sot torerâp buņ, zâk Yesugât kâmut ziņâ on galem upigât kutņâ kulemgum galem upi. ¹⁰ Oi ambân zo sât lulu nep tuuġip mo buņâ, zorat topnâ nângâbangât sâm mâsikâziņġâban. Nan bârarâp minziņġâm dâņ galem otziņġip mo buņâ? Zâknâ lomba a ambân buku otziņġip mo buņâ? Yesugât sinġi a on galem otziņġip mo buņâ? A sâknam nângâne betziņan meip mo buņâ? Nep âlip top top zo tuuġip mo buņâ? Nep top top zo tuuġi ikne âlip oi topnâ ekabân kulemgubi.

¹¹ Malâ sâk wâġân zen kutziņâ malâ zengât ekabân panâ sâne kwâkâziņġâban. Zen yatâ zorân laņ ândiândiņġât otziņġi a minam Kristo kândâtkubi. ¹² Oi mârûm Kembangât nep tuubiġât den sâwe, zo loņġiņne tosaņjoot opmap. ¹³ Oi zorik buņâ. Nepkât mân nângâm mirâ lâkniņ nem obândime. Oi zorik buņâ. Den bon buņ sot den bâliņâ laņ sâme. ¹⁴ Zorat nâ itâ san. Malâ sâk wâġân ziņ a dum mem murarâ minziņġâm mirâ umjan ândie, zen on galem otziņġâbi. Yatâ op ândine kâsa ziņ sâm bâliņ kwatniņġânâam den kârûm birâbi. ¹⁵ Malâ nâmbutņandâ mârûm mâtâp âlipnâ birâm Satangât mâtâbân âiwe, zorat nâ yatâ san. ¹⁶ Yesugât kâmurân ambân nâi zâkkât toren malâ nâi ândibap zo ko zâk on galem upap. Yesugât kâmut zen ambân malâ zo mân galemgubi. Torerâp ândie, ziņâ galem upi. Ka malâ nâi torerâpziņ buņâ zo ko kâmut ziņ galem otziņġâbi.

Galem a, zengât den.

¹⁷ Galem a, ziņâ Kembangât nep kâtiġem tuune âlip oi kut nâi mem zâi pam otziņġâbi. Sinġi âlip sâme sot kwâkâm ziņġâme, a zo yatâ otziņġâbi. ¹⁸ Galem a

ziņ nepkât sângân mimbī, zorat Kembugât ekabân den ñâi itâ ziap,
 “Wâugandâ zuu zigi mem ko kembi mân pindâna mân dâp upap.”

Oi den ñâi itâ,
 “Nep a zâk nepkât sângân mei dâp upap.”

¹⁹ A kânokñâ galem a ñâi denân pambâ sâi mân nângâbi. A zagât mo karâmbut ziñâ den sâsâñangât sâne nepñâ tuuban. ²⁰ Galem a ñâiñâ bâliñ op mân biri a kâmut zengât mâteziñan den sâm kubikñangâna nâmbutñâ ziñâ ekñâ kengât upi.

²¹ Nâ Anutu sot Yesu Kristo sot sumbem arâpñâ zengât mâteziñan itâ sâm kâtigian. Den dâgogan, zi dâñâk galem otna ñâi mân gibap. Oi umgangârâk a ambân lañ mân otziñgâban. Hâtubâtu mân otziñgâban. ²² Gâ a nepkât mâsop kâukziñan bikâ kek mân pâmban. Zâk zengât tosanâ gâgâren zâibapkât yatâ upan. Um sâkkâ galem otna salekkom zimbap.

Mâsekât den sot bâliñangât den.

²³ Gâ umgan mâsek âsâbañ muyagemap, zorat tooyak mân nimban. Waiñ too mâik ñâi nena âlip upap.

²⁴ Narâk ziren a nâmbutñâ bâliñâ utne sinniñandâ ikmen. Ekñâ hâuñâ mimiñangât sinji sâmen. A nâmbutñâ ko bâliñâziñâ tik ziap. Zo beknjan muyagei hâuñâ mimbī. ²⁵ Orot mâme âlip zo yatik muyagemap. Tik ziap, zo yatik mân zimbap. Zo bet muyagem nanğâbap.

6

Kore mâman a, zengât den.

¹ Kore mâman ândime, zen patârâpziñâ hurat kwatziñgâm dinziñ lubi. Anutugât den sot kutñâ sâm bâliñ kwapegât yatâ upi. ² Kore a nâmbutñâ patârâpziñâ Kembugât sinji ândime, zen mân mem gei kwatziñgâbi. Zen Kembugât opñâ buku kânok uen sâmjâ mân mem gei kwatziñgâbi. Patârâpziñ zen Kembu nângâm pâlâtâñ kwâkñangâne buku otziñgâmap, zorat opñâ um bâbâlañân kore otziñgâne dâp upap. Gâ den zi dâzângona nângâm yatik op ândibi.

Kât sikum lañ mân mimban.

³ A ñâi, zâk sâm gulip den ñâi sâm Kembuniñâ Yesu Kristo, zâkkât den âlipñâ birâm ñâi sâbap, zâkkât itâ sânat, ⁴ “Zâk um gulip op sâkñâ mem zâim den bon mân nângâm den yenñâ lañ sap.” Den zorat bonñâ itâ. Den sârek, um kâlâk, sâm bâliñ kwâkwat, den sâgân sâsân. ⁵ Oi den sâm kwâkâkwâkârñ muyagemap. A zo umziñ gulip oi nângânângâziñ buñ oi kât sikum muyageniñgâbap sâm Kembugât kâmurân ândie.

⁶ Kembu sot pâlâtâñ oindâ tânnângoi nângindâ umniñ âkâbap. ⁷ Nen itâ nângâmen. Nen muyagem hânân bet bâsañ gawen. Oi zo yatik memñâ bet bâsañ âinat. ⁸ Zorat hânân zi nalem sot sâk pâke zemniñgâ nângindâ âki ândinat. ⁹ Kât sikum patâ minatkât sâme, zen sarâ mariñangât ârâmbâgân zâibi. Oi kut ñâi yenñâ sot bâliñâ top topñangât âkñâle muyagem zorat nângânâ sâm tâmbetagobi. ¹⁰ Kât sikumgât âkñâleñâ bâliñâ top top zorat topñâ uap. Oi a nâmbutñandâ zorat opñâ sinji âlip kândâtkom zoren bagim umbâlâ muyagiewe.

Ândiândi kâtikñangât kâtigibi.

¹¹ Anutugât sinji a, gâ kut ñâi ñâi zo birâban. Gâ âlip opñâ târârak ândiândiñ sot sinji âlip sot nângâm pâlâtâñ sot buku orot, kâtigigiñ sot lâlôn kwatziñgâziñgânangât kâtigibin. ¹² Oi gâ nângâm pâlâtângât nep âlip tuuban. Tuum âim ândiândi kâtikñâ gâsuban. Gâ zorat op diigigip. Gikak yatâ upangât a donjep mâteziñan sâm kâtigena nângâwe.

¹³ Anutuñâ kut ñâi ñâi ândiândi muyageziñgâmap, zâkkât mâteñan sot Yesu Kristo a kutâ Pontio Pilato mâteñan sâm kâtigeip, zekât mâteziñan itâ sâm, sâm kâtigem dâgobâ. ¹⁴ Gâ den kâtik sâm gigip, zo mem târârak kinna Kembuniñâ Yesu Kristo gâbap. ¹⁵ Zorat narâkñâ mâte oi imbañâ mariñâ, a kutâ sot a zâizâiñ aksik zengât Kembu patâziñ, Anutu, zâkñâ hanji mori Kembuniñâ Yesu takâbap. ¹⁶ Anutu zâk zikñik mumuñâ buñâ. Zâk âsâkñâ umñan ândiap. Gootñan mân âibemgât dâp. Anñâ mân igâwe. Zâk mân ikpengât dâp. Sâm âlip sot Kembu nepñâ memñâ ândim zâimâmbap. Perâkñak.

Kombâñâ zinzij kâtik muyaginat.

¹⁷ A kât sikum patâ zemziñgop, zen girem dâzângona sâkziñ mân mem zâibi. Kut ñâi ñâi buñ orot, zorat nângâne zorâñ kombânziñ oi zoren mân kâtigibi. Anutuñâ gom sambe muyageniñgi mem nem sâtâre op ândien, zorat nen zâkkâren nângâm pâlâtâñ kwâkñangâm ândinat. ¹⁸ Oi sâm ziñgâna âlipñangât nep tuum umâlepât op kut ñâi ñâiziñ kâsâpkum a kanpitâ ziñgâm ândibi. Oi sinji âlipkât bonñâ muyagibi. ¹⁹ Yatâ opñâ kombânziñ ñâi zinzij kâtik memñâ ândiândi mimbī. Ândiândi zo bonñâ.

Timoteogât girem den

²⁰ O Timoteo, gâ Kembugât den gigip, zo dâñ galemum mem ândiban. Oi a nâmbutñandâ nen nângânângâniñoot sâm den yenñâ mo bon buñ zo sâne nângâm kubik birâban. ²¹ A nâmbutñâ den zoren mândâm nângâm pâlâtângât mâtâp birâwe.

Anutugâren gâbâ tânzângo-zângo zo
zeŋgâren zimbat.
Zo yatik.

Timoteogât ekap zagâtñâ Paulonâ kulemgum pindip.

Mâsop den.

¹ Paulo nâ Anutugât sâtkât Yesu kris-tonjâ ândiândi muyageip, zorat den sa laj kârâbapkat Yesu Kristogât Aposolo orâwan.

² Timoteo, gâ Yesugât sinji âlip dâgoga nângâm ninâ nannâ yatâ oin, gâgât ekap zi kulemgum gigan. Anutu Ibâ sot Kembuniñâ Yesu Kristo, zekâren gâbâ tânzângozângonj, buku orotñâ sot um lumbenâ gâgâren zimbap.

Timoteo nângâm pâlâtân bonjâ zemñangjip.

³ Ibâ âserâpnâ zen hâlâlû ândim Anutu kore okñangâm gane kiunziñâ nâñâ yatik opmanñâ sâiwap dukumñâ ñâtik sirâm ninâu sâm gâman. Gâgât nângâm ninâu sâman. ⁴ Gâ nâgât umbâlâ oin, zorat âsâbân nângâman. Oi gâ gekñâ umâlip patâ nângâbatkât otnimap. ⁵ Oi nângâm pâlâtân bonjâ zemgigap, zorat nângâman. Mamgâ Eunike sot âlogâ Loisi, zet Kembu nângâm pâlâtân kwâkñangâm ândiwet. Oi gâ zo yatik nângâm pâlâtân kwâkñangâm ândiat, zo nângan.

Kâtigem sinji âlip nep tuuban.

⁶ Oi nâ zorat nângâm itâ dâgobâ. Nâñâ bitnandâ kâukkan pa Anutunâ imbanjâ gigip, zo ona sei kârâpñoot upap. ⁷ Itâ nângâban. Kaapum Anutunâ ninjip, zo kenjât mân utnatkât ninjip. Kaapum zo imbanjâ sot buku orot zorat mariñâ. Nen um sâk zorat kendon ândinatkat Kaapum ninjip.

⁸ Zorat gâ Kembuniñangât den sinji sâm muyagibam anjun mân upan. Oi tâk namin nâbane ândian, nâgât den sinji sâbam anjun mân upan. Anutunâ imbanjâ gibap dâp, nâ yatik, sinji âlipkât op sâknam kwâkñan ândiban. ⁹ Anutu zâkñâ kubikniñgâm hâlâlû ândinatkat diinijip. Zo âlip urâwen zorat bunjâ. Zikñak nâñgi zeip sot um lâklâkñangât op yatâ otnijip. Zo mârûm hân mân muyageibân Yesu Kristogât op sinji kwatniñip. ¹⁰ Oi zorat bonjâ narâk ziren muyageip. Kubikkubikniñâ Yesu Kristo gei muyageip. Zâkñâ mumunangât imbanjâ koi gei ko ândiândinjin zinjin kâtik muyageniñgâp.

¹¹ Oi nâ zorat sinji sâsârñ sot Aposolo nep tuubatkat sâm nigip. ¹² Nâ zorat sâknam kwâkñan ândiman. Ka anjun mân opman. Nâ nângâm pâlâtân kwap zâkkât um zagât mân opman. Nâ itâ nângâman. Imbanjâpootñâ sinji âlip nep

sâm nigip, zâkñâ dârj galem otnigi Yesu takâtakâñangât narâk mâte upap.

¹³ Den bonjâ zorat mâtâp tirâpgowan, zorik moliban. Zo Yesu Kristo nângâm pâlâtân kwâkñangâm umgâ gâsui yatâ upan. ¹⁴ Tirik Kaapumñâ umniñan ândimap, zâkñâ mam otgigi den bonjâ gigip, zo galem otna zemgibap.

Onesiporo, zâkkât den.

¹⁵ Asia hânân aksik birânim âiwe. Oi osetziñan Pigelo sot Hemogene, zet ârândân. ¹⁶ Onesiporonj tâk namâ a nâgât mân anjun op umâlep kwatnim ândeip. Zorat Kembunâ Onesiporogât kâmut gâkânâ tânzângobap. ¹⁷ Zâk Roma kamânân takâmñâ um hâbâlanjâk kârûnim muyagenigip. ¹⁸ Zorat Kembunâ nângâm narâk patin um lâklâkñangât okñangâbap. Zâk Epeso kamânân kore orotñâ imbanjâ tuum ândeip, zo gikak nângat.

2

Kembugât kâwali nep tuuban.

¹ Nannâ, gâ Yesu Kristo sot pâlâtân ândina tângogi ândim kâtigiban. ² A donjep patâ zengjât mâteziñan den dâgom ândiwan, zo Kembugât sinji a sât luluñoot nâmbutñâ dâzângom ândiban. Oi a zo, zen kâwaliziniñoot a nâmbutñâ dâzângom ândibi.

³ Gâ, nâ yatik, Yesu Kristogât kâwali a kâtik op ândim zâkkât op sâknam nângâm mân âkongibap. ⁴ Nâi zâk kâwali nep tuubapñâ dap op sâkkât nep top top zorat umñâ pâi zimbap? Zo kâwali a osetziñan pâip, zâk egi dâp oi zorik upapkât sâbap. ⁵ Katep zinj kut ñâi minam sârârâk kârâme. Zengâren gâbâ ñâiñâ mâtâp birâm ñâin gâbâ âibap, zo sângân mân mimbap. ⁶ Nâi zâk nep kârâm kâmit sâknam upapñâ nalemem bonjâ kândom mem nei dâp upap. ⁷ Den sumbunâ dâgogan, zo nângâm kwâtâtiban. Kembu zâk sâi umgâ pâronjsâi topñâ nângâm kwâtâtiban.

Mân loriban.

⁸ Gâ Yesu Kristogât nângâm nângâm ândiban. Zâk Dawidigât kiunñâ mumunjan gâbâ wâgan op zaarip. Zâkkât sinji âlip yatâ sâman. ⁹ Sinji âlipkât op sâknam nângâman. Oi um kâtik zinj nâgât nângâne bâlinj mâme ua yatâ kin bitnâ saaninetâ taan. Ka Kembugât sinji âlip den, zo dap op saane yen tâpap? ¹⁰ Nâ Anutugât sinji a zengjât op sâknam patâ nângâm tâpman. Zen Yesu Kristo sot pâlâtân utne kubikziñgi neule âsakñâ zinjin kâtik mimbigât yatâ opman.

¹¹ Den itâ ziap, zo bonjâ, "Nen zâkkât mumunjan târokwarâwen. Zorat op nen zâk sot ârândân zaat ândinat. ¹² Nen zâk sot sâknam

nāngām kâtiginat zo ko zâk sot a kutâ tâtarân tâtnat. Nen zâk kwâimbânjanjindâ sâi ko zâkoot yatik nen kwâimbânjanjâbap. ¹³ Nen den sâwen, zo mân lunat zo ko zâkkât dennâ bon upap. Nâi sâmjâ nâi sâsânâ, zo zâkkâren mân ziap.”

Singi âlipkât sâm gulip.

¹⁴ Gâ den zo sâm Anutugât mâtenjan sâm dâzângom ândina den yennâ mân sâm âragubi. Sârek den mân âragubi. Zen den yennâ, bon bunjâ, zo âragum ândibi zo ko den zorânâ zen tâmbetzângobi.

¹⁵ Anutuñâ gâgât nāngi dâp upapkât nep kâtigem tuum ândiban. Oi den bonnâ tâjtâj sâm ândiban zo ko Anutugât mâtenjan anjun mân upan. ¹⁶ Den yennâ sâne mân betziñan mimban. Zen yatâ op ândim um gulip op singi âlip birâbi. ¹⁷ Sarâ den âragume, zo use kâtik yatâ op lanj kârâbap. A yatâ zo zengâren gâbâ nâi Hemenaiio sot nâi Pileto. ¹⁸ Zet den bon birâm itâ sabot, “Mumuñan gâbâ zatzaat, zorat topnâ itâ. Yesuñâ mumuñan gâbâ zaat ândiândi uñaknâ mârûm muyageninjip. Narâk patin sâk uñaknâ mân minat.” Zet yatâ sâmjâ a nâmbutnâ zengât nāngâm pâlâtânziñ mem gulipkuabot.

Anutugât kunkun sot hâkop bonnâ.

¹⁹ Anutuñâ kât tandâ pâi giarip, zo kâtigem kinzap. Zorat den kulem nâi itâ ziap,

“Kembuñâ singi arâpnâ zingit nāngâmap.”

Oi den nâi itâ ziap,
“Kembugât singi a ândien sâme, zen aksik bâliñâ kândâtkubigât sâip.”

²⁰ A kutâgât namâ patin hâkop top top goide kât sot siliwa kât tuutuun, zorik bunjâ. Nak sot hânñâ tuutuun, zo ziap. Hâkop nâmbutnjan kut nâi sângân patâ zorân geibap. Nâmbutnâ ko kut nâi nâi yennandâ geibap. ²¹ Hâkop nâi zâk kut nâi bâliñâ buj, umñâ salek op neulejoot upap oi hâkop sângân patâ. Oi namâ mariñandâ egi hâlâlu zei nep âlipnâ pindâbap. Den sumbuñâ zi a nenjât op san. Umñin salekkoi hâlâlu ândinat san.

Kembugât a ândinat.

²² A sigan kut nâi nâi bâliñâ ek âknâlîme, zo birâban. Oi umziñ salek opnâ Kembu sâm mâpâsime, zen sot âlip orotnjangât sot nāngâm pâlâtân sot um lumbeñagât kâtigiban. ²³ Den yennâ sot sârek den zo birâban. Gâ âlip nāngat. Den yatâ sâne kâsâp sot um kâlak muyagemap. ²⁴ Oi Kembugât kore anjâ den sârek op mân kwâkâyanjâbi. Ziinâ a aksik buku otziñgâm singi âlip târarak kwâkâziñgâbi. Oi a ziñ bâliñ otziñgânetâ zorat hâuñâ mân otziñgâbi. ²⁵ Oi Kembugât den birâme,

a zo mulunâk dâzângobi. Anutu zâk zikñak mem gei kwatziñgi umziñ melân den bonnâ nāngâbi sâm mulun dâzângobi. ²⁶ Oi umziñ pâroñsâi Satangât ârâmbâgân zângoip, zoren gâbâ mâkâziñgâbap. Zen Satangât den lum ândiwenjâ umziñ pâroñsâi kândâtkubi.

3

Singi âlip gulipkukun a, zengât den.

¹ Gâ itâ nāngâban. Narâk patâ mâte upâ sâi bâliñandâ lanj kârâm kabâ yâmbât mem zaa kwap mem ge kwap imbanjoot niñgâbi. ² A itâ zo, ziñ ândibi. Ziinjanjât nāngâne zâizâin, kâtkât âknâlî, den kârâpnoot sâsân, sâk mâme den, ibâ mam zekât den birâbirâ, sum nâne a, anjâ Anutu hurat mân kwâkâyanjâme. ³ Lumbe den mân sâsân, tosa mem ândiândi, sârân sâsân, nem gulipkukun, a zinnâ, kut nâi nâi âlipnâ âkon upi. ⁴ Kâsa zengâren tirâpziñgozângon, lanj orot, zâizâin upme. Sâkkât âknâlî mem ândim Anutugât âknâlî mân nāngâbi. ⁵ Sâkñandik singi âlip nāngâbi. Ka singi âlipkât imbanjâ mân zemziñgâbap. A zo yatâ ândine zingit kândâtzângoban.

⁶ Narâk ziren a nâmbutnâ zo yatâ ândie. Zen tik ândim ambân nāngânângâziñ lolot zengât mirin zâim um gulip kwatziñgâme. Oi ambân zo tosa top top muyagemnâ umbâlâ upme sot âknâlî top top otziñgi lanj âim game. Anjâ ambân zo yatâ zorân zengât upigât sâm lolot otziñgâme. ⁷ Ambân zo yatâ, zorânâ narâk dâp den zorat topnâ kârûm mân nāngâm kwâkâme. ⁸⁻⁹ Mârûmñan Yane sot Yambere zet Mose kâsa okñangâwet. Yatigâk a san, zen den bonnâ kâsa okñangâme. A zo, zen nāngânângâziñ bâliñâ sot nāngâm pâlâtânziñ bunjâ. Dap dabân bâliñandâ lanj kârâbap? A yatâ zo, zen sarâziñangât topnâ muyagei ek nāngâbi. Wangât, kut nâi nâi ziñ upme, zo topziñ sâm muyagei a aksiknâ ek nāngâm kândâtzângobi, zorat. Yane sot Yambere, a zagât zekâren muyageip yatâ.

Paulo sâkñan sâknam donjep muyagenjip.

¹⁰ Gâ nâ sot ândim gâin. Kut nâi nâi orâwan, zo ek nāngâm ândein. Singi âlip sâman sot nep tuuman, ândiândinâ, nāngâm pâlâtân, buku orotnâ, kâtigem ândiândinâ zo ek nāngâm ândein. ¹¹ None sâknam nāngâwan. Antiokia kamânân, Ikonion sot Listera kamânân none sâknam donjep nāngâwan. Yatâ otninetâ Kembuñâ bitziñan gâbâ mâkânigip. ¹² A nâmbutnâ Yesu Kristo sot pâlâtân op târarak ândibi, zen pisuk patâ yatik zângone sâknam nāngâbi. Zo perâkñak. ¹³ Narâk ziren bâliñ mâme a sot sarâ a ziñ bâliñ upme. Bet ko walâm sarâ sot bâliñâ zorân tuune lanj

kârâbap. Umziñâ gulip oi a nâmbut um gulip kwatziñgâbi.

Kembugât ekap sâlâpkum nângâm ândibi.

¹⁴ Gâ ko den kwâkâm giwen, zo sot pâlâtâñ op ândiban. Den zo ñâigâren mein, zorat mân kwaksat. Nâ den siñgi zo giwan. Oi gâ topnâ nângâmat, zo ka. ¹⁵ Oi gâ katepkan gâbâ tirik ekap sâlâpkum nângâm gâingât zorâñ umgâ kubiñgi Yesu Kristo nângâm pâlâtâñ kwap sumbengât siñgi op ândiban. Gâ zo yatâ ândibangât Kembugât ekap sâlâpkum ândina imbanjâ gibap. ¹⁶ Den tirik ekabân ziap, zo pisuk Anutugât Kaapungâren gâbâ muyageip. Oi den zo sâlâpkum nângindâ siñgi âlipkât topñâ kwâkâm ninggâmap. Oi zorâñ topniñ sâam muyagem umniñ melâñji târârakât teñgâyân ândinat. Târârak mâtâp tirâpnângomap. ¹⁷ Yatâ op di-iniñgi Anutugât arâp op kut ñâi ñâi âlip orotñangât nep top top zo âlip tuum ândinat.

4

Târârak ândim siñgi âlip nep tuunâ.

¹ Nâ Anutugât mâtenjan sot Yesu Kristo, zâk kembu imbanjânootñâ gamñâ a gwâlâ sot mumuñjâ dinniñjâ sâam kwâkâbap, zekât mâtezikñan sâam kâtigem dâgoga nângâ. ² Gâ den siñgi âlip sâban. Oi a zorat otziñgâbap mo buñjâ, zorat kâtigem sâban. Oi a um girem den sot hâwat den kwâkâziñgâm nep mulunân âkonñjâ buñ tuuban. ³ Narâk ñâi mâte oi siñgi âlip den zo a nâmbutñjâ nângâne pat palañ oi birâbi. Zo birâmñjâ den ñâi nângânatkât kindapziñ hetâmkwapi. Kwâkâm ziñgâziñgân a muyageziñgâbi. Umziñjâ dâp oi yatik, zorik muyageziñgâne kwâkâziñgâbi. ⁴ Den bon zo birâm den pat yennâ zoren âi pâlâtâñ upi. ⁵ Gâ ko narâk dâp sâknam kwâkan zari kândâtkom kâtigiban. Oi siñgi âlip sâsâñ nep tuum ândiban. Nep sâam gîgip, zo tuum birañban.

Paulogât narâkñjâ pâñkânok oip.

⁶ Kembugât siñgi râma kom uwe, nâ yatâ otnibigât narâk mâte uap. ⁷ Nâ Anutugât ândiândi nep kâtigem tuum ga âkap. Sero kabâñjan katep ziñ sârârâk kârâme yatâ nâ mârûm sârârâk kârâm kâtigem kikerân tâkan. Nâ nângâm pâlâtâñjâ galemgua mân loreip. ⁸ Narâk ziren târâraknangât sângân mîmbatkât mambât pâi ziap. Gâtâm narâk patin Kembu, top likuliku a târârakñjâ, zâkñjâ sângân nibap. Oi nâyâk buñjâ. Yesugât takâtakâñangât âkñâlîme, zen ârândâñ ziñgâbap.

A nâmbutñandâ Paulo pam âiwe.

⁹ Gâ kek nâgâren gâbangât kâtigiban. ¹⁰ Dema zâk hângât kut ñâi ñâi zorat âkñâlî op nâbam Tesalonike kamânân arip. Kereske zâk Galatia hânân arip. Oi Tito zâk Dalimatia hânân arip. ¹¹ Zi Luka sot nikñik ândiet. Gâ Mareko muyagena ârândâñ gâbabot. Zâk nep âlip betnan mimbap. ¹² Tikiko zâk sângongua Epeso kamânân arip.

¹³ Gâ gâbamñjâ mâtâpkât hâmbâ Taroa kamânân, Kapo zâkkât mirin parâwan, zo mem gâban. Oi ekap topñjâ sot ilumñjâ zo aksik mem gâban. Ilumñjâ mân birâban.

¹⁴ Liñgip kâlâu mot kâtnjâ tuutuuj a, Alesande, zâk bâliñ donjep otnigip. Zorat Kembuñjâ hâuñjâ pindâbap. ¹⁵ Zâkñjâ dinniñjâ donjep koip. Zorat gâ zâkkât kenğât upan.

¹⁶ Denân nâbane tarâwan, narâk zoren buku ñâiñjâ den mân betnan meip. Buñjâ. Zen aksik birâniwe. Zorat tosa mân zemziñgâbapkât nângan. ¹⁷ Kembuñjâ ko betnan mei siñgi âlip um kâtik a, hân ñâin gokñjâ zengâren sa tânnogi sâam nâjgâwan. Oi zâkñjâ zuu kâtik Laiongât lâunjan gâbâ mâkânigip. ¹⁸ Kembu zâk bâliñjâ top top zoren gâbâ mâkânim sumbemân Kembugât kiñ topñjan nâbanbap. Zâkkâren imbanjâ âsakñjâ zem zâimâmbap. Zo perâkñak.

¹⁹ Nâ Pirisila sot apñjâ Akwila sot Onesiporo zâkkât kâmut zorat nângâziñgan. Zo dâzângoban. ²⁰ Erasto zâk Korinti kamânân ândiap. Oi Toropimo zâk mâsek oi Milete kamânân parâwan. ²¹ Gâ map narâkñjâ mân oi kek gâbangât kâtigiban.

Eubuluñjâ nângâgigap. Puleñ sot Lino, Kalaudia sot buku nâmbutñjâ, zen yatik nângâgige.

²² Kembuñjâ um dâpkâ galem op ândibap. Kembugâren gâbâ tânzângozângonj zorâñ zengâren zimbap.

Zo yatik.

Titogât ekap Paulonâ kulemgum pindip.

Sâm muyamuyage den sot mâsop den.

¹ Paulo nâ Anutugât kore a sot Yesu Kristogât Aposolo orâwan. Zâknâ gâsunimnjâ zorat nep diñ sâp. A ambân Anutugât sinji sâip, zen den bonnjâ nângâm, nângâm pâlâtâñ kwâknangâbi sot diñ lubigât nep zo sâp nigip. ² Oi ândiândi kâtikkât sinji den, zo bonnjâ. Anutuñ sarâ mân sâmap. Zâknâ mârurâñ hân mân muyageibân itâ sâip, “Ândiândi kâtik zengât sinji sâp kâtigian, zorat mambât ândibi.” ³ Narâk mâte oi diñ zo sâp muyagemñ Anutu kubikkubikzinandâ nânâ sâp muyagibatkat nep diñ sâp nigip.

⁴ Nâ sot sinji âlip mem ândiet, Tito, gâgât ekap zi kulemgum gigan. Anutu Ibâ sot kubikkubikniñ Yesu Kristo, zekâren gâbâ um lâklâk sot um lumbe zo gâgâren zimbap.

Galem a sot a sâtnâ, zengât den.

⁵ Nep torenjâ ziap, zo tuum nangâbangât op Keret hânân gâbarâwan. Oi dâgowan yatik Yesugât kâmut kamân dâp galem a gâsum sâlâpzingoban. ⁶ A nâi, zâk tosa buñâ, ambân kânok sot pâlâtâñ op ândibap. Oi nan bârarâp zen den sinji âlip mem ândibi. Nan bârarâpñâ gulip-kukun sot zâizâñ buñ ândibi. A yatâ zo nebân zâmbanban. ⁷ A sâtnâ nâi, zâk Anutugât nep a ândimappâ tosa buñ ândibap. Zâk zâizâñ mân upap. Kuk lan mân upap. Too kâtik nem um gulip mân upap. Kâmbam kukunangât âknjâle mân upap. Kât sikungât âknjâle mân upap. ⁸ Zâk a buku otzingâm kut nâi nâi âlipnangât âknjâle nângâmap. Sâkkât âknjâle mân nângâbap. A târârakñâ. A hurat kwatzingâmap. Sâkkât kendon ândibap. ⁹ Den bonnjâ sâp dâzângowan, zo dâpñan mem ândibap. Oi zorâñ imbanjâ pindip den bonnjâ âlipnâ a kwâkâm zingâm ândibap. Oi Kembugât den ku a, zengât den mem ge kwâpâp.

Den ku a sot sarâ a.

¹⁰ A doybep zen zâizâñ op ândime. Zen den yennâ sot sarâ sâp a um gulip kwatzingâme. Yuda a kâmurân gâbâ a nâmbutnâ umziñ patâ Mosegât den sinji sânginjan ari sâknandik Yesugât sinji nângâme, zen zo yatâ op ândime. ¹¹ A zo kât sikungât opñâ den sarâ sâp a nâmbutnâ ambân murârâpziñoot zo um gulip kwatzingâme. A yatâ zo, zengât lâuziñ doongunat. ¹² Keret a zengât den sâsâñ a nâinâ itâ sâip,

“Keret a zen sarâ sâme. Zen a konam op nalem nemjik ândime. Zuu bâliñ yatâ kut nâi nâi lan nime.”

¹³ Den zo nânga bon uap. Zorat ko den kâtik dâzângona sinji âlip târârak mem kâtigem kinbi. ¹⁴ Zen Yuda a zengât den yennâ sot den ku a zengât den zo mân nângâbigât girem dâzângoban.

¹⁵ A um salek ândimenjâ kut nâi nâigât nângâne salek opmap. Ka a nângâm pâlâtâñzin buñ, zen nângânângâziñ sot umziñ sumunkoi kut nâi nâigât nângâne mân salekkomap. Wangât, umziñ sumunkoi, zorat. ¹⁶ Zen itâ sâme, “Nen Anutugât topnâ nângâmen.” Sâtnak yatâ sâne orot mâmeziniñ kwâimbâmap. Zen bâliñ mâme a. Den kukun a. Anutuñ zingiri tepbâurep opmap. Den ku a zo, ziñ âlipnangât nep mân tuume.

2

A ambân patâ, zengât den.

¹ Gâ ko den âlipnâ ziap, zorat dâp dâzângom ândiban. ² Oi sânanandâ a patâ ziñ kendonbandon sot hâlâlû ândibi. Umziñ bimbi kwapi. Nângâm pâlâtâñ sot buku orot zo mem kâtigem kinbi.

³ Oi ambân patâ zo, zen yatigâk dâzângona sinji âlip nângâm sarân mâme sot den umân pâpan mân sâmnâ too kâtik lan mân nem ândiândi âlip zo wâratkum ândibi. ⁴ Oi ambân sâk wâgân dâzângone ap murârâpziñ galem otzingâm birañbi. ⁵ Oi anjun op lan mân ândibi. Kendonbandon op mirin kut nâi nâi kubiknâ abârâpziñ sâtzin lubi. A kândâtñan ândie zo, ziñ zingitñâ Anutu sâp bâliñ kwapegât yatâ op ândibi.

A sigan sot kore a zengât den.

⁶ A sigan yatik sâna kendonagom ândibi.

⁷ Oi gikak kut nâi nâi âlipnâ zo op mâtâp tirâpzingona eknâ yatik upi. Sâknak mân tuuban. Kembugât den zo târârak wâratkum bonjik zo a ambân dâzângom ândiban. ⁸ Den âlipnâ târârakñâ sâna kâsa zen nângâmñâ anjun op Yesugât kâmut nen den mân sâp bâliñ kwatningâbi.

⁹ Kore a dâzângona patârâpziñ zengât den lum kore âlip otzingâne sâtare upi. Oi patâ zengât sâtzin mân sâbi. ¹⁰ Oi kâmbu mân op ândim kut nâi nâizini yen ek galem upi. Yatâ opñâ Anutu kubikkubikniñ diñangât neule âlip upi.

Sangon kubikniñgipkât ândiândi âlipnâ ândinat.

¹¹ A hân dâp âlip utnatkât Anutugâren gâbâ tânzângozângonâ, zo muyageip. ¹² Zorâñâ betniñan mem kubikniñgi um kâtik zengât ândiândi sot sâkkât âknjâle bâliñ zo birâm ziren kendonbandon ândim Anutu ziknâ yatâ târârakñâ op

ândinat. ¹³ Yatâ ândim Anutu patâ sot kubikkubikniņâ Yesu Kristo, zâkkât neule âsakņâ muyagei ândiândi âlipņan âinatkat um bâbâlaņ op nâņgâm ândinat. ¹⁴ Zâkņâ neņgât suupniņ mem bâliņan gâbâ mâkâniņgip. Oi zâkkât arâpņâ opņâ âlipņangât nep tuum ândinatkat saņgon kubikniņgip. ¹⁵ Gâ den zo dâzâņgom kubikziņgâm kâtigiban. A ziņ gâgât nâņgâne gigiņâ mân upap.

¹⁴ Kâmut gakârâpniņâ zen âlipņangât nep tuum umziņ upap. Oi a nâmbutņâ pu utne betziņan mine nepziņâ zo bon upap.

¹⁵ A nâ sot ândime, zen aksik gâ nâņgâgige. Gâgâren a buku otņiņgâme, zorat sot den dâzâņgoban.

Kembugâren gâbâ tânzâņgozâņgon, zorâņ zeņgâren zimbat. Zo yatik.

3

Tirik Kaapumgâren gâbâ a uņakņâ âsagiwen.

¹ Gâ a ambân Yesugât kâmurân ândie, zen dâzâņgona a kutâ sot zâizâiņ hurat kwatziņgâm dinziņ lubi. Oi nep âlip top topņâ ziap, zo bâbâlaņ op tuubi. ² Oi sâm bâliņ kwâkwat sot den sârek mân sâbi. Buņ kâtikņâ. Zen lumben ândim a pisuk umâlep kwatziņgâbi.

³ Nen mârumņan um gulip op den kom ândiwennâ âkņâle top top, zorat kore op kuk sot um kâlak muyagem um kâsa op ândiwen. Nen yatâ op ândeindâ a ziņâ neņgât âkņâle mân op ândiwe. ⁴ Ka Anutuņâ umņandâ gâsânâņgomņâ kubikniņgip. ⁵ Nen târârak ândim nep âlipņâ nâi tuuwengât buņâ. Um lâklâkņangât op too saņgonniņgâm sâi Tirik Kaapumņâ ândiândi uņakņâ niņgip. ⁶ Zâk kubikkubikniņâ Yesu Kristogât opņâ Kaapum niņgip. Zo bituktâ mân niņgip. ⁷ Zo nen Anutugât mâteņan tosanîņ buņ kinņâ ândiândi kâtikkât siņgi utnatkat yatâ otņiņgip. Um lâklâkņangât op yatâ otņiņgip. Den zo perâkņak.

Den bon buņ, zo birâbi.

⁸ Gâ itâ dâzâņgom kâtigem ândiban. “Anutu nâņgâm pâlâtâņ kwapmenâ âlipņangât nep tuum kâtigibi. Nep âlipņâ zo tuune a betziņan mimbat. Yatâ op ândine âlip upap.

⁹ A zen den yen âragume, zo kândâtkubi. Sâkurâpziņ kutziņangât den sot den sâm kwâkâyanğâme sot den kâtikkât den sârek zo birâbi. Den top top zo yen, bon buņâ.”

¹⁰ A nâi den sâi kâsâpagome, zo sâp kânok mo zagât dukuna mân nâņgi birâņangâna zikņik ândibat. ¹¹ Gâ nâņgat. A yatâ zo bâliņangât nep tuumap. Orot mâmenandâ tosaņâ sâm muyagemap.

Den murukņâ.

¹² Nâ Atemis mo Tikiko sâņgongua gâgâren gâi Nikopoli kamânân ga muyageniban. Nâ kamân zoren map narâkņan ândibat san.

¹³ Apolo sot gurumin den nâņgânâņgâ a Zena, zet sâņgonzâkona hân nâin âibat. Mâtâpkât nalem zikâna mân kwakpabot.

Pilemongât ekap Paulonâ kulemgum pindip.

Sâm muyage den sot mâsop den.

¹ Nâ Paulo Yesu Kristogât opnjâ tåk namin ândian. Nâ sot bukuniñâ Timoteo, net Pilemonj nep betnikñan memmat, gâgât ekap zi kulemgum giget. ² Oi ambân bukunikñâ Apia sot kâwali anikñâ Arikipo sot Yesugât kâmut Pilemonj gâgât mirin mindume, zenggât ârândâñ pet.

³ Ibâninj Anutu sot Kembu Yesu Kristo, zekâren gâbâ tânzângozângonj sot um lumbe zo zenggâren zimbap.

Paulo zâk Pilemongât op Anutu mâpâseip.

⁴ Nâ ninâu sâbam gâgât nângâm Anutugâren sâiwap sâman. ⁵ Gâ Kembu Yesu nângâm pâlâtân kwâkñangâm Kembugât sinji a zenggâren umgâ kinmap. Oi zenggât nângâm ândimat. Nâ zorat sinji nângâm Anutugâren sâiwap sâman. ⁶ Oi nângâm pâlâtânngâ nen sot kânok uap. Kut nâi nâi âlipñâ Kristogâren gâbâ muyagem gâip, zo nânggâbangât ninâu sâman.

⁷ Bukunâ, gâ Kembugât sinji a buku otziñgâm umâlep kwatziñgâmat, zorat umnâ âlip oi sâtâre patâ orâwan.

Kore a Onesimo, zâkkât den.

⁸ Gâ a buku otziñgâmatkât itâ dâgobâ. Gâ kut nâi upangât Kristogât opnjâ sâbâ sâam âlip sa nângâm upan. ⁹ Ka buku orotñangât itâ dâgobâ. Nâ Paulo, a sombâ, Yesu Kristogât op tåk namin ândian. ¹⁰ Nâ katepnâ nâi Onesimo tåk namin ta ga muyagenigip, zâkkât dâgobâ. ¹¹ Mârum zâk gâ sot ândim mân bekan mem ândeip. Narâk zoren ândiândinjâ mân dâp oip. Narâk ziren ko zâk Kembugât a opnjâ gâgât sot nâgât ârândâñ ândei dâp uap.

¹² A zo sângongua gâgâren gaap. Zo nâgât kâmbiamnâ, zo sângongua gâgâren gaap. ¹³ Nâ sinji âlipkât op tåk namin ta zâkñâ gâ gebâkkan betnan mem ândibapkât sâwan. ¹⁴ Oi gâ mân nângâna nâ yatâ upatkât nânga mân dâp oi mâburem gigan. Gâ gikak nângâm nibâ sâam niban.

¹⁵ Zâk birâgigi gikik mâik nâi ândein, zo topñâ itâgât motñâi. Âburem ga gâ sot ândim zâibap. ¹⁶ Zâk kore ayâk bunjâ. Yesu sot pâlâtân op buku otgibam gaap. Nâgâren yatâ op ândeip. Gâgâren ko walâmñâ otgibap. Zo itâgât sâkñandik gâgâren ândeip. Zi ko Kembugât a opnjâ gâgât a bonñâ uap. ¹⁷ Gâ nâgât nângâne bugugâ oi ko zâk diina gâi nângâna Paulo upap. ¹⁸ Zâkñâ kut nâigâ gulipkoip? Gâgât tosa nâi zâkkâren ziap, zo nâgât sinji sâban. ¹⁹ Paulo ninak

den zi kulemgum gigan. Perâkñak, Nâ hâuñâ melân gibat. Ninâ tosa gâgâren patik ziap, zorat wanjât sâbat? Gâ nâgâren a uñakñâ âsagein, zorat san. ²⁰ Bukunâ, gâ Kembugât opnjâ kut nâi zo bâbâlanâk nibangât otnigap. Kristogât opnjâ umâlep kwatniban.

Den murukñâ.

²¹ Sât lulu a ândiat, zorat nângâm den zi kulemgum gigan. Oi itâ nângan. Den dâgogan, zo sot walâm târokwap tuuban.

²² Zen nâgât op ninâu sâne Kembuñâ nângâmñâ sâi zenggâren gâbatkât nângan. Zorat nâgât sinji kian kubikpan.

²³ A bukunâ Epapara, zâk Yesu Kristogât opnjâ nâ sot tåk namin ândiap. Zâk zenggât nângap. ²⁴ Oi nep betnan mimin a, Mareko sot Aristako sot Dema sot Luka, zen yatik gâgât nângap.

²⁵ Kembu Yesu Kristo, zâkkât tânzângozângonj, zorânj umziñan zimbap.

Zo yatik.

Hebiraio a zengât ekap.

Yesu zâk Anutugât topnjâ sâm muyagem ningip.

¹ Anutu zâk mârurnjan Propete ziknjâ topnjâ dâzângoi zinjâ sâkurâpnij den holiinjâ top topnjâ dâzângom gawe. ² Bet narâk murukjan ândien zi sâi nanjandâ dijâ dâtnânngoip. Mârurnjan Anutuñâ sâi nanjâ hân sot kut njaî njaî aksik muyageip. Zorat nanjâ zâk a sot kut njaî njaî zorat mariinjâ upapkât sâm pindip. ³ Anutuñâ sâi nanjanjâren zik holi tobat âsaknjâ muyagem ziapkât ândiândinjâgât dâp ândimâp. Oi imbanjâ dijandâ kut njaî njaî hânân sot sumbemân zo tângoi zemap. Zâkñâ bâlijâniñjâ sanjon kubiknjâ sumbemân zaimnjâ Anutu kâwali boriborinjoot taap, zâkkât âsan bongen zâi ândiap. ⁴ Zâk sumbem a walâzingâm ândiap. Zâk kot patâ memnjâ kutnjâ sumbem a zengât walâzingip, ândiap.

Sumbem a zen giginjâ. Nanjâ zâk zâizâinj.

⁵ Nanjâ zâk zâizâinj ândiap. Sumbem a zen ombenjan ândie. Sumbem a zengât mâsikâzingâm sâbâ. Anutuñâ sumbem a njaî zitâ dukuip? “Gâ nannâ. Nâ itârâj gâsum sâlâpogga nannâ ândiat.”

Mo sumbem a njaîgât itâ sâip? “Nânjâ zâkkât ibâ op ândibat. Zâkñâ nannâ op ândibap.”

Buñâ. Anutuñâ sumbem a njaîgât den yatâ zo mân sâip. ⁶ Ka Anutuñâ nanjâ kânok sângongui hânân gâi Anutuñâ zâkkât den itâ sâip, “Sumbem a zen nannâ mâpâsibi.”

⁷ Anutuñâ sumbem arâpnjâ zengât itâ sâip, “Nânjâ sa sumbem arâpnâ pibâ upme. Oi sa ko kore arâpnâ kârâp bâlam upme.”

⁸ Ka nanjanjâgât itâ sâip, “Anutu, gâ a kutâ op ândim zâimâmban. Nepkâ sot imbanjâgâ zo zinzij kâtik zimbap. A kutâ tângâ zo mem târârak ândim a ambân kembu otzingâm ândiban. ⁹ Târârakjanjâgât otgimâp. Bâlijâ âkon opmat, zorat Anutu, gâgât Anutu sâtâregât kelâk sangongijip. Zo bukurâpkâ sanjonzingip, zengât dâp buñ, walâzingip.”

¹⁰ Anutuñâ nanjanjâgât den njaî itâ sâip, “Kembu, gâ topkwâkwatjan hân muyagein. Oi sumbemñâ sumbemñâ muyagein. ¹¹ Hân sumbem, zet buñ upabot. Gâ ko ândim zâimâmban. Hân sumbem, zet

hâmbâ yatâ sânginjâ upabot. ¹² Hâmbâ yatâ sânginjâ oitâ mem kâpizikâban. Kâpizikâmnjâ ujaknjâ muyagezikâban. Gâ ko ândimat yatik ândim zâiban. Gâgât narâk zo mân âkâbap.”

¹³ Anutuñâ sumbem a njaî zitâ dukoip? “Gâ âsannâ bongen tâtna kâsarâpkâ minduzingâ kinjanjâgât kombân upi.”

¹⁴ Sumbem a njaî den yatâ mân dukoip. Sumbem a zen Kembugât kore a ândie. Zen Tirik Kaapum yatâ betniñjan mimbigât sâsân. Anutuñâ sumbem a sângonzângoi a sumbemgât sinji ândien, nenjâren gam betniñjan mime.

2

Kubikkubik den mân birânat.

¹ Zorat nen den sinji âlip nângâwen, zo tâpâkum lorem birâbemgât nângâm kâtiginat. ² Anutuñâ sâi sumbem arâpnjâ dijâ sâkurâpnij dâzângowe. Oi den sâwe, zo âsagemnjâ kâtik op zeip. Oi den zo birâmarâwe, zo hâunoot opmâip. ³ Narâk ziren ko Kembu zikjak kubikkubikninanjâgât den sâm muyageip. Oi kindapzindâ nângâwe, zen den zo dâtnângone kâtigeip. Zorat dap dabân den kubikningâbapkât imbanjâ zemjanjâgâp, zo birindâ hâunjâ buñ upap? ⁴ Anutu ziknjâ imbanjâ sen pup sot sen mârât muyagem den zo tângoip. Sâi Tirik Kaapumñâ nângip dâp imbanjâ kâsâpkum ningip.

Yesu zâk narâk pânkânok sumbem a ombeziñjan ândeip.

⁵ Narâk bet muyagibap, zorat sâná. Narâk zoren Anutuñâ a njaî kembuniñjâ patâ kwânângâbap. Sumbem a patâ op ândibigât mân sâip. ⁶ Agât op sâip. Kembugât a njaîñjâ zorat den sâm muyageip. Den zo itâ,

“Anutu, gâ wangât a zengât op nângâmat? Agât kiurâp wangât ek galem otzingâmat? ⁷ Zen narâk pânkânok sumbem a zengât giginjâ ândibigât sâm zingin. Gâ a nâmbutnjâ zengât mâteziñjan imbanjâ zingâna hurat kwatzingâme. ⁸ Gâ kut njaî njaî aksik bitziñjan zâmbarin. Zorat zen mâirâp op ândibi.”

Anutu zâk kut njaî njaî a bitziñjan zâmbarip, zo mân kâsâpkum pisuk pirâzingip. Narâk ziren ko kut njaî aksik patâ a nengât bitniñjan pâip, zo mân âsagei iksen. ⁹ Yesu ko a kembu op ândie iksen. Zâk narâk mâik njaî sumbem a zengât ombeziñjan ândim sâknam nângâm moip. Sâknam nângâm moipkât neule âsaknjâ sot kot patâ miap. Anutu zâk tânnângobapkât sâi Yesuñâ a pisuk nengât op mumujanjâgât sâknam patâ nângip.

Yesu zâk nengât murâpnâ sâbam nângi mân kwakmak oip.

¹⁰ Kut nâi nâi zo zâknâ muyageip sot galem opmap. Zâk nan bârarâp donbep sumbem âsaknjan diiniŋgâm zâibapkât nângâm ândeip. Oi kubikkubikniŋngât a patâ, Yesu, zâk sâknam nângâm moipkât kubikkubik a bonjâ ândibapkât Ibânâ nângi âlip oip. Nângi dâp oip. ¹¹ Oi a um hâlâlû kwatziŋgâmap, Yesu, zâk sot um hâlâlû kwatziŋgi ândie, zen ârandârj Ibâziŋ kânok. Zorat zikjâ murâpnâ sâbat sâm nângi mân kwakmak oip. ¹² Zorat diŋjâ itâ ziap,

“Anutu, gâgât kutsiŋgigâ murâpnâ sâm muyageziŋgâbat. Kembugât kâmut osetziŋjan kep mem sâm sâtâre otgibat.”

¹³ Oi den nâi itâ ziap,
“Anutu nângâm pâlâtârj kwâkŋanŋâm ândibat.”

Oi den nâi itâ ziap,
“Zi nâ sot Anutuŋjâ katsep nigip, nen ârandârj ândien.”

Yesu zâk nengât tobat oipkât âlip betniŋan mimbap.

¹⁴ Oi katsep nen sip kelâkniŋoorâk ândiengât Yesu zâk zorik meip. Zo zikjâ mumuŋandâ mumuŋjâ mariŋjâ, Sataŋgât imbanâ koi geip. ¹⁵ A zo, ziŋj munat sâm keŋgât op ândine Sataŋjâ tâknjâ saaziŋgi narâk dâp mumuŋanŋât keŋgât op tâpmarâwe, zen olanziŋgâbam yatâ oip. ¹⁶ Yesu zâknâ sumbem a betziŋjan mimbam mân geip. Zâk Abaramgât kiurâpnâ nen betniŋan mimbam geip. ¹⁷ Oi zorat murâpnâ nen sot dâp kânok upapkât Anutuŋjâ zâk sâm pindip. Zâk yatâ opnâ a patâ op Anutu mâtenjan kore okŋanŋâm a ambân tânnângom niŋanŋât bâliŋjâ saŋgonbapkât sâm pindi yatâ oip. ¹⁸ Yesu zâk zikjâk sâknam nângâm mâsimâsikâyân bageipkât a mâsimâsikâ muyageniŋgi âlip betniŋan mimbap.

3

Yesu zâk patâ. Mose zâk ombenjan.

¹ Zorat op ko Kembugât siŋgiyân a bukurâpnâ sumbengât siŋgi ârandârj diiniŋgip, zen Yesugât nângâm ândibi. Yesu zâk Aposolo op Anutu kore okŋanŋâm ândimap. Ândei niŋjâ nângâm pâlâtârj kwâkŋanŋindâ zâknâ patâniŋjâ op ândiap. ² Anutuŋjâ gâsum sâlâpkoi sât luluŋ ândeip. Mose zâk Anutugât a ambân gâkârâpnâ osetziŋjan sât lulu ândeip. Oi Yesu zâk zo yatik ândeip.

³ Mirâ tuumap, zâkkât kotnâ mirâgât siŋgi walâmap dâp yatik Yesugât kutsiŋgiŋjâ

Mosegât wâlap. ⁴ (Mirâ mot zo anâ tuutuunâ. Ka kut nâi nâi muyamuyagiŋjâ, zo mariŋ Anutu kânok.) ⁵ Mose zâk Anutugât a ambân gâkârâpnâ zengât osetziŋjan ândim kore a op sât luluŋ nep tuum ândeip. Zâk bet den sâi muyageibapkât op kore op ândeip. ⁶ Kristo ko nanŋandâ Anutu a ambân gâkârâpnâ nengât kâukniŋjâ ândiap. Zâk Ibânanŋgât sât luluŋ ândiap. Oi nen sumbengât siŋgi kwatniŋgip, zorat nângâm um bâbâlanj op âinatkat mambât ândinat oi ko zâkkât a ambân gâkârâpnâ bonjâ op ândinat.

Isirae a um kâtik urâwe, zo yatâ mân utnat.

⁷⁻⁸ Zorat Tirik Kaapumŋjâ Kembugât den itâ sâip. Zo nengât siŋgi sâip,

“Zen itârâŋ Anutugât diŋjâ nângâm mârumanjâ sâkurâpziŋjâ um kâtik urâwe, zo yatik mân upi. Sâkurâpziŋjâ mirâ kamân kâtikŋan ândine mâsimâsikâŋ muyagei um kâlagan laj urâwe. ⁹ Sâkurâpziŋjâ hân zoren kut nâi nâi orâwan, zo kendon 40 umŋan ek ândiwe. Eknjâ umziŋjâ mân âburei laj zâizâiŋjâ otnim mâsikâniwe. ¹⁰ Oi nâ zorat nânga bâliŋjâ oi zengât itâ sâwan, ‘Zen umziŋandâ gulip op gâmap. Zen nâgât mâtâp mân lanjme.’ ¹¹ Yatâ op ândine kuk otziŋgâm itâ sâwan, ‘Zen nâgât ândim nângâ kamânân mânâk bagibi.’”

¹² Bukurâpnâ, zengâren gâbâ nâi zâk um kâtik op um sumun op Anutu kândâtkobapkât galem oranŋâm ândibi. ¹³ Itârâŋ Kembugât diŋjâ nângâmŋjâ mân birâbi sâip. Itârâŋ sâip, zo narâk zirar op sâip. Zorat sirâmŋjâ sirâmŋjâ umziŋandâ kâitzângobapkât den sâm galem oranŋâm ândibi. Bâliŋanŋât mâsimâsikâŋjâ zengâren gâbâ a nâi okŋanŋi um gulip otziŋgâbapkât op sâip.

Isirae a zengât siŋgi nângâm keŋgât utnat.

¹⁴ Nen Kristo nângâm pâlâtârj kwâkŋanŋâm kâtigem ândinat. Oi topkwap nângâm pâlâtârj kwarâwen, zo âsâbâŋ mem ândimŋjâ kikerân âi takâm Kristo sot bonjâ minat. ¹⁵ Kembugât ekabân den nâi itâ ziap,
“Zen itârâŋ Anutugât diŋjâ nângâm zâizâiŋjâ op um kâtik urâwe, zo yatik mân upi.”

¹⁶ A ikâ ziŋjâ diŋjâ nângâm tâtâlim um kâlak muyagiwe? Zo nâin gokŋandâ buŋjâ. Moseŋjâ kâdom otziŋgi Aigita hânân gâbâ diiziŋgip, a zo aksik ziŋjâ. ¹⁷ Mo a ikâ zengât Anutuŋjâ nângi sumunkoi kendon 40 âkip? Zo bâliŋjâ op ândim mirâ kamân kâtikŋan mom nanŋâwe, zengât op yatâ oip. ¹⁸ Oi

ikâ zinjâ zengât itâ sârn kâtigeip, “Nâgât ândim nângâ kamânân mân âibi?” Dinjâ birâm ândiwe zo, zengât op sâip. ¹⁹ Zorat itâ nângâmen. Zen mân nângâm pâlâtân kwârâwe, zorat ândim nângâ kamânân mân âiwe.

4

Ândim nângâ kamânân takânatkât sârn ninjip.

¹ Ândim nângâ kamânân âinat sâsânjâ. Sinji den zo mân gulipkoi buj oip. Zorat nenjâren gâbâ nâinjâ mâtâbân gulip opapkât um girem utnat. ² Sinji âlip den sâkurâpninjâ dâzângowe, zo yatik nen dâtnângowe. Ka sâkurâpninjâ zen den zo nângâm umzinjan mân pane zeipkât zengâren bon buj oip.

³ Sinji âlip nângâm umninjan pamen, nen ko ândim nângâ kamânân bagimen. Anutuñjâ sâkurâpninjângât itâ sâip, “Nâ kuk otzingâm itâ sârn kâtigiwan, ‘Zen nâgât ândim nângâ kamânân mân bagibi. Zen nâ sot ândim nângâ mân upi.’”

⁴ Anutu zâk narâk zoren yatâ sâip. Ka mârurnjan hân mot muyageip, narâk zoren Anutuñjâ nepñjâ tuum kwâkâm kendon tap nânjip. Anutuñjâ sirâm nâmburân kânok umnjan a sot kut nâi muyagezinjip. Sirâm nâmburân zagât, zorat Kembugât ekabân den nâi itâ ziap, “Anutu, zâk kut nâi nâi muyagem nângâm sirâm nâmburân zagât, zoren kendon tap nânjip.”

⁵ Oi bet Isirae a mirâ kamân kâtiknjan um kâtik ândine Anutuñjâ den nâi u ziap, zo yatik zengât op itâ sâip, “Zen nâgât ândim nângâ kamânân mân bagibi.”

⁶ Mârurn ândiwe, zen sinji âlip nângâm dinjâ birâm mân bagiwe. Ka a nâmbutnjândâ ândim nângâyân bagibigât mâtâp ziap. ⁷ Wangât, bet narâk nâin Anutuñjâ narâknjâ du sâip. A kutâ Dawidigât lâuyan den san, zo pâi itâ sâip, “Zen itârân dinjâ nângâme oi ko um kâtik mân ândibi.”

⁸ Zorat op ko Yosua zâk mârurn ândim nângâ kamân bonñjâ muyagem zinjâ sâi bet Anutuñjâ narâknjanjât dum mân sâbap. ⁹ Zorat itâ nângâbi, “Anutu hân mot muyagem nângâmñjâ kendon tap nânjip, zo yatik Anutuñjâ a ambân nenjât ândim nângâ kendon nâi tok ziap. ¹⁰ Anutu zâk nep tuum nângâm ândim nânjip, zo yatik a ninjâ Anutuñjâ ândim nângâyân baginatñjâ nep birâm ândim nângânat.”

Anutu dinjanjât topñjâ.

¹¹ Oi ninjan gâbâ nâinjâ lorem Isirae a mârurn mâtâp bâlij lânjâwe, zorik

lânjbapkât ândim nângâ kamânân âinatkât kâtiginat.

¹² Anutuñjâ den, zo ândiândinjâ sot imbanjâpoot. Oi sârn nâi umñjâ kândâtñjâ sâtñjoot zorat dâp walâm sât kâtik zo nem giari umninjâ sot um dâpninjâ zo nem mânângâtmap. Oi um nângânângâninjâ sot umñjâ nângâm kubikkubik zorat topñjâ muyagibapkât sâsânjâ. ¹³ Kut nâi nâi, zo aksik muyagemap. Nâinjâ Anutuñjâ mâteñjan tik mân zemap. Zâkkâren kut nâi nâi muyap sot ekap buj zemap.

Patâninjâ Yesu um bâbâlanj op mâte okjanjânat.

¹⁴ Anutuñjâ tirik namâ galem a patâ nâi ândinjanjap. Anutuñjâ nanñjâ Yesu. Zâk sumbem walâm zâi ândiap. Zâk zo yatâ ândiapkât Kembu patâninjâ sârn nângâm pâlâtân kwâknjanjâm ândinat. ¹⁵ Oi tirik namâ galem a patâninjâ zâk loreindâ nângâninjâm mân nângânângâ mân opmap. Nenjâren mâsimâsikâ muyagemap, zo yatik mârurn zâkkâren mâsimâsikâ top top muyageip. Oi zâk bâlijnâ mân oip. ¹⁶ Zorat nen um bâbâlanj op zâkkâren arindâ tannângomâmbap. Oi kut nâi zo mo zo mâte otningi zâkkâren arindâ umâlipnanjât op tannângobap.

5

Yesu zâk sâknam nep tuugipkât Anutuñjâ tirik namâ galem a patâ kwânânjip.

¹ Hânân nenjâren Anutuñjâ tirik namâ galem a gâsum sâlâpzanjogip zo, zen a zengât opñjâ Anutu mâteñjan muyagem a zengât tosgât bâu mot Kembugât sinji sârn kom umbigât zâmbarip. ² Tirik namâ galem a yatâ zo, zâk zikñjak a lotñjâ ândiapkât kwakmak a sot gulip ândiândinjâ zo âlip mulun kwatzingâbap. ³ Topñjâ yatâgât a zengât tosa sot zikñjâ tosa ârândânjâ Kembugât sinji nalembapkât sâsânjâ.

⁴ Nep zâizâinjâ zo a nâi zik umgât mân tuubap. A nâi Anutuñjâ gâsum sâlâpkum nep dinjâ sârn pindip, a zo zâknjak tuubap. Anutuñjâ Aaroñjâ yatâ gâsum sâlâpkuiip.

⁵ Oi Kristo zâk zo yatik zik umgât nânjâ zari tirik namâ galem a patâ mân oip. Zo Anutuñjâ gâsum sâlâpkumñjâ itâ sârn nep dinjâ sârn pindip, “Gâ nannâ. Nâ irak zi gâsum sâlâpgoga nannâ ândiat.”

⁶ Oi den itâ sâip, “Gâ Melkisidek zâk yatâ tirik namâ galem a ândim zâiban.”

⁷ Yesu zâk hânân ândeip, narâk zoren umbâlâ patâ op isemñjâ mumunjan gâbâ mâkâbapkât imbanjâ zemnanjip, Anutu Ibâ, zâkkâren ninâu sâip. Oi Yesu zâk Anutu hurat kwâknjanjipkât Anutuñjâ

nângânjngip. ⁸ Yesu zâk nannâ ândeip oi laj sâknam nep tuum âim sat lulu topnâ nângip. ⁹ Kut nâi nâi op nanjngipnâ sât lulu a ambân zen kubikziŋgi ândiândi kâtik ândim zâimambi. ¹⁰ Zâk tirik namâ galem a patâ oip. Melkasidek, zâk mârumpjan Kembangât siŋgi nalem om kore okjngâm ândeip. Yesu zâkkât dâp ândibapkât Anutuŋâ sâmpindip.

Katep zengât nângânângâ yatâ mân ândibi.

¹¹ Zorat den donjep ziap. Oi zen kindapziŋ kâmbâk ândiegât dâzângobat, zorat nânga yâmbâriap. ¹² Zen narâk kârep siŋgi âlip nângâm gawe. Zorat op ko zen siŋgi âlibân lâmbatnâ a nâmbutnâ kwâkâm ziŋgâne dâp opap. Ka zen siŋgi âlibân mân lâmbatse. Zen yatâ zo siŋgi âlipkât den mâtenjâ kwâkâm ziŋgâbigât dâp ue. Zen nalem kâtikjngât dâp bunjâ. Zen nam nânegârâk ândie. ¹³ Nam nime, zen katep sânat. Yatâ zorânjâ dap op den bonjâ zorat topnâ sâlâpkum nângâbi. ¹⁴ Nalem kâtiknâ zo lâmbarâwe zengât siŋgi. Um nângânângâziŋ muyagei âlipnâ sot bâlinjâ nângâm kâsâpkume, zengât siŋgi.

6

Anutu birânjngâm um melânjmelân, zo mân taap.

¹ Zorat nen Kristogât den mâtenjâ zo birindâ zeï den yâmbâtjâ zo târokwap sânat. Kembangât den top kwâkwatnâ zo birânat. Zo itâ. Um melânjmelân sot ândiândi sânginjâ bon buj zo birâbirârj sot Anutu nângâm pâlatân kwâkwat. ² Yesugât korân yatâ mo yatâ too sanjonziŋgâziŋgân sot bet kâugân pâpan sot mumujan gâbâ zaatzaat sot narâk patin hâunjâ minat, zorat den. ³ Anutuŋâ nângâniŋgi den nâmbutnâ târokwatnâ.

⁴ A siŋgi âlip den mem umziŋ pâi âsakjan âsagemap sot sumbemân gâbâ umgât gom sambe zorat den nângâm âknjâliwe sot Tirik Kaapum sot urâwe. ⁵ Oi Anutugât den zorat nângâne âlip oi narâk patâgât imbanjâ zo nângâm âknjâliwe. ⁶ A yatâ zo siŋgi âlip kândâtkom Anutugât nannâ du poruyân kumbe yatâ upap. Zen yatâ utne a nâmbutnâ ziŋjâ Yesugât nângâm bâlinj kwapme. A yatâ zo dap op umziŋ melân siŋgi âlibân ga gibî?

⁷ Zorat den sumbunâ nâi sa nângânek. Hân nâi mapnâ âsâbân gâi hân sânduksâi a kârâm kâmitme zengât nalem muyagemap. ⁸ Ka hân zorenâk hibuk bâlinjik muyagemap, zo bon bunjngât Anutuŋâ sâmpindip koi kârâpnâ simbap.

Kwik târârak kinkinjngât dinjâ.

⁹ Bukurâpnâ, nâ den yatâ san, zo tâmbetagobigât bunjâ. Zen siŋgi âlibân kubikkubik op âlip upigât yatâ nângâm san. ¹⁰ Anutu zâk gulip orot bunjâ. Zen zâkkât opnâ arâpnâ betziŋjan mem buku otziŋgâwe. Oi upme, zorat dap yatâ nelâmkubap? Bunjâ. ¹¹ Zen itâ upigât otzigap. Zen aksik patâ siŋgi âlibân kâtigem sumbemân âbigât um bâbâlanj op mambât ândine narâk âkâbap. ¹² Oi mân lorem siŋgi âlip a nângâm pâlatân sot kâtigem ândim kut nâi nâi nengât siŋgi sâip, zo galem upme, zo zengât mâtâp lârnbi.

Sumbemgât siŋgi kwatniŋjipkât mân kengât utnat.

¹³ Anutuŋâ Abaram siŋgi den dukum patâ nâigât mâtenjan sâmpindip kâtigibat sâmpindip kârumpjâ zikjan kwap sâmpindip kâtigeip. ¹⁴ Oi itâ sâip, “Nâ perâknok mâsop mingiga kiurâpkâ laj kârâm ândibi.” ¹⁵ Oi Abaram zâk den zorat bonjâ muyagibapkât mambât âkonjâ bunjâ ândim bon muyageip.

¹⁶ Anjâ a patâ nâi zâkkât mâtenjan sâmpindip kâtigem sâne sâmpindip kwâkâkwâkân orot zo mân muyagibap. ¹⁷ Zorat Anutu zâk a siŋgi kwatziŋgi um zagât upegât umjandâ kâtigei sâip. Zorat topnâ muyagei siŋgi den zorât kwâkjan sâmpindip kâtik den sâmpindip târokwaip. ¹⁸ Anutu zâk sarâ bunjâ. Den zagât siŋgi den sot sâmpindip kâtik den zo kwânângâzikâm nengâren tâmbetagoogonjngât sâi zâkkâren âiwen. Oi nengât siŋgi kut nâi sâip, zo kâtigem minatkât yatâ oip. ¹⁹ Siŋgi kwatniŋgâwe, zorat bonjandâ ândiândiniŋgât ândâniŋ kâtiknâ, zo muyap bunjâ. Oi ândâniŋ zorânjâ tirik namin sângum umjan tik pane ziap, zoren âi gâsum kâtigemap. ²⁰ Sângumjan zo Yesunjâ kândom otziŋgâm bageip. Zâk Melkasidek zâk yatâ tirik namâ galem a op ândimâpnjâ yatâ oip.

7

Melkasidekât topnâ

¹ Melkasidek zâk Salem kamân zengât a kutâ. Anutu u patâ, zâkkât tirik namâ galem a op ândeip. Abaramnâ a kutâ kâsarâpnâ zângomnâ âburem gâi Melkasideknâ mâtâbanj muyagem mâsop miŋjngip. ² Oi Abaramnâ sikum meip, zo kâsâpkum bâzagârân gâbâ Melkasidek kânok pindip. Melkasidek zâkkât kutnâ niŋ denân itâ, “Târâraknâ a kutâ.” Salem a kutâ, zo niŋ denân itâ, “Lumberjâ a kutâ.” ³ Melkasidek zâk ibâ mam zekât kutziŋjâ Kembangât ekabân mân ziap, zorat topnâ mân nângâmen. Zâk sâkurâp kutziŋjâ ekabân mân ziap. Zâk âsâsâqinj narâk ekabân mân ziap sot mumbapkât narâk ekabân mân ziap. Zâk Anutu nannâ zâkkât

dâp upapkât sâsân. Zorat narâk dâp tirik namâ galem a op ândeip.

Melkiseidek zâk tirik namâ galem a nâmbutjâ ândiwe, zo walâziŋgip.

⁴ Zi nângânek. Melkiseidek zâk a zâizâin ŋâi. Zâknâ sâkunŋiâ Abaram walip, zorat Abaram zâk sikum âlipŋâ zo kâsâpkum bâzagârân gâbâ ma kânok zo pindip. ⁵ Bet Mose ândeip, zoren gâbâ Lewigât kiurâp nâmbutjâ zen tirik namâ galem upigât sâsânâ. Zen Abaramgât kiurâp nâmbutjâ torerâpziŋâ zengâren gâbâ sikum kut ŋâi ŋâi bâzagârân gâbâ ma kânok mem ândiwe. Zen zo yatâ upigât den ŋâi Mosegât gurumin den ekabân ziap. ⁶ Ka Melkiseidek zâk zengât kâmurân gâbâ mân muyageip. Zâk mâruman ŋândeip. Oi zâk Abaramgâren gâbâ bâzagârân gâbâ kânok meip. Anutuŋâ Abaram siŋgi den kwâkŋaŋgip. Abaram zâk a patâ oip. Melkiseidek ko zâk a zâizâin ŋâi op Abaram mâsop miŋaŋgip. ⁷ Zorat itâ nângânek, “A zâizâinandâ giginâ mâsop memap.” Den zo bonjâ. Zo ŋâinjâ dap op kwâimbâbap? Zorat op ko itâ nângâmen. Melkiseideknâ Abaram walâm ândeip. ⁸ Narâk zi tirik namâ a buŋ orotjandâ sikum bâzagârân gâbâ ma kânok mime. Ka narâk zoren ko Melkiseidek zâk ândiândi kâtik ândibapkât sâsân, zâknâ sikum Abaramgâren meip. Lewi mân âsageip, narâk zoren sâkunjâ Abaramnâ sikum kâsâpkum Melkiseidek pindip. ⁹ Zorat op ko nâ zorat nânga itâ uap. Lewi, zâk bâzagârân gâbâ ma kânok memapnâ sâkunjâ Abaram zâk sot Melkiseidek sikum zo pindip. ¹⁰ Sâkunjâ Abaram mâtâbân gâi Melkiseidek zâk sot kândiaŋgâwet, narâk zoren Lewi zâk mân muyageip. Zorat itâ nângânat. Lewi zâk sâkunŋaŋgâren gok, zorat op sikum kâsâpkum bâzagârân gâbâ ma kânok Melkiseidek pindip yatâ uap.

Tirik namâ galem a Lewigât kâmut, zengât nep zo mân dâp oip.

¹¹ Lewigât kiurâp, Aarongât kâmut, ziŋ tirik namâ galem upigât Moseŋâ gurumin den ekabân sâm ziŋgip. Lewigât kiurâpnâ zengâren tirik namâ galem urâwe, zo âlip oi sâi wangât bet tirik namâ galem a ŋâi Melkiseidek yatâ muyageip? ¹² Oi tirik namâ galem a kâmut sâŋŋiâ zo siriksâi a uŋakŋandâ galem upap. Yatâ oi sâŋŋiŋaŋgât den kâtik zo siriksâi uŋakŋâ ŋâi muyagibap. ¹³ Anutuŋâ a ŋâi Melkiseidek yatâ upapkât sâip. Zâk Lewigât kâmurân mân muyageip. Zâk ŋâin gokŋâ. Mârûm zâkkât kâmut zo, zengâren gâbâ ŋâinjâ tirik namin nep mân tuubigât sâip. ¹⁴ Kembuniŋâ Yesu, zâk Yudagat kiurâp zengâren gâbâ muyageip, zo nângen. Oi kâmut zo, zen tirik namâ galem upigât Moseŋâ den mân sâip.

¹⁵ Oi zorat topŋâ itâ muyagiap. Tirik namâ galem a ŋâi Melkiseidek, zâkkât dâp muyagibapkât sâsân. ¹⁶ A zo ândiândi kâtikâtkât imbanŋan tirik namâ galem op ândeipŋâ ândiap. Zo sâkunziŋaŋgât den kâtik zeip, zorat dâbân buŋâ. ¹⁷ Oi zâkkât den Kembuŋâ itâ sâm muyagei Kembugât ekabân ziap, “Gâ Melkiseidek zâk yatâ tirik namâ galem a ândim zâimâmban.”

Yesu zâk târotâro bonŋaŋgât nakjâ.

¹⁸ Gurumin den sâŋŋiâ mârûm zeip, zo lolot sot bon buŋâ oipkât birâbirân. ¹⁹ (Den kâtik zorânâ kut ŋâi mân kubikŋaŋgip.) Oi zorat hâuŋâ Kembuŋâ mâtâp âlipŋâ muyagei zorâŋ diinŋi Anutu âlip mâte okŋaŋgâmen. ²⁰ Uŋakŋâ muyageip, zo sâm kâtik den buŋ mân muyageip. ²¹ Sâŋŋiâ, zen sâm kâtik den buŋâ tirik namâ galem a urâwe. Uŋakŋâ zi ko den kâtik kwâkŋan namâ galem a op ândeip. Zâkkât den kâtik Kembugât ekabân itâ kulemgune ziap, “Kembuŋâ den sâm kâtigeip, zo mân birâbap. Zâk itâ sâip, ‘Gâ tirik namâ galem a op ândim zâimâmban, kâtikŋâ.’”

²² Yatâ opŋâ topŋâ itâ nângânat. Yesuŋâ târotâro bonjâ muyageip.

²³ Tirik namâ galem a sâŋŋiâ, zen ko donbep, zinziŋ kâtik buŋâ. Zen ândim momarâwe. ²⁴ Uŋakŋâ, zâk ko ândiândi kâtik ândibapkât tirik namâ galem nep zo tuugipkât zem zâimâmbap. ²⁵ Zorat narâk dâp a Anutu mâte okŋaŋgânam Yesugâren gâindâ âlip betniŋan mem tânnângomap. Zâk ândiândi kâtik ândiapkât âsâbân zengât op Anutugâren ninâu sâmap.

Yesu zâk tirik namâ galem a bonjâ.

²⁶ Tirik namâ galem a patâ, zâk hâlâlû sot tosa buŋ, salekŋâ, bâliŋ mâme a zen yatâ mân op ândiândiŋ. Oi zâim hân sot sumbem walâm patâ op ândiap. Yatâ zorâŋ nenŋât op Anutu mâteŋan kin ândei dâp uap. ²⁷ Zâk tirik namâ galem a sâŋŋiâ yatâ buŋâ. Sâŋŋiâ, zen sirâmŋâ sirâmŋâ ziŋiâ bâliŋaŋgât opŋâ Kembugât siŋgi nalem omarâwe. Omnâ bet a ambân zengât op omarâwe. Kristo ko nenŋât op sâp kânok Kembugât siŋgi sâm ândiândiŋâ pâi âkip. ²⁸ Mosegât den kâtik ekabân a yenŋâ, umziŋ lolotjâ, zen tirik namâ galem a patâ ândibigât den ziap. Bet ko Anutuŋâ nannâ tirik namâ galem a patâ op târârak sot hâlâlû op ândim zâimâmbapkât gâsum sâlâpkum sâm kâtigeip.

8

Yesu zâk u sumbemân tirik namin nep tuumap.

¹ Den zorat keetnâ itâ. Tirik namâ galem a patâniñâ ândiap. Zâk u sumbemân, imbanjâ mariñâ, zâkkât âsan bongen zarip. ² Zâk hâlâlû namâ bonñâ zorat galem a pata ândiap. Namâ zo anjâ buñâ, Kembu ziknjak muyageip.

³ Hânân tirik namâ galem a patâ zen Kembangât sii nalem umbigât sâm zingip. Zorat tirik namâ galem a patâniñâ Yesu, zâk dâp op Kembangât singi kut nji pâmbapkat sâsân. ⁴ (Hânân den kâtik ziap, zorat dâp Kembangât singi nalem uuñ ândie.) Oi Yesu zâk hânân ândim sai namâ galem a patâ mân ândibap. ⁵ Hânân a zen nepziñâ tirik namâ yenñâ sot dâp zoren upme. Bonñâ ko sumbemân taap. Mose, zâk hâmbâ silep tuubam oi Kembuñâ itâ sâm dukuiip, “Nângat. Dâp bâkñan tirâppowan, zo yatigâk silep mot zo tuuban.”

Târotâro unjanganğât den.

⁶ Kristonjâ târotâro bonñâ muyageip, zorân sânginjâ wâlap. Zo yatigâk tirik namîn nep tuumap, zorân sânginjâ wâlap. Târotâro unjanganğât kut nji nji Anutuñâ nenğât singi sâip, zorân sânginjâ wâlap. ⁷ Mârum târotâro sânginjâ zeip, zorân bon oi sai bet nji muyagibapkat diñâ mân âsagebap. ⁸ Anutu zâk a zenğât nângi mân dâp oi itâ sâip,

“Gâtâm narâk njin Isirae a kâmut sot Yuda a kâmut, zen sot târotâro unjanganğât nji muyagibap. ⁹ Mârum sâkurâpziñâ Aigita hânân gâbâ di-iziñgâm gam bitziñan gâsum zen sot târotâro orâwan. Târotâro unjanganğât ko târotâro sânginjâ zo yatâ buñâ. Mârumñan târotâro zo mân lune nâ kândâtzângowan.”

¹⁰ Oi Kembuñâ itâ târokwap sâip. “Bet Isirae a zen sot târotâro upat, zo ko itâ. Nâ den kâtiknâ umziñan pa geibap. Oi umziñ kâligen kulemgua zimbap. Oi nâ zenğât Anutu ândibap. Oi zen kâmut gakârâpnâ ândibi. ¹¹ Oi a njiñâ a bukunğâ mo torenñâ itâ mân sâm kwâkâm pindâbap, ‘Hâiyop, gâ Kembangât topñâ nânğâ.’ Buñâ. Zen giginjâ sot zâizâin pisuk topnâ nânğâm kwâtâtibi. ¹² Itâgât topnâ nânğâm kwâtâtibi. Nâ tosaziñ birâbat. Bâlijâziñanğât dum mân nânğâbat.”

¹³ Oi Kembu zâk târotâro unjanganğât den sâmñâ mârum zeip, zorat sânginjâ sâm birip. Oi kut nji sânginjâ upam uap, zo mân zimbapkat sâsân.

9

Mârum Kembu mâte okjanğawe, zo yenñâ.

¹ Târotâro sânginjanğât Kembu mâte okjanğâbigât mâtâp zeip. Oi zorat Kembangât hâmbâ silepñâ hânân zorat. ² Silep zo itâ tuuwe. Umñâ nji mâteyâk hâlâlû namâ sâwe. Zoren kârâp sisin zo kirip. Oi zoren tâtatñâ nji tâip. Zorat kwâkñan Kembangât singi nalem hâlâlû sâsân, zo tâip. ³ Umñâ nji sângumñâ kom mânânğâtne zeip. Zo hâlâlû kâtikñâ sâne zeip. ⁴ Zoren kâbak hitom âlip uuñâ goide kâtnjâ tuutuun, zo tâip. Oi târotârogât omboñâ nakñâ tuutuun, zo sâkñan goidenğâ kâpine tâip. Oi Aarongğât tân kâm takâm âiyagip, zo sot âmaj goide kâtnjâ tuutuun, zorat umñan nalem kutñâ Mana, zo zeip. Oi târotârogât gurumin den kârân kulemgoiip, zo zeip. Kut nji nji zo omboñ umñan ziwe. ⁵ Omboñ kwâkñan sumbem a dâpñâ zagât abâtzikñandâ omboñ kwâkñan pam kirâwet. Osetzikñan tosaziñ buñ upapkat namâ galem anjâ bâu gilâm lokimarawe. Ziren kut nji nji zorat den kârep mân sâbat.

⁶ Kut nji nji zo kubikne zeip namâ umñâ mâteyâk zoren tirik namâ galem a zen âsâbân zâim nepziñ tuumarawe. ⁷ Ka namâ umñâ nji zoren tirik namâ galem a patâ zâk ziknjik kendon patâ njiğât umñan sâp kânok zâimâip. Oi gilâm buñ mân âimâip. Bâu gilâm sorâk âim zikñâ sot a ambân zenğât tosgât lokimâip. Mân nânğâm tosa muyagiwe, zo buñ upapkat yatâ opmâip. ⁸ Zorat topñâ Tirik Kaapumñâ itâ tirâpnânğauap. Tirik namâ galem a ziñ umñâ mâteyâk zoren zâim nep tuum ândiwe. Narâk zoren umñâ nji hâlâlû kâtik sâme, zorat bagibaginjanğât mâtâp mân âsageip. ⁹ (Den san zi den sumbuñâ. Narâk zi topñâ nânğâbigât san.) Hâmbâ silebân nalem sot zuu uuñâ, zorân dap op a ziñ Anutu mâte okjanğawe, zenğât umziñ salekkobap? ¹⁰ Zo sâkkârâk den kâtik. Nalem sot toogât sot sâk sanjon zorat den zeip, zo yatâ. Zo zinzin kâtik mân sâsânjâ. Bonñâ muyagei zo birâbirân.

Kristo zâk tirik namâ nep bonñâ tuugip.

¹¹ Kristonjâ ko kut nji nji bonñâ muyagibap sâsânjâ. Zorat zâkñâ tirik namâ galem a patâ muyageip. Oi hâmbâ silep tobat nji, bonñâ, betñâ mân tuutuun, hânân mân ziap, zoren bageip. ¹² Zâk nonin makau zenğât gilâm sot buñâ. Zikñâ gilâmñâ hâlâlû namîn sâp kânok bagei gilâmñandâ sângânin meip. Sângânin meipkat zâkkât singi urâwengât zâkkât singi op zâimânat. ¹³ Nonin makau zenğât gilâm, zorân a sâkziñ salekkubapkat aam sâkziñan pane hâlâlû minziñgi Kembu mâte okjanğamarawe. Makau kârâbân sem simbup oip, zorat kâunjâ zorân sâkziñan sanğori Kembu mâte okjanğamarawe.

¹⁴ Kaapumjâ ândeipjâ ândiap sot ândibap, zâk Kristo mam oknjângi zâknjâ um sâknjâ salek op Anutugât sinji sârn ândiândinjâ biri gilâmjâ geip. Oi Kristonjâ gilâmjandâ umniñ sanjorip. Nen orot mâmeninj gukupitjandâ tuugindâ umniñ sumunkoip, zo Kristonjâ sanjori salekkoip. Gilâmjâ umniñ sanjori Anutu, ândiândi marinjâ, zâkkât kore mâman a ambân urâwen.

Kristogât gilâmjandâ kut nâi nâi sângân meip.

¹⁵ Zorat Kristo zâk târotâro unjaknjângât naknjâ oip. Târotâro sânginjân ândim tosa muyagiwe, zo buñ upapkât moip. Oi zorat zâkkât sinji a zen bet sâwât, ândiândi kâtik zenggât sinji sâip, zo âlip mimbi.

¹⁶ Bet sâwât kât mâtâp itâ ziap. Marinjandâ moi ko galem upme. ¹⁷ Wâgân ândei bet sâwât den sâsârj zo yen zimbap. Moi ko den zorat bonjâ muyagibap. ¹⁸ Zorat târotâro sânginjâ zo gilâm buñ mân muyageip. ¹⁹ Mose zâk den kâtiqân den top top minduminduyân a dâzângom nanngâm makau sot noninj gilâm to zo sot mâpotnjâ râma sâmotjandâ zoren saam zorânjâ gilâmân kwânderjâ Kembangât ekap sot a ambân aksik patâ kwititapkoip. ²⁰ Zâknjâ itâ dâzângoi, “Anutunjâ târotâronjâ sârn kâtiqem zinjip, zorat gilâm zi.” ²¹ Yatigâk hâmbâ silep sot âmaj mot gilâmjâ kwititapkoip sanjonzinjip. ²² Zorat den kâtikjan sâsânjângât kut nâi nâi âksik sanjon nanngânjângân sot gilâm buñ, zorânjâ tosa guligulipkuñ mân ziap.

Kristo zâk sângâninj mei dâp oip.

²³ Sumbemân kut nâi nâi bonjâ ziap. Oi zorat dâp hânân gilâm yennandâ kut nâi nâi sanjonbapkât sâsânjâ. Uren bonjâ ko Yesu ziknjâ sângânjâ patâ sanjonbapkât mâtâpnâ muyageip. ²⁴ Zorat opnjâ Kristo zâk tirik namâ hânân, betnjâ tuutuun, u bonjâ zorat dâp, zoren mân bageip. Zâk u sumbemân tirik namâ bonjâ, zoren bageip. Oi zoren Anutu mâtenjan ândim niinjângât op nep tuumap.

²⁵ Tirik namâ galem a zen kendon dâp noninj makau kom gilâm mem zâime. Kristo zâk zo yatâ mân oip. Zâknjâ sâp kânok um sâknjâ zo Kembangât sinji sârn zâi pâip. ²⁶ Kristo zâk tirik namâ galem a nâmbutnjâ zo yatâ opmâip sâi hân muyageibân gâbâ sâknâm nângâm gâbap. Zâk yatâ mân opnjâ narâk murukjan zi suupniñ mem tosaninj gulipkubapkât muyageip. ²⁷ Anjâ kânok munatkât sârn nîngip. Oi zorat kwâkjan dininjâ sârn kwâkâbapkât sâsânjâ. ²⁸ Oi Kristo zâk yatik a donjep nenngât tosanjâ kwâkjan zari sâp kânok moipnjâ dum ga bâlijâ sanjonbap, zo buñjâ. Zâk gâbapkât um bâbâlanjâ op mambât ândimen, nen minjângâbapkât gâbap.

10

Mosegât den kâtik zo bonjângât dâpnâ.

¹ Den kâtik Mosenjâ sârn muyageip, zo bonjâ bet muyagibap, zorat mân sâip. Buñjâ. Zorat dâp hânân muyageip, zorat op sâip. Zo bonjâ buñjâ. Zorat op ko tirik namâ galem a, zen den kâtik zo lum kendonjâ kendonjâ Kembangât sinji nalem om ka om gane ma Anutu mâte oknjângâme. Zen âlip mân um hâlâlu minzinjâmap. ² Yatâ oi sâi Kembangât sinji kut nâi nâi uunjâ, zo buñ opap. Zoren Anutu mâte oknjângâme, zenggât tosa buñ oi sâi tosazinjângât nânggâ kwâkâ dum mân upe. ³ Kembangât sinji uunjâ, zo kendonjâ kendonjâ muyagei tosazinjângât nânggâme. ⁴ Noninj makau gilâmjâ, zorânjâ dap op tosazinjâ gulipkubap? Zo buñjâ.

⁵ Zorat Kristonjâ hânân gibam Ibâgâren den itâ sâip,

“Kut nâi nâi gâgât sinji ume, zorat mân otgimap. Sâk ko muyagem nigat.

⁶ A zinj umzinj mân kubikjanngâm zuu kâmbâk, zo kâmbuknjâ uunjâ sot bâlijângât tosa buñ upapkât kut nâi utnetâ gâ zorat nângânâ mân dâp uap. ⁷ Zo nângâm itâ sâwan, ‘O Anutu, sâtkâ lubam gewan. Kembangât ekabân nâgât den kulemguewe, zorat dâp muyagenibap.’”

⁸ Den itâ sâip, zo ziap, “Kembu, gâgât sinji nalem uunjâ sot zuu kâmbâk bâlijângât tosa buñ upapkât pâpan, zorat mân otgimap. Zorat âkongimap.” ⁹ Oi den nâi itâ târokwap sâip. “O Anutu, gâgât den lubam gewan.” Yatâ sârnjâ kut nâi sânginjâ kâbaknem unjaknjâ nâi kwânângip. ¹⁰ Zorat Anutugât dengât opnjâ Yesu Kristo sâknjandâ suupniñ mei um salek urâwen. Zo sâp kânok oip, zorat zinjizij kâtiknjâ ziap.

Yesu zâk nenngât suup meip.

¹¹ Tirik namâ galem a, zen sirâmjâ sirâmjâ nepzinj tuum Kembangât sinji nalem om ka om op ândime. Oi zo tosa âlip mân gulipkumap. ¹² Kristonjâ bâlijângât suup sâp kânok mei âki u Anutugât âsan bongen zarip, ândiap. ¹³ Oi zâk zoren kâsarâpnjâ kinjângât kombân upigât mambât ândiap. ¹⁴ Um hâlâlu orotjângât mâtâp ândimen, nenngât umniñ sâp kânok memnjâ kubikkubikniñjângât nep tuum nanjip. ¹⁵ Oi Tirik Kaapumjâ den sapsun nîngâmap. Den itâ sâi ziap, ¹⁶ “Kembunjâ den sap, zo itâ, ‘Nâ dinnâ kâtiknjâ umzinjân pa geibap. Oi umzinjân kulemgua zimbap.’”

¹⁷ Oi den nâi itâ târokwaip, “Nâ tosazinjâ birâbat. Bâlijâzinjângât dum mân nângâbat.”

¹⁸ Tosanjâ buñ oi zorat Kembangât sinji noninj makau kom uunjâ zo buñ upap.

Sarəñá buñ Anutu mäte okñangənat.

¹⁹ Bukurəp, Yesu zək giləməndə mətəp mem niŋgipkāt nen hālalu namin zainam umniñ bəbələñ uap. Yesugət op tirik namə umñə ñai, hālalu kətik səme, zoren əlip baginat. ²⁰ Yesu zək zorat mətəp uñək, zo muyageniŋgip. Zək zikñək əndiəndiñ uñəkñə muyagem niŋgip. Zək səngum kom mənəmənəngət zo waləm umñə ñai, zorat hālalu kətik səme, zoren bageip. ²¹ Zəkñə Anutugət tirik namə bonñə zorat galem a əndiap. ²² Zorat nen nəngəm pələtəñ kwəkñəngəm um hālalu sot um bəbələñ op mäte okñangənat. Zo umniñ tosanə sumunkoip, zo giləməndə sanğori salekkoi səkniñə too salekñə sanğori mäte okñangənat. ²³ Oi sài kətikkətigiñandə kut ñai siŋgi kwatniŋgipkāt siŋgi den zorik mem əndim kətiginat. ²⁴ Oi galem orəngəm buku orot nep sot nep əlipkāt esapagom kin nep tuunat. ²⁵ Oi a nambutñə siŋgi əlipkāt minduminduyən mən game, nen yatə mən op zaimənat. Narək patə mäte otniŋgap. Zo yatə nəngəm kətigemñə tənəgom kinat.

Bəliñangət nəngəm bəbələñ orot, zorat den.

²⁶ Nen den bonñandə umniñan əsagei bəliñə bəbələñək oində zorat nəiñə suup mei gulipkubap? Buñə. Yatə mən ziap. ²⁷ Zo ko zo yatə oində sài ko həuñə yəmbətñə sot kərəp patə zorəñ mambətniŋgəm zembap. Kərəp zorəñə Kəmbugət siŋgi a kəsərəpziñ zo ziŋgesibap. ²⁸ A ñaiñə Mosegət gurumin den zo nəngəm kumbap, zo ko a zagət mo karəmbut, ziñə tosanə səm muyagine a ambən ziñə a zo tosanəngət kune mumbap. Zo yatə upme. Mən birəbigət səsəñ. ²⁹ Oi a ñai, zək Anutugət nanñə mem ge kwəkwat okñəngəbap, zək həuñə mimbap. Tərətərə uñəkñəngət giləm zorat nənği yenñə opmap, zək həuñə patə mimbap. Oi ñai zək buku orot mariñə, Kəmbugət Kaapum səm bəliñ kwəpəp, zək həuñə waləwaləñ mimbap səmen.

³⁰ Anutugət topnə nəngəmen. Zəkñə den mətəp ñai itə sài ziap, “Tosagət həuñə ziŋgəziŋgən, zo nəgət nep. Həuñə məkəməkən, zo nəñə upat.”

Oi Kəmbugət den ñai itə ziap, “Kəmbu nə arəpnəngət den səm kwəkəbat.”

³¹ Zorat itə nəngənə, “Anutu əndiəndiñ, zəkəkət bikñən əiəiñ, zo yəmbətñə.”

Siŋgi əlip mem birə mən utnat.

³² Zen mərum kut ñai opmarəwe, zo nəngəbi. Narək zoren siŋgi əlip gəi umziñə hənsəi səknam kwəkñən əndim səknam nep tuum kətigiwe. ³³ Narək ñain nambutñə zen a mətəziŋən diiziŋgəm mem ñai ñai otziŋgəm səknam ziŋgəm səm bəliñ kwatziŋgəwe. Oi zəngəren gəbə nambutñə

zen bukurəpziñə yatə otziŋgəne səknam ərəndən nəngəwe. ³⁴ Zen bukurəpziñə tək namin zəine zəngət op umbələ urəwe. Oi kət sikum betziŋən mine sikum bonñə ziziñə kətik zo nəngət siŋgi sumbemən pəi ziap səm, nəngəne əlip oip.

³⁵ Oi um bəbələñ op kətigem əndim zəkəkəren səngən patə mimbə. ³⁶ Zorat zen kətigem Anutugət den lum əndim, Anutu zək kut ñai siŋgi kwatziŋgip, zorat bonñə mimbə. ³⁷ Kəmbugət ekabən den ñai itə ziap,

“Zorat narəkñə pəñkənok ziap. zo əki gəbəkət səsəñə, zo mən tap nəngəm kek gəbək.”

³⁸ Oi den ñai itə ziap, “A əlipnandə nəngəm pələtəngət op əndiəndi mimbə. Ka a zen loribi oi ko zəngət nəngə mən dəp upap.”

³⁹ Nen ko lore m təmbətəgoəgoñən əiəiñ, zorat siŋgi buñə. Nen nəngəm pələtəñ kwəkñəngində um dəpniñ hālalu ziməp, zorat siŋgi.

11

Nəngəm pələtəngət den.

¹ Kut ñai siŋgi kwatniŋgip, zorat nəngəm um bəbələñ op mambət əndiəndiñ, zorəñə nəngəm pələtəñ uap. Kut ñai ñai mən igikñə umñə angən kərəm mem əndiəndiñ, zorəñə nəngəm pələtəñ uap. ² Kəmbugət siŋgi a sənğiñə, zen nəngəm pələtəñziŋoot əndine Anutuñə ziŋgiri əlip oip. ³ Hən sumbem zo Anutugət sətəkət muyageip. Zo nəngəm pələtəñ sot əndim nəngəm kwətətimen. Kut ñai ñai igikñə, zo mən igikñən gəbə muyageip.

Abe sot Enoko sot Noa, zəngət den.

⁴ Abəñə Kəmbu nəngəm pələtəñ kwəkñəngəm əndim Anutugət siŋgi rəma kom oi sei Anutuñə egi əlip oip. Ətəñə Kain ko nale m Kəmbugət siŋgi om pəi Anutuñə birip. Abe zək nəngəm pələtəñngət Anutuñə egi a əlipñə oi nale m zəkəkət siŋgi oip, zo mem Abegət a tərərəkñə səip. Abe zək nəngəm pələtəñngət əndiəp kət nəngə mumuñandə mətəp əlipñə tirəpnəngoi ziap.

⁵ Henok zək Kəmbu nəngəm pələtəñ kwəkñəngəm əndiəp. Zorat mumuñən mən əibəkət Anutuñə gwələ mem zari a ziŋ kəruwe. Oi mən mem zarip, narək zoren Anutuñə Henokət topnə itə səm muyageip, “Henok eksa əlip uap.” ⁶ Mən nəngəm pələtəñ kwəkñəngəm əndiəndə Anutuñə niŋgiri əlip orot, zo mən taap. Ñai zək Anutu mäte okñəngəbap, zək kəndom itə nəngəbap, “Anutu əndiap. Oi Anutu mäte okñəngəm konsəm əndibi, zen bonñə muyagem ziŋgəbap.”

⁷ Noa zâk Kembu nângâm pâlâtân kwâkñangâm ândeipkât kut nâi bet âsagibap, zorat Anutuñâ den kânñan dukui. Dukui Noañâ hurat kwâkñangâm zikñâ sot ambâ murarâpnâ gwâlâ ândibigât wangâ tuugip. Yatâ oi a nâmbutñâ, bâliñ mame a zengât topziñ muyageip. Oi Kembu nângâm pâlâtân kwâkñangâm ândeipkât tosa buñ orot, zorat bonñâ meip.

Abaram.

⁸ Abaram zâk Kembu nângâm pâlâtân kwâkñangâm ândeipkât hânñâ birâm nâi galem upapkât diñâ muyagei lugip. Oi hân zorat mo zorat sâip, zo mân nângâm sât lulu op lum arip. ⁹ Kembu nângâm pâlâtân kwâkñangâm ândeipkât hân sinji kwâkñangip, zoren âimñâ kwande ândeip. Zoren ândim hâmbâ silebân tâtat mâme oip. Hân zo Isaka sot Yakobo, zekât ârandân sinji kwatzikip. Oi zet zo yatik urâwet.

¹⁰ Abaram zâk kamân nâi zinziñ kâtikñâ Anutuñâ muyageip, zorat nângânângâyâk ândeip. ¹¹ Sera, zâk zo yatik Kembu nângâm pâlâtân kwâkñangâm ândimñâ ambân sombâ ândim imbanñâ muyagem kâbonñâ oip. Kiungât sinji kwâkñangip, zâkkât diñangât nângi bon oip. ¹² Zorat a sombâ op imbanñâ buñ oi zâkkâren gâbâ kiun donjep muyagiwe. Kiurâp zo sumbemân sângelak tap arie, teñgâziñ zorat dâp oip. Oi saru sâtñan sak ziap, zo anñâ mân sâlâsâlâpkun, zorat dâp muyagiwe.

¹³ A zo, ziñâ Kembu nângâm pâlâtân kwâkñangâm ândim mom nanñâwe. Kut nâi nâi sinji kwatzingip, zorat bonñâ mân memñâ âkñan ândi ze eknâ mâpâsem ândiwe. Yatâ opñâ topziñ itâ nângâwe, “Nen hânân yen kwande ândien.” ¹⁴ Den yatâ sâmb hân kâuk nâi muyaginam nângâm ândiwe. ¹⁵ Oi ziñâ mirâ kamân kândâtkuwe, zorat nângâ kwâkâ mân urâwe. Zorat otziñgi sâi âburinâ sâmb âlip âburibe. ¹⁶ Zen mirâ kamân nâigât âkñâle urâwe. Mirâ kamân âlipñâ nâi sumbemân ziap, zorat âkñâliwe. Yatâ urâwe, zorat op Anutuñâ, zâk zengât Anutu, zâkkât yatâ sâindâ nângi mân bâliñ opmap. Wangât Anutu, zâk zikñak kamân patâ nâi muyagem zengât sinji sâip, zorat.

Isaka sot Yakobo.

¹⁷ Abaram zâk Anutuñâ mâsiki nângâm pâlâtân kwâkñangâm ândeipkât nannâ Isaka Kembugât sinji sâmb kumbam oip. Abaram zâk sinji den memñâ nan kânok zo buñ upapkât Anutugât sâtñâ lugip. ¹⁸ Anutuñâ mârumb Abaram itâ sâmb dukui, “Isakagâren gâbâ kiurâpkâ âsagem lanj kârâm ândibi.” ¹⁹ Abaramñâ itâ sâmb nannâ kumbam oip, “Anutu zâk a mumuñan gâbâ mângiziñgâbapât imbanñâ zemñangap.”

Yatâ sâipkât nannâ mumuñan gâbâ yatâ mâburem pindip.

²⁰ Isaka zâk Anutu nângâm pâlâtân kwâkñangâm ândimñâ imbanñâ mem Yakobo sot Esau mâsop minzikâm kut nâi bet muyagibap, zorat den kânñan dâzâkoip.

²¹ Yakobo zâk yatik Kembu nângâm pâlâtân kwâkñangâm ândeipkât mumbam op Yosepe nanzatñâ mâsop minzikip. Zâk tânnâ gâsum pindiñsâm tap Anutu mâpâsemñâ mâsop minzikip. ²² Yosepe zâk Kembu nângâm pâlâtân kwâkñangâm ândeipkât mumbapât narâkñâ mâte oi Isirae a zen bet Aigita hân birâm âibi, zorat nângâmñâ sinjitñâ mem âibigât den kânñan dâzângoip.

Mose sot Yosua.

²³ Mose muyagei ibâ mamñâ zet Kembu nângâm pâlâtân kwâkñangâm ândiwetkât egitâ âlip oi a kutâgât den zorat mân kengât op kâin karâmbut katep tik pâitâ zeip.

²⁴ Mose zâk lâmbatñâ Kembu nângâm pâlâtân kwâkñangâm ândeipkât a kutâ Parao bâratñangât nanñangâren sinji sânat sâne kwâkâziñgip. ²⁵ Zâk Anutugât a ambân gakârâp zen sot umbâlâ sot sâknam nângâbapât sâlâpagoip. Zâk Aigita a osetziñan ândim narâk pârkanok um sâkkât âkñâle bâliñâ zo lum sâtâre upapkât nângi mân dâp oip. ²⁶ Oi Aigita hânân gâbâ kât sikum zorat nângi gigin oip. Oi Kembunñâ a bâliñan gâbâ mākāniñgâbapât sāsān, zâk yatik sâknam nângâm ândibapât nângi bon oip. Zo gâtâm sângân mimbapât yatâ nângâm oip.

²⁷ Zâk Kembu nângâm pâlâtân kwâkñangâm ândeipkât a kutâ kukñâ zorat kengât mân op Aigita hân birip. Oi Anutu mân igikñâ, zo sennâ eknâ yatâ zâkkâren pâlâtân oip. ²⁸ Mose zâk Kembu nângâm pâlâtân kwâkñangâm ândeipkât sâi sumbem a kâwaliñoot zâk mân zângobapât Pasowa kendonân râma kom gaam gilâmñandâ mirâ hângiyân sanğorâwe. Sumbem a kâwaliñoot zorâñ murarâpziñ, kândom kâtep, zo tâmbetzângobam ga eknâ walâziñgip.

²⁹ Oi Isirae a zen Kembu nângâm pâlâtân kwâkñangâm ândiwegât saru kurinjan mâtâp âsagei lân âiwe. Aigita a ziñ yatâ utnâ sâne saruñâ gwâkâziñgip.

³⁰ Isirae a zen Kembu nângâm pâlâtân kwâkñangâm ândiwegât Yeriko kamânân paj patâ kirip, zo haamgum âinetâ sirâm nâmburân zagât âki amun gei giligâlaksâip.

³¹ Mâtâp ambân Rahaba, zâk Kembugâren nângâm pâlâtân kwâkñangâm ândeipkât Isirae a hân ek mânânğârâwet, zet buku otzikip. Yatâ oipkât den kwâkâ a zen sot mân kuwe.

Kembugât a nâmbutñâ, zengât den.

³² Den kârep mân târokwap sâbat. Gideon, Barak, Simson, Yepita, Dawidi sot Samue sot Propete a nâmbutnjâ zengât den sâm arindâ sâi kârep opap. ³³ Zen aksik Kembu nângâm pâlâtân kwâknanjâm ândiwegât a kâmut patâ mem ge kwatziingâwe. Kubikkubik nep tuum birañawe. Kut nâi nâi singi kwatziingip, zorat bonnjâ miwe. Zuu kâtik Laionj lâuzij doonguwe. ³⁴ Kârâp kâligen zâmbane Anutuñâ mem sânduknan kwatziingip. Anjâ sâujâ kârâziingânâ sâne kâtigem ândiwe. Lolot ândiweñâ imbanjâ mem ândiwe. Kâmbamân a kâwalizijoot ândiwe. Hân torengen kâsazij zângom moliziingâm ândiwe. ³⁵ Ambân nâmbut zengât narâpziñâ mumunjan gâbâ zaatne galem otziingâwe. A nâmbutnjâ a zij sâknam kwatziingâm mem nâi nâi otziingâwe. Oi singi âlip birâne mân zângonat sâne ândiândi kâtiknan zaatpigât nângâm den zo birawe.

³⁶ A nâmbutnjâ a zij den bâlij top top sâm dâzângom lapitziingâwe. Oi nâmbutnjâ kin bitzij saam tâk namin zâmbarawe. ³⁷ Nâmbutnjâ kâtnjâ zângowe. Nâmbutnjâ nak gaanjâ gaaziingâwe. Nâmbutnjâ kâmbamnjâ zângom gânduzij mânângârawe. Nâmbutnjâ kanpitâ ândim nonij râma sâknjâ akum ândiwe. Mandu yatâ op sâknam kwâknanjâm ândiwe. ³⁸ Hân a nâmbutnjâ ândiwe, zengât dâp mân ândiwe. Zen a âlipnjâ. Zen mirâ kamân kâtiknan sot barâ kâtiknan ândiwe. Kât kiyân sot hân mâtâpnjan ândiwe.

³⁹ Zo zen aksik Anutu nângâm pâlâtân kwâknanjâmwegât Anutuñâ zingiri âlip oip. Oi kut nâi singi kwatziingip, zorat bonnjâ mân muyagiwe. ⁴⁰ Topnjâ itagât. Anutu zâk nenjâren kut nâi zâizâij pâmbapkât nângi zeip. Zorat nen buñan ândiândi âlip ândibigât mân nângâziingip.

12

Yesu zâk kândom otniingipkât zâk wâratkum kâtiginat.

¹ A sânginjâ kâmut patâ yatâ zorân haamnângom ningit tegât kut nâi yâmbât sot bâlijanjâgât tâknjâ kâpinângomap, zo mânângât birânat. Oi mâtâp tirâpnângowe, zorik âkonjâ buñ sârârâk kârâm âim kikerân takânat. ² Oi Yesu, nângâm pâlâtânjât mariñâ sot bon muyamuyage, zâkkâren sen kwap ândinat. Zâk sâtâre muyagibapkât sâsânjâ, zorat nângâm poru nagân sâknam nângâm moip. Oi zorat anjan kwâknan zari nângi yennâ oip. Yatâ opnjâ Anutu, imbanjâ mariñâ, zâkkât âsan bongen zari, ândiap. ³ Bâlij mâme zen kâsa oknanjâm mem nâi nâi oknanjâne nângâm tâtâlim kâtigeip.

Zen ko umzij loribegât zâkkât nângâmñâ âkonjâ buñ kâtigibi.

Anutuñâ kubikziingâmap, zorat den.

⁴ Zen bâlijandâ lotnan kwatziingâbâ sâi kâtigem um sâkzij kubikangâm kinkin, zo yatâ op ândiwe. Ka bâlijandâ kâtigem tâmbetzângobat sâi ko dap upi?

⁵ Anutuñâ narâpnjâ zângonsâm itâ sâip. Den zo nelâmzânguap? Den zo itâ sâip, “Nannâ, Kembuñâ kubikgigi nângâna mân giginjâ upap. Kubikgigi umgâ mân loribap. ⁶ Anutu zâk a umnjâ gâsuziingâm zengât narâpnâ sâmap, zen zângom kubikziingâmap.”

⁷ Zorat op ko Kembuñâ kubikziingâbam sâi mân kenjât upi. Anutu zâk zingiri nan bârarâp utne yatâ otziingâmap. Zengâren ibârâpziñandâ yatik narâpziñ kubikziingâme. ⁸ Anutuñâ zen kubikziingâmap. Mân kubikziingip sâi ko lanjân gâbâ âsagiwe sâbem. ⁹ Oi nâi sâbâ. Hânân ibârâpniñ zen nângom kubikziingâne dinziñâ lum hurat kwatziingâmen. Oi sumbem mariñâ, um dâpniñanjât Ibâ, zâk yatik hurat kwâknanjâm ândeindâ dâp upap. Yatâ op ândim, ândim kântâtinat. ¹⁰ Hânân ibârâpniñ zij narâk pânkânok âknjâlezijâ dâp nângom kubikziingâme. Sumbem Ibâniñandâ ko âlip op ândinatkât kubikziingâmap. Ziknjâ hâlâlu ândiândiyân târokwatnatkât opmap. ¹¹ Kubikkubik muyagibap dâp, zo nângindâ umâlip mân oi sâknam nângâmen. Oi bet ko kubikkubiganjâm ândim kâtigimen, nenjâren bonnjâ muyagemap. Kubikkubikkât bonnjâ zo târârak ândiândij sot um lumberjâ.

Kâwali muyagem tânagogi.

¹² Zorat zen bitzijâ lolot sot pabutziñ bâlijâ zo kubiknjâ kâtigibi. ¹³ Oi kinzij lânbigât mâtâp zo kubiknjâ zengâren pabutziñ bâlijâ zo âlip oi lân âlip upi.

¹⁴ Zen a aksik patâ zen sot lumbe ândiândijanjât nep tuubi. Oi um hâlâlu op ândibigât kâtigibi. Um sumun sot ândim Kembu igiknjâ, zo mân ziap. ¹⁵ Zengâren gâbâ nâinjâ Anutugât tânzângozângonj, zo walâbapkât galem oranjâm ândibi. Oi osetzinan um kâlak dengât kârâpnandâ zingesebapkât galem oranjâm ândibi. ¹⁶ Oi zengâren gâbâ nâinjâ Esaugât mâtâbân lânj lânj ândiândij sot a hurat mân kwâkwat mân upap. Esau zâk nalem kânok zorarak op kândom âsaâsagiñanjât bet sâwât zo birip. ¹⁷ Zen zâkkât nângâme. Zâk bet mäsop mimbâ sâi anjân kârip. Kut nâi oip, zorat isem umbâlâ op um melânjmelânjânjât mâtâp mân muyageip.

Nen Sinai baknjâ buñâ, Sion baknjâ mâte urâwen.

18 Narâk ziren zen baknjâ nâi gâsum mäsâsutme. Kârâpnoot, zoren mân âiwe. Oi nâtâtiknjâ, sasa sot pibâ zorat umnjan mân bagiwe. 19 Oi lâmun dijnâ patâ sot den kwamit patâ zo mân nângâwe. Mârum ko säkurâpziñâ mirâ kamân kâtikjan ândim den zo hirinsâbapkat ninâu säwe. 20 Den itâ muyageip, zorat nângâne imbanjâ oip, “A mo zuu nâinjâ baknjâ zo lânj kâtnjâ kune mumbap.” 21 Kut nâi zo sânm kwâtkwâtņoot muyagei Mosenjâ säip, “Nâ kevgât op sânmnâ sâmbuap.”

22 Mârum yatâ âsageip. Narâk zi ko zen baknjâ yatâ zoren buñâ. Zen Sionj baknjâ, Anutu ândiândiñ, zâkkât kamân patin sumbemân, Yerusalem kamân unakjan ga giwe. Oi sumbem a doņbep, a mân sâlâpziñgozâņgoj sot sâtâre mindumindu patâ. 23 Anutugât narâpnjâ kutziñ sumbemân kulemgoi ziap, zen mâte otziñgâwe. Oi a aksik patâ nevgât den sâm kwâkâkwâkñj a patâ, Anutu sot a hâlâlu minziñgip, zengât um dâpziñâ, zengâren târokwarâwe. 24 Oi Yesu târotâro unakjanngât naknjâ, zâkkâren gamñâ gilâm saņgonsaņgon mâte urâwen. Gilâm zorâņ Abegât gilâmñâ tosa sâm muyageip, zo yatâ buñâ. Yesugât gilâm zorâņ saņgoniñgâbapkat geip.

Anutunjâ hân sot sumbem mângizikâbap.

25 Zen den dâzângobap, zo zâk kândâtkubegât galem oranjâm ândibi. Mârumnjan hânân ge Sinai bâkjan gâbâ säkurâpziñâ den dâzâņgoi birâne hâuñâ muyageziñgip. Zi sumbemân ândim den dâtnângomop, zâk kândâtkom dap yatâ hâuñâ buñ ândinat? 26 Anutunjâ Sinai bâkjan den sâi dijnandâ hân mânggeip. Oi zi ko du âsagibapkat sâm kâtigeip. Anutunjâ itâ säip,

“Nâ narâk nâin dum hân mângimñâ sumbem ârândâñ mângibat.”

27 Dum mângibat säip, zo ko kut nâi nâi muyageip, zo mânggei buñ upapkat nângâm säip. Buñ oi zinzij kâtik zo muyagem yen zimbi.

28 Nen Anutugât um topņan ândinatkat sinji kwatniñgip, zo zinzij kâtikñâ. Zo minat, zorat Anutu sâtâre okjanğânat. Oi pindiñsâm hurat kwâkjanğâm kevgât op mâpâsinat. 29 Wangât, Anutuniñâ, zâk kârâp patâ yatâ, zorat op ko. Kârâpnjâ kut nâi nâi bâliñjâ sem nanğâbap, zorat san.

13

Um den.

1 Buku oranjâm ândime, zo zen mân birâne gibap. 2 A hân nâin gâbâ gane zinjgit mân nângânângâ mân upi. Mârumnjan a ganetâ buku otziñğânâ sâm topziñ mân nângâm sumbem a buku otziñgâwe.

3 Bukurâpziñ tâk namin zâmbarâwe, zengât nângâm, nângâne ârândâñ ândien yatâ upap. Oi zen sâk sot ândiegât bukurâpziñ a zij zâņgone sâknam kwâkjan ândime, zengât nângâm ândibi.

4 Ap ambin ândiândiñ, zorat nângâne bon oi mân mem bâliñ kwapi. Oi itâ nângâm ândibi. Lañ ândim târotâro mânânggât ândime, zen Anutunjâ hâuñâ zingâbap.

5 Umziñandâ kât sikumgât âkñâle mân upap. Oi kut nâi nâi tatgigap, zorat mân sâm mem ândiban. Kembu zâk itâ säip, “Nâ mân birâgibat. Oi gek mân nângânângâ mân upat.” 6 Zorat nen um bâbâlanğâk itâ sânat,

“Kembu zâk betnan memap. Zorat a zij kâsa otnim yatâ mo yatâ otninâ sâne mân kevgât upat.”

Sinji âlip kwâkâm niñgâwe, zo mem ândim Yesu molinat.

7 A sâtnjâ gakâziñ Anutugât den dâzâņgom ândiwe, zengât nângâm ândibi. Zen mâtap âlip lânj ândim muwe. Mâtap zorik ekñâ molizingâm Kembugâren nângâm pâlâtâñ kwâkjanğâm ândinat.

8 Yesu Kristo, zâk ândeipñjâ ândiap, zo yatik ândim zâimâmbap, kâtikñâ.

9 A zij den unakñâ top top dâzâņgone zorâñâ umzij mân gulipkubap. Umziñjan Anutugâren gâbâ tânzâņgozâņgojandâ tângui kâtigem kiri âlip upap. Kut nâi nâi ninijnandâ mân mem tângubap. Anjâ mâtap zo lãngâwe, zen bonñâ mân muyagiwe. 10 Nevgâren Kembugât sinji nalempaññâ taap. Zo hâmbâ silep galem upme, zij nimbigât mân sâsâñâ.

11 Zen nângâme. Zuu kom gaamñâ gilâmziñ tirik namâ galem a patâñâ bâliñğngât tosgât namin mem zari bonñâ kamân kândâtnjan mem gei kârâbân ume. 12 Zo yatik Yesu zâk gilâmñandâ a um hâlâlu minijnğâbapkat kamân kândâtnjan kune moip. 13 Zorat nen yatik kamân kândâtnjan zâkkâren giarindâ zâkkât op yatik bâliñ otningâbi. 14 Itâ nângâm utnat. “Kamân zinzij kâtikñâ ziren mân taap. Nen kamân kâtikjan, zinzij kâtik zimbar, zorat nângâm mambât ândien.” 15 Zorat nen Yesu sot pâlâtâñ opñâ târotâroniñğngât opñâ Anutu mâpâseindâ zorâñ tâbaniñ upap. Zâk hurat kwâkjanğâm ândim lâuniñandâ sâm sâtâre okjanğânat. Kutnjâ sâm bâbâlâñ kwâkjanğânat.

Ninâu sâmb betniñjan mimbi.

16 Orot mâme âlipñjâ utnam gulip mân upi. Anutu zâk zorat nâņgi zâkkât sinji kut nâi nâi pame, zo yatâ utne bonñâ upap.

17 A sâtnjâ gakârâpziñ, zengât sâtnij lubi. Zen um dâpziñ galem upmeñjâ nepziñğngât topñâ Anutu mâteñjan sâmb muyagibi. Zorat nepziñ umâlîbân tuune

dâp upap. Umbâlâyân tuune zengâren kut
 nâi âlipnâ mân upap.

¹⁸ Zen nenngât op ninâu sâm ândibi.
 Nen umniñan tosa kârum ândimen. Kut
 nâi nâi utnam oindâ târârâk upapkât ot-
 niñgâmap. ¹⁹ Ninâuñâ betnan mine Kem-
 bunjâ melâñnigi zengâren kek gâbatkât
 dâzâñguan.

²⁰ Lumbenangât mariñâ, Anutu, zâk
 râma galem a patâ Kembuniñ Yesu târotâro
 zinziñ kâtik zorat gilâmgât mumuñan gâbâ
 mângei zarip. ²¹ Anutu zâk imbanâ sot
 kâwali zingâmñâ mem bâbâlan kwatziñgi
 diñâ lum nepñâ tuum kwâtâtibi. Oi zikñak
 nâñgi dâp opmap, zo Yesu Kristogât opñâ
 zengâren muyagibap. Zâkkâren sâm âlip
 kâtikñâ zem zâimâmbap, zo perâkñak.

²² Bukurâp, den kârep nâi mân
 kulemgum ziñgan. Oi zen den girem zo
 nâñgâne mân bâliñâ upapkât sâm ziñgan.
²³ Oi nâ dâzâñgua nâñgânek. Bukuniñâ
 Timoteo, zâk tâk namin gâbâ olañawe. Oi
 zâk kek gâbap oi ko zâk sot gârat.

²⁴ A sâtnâ gakârâpziñ sot Kembangât siñgi
 a ambân aksik nâñgâziñgan. Italia hânân
 ândie, zen yatik nâñgâziñge.

²⁵ Kembangâren gâbâ tânzâñgozâñgonñâ
 aksik zengâren zimbap.

Zo yatik.

Ekap Yakobonjâ kulengoip.

Mâsimâsikâgât bonjâ.

¹ Nâ Yakobo, Anutu sot Kembu Yesu Kristo, zekât kore anjâ. Kembangât a kâmut gâkârâp sijsururuŋ op âi ândie, zen sâm sâtâre otziŋgâm ekap zi kulemguan.

² Bukurâpnâ, zengâren mâsimâsikâ top top muyagei nângâne sâtâreŋoot upap.

³ Zen itâ nângâbi. Zen mâsimâsikâyân ândine zengâren kâtigigiŋ, zo muyagibap. ⁴ Oi kâtigigiŋ, zo zengâren bonjâ muyagem kâtigibap. Oi muyagei zen umgât sikum Anutugât den mân kârum toszaiŋ buŋ op hâlâlu ândibi.

Nângânângâ kârum Kembangâren ninâu sânat.

⁵ Zengâren gâbâ nâinjâ nângânângâ kârum Anutugâren ninâu sâi pindâbap. Anutu zâk a sâm bâliŋ den zo mân dâtnângom um bâbâlanŋanŋârâk nângânângâ âlipnjâ niŋgâmap. ⁶ Zorat a um zagât opnjâ buŋâ, Kembu nângâm pâlâtâŋ kwâkŋanŋâm ninâu sâbi. Ka a um zagât upap, zo pibâ gai saru âbangum âim gâmap, zo yatâ upap. ⁷⁻⁸ A yatâ zo Kembangâren ninâu gât hâuŋ mimbatkât sâi mân pindâbap. Um zagât op gulip ândimâp, yatâ zorâŋ mân pindâbap.

Sikumziŋ zâizâiŋ zorâŋ bonjâ buŋâ.

⁹ A ziŋ a kanpitâ zâkkât nângâne gigiŋ opmap. Ka Anutuŋâ a zo a bonjâ kwânâŋgi sâtâre patâ upap. ¹⁰ Oi yatigâk a ziŋ a sikumŋoot zâkkât nângâne zâizâiŋ opmap. Ka Anutuŋâ a yatâ zo zâkkât sikumŋoot zorat nâŋgi gigiŋ opmap. Pâliŋpâliŋ neule bâlonjâ kek âmbârâŋgâm gemap, zo yatik a sot sikumjâ kek buŋ opmap. ¹¹ Mirâsiŋ takâmjâ hibuk bâlonjâ egi âkâm gem neulenjâ buŋ opmap. Zo yatik sikum a nepziŋjâ tânâmnjan birâm neule yatâ op buŋ upi.

¹² Nâi zâk mâsimâsikâyân kâtigibap, zâkkât nâŋga sâtâreŋoot uap. Zâk kâtigem umnjâ oi ândei Kembuŋâ sângânjâ pindi ândiândi kâtik ândibap. Zo umziŋjâ zâkkâren kinzap, zengât siŋgi sâip.

Mâsimâsikâgât den.

¹³ A nâi, zâk bâliŋanŋât mâsimâsikâgât itâ mân sâbap, “Anutuŋâ bâliŋanŋât mâsikânigap.” Bâliŋanŋât mâsimâsikâ, zo Anutugâren mân ziap. Zâkŋâ a nâi bâliŋanŋât mân mâsikâbap. ¹⁴ Mâsimâsikâ zo itâ muyagemap. Nâi zâk zikŋak âkŋâlenjândâ diimâp. ¹⁵ Oi âkŋâlenjâ kâmbu kwap katêp mimbap, kutjâ bâliŋâ. Bâliŋandâ lâmbatnjâ sâk sot um ârândâŋ mumuŋ op simgât siŋgi upabot.

¹⁶ Bukurâpnâ, um gulip upegât gasâziŋ kâram ândibi. Bâliŋâ, zo hânân gâbâ âsagemap. Âlipnjâ, zo sumbemân gâbâ âsagemap. ¹⁷ Kut nâi nâi âlipnjâ top top, zo uren gâbâ âsakŋâ Ibâ kânok, zâkkâren gâbâ gemap. Zâkkâren, kâin yatâ, kwâtepmâtep mân ziap. ¹⁸ Anutuŋâ nângâm sâlâpkuipkât den bonjandâ nan bârarâp muyageniŋgi. Oi zâkkât arâp zengât tenŋâyân kâdom op kinatkât yatâ otŋiŋgi.

Den nângânângâŋ zorâŋ buŋâ, lulujâ zorâŋ bonjâ.

¹⁹ Bukurâpnâ, zen nângânek. Anjâ den nângânatkât bâbâlan utnat. Den sâsâŋ sot kuk den sâsâŋ, zorat yâmbârinat. ²⁰ A kuk orotnjâ, zo Anutugât târârâk mâtâp zo wâlap. ²¹ Zorat zen um sumun sot gâŋgonjâ zo birâm mulunân ândim siŋgi âlip den umziŋjan pâip, zo buku op mem ândibi. Zorâŋâ um dâpziŋ kubikpâpkât imbanjâ zemnjâŋgop.

²² Zen den kindapŋak mân nângâbi. Buŋâ. Nângâm lubi. Nâi zâk kindapŋak nângâbap zo ko umnjâ kâitkum simgât siŋgi upap. ²³ Nâi zâk den nângâm mân lubap, zâk anjâ si sângânziŋ niniŋgurân ekme, zo yatâ upap. ²⁴ Zen si sângânziŋ eknjâ birâm âim tobatziŋ nelâmzângomâp. ²⁵ Nâi zâk Kembangât gurumin den bonjâ nângâm lum kâtigem ândibapnjâ bonjâ ek âkŋâlem op ândibap.

Siŋgi âlibân ândiândigât den.

²⁶ Nâi zâk siŋgi âlibân ândiman sâm lâu sâput mân galemgumap, zo ko umnjâ kâitkumap. A yatâ zorâŋ siŋgi âlibân ândiândiŋ zo yennjâ upap. ²⁷ Malâ mandu umbâlâ op ândine ziŋgit on galem otziŋgâbi. Oi hânân bâliŋâ ziap, zo umziŋ sumunkombap kât kândâtkubi. Zen yatâ op ândinetâ Anutuŋâ ziŋgiri âlip oi itâ sâbap, “Siŋgi âlip mem ândie.”

2

Sikumziŋoot sot kanpitâ zo dâbâk otziŋgâbi.

¹ Bukurâp, zen âsakŋâ mariŋâ, Kembuniŋ Yesu Kristo, zâkkâren nângâm pâlâtâŋ kwâkŋanŋamênjâ a zâizâiŋ gigiŋjâ kut nâi nâi hâtubâtu mân otziŋgâbi.

² Nâ itâgât san. Yesugât a kâmut minduminduziŋjan a nâi, lomba a, kamân nâin gokŋjâ zâk hâmbâ neulenŋoot sângân zâizâiŋ gai a nâi, lomba a, kamân nâin gokŋjâ hâmbânjâ alâkŋâ pam kândâtŋan gâbap. ³ Oi zen a hâmbâ neulenŋoot zo eknjâ itâ sâm dukubi, “Gâ zi ga. Tâtot âlipnjâ mâteyân zi ge tat.” Yatâ sâm a kanpitâ itâ dukubi, “Gâ ândi kin mo kianŋ ginŋan ge tat.” ⁴ Zen a zengât holiziŋjâ mân nângâm yatâ upme. Zen zo yatâ osetziŋjan

hâtubâtu otzingâme. Yatâ op Kembugât umgât gulipkume.

⁵ Bukurâpnâ, den sa nângânek. Anutuñâ a dap yatâ zo gâsum sâlâpzingoip? Hânân a kanpitâ ândime, zen nângâm pâlatânân umgât gom sambe opñâ Anutu um topñan ândibigât gâsum sâlâpzingoip. Zo a umziñandâ zâkkâren kinmap, zengât singi sâip. ⁶ Oi zen ko a kanpitâ sinziñ ginñandâ ziñgitme. A ikâ ziz denân zâmbanme? A sikumziñ patâ zorâñ kâsa otzingâm denân zâmbanme. ⁷ Oi a sikumziñoot ziz Yesugât kutsiñgi âlip kwâkniñan zarip, zo sâmbâlin kwapme.

Den ñai lum ñai birâbirâñ, zo mân dâp uap.

⁸ Gikangât opmat, yatik bukugangât upan. Den kâtik kombânâ zo yatâ Kembugât ekabân kulemgene ziap. Zo lune perâkñok âlip upap. ⁹ Ka a sât hâtubâtu otzingâbi zo ko bâlin utne gurumin den zorâñ topziñ sâmbuyagibap. ¹⁰ Ñai zâk gurumin den nâmbutunâ lumñâ ñai birâbap, zo den ku a upap. ¹¹ Zorat sâbâ. A ñaigât ambân, zâk sot mân ândiban sâip, zâkñagâk gâ kâmbam mân kumban sâip. Oi gâ a ñaigât ambân sot mân ândimñâ a kâmbam kumban zo ko gâ den ku a upan. ¹²⁻¹³ A ñai um lâklâk buñ otzingâmap, zâk gâtâm Anutuñâ yatigâk um lâklâk buñ okñangâbap. Ka a um lâklâk op buku otzingâbap, zâkkât topñâ Anutuñâ sâmbuyagei Kembugât mâtenan kenngât buñ kinbap. Zorat gurumin den zorâñ topniñ sâmbuyagibap. Zo nângâm kwâtâtemñâ um lâklâk op târârak op ândibi.

Nângâm pâlatân bon buñ sot gukupitñâ.

¹⁴ Bukurâpnâ, a ñai nâ nângâm pâlatân sot ândian sâbap, oi buku mân otzingâbap, zâk nângâm pâlatânñâ zo dap op tâmbet agoagoñan gâbâ mâkâbap? ¹⁵⁻¹⁶ A mo ambân ñaiñâ hâmbâ, sâk pâke mo nalembâ kârum ândei kâmut zengâren gâbâ ñaiñâ mân beknjan memñâ itâ dukubap. “Gâ âlip âi ândiban. Gâ paten opatkât sâkkâ kâpiban. Gâ nalembâ nem âkon upan.” Ñai zâk lâunandik yatâ sâmbap op beknjan mimbap? ¹⁷ Zorat a ñai nângâm pâlatân sot ândian sâmbap buku mân otzingâbap, zâkkât nângâm pâlatân zo mumuñâ sânat.

¹⁸ Mo a ñaiñâ itâ sâbap? Gâ nângâm pâlatân zengigap. Nâ ko buku orotñâ zemniñap. Nângâm pâlatânñâ buku orotñâ buñ, zo tirâpnona ikpâ. Oi nâ buku orotñangât nep tuumbâ nângâm pâlatânñangât bonñâ tirâpñobap. ¹⁹ Anutu kânok ândiap, den zo nângâm kwâtâtemat. Gâ zo yatâ nângâm kwâtâtem sumbengât singi uan sâmat. Ka zitâ sâ nângâ. Wâke zizâ zo yatâ nângâm Anutugât kenngât

op sânmâziñ sâmbumap. ²⁰ Gâ a um kwamen, nângâm pâlatân sot buku orot buñâ. Nângâm pâlatânñâ zo yennâ.

Abaram sot Rahaba zet nângâm pâlatân op bonñâ muyagiwet.

²¹ Nângâm pâlatân bonñâ zorat sa nângâ. Sâkunniñâ Abaram, zâkkât nanñâ Kembugât singi sâmbumap sâi Anutuñâ nângi tosanñâ buñ oip. Zo orot mâmenangât yatâ oip. ²² Oi itâ nângâ. Abaramgât nângâm pâlatân zo orot mâmenandâ beknjan meip. Oi nângâm pâlatânñâ târokwaï patâ oip. ²³ Oi zorat Abaramgât den kulembâ ñai itâ ziap, “Abaram zâk Anutugât diñâ nângi bon oipkât Anutuñâ zâkkât nângi târârak oip.”

Oi zorat Abaramgât itâ sâwe, “Zâk Anutugât buku kânok.” ²⁴ Iknek. Anutu zâk a ñai nângâm pâlatânñangârâk egi tosanñâ buñ mân upap. Egi buku orotñangât nep mâpôt tuugi tosanñâ buñ upap.

²⁵ Oi yatik narâk ñain Anutuñâ Kanaan hân zo Isirae zengât singi sâi lañ mâman ambân Rahaba, zâkñâ Anutugât den nângi bon oi Isirae a zagât hân ek mânangârâwet, zet zâkkâren gâitâ buku otzikâm tik mâtâp zâpari âiwet. Rahaba zâk buku orotñangât nep tuugipkât Anutuñâ nângi tosanñâ buñ oip. ²⁶ Zorat itâ ziap. Sâk zâk kaapumñâ buñ op mumuñâ muyagemap, zo yatigâk buku orotñâ buñ oi nângâm pâlatânñâ zo mumuñâ opmap.

3

Nâmbâlamniñ galem utnat.

¹⁻² Bukurâpnâ, nen aksik patâ sâmbap tâpâkumen, zorat zengâren gâbâ donjbeññâ um bâbâlan kwâkâziñgâziñgân nep tuunat mân sâbi. Nângânek. Den sâmbap kwâkâkwâkân narâkñan Kembuñâ kwâkâziñgâziñgân a nen den bâlinâ sâmbap ândimen, zorat hâunâ yâmbâtñâ niñgâbap. Nen aksik patâ âsâbân sâmbap tâpâkumen. A ñaiñâ den bâlinâ mân sâbap, zâkkât a âlip, târârak sâsân. Yatâ zorâñ um sâkñangât âlip upapkât nep tuubap. ³ Bâu patâ biosi zen dinniñâ lubigât lâuziñan tâk kâtik pamen. Zo pam kwâkñan tap mem purikgurik tuuginâ âime. ⁴ Wangâgât yatik nângâme. Zen patâ oi pibâ kâtikñandâ kom alei âime. Oi mâbugwâbure tuutuunâ mâiktârâ zo mem mâburine mâtâp âiain dâp âimap. ⁵ Oi a nâmbâlam zo yatik mâiktârâ, zo kut ñai ñai yâmbâtñâ op zâimap.

Nânge. Kârâp zâk mâiktârâ. Yatâ zorâñ hibugân pâindâ sem nângâm. ⁶ Nâmbâlamziñ zo kârâp yatâ. Zâkñâ sâk toren walâziñgâm bâliñangât mam op nep tuumapñâ um sâkniñ sumunkomap. Oi ândiândiniñâ oi semap. Zikñâ ko sim

kârâbân gâbâ kârâp sâugi semap. ⁷ Zuu top saruin sot hânân sot nii, mulum, zo anâ mem sânduknjan kwatzingâmen. ⁸ Nâmbâlam ko a nâinâ dap op mem sânduknjan kwâpap? Zâk âkonjâ bujâ, purikgurik op bâlinjâ memap. Mulum kâtik, kwaru yatâ. ⁹ Nâmbâlamninjandâ Kembu Ibâniy sâmb âlip kwapmen. Oi nâmbâlamninjandik a Anutugât holi tobat sâmb bâlinj kwatzingâmen. Lâu zobik den âlip sot bâlinjâ gemap.

¹⁰ Bukurâpnâ, yatâ zorân mân dâp uap.

¹¹ Dabân yatâ too sinjan zobigâk naamjâ sot kâlakjâ mâpot gem gâbabot?

¹² Bukurâp, koserân dap yatâ kolinj muyagibap? Mo samân dap yatâ zâlâli muyagibap? Mo sarunâ samjâ upap?

Nângânângâ uren gok sot âmbiren gok.

¹³ Zengâren gâbâ nângânângâ a mo nângâm upme, zo ândie? Zâk lumbenâ ândim orot mâme âlip muyagem ândei nângânângânângât topjâ muyagei a ikpi. ¹⁴ Oi zengât umziyan um kâlak sot um zâizâinj zei sâkziy mem zâim den bon nângen sâne sarâ upap. ¹⁵ Nângânângâ mâtâp zo ubâ gâip mân sâsân. Bujâ. Nângânângâ zo hânân goknjâ. Ayân gok. Satanjâren gok. ¹⁶ Kâsa kâsa, um kâlak sot zâizâinj zimbap, zo yatik kâsâp sot sumunnâ zo zem zâibap.

¹⁷ Nângânângâ uren gokjâ, zorânâ ko mâtâp âlip itâ muyagemap. Um salek, lumbenâ, sât lulu, buku orot sot sinji âlipkât bonjâ nâmbutjâ. Um zagât mo sarâ ândiândinj bujâ. ¹⁸ Lumbenângât nep tuume, zen arikjâ kâmitne târârakjanjâgât bonjâ muyagezingâmap.

4

Sâknam nep tuum bon mân muya-muyaginj.

¹ Zengâren kâsa sot kâmbam zemap, zo top wangât? Sâkkât âkñâlê zemap, zorân kâmbamgât nep tuumap. ² Zen um sâkkât âkñâlê op kut nâi mân mime. Kâmbam kom kâsa op kut nâi mân mime. Zen ninâu buj ândime, zorat. ³ Oi zen kut nâigât ninâu sâmb âim ma ko mân mime, zo ko umziyan den bâlinjâ zei ninâu sâme. Zen itâ nângâme, “Kut nâi zo muyageninjâ kâtigem um sâkninjângât âkñâlê zorat bonjâ muyaginâ.”

Umniñandâ nâin nâin mân nângânâ.

⁴ Haai, târotâro mânâmânângât zen. Hânân kut nâi nâi ziap, zorat sinji ândibanjâ Anutu kândâtkuban. Zo nânge mo bujâ? Zorat nâi zâk hânân kut nâi nâi ziap, zo buku okjanjâgâbapjâ Anutu kâsa okjanjâgâbap. ⁵ Mo den kulem nâi ziap, zo nângâne yen opmap? Den zo itâ,

“Umniñan Kaapum pâip, zo zâkkât sinjiyâk ândibapkât kâtigemap.”

⁶ Den kulem nâi ko itâ ziap,

“Tânânângonângonj, zo donjâp ninjâgâmap.”

Zorat den nâi itâ ziap,

“Anutu zâk a zâizâinj zengât tân kwâkâmap.

Ka a ziyanjâgât nângâne gemap, zo ko tânzângozângonj zo zingâmap.”

⁷ Zorat Anutu um topjan gigin op ândibi. Oi Sataj kâsa minjanjâne birâzingâm âibap. ⁸ Zen Anutu mâte okjanjâne zâkoot zen mâte otzingâbap. Bâlinj mâme a ambân, zen bâlinjâzinj sanjon birânek. Âi kom ga kom upme, zen umziy sanjone salek oik. ⁹ Zen topziy nângâm biranjâ isem umbâlâ upi. Girânjinjâ zo melân umbâlâ upi. Oi sâtârezij zo melân girâp isebi. ¹⁰ Kembugât mâtenjan umziy diim ge ândine zâknjâ mem zaatziyanjâbap.

Kembu mân walâm ândinat.

¹¹⁻¹² Bukurâpnâ. Gurumin den marijâ sot sâmb kwâkâkwâkân a kânok ândiap. Zâk zângobap mo kubikziyngâm birâzingâbap, zorat imbanjâ zemjângap. Zen ko sâmb bâlinj mân upi. Nâi zâk bukujâ sâmb bâlinj kwap hâunjanjâgât den sâbap, zâknjâ gurumin den sâmb bâlinj kwap kândanjâp. Gâ gurumin den sâmb bâlinj kwap kândanban zo ko sât luluj a mân op, sâmb kwâkâkwâkân a upan. Gurumin den marijâ sot sâmb kwâkâkwâkân a kânok ândiap. Zâk zângobap mo kubikziyngâm birâzingâbap, zorat imbanjâ zemjângap. Gâ wangandâ bukuganjâgât den hâunjâ sâban? Zo Kembugât nep.

Kembujâ nângâninjâi kut nâi utnat.

¹³⁻¹⁶ Bâi, itâ nângânek. Zen itâ sâme, “Itârân mo mukan kamân zoren âi kut nâi nâi anjâgwanjâ op kât sikum mem ândiendâ kendon zi âki âburinat.” Zen zâizâinj den sâmb sâkziy mem zâime. Zâizâinj den zo bâlinjâ. Mukan zo mo zo muyagibap, zo zen mân nânge. Mo ândiândizinjâ zo dap yatâ? Zo kaapum yatâ. Zo mâik nâi muyagem zorânâ buj upap. Zorat itâ sânetâ dâp upap, “Kembujâ nângâninjâi wâgân ândim yatâ mo yatâ utnat.” ¹⁷ Nâi zâk mâtâp âlipjâ zo ekjâ lanj birâbap zo ko tosa muyagibap.

5

A kât sikumgât âkñâlê upme, zengât den.

¹ Kât sikum a zen sâknam muyagezingâbap, zorat kânjan isem umbâlâ utnek. ² Irâ sikumziy alâgem buj upap. Oi pet hâmbâzinj mem ândime, zo hângât sinji. ³ Narâk pânkânok oi zen sikum motziy minduwe, zo birâbi. Goide kât sot kâtziyâ zo bâlinj opnjâ hân oi zorânâ topziyâ

sapsubap. Kârâpnâ yatâ zingesei sâknam nângâbi. ⁴Nângânek. A nepziñ hibuk urine kâitzângom nep sângân diim gei zingâwe. Oi kâlamziñan bon mimiñ nep tuuwe, zen yatik otzingâne isene sumbem kâwali a zengât Kembu kindapñan giarip. ⁵Sikum a ziñ hânân sâknam kâbâ yâmbât buñ ândim âkñaliwe. Nen bâu nalem zingindâ nem lâmbatne zângom om nimen. Zen zo yatâ sii nalem patâ nem ândimnâ kâmbamgât siñgi op narâk patin bâu yatâ zângom tâmbetzângobi. ⁶Sikum a ziñ a târârak diñâ sâm kwâkâm lañ kâmbamân parâwe. Zâk sâkñanjgât hâuñâ mân sâip.

Sâknam kwâkñan ândim Kembu patâniñ gâbapkât mambât ândinat.

⁷ Bukurâpnâ, zen Kembu gâbapkât mambât âkon buñ ândibi. Nânge. Nep mariñâ nâiñâ nep kârâm kâmit nalem bonñâ âsagibapkât mambât ândimap. Oi maa sot map dâbâk oitâ bonñâ lâmbatpapkât nângâm ândimap. ⁸ Oi Kembugât narâkñâ pânkânok uapkât zen âkon buñâ mambât ândim umziñ tângune kâtigibap.

⁹ Bukurâp, zen a torenñâ mân sâm bâliñ kwatzingâbi. Kuk den mân dâzângobi. Patânâ gam hâuñâ zingâbapkât. Nângânek. Patâniñâ zâk hâñgi kândâtñan ga kinzap.

¹⁰ Bukurâpnâ, Propete Kembugât sâtkât den sâweñâ sâknam kwâkñan ândim kâtigiwe. Zengât mâtâp zo lânbi. ¹¹ Nânge. Sâknam kwâkñan kâtigem ândiwe, zengât nângindâ âlip uap. Hiobe zâk sâknam kwâkñan ândim mân loreip. Zâkkât den siñgi nânge. Oi Kembuñâ um nângâm bet kut nâi nâi âlipñâ pindip, zo nânge. Kembugât tânzângozângonj sot buku orotñâ patâ ziap.

Sâm kâtik den.

¹² Bukurâpnâ, den nâi zi sa nângânek. Zen sumbemân mândâm den sâm kâtigime. Zen hânân kwap den sâm kâtigime mo kut nâi nâiyân kwap den sâm kâtigime. Zo mân upi. Zen dinziñâ perâkñakkât bonñâ perâkñagâk âsagibap. Mo buñâ sâne buñ upap. Zo tosa muyagibegât yatâ upi.

Mâsek zine kut nâi upi.

¹³ Zengâren gâbâ a nâiñâ sâknamân ândibap, zâk Anutugâren ninâu sâbap. Nâi zâk sâtâre op ândibap, zâk mâpâmâpâse kep mimbap. ¹⁴ Zengâren a nâi mâsek upap, zâkñâ Yesugât kâmut a sâtñâ sâi gam zâkkât op ninâu sâbi. Oi Kembugât kot sâm kelâk too sanjonñangâbi. ¹⁵ Zen nângâm pâlâtânñan ninâu sâsânj, zorânj mâsekñâ kubikpap. Kembuñâ a zo tângoi âlipñâ upap. Tosanâ oip, zo gulipkubap. ¹⁶ Zorat zen âlip upigât bâliñâziñâ sapsun ninâuñâ

tânagobi. A târârak nâi ninâu sâi imbanjoot upap. ¹⁷ Propete Elia, zâk a nen yatâ. Zâk map mân gibapkât kâtigem ninâu sâip. Ninâu sâi kendon patâ karâmbut sot kâin nâmburân kânok zorat umñan map mân gem zeip. ¹⁸ Oi bet dum ninâu sâi sumbemân gâbâ map gei hânân kut nâi nâi kâmjâ takip.

Gulip orotñâ zo diizingâne gabi.

¹⁹⁻²⁰ Bukurâp, zengâren gâbâ nâi zâk den bonñâ zorât mâtâp, zo birâm walâm ari buku nâiñâ diigi âburem gâbap, zo ko zâk itâ nângâbap, “Nâi zâk bukuñâ mâtâp bâliñan gâbâ diimñâ Anutugâren pâi Anutunñâ a zorat tosa donjep gulipkubap. Oi a zo um dâpñâ mumurñanjgât siñgi oibân gâbâ mâkâbap.”

Zo yatik.

Ekap kânok Peteronjâ kulemguip.

Mâsop den.

¹ Petero, nâ Yesu Kristo zâkkât Aposolo ândianjâ Anutuñâ a diizingip, Ponto, Galata, Kapadosia, Asia sot Bitinia hânân osetboset ândie, zenggât ekap zi kulemguan. ² Anutu Ibânâ nângi zeipkât gâsum sâlâpzingoip, zen Kaapumjâ um hâlâlu kwatzingâbap sot Yesu Kristogât dijâ lunetâ zâknjâ zenggât op moipkât um salek kwatzingâbapkât diizingip. Zenggâren um lumenjâ sot tânzângoizângonj patâ op sambâlem zimbat.

Sumbemân kut nâi âlip zorat sâtâre ut-nat.

³ Nen Anutu, Kembuniñâ Yesu Kristo zâkkât Ibâ, zâk sâam âlip kwâkjanjânâ. Zâknjâ Yesu Kristo mumujan gâbâ mângjeipkât tânnângom um bâbâlaip op ândiândi bonnjângât nângâm nângâm ândinatkat mânginingip. ⁴ Oi sumbemân nenggât sinji kut nâi zinzij kâtik, buj orot bujâ, zo pâi nenggât mambâtningâm ziap. Zo minatkat yatâ otningip. ⁵ Anutu zâk im-banjâpootjâ galem otningi nângâm pâlâtâj kwâkjanjâm ândeindâ gâtâm narâk âki kubikkubikkât bonnjâ muyagibap.

⁶ Zen zorat sâtâre op ândie. Narâk pânkânok ziren Anutuñâ sâi sâknam sot kâbâ yâmbât top top sot umbâlâ kwâkjan ândine zorañâ mâsikâzingâbap. ⁷ Zorat den nâi sâbâ. Goide kât zo yennâ, kârâbân pane sei topjâ muyagime. Zenggâren yatik topzjâ âsagibapkât sâknam sot kâbâ yâmbât âsagezingâmap. Nângâm pâlâtânzij bonnjâ mo bujâ, zorat topjâ muyagibapkât âsagime. Zen nângâm pâlâtânzij zo bonnjâ, zorat sâknam kwâkjan ândine Yesu Kristo gâbabân zenggât sâtâre sot sâam âlip zo muyagibap. ⁸ Zen Yesugât holi tobat mân igâwenjâ umzij zâkkâren kinmap. Oi narâk ziren sinzjâ mân igâwenjâ nângâm pâlâtâj kwâkjanjâm ândie. Oi zorat sâtâre patâ, zo anjâ mân nângânângân, zo nângânjângâm. ⁹ Nângâm pâlâtânzijângât bonnjâ, um dâpzinj sumbemân zâizâinj, zorat mâte otzingâpkât sâtâre ue.

Propete zen den kânjan sâwe, zo bon muyageip.

¹⁰ Propete zij Anutugâren gâbâ tânzângoizângonjâ zi dap dap muyagibap sâam zorat topjâ mâsikâm ândim gawe. Oi a narâk ziren ândien, nenggâren tânzângoizângonj zo muyagibapkât den kânjan sâwe. ¹¹ Propete zij itâ sâwe, "A bâlijân gâbâ mâkâningâbapkât sâsân,

Kristo, zâk âsagem sâknam nângâmñâ ko neule âsâknan zâi mem ândibap." Kaapumjâ den zo umzjanjâ pâi zen narâk ikâ zoren mo dap yatin Kristo zo yatâ muyagibap sâam, nângâm ândim gawe. ¹² Oi den sâwe, zorat bonnjâ zijjan bujâ, nenggâren muyagibapkât sâsân, zo sâam muyagiwe. Oi narâk ziren den zorat bonnjâ muyageip. Anutuñâ Tirik Kaapumjâ sângongui sumbemân gâbâ gem Kembugât sinji a mam otzingi sinji âlip dâzângowe. Sinji âlip zo den bonnjâ. Oi sumbem a zijâ den den zorat topjâ iknatkat nângâm ândiwe.

Ândiândi sânginjâ zo kândâtkubi.

¹³ Zorat zen um nângânângâzjâ kubik um kendon ândibi. Oi Yesu Kristonjâ muyagemñâ tânzângobap, zorat nângâm nângâm um bâbâlaip op mambât ândibi. ¹⁴ Ândiândi sânginjâ sot laj gulip ândiândij mem ândiwe, zo narâk ziren mân mem ândibi. Bujâ. Anutugât dijâ lum ândibi. ¹⁵ Um hâlâlu marijandâ diizingipkât zen zâk yatâ târârak op ândibi. ¹⁶ Kembugât den nâi itâ kulemgune ziap, "Nâ târârak ândiangât zen târâragâk ândibi."

Yesu Kristogât gilâmjandâ sângâniñ meip.

¹⁷ Zen Ibâniñ sâam mâpâsime, Anutu zâk hâtabâtu mân opmap. Ândiândinijângât tobatniñâ nângâm dinnij sâam kwâkâbap. Zorat zen kwande ândim hurat kwâkjanjâm ândibi. ¹⁸ Zen itâ âlip nângâm. Nen sâkurâpniñâ zenggât mâtâp lâj ândeindâ kut nâi yennâ, goide kât yatâ, zorañjâ mân sângânnij meip. Bujâ. ¹⁹ Kristogât gilâmjandâ sângâniñ meip. Zâk râma gwamjâ sâknjâ âlipñâ zo yatâ op ândieip. ²⁰ Anutu zâk mârûmjan hân kombânjâ mân muyageibân nep zo nannjâ sâam pindip. Nânjângât muyamuyagin ko bet narâk murukjan zi nenggât op muyageip. ²¹ Zâknjâ nen Anutugâren târokwatningip. Anutuñâ mumujan gâbâ mângim neule âsâknjâ ginjângi giarip. Zorat nen Anutu nângâm pâlâtâj kwâkjanjâm ândien.

Den sinji âlipjandâ mânginingip.

²² Zen den bonnjâ lunetâ um dâpzinj salekkoip. Oi buku bonnjâ upigât yatâ muyageip. Zorat umñâ gâsâyagom ândibi. Umzij nep zoren pane buku orot âsagem kâtigibap. ²³ Zen âsaâsaginjâ unakjâ. Bujâ orotjan bujâ, mân bujâ orotjâ. Anutugât den ândiândij sot zinzij kâtik, zobâ muyagiwe. ²⁴ Zorat Kembugât ekabân den nâi itâ ziap, "A zen hibuk yatâ. Oi neulezij zo hibuk neule bâlonjâ yatâ. Hibuk neule zo âmbârângâm gemap. ²⁵ Anutugât

den ko zo zinziŋ kâtik. Zo zem zâimâmbap.”

Sinŋi âlip den dâzângowe, zo ko zi.

2

Nen Yesugâren pâlatârj op kâtiginat.

¹ Zen bâliŋâ sot sarâ sot kâsâp, umân pâpan, mem ge kwâkwat den zo birâm nanŋgâbi. ² Birâmŋâ katep mâik namgât otziŋgâmop, zo yatik zen um dâpziŋangât nalem, Anutuŋât den, zorat yatik otziŋgâbap. Zo nemŋa sinŋi âlibân lâmbat kâtigem kinbi. ³ Kembugât ekabân den nâi itâ ziap,

“Kembunâ tânzâŋgoi nâŋgâm âkŋâle urâwe, zorat op zâkkât den nâŋgâmŋâ lunam upi.

⁴ Kembuniŋâ Yesugât den nâi itâ ziap. Zâk mirâ kunkunŋâ ândiândiŋ. Anâ ek birâne Anutuŋâ zâkkât nâŋgi zari mem sâlâpkoip. ⁵ Zorat zen hâmba ândiândiŋ op zâkkâren târokwap kin zâimŋâ Kaapungât namâ upi. Oi Kembugât tirik namâ galem a yatâ umziŋâ Kembugâren pane ze kore okŋangâbi. Zo Yesu Kristogât op nâŋgi âlip upap. ⁶ Kembugât ekabân den nâi itâ ziap, “Nâŋgâ. Nâ Sioŋ bâkŋan, Yerusalem kamânân kunkun nâi kwânâŋgan. Kunkun zo gâsum sâlâpkuwan, zo sâŋgân patâ. Anâ zâkkâren nâŋgâm pâlatârj kwapi zo ko mân kwakpi.”

⁷ Oi zen zâk nâŋgâm pâlatârj kwâkŋangâm ândime. Zen zâkkât nâŋgâne bonŋâ uap. Ka a nâmbutŋâ nâŋgâm pâlatârjzinj bunâ, zengât itâ sâip, “Mirâ tuutuŋ a kunkun ek âkon op birâwe, zorâŋ kunkun zinziŋ kâtik op kinzap.”

⁸ Kembugât ekabân den nâi itâ ziap, “A zen kunkun zoren kom tâmbetagobi.”

A sinŋi âlip birâmŋâ zoren kumbigât sâsâŋ zo, zen yatâ upme.

Nen Anutuŋât kâmut urâwen.

⁹ Zen ko Anutuŋât kâmut gakâŋâ sot tirik namâ galem a gakâŋâ sot târârak a ambârâpŋâ. Yatâ zo zen ko nâtatigân gâbâ diiziŋgâm ga âsakŋan zâmbarip. Kut nâi nâi âlipŋâ opmap, zorat sinŋi den sâne laŋ kârâbâpkât gâsuziŋgip. ¹⁰ Zen mârurŋan zâkkât a mân urâwe. Narâk ziren ko Anutuŋât a kâmut ândie. Mârurŋan kwakmak ândiwe. Zi ko tânzâŋgoi ândie.

Bâliŋâ kândâtkom ândinat.

¹¹ Bukurâpnâ, nâ dâzângua nâŋgânek. Zen hânân kwande sot lomba ândimeŋâ um sâkziŋangât âkŋâle bâliŋâ zo kândâtkubi. ¹² Wangât, um sâkziŋangât âkŋâle bâliŋâ zo um dâpziŋangât kâsa yatâ uap, zorat. Yatâ ândimŋâ um kâtik osetziŋan târârak ândibi. Yatâ ândine um kâtik a ziŋâ zengât laŋ bâliŋ

mâme sâmnâ topziŋ ek nâŋgâmŋâ Anutuŋâ takâbabân orot mâme nepziŋangât Anutu sâm âlip kwâkŋangâbi.

A kutâ zengât den lunat.

¹³⁻¹⁴ Kembugât op a kutâ sot a sâtnâ top top zengât sâtziŋ lubi. A kutâ patâ ândiap, zâkkât sot hângât galem a zâmbarip, zengât den kâtik ârândâŋ lubi. Ziŋâ bâliŋ mâme a hâuŋâ ziŋgâbigât sot a âlipŋâ ândie, zen sâm âlip kwatziŋgâbigât sâm ziŋgip. ¹⁵ Zen ko nep âlip zi tuumŋâ a um kâtik sâm gulip muyagime, zengât den mem gei pambigât Anutuŋâ sâm ziŋgap. ¹⁶ Zen olaŋziŋgipkât dumun bunj ândie. Oi ândiândi zorâŋâ bâliŋâ mân ekap kubap. ¹⁷ Târârak ândim Anutu kore okŋangâbi. ¹⁸ Zen a aksik zengât nâŋgâne giginâ mân upap. Bukurâpziŋ umziŋandâ gasâzâŋgoi ândibi. Anutu hurat kwâkŋangâm ândibi. A kutâ patâgât sât lum ândibi.

Kore a, zengât den.

¹⁹ Kore a, zen patârâpziŋ hurat kwatziŋgâm sâtziŋ lum ândibi. A patâ âlipŋâ sot sânduk ândiândiŋ, zenâk bunâ. Kârâpŋâ ândiândiŋ, zen ârândâŋ sâtziŋ lum ândibi. ²⁰ Zen Kembugât nâŋgâm âlip utnetâ laŋ sâknam ziŋgâne âkon den mân sâm ândine ko Anutuŋâ zengât nâŋgi âlip upap. ²¹ Ka zen tosa muyagine lapitziŋgâne Anutuŋâ dap yatâ nâŋgi âlip nâi upap? Zen târârak ândim kâmbam ziŋgi hâuŋangât den mân sâm ândine Anutuŋâ zengât nâŋgi âlipŋâ upap.

Yesugât mâtâbân lâŋ âinat.

²² Zen yatâ upigât sâm ziŋgip. Wangât, Kristo zâk yatik zengât op sâknam nâŋgâm kândom otziŋgip. Oi zen mâtâp zo ekŋâ yatik lâŋ âibi. ²³ Yesu zâk bâliŋâ mân oip. Sarâ laŋan gâbâ mân gâip. ²⁴ Zâk sâm bâliŋ kwâkŋangâne hâuŋâ mân sâip. Sâknam pindâne hâuŋangât den mân dâzâŋgoip. Bunâ. Den sâm kwâkâkwâkâŋ nep bonŋâ tuumap, Anutu, zâkkâren nâŋgâm pâlatârj kwâkŋangâm ândeip. ²⁵ Nengât bâliŋandâ zâkkât sâkŋâ kwâkŋan zari poru nagân mem zâi moiŋ. Nen bâliŋâ birâm ândiândi târârak ândinatkât yatâ oip. Zâkkât useŋâ zorâŋ zengât use zo gulipkoi soŋei âlipziŋ urâwe. Zen râma yatâ laŋ gulip ândiwe. Narâk zi ko um dâpziŋangât galem a, Yesu, zâkŋâ diiziŋgi zâkkâren ga ândie.

3

A ambân zengât den.

¹⁻² Ambân zengât yatik sâbâ. Zen abârâpziŋ zengât giginâ ândibi. Oi abârâpziŋ nâmbutŋâ zen Kembugât den kom ândine zen den mân dâzângomŋâ diim gem ândine abârâpziŋ zengât orot mâme âlip zo ekŋâ umziŋ melâŋbi. ³ Ambân zen

sakkât neule kâukziņ mem kubik kwâlak sângân zâizâiņ gânduziņan pame sot hâmbâ neule âlip mem ândime, zorat nângâne yennâ upap. ⁴ Neule bonnâ zo itâ. Umziņan tik zem muyagemap, zo neule zinzij kâtik muyagei Anutuņâ nângi zâizâiņ upap. Um lumbe sot um sânduk ândiândiņ, zorat san. ⁵ Kembugât singi ambân mârumņan ândiwe, zen neule zo mem ândiwe. Oi Anutugâren nângâm pâlâtâņ kwâkņangâm ândim abârâpziņ sâtziņ lumarâwe. ⁶ Seranjâ Abaramgât den zo lum ândeip. Oi patânâ sâm ândeip. Oi zen kut nâi nâi âlipņâ opņâ kenggât buņ ândim Seragât bârarâp op ândibi.

⁷ A zenggât yatik sâbâ. Ambân zen imbarjâziņ giginâ. Zorat op ambirâpziņ zen nângâmņik kut zo otziņgâm ândibi. Oi ândiândi kâtikgât ârandâņ ândibigât sâip. Zorât a ziņ ambirâpziņ gâlem otziņgâm ândibi. Yatâ op ândine ninâuziņâ pânșâsâņ buņ, hâlâluyâk zâibap.

⁸ Oi mâpot sâbâ. Zen aksik patâ umziņ diim gei um kânok op um sândugân ândibi. A torenņâ, zenggât bukurâpriņâ sâm umziņandâ gâsâyaqom lumbenjâ op um nângânângâyân ândibi. ⁹ A ziņ kut nâi bâliņâ otziņgâne hâuņâ bâliņik mân otziņgâbi. A ziņ sâm bâliņ kwatziņgânetâ hâuņâ sâm bâliņ den mân dâzângobi. Buņâ. Zen sâm âlip kwatziņgâbi. Anutuņâ mâsop minziņgâbam diizijņipkât a mâsop minziņgâbi.

¹⁰ Zorat Kembugât ekabân den nâi itâ zaip,

“Nâi zâk ândiândigât âkņâlemap sot narâk âlip muyagibapkât nângâmâp, zâk lâuņâ galem oi den bâliņâ mân takâbap. Oi lâuņan gâbâ sarâ den mân gâbap. ¹¹ Bâliņ top top zo kândâtkom kut nâi nâi âlipņik upap. Oi lumbenjâ mâtâp kârum muyagem nepņâ tuubap. ¹² Kembuņâ a târârak zen ziņgiri âlip opmap. Konsâm mâpâsime, zorat kindapkwap tâpmap. Bâliņ mâme zen ko Kembuņâ ziņgitiņâ kâsa otziņgâm ândimâp.”

Sâknamgât den.

¹³ Zen ko kut nâi âlipņanggât nângâm nep tuum kâtigem ândine anjâ dap dabân tâmbetzângobi? ¹⁴ Bâliņ mâme a nâmbutņâ ziņ kâsa otziņgâne sânm kwâtkwât mân upi. Orot mâme âlipņanggât sâknam kwâkņon zâibi zo ko Anutuņâ zenggât nângi âlip upap. Kâmbam zângonom utne sânmâziņ mân sâmbubap. Kenggât mân upi. ¹⁵ Umziņ mem kubikne Kristoņâ ko kembuziņ ândibap. Oi nângânângâziņandâ Kembugâren nângâm ândime, zorat mâsikâziņgâne um bâbâlaņ op topņâ

sapsubi. ¹⁶ Oi den zo mulunângen sâmnâ umziņan bâliņâ nâi mân muyagei sâbi. Huruņângen sâne âlip upap. Yatâ utne Kristo sot pâlâtâņ op ândim kut nâi nâi upme, zorat sâm bâliņ kwatziņgâme, a zo zen sarâziņanggât top muyagei ek anun upi. ¹⁷ Kristogât singi a zen kut nâi nâi âlip op ândine Anutuņâ nângi âlip oi kâmbam sot tâk namin zâmbanbi, zorat nângga âlip upap. Ka bâliņ utne sâknam ziņgâbi, a zo zenggât nângga giap.

¹⁸ Kristo zâk târârak op ândimņâ a nâmbutņâ zenggât bâliņâziņanggât opņâ sâp kânok moi âkip. Târârakņandâ gânggoņâ nenggât op yatâ oip. Nen Anutugâren nâmbanbapkât sâk sot ândeip, zo kune moip. Ka Kaapum sot ândei ko mânggei zaarip.

Noa ândei ândiwe, zenggât den.

¹⁹ Yesuņâ Kaapum sot ândimņâ um dâpziņ tâk namin zeip, zenggâren âim singi âlip dâzângoip. ²⁰ Zen mârumņan Noa zâk wanggâ tuum ândei Anutuņâ um lumbenjâ otziņgâm, a zo, zen diņâ lubigât mambâtziņgâm ândei diņâ birâwe. Oi a ambân bituktâ, nâmburân karâmbut yatâ, zenak wanggâyân zâine toonjâ mân gwâkâziņgi ândiwe. ²¹ Too uurup taki Noa sot a ambân gakâņâ wanggâyân zâim hâlâlu ândiwe. Oi too uurup patâ zorat dâpņâ toonjâ too sanjonziņgâme yatâ. Too zo sâkziņan gwapgwap zo mân sanjogbapkât upmen. Buņâ. Yesuņâ mumuņan gâbâ zaripkât opņâ zen Anutu mâteņan hâlâlu sot tosanjâ buņ kinbigât too sanjonziņgâmen. ²² Yesu zâk sumbemân Anutugât âsan bongen zâi ândiap. Zoren ândei sumbem a zâizâiņ sot imbanjâziņoot aksik patâ zen zâkkât giginâ ândie.

4

Yesuņâ sâknam nângip, yatik nângâmņâ bâliņâ birânat.

¹ Kristo zâk sâknam nângip. Zen zo yatik upigât Kristogât nângânângâ yatâ upi. Oi itâ nângâbi, “Nâi zâk sâknam nângâmņâ bâliņâ kândâtkubap. ² Oi sâk sot ândiândiņ narâk ziap, zoren sâkkât âkņâle bâliņâ zo mân lumņâ Anutugât denâk lum ândibap.” ³ Mârumņan itâ op ândiwe. Laņ ândiândiņ, âkņâle bâliņâ, too kâtik nem um gulip orot, nalemm nemņik ândiândiņ, lopio sarâ kore okņanggâwe. Zen kut nâi nâi zo um kâtik a zen sot op gawe. ⁴ Oi narâk ziren um kâtik a zen sot laņ gulip mân ândimegât nângâne nâi oi sâm bâliņ kwatziņgâme. ⁵ Njâran ko ândiândiņ sot mumuņâ, nenggât den sâm kwâkâbapkât sâsâņâ, Anutu, zâkkât mâteņan pindiņsâm kin topziņ sâm muyagibi. ⁶ Oi topņâ itâgât. Yesuņâ a mumuņâ singi âlip dâzângoip, zen mârur

hânân sâk sot ândim mumunġġât sinġi ândiwe. Ka Yesuġâ moip, narâk zoren sinġi âlip dâzânġoi um dâpziġ sumbemân zâim ândiândi kâtik ândibigât mâtâp âsageip.

Narâk pânġânok uapġât buku op berân mianġġânat.

⁷ Hânân kut nġai nġaigât narâkġâ âkâbam uap, zorat zen um hâlâlu sot um wâġân kin ninâugât bâbâlaġ upi. ⁸ Oi umziġandâ ġâsâyagom ândibi. Umziġâ zo nep zoren pane zei kâtigibi. Yatâ op ândine tosa birâbirân zengġâren âsagibap. ⁹ Zen âkonġâ buġâ, buku oranġâm ândibi. ¹⁰ Anutuġâ zen sinġi âlipġât imbanġâ top top zen ziġġip, zo anġâ anġâ zemziġġap. Zo mulun mem ândim tânagom ândibi. ¹¹ Nġai zâk sinġi âlipġât minduminduyan den sâbap, zâk Kembuġât den zorik sâbap. Nġai zâk bukurâpnâ kore otziġġâbapġât sâm pindip, zâk nep zo tuum ândibap. Zo Anutuġâ imbanġâ pindi tuubap. Zen yatâ utne Yesu Kristonġâ tânzânġoi ândimeġât a zen Anutu mâpâsem sâm âlip kwâkġanġġâbi. Zâkkâren neule âsakġâ sot imbanġâ zeipġâ zen zâimâmbap. Perâkġak.

Yesuġât op sâknam nânġâmġâ umâlep muyaginat.

¹² Bukurâpnâ, zengġâren sâknam kârâpġoot muyagem ziap, zorat op mân pârâk pambi. Sâknam zo zen mâsikâziġġâbapġât âsagiap. ¹³ Kristo sâknam nânġip, zen yatik nânġâm ândie. Oi bet zâkġâ neule âsakġoot muyagei zâk sot sâtâre patâ upi. ¹⁴ Zen Kristogât a op ândiegât sâm bâliġ kwatziġġâne nânġâne âlip upap. Wangât, neule âsakġâ mariġâ, Anutuġât Kaapumġâ, zâk zen sot ge ândiap, zorat. ¹⁵ Zengġâren ġâbâ a nġaiġâ den ku mo kâmbu mo a ku mo zâizâiġ op sâi ko zorat hâuġâ sâknam mem anġun upap. ¹⁶ Ka zengġâren ġâbâ nġai zâk Kristogât a op târârak ândiapġât kâmbam mo tâk namîn pane zorat nânġi anġunġoot mân upap. Buġâ. Zâk Kristo sâknam nânġip yatik sâknam nânġap, zorat Anutu sâtâre okġanġġâbap. ¹⁷ Nânġâne. Anutuġâ top lâkulâku nep zo arâpnâ nengġâren topkwap tubapġât narâkġâ mâte uap. Nep zo nengġâren topkwap tuum âimġâ sinġi âlip birâme, zengġâren tuum dap otziġġâbap? ¹⁸ Zorat Kembuġât ekabân den nġai itâ ziap, “Hâuġanġġât den sâsân narâkġan a târârak ziġ sumbemân ġâġibagiġâ, zo yâmbâtġâ oi ko bâliġ mâme sot sinġi âlip birâme, zen dap upi?”

¹⁹ Zorat Anutuġâ nânġi âlip oi sâknam kwâkġan zâibi, zen âlip orotġanġġât nep tuum ândim Kembuġâ tânzânġobapġât um bâbâlaġ op mambât ândibi. Wangât, Kembuġât den zo kâtiġemâp, zorat.

5

A sâtnġâ ândiândigât den.

¹ Zengġâren galem a ândie, zen nâ galem a bukuziġandâ den dâzânġobâ. Kristonġâ sâknam nânġip, zo sinnâ bonġandâ egâwan. Oi ândimġâ zâk sot neule âsakġâ mimbat, zorat op ko nâ den zi dâzânġua nânġâne. ² Galem a zen Anutuġât râma kâmut zi galem otziġġâbigât sâm ziġġip. Zo um yâmbât buġâ, um bâbâlaġâk galem otziġġâbi. Nep yatâ zo tuum kât sikum miminġanġât buġâ, nep zorat umziġ kiri tuubi. ³ Oi a kembu otziġġâm buġâ. Ziġâ râma kândom otziġġâm mâtâp âlipġâ zo tirâpziġġobi. ⁴ Yatâ op ândine ko ġâtâm râma galem a patânġâ gam sânġân neuleġoot, ziziġ kâtik zo ziġġi mem ândibi.

⁵ A sâk wâġân ândime, zen yatik dâzânġobâ. Zen a patâ zengât ġiġiġâ ândibi. Oi zen aksik patâ nepġât sânġum, kutġâ um ġiġiġâ, zo lapġâ kore orânġâm ândibi. Zen nânġe. Kembuġât ekabân den nġai itâ ziap. “Anutu zâk a zâizâiġ kâbakġezziġġâmâp. Ka a um ġiġiġâ ândime, zen tânzânġomâp.” ⁶ Zorat op ko zen um ġiġiġ op ândim Anutu imbanġâ mariġâ, zâkkâren pindiġsâm ândibi. Yatâ utne nânġi narâk mâte oi zâkġâ tânzânġobap. ⁷ Kut nġai nġaigât nânġâ kwâkâ upme, zo Anutuġât bikġan pam birâbi. Zâk umġâ zengġâren kinzap. Zâkġâ on galem otziġġâmâp. Zorat nânġâ kwâkâ mân op ândibi.

Um wâġân ândibi.

⁸ Zen um kendon ândim ġâsâziġ kârâm ândibi. Kâsaziġ Sataġ, zâk zuu kâtik Laiġ yatâ op nġai mo nġai zibâ sâm âi takâm, ġâ takâm obândimâp. ⁹ Oi zen Kembuġâren nânġâm pâlâtâr kwâkġanġġâm kâtiġem kin, Sataġ zâk kânzârâtnġanġâne âibap. Oi itâ nânġâbi. Bukurâpziġ hân dâp zengġâren yatik sâknam sot mâsimâsikâ muyagem ziap. ¹⁰ Oi Anutu, tânzânġozânġoġ mariġâ, zâk neule âsakġâ ziziġ kâtik zo zemġânġap, zâkġâ zen Kristo sot pâlâtâr op ândiegât neule âsakġan ġâġibigât diiziġġipġâ sâi narâk pânġânok sâknam nânġânêtâ ko melân kubikziġġâmġâ mem kâtikġan kwatziġġâbap. ¹¹ Yatâ mo yatâ tuubapġât imbanġâ zo zâkkâren zeipġâ zen zâimâmbap, kâtikġâ. Zo perâkġak.

Den murukġâ.

¹² Nâ den zo Siliwano dukua ekabân kulemgum ziġġap. Nâ zâkkât nânġa buku bonġâ uap. Zen um bâbâlaġ op sinġi âlip mem kâtiġem ândibigât den pânġânok zi dâzânġuan. Itâ nânġâm ândibi. Sinġi âlip nânġâm ândiwe, zo Anutuġâ tânzânġozânġoġanġġât den bonġâ. Zorat zen zorat umġan ġâġim kâtiġem kinbi.

¹³ Kembuñâ gâsuziŋgip, yatik Babilon kamânân ândie, zengâren kâmutjâ gâsuziŋgi ândie. Oi zo zinj zengât nâŋge. Oi nannâ Mareko zâk ârândân. ¹⁴Zen buku buku op luyangâbi.

Kristogât sinji ândie, zengâren um lumbe zimbap.

Zo yatik.

Ekap zagât Peteronâ kulemguip.

Mâsop den.

¹ Simon Petero, Yesu Kristogât kore a sot Aposolo, nânâ nen sot târarak marijâ, Anutu sot kubikkubikniñâ Yesu Kristo, zekâren nângâm pâlâtâñ kwatzikâm ândibigât diizingip, zengât ekap zi kulemgum zingon. ² Zen Anutu sot kembuniñâ Yesu, zet sot pâlâtâñ op ândiegât um lumbenâ sot tânzângozângon walâwalâñ zengâren zem zâibap.

Singi âlipkât bon muyagem âibi.

³ Yesu zâk imbanjâñandâ nen um hâlâlu sot târarak ândinatkât imbanjâ ningi ândien. Zo nen Anutugât tobat yatâ ândinat sot zâk sot neule âsakñan ândinatkât diiningâm zâkkât topñâ muyageniñgi zâk sot pâlâtâñ urâwen. ⁴ Zâk yatâ op umgât gom sambe patâ niñgâbap, zorat sinji sâip. Den zi nângindâ zorat bonñâ niñjan muyagei hânân âkñâlegât tâmbetagoagon ziap, zo kândât kom Anutu sot pâlâtâñ op holi tobat kânok utnatkât sâip.

⁵ Zorat zen nângâm pâlâtâñ kwâkñangâm ândie, zen kâtigine târarak ândiândizij muyagibap. Târarak ândiândizijandâ top nângânângâziñ muyagibap. ⁶ Nângânângâziñandâ um kendonjâ muyagibap. Um kendonjâ kâtikkâtiginiñâ muyagibap. Kâtikkâtigizijandâ sinji âlip sot ninâugât bâbâlâñ orotñâ muyagibap. ⁷ Sinji âlip sot ninâugât bâbâlâñ upmenjâ buku op ândiândij muyagibap. Buku op ândiândijandâ tânagoagon muyagibap.

⁸ Kut nâi zo aksik zengâren muyagem zeî kembuniñâ Yesu Kristo sot pâlâtâñ op ândim nep tuune bon buj mân upap. ⁹ Ka nâi zâk kut nâi zo buj ândibap, zâkkât itâ sâsân. Zâk sinj bâpsâsân sot um kâtik. Mârumñan sanjon kubigip, zo nelâmkoî ândiap. ¹⁰ Bukurâp, zen Kembunâ gâsum sâlâpziñgoip, zorat kâtigem Kemu sot pâlâtâñ ândibi. Zo zengâren bon upapkât kâtigibi. Zen yatâ op ândimñâ mân lorem birâbi. ¹¹ Kâtigem op ândine kubikkubikniñâ, Kemu Yesu Kristo, zâkñâ diizingi sumbengât kinj topñan bagim ândim zâimambi.

Petero zâk mumbapkât kânñan nângip.

¹² Zen den zo aksik kwâkâm zingâwe, zo nângan. Oi zen den bonñâ nângâmñâ mem kâtigem ândie, zo nângâm lañ den zorik dâzângom ândibat. ¹³⁻¹⁵ Nâ hân sâk birâbatkât narâkñâ itâ nângan. Zo mân kârep uap. Den zo Kembuniñâ Yesu Kristonjâ sapsun nigip. Oi nâ birâzinga den

zo nângâm ândim zâibigât ekap zi zingon. Nâ itâ nângan. Nâ zi sâk sot ândim den zo dâzângom ândia dâp upap.

Peteronâ Kembangât neule âsakñâ egip.

¹⁶ Den sinji dâzângowen, zo bonñâ. Zo den pat mo sinji yenñâ a niñ nângânângâyân gâbâ mân dâzângowen. Nen Kembangât neule âsakñâ sot imbanjâ igâwen. Zo yatâ ekñâ imbanjâ sot takâtakâñâ zorat den sinji dâzângowen. ¹⁷ Nen Yesu sot bâkñan tâindâ sumbemân gâbâ neule âsakñâ zâkkâren gâi Anutu Ibânjâ sâm âlip den dukup. Oi Yesugât itâ sâip, “Zi nannâ. Umnandâ zâkkârenâk kinmap. Zâkkât nânga âlip nâi uap.” ¹⁸ Nen zâk sot ârandâñ tirik bâkñan zarindâ den zo sumbemân gâbâ gâi nângâwen. ¹⁹ Oi zorat nen Propete a zengât den nângindâ bon opmap.

Den zo kârâp âsakñâ nâtâtigân âsagemap yatâ. Zen zoren ek ândine mirâ hanjâbap. Oi umziñan sângelak patâ, Yesu, zâkkât âsakñandâ maa yatâ âsagibap. ²⁰ Den patâ zi sa nângânek. Propete a, zinj kut nâi nâi gâtâm âsagibap, zorat sâm Kembangât ekabân kânñan kulemguwe. Zorat topñâ anjâ zikñâ umgât mân sâbap. ²¹ Den zo a zinjâ umziñanjârâk mân sâwe. Bunâ. Tirik Kaapumñâ den zo Anutugâren gâbâ mem umziñan pâi den zo sâwe. Zorat anjâ zik umgât den zorat topñâ mân sâbap. Tirik Kaapumñâ den zorat topñâ sapsunanjâ âlip sâbap.

2

Singi âlip ku a, zengât den.

¹ Mârumñan Isirae a zengâren propete a sarâñâ nâmbutñâ zo muyagem ândiwe. Oi narâk ziren zengâren yatik kwâkâm zingâ a sarâñâ muyagibi. Zen sinji âlipkât sâm gulip tigâk muyagei zengâren kâsâp muyagibap. Oi a yatâ zo Kembunâ tosazijangât op mom sângânziñ meip, zâk kwâimbânjâgâbi. Yatâ utne tâmbetagoagon muyageizingâbap. ² Oi zen lañ mâman ândiândij nep tuune a donjep zinj zingit wâratzângobi. Yatâ utnetâ ko den bon mâtâp zo sâm bâlij kwapi. ³ Zen kât sikumgât âkñâle opñâ den sarâ sâm kut nâi nâi zo lañ betziñan mimi. Ka zen ko itâ nângâbi, “Mârumñan gâbâ zengât hâuñangât sâbam ândim gâip. Oi tâmbetzângobapkât sâsân, zo tâmbetzângobapkât mambâtziñgâm ândiap.”

A mârumñan hâuñâ zingip, zorat den.

⁴ Anutugât nângâmen. Zâk sumbem a nâmbutñâ bâlij utne mân birâzingip. Bunâ. Simân kâbakñezijngi nâtâtigân tâk

namin geiwe. Zoren den hâuñâ sâsânjangât narâknâ mambât ândie.

⁵ Anutu zâk mârurnjan bâliñ mâme a mân birâziñgip. Nonañ ândiândi târârakât mâtâp zorat a ambân dâzângomâip. Zâk sot a ambân nâmburân zagât zen wangâyân zâim gwâlâ ândiwe. Oi bâliñ mâme a zengâren too uurup patânâ takâm gwâkâziñgip.

⁶ Narâk nâin Sodom sot Gomora kamân yatik buñ upabotkât sâi kârâp zikesei buñ urâwet. Zo bâliñ mâme a bet muyagem ândibi, zengât girem sâm yatâ oip. ⁷ Ka a târârakñâ, Loti, zâk bâliñ mâme a ziñ lañ gulip ândine zorat nâñgi mân dâp oi Kembuñâ kâmut zobâ gâsui. ⁸ (Loti zâk a târârakñandâ osetziñan ândei zen bâliñ top top utne sirâmñâ sirâmñâ ek nângâm umñâ bâliñ oi ândeip.) ⁹ Zorat itâ sâbâ. Kembuñâ a târârakñâ mâsimâsikâyân loribegât op tânzângomop. Oi bâliñ mâme a zen hâuñangât narâgân sâknam ziñgâbapkat tâk namîn zâmbanmap. ¹⁰ A umziñ bâliñangât kinmap, zen lañ mâman opñâ Kembu sot sumbem a zâizâiñâ sâmbâliñ kwatziñgâme. Kembuñâ a yatâ zo tâk namâ kâtikñan zâmbanmap. A yatâ zorân kenngât buñâ den kwâkziñan sâmbem a âsakñâ sot imbanâziñoot zen sâmbâliñ kwatziñgâme. ¹¹ Yatâ upme. Ka sumbem a zen imbanâ sot kâwali top nâi zemziñgopñâ Kembugât mâtenjan mân sâmbâliñ kwatziñgâme.

¹² Ka lañ mâman a zo, ziñâ um nângânângâziñ buñ, zuu zângom nime, zo yatâ. Kut nâi nâigât topñâ kârum den lañ sâme. Zen zuu yatâ zângobap. ¹³ A zo bâliñâziñangât sângân mimbi. Zen anun buñ sirâmân kamân sombemân sâkkât âknâle lum bâliñâ upme. Zen âkon buñ sii nalem sot kep kâmam zorat sâtâre upme. Zen osetziñan ândim um gulip kwatziñgânâ yatâ upme. Ziñ osetziñan mân orotñâ op sii nalem nine zorat nâñga anunoot uap. ¹⁴ A zo, zen sinziñâ lañ ek nângâm âknâle upme. Oi bâliñ âkonñâ buñ upme. A lotñâ zen kut nâi yatâ zorat mem um gulip kwatziñgâme. Kât sikungât âknâle op umziñ oip. A zo, zen simgât siñgi. ¹⁵ Zen mâtâp târârak zo kândâtkom a sângiñâ, Bileam Berorogât nanñâ, zâkkât mâtâp bâliñâ zo lâñme. Bileam zâk bâliñangât sângân mimbatkât lañ oip. ¹⁶ Zâk bâliñangât op siñan geip. Oi donji diñ buñandâ a den yatâ sâmbâ Propete a Bileam zâk den kârâpñoot dukuip.

¹⁷ Bâliñ mâme a zo, zen too kârâksâsân yatâ. Oi pibânâ saru kom kâbakñei âim gâmap, zo yatâ. A yatâ zo, ziñ nâitâtkât siñgi upigât sâsân. ¹⁸ A zo, zen zâizâiñ den sâme. Oi a nâmbutñâ bâliñangât mâtâp birâm âlipñangât mâtâp âinam utne

kâitziñgâm lañ ândiândiñâ mâtâbân di-izingâne âine bâliñangât nep ârândân tu-ume. Ziñâ a itâ sâmbâ dâzângome, ¹⁹ “Zen yatâ opñâ dumun buñ ândim kwâtâtibi.” Zo ziñâ bâliñangât dumunân zem sarâ yatâ sâme. Nen ko itâ nâñgen. A nâiñâ wan mo wangât kore upap, zâk zorat dumunân zimbap.

Mâtâp sângiñan puriksâm sâi ko tosa mimbe.

²⁰ Nâñge. Siñgi âlip buñâ, zengât banet kândâtkom Kembu Yesu Kristo mâte okñangâm zâk sot pâlâtân urâwenâ puriksâm mâtâp sângiñan âinetâ bâliñ kâtikñâ upap. ²¹ A yatâ zo Kembugât târârak mâtâp mân ek lâñne sâi bâliñ bituk opap. Zen târârak mâtâp zo lâñawenâ den kâtikñâ kwâkâm ziñgâne zo birâm mâtâp sângiñan âine bâliñ kâtikñâ upap. ²² A yatâ zo, zengât den sumbuñâ itâ sâme. Zo bon opmap, “Wâuñâ mogatñâ zorik âburem dum nemap. Bâu zâk banerân sanjon dum zagâtñâ zangomap.”

3

Kembugât den zo yennâ mân upap.

¹ Bukurâpnâ, zengât ekap zi kulemgua sâp zagât uap. Nâ umziñ mângia Kembugât den nângâm kwâtâtibigât kulemgum ziñgan. ² Kembugât siñgi a Propete, zen mârurnjan den sâwe, zorat nângibigât ot-nigap. Oi Aposolo gakârâpnâ nen kubikkubikniñâ, Kembu Yesu, zâkkât den kâtik dâzângowen, zorat ârândân nângâm kwâtâtibigât ot-nigap.

³ Kânñan itâ nângâm kâtigibi. Hângât narâk âkâbâ sâi den ku a muyagem bâliñangât nep tuum ândim itâ sâbi, ⁴ “Kembu gâbap sâme, zorat bonñâ ikâ? Sâkurâpniñ ândim muwe sot kut nâi nâi hân muyageibân gâbâ zem gaap, zo ka.” ⁵ Zen topñâ itâ nângâm tâtâlîm den zo sâme. Anutuñâ sâi sumbem zâk mârurn nâi âsageip. Oi hân, zâk yatik. Zo Anutu diñangât tooyân gâbâ muyagem too sot zeip. ⁶ Oi bet toonandik a sot kut nâi nâi gwâkâziñgâm nâñgip. ⁷ Oi hân sot sumbem zi ziahot, zo Anutugât denñâ saaziki kârâpkât siñgi op ziahot. Hâuñâ mimiñ narâk mâte oi bâliñ mâme a tâmbetagogigât mambât ziahot.

Kembu zâk nenngât op narâk mem kârep pâmap.

⁸ Bukurâpnâ, kut nâi zirât mân kwakpi. Kembu zâk sirâm kânokkât nâñgi narâk kârep patâ yatâ opmap. Oi narâk kârep patâ zorat nâñgi sirâm kânok yatâ opmap. ⁹ A nâmbutñâ zen Kembugât itâ sâme, “Kembu zâk den sâip, zo bonñâ

muyagibapkât kwakñâ narâk mem kêrep kwâpmap.” Zen ko nângâne yatâ mân upap. Buñâ. A nâmbutñâ tâmbetagobegât Kembuñâ zenğât mambât ândimap. Zâk a pisuk patâ umziñ melânâ zâkkâren mâte okñangâbigât nângâmap.

Hân sot sumbem narâkzik âkâbap.

¹⁰ Kembugât narâk zo kâsa takâme yatâ muyagibap. Muyagei sumbem kwamit patâ op buñ upap. Oi kut ñâi igikñâ zo aksik kârâp sem nanğâbap. Oi hân sot hân kwâkñan kut ñâi ñâi muyageip, zo kârâpñak simbap. ¹¹ Kut ñâi ñâi zi buñ op nanğâbap, zorat zen um hâlâlu sot târârak ândim siñgi âlip mem ândibi. ¹² Yatâ op Anutugât narâk mambât ândibi. Oi narâk zo kek âsagibapkât nep tuum ândibi. Oi narâk zo mâte oi sumbem zo kârâp simbap. Oi kut ñâi ñâi igikñâ zo kârâp bâlamân ziñgesem too yatâ opñâ buñ upi. ¹³ Nen ko sumbem uñakñâ sot hân uñakñâ muyagibapkât sâip, zorat mambât ândimen. Zoren târârak ândiândiñ dâp op zimbap.

Den murukñâ sot mâsop den.

¹⁴ Bukurâp, zen kut ñâi yatâ zorat mambât ândim Anutu mâteñan um hâlâlu sot tosa buñ ândibigât umñâ hâbam op lumbenâ ândine ziñgiri dâp upap. ¹⁵ Oi Kembunijandâ narâk mem kêrepñan pâi itâ sâbi, “Kubikniñgâbam yatâ uap.”

Bukuniñâ, Kembugât Tirik Kaapumñâ Paulo um bâbâlañ kwâkñanği nângânângâ zo wâratkum den zo kulemgum ziñgip. ¹⁶ Zâk ekap kulemgumap dâp den zo sapsu ziñgâmap. Ekapñan den nâmbutñâ ziap, zo den muyap buñâ. Oi den yatâ zo a kwakmak sot lolot zo, ziñâ sâm gulipkume. Oi zâkkât ekap zorik buñâ. Kembugât ekap nâmbutñâ zo yatik opñâ tâmbetagome.

¹⁷ Bukurâpnâ, den girem kânñan dâzânguan. A lañ ândiândiñâ zenğât sâm gulipñâ umziñan giari loribegât gasâziñ kârâm ândibi. ¹⁸ Oi kubikkubikniñâ, Kembu Yesu Kristo, zâkkât tânzângoziñgân sot top nângânângân kâtiğem kinbi. Zâkkâren neule âsakñâ zemñangap. Oi yatik zemñangâm zâibap. Zo perâkñak.

Zo yatik.

Ekap kânok Yohanejâ kulengoip.

Ândiândigât den sâm muyageip.

¹ Topkwap mârumpjan gâbâ zem gâip, oi kindapniñâ nângâwen sot sinniñandâ igâwen. Ek nângâm kwâtâtemñâ bitniñandâ gâsuwen, zo ândiândigât den sât. ² Ândiândi mariñâ zo muyagei igâwengât ândiândi kâtikñangât sinji den dâzângomen. Ândiândi kâtikñâ zo Anutu Ibâgâren zem gamñâ nenngâren gâip. ³ Zorat kut ñâi ñâi ek nângâwen, zorik zen dâzângomen. Zen sot nen sot Ibâ sot nannâ Yesu Kristo kâmut kânok utnatkât sâmen. ⁴ Yatâ muyagei sâtâre kwâkñan ândinatkât ekap zi kulemgum ziñgan.

Âsakñan ândiândij.

⁵ Den sinji Yesugâren gâbâ nângâwen, zo dâzângomen. Zo itâ. Anutu, zâk âsakñâ. Njâtâtik zâkkâren mân ziap. ⁶ Nen njâtâtigân ândim Anutu sot pâlâtâj urâwen sâindâ sâi ko sarâ opap. Oi den bonñâ mân mem ândibem. ⁷ Anutu zâk zik âsakñan ândiap, zo yatik nen âsakñan ândinat zo ko kâmut kânok opñâ nannâ Yesu Kristo, zâkkât gilâmpandâ sanjonniñgi umniñ salek upap. Yatâ oi tosaninjâ zo aksik gulipkubap.

⁸ Nen bâliñâ mân upmen sânat, zo ko umniñ kâitkunat. Oi den bonñâ nenngât umniñan mân zimbap. ⁹ Ka nen bâliñâniñâ sapsunat, zo ko sâi bon opmap, Anutu, târârak mariñandâ tosaninj birâm umniñ sanjori salek op kwâtâtinat. ¹⁰ Nen bâliñâ mân upmen, yatâ sâm sâi ko Anutugâren sarâ a ândimen yatâ opap. Yatâ oindâ sâi ko zâkkât den umniñan mân zembap.

2

Kristonjâ tânnângobap.

¹ Nan bârarâpnâ Yesugât kâmut op ândie, zen bâliñ upegât den zi kulemgum ziñgan. Nenngâren gâbâ ñâiñâ bâliñâ upap, zo ko Ibâgâren berân mâme a, Yesu Kristo, zâk târârakñâ mariñâ ândiap, zâkkât nângâbap. Zâk betniñan mem Ibâñâ dukui tosaninj birâbap. ² Yesu Kristo zâk bâliñâniñangât suupniñ meip. Oi nenngâren buñâ, hân dâp ândie aksik, zengât supziñ meip.

³ Nen itâ nângen. Nen Anutugât diñâ lum ândim zâk sot pâlâtâj utnat. ⁴ A ñâi, zâk Anutugât diñâ mân lumjâ itâ sâbap, “Nâ Anutu sot pâlâtâj opman.” Zâk sarâ a. A yatâ zorat umñan den bonñâ mân zemap. ⁵ Ñâi zâk Anutugât den nângâm lubap, zâk perâkñok umñâ Anutugâren kinbap. Nen yatik Anutugât den nângâm lum ândimjâ

itâ nângânat, “Irak ziren Anutu sot pâlâtâj op ândien.” ⁶ Ñâi zâk Anutu sot pâlâtâj op ândian sâbap, zo ko Yesu ândeip, zorat dâp wâratkum ândie dâp upap.

Buku buku opñâ âsakñan ândinat.

⁷ Bukurâpnâ, nâ den ujakñâ ñâi mân kulemgum ziñgan. Den zo mârumpjan gâbâ nângâm gawe, zorik. ⁸ Oi den kulemgum, zo den ujakñâ oi Yesugâren sot zengâren ârândâj bon uap. Zo topñâ itâgât. Njâtâtik buñ oi âsakñâ bonñâ muyagem ziap.

⁹ Oi a ñâi, zâk bukunjâ kâsa okñangâmopñâ âsakñan ândian sâbap, zâk tok njâtâtigân ândiap. ¹⁰ Oi ñâi zâk bukunjâ umñandâ gâsubap, zo ko âsakñan ândimap. A zo bâliñan mân tâmbetogobap. ¹¹ Ka a ñâi, zâk bukunjâ kâsa okñangâbap, zo ko njâtâtigân ândim njâtâtikkât mâtâp âibap. Njâtâtigân âi sinjâ egi njâtiksâi mâtâp mân ek kwâtâtibap.

Patâ sot mâik zen aksik den nângâbi.

¹² A ambân katep, zen Yesunjâ zengât suupziñ meip, zorat op tosazij gulipkumapkat den zi kulemgum ziñgan.

¹³ Ibârâp, zen mârumpjan gâbâ ândim gâip, zâk sot pâlâtâj op ândiegât den zi kulemgum ziñgan.

A sigan, zen bâliñâ mariñâ kâsa okñangâm kâtigiwe, zorat den zi kulemgum ziñgan.

A ambân katep, zen Ibâgâren pâlâtâj urâwegât den zi kulemgum ziñgan.

¹⁴ Ibârâp, zen mârumpjan gâbâ ândim gâip, zâk sot pâlâtâj urâwegât zengât den zi kulemgum ziñgan.

A sigan, zen kâtigine Anutugât den umziñan ziap. Zen bâliñâ mariñâ kâsa okñangâm kâtigiwe, zorat den zi kulemgum ziñgan.

Umniñâ hângât kut ñâi ñâiyân mân zimbap.

¹⁵ Umziñ hânân mo hângât kut ñâi ñâiyân mân pane zimbap. Ñâi zâk umñâ hângât kut ñâi ñâiyân pâi zimbap, zo ko umñandâ Anutu Ibâ mân gâsubap. ¹⁶ Nânge. Hânân kut ñâi ñâi bâliñâ ziap, zo itâ. Sâkkât âkñâle, senñâ ekñâ âkñâle, sot umñâ zâizâinj. Zo Ibâgâren gâbâ buñâ. Zo hânân gokñâ. ¹⁷ Hân zâk âkñâleñoot zo buñ upap. Ka ñâi zâk Ibâgât den nângâm lubap, zâk tâmbânjâ ândim zâimâmbap.

Kristogât kâsa muyagibap.

¹⁸ Nan bârarâpnâ, narâk pânkânok uap. Kristogât kâsa kâwaliñoot gâbapkat sâsâj, zo nânge. Oi narâk ziren kâsarâpnâ donjep muyagem gam ândie. Narâk pânkânok uap, zo nânge. ¹⁹ A zo, zen osetniñan âsañiwe. Oi nenngât buku zo mân ândie. Zen nenngât buku ândim sâi nen mân birâniñgâbe. Zen

birâningâwe, zorat topnâ itâ. Zen nengât buku buñâ.

²⁰ Zen ko tirik a Yesuñâ Kaapumñâ zingipkât nângânângâziñoot ândie. ²¹ Zen den bonñâ mân nângâme sâm ekap zi mân kulemgum zingân. Buñâ. Zen den bonñâ nângâmegât opnâ den zi kulemgum zingân. Den sarâ, zo den bon maringâgâren gâbâ mân gâmap.

²² Yesugât kâsa, zo nâi? Yesu, zâk a bâlijan gâbâ mâkâningâbap mârûm sâsân, Kristo, zo buñâ. A nâinâ yatâ sâi zâk sarâ a sâbi. Nâi zâk Ibâ sot nannâ kwâimbâzikâbap, zâk Kristogât kâsa. ²³ Nâi zâk nannâ kwâimbâbap, zâk Ibâ birâningâbap. Ka nâi zâk Yesu zâk bâlijan gâbâ mâkâningâbapkat mârûm sâsân sâbap, zâk Ibâ sot pâlâtân upat.

²⁴ Mârûmjan gâbâ Kembangât den nângâm ândim gawe, zo nângâne umzijan zei nângâm ândibi. Zen yatâ op ândim nannâ sot Ibânâ, zet sot pâlâtân op ândibi. ²⁵ Yesuñâ kut nâi ningâbapkat sâm kâtigeip, zo ândiândi kâtiknâ.

Kaapumñâ sanjonningi Yesugâren sâtârem kinat.

²⁶ A zîñ um gulip kwatzingâbegât ekap zi kulemgum zingân. ²⁷ Zengât itâ san. Kaapum zingip, zo zengâren ziap, zorat wangât a nâinâ den dâzângobap? Kaapum zingip, zâknâ kut nâi nâigât den dâzângomap. Den topnâ dâzângomap. Zâkkât den zo sarâ buñâ, zo bonñâ. Oi zen Kristo sot pâlâtân op ândibigât dâzângoip, zo yatâ upi.

²⁸ Nan bârarâpnâ, zen Kristo sot pâlâtân op ândibi. Yatâ op ândine zâk âsagem gâi kengât sot anjun mân op mâtenjan âi kinbi. ²⁹ Anutu zâk târârak ândimap. Zen zâkkât yatâ nângâme. Zorat a nâi, zâk târârak ândei ekñâ sâbi, “Zâk Anutugâren gâbâ muyageip.”

3

Anutugât nan bârarâp ândien, zorat topnâ.

¹ Nângânek. Ibâningândâ nengât umñâ donbep kinzap. Kiri nengât nan bârarâpnâ sâmap. Oi nen yatâ zo ândien. A um kâtik, zen mân buku otningâme, zorat topnâ itâ. Zen Anutu mân buku okñangâme.

² Bukurâpnâ, nen narâk ziren Anutugât nan bârarâp ândien. Oi biken dap muyaginat? Zo mân nângen. Ka itâ nângâm kwâtâtien, “Kembuniñâ takâm gâi tobatnâ ekñâ yatik utnat.” ³ Nâi zâk zo yatâ nângâm um bâbâlan op ândi mâmanñâ kubikñâ târârak ândibap. Zâk Kembu târârak ândimap, zo yatik ândibap.

Bâliñ op Satangât orot.

⁴ Nâi zâk bâliñ memap, zâk gurumin den komap. Gurumin den kukunâ, zo bâliñâ bonñâ uap. ⁵ Yesugât itâ nângâme, “Zâk bâliñâ maatibam geip. Oi zâk bâliñâ mân oip.” ⁶ Oi nâi zâk Yesugâren pâlâtân op ândimopñâ bâliñ mân opmap. Ka nâi zâk bâliñ opmap, zâk zo Yesu mân ek nângâmap.

⁷ Nan bârarâpnâ, nâinâ um gulip kwatzingâbâ sâi mân nângâbi. Nâi zâk târârak mâtâbân âibap, zâk târârak a. Yesu târârak ândimap, zo yatâ ândibap. ⁸ Ka a nâi, zâk bâliñ opmap, zâk Satangât a. Satangât zâk topñan gâbâ bâliñâ tuum ândim gâip. Yatik ândiap. Oi Anutugât nannâ zâk Satangât nep kandañbam geip.

Anutugât nan bârarâp ândim bâliñ mân orot.

⁹ Anutuñâ kâmut gâkârâpnâ ândiândigât kâwali zingip, zorat zen dap dabân yatâ bâliñâ mem ândibi? Zen Anutugâren gâbâ gokñâ, zorat bâliñâ mân upme. ¹⁰ Anutugât nan bârarâp sot Satangât nan bârarâp, zengât topzîñâ itâ muyagei iknat. Nâi zâk ândiândi târârak mân ândibap, zâk Anutugâren gâbâ gokñâ buñâ. Oi nâi zâk bukuñâ kâsa okñangâbap, zâkkât yatâ Satangâren gokñâ sâsân.

¹¹ Kembangât den mârûmjan gâbâ nângâm gawen, zo itâ, “Umziñandâ gâsâyagom ândibi.” ¹² Adamgât nannâ Kain, zâkkât mâtâp mân lânjat. Zâk bâliñ maringâgâren gâbâ gokñâ, zorat munñâ koi moip. Zo itâgât. Zikñâ ândiândinâ, zo bâliñâ. Munñangât ândiândinâ, zo âlipñâ. Zorat op ko koi moip.

Yesuñâ buku otningipkât buku orangânat.

¹³ Bukurâpnâ, um kâtik zîñâ kâsa otzingâne nângâne nâi mân upap. ¹⁴ Nen bukurâpniñ buku otzingâm ândiangât niingangât itâ nângâmen. Mumunjan gâbâ ândiândiyan bagiwen. Nâi zâk bukuñâ buku mân okñangâbap, zâk tok mumunjan ândibap. ¹⁵ Oi nâi zâk bukuñâ kâsa okñangâbap, zâk kâmbam ku a yatâ, a kuktâ. Zen itâ nângâme, “Kâmbam ku a zengât umzijan ândiândi kâtik mân muyagem ziap.” ¹⁶ Yesu zâk nengât op ândiândin birî buku orotñangât topnâ iksen. Oi nen yatigâk bukurâpniñ zengât op ândiândin birindâ dâp upap. ¹⁷ Ka a nâi hângât sikum zemñangi bukuñâ wan mo wangât kwakpap oi ekñâ mân nângânangâbap, zâk dap yatâ umjandâ Anutugâren kinbap? Zo buñâ.

¹⁸ Nan bârarâpnâ, buku orotñâ, zo den mo sâtnjak mân sâsân. Betnâ sot umñâ utnat. ¹⁹ Yatâ oindâ den bonñangât kâmurân ândien, zorat topnâ muyagei nângânat. Oi Anutu mâtenjan umniñâ

kenjëgât buj ânînat. Anutu mâtenjan umniñâ kenjëgât opapkât itâ nânghânat. ²⁰ Umniñandâ kenjëgât oi itâ sânat, “Anutu zâk umniñanjgât dâp bujâ. Zâk tobat nîai ânîm kut nîai nîai aksik zo nânghâm nanjgâmap.” Zorat nen kenjëgât kândâtikum zâkkâren nânghâm pâlâtâr kwâkñanjgâm ânînat. ²¹ Bukurâpnâ, umniñandâ kenjëgât mân oi Anutu mâtenjan umâlip ânînat. ²² Oi diñâ lumñâ zâkkât mâtenjan kut nîai nîai oindâ egi âlip opmapkât zâkkâren wan mo wangât sâindâ niñgâmap. ²³ Zâkkât gurumin den itâ ziap, “Nannâ Yesu Kristo nânghâm pâlâtâr kwapñâ umziñandâ gâsâyagom ânîdibi.” Nen yatâ utnatkât Yesuñâ sâm niñgip.

²⁴ A zen Anutugât den lume, zen zâk sot pâlâtâr op ânîdime. Zâkoot zen sot pâlâtâr opmap. Anutu zâkñâ Kaapumñâ niñgip, zorâr sapsuñâ niñgip nânghâmñâ itâ nânghen, “Anutu zâk nen sot ânîdimap.”

4

Tirik Kaapum sot wâke, zenjgât den.

¹ Bukurâpnâ, a den sâme, zo yen mân nânghâbi. Den zorat topñâ nânghâm sâlâpkum ikpi. Den zo Satanjgâren gokñâ mo Anutugâren gokñâ, zo nânghâm ânîdibi. Wangât, propete a sarâñâ donjbeñâ muyagem ânîdie, zorat. ² Den Anutugât Kaapumân gokñâ, zen itâ ikpi. A nîai, zâk itâ sâbap, “Yesu zâk a bâliñan gâbâ mâkâniñgâbapkât sâsâr, Kristo, zo zâk hânân muyageip.” Den zo yatâ sâi ko Anutugâren gâbâ âsageip. ³ Oi a nîaiñâ Yesugât itâ sâbap, “A bâliñan gâbâ mâkâniñgâbapkât mârûm sâsârñâ zo, zâk bujâ. Zâk a yennâ op hânân muyageip.” Den zo yatâ sâbap, zo ko den zo Anutugâren gokñâ bujâ. Den zo Kristogât kâsanâ yatâ opap. Kâsa zâkkât itâ nânghâme. Kâsa zâkkât imbanâ hânân muyagibapkât sâsâr, zo mârûm zi muyagiap.

⁴ Nan bârarâpnâ, zen Anutugâren gokñâ, zorat ziñâ propete sarâñâ zen sot agom kâtigemñâ kâsa otziñgâwe. Oi zenjgât umziñan ânîdiap, zorârñâ propete a sarâ zenjgât umziñan ânîdiap, zo walâmap. ⁵ Propete sarâñâ zen hânân gokñâ, zorat hânghât den sâne um kâtik a ziñâ nânghâme. ⁶ Nen ko Anutugâren gokñâ. A Anutugât den nânghâme, zen dinniñâ nânghâbi. Ka nîai zâk Anutugâren gok bujandâ dinniñâ mân nânghâbap. Den bon mariñâ, Kembugât Kaapumñâ sot Satar arâpnâ, zenjgât topziñ yatâ âsagei iknat.

Anutuñâ buku otningip, zorat topñâ.

⁷ Bukurâpnâ, nen umniñandâ gâsâyagom ânînat. Buku orotñâ, zorat topñâ Anutu. Nîai zâk bukurâpnâ buku otziñgâmap, zâk Anutugâren gâbâ muyageip sot Anutu sot pâlâtâr opmap. ⁸ Nîai zâk bukurâpnâ

mân buku otziñgâmap, zâk Anutu mân ek nânghâmap. Buku orotñanjgât topñâ Anutu. Anutu umñandâ gâsânânghom buku otningâmap. ⁹ Anutuñâ nanñâ kânok ânîdiândi muyageniñgâbapkât sângongoi hânân gem gâip. Anutu umñandâ gâsânânghom yatâ otningip. ¹⁰ Buku orotñanjgât topñâ itâ ziap. Nen Anutu mân buku okñanjgâwen. Zâkñâ buku otningâm nanñâ sângongoi gemñâ bâliñaniñanjgât suupñâ mem moip. Zorat nen Anutu mâtenjan um salek kinat.

Anutuñâ buku otningâmap yatik nenjgoot buku otziñgânat.

¹¹ Bukurâpnâ, Anutuñâ buku otningipkât nenjgoot yatik umñâ buku oranjgânat. Nen yatâ oindâ dâp upap. ¹² A sinniñandâ Anutu mân igâwen. Um buku oranjgâm ânînat oi ko Anutu zâk nen sot pâlâtâr oi buku orotñâ bonñâ nenjgâren muyagem kwâtâtibap. ¹³ Zâk Kaapumñâ niñgip, zorat itâ nânghen. Zâk nen sot pâlâtâr opmap. Nen zâk sot pâlâtâr upmen.

¹⁴ Ibâ zâk nanñâ hân dâp a nen kubikniñgâbapkât sângongoi geip. Oi nen sinniñandâ igâwengât den zo sâm muyagem dâzânghom. ¹⁵ Oi a nîaiñâ, Yesu zâk Anutugât nanñâ sâbap, zâk Anutu sot pâlâtâr upap. Oi Anutuñâ zâk sot pâlâtâr upap. ¹⁶ Zo yatâ oi itâ nânghen, “Anutu umñandâ gâsânânghomap.” Zo ek nânghâm kwâtâtien.

Anutu zâk buku orot zorat mariñâ. Nîai zâk buku upapñâ Anutu sot pâlâtâr upap. Oi Anutuñâ zâk sot pâlâtâr upap.

Buku op kenjëgât mân utnat.

¹⁷ Biken den sâm kwâkâkwâkâr narâkñan kenjëgât buj kinatkât Anutuñâ buku otningip. Oi Yesuñâ buku otningâm ânîdimap, zo yatik hânân zi buku oranjgâm ânînat. ¹⁸ Kenjëgât sot buku, zet buku buku bujâ. Buku bonñandâ kenjëgât molibap. Kenjëgât, zo tosagât hâuñâ zo nânghâm upme. Nîai zâk kenjëgât mem ânîdibap, zâkkâren buku mân muyagiap sâsârñâ.

¹⁹ Nen ko Anutuñâ kândom buku otningipkât buku op ânîdimen. ²⁰ Nîai zâk Anutu buku okñanjgâman sâm bukunñâ kâsa okñanjgâbap, zâk sarâ a. Nânghânek. Nîai zâk bukunñâ sennâ igikñâ buku mân okñanjgâmñâ dap op Anutu mân igikñâ, zo buku okñanjgâbap? ²¹ Yesugât den itâ ziap, “Anñâ Anutu buku okñanjgâmñâ bukunñâ buku okñanjgi dâp upap.”

5

Anutu sot pâlâtâr op ânînat.

¹ A nîaiñâ, Yesu zâk a bâliñan gâbâ mâkâniñgâbapkât mârûm sâsârñâ zo, sâm nânghâm pâlâtâr kwâkñanjgâbap, zâkkât Anutugât nanñâ sâsârñâ. Oi nîai zâk Ibâ

muyamuyagiņ buku okņangâbapņâ lbâgât kiurâp yatik buku otziņgâbap. ² Nen Anutugât nan bârarâp buku otziņgâmen? Buku otziņgâmen, zo ko Anutu buku okņangâm, zâkkât den lugindâ, zorâņâ topņiņ sapsubap. ³ Anutu buku yen mân okņangânat. Diņâ lum buku okņangânat. Anutugât den zo yâmbâtņâ buņâ. ⁴ Anutugâren gâbâ muyagiwen, nen um kâtik a zengât orot mâme walâziņgâmen. Itâ opņâ walâziņgâmen. Nen Kembugâren nâņgâm pâlâtâņ kwâkņangâm ândim hângât imbaņâ zo kom birâm walânat. ⁵ Nâiņâ kâtigem kin hângât âkâk gâlâk zo koi gibap? A ñâi zâk, Yesu zâk Anutugât nanņâ sâm, nâņgâm pâlâtâņ kwâkņangâbap. A zorâņ bonņâ upap.

⁶ Yesu Kristo zâk sumbemân gâbâ hânân geip. Hânân ândim toin giari Yohaneņâ saņgonņangip. Oi a ziņ poru nagân kune gilâmņâ gem gâip. Tooyâk buņâ. Too sot gilâm ârândâņ. ⁷ Oi Kaapumņâ Yesugât topņâ sâm muyagemap. Oi Kaapum zâk den bonņangât mariņâ. Sarâ mân sâmap. ⁸ Karâmbut ziņâ tânagom kin topņâ sâm muyagime, zen Kaapum sot too sot gilâm. Karâmbut zen zâkkât den kânok sâme. ⁹ A ziņ tânagom den sâne nâņgindâ bonņâ opmap. Oi Anutuņâ den ñâi tângoï walâmap. Anutuņâ den ñâi sâi bonņâ opmap. Anutugât tân den zo nanņangât den zo sâi muyageip. ¹⁰ Nâi zâk Anutu nanņâ nâņgâm pâlâtâņ kwâkņangâbap, zâk Anutugât den bonņâ nâņgâmap. Nâi zâk Anutugât den mân nâņgâbap, zâk Anutugât sarâ a sâbap. A yatâ zorâņ Anutuņâ nanņangât den tângoip, zo nâņgi bon buņ upap. ¹¹ Oi Anutu nanņangât den tângoip, zo itâ muyageip. Anutu zâk ândiândiņ kâtik muyagem niņgip. Ândiândi kâtik zo neņgât siņgi sâi nanņandâ galem oi ziap. ¹² Nâi zâk nanņoot pâlâtâņ upap, zo ândiândi kâtik mimbap. Ka ñâi zâk nanņâ sot pâlâtâņ mân upapņâ ândiândi kâtik mân muyagibap.

Ninâu sot bâliņangât den.

¹³ Zen ândiândi kâtik miwe, zorat nâņgâbigât ekap zi kulemgum ziņgan. Zen nanņangâren nâņgâm pâlâtâņ kwatne ândiândi kâtik zemziņgop. ¹⁴ Nen itâ sâm Anutu umâlep nâņgâņangâmen. Nen wan mo wangât zikņak nâņgi ziap, zorat ninâu sâindâ nâņgâniņgâbap. ¹⁵ Zorat opņâ wan mo wangât ninâu sâindâ nâņgâniņgâbap. Zorat nâņgâm itâ nâņgânat. Kut ñâi ñâi zo neņgât siņgi sap.

¹⁶ Nâi zâk bukuņandâ bâliņ oi ikpap, (Bâliņâ zo simgât siņgi mân muyagibap.) zo ekņâ zâkkât opņâ ninâu sâi ândibap. Bâliņâ nâmbutņâ opņâ simgât siņgi mân upi. Bâliņâ yatâ zorat san. Oi bâliņâ ñâi opņâ simgât siņgi orotņâ, zo ziap. Yatâ

zorat ninâu sâbigât mân san. ¹⁷ Ândiândi bâliņâ top top zo bâliņik. Oi bâliņâ torenņâ zo simgât siņgi mân uap.

¹⁸ Nen itâ nâņgâmen. A mo ambân Anutugâren gâbâ muyageipņâ bâliņâ mân opmap. Anutugât nanņandâ galem oi bâliņâ mariņandâ mân tâmbetkubap.

¹⁹ Nen Anutugâren gâbâ muyagiwen. Oi hân dâp a zie, zen ko bâliņ mariņangât bikņan ândie. Zo yatâ nâņgâmen.

²⁰ Anutugât nanņâ, zâk gemņâ um nâņgânâņgâ muyagem niņgipkât den bonņâ mariņâ nâņgâm pâlâtâņ kwâkņangâmen. Oi den bon mariņâ sot nanņâ Yesu Kristo, zet sot pâlâtâņ op ândimen. Zâkņâ Anutu bonņâ sot ândiândi kâtik mariņâ.

²¹ Nan bârarâpnâ, zen Bem lopio kândâtzâņgom ândibi.

Zo yatik.

Ekap zagât Yohaneñâ kulengoip.

Ândiândigât den sâm muyageip.

¹ Yesugât kâmurân gâbâ a sâtnâ, nâ ambân Kembu Anutuñâ gâsum sâlâpogop, gâ sot nan bârarâpkâ, zengât ekap zi kulemgum ziŋgan. Nâ umnâ gâsâzângomop. Oi nâŋak buñâ, den bonñâ nâŋgâme, zen yatik otziŋgâme. ² Kembangât den bonñâ umniñan ziap. Oi neŋgâren yatik zem zâibap. Zorat op buku op ândinat. ³ Anutu Ibâ sot nanñâ Yesu Kristo, zekâren gâbâ um lumbe neŋgâren sambâlem zimbap. Zet tânnângoitâ zekât den bonñâ sot buku buku zo neŋgâren sambâlem zimbap.

Umñâ buku orot, zorat den.

⁴ Nan bârarâpkâ nâmbutñâ zen Anutu Ibâgât den bon zo lum mem ândie. Nâ zorat siŋgi nâŋgâmnâ sâtâre patâ orâwan. ⁵ Oi zi ambân sâtnâ, gâ den bonñâ ñâi dâgoga nâŋgâ. Den uŋakñâ buñâ. Mârumñan gâbâ zem gâip, den zorik dâgobâ. Zen buku oranjâm ândibi. ⁶ Oi buku orotñangât topñâ itâ. Nen umniñandâ Anutugâren ari zâkkât den kâtik mem ândinat. Anutugât gurumin den mârumñan gâbâ zei nâŋgâm gawe, zo mem ândim buku oranjâm ândibi.

Sarâ a, zengât den.

⁷ Nâŋgat. Sarâ a doŋbep muyagem ândie. Zen Yesu Kristo zâk hân sâk sot muyageip, den zo kwâimbâme. A yatâ zo ko sarâ a sot Kristogât kâsa sâsâŋ. ⁸ Nen zengâren nep tuugindâ bonñâ muyageip, zo gulip opapkât galem oranjâm ândibi. Yatâ ândim ma ko sâŋgân patâ mimbî. ⁹ Ka ñâi zâk Kristogât den mân mem ândim birâbap, zâk Anutu sot pâlâtâŋ mân upap. Ka ñâi zâk Kristogât den nâŋgâm mem ândibapñâ Ibâ sot nanñâ, zet sot pâlâtâŋ upap. ¹⁰ Ka ñâi zâk Kristogât den mân mem ândibapñâ zengâren gâi mirâ anğân kârâm buku mân okñangâbi. Zâk mân lum mânganbi. ¹¹ Ñâi zâk a yatâ zo buku okñangâbap, zâk bâliñangât nep tângubap.

Den murukñâ.

¹² Den nâmbut doŋbep ziap. Oi simbupñâ ekabân kwânâŋgâbatkât mân otni-gap. Nâ zengâren kek gandâ den lâuyân âragunatkât san. Oi umâlep patâ utnat.

¹³ Gatkâ Kembuñâ gâsum sâlâpkoip, zâkkât nan bârarâp ziñâ nâŋgâgime
Zo yatik.

Ekap karâmbuŋ Yohaneŋâ kulemguip.

Umâlep den.

¹ Yesugât kâmurân gâbâ a sâtŋâ nâ, bukunâ Gaio, gâgât ekap zi kulemguan. Nâ gâgât perâkŋak otnimap.

² Bukunâ, umgâ Kembangâren pâna âlip op ziap, zo yatik sâkkâ âlip oi ândibangât ninâu sâman. ³ Gâ den bonŋâ mem lumat. Bukurâpkâ nâmbutŋâ zen ga den sinŋi zo dâtnone nângâm umnâ âlip uap.

⁴ Nan bârarâpnâ zen den bonŋangât mâtâp lâŋme. Den zo yatâ nângâm umâlep patâ nâi nângâman.

Kembangât nep a hurat kwatziŋgâban.

⁵ Bukunâ, gâ buku otziŋgâmat. Oi kamân goorânâk buŋâ, kârebân gâbâ gane buku otziŋgâmat. Zo âlip opmat. ⁶ A zen ziren Yesugât kâmut minduminduyân orot mâmegangât sâm âlip kwatgiwe. A gâgâren ganetâ Anutu kutŋangât opŋâ buku otziŋgâmŋâ zâmbana âine âlip upap. ⁷ Zen kutŋangât op Anutugât nebân âi ândie. Zen um kâtik zengâren ândim kât sikum mân mimegât betziŋan meindâ dâp upap. ⁸ Yatâ buku otziŋgâm betziŋan meindâ den bonŋangât nep ârandâŋ tuunat.

Diotrepe zâk a buku mân otziŋgip.

⁹ Nâ Yesugât kâmut zengât ekap nâi kulemguwan. Oi Diotrepe zâk zikŋangât a sâtŋâ ândibat sâmŋâ dinnâ birâmap. ¹⁰ Zorat opŋâ nâ zengâren gamŋâ ândi mâmanŋangât topŋâ sâm muyagibat. Zâk nengât sarâ sâm, sâm bâliŋ kwatniŋgâmap. Oi zorigâk buŋâ. Bukurâpnîŋâ nâmbutŋâ zengâren ganetâ zâk mân buku otziŋgâmŋâ a nâmbutŋandâ buku otziŋgâne mân upigât sâm kâmurân gâbâ moliziŋgi sâkŋangât sinŋi upme.

Demeterio zâkkât nângâne âlip oip.

¹¹ Bukunâ, gâ a ziŋâ kut nâi bâliŋâ utnetâ zengât mâtâp mân lâŋban. Nâi zâk kut nâi nâi âlipŋâ opmap, zâk Anutugâren gokŋâ. Ka nâi zâk kut nâi nâi bâliŋâ opmap, zâk Anutu mân ek nângâmap sâsâŋ.

¹² Demeterio zâkkât topŋâ a aksik patâ ziŋ sâm muyagiwe. Zâk a âlipŋâ op ândiap. Zâk Kembangât den bonŋâ mem ândimap. Orot mâmenandâ topŋâ sapsuŋap. Oi nen yatik zâkkât sâm âlip kwâkŋangâmen. Oi den bonŋâ sâmen, zo âlip nângâmat.

Den murukŋâ.

¹³ Den doŋbep ziap. Oi simbuŋŋâ kulemgubatkât mân otnigap. ¹⁴ Nâ gâgâren kek gâbatkât san. Gandâ den sâm âragurat.

¹⁵ Um lumbe gâgâren zimbap. Bukuniŋâ zen nângâgige. Nâ yatigâk bukurâpnîŋâ gâgâren ândie, zen nângâziŋgan. Zorat dâzângoban.

Zo yatik.

Ekap Yudanâ kulengoip.

Mâsop den.

¹ Nâ Yuda, Yesu Kristogât kore a, Yakobogât munjâ. Anutu Ibânâ umjâ a ambân gâsâzângom diizingi Yesu Kristonâ galem otziingâmap, zengât ekap zi kulemguan. ² Zengâren buku sot um lumbe sot tânagoagoj muayagem zimbap.

Sarâ a, zengât den.

³ Bukurâpnâ, Nen ârândân sinji âlip umjan bagim ândien. Sinji âlip den zorat kulemgum zingâbatkât otnigi ândiwan. Ka zi girem den nâi kulemgum zingan. Zen den sinji âlipjâ birâbegât opnâ ekap zi kulemgum zingan. Sinji âlip zo mem kâtigem ândim zâinatkât Anutugât sinji a sâm niingip. Zo gulip opapkât den zi kulemgumjâ zingan. ⁴ A nâmbutjâ zen osetziyan tik bagiwe. Mârumjan zengât topziy itâ sâm kulemuwe, “A yatâ zo, zen tâmbetagoagojan bagibi.” A zo, zen um kâtik op Anutugât den sinji âlip zo târârak mân sâm kut nâi nâi bâlij lanj op patâniyâ Yesu Kristo kwâimbânjângâme.

⁵ Anutugât dijâ birâme, zen hâuñjâ zingâmap. Zo âlip nânge. Oi zorat sa nângeânek. Kembu zâk Isirae a Aigita hânân gâbâ mâkâzingip. Oi zengâren gâbâ nâmbutjandâ zâkkât dijâ birâwe, zo ko tâmbetzângoi. ⁶ Oi sumbem a nâmbutjâ zen nep dijâ birâm mirâ kamânziy birâwe. Yatâ utnefâ ko Anutu zâknâ zen tâk kâtikjandâ saazingâm nâtâtigân zâmbari narâk dâp zem zâimambi. Anutujâ sâi zen narâk patin hâuñjâ mimbigât mambât zie. ⁷ Oi Sodom sot Gomora sot kamân nâmbutjâ zem arip, zen yatigâk bâlijâ lanj opnâ kut nâi nâi mân orotjâ muayagine kârâp tâmbânan zâmbari gei ândie. Nen zo ekjâ yatâ mân utnatkât oip.

Kembugât den ku a, zengât den.

⁸ Oi bâlij mâme a osetziyan bagim ândie, zen umânân nângâm yatigâk kut nâi nâi bâlijâ zo upme. Oi sâkziyandâ bâlijâ muayagime. Oi zen a patâ mân hurat kwatziingâm sumbem a âsaknâziyoot zo sâm bâlij kwatziingâme. ⁹ Bâlij mâme a ziy a imbanâziyoot lanj sâm bâlij kwatziingâme. Ka sumbem a zengât patâ Mikai, zâknâ yatâ mân oip. Zâk Mose kâmbârânjângât Sataj sot sârek âragumjâ Sataj den bâlij dukubatkât nângi mân dâp oi itâ dukuip, “Kembunjâ hâuñjâ gibap.” ¹⁰ Ka bâlij mâme a zi, zen kut nâi nâi topjâ mân nângâm lanj sâm bâlij kwatziingâme. Zen zuu yatâ nângânângâziy buj lanj op tâmbetagoame. ¹¹ Yei, Zen gâtâm dap upi?

Zen Kaingât mâtâp lâhme. Oi kât sikumgât opnâ Propete Bileamgât mâtâp bâlijâ lâhme. Oi Kora zâk zâizâinjânjângât op tâmbetagoip, zen yatigâk zâizâinjâziyânjângât op tâmbetagoime.

¹² A nâmbutjâ zuu bâugât op sinji âlip minduminduyân takâme. A zo, zen anuziyan bujandâ yatâ upme. Yesugât sii nalem ninam mindune a zo osetziyan tapnâ anuz buj nime. Zen ziinjângât nângâne zari upme. A zo, ziy sasa yatâ. Pibânâ sasa mem âim gâi sâbâyân buj opmap. Zen âup sasa barâ kwâkjan memap yatâ, bon buj. A zo, zen nak keet kwânâkwânângân narâkjan keet buj kinetâ kârâm sâmbum birâbirâj yatâ. Topziy zo yatâ. ¹³ A zo yatâ, zo sarujâ kom lum âim gâmap. Kut nâi nâi bâlij kom gâbârem lum âim gâmap yatâ. Zen sângelak gulip âim gâmap yatâ. A zo, zen nâtâtigân âi ândim âimambigât sinji sâip.

Henokjâ den kubikkubik narâk, zorat den sâip.

¹⁴ Adamgât kiurâp âsagem gane nâmburân zagât oi Henok muayageip. Oi Henok zâk a yatâ zo zengât itâ sâip, “Iknek. Kembu zâk tirik arâpnâ donjep patâ zen sot gâbâmp. A aksik zengât topziy sâm muayagei um kâtik a bâlijâziyânjângât topjâ sâm muayagem zingâbap. ¹⁵ Bâlij mâme a zen den bâlij top top sâm Anutu sâm bâlij kwâkjanjângâwe, zorat hâuñjâ zingâbap. ¹⁶ A yatâ zo, zen kut nâi nâi âsagei nângâne bâlijik oi Anutu sâm bâlij kwâkjanjângâme. Âknâleziyânjângâk kut nâi nâi nângâme, zorat mâtâp lâhme. Oi zen ziinjângât nângâne zâizâinjâ oi kutziyâ lum zaatme. Oi ziyâ a nâmbutjâ zengâren kut nâi nâi minam kelâk pame.

Girem den.

¹⁷ Buku âlip gakârâpnâ, zen Kembunij Yesu Kristogât Aposolo ziyâ den kândom sâwe, zo nângâm ândibi. ¹⁸ Zen itâ dâzângom ândiwe, “Narâk pânkânok oi Anutugât den kukuñj a zo, ziyâ bâlijâziyânjângât nep tuum ândim ziinjângât nângâne zâibap.” ¹⁹ A yatâ zo, ziyâ a kâsâpzângobi. Zen hângât âknâle zorat nângânângâ ândibi. Oi zen Tirik Kaapum buj.

²⁰ Bukurâpnâ, zen ko Tirik Kaapumgâren gâbâ nângâm pâlatân bonjâ zorâñ mam otziyi kâtigem ândibi. Oi Tirik Kaapum wâratkum ninâu sâm ândibi. ²¹ Yatâ utne Anutujâ umjandâ gâsâzângoi zâk sot pâlatân op ândibi. Oi Kembunijâ Yesu Kristo lumberjâ muayagei ândiandi kâtik muayagibigât mambât ândibi. ²² Oi a nâmbutjâ Kembugât den minâ birânâ mem ândime, zo tânzângone mem kâtigibi. ²³ Oi a nâmbutjâ sim kârâbân geinam utne

zeṅgât umbâlâ op gâsum mâkâziṅgâbi. Oi zeṅgât bâliṅâ zo zeṅgâren âibapkât keṅgât op galem oraṅgâm ândibi.

Den murukṅâ.

²⁴⁻²⁵ Galem otziṅi mân tâmbetagom ândine zâkkât âsokṅan zâmbari um salek op sâtâre op kinbigât imbaṅâ zemṅâṅgap, Anutu kânok sot Kembuniṅâ Yesu Kristo, zâk kubikkubikniṅâ ândiapiṅâ âsokṅâ neule sot imbaṅâ mârumiṅan gâbâ zem gâip sot zemṅâṅgap, oi zem zâibap. Zo perâkṅak.

Zo yatik.

Yohanejā den tiknā zo sām muyageip.

Sām muyage den.

¹ Narāk mǎn kǎrep oi kut nǎi nǎi muyagibap sǎsǎn, zo Yesunǎ kore arǎpnǎ sām muyagem dǎtnǎngobapkǎt Anutuñǎ Yesu dukuip. Yesu zǎk sumbem anǎ nǎi sǎngongoi mem gem Yohane nǎgǎren gam dǎtnom tirǎpnogip. ² Oi Yohane nǎñǎ Anutugǎt den sot Yesu Kristogǎt topñǎ ek nǎngǎwan, zo sot kut nǎi nǎi nǎmbutñǎ egǎwan, zo sām muyagiwan.

³ Oi den kǎññan ǎsageip, zi nǎi zǎk a mǎteziñan sǎlǎpkum zǎngǎbap, zǎkñǎ sot den sǎlǎpkoi nǎngǎm mem ǎndibi, zengǎt nǎngǎ sǎtǎrenjoot uap. Wangǎt, kut nǎi nǎi ekap ziren kulemguan, zi ǎsagibapkǎt narǎkñǎ pǎrkǎnok uap, zorat.

Kǎmut nǎmburǎn zagǎt, zengǎt mǎsop den.

⁴⁻⁵ Yohane nǎ Asia hǎnǎn Kristogǎt kǎmut nǎmburǎn zagǎt ǎndie, zengǎt ekap zi kulemguan.

Anutu zǎk ǎndeipñǎ ǎndiap sot gǎbap, zǎkkǎren gǎbǎ sot Kaapum imbanǎ nǎmburǎn zagǎt zǎkkǎren tǎkñǎngǎmap, zǎkkǎren gǎbǎ sot Yesu Kristo zǎkkǎren gǎbǎ um lumbenǎ sot tǎnzǎngozǎngon zengǎren zimbap.

Yesu Kristo zǎk sǎi bonñǎ opmap, zǎkñǎ kǎndom otniñgǎm mumuñan gǎbǎ zariip. Oi hǎn dǎp a kutǎ, zengǎt Kembu patǎ op ǎndiap. Zǎkñǎ umñǎndǎ gǎsuningǎ gilǎmñǎndǎ tosanǎñǎ gulipkoip. ⁶ Zǎkñǎ nen um topñan nǎmban lbǎñǎ Anutu kore okñǎngǎm ǎndinatkat gǎsum sǎlǎpnǎngoi kǎmut gakǎrǎpnǎ urǎwen. Zǎkkǎren neule ǎsakñǎ sot imbanǎ zemñǎnggapñǎ zem zǎimǎmbap. Zǎkñǎ kembu otniñgǎm ǎndim zǎimǎmbap. Zo perǎkñak.

⁷ Nǎngǎnek. Zǎk unumunum kwǎkñan gǎi a aksik patǎñǎ sinziñǎndǎ ikpi. Oi a sum pǎron parǎwe, zen ǎrǎndǎñ ikpi. Oi hǎn dǎp a kǎmutñǎ kǎmutñǎ, ziñǎ zǎkkǎt umbǎlǎ op iseibi. Den zo perǎkñak.

⁸ Kembu Anutu, zǎk itǎ sap, “Nǎñak kǎndom sot bet. Nǎ ǎndiwanñǎ ǎndian. Oi nǎ gǎbat. Nǎ imbanǎ mariñǎ.”

Yohane Patimo tǎunanǎn tǎk namin tap sen pup egip.

⁹ Nǎ zengǎt buku Yohane. Nen ǎrǎndǎñ Yesu sot pǎlǎtǎñ ǎndimñǎ sǎknam ǎndim kǎtigem Anutu um topñan ǎndimen. Nǎ Anutugǎt den sot Yesugǎt siñgi sām muyagewan, zorat Patimo tǎunanǎn tǎk namin nǎbanetǎ tarǎwan. ¹⁰ Oi tap nǎngǎ kendon oi Tirik Kaapumñǎ umnan mǎtǎp

meip. Oi kǎndǎtnan den patǎ lǎmun yatǎ muyagei itǎ nǎngǎwan. ¹¹ “Kut nǎi nǎi ikpan, zo ekabǎn kulemgumñǎ Yesugǎt kǎmut nǎmburǎn zagǎt ǎndie, zengǎren pǎna ǎibap. Kǎmut zo kamǎnziñǎ itǎ, Epeso, Simirina, Peagamon, Tiatiira, Sarde, Piladelpia sot Laodikea kamǎn.”

Yohanejǎ Yesugǎt holi tobat egip.

¹² Oi nǎ a den dǎtnogip, zo ikpan puriksǎwan. Puriksǎm itǎ egǎwan. Kǎrǎp ǎsakñǎ nǎmburǎn zagǎt goide kǎtñǎ tuutuñ egǎwan. ¹³ Kǎrǎp ǎsakñǎ osetziñan nǎi kiri egǎwan. Zǎk tobatñǎ a yatǎ. Hǎmbǎñǎ kǎrep gei kirip. Oi dimǎñan mǎpañ goide kǎtñǎ tuutuñ zo zeip. ¹⁴ Kǎuk sǎmotñǎ zo kǎukǎu, kǎu pula yatǎ. Siñǎ tobatñǎ kǎrǎp bǎlam semap yatǎ. ¹⁵ Kiñǎ ko ǎin kǎt kǎtikñǎ kǎrǎpnǎ sem kuriñkomap yatǎ. Oi diñǎ too sǎmbon kwamit yatǎ. ¹⁶ Oi bik bongen sǎngelak nǎmburǎn zagǎt mem kirip. Lǎuñan gǎbǎ sǎu patǎ nǎi sǎtñǎ toren toren ga kirip. Oi si sǎngǎññǎ mirǎsiñ takǎ zeri ǎsagemap, zo yatǎ ǎsagem zeip.

Yesunǎ Yohane lumbenǎ den dukuiip.

¹⁷ Nǎ tobatñǎ yatǎ ekñǎ kiñ topñǎn gem mumuñ yatǎ op zewan. Ziandǎ bik bonñǎndǎ kwǎkñan pam itǎ sām dǎtnogip, “Gǎ mǎn kenğǎt ot. Nǎ kǎndom sot bet. ¹⁸ Oi ǎndiǎndi mǎriñǎ, nǎ. Nǎ momñǎ zaarǎwanñǎ ǎndim zǎimǎmbat. Oi mumuñ sot sim mǎtǎp doodoonğun, zo nǎñǎ mem ǎndian. ¹⁹ Kut nǎi nǎi eksat, zo sot kut nǎi zo itǎrǎñ muyagibap sot bet muyagibap, zorat siñgi ǎrǎndǎñ kulemguban. ²⁰ Oi bitnǎ bongen sǎngelak nǎmburǎn zagǎt sot ǎsakñǎ nǎmburǎn zagǎt goide kǎtñǎ tuutuñ, zo aksik ek nǎngat, zorat topñǎ dǎgoga nǎngǎ. Sǎngelak nǎmburǎn zagǎt, zo Yesugǎt kǎmut nǎmburǎn zagǎt zengǎt galem a. Oi kǎrǎp ǎsakñǎ nǎmburǎn zagǎt, zo kǎmut nǎmburǎn zagǎt.”

2

Buku orotñǎndǎ mǎn buñ upap.

¹ “Epeso kamǎnǎn a kǎmut ziñǎ galem a, ziñǎngǎt den itǎ kulemgu, “Sǎngelak nǎmburǎn zagǎt bik bongen mem kinñǎ kǎrǎp ǎsakñǎ nǎmburǎn zagǎt goide kǎtñǎ tuutuñ zorat osetziñan ǎim gǎmap, zǎkñǎ gǎgǎt den itǎ sap, ² “Zen narāk dǎp ǎkon buñ nepziñǎ tuum kǎtigime, zo sot orot mǎmeziñǎ zorat den siñgi gǎi nǎngan. Zen bǎliñ mǎme a zengǎt ǎkonziñgǎmap. Oi zorat a nǎmbutñǎ zen nen Aposolo sǎme, sarǎziñngǎt topñǎ muyagiwe. ³ Epeso a zen nǎgǎt op kǎtigem ǎkon mǎn upme. Oi zen mǎn lorime, zo ek nǎngǎm ǎndian.

⁴ Oi nǎ itǎ zorat zengǎt nǎngǎ bǎliñ opmap. Zen mǎrumñan umziñǎndǎ gǎsǎnowe, zo yatik narāk ziren mǎn ziap.

Zo biráwe. ⁵ Mârum op ândiwe, zo nângâm umziñj melânbi. Oi ândiwe yatigâk dum op ândibi. Zen umziñj mân melânje zengâren gam kârâp âsakñjâziñj, zo lum pâmbat.

⁶ Nâi ko kut ñai âlipñjâ utne nânga âlip opmap. Mem gulip kwâkwat a, Nikolau, zâkkât arâpñjâ kut ñai utne ekñjâ âkon upme. Zo nâ yatik âkonimap.

⁷ Kaapumñjâ Yesugât kâmut den dâzânguap, zo kindapziñjootñjâ nângâm kwâtâtibi. Nâi zâk Satañ sot agom kâtigem walâbap, zâk sumbemân Anutugât kâlam kutñjâ Paradisi, zoren ândiândi nakkât bonñjâ zemap, zo pinda nimbat.” ’ ’ ”

Kembugât den mem ândim mumuñjâ.

⁸ Yatâ sâmnjâ itâ sâip, “Simirina kamânân a ambân kâmut ziñjâ galem a, ziñjâgât den itâ kulemgu, ‘Bet sot kândom, momñjâ zaaripñjâ gâgât den itâ sap. ⁹ “Zen sâknam kwâkñjan hânân a giginjâ ândime, zo nângan. (Oi zen umgât gom sambe imbanjâ zemziñjap.) Oi Yuda a nâmbutñjandâ den bâlij dâzângome, zo yatik nângan. Oi a zo, zen Yuda a bonñjâ buñjâ. Zen Satañgât kâmurân gokñjâ.

¹⁰ Zen sâknam dum nângâbi, zorat mân keñgât upi. Nângânek. Satañ zâk mâsimâsikâyân zâmbanbap. Zengâren a nâmbutñjâ tâk namîn zâmbanbap. Oi zengâren sâknam patâ sirâm bâzagât yatâ zimbap. Oi ziñjâ Kembugât den mem kâtigem ândine zângone munetâ zorat sângannjâ ziñjâbat.

¹¹ Kaapumñjâ Yesugât kâmut den dâzânguap, zo kindapziñjootñjâ nângâm kwâtâtibi. Nâi zâk Satañ sot agom kâtigem walâbap, zo ko mumuñjâ zagât, sim, zorân mân tâmbetkubap.” ’ ’ ”

Bâlijangât mâtâp mân lâñbi.

¹² Yatâ sâmnjâ itâ sâip, “Peagamoj kamânân kâmut zengât galem a, ziñjâgât den itâ kulemgu, ‘Sâu sâtnjâ toren toren mem ândimapñjâ gâgât itâ sap, ¹³ “Zen kamân ândie, zo âlip nângan. Zoren Sataññjâ nep kâtikñjâ tuumap. Zen kutsiñginâ târârak mem ândime. Oi den sâwan, zo lume. Um kâtik ziñjâ kore anâ Antipa kuwe, narâk zoren nâgât den mem ândim mân loriwe.

¹⁴ Oi nâ zengât nânga mâik ñai bâlij uap. Zengât kamânân a nâmbutñjâ ândie, zen Bileamgât mâtâp lâñje. Propete Bileam, zâk a kutâ Balakñjâ Isirae a kâitzângoi bâlij upigât dukuiip. Oi zen lopiogât siñji nalemem kâmbu konda sot piuriyâunzabân bagiwe. ¹⁵ Oi zengât kâmurân a nâmbutñjâ zen mem gulip kwâkwat a Nikolau, zâkkât arâpñjâ zengât mâtâp lâñj yatik urâwe. ¹⁶ Zorat zen umziñj melânbi. Zen yatâ mân utne nâ zengâren kek gamñjâ a

yatâ zo kâsa otziñgâm lâunangât sâunandâ kârâziñgâbat.

¹⁷ Kaapumñjâ Yesugât kâmut den dâzânguap, zo kindapziñjootñjâ nângâm kwâtâtibi. Nâi zâk Satañ sot agom kâtigem walâbap, zâk sumbemgât nalemem kutñjâ Mana, tik zeip, zo pindâbat. Oi kât kâukâu ñai pindâbat. Kât zoren kot unakñjâ ñai zeimâriñandâ zikñjik ek nângâbap.” ’ ’ ”

Isebegât mâtâp mân lâñbi.

¹⁸ Yatâ sâmnjâ itâ sâip, “Tiatira kamânân kâmut zengât galem a, ziñjâgât den itâ kulemgu, ‘Anutu nanñjâ siñjâ tobat kârâp bâlam yatâ. Oi kinjâ kât âin kârâpñjâ sei kuriñkomap, zo yatâ, zâkñjâ gâgât itâ sap, ¹⁹ “Nâ orot mâmezijnâ nângan. Zen a buku otziñgâme. Zen nângâm pâlâtân kwatnim nepkât kâtigime, zorat topñjâ ek nângan. Mârum nep tuum loriwe. Ka narâk zi ko nep tuum kâtigje, zo nângan.

²⁰ Oi nâ itâgât op zengât nânga mâik ñai bâlij uap. Zen ambân ñai ambân kutâ Iseba mârum ândeip, zo yatâ zengâren ândei mân nângânngâ urâwe. Zâk sarâ ambân. Zâk nâ Propete ambân sâm arâpnâ den dâzângoi lañj mâman op lopiogât siñji sâm nalemem nemarâwe. ²¹ Zâkñjâ umñjâ melânbpakât mambât ândiwan. Kâ zâk umñjâ mân melânjâ bâlijñjâ mân birâmap.

²² Nângânek. Zorat sa sisi mâsek okñjâñji zimbap. Oi a zâk sot lañj ândime, zen umziñj mân melânje ârândân sâknam ziñjâbat. ²³ Oi ambân zorat nan bârarâpñjâ zo zângua mom nângâbi. Yatâ ua kamân dâp Kembugât kâmut zen nâgât itâ nângâbi. Nâñjâ um nângânngâziñj ek nângâman. Oi nâ aksik patâ ândi mâmanziñjâgât topñjâ ekñjâ hâunjâ melânj ziñjâbat. Nâgât yatâ nângâbi.

²⁴ Tiatira kamânân a nâmbutñjâ zen sarâ den zo birâwe. Zen Satañgât den mân nângâme. Zengât den sa nângânek. ²⁵ Kut ñai ñai mem ândie, zo dâñj mem ândine gâbat. Nep ñai yâmbâtñjâ kwâkñjan mân paan.

²⁶ Nâi zâk Satañ sot agom kâtigem nâgât orot mâme zo op ândim zari narâk âki nâñjâ imbanjâ pinda a hân ñain ñain gokñjâ zengât a sâtnjâ upap. ²⁷ Zâk tân kâtikñjâ zo bikñjan mem a kutâziñj upap. Oi âmaj kunzirindâ âbângumap, zo yatâ zângobap. Nâ Ibânandâ imbanjâ nigip, zo yatik zâk pindâbat. ²⁸ Oi sângelak patâ zâkkât hânsâbâ sâi tâkap sâme, zo pindâbat.

²⁹ Kaapumñjâ Yesugât kâmut den dâzânguap, zo kindapziñjootñjâ nângâm kwâtâtibi.” ’ ’ ”

3

Um mumuñjâ mân ândibi.

¹ Yatâ samñjâ itâ sâip, “Sarde kamânân kâmut zengât galem a, ziñjâgât den

itā kulemgū, ‘Anutugāt Kaapum imbanā nāmburān zagāt zākkāren tākņanġap sot sāngelak nāmburān zagāt zo mem āndiap, zāknā gāgāt itā sap, “Nā orot māmeganġāt top nāngan. A zingitnetā wāgān āndie yatā uap. Umziņā ko mumuņā ziap. ² Zorat zen zaatnā zengāren a torenņā munam ue, zo umziņā kom māngibi. Nāngānek. Anutu māteņan orot māmēziņā eksa mān dāp uap. ³ Zen umziņ melān den dāzāngowan, zo dān mem āndibi. Yatā mān utne kāsā ziņ game yatā nā zengāren gābat. Oi zorat narāknā mān nāngābi.

⁴ Zengāren a nāmbutnā āndie, zen hāmbāziņ banerān mān saņgonme. Zen bāliņ mān upme. Oi a yatā zorān hāmbā kāukāu mem āndim nā sot tātāt māmē upi. Zen yatā upigāt nāngāziņga dāp uap.

⁵ Nāi zāk Satān sot agom kātigem walām āndei hāmbā kāukāu pinda mem āndibap. Oi kutnā āndiāndigāt ekabān ziap, zo mān gulipkubat. Buņā. Nā kutnā lbānānġāt māteņan sot sumbem arāpnā, zengāt māteziņan sām muyagibat.

⁶ Kaapumņā Yesugāt kāmūt den dāzāngūap, zo kindapziņootnā nāngām kwātātibi.” ’”

Kembugāt den mem tārāraknā op āndibi.

⁷ Yatā sāmņā itā sāip. “Piladelpia kamānān kāmūt zengāt galem a, ziņanġāt den itā kulemgū, ‘Dawidi zāk Yerusalem kamān mariņā āndeip, zo yatik Kembuņā Yerusalem uņakņanġāt mariņā āndiap. Zāknā hāngi mem pāi nāiņā mān doonġubap. Oi zāknā mātāp zo doongoi nāiņā mān mem pāmbap. Tirik a sot sāi bon opmap, zāknā gāgāt itā sap. ⁸ “Nā orot māmēziņanġāt topnā nāngan. Nāngānek. Nā māteziņan mātāp mem parāwan, zo a nāiņā doonġubap kāt imbanā mān tākņanġap. Zen imbanāziņ bituktā zemziņap, zo nāngan. Oi dinnā lum mem āndim kutsiņginā mān birāwe.

⁹ Nāngānek. Satānġāt kāmūrān goknā a nāmbutnā, zen Yuda a bonņā buņā. Zen sarā a āndime. Zen otziņga gāgāren gam umziņ topnā pindiņsām itā nāngābi, ‘Nā umnandā gāsuziņgām āndiman.’ Zo nāngām birānġi.

¹⁰ Zen ākon buņ nāgāt denān mem kātigem āndiwe, zo ko sa sāknam narāk a hān dāp topziņ muyagibap kāt āsagibap, zo zengāren mān āsagibap. ¹¹ Nā kek gābat. Zorat kut nāi nāi mem āndie, zo dān mem āndine a nāiņā āndiāndiņanġāt hāuņā zo mān betziņan mimbap.

¹² Nāi zāk Satān sot agom kātigem āndibap, zāk Anutugāt tirik namin hambo yatā kwānānga zoren kinkin kātik kinmāmbap. Oi zākkāren Anutunānġāt

kutnā kulemgubat. Oi Anutugāt kamān, Yerusalem kamān uņaknā Anutugāren gābā sumbemān goknā zo gibap, zorat kutnā kulemgubat. Oi ninā kutnā uņaknā zo zākkāren kulemgubat.

¹³ Kaapumņā Yesugāt kāmūt den dāzāngūap, zo kindapziņootnā nāngām kwātātibi.” ’”

Mān lorebi.

¹⁴ Yatā sāmņā itā sāip, “Laodikea kamānān kāmūt zengāt galem a, ziņanġāt den itā kulemgū, ‘Den bon mariņā sot sapsusuņā bonņā sot sāi kātikkātigiņ, Anutugāren gābā kut nāi nāi muyageip, zorat topnā āndiap, zāknā gāgāt itā sap, ¹⁵ “Nā orot māmēziņanġāt topnā nāngan. Nāgāt āknāle mān nāngāme. Pateņā sot kārāpnā oset āndime. Zen um oset āndime, zo nāngan. Zen pateņ mo kārāpnā upigāt otņigap. ¹⁶ Kārāp sot pateņ osetziņan āndimegāt too bāliņ yatā lāunan gābā mogatziņga gibi.

¹⁷ Zen ziņanġāt topnā mān nāngām laņ itā sāme, ‘Nen gom sambe zemningap. Nen kut nāi nāi doņbep miwen, zorat kut nāi nāi nāi gāt mān kārūnat.’ Zo sarā. Zen topziņā mān kārūm laņ yatā sāme. Nā ziņgitsa zen a giņiņā, kanpitā, laņ āndim sinziņ bāpsāsāņ sot sāk bārak āndime. ¹⁸ Zorat dāzāngūa nāngānek. Zen nāgāren gābā kune sāngān memņā sikumziņoot upi. Oi hāmbā kāukāu kwālām sākziņ kwātepkune aņunziņ buņ upap. Oi sinziņanġāt kelāk kwālām siņziņ saņgonņā sinziņā ālip ikpi.

¹⁹ Nāngānek. A ambān nā umnandā gāsāzāngoman, zo zāngom kubikziņgāman. Zorat zen umziņ melānā um wāgān op kātigem āndibi.

²⁰ Nāngānek. Nā umgāt mātāp hāngi āknān kin kom kinzan. Oi nāi zāk dinnā nāngām hāngi mem pāi zākkāt mirin zāi tap nalem ārāndān nindat.

²¹ Nāi zāk Satān sot agom kātigem walām āndibap, zāk nā sot a kutā tātārān tātāt. Nā yatigāk Satān sot agom kātigem walām āndiwāngāt lbānandā zāk sot tātārān tāpatkāt diiniņip.

²² Kaapumņā Yesugāt kāmūt den dāzāngūap, zo kindapziņootnā nāngām kwātātibi.” ’”

4

Yohanēnā Anutugāt neule tātātņā egip.

¹ Nā kut nāi nāi zo ek nāngā sumbem pāroņsāi egāwan. Oi den kwamit patā lāmūn yatā āsagei nāngāwan, zo sumbemān gābā dum muyagemņā itā dātņogip, “Gā ziren kopgāna kut nāi nāi muyagibap, zorat tirāpgoņa eknan.” ² Yatā sāi Kaapumņā mem hābamņan kwatniņi sumbemān neule tātātņā nāi tāi kwākņan nāiņā tāi egāwan.

³ Oi zo tãip, zãkkãt tobatnã kãt kutnã Yaspa sot Konelian, kãt kulem ãlipnã, kurinã yatã. Oi tãtatnã toren toren mulum mogat yatã kãt kutnã Emerali, kãt kulem ãlip zoren kirip, holiñã gwãlã. ⁴ Oi neule tãtatnã 24 zorãñ haamgum tarãwe. Tãtatnã zorat kwãkñan a patã 24 tarãwe. Zen hãmbãziñ kãukãu pamnã tarãwe. Oi kãukziñan pindokziñ pulimãtamnã tuutuñ zo pam tarãwe. ⁵ Oi neule tãtatnã patã zobã hãnpãn sot kanjkundundun ãsagem zeip. Oi tãtat sãngãññan kãrãp ãsaknã nãmburãn zagãt sem tãip. Zo Anutugãt kaapum imbanã nãmburãn zagãt tãkñangap, zorat kãrãp. ⁶ Oi tãtatnã sãngãññan saru nãi belonoot yatã zeip.

Oi tãtatnã toren toren zuu patã ãlipnã kimembut tarãwe. Oi zo zen umziñen kãndãtziñen sinziñ donbep. ⁷ Zuu ãlip kimembut zengãren gãbã zuu nãi, zuu kãtik Laiongãt tobat. Nãi ko bãu makau yatã. Nãi zãk si sãngãñnã a yatã. Nãi zãk nii utak yatã. ⁸ Oi zuu kimembut zen abãtziñã nãmburãn kãnok. Oi zuu zo umziñan kãndãtziñan sinziñ donbep. Oi nãtik sirãm kep itã mĩme, "Tirik, hãlãlu, hãlãlu, hãlãlu. Kembu Anutu, imbanã mariñã, Zãk hãlãlu op ãndiap. Zãk ãndeipnã ãndiap. Oi dum gãbap."

⁹ Oi zuu kimembut ziñã Kembu, ãndiãndi mariñã, zãk sãiwap sãm, sãm ãlip kwãkñangãm kutnã mem zaatme. ¹⁰ Zo yatã utetã a 24 tãtat ãlipñan tapme, zen ãndiãndi mariñã zãkkãt um topñan pindiñsãm sãm ãlip kwãkñangãm neule pindokziñ zo um topñan pam itã sãm mãpãsieme,

¹¹ "Kembuniñã Anutu, gã kut nãi nãi aksik muyageziñgin. Gã sãna kut kiñ kiñ zo muyageip, ziap. Zorat neule ãsaknã sot sãm ãlip den sot imbanã, zo gãñã galem otna dãp upap."

5

Yohaneñã ekap nãi sãbãñã om doongudoongun zo egip.

¹ Oi neule tãtatnã patin tãpmap, Kembu, zãk bik bongen ekap mem tãi egãwan. Ekap zo umñan kãndãtñan kulemgum gonkune zeip. Oi sãbã nãmburãn zagãt zorãñ pane gãsũm kãtigiẽp. ² Oi sumbem a patã kãwaliñoot tãi egãwan. Zãk den kãtiknã itã sãip, "Nãi tãrãrak ãndimnã ekap sãbãñã zo mem moloñi dãp upap?" ³ Yatã sãi sumbemãn sot hãnãn sot hãn ombenjan gãbã nãinã ekap zo moloñi sãlãpkubap mãn muyagiwe. ⁴ Nãinã ãlipnã yatã ãndim ekap zo moloñã sãlãpkubapkãt dãp mãn muyagiwe. Zorat umnã bãlei isewan. ⁵ Yatã ua ko a patã zengãren gãbã nãinã itã sãm

dãtnogip, "Mãn ise. Nãngã. Yudagãt kiurãp zengãren gãbã a nãi zuu kãtik laionj yatã nãi muyageip. Zãk Dawidigãt kãmnã. Zãknã Anutugãt kãsa zen sot agom kãtigem walãziñgip. Zãknã ekap sãbãñoot nãmburãn zagãt zo ãlip moloñbap."

Yohaneñã Rãma egip.

⁶ Oi na eksandã tãtatñan zo zuu ãlipnã kimembut sot a patã 24, zengãt osetziñan rãma gwamñã nãi kune kiri yatã egãwan. Kãukñan goonã nãmburãn zagãt, siñã nãmburãn zagãt. Oi siñã nãmburãn zagãt, zo Anutugãt kaapum. Oi Anutugãt kaapum imbanã nãmburãn zagãt tãkñangap. Zãk hãn dãp sãngonzãngoi ãi ãndie. ⁷ Oi Rãma zãk ãi neule tãtatñan tãip, Kembu, zãkkãt bik bongen ekap zo meip. ⁸ Ekap zo mei zuu kimembut sot a patã 24, zen Rãmagãt um topñan ãi ziwe. Zen kãmam wãlonziñoot sot hãkop goide kãtñã tuutuñ, zo ãrãndãñ mem gei ziwe. Hãkop umñan gãbã hitom ãlipnã ãsagem gãip. Hitom ãlip, zo Anutugãt tirik a zengãt ninãu. ⁹ Oi zen kep unãkñã nãi itã miwe, "Gã gonetã gilãmgandã hãn dãp a kãmutnã kãmutnã, den gãndu nãi nãi suupziñ mena Anutugãt siñgi urãwe. Zorat gã ekap mem sãbãñã zo moloñna dãp upap. ¹⁰ Gã minduziñgãna Anutugãt um topñan tirik a kãmut urãwe. Oi zen hãnãn Anutu kore okñangãm a ambãn zengãt a kutã yatã op ãndibi."

Sumbemãn sãtãre patã muyageip.

¹¹ Oi nã sinnandã eksa sumbem a donbep patã mãn sãlãpziñgozãngonj, kãmutnã kãmutnã neule tãtatnã patã zo haamgum kin sãtãre op kirãwe. Oi zuu ãlipnã kimembut sot a patã zen osetziñan kin betziñan mine kep itã miwe,

¹² "Rãma kuwe, zãk imbanã sot sikum, gom sambe, nãngãnãngã sot kãwali, kot patã sot sãm ãlip den zo galem oi dãp upap."

¹³ Oi sumbemãn sot hãnãn sot hãn ombenjan sot saruyãn ãndiwe, ziñã itã sãne nãngãwan, "Neule tãtatñan taap, zãk sot Rãma ãrãndãñ sãm bãbãlanj sot kot patã sot imbanã zemzikapnã zem zãibap." ¹⁴ Oi zuu kimembut, ziñã itã sãwe, "Perãkñak." Sãne a patã ziñã Kembangãt um topñan gei zem den sãm mãpãsiwe.

6

Bãu patã biosi kimembut, zengãt den.

¹ Oi nã sinnandã itã egãwan. Rãma zãk ekap sãbãñoot nãmburãn zagãt zeip, zo mem sãbã nãi mem moloñip. Moloñi ko zuu kimembut zengãren gãbã nãinã den patã, sumbem kwamit yatã den sam sãip, "Gã zi ga." ² Sãi zoren bãu patã biosi

kāukāu nĀi gāi egāwan. Kwākĵan a nĀi tāip, zāk timbāpoot. Oi a kutā neule pindok ālip pindāne kāwali op kāmbamān zānggom kāwāliziņ mem ge kwāpam arip.

³ Oi Rāmaņā ekap sābā zagāt moloņi zuu nĀiņā den sām sāip, “Gā zi ga.” ⁴ Sāi bāu patā biosi kuriņā nĀi gāi egāwan. A kwākĵan tāip, zāk hānān lumbenā buņ oi a kāsā kāsā upigāt Kembuņā imbanā pindip. Oi Kembuņā a zo sāu patā pindip.

⁵ Oi Rāma zāk ekap sābāņā karāmbuņ moloņi zuu karāmbuņandā sāip, “Gā zi ga.” Oi nā sinnandā eksa bāu patā biosi sumun nĀi gāip. A kwākĵan tāip, zāk nalemgāt yāmbātĵaņgāt dāpĵā mem tāip. ⁶ Oi zuu ālip kimembut osetziņan gābā den nĀi itā āsagei nāngāwan, “Sibit keet hākop zagāt, sāngāņņā bāzagāt. Oi segoņ kin zagāt, sāngāņņā bāzagāt. Oliwa nak sot waiņ nak zo mān tāmbetkune bonņā muyagibap.”

⁷ Oi Rāmaņā ekap sābā kimembuņ moloņi zuu kimembuņā zorāņ den sām sāip, “Gā zi ga.” ⁸ Sāi sinnandā eksandā bāu patā biosi kāu nĀi gāip. Oi a kwākĵan tāip, zākkāt kutņā Mumuņ. Oi nĀi kāndātĵan gāip, zākkāt kutņā Sim. Oi hānān danņon kimembuņaņgāren gābā karāmbut zo yen zei nĀi zoren kāmbam sot pu, māsek sot zuu kātikĵandā a ambān tāmbetzāngom nauņgābigāt imbanā zekāren zikip.

A siņgi ālipkāt op zāngowe, zengāt den.

⁹ Rāmaņā ekap sābāņā bātnāmbuņ moloņip. Oi a Anutugāt den mem āndine zāngowe sot Yesugāt siņgi sām muyagem āndine zāngowe, zengāt um dāpziņ Anutugāt siņgi pāpanĵā zorat topĵan zine ziņgirāwan. ¹⁰ Zen den kātik sām itā sāwe, “O kutāniņā patā, hālālu op āndiat. Sāna bon opmap. Kembuniņā, gā wangāt narāk mem kārep pam gilāmnijaņgāt tosa a hānān āndie, zengāt hāuņā mān mākām ziņgat?” ¹¹ Yatā sāne hāmbā kāukāu ziņgām itā dāzāngowe, “Kore a bukurāpziņ nāmbutĵā zāngonetā tenģāziņā dāpĵan upapkāt umziņ diim gei mambāt māik nĀi āndibi.”

Narāk patin kut nĀi nĀi muyagibap, zorat den.

¹² Oi itā egāwan. Rāma zāk ekap sābā nāmburān kānok moloņi wāriņ patā meip. Oi mirāsiņ sumunkom āmaņ sākĵā yatā oip. Oi kāin patā op kuririņ kārām tobatĵā gilām yatā oip. ¹³ Oi sāngelak zen pibaņā nak ilumĵā kwāmbārāņgi hānān gemap, zo yatā hānān giwe. ¹⁴ Oi mundo kwapme yatā sumbem kāpiaņgām buņ oip. Oi bakĵā hānān sot saruyān, zo ābāņgum aleyaņgām āiwe. ¹⁵⁻¹⁶ Kut nĀi nĀi yatā zo muyagei hān dāp a kutā sot a sātĵā sot kāwali a sot sikum a sot zāizāiņ, gijiņ, zen aksik hān kāt mātāpĵan āi

tik pam bakĵā sot sim, zengāt itā sāwe, “Ge kwāratnāngonek. Ge kwāratnāngonetā neule tātātĵan tāpmap, zāk mān niņgitpap. Oi Rāmaņā kuk nāņgap, zorat bonņā zo mān gāi iknat. ¹⁷ Kukzikiņaņgāt narākĵā oi a nĀi māteziķĵan kātigem mān kinbap.”

7

Isirae a kāmūt Kembuĵāt siņgi urāwe.

¹ Oi nā sumbem a kimembut ziņgirāwan. Zen hān muruk toren toren kirāwe. Oi pibā toren toren gābā gāmap, zo gāsum kirāwe. Pibā nĀi hānān mo saruyān mo nagān mān gābapĵāt yatā urāwe. ² Oi mirāsiņ takātākāņan gābā sumbem a nĀiņā gāi egāwan. Oi āndiāndi mariņā, Anutu, zākkāt sātĵāt undip pāpan nĀi mem āndeip. Zākĵā sumbem a kimembut saruyān sot hānān kut nĀi nĀi tāmbetkubiĵāt siņgi āndiwe, zen zāngonsām itā dāzāņgoip, ³ “Zen hān mo saru mo nak kek mān tāmbetzāngobi. Nen Anutugāt undip zi kore arāpĵā zengāt māteziķĵan pānat.”

⁴ Yatā sāi a māteziķĵan undipĵoot zengāt tenģā itā sāne nāngāwan, “Isirae a kāmūt kāmūtĵā, zengāren gābā 144 tausen māteziķĵan undip zo parāwe. ⁵⁻⁷ Yuda kāmūrān gābā 12 tausen zengāt māteziķĵan undip parāwe. Reubenĵāt kāmūrān gābā 12 tausen. Gadegāt kāmūrān gābā 12 tausen. Naptaligāt kāmūrān gābā 12 tausen. Manasegāt kāmūrān gābā 12 tausen. Simeonĵāt kāmūrān gābā 12 tausen. Lewigāt kāmūrān gābā 12 tausen. Isasagāt kāmūrān gābā 12 tausen. ⁸ Sebulonĵāt kāmūrān gābā 12 tausen. Yosepegāt kāmūrān gābā 12 tausen. Benyamingāt kāmūrān gābā 12 tausen. A yatā zo māteziķĵan undip parāwe.”

A kāmūt doņbeņĵā Anutu māteņan kirāwe.

⁹ Kut nĀi nĀi zo ek naņgām nĀi egāwan. Hān dāp zorat sākziņ tobat top top sot den top top, kāmūt patā patā nĀi, a nĀiņā tenģāziņā mān sālāpkubap yatā, zen tātātĵan tāpmap sot rāma, zekāt umzik topĵan kine ziņgirāwan. Oi hāmbāziņ kāukāuyāk. Zen gālaņgāt sot lākom iinĵā bitziņan mem kin den kātik sām itā sāwe, ¹⁰ “Neule tātātĵan taap, Anutu sot Rāma, zet kubikkubiķiņĵā.”

¹¹ Oi sumbem a aksik ziņ neule tātātĵā sot a patā sot zuu ālipĵā kimembut haamzāngom kirāwe, zen umziņ topĵan ge zem Anutu māpāsem itā sāwe. ¹² “Perākĵak sot sām ālip sot neule āsākĵā, sāiwap, imbanā, nāņgānāņgā, kot patā, zo Anutuniņā zākkāren ziapĵak zem zāibap. Zo perākĵak.”

Sâknam kwâkġan ândiwe, zengât den.

¹³ Oi a patâ zengâren gâbâ nġinġ māsikânim sâip, “Dap nângat? Hâmbâziġ kâukâu zo, zen waniġ gâbâ ga kinze?”

¹⁴ Māsikânigi den itâ sâm mâburem dukuwan, “Patâ, nâ mân nângan. Gâ nângat.” Sa dâtnogip, “Zen sâknam patin gâbâ takâm gawe. Oi hâmbâziġ Râma gllâmġandâ sanġone kâukoip. ¹⁵ Zorat zen Anutu um topġan ândim nġatik sirâm zâkkât namin kore okġanġâm ândime. Oi neule tâtatġan tâpmap, Kembu, zâk zen sot tap galem otziġgâbap. ¹⁶ Oi bet zen nalem mo toogât mân mumbi. Maanġ mân zângobap. Sâknam mân muyageziġgâbap. ¹⁷ Râma tâtatġan tâpmap, zâkġâ diiziġgi ândiândi too sinġan âim ândibi. Oi si sângânziġan sinziġ tooġ zo Anutuġa sanġori isem umbâlâ mân op ândibi.”

8

Sumbem a nâmburân zagât lâmun ziġgâwe.

¹ Râma zâk ekap sâbâ nâmburân zagât zo moloġi sumbem hiriġsâm mâik nġai zeip.

² Zo âki sumbem a nâmburân zagât Anutuġat um topġan kinme, zen ziġgitsa lâmun nâmburân zagât ziġgâwe.

³ Oi sumbem a nġinġâ hâkop nġai goide kâtnġa tuutuunġa, zo mem gamġâ Kembugât sinġi nalem pâpanġan zoren âi kiri kut nġai wârân âlip doġbep zo pindip. Oi zâk zo mem Anutuġat sinġi nalem pâpanġâ zorat kârâpġan pâi sem wârânġâ zarip. Anutuġat sinġi a zengât ninâu sot mâpot kârâbân pâi sem wârânġâ zarip. Zo tâtatġa gootġan kirip. ⁴ Wârân âlip bikġan kirip, zorat kâbakġâ zo Anutuġat sinġi a zengât ninâu bekġan mem Anutu mâtenġan zarip. ⁵ Sumbem a zo yatâ opġâ Kembugât sinġi nalem pâpanġan gâbâ kârâp mem hâkobân pam hânân lokei giarip. Lokei giari sumbem kârâm kwamit patâ oi hânpan sot wârġiġ patâ muyageip.

Sumbem a kimembut lâmun waatnetâ hânân wesâk top top muyageip.

⁶ Oi sumbem a nâmburân zagât lâmun mem kirâwe, zen waatnam kubikanġgâwe.

⁷ Oi sumbem a kânok zâk lâmunġa waari kât pateġ sot kârâp sot gilâm mâpotġâ hânân gem gâip. Oi hân danġon karâmbut zeip, zorat torengen kârâp seip. Zoren nak sot hibuk mot zo aksik sem nanġip.

⁸ Sumbem a zagâtġâ lâmunġa waari kut nġai bak patâ yatâ zo sem âbânġum saruyân giarip. ⁹ Giari saru danġon karâmbut zeip, zorat torengen zo gilâm oip. Oi saru zuuġa zoren mom nanġgâwe. Oi wanġâ tarâwe, zo âbânġum nanġgâwe.

¹⁰ Sumbem a karâmbunġa lâmunġa waari sângelak patâ nġai sumbemân gâbâ kârâp

bâlam yatâ gem too patâ sot too sinġâ nâmbutġa zoren giarip. ¹¹ Sângelak zorat kutġâ kâlak kâtikġâ. Zorat hânân too zeip, zo danġon karâmbut zeip, zorat torengen geim too zo aksik kâlakġâ oi a ziġâ nemġa muwe.

¹² Sumbem a kimembunġandâ lâmunġa waari mirâsiġ sot kâin sângelak zengâren danġon karâmbut zeip zorat toreġnâ sumunkom âsakġâ gâutgâut oip. Oi nġatigân kâin sot sângelak zengât âsakziġâ paalan oip.

¹³ Oi nâ ekġâ nii utak egâwan. Oi utak zo sumbem tânâmġan den kâtikġâ itâ den sâip, “Yei, yei, yei, sumbem a karâmbut te. Zen lâmunziġ waatne a ambân hânân ândie zo, zen dap upi?”

9

Sumbem a bâtnâmbunġandâ lâmun waari dikon muyagiwe.

¹ Sumbem a bâtnâmbun zo lâmun waari nâġâ eksandâ sumbemân gâbâ sângelak nġai âkam hânân gei egâwan. Zâk simġât mâtâp doodoonġuġâ zo pindâwe. ² Oi zâk simġât mâtâp mem pâi kâbak patâ kogġaip. Nep une sem takâmkoip, zo yatâ. Kogamġâ mirâsiġ kwâtepkop. ³ Kâbak umġan gâbâ dikon doġbep takâm hânân giwe. Kabât zo goozġâ sâuleġât tobat yatâ. ⁴ Zen hibuk mo nak nalem mot zo mân tâmbetzângobigât sâm ziġġip. A ambân Anutuġat undip mâteziġan mân zeip, zen kâsa minziġgâbigât sâip. ⁵ Oi kâin bâtnâmbut umġan kâbat ziġ sâknam patâ ziġġâne mân mumbigât sâm ziġġip. Sâknam zo sâulenġa ziġġi sâknam nângâme yatâ. ⁶ Oi narâk zoren a zen mumbigât otziġġi ândim mân mumbi.

Dikon tobatziġanġât den.

⁷ Dikon zengât tobat bâu patâ biosi yatâ. Kâwali a zen kwâkziġan tap kâmbamân âinam kubikanġgâme yatâ. Oi kâukziġan pindok goide kâtnġâ tuutuunġa zo tâip. Oi si sângânziġâ, zo a yatâ. ⁸ Oi sâmotziġ, zo ambân zengât kâukziġ sâmot yatâ. Sâtziġ, zo zuu kâtik laioġ sâtġâ yatâ. ⁹ Oi dimâziġan dugum kât kâtikġandâ tuutuunġa yatâ zeip. Abâtziġ kwamit, zo biosi sot a lalanġa doġbep kâmbamân sârârâk kârâm âine kwamitagomap yatâ. ¹⁰ Daaziġâ sâule daanġa yatâ oi sâtziġâ, zo daaziġan ziap. Zorâġ kâin bâtnâmbut umġan a ambân ziġġâne sâknam nângâm ândibi. ¹¹ Oi simġât sumbem a, zâk zengât a kutâ ândiap. Zâkkât kutġâ Yuda denân Abadon. Grik denân o Apolioġ. Oi niġ denân kiom a.

¹² Nii utakġâ sâp karâmbut den itâ sâip, “Yei.” Nġai zo âsagei âkap. Zagât zo yen ziaborâk.

Sumbem a nâmburân kânoknjâ lâmun waari kâwali a muyagiwe.

¹³ Oi sumbem a nâmburân kânok zorânj lâmun waarip. Oi Anutu mâtejan sinji nalep pâpannjâ goide kâtnjâ tuutuuj muruknjâ kimembut, zobâ den nji âsageip. ¹⁴ Sumbem a nâmburân kânok lâmun mem kirip, zâkkât den itâ âsageip, “Euparata too patin sumbem a kimembut saazingi zie, zen olanzingâ.” Sâi olanzingip.

¹⁵ Sumbem a kimembut, zen narâk zoren nep tuubigât mârûm sâm zingji ândiwe. Nep dij sâm zingip, zo itâ. Zen hân danjon karâmbut zorat torennjâ a ambân zângone mumbigât sâip. ¹⁶ Sumbem a olanzingâwe. Oi kâwali arâpzinâ biosi kwâknan tâtatnjâ, zengât tengâ 2 handeret milion. Yatâ sâne nângâwan. ¹⁷ A sot hâu patâ tobat itâ egâwan. A zen dimâziyan dugum zo kuriñjâ sot kâmbum sot gimbanjâ yatâ mem ândiwe. Oi biosi zengât kâukzinâ zuu kâtik laionj kâuknjâ yatâ. Lâuziyan gâbâ ko kârâp sot kâbak sot kât gimbanjâ kârâpnjâ takâmap yatâ. ¹⁸ Oi kârâpnjâ karâmbut zorânjâ hânân danjon karâmbut zeip, zorat torennjâ a tâmbetzângeip. ¹⁹ Biosi zengât kâwalizinjâ, zo daaziyan sot lâuziyan ziap. Daaziñjâ, zo mulum yatâ kâukjoot zorânjâ a tâmbetzângome.

²⁰ Oi a ambân nâmbutnjâ tâmbetzângom nanngâm nâmbutnjâ birâzingâwe. Birânetâ zen kut nji nji zo eknjâ umziñ mân melânawe. Zen ândi mâmanziyanngât nângâne mân bâlinj oip. Zen wâke sot lopio top top zengâren pâlatân op ândimnjâ mân birâwe. Zen lopio topziñj itâ mân nângâwe, “Lopio zen sinziñandâ mân ek nângâwe. Zen kinziñandâ mân âim game. Zen kindapziñandâ den mân nângâwe.” ²¹ A zo, zen yatâ mân nângâwegât kâmbam sot kware sot kâmbu sot laj ândiandinj zo mân birâwe.

10

Sumbem a njiñjâ den sâi kâtigeip.

¹ Sumbem a imbanjâjoot nji sumbemân gâbâ gem gâi egâwan. Zâk sasa osetjan gâi kâuk kwâknan mulum mogât zeip. Si sângânñjâ maa yatâ. Kinjâ zagât zo kârâp bâlam yatâ. ² Biknan ekap nji mem mâbâlakjem kirip. Oi kinjâ bongen zo sâru kwâknan lânj kirip. Oi kinjâ yangâgen zo hânân lânj kirip. ³ Kin den kâtiknjâ zuu kâtiknjâ laionj donjep zengât den yatâ sâip. Sâi sumbemân karjandundun nâmburân zagât den sâwe. ⁴ Den yatâ sânetâ nângâm kulemgubam ua sumbemân gâbâ den nji itâ nâgâren gâip, “Sumbemân gâbâ den se, zo mân kulemgu. Yen doonjuna tâpap.”

⁵ Oi sumbem a nji saruyân sot hânân lânj kirip, zâk bik bonnjâ sumbemân pam den itâ sâm kâtigeip. ⁶ “Sumbem sot

hân, saru sot kut nji nji zoren zie, zo muyageipnjâ ândimnjâ ândim zâimâmbap, zâkkât mâtejan itâ sâm kâtigibâ. Perâkñak, narâk kârep mân ziap. ⁷ Sumbem a nâmburân zagâtñjâ lâmunñjâ waari kwamit muyagibap, narâk zoren Anutugât den tiknjâ Propete sap sum zingip, zorat bonnjâ muyagibap.”

Sumbem a njiñjâ Yohane ekap nji pindi neip.

⁸ Oi sumbemân gâbâ den nângâwan, zo yatik du âsagem itâ dâtnogip, “Gâ âimnjâ sumbem a kinjâ saruyân sot hânân lânj kin ekap mem mâbâlakjem kinzap, zâkkâren âi ekap zo me.” ⁹ Sâi nâ sumbem agâren âimnjâ ekap nibapkât sa itâ dâtnogip, “Mem ne. Nenandâ lâugan âm yatâ op naamnjâ upap. Ka umgan kâlak upap.” ¹⁰ Yatâ sâmnjâ ekap zo nigi newan. Nia ko lâunan âm yatâ naam oip. Zorânj nem gwâka umnan giari kâlak oip.

¹¹ Oi itâ dâtnowe, “Gâ a kâmutnjâ kâmutnjâ, a hânñjâ hânñjâ, a sâk top top, den gându nji nji, zengât zo a kutâziñjâ zengât op Anutugât den sâban. Mârûm dâzânngom ândein, zo yatik dum dâzânngoban.”

11

Yohane namâ dâpkwap ikpapkât sâm pindâwe.

¹ A njiñjâ tân kârep nim itâ dâtnogip, “Gâ zaatnjâ Anutugât tirik namâ sot zâkkât sinji kut nji nji pâpannjâ, zo dâpkwapnjâ umjan ninâu sâm ândime, zo sâlâpziñngoban.

² Namâ sângânñjanj sombemân zo mân dâpku. Zo birâna zeik. Zo a hân njiñjâ goknjâ, um kâtik zengât sinji. Oi zinjâ tirik kamân, Yerusalem, zo (sirâm 1 tausen 2 handeret 60) kâin 40 umjan lânj kindinjâkandanj mimbi.”

Anutugât den sâsârj a zagât muyageitâ simgât zuujâ zâkobap.

³ “Oi nâgât den sâm muyamuyagin azatnâ imbanjâ zikandâ nâgât den dâzânngom ândibabot. Pet hâmbâ alâknjâ mem ândim mân kubikanngâm dâbâtzikjoot ândibabot. A ambân orot mâmezij melânj bâlinjâziñ birâm ândibigât holi yatâ upabot. Yatâ op ândeitâ (sirâm 1 tausen 2 handeret 60) kâin 42 yatâ âkâbap. ⁴ Propete Sakaria, zâk mârûmnanj Oliwa nak zagât sot kârâp âsoknjâ zagât zorat den kânjan sâip. Oi a zagât zo ziknjâ bonnjâ upabot. Zet hângât a kembu zâkkât mâtejan kinbabot. ⁵ Oi a nji tâmbetzâkobam oi lâuziknan gâbâ kârâp ge simbap. Zorat a njiñjâ kâsa otzikâm mumunjanngât sinji upap. ⁶ A zagât zo sâitâ map mân gibapkât imbanjâ zikip. Zorat sâitâ map mân gei Anutugât den sâm ândibabot. Oi sâitâ toonjâ gilâm

upapkāt imbanĵa zemzikap. Oi hānān kut nĵai nĵai sātņoot sātā muyagibapkāt imbanĵa zemzikap. Yatā utā sābobot, zo ālip upabot.

⁷ Oi Kembugāt den sāsāņ narāk zo āki simān gābā zuu kātikņā kopga kāsā oztizāk zākoī mumbabot. ⁸ Moitā a ziņā kāmbarāņzikņā zo birānetā kamān patin sombemān zimbabot. Kamān zorat kutņā sumbuņā, Sodom sot Aigita. A ziņā Kembuzikņā kamān zoren poru nagān kune moip. ⁹ Oi hān toren toren gābā a nāmbutņā, sākziņ tobat nĵai nĵai, den gāndu nĵai nĵai, zorāņā kāmbarāņzikņā sirām karāmbut sot torenņā zikitne zimbabot. Oi a nāmbutņā hanzākonā sāne kwākāziņgābi. ¹⁰ Oi Propete zagāt a sāknam ziņgāwet, zorat moitā hānņā hānņā a ziņ umālep op kut nĵai nĵai aņgāwāņgā urāwe.

¹¹ Sirām karāmbut sot torenņā āki Anutugāren gābā Kaapumņā umzikņān giari oksām zaarāwet. Zaaritā a ziņ zikitņā keņgāt doņbep urāwe. ¹² Oi sumbemān gābā den kātikņā zekāren itā gāip, “Zet zi kopgāit,” Oi kāsarāpzik zēņgāt māteziņan sasa kāligen zāim sumbemān zāiwet. ¹³ Narāk zoren wāriņ patā meip. Wāriņ patā mei kamān patin mirā bāzagāt zēņgāren gābā kānokņā pābābāņsāi nāmburān kimembut ko tarāwe. Kamāngāt bikņā toren toren gābā yatā pābābāņsāne nāmbutņā kātigem tarāwe. Wāriņ patā meipkāt mirā kātņā tuutuņ doņbepņā pābābāņsām a 7 tausen yatā zāņgoi muwe. Oi a torenņā ālip tarāwe, zen keņgāt op Anutu, sumbem mariņā māpāsiwe.

¹⁴ Utakņā yei sām sāp karāmbut sāip, zorat zagātņā ākap. Kānok ziap, zo kek muyagibap.

Sumbem a nāmburān zagātņā lāmun waari kut nĵai nĵai muyageip.

¹⁵ Sumbem a nāmburān zagātņā lāmunņā waari sumbemān gābā den kwamit patā op itā sāwe, “A zen hānān a kutā op kembu otziņgāme, zorat narāk ākap. Narāk zi ko Kembu sot aņā a bāliņan gābā mākāziņgābapkāt sāsāņ, Kristo, zekāt bitziķņan ariap. Oi Kristo zāk kembu otziņgām zāimāmbap.” ¹⁶ Oi a patā 24 Anutu māteņan tātatiņan tarāweņā kiņ topņan ge zemņā Anutu itā sām māpāsiwe,

¹⁷ “Kembu Anutu, imbanĵa mariņā, gāgāren sāiwap sāmen. Topkwap gā āndeinņā āndiat. Oi gā imbanĵa mem dāņ kembu otniņgām āndiat. ¹⁸ Um kātik a kāmūtņā kāmūtņā, zen kuk diņā sām āndim gane gā hāuņā ziņgābangāt narākņā māte uap. Oi mumuņā zēņgāt den sām kwākākwākāņ narāk māte uap. Oi kore arāpkā Propete sot gāgāt siņgi a, a gigiņā sot

zāiziņ kutkā hurat kwapme, zen sāngāņā ziņgābangāt narāk māte uap. Oi hānān tāmbeztāņgome, zen tāmbeztāņgobangāt narākņā māte uap.”

¹⁹ Zen yatā sānetā sumbemān Anutugāt tirik namā mātāp pāroņsāi igāwe. Oi Anutu sot Mose tātōtāro urāwet, zorat omboņ zeī igāwe. Oi hānpān sot kwamit patā sot kaņkundundun, wāriņ sot kāt pateņ āsagem zeip.

12

Sumbemān ambān nĵai kirip.

¹ Sumbemān sen mārāt kulem nĵai itā muyageip. Ambān nĵai āsagem kirip. Maanĵa hāmbā yatā kāpei kirip. Oi kiņ tiņņan kāin. Oi pindokņan sāņgelak kiin zagāt tarāwe. ² Oi ambān zo kāmboņā op katep mimbam sāknam nāņgām isem yu yei sām tāip. ³ Zāk yatā op kiri kulem nĵai sumbemān āsageip. Busem patāņā, oā tobat yatā, kuriņkuriņ, kākūņā nāmburān zagāt, goonĵa bāzagāt. Oi kākūņā dāp a kutāgāt pindok tap arip. ⁴ Oi daanāndā sumbem sāņgelak nāmbutņā zāņgom māki hānān giwe. Oā zo yatā opņā ambān zo katep mimbam oi itā nāņgām ambān gootņan āi zeip, “Katep āsagei nimbat.” ⁵ Oi ambān zorāņ a katep meip. Katep zo kāt kātik āin tām mem hān dāp a zēņgāt a kutā op galem zāņgobapkāt sāsāņā. Katep āsagei gāsumņā Anutugāt neule tātatiņan mem zāi parāwe. ⁶ Oi ambān zo keņgāt op mirā kāmān kātikņan arip. Zoren (sirām 1 tausen 2 handeret 60) kain 42 yatā galem okņāņgābigāt Anutuņā sāi tātatiņā kubigāwe.

Sataņ sumbemān gābā kākakņine geip.

⁷ Oi sumbemān kāmham patā muyageip. Mikai zāk sot sumbem a gākārāņā, zen oā sot kāsā urāwe. ⁸ Oi Mikai sot sumbem arāpņā, zen kātigem oā sot sumbem arāpņā kākakņezingāmņā sumbem aņān kārāwe. ⁹ Oi oā patā, mulum sāņgiņā, Sataņ, zāk a ambān hān dāp um gulip kwatziņgāmap, zāk ziņā gāsum kākakņine hānān geip. Sumbem arāpņā yatik kākakņezingāne hānān giwe.

¹⁰ Oi sumbemān den kātikņā itā muyagei nāņgāwan, “Kubikkubik sot imbanĵa sot kembu op, zo Anutu sot aņā a bāliņan gābā mākāziņgābapkāt sāsāņ, Kristo, zekāren ziap. Narāk ziren bukurāpniņ zēņgāt kāsā op sirām nĵatik dāp Anutu māteņan sām bāliņ kwatziņgāmap, zāk kākakņine giarip. ¹¹ Bukurāpniņā zen Rāma gilāmjaņgāt imbanĵan Sataņ sot agom kātigem walāwe. Kembugāt den keņgāt buņ sām muyagem Sataņgāt den mem gei kwarāwe. Oi āndiāndiziņ mām aņgān kārām buņ upapkāt

sāwe. ¹²Zorat sumbem sot zoren āndie, zen sātāre upi. Ka hānān sot saruyān āndie, yei, zen dap upi? Sataņ zāk zengāren gam kuk op āndiap. Narākņā kek ākābap, zo nāņgap. Zo nāņgām kuk op āndiap.

Oāņā ambān kāsa okņanņip.

¹³ Oā zāk hānān kābakņine gemņā nāņgām ambān katep meip, zāk kāsa okņanņām molim arip. ¹⁴ Oi ambān zo nūi utak patā abātzatņā pindāne mulumgāt kengāt op mirā kamān kātikjan tātāt māmejan tik arip. Zoren kendon karāmbut sot torenņā galem okņanņām āndiwe. ¹⁵ Ambān zāk ari mulumņā too patā mogari gem too uurup patā oip. Too zorāņ ambān zo lum āibam oip. ¹⁶ Oi hānņā ambān beknān mem hān mātāp oi too patā zo zoren geim nanņip. ¹⁷ Yatā oi ko oā zāk ambān zorat kuk opņā kāmūt gākārāņņā zāņgobam arip. Anutugāt gurumin den lumņā Yesugāt siņgi zo mem āndime, zo zāņgobam arip. ¹⁸ Oi zāk saru sātņan gei sagān kirip.

13

Saru umņan gābā zuu kātikņā nāi kopgāip.

¹ Oi nā eksa saru umņan gābā zuu kātikņā nāi kopgāip. Zāk kākūņā nāmburān zagāt, goonā bāzagāt. Oi goonān zo a kutā pindok bāzagāt tarāwe. Oi kākūņan kot kulem zeip, zo den bāliņā zeip. ² Tobatņā wāu patā yatā. Sālāpņā, pusi yatā. Lāuņā, zuu kātik laiongāt lāuņā yatā. Oi oā zāk imbaņā pindām zākkāt tātārān tap kembu otziņgābapāt sāip. ³ Zuu zorat kākūņā nāi use patā op mumuņanņgāt dāp yatā egāwan. Userņā zo soģei ālip oip. Oi hān dāp aņā aņā, zen zuu zo molim ek zākkāt nāņgāne imbaņā oip. ⁴ Oāņā zuu kātik zo imbaņā pindip, zorat um kātik a, ziņā sām ālip kwākņanņgāwe. Oi zuu zo sām ālip kwākņanņām sāwe, “Zuu zorat tobat nāiņā āndiap? Nāiņā dap mo dap okņanņgābap?”

⁵ Zuu kātik zo sāk māme opņā zāizāiņ den sām den sumunņā sābapāt sām pindip. Oi Anutuņā zuu zo (sirām 1 tausen 2 handeret 60) kāin 42 yatā umņan nepņā tuubapāt narāk nāņgāņanņip. ⁶ Oi zu kātik zorāņā Anutu zikņā sot kutsiņgiņā sot tātātņā sot sumbemān āndime, zen sām bāliņ kwatziņgām āndeip. ⁷ Oi Anutugāt siņgi a kāsa otziņgām zāņgobapāt oāņā sāip. Oi hānņā hānņā, a sāk top top sot den gāndu top top, zengāt a kutā upapkāt oāņā imbaņā pindip. ⁸ Oi hān a ziņā ekņā sām ālip kwākņanņgābi. Rāma kune moip, zāk mārūm hān mān muyageibān kutziņā āndiāndigāt ekabān mān kulemgoip, a zen zo zuu zo yatā okņanņgābi.

⁹ Kindapziņoot āndie, zen den zi nāņgām kwātātibi, ¹⁰ “Nāi zāk tāk namāgāt siņgi oipņā tāk namin pambi. Nāi zāk kām bamgāt siņgi oipņā kām bamņā koi mumbap.” Oi Anutuņā siņgi a zen nāņgām pālātāņ kwap kātigem āndibigāt sāip.

Hān kāligen gābā zuu nāi kopgāip.

¹¹ Oi hān kāligen gābā zuu kātikņā nāi kopgāi egāwan. Zāk Rāma yatā kākūņan goonā zagāt zeip. Oi diņā sāip, zo oā diņā yatā. ¹² Oi zuu zorāņ zuu mārūm kopgāip, zākkāt imbaņā zo mem nep tuum kātigeip. Zākņā sāi hān a ambān ziņ zuu nāi use opņā ālip oip, zāk māpāsiwe. ¹³ Oi zuu kātik zagātņā, zāk kulem sen mārāt patā tuumap. Zākņā sāi sumbemān gābā kārāp gem gāi a ikme. Kulem zo sot sen mārāt nāmbutņā tuugi igāwe. ¹⁴ Kulem yatā zo zuu nāi zākkāt māteņan tuugi a ziņ ekņā umziņ gulip oi zuu mārūm use op soģeip, zākkāt lopio sobibigāt dāzāņgoip. ¹⁵ Lopio zo sobim pane kiri zuuņā lopio waatņanņi zaat den sāip. Zāk yatā upapkāt Anutuņā nāņgāņanņip. Lopio zāk sāi a ziņ mān sām ālip kwākņanņgāwe, zen zāņgone muwe.

¹⁶ Oi a zāizāiņ giģiņā, sikumziņoot sot sikumziņ buņā, a kutā sot kore māman a, zo aksik sāi bitziņ bongen mo māteziņan undip tuuwe. ¹⁷ Oi zuugāt undip sākziņan tuuwe, zo zākkāt kutņanņgāt tenģā. Oi undip mān mem āndiwe, zen kut nāi nāi sāņgān mimbegāt pāke parāwe. ¹⁸ A nāņgānāņgāziņootņā zuu zirat tenģā sot topziņ sālāpkum nāņgābi. Tenģā zo agāt kutņanņgāt tenģā. Tenģā zo 666.

14

Rāma sot kāmūt gākārāņņā Sioņ bākņan kirāwe.

¹ Nā eksandā Rāmaņā Sioņ bākņan kiri egāwan. Oi zāk sot 144 tausen, a yatā zorāņ kirāwe. Oi māteziņan zikņā sot Ibāņanņgāt kot zeip, a yatā zorāņ kirāwe. ² Oi sumbemān gābā kwamit patā nāņgāwan, zo too sāmbon patā kwamitņā yatā sot sumbem kwamitsāmap yatā. Oi kwamit zo nāņga kāmam wāloņ kwamit yatā oip. ³ Zen sumbemān Anutugāt tātātņā sot zuu ālip kimembut sot a patā 24, zengāt māteziņan kep uņakņā nāi mem tarāwe. Kep zo a nāmbutņā ziņ mān mime. A 144 tausen zeņak mime. Hānān gābā Yesuņā sāņgānziņ meip, zeņak kep zo mime. ⁴ A zo, ziņā ambān sot bāliņ mān opņā um salek āndiwe. Rāmaņā diiziņgi zāk sot tātāt māme upme. Zen zo hān a zengāren gābā kāndom Rāma sot Anutu, zik siņgi upigāt Rāmaņā tābaziņ meip. ⁵ Oi lāuziņan gābā sarā den mān gemap. Zen a tārārakņā.

Sumbem a karâmbut, zengât den muyageip.

⁶ Oi sumbemân sumbem a nĀi egâwan. Zâk nii yatâ sumbemân arip. Zâk hân a zengât den sinġi âlip zinziġ kâtik, zo mem arip. Hânġâ hânġâ, sâk tobat nĀi nĀi, den gându topġâ topġâ, zengât mem arip. ⁷ Zâk den yu kambân sâm itâ sâip, “Zen Anutu hurat kwâkġanġâm sâm âlip kwâkġanġâbi. Zâk hâuġanġât den sâsân narâk mâte uap. Hân sumbem sot saru sot too sinġâ sâi muyageip, zâk sâm mâpâsibi.”

⁸ Yatâ sâm ari kândâtġan sumbem a nĀinġâ gam zagâtġâ den itâ sâip, “Babilonġ kamân marirâp, ziġâ a kâmutġâ kâmutġâ diizġinġâne bâliġnġâziġanġât um gulip nep âsagem laġ mâman a ambân op ândiwe.”

⁹⁻¹⁰ Oi kândâtġan sumbem a nĀinġâ gamġâ den kambân itâ sâip, “A ziy zuu kâtik mo lopio zâkkâren pindiġsâm mâteziġan mo bitziġan zuugât undip mimbi, zo ko Anutugât kukġanġât bonġâ yâmbâtġâ zo zengġâren âsagibap. Zen Râma sot sumbem arâpġâ zengġât mâteziġan kârâbân geim kât kârâpġandâ ziġgesei sâknam patâ nânġâm zâimambi. ¹¹ Oi kârâpġâ a zo yatâ ziġgesei, zorat kâbakġâ zo zâim zemâmbap. Zorat a zen zuu patâ sot lopio mâpâsime sot a mâteziġan zuugât undip zeip, zen ârândân sâknam nânġâm sirâm nġatik nânġâm zâimambi.” ¹² Zorat narâk zoren Anutuġâ sinġi a zen Anutugât gurumin den sot Yesugât den sinġi zo mem kâtigem ândibigât sâip.

Kembugât kâmurân ândim muwe, zengât den.

¹³ Sumbemân gâbâ den nĀi itâ nânġâwan, “Gâ den itâ kulemġu, ‘Narâk ziren topkwap Kembu sot pâlâtân op ândine zânġone mumbi, zengât nânġa sâtârenġoot upap.’ Kaapumġâ itâ sap, ‘Perâkġak, zengât nânġa sâtârenġoot upap. Zen nep patâziġâ tuum nanġâmġâ tap nânġâbi. Oi orot mâmeziġanġât bonġâ âinetâ muyageziġâbap.’”

Hânân Kembugât a gâsâzânġobap, zorat dâp muyageip.

¹⁴ Oi nâ eksa zari unumunum kâukâu muyagei egâwan. Oi unumunum kwâkġan nĀi tâip, tobatġâ a yatâ. Kâukġan a kutâ pindok nĀi tâip, zo goide kâtġâ tuutuġâ. Bikġan sâu sâtġoot mem tâip. ¹⁵ Oi tirik namin gâbâ sumbem a nĀinġâ gemġâ unumunum kwâkġan tâip, zo itâ sâm dukuiip, “Gâ sâugandâ kâlâmân bonġâ mânġânġât me. Bonġâ mimiġanġât narâk mâte uap. A min-duziġinġâm kâsâpziġanġozânġoġ narâk mâte uap. Kâsâpziġanġone hâuġâ mimbigât narâk mâte uap.” ¹⁶ Yatâ sâi unumunum

kwâkġan tâipġâ sâunġâ mem hânân bonġâ zo mânġânġârip.

Bâliġ mâme ziġâ hâuġâ mimbi, zorat dâp muyageip.

¹⁷ Oi sumbem a nĀinġâ tirik namin gâbâ gem gâip. Zâk yatik sâu sât kâtikġâ mem ândeip. ¹⁸ Gâi sumbem a nĀinġâ Kembugât sinġi kut nĀi nĀi pâpanġâ zobâ gâip. Sumbem a zo, zâk Kembugât sinġi nalemem uunġâ kârâp zorat galem op ândeip. Oi zâk bukuġâ sâu sât kâtik mem ândeip, zo den sumbuġâ itâ dukuiip, “Sâugâ zorânġ hânân bonġâ mânġânġât nanġâ. Hânân waiġ bonġâ mârum bâsiġiap.” (Den sumbuġâ zi Anutuġâ bâliġ mâme a hâuġanġât tâmbetzânġobapġât sâip.) ¹⁹ Sâi sumbem a bukuġandâ sâu mem kin hânân waiġ keetġâ mânġânġâtġâ mem Anutu um kukġanġât omboġ patin pâi giarip. ²⁰ Oi kamân âkġan omboġ patin pâi giari lâġ kwândâline gilâm gem zeip. Gilâm gem zeï dengġan patânġâ op binbinġâ zo hânân gâbâ bâu biosi sâġġânġan yatâ. Oi dengġan kâreġanġât tenġânġâ ko 300 kilometa zo yatâ zeip.

15

Kembugât kore a ziġâ kep miwe.

¹ Oi sumbemân sen mârât nĀi egâwan. Sumbem a nâmburân zagât, zen kut nĀi nĀi sâtġoot kâmut nâmburân zagât mem kirâwe. Kut nĀi nĀi zo âsagem nanġi Anutuġâ kukġanġât op dum mân tâmbetzânġobap.

² Oi saru nĀi egâwan. Wikin yatâ sot kârâp bâlam mâpotġâ zeï egâwan. Oi a zuu kâtik sot lopio kâsa oztikâm kâtigem walâziġinġawe sot a mâteziġan zuugât undip zengġâren mân zeip, a zo, zen Anutugâren gâbâ kâmam wâlġ mem saru sâtġan kine ziġġirâwan. ³ A zen Anutugât kore a Mose zâkkât kep sot Râma zâkkât kep itâ sâm mem ândiwe,

“O Kembu Anutu, imbanġa marinġâ, orot mâmegâ zorat nânġindâ imbanġa opmap. Hânġâ hânġâ zengġât a kutâ, kut nĀi nĀi opmat, zo târârak. ⁴ Kembu, gâ nĀinġâ hurat mân kwatġibap? Zo yatâ mân taap. NĀinġâ kutkâ mân sâm âlip kwâpâp? Zo yatâ mân taap. Gâ kânok hâlâluyâk, zorat a kâmutġâ kâmutġâ zen gâġâren ga mâpâsegibi. Gâ hâuġanġât nep tuuna top muyagiap.”

Sumbem a nâmburân zagât hâkopziġoot kirâwe.

⁵ Oi eksandâ sumbemân tirik namin umġâ nĀi hâlâlu sâsân, zorat mâtâp pâroġsâm kirip. ⁶ Mâtâp pâroġsâi sumbem a nâmburân zagât, zen kut nĀi nĀi sâtġoot

kâmut nâmburân zagât mem kirâwe. Zen namin gâbâ gem gawe. Zen hâmbâziñ kâukâu mem ândiwe. Oi dimâziñan mâpanj goide kâtñâ tuutuunâ zo zeip. ⁷ Oi zuu âlîpñâ kimembut kirâwe, zengâren gâbâ nâiñâ sumbem a nâmburân zagât zo hâkop nâmburân zagât zingip. Hâkop zo goide kâtñâ tuutuun. Hâkop umñan Anutu ândiândi mariñangât kukñangât bonñâ piksâm zeip. ⁸ Oi namâ kâligen Anutugât âsakñâ sot imbanñangât kaapumñâ zo piksâm zeip. Oi sumbem a nâmburân zagât zen kut nâi nâi sâtñoot kâmut nâmburân zagât mân muyagiwegât tirik namin zâizâiñangât mâtâp pake kwâip.

16

Sumbem a ziñâ hâkobân gâbâ kut nâi nâi hânân lokine geip.

¹ Namâ kâligen gâbâ den kâtik gâi nângâwan. Zo sumbem a nâmburân zagât zo itâ dâzangoi, “Zen âi hâkop nâmburân zagât zoren gâbâ kut nâi nâi sâtziñoot zo lokine Anutugât kukñangât bonñâ hânân gibap.”

² Sâi sumbem a kânok zâknâ âim hâkopñan gâbâ kut nâi lokei hânân giari zuu kâtikñangât undip mâteziñan mem ândiwe sot a lopiogâren pindiñsawe, zen sâkziñan use kâtik sot use kârokñoot muyageziñgip.

³ Oi sumbem a zagâtñâ âi kut nâi saruyân lokei giarip. Giari saruñâ gilâm oip. A munñangât gilâm yatâ oi saru zuuñâ mom nangâwe.

⁴ Oi sumbem a karâmbunâ hâkobjan gâbâ kut nâi lokei tooyân sot too sinñan giari gilâm oip. ⁵ Oi sumbem a too galem tâip, zâknâ itâ sâi nângâwan, “Ga hâlâlû ândeinnâ ândiat. Tosagât hâuñâ, zorat nângindâ târârak uap. ⁶ Kembugât sinji a sot Propete a zângom gilâmziñ tâmbetkuwegât gilâmâk zingâna nimbi. Zo dâbâk otziñgat.” ⁷ Sâi Kembugât sinji kut nâi nâi pâpanñan gâbâ den itâ nângâwan, “Perâknak. O Kembu Anutu, imbanñâ mariñâ, hâuñâ zingât, zo dâpziñan uap.”

⁸ Sâi sumbem a kimembunâ zâknâ hâkopñan gâbâ kut nâi lokei mirâsinñan arip. Ari mirâsinñâ kârâp opñâ a donjbe zingeseip. ⁹ Oi a zen maañâ zingeseip. Zen umziñ melân Anutu hurat kwâkñangâbigât Anutuñâ kut nâi nâi zo âsâageip. Oi zen umziñ mân melânâwe. Bunñâ. Zen Anutu sâm bâlîñ kwâkñangâwe.

¹⁰ Sumbem a bâtnâmbunâ zâknâ zuugat tâtarân hâkopñan gâbâ kut nâi lokei giari zâk sot a ambân gakârâpñâ zengât hân boj zo nâtâtiksâm zeip. Oi a zen sâknam patâ nângâm biyakñâ nâmbâlamziñâ hârârânsâmñâ takâ zeip. ¹¹ Oi sâknam sot

useziñangât opñâ Anutu, sumbem mariñâ sâm bâlîñ kwâkñangâwe. Oi zen umziñ mân melân ândi mâmanziñ bâlîñâ zo mân birâwe.

¹² Sumbem a nâmburân kânokñâ hâkopñan gâbâ kut nâi lokei Euparata too patin giarip. Giari too kârâksâip. Kârâksâi mâtâp âsageip. Mirâsinñ takâtakâñan gâbâ a kutâ sot kâwali arâpziñâ gabigât yatâ muyageip. ¹³ Oi nâñâ eksandâ oâ lâunjan gâbâ sot zuu kâtik lâunjan gâbâ sot propete sarâñâ zengât lâuziñan gâbâ wâke bâlîñâ karâmbut, tobatziñ kanj yatâ op gawe. ¹⁴ Zo zen wâke bonñâ. Zen sen mârât top topñâ tuubigât imbanñâ zemziñgip. Oi zen hân dâp a kutâ âi minduzingâmñâ Anutu, imbanñâ mariñâ, zâkkât narâk patâ zo mâte oi kâsa op gâm kâmbam kumbi.

¹⁵ Oi nâ den nâi itâ nângâwan, “Nâ Yesu, itâ sa nângânek. Zen narâknâ mân nângâne kek gâbat. Zorat nâi zâk sâk bârak ândim anjun opapkât sâk pâkenñâ mem pam um gwâlâgwâlâ ândibap. Yatâ upap, zo ko zâkkât nânga sâtârenjoot upap.”

¹⁶ Oi wâke zen hân dâp a kutâ Yudaia hânân minduzingâwe. Hân zorat kutñâ Yuda denân Hamagedoñ sâme (Niij denân ko Magedoñ bakñâ).

¹⁷ Oi sumbem a nâmburân zagâtñâ hâkopñan gâbâ kut nâi lokei sumbem kabânjan geip. Gei tirik namin Anutugât tâtatñan gâbâ den kâtikñâ nâi itâ sâip, “Mârum âkap.” ¹⁸ Hânpan sot kanjkundundun sot sumbem kwamit patâ muyageip. Wâriñ patâ nâi meip. Wâriñ yatâ zo mârumñan mân meip. ¹⁹ Oi kamân patâ zo âbangoi karâmbut oip. Oi hânñâ hânñâ a zengât kamân patâ giligâlaksâip. Babiloñ kamân patâ zo yatik Anutu kukñangât op tâmbetkoip. ²⁰ Oi saruyân tâunanân zo aksik âbangum saruyân geiwe. Oi hânân bakñâ zen âbangum nangâwe. ²¹ Oi sumbemân gâbâ sumbem tipñâ patâ patâ map yatâ ubâ gem ga sârâtzangoi. Zângoi Anutu sâm bâlîñ kwâkñangâwe. Sumbem tipñâ zo gem tâmbetzangoi, zorat op sâm bâlîñ kwâkñangâwe.

17

Ambân nâi zuu kuriñ kwâkñan tâip.

¹ Oi sumbem a nâmburân zagât hâkop mem ândiwe, zengâren gâbâ nâiñâ ga itâ dâtnogip, “Gâ gâna mâtâp ambân patâ too donjbe nangâmñan ândimap, zo tirâpgobat. Tirâpgomñâ hâuñâ mimiñangât den dâgobat. ² Hân a kutâ zinj ambân zo zâkkâren gam zâk sot laj mâman upme. Oi hânñâ hânñâ a zen zâk sot bâlîñ op um gulip upme.”

³ Yatâ dâtnom diinigi Kaapumñâ tirâpnoji itâ egâwan. Mirâ kamân kâtikñan

ambân năi zuu kuriŃă kwăkŃan tăip. Zuu zorat săkŃan kot băliŃă top top zeip. Oi zuu zo kăukŃă nămburăn zagăt. GooŃă băzagăt. ⁴ Oi ambân zo hămbăŃă kămbum sot kuriŃă mem ăndeip. Oi neulenă săŃgăn zăizăiŃ zo săkŃan dăp op zeip. Oi bikŃan hăkop goide kătŃă tuutuŃŃ tăip. Oi hăkop zorat umŃan kut năi năi sumun kărok piksăm zeip. ⁵ Ambân zorat măteŃan den sumbuŃă ită zeip, “Laj măme ambân zeŃgăt patăziŃă sot hăn kwăkŃan băliŃ top top zorat mamŃă. BabiloŃ kamăn pată, nă.” Den yată zo măteŃan zeip. ⁶ Oi ambân zo Anutugăt siŃgi a sot Yesugăt siŃgi den mem ăndine zăŃgowe, zeŃgăt gilăm nemŃă um gulip oi egăwan. Zo ekŃă nă imbanăănă buŃ oip.

Zuu kăukŃă nămburăn zagăt, zorat den.

⁷ Yată ua sumbem aŃă ită măsikănigip, “Gă wangăt năŃgăna imbană uap? Nă ambăngăt topŃă sot zuu kăukŃă nămburăn zagăt sot goonă băzagăt, zorat topŃă dăgoga năŃgă. ⁸ Zuu kătikŃă egin, zo mărum ăndeipŃă narăk ziren măn ăndiap. Oi zăk bet simăn găbă kopgam tămbet agoagoŃ kătikŃan geibap. Zuu zo mărum ăndeip. Oi narăk ziren măn ăndiap. Oi bet găbăpkăt a hănăn ăndie, zen ekŃă săm ălip kwăkŃanăăbi. Zen kutziŃă hăn muyageibăn găbă ăndiăndigăt ekabăn măn kulemgune zeip, a zo, ziŃă yată upi.

⁹ Zi a năŃgănăŃgănăootŃă den zi năŃgăm kwătătibap. Zuu kăukŃă nămburăn zagăt, zo bakŃă nămburăn zagăt. BakŃă zoren laŃ măman ambân zo tătăt măme opmă. ¹⁰ Oi zuu kăukŃă nămburăn zagăt, zoren zen a kută nămburăn zagăt. A kută bătnămbut, zen buŃ urăwe. Năi ăndiap. Oi năi gătăm muyagibap. ZăkŃă muyagemŃă narăk păŃkănok ăndibap. ¹¹ Zuu mărum ăndeip, oi narăk ziren măn ăndiap, zăk a kută nămburăn zagăt zeŃgăren tărokwăi nămburăn karămbut upi. Oi tămbet agoagoŃan geibap.”

Goonă băzagăt, zorat den.

¹² “Goonă băzagăt egin, zo a kută băzagăt. Narăk ziren măn op ăndie. Gătăm ăsagibi. A kută nepziŃă topkwapŃă narăk păŃkănok zuu sot a kută op ăndibi. ¹³ A zen umziŃ kănogăk zeŃ zuugăt kore op kăwalizizŃ bikŃan pam ăndibi. ¹⁴ Oi Răma sot kămbam kumbi. Oi Răma zăk kătigem zăŃgom kăbakŃzeŃŃgăbap. Wangăt, Răma zăk a kută sot a zăizăiŃ aksik pată walăziŃgăm Kembu pată op kinzap, zorat. Oi a kămut zăk sot tătăt mame upme, zen găsum sălăpziŃgoip. Oi zen zăk sot pălătăŃ op kătigem ăndie.”

Ambăngăt den.

¹⁵ Sumbem aŃă den yată sămŃă tărokwap dătnogip, “Laj măman ambân too donbep năŃgămŃan ăndei eksat. Too zorăŃ a hănŃă hănŃă sot a săk tobat năi năi sot den găndu năi năi. ¹⁶ Oi a kută băzagăt zen sot zuu ărăndăŃ laŃ măman ambân zo kăsa okŃanăgăm hămbă găkăŃă beŃŃan mem năŃgăne săk bărăk tăi sunumŃă nemŃă siŃŃŃă kărăbăn une simbap. ¹⁷ Oi zo yen măn upi. AnutuŃă umziŃan den zo păi diŃă lum um kănok oi zuu kore okŃanăgăm kăwalizizŃ bikŃan pam ăndine Anutugăt den bon upap. ¹⁸ Oi ambân eksat, zo kamăn pată. Zăk hăn dăp a kută otziŃgi kore okŃanăgăbigăt imbană zemŃăŃgăp.”

18

BabiloŃ kamăn giligălaksăbap, zorat den.

¹ Oi sumbemăn găbă sumbem a năi găi egăwan. Zăk kăwalizizŃ imbană zemŃăŃgăp. Hănăn gem găi ăsăkŃandă donbep ăsagem zeip. ² Zăk den kătikŃă den săm săip, “BabiloŃ kamăn pată giligălaksap. Wăke zeŃgăt kamăn uap. Wăke băliŃă zoren ăi tătăt măme upi. ³ Zoren niŃ băliŃă top top, zeŃgăt kamăn uap. Kamăn măirăp ziŃă hăn dăp a zen waiŃ too ziŃgăne nem um gulip op ărăndăŃ laŃ măman urăwe. Oi hăngăt a kută zen kamăn zoren gam băliŃă nep tuum ăndiwe. Oi hăn dăp aŃgăgwanăă a zen kamăn zorat sikumăgăt aŃgăgwanăă op sikumziŃoot urăwe. Zorat opŃă giligălaksap.”

Kamăn pată Anutugăt sătkăt giligălaksăbap.

⁴ Sumbemăn găbă Kembugăt den kătikŃă ită ăsageŃ năŃgăwan,

“Arăpnă, zen kamăn zo birăm ăinek. Zen zoren ăndim băliŃăziŃ betziŃan mimbegăt. Oi kut năi sătŃoot zeŃgăren zăibăpkăt. ⁵ Kamăn zorăŃă băliŃă kwăkŃan kwăkŃan zem zari sumbem weegap. Oi zi AnutuŃă tosanăŃgăt sap. ⁶ Kamăn măirăp ziŃ băliŃ otziŃgăwe, yatik otziŃgăbi. Oi hăuŃă zo walăm otziŃgăbi. ZiŃă too kătik ziŃgăne niwe. ZeŃgoot too kătik kătikŃă năi ziŃgăne nimbi. ⁷ Zen zăizăiŃ op sii nalem kep kămam tuum ăndiwe, zorat dăp yatik săkŃam sot umbălă muyageziŃgăbi. ZiŃă umziŃan ită săme, “NăiŃă măn walăniŃgăbap. Um ălebăn ăndim zăinat.” ⁸ Yată sămegăt sirăm zorenăk kut năi năi sătŃoot zeŃgăren muyagibap. Măsek sot isem umbălă sot pu. Oi kărăpŃă kut năi năi sem kamăn zo

ârândânj simbap. Oi Kembu Anutu, zâk imbanjâ marijandâ toszinjâ mâkâbap.

Kamân zo sei a zij ekjâ umbâlâ upi.

⁹ Oi hângât a kutâ, zen kamân zorat mâirâp zen sot laj ândiandinj op sot bâlinjâ sot sii nalem kep kâmam op ândiwe. Zen kamân zorat kârâp kâbakjâ zari ekjâ umzij bâlibap. Umbâlâ op isebe. ¹⁰ Zen kamân zorat hâuŋangât keŋgât op kârebâk kin itâ sâbi, “Yei, yei, kamân patâ, Babilon kamân kâtikjâ, gâ hâuŋjâ kegâk muyagegi-gap.”

¹¹ Anjâgwanjâ a kamânjâ kamânjâ, zen sikumzij nâinjâ sângân mimbap sâm isem umbâlâ upi. ¹² Sikum âlip top top itâ anjâgwanjâ urâwe. Goide kât, kât, kwâlak sângân patâ, sângum neulenjoot kurijâ sot kâmbum, nak, bâu patâ Elepangât goonjâ. Oi kut nâi nâi nakjâ tuume sot kâtjâ tuume. ¹³ Nalem wârânjoot topjâ topjâ sot too hitomjoot topjâ topjâ, wajj too, kelâk, nalem top topjâ sot râma, makau, biosi, a lalaj sot kore a ambân. Kut nâi nâi zo sângân zâizâinj yatâ anjâgwanjâ urâwe. Anjâgwanjâ a zijâ kamân zorat marirâpnjâ zengât itâ sâbi, ¹⁴ “Bonjâ muyaginât sâm ândime, zo buj op nanjap, Oi sândokjâ zo buj oip. Oi neule mot zo gulipkoip. Dum mân muyagezingâbap.”

¹⁵ A kut nâi nâi anjâgwanjâ op kât sikumzijoot urâwe, zen kamân zorat hâuŋangât keŋgât op kârebân kin isem umbâlâ op itâ sâbi, ¹⁶ “Yei, yei, kamân patâ, gâ pet hâmbâ neulenjoot mem ândein. Oi neule top topjâ sângân zâizâinj zo kegâk buj uap. Kut nâi nâi zo kek tâmbetkum nângap.”

¹⁷⁻¹⁸ Oi wanjâ marijâ sot wanjâ galem a sot wanjâ nep a zen kamân zoren sikum lam âim game, zen kamân kârâpkât kâbakjâ zari ekjâ kârebân tapjâ isem umbâlâ opjâ sâbi, “Kamân patâ itâ zo mân taap.” ¹⁹ Zen umbâlâ opjâ suundum âlat amit âigirâp op itâ sâbi, “Yei, yei, kamân patâ, gâgât op wanjâ marijâ zen kât sikumzijoot urâwe. Kamân zi sâp kânok tâmbetkuap.”

Kamân patâ zo hirjâsâm balo op zim-bapkât sâsâj.

²⁰ “Sumbemân ândie, zen sâtâre upi. Anutugât singi a sot Aposolo sot Propete, zen sâtâre upi. Kamân patâ zorat mâirâpnjâ zijâ bâlij otzingâwe, tosa zorat hâuŋjâ Anutuŋjâ zingap. Zorat sâtâre upi.”

²¹ Den yatâ muyagei sumbem a imbanjâpoot nâinjâ kât patâ nâi mem zaatjâ lum pâi saruyân giari ko itâ sâip, “Babilonj kamân patâ zo yatik kâbakjibap. Oi buj op kwâtâtibap. ²² Kep kâmam sot uluwet mo lâmun zorat kwamit zoren mân

âsagibap. Oi bet kulem a zen zoren mân tuubi. Nepkât kwamit mân âsagibap. ²³ Oi kârâp âsakjandâ zoren mân âsagibap. Oi a ambân miaŋgânâ kwamit mân âsagibap. Anjâgwanjâ a zoren ândiwe, zen hân toren toren zengât walâzingâm zâizâinj op ândiwe. Kamân zorat kwere sujâ zorârj hân dâp a umzij gulipkoip. ²⁴ Propete a sot Anutugât singi a hân dâp zângowe, zengât gilâm zorat tosa kamân zo zâkkâren zeipkât yatâ okjângip.”

19

Sumbemân sâtâre utne Yohanejâ nângip.

¹ Oi sumbemân a kâmut patâ zen sâtâre utne kwamit nângâwan. Zen sâm âlip kwap itâ sâwe, “Oe, kubikkubik sot neule âsakjâ sot imbanjâ zo Anutunij, zâkkâren ziap. ² Zâknjâ kamân zorat tosa hâuŋangât nep tuugi bonjâ sot dâp opmap. Laj mâman ambân zâkkât kamân mâirâp, zij hân dâp a zen sot laj ândinetâ ko tâmbetzângoip. Zengât toszinjângât hâuŋjâ zingip. Oi Anutugât kore arâp zângone muwe, zorat tosa zo mâkâm zingip.”

³ Yatâ sâmjâ dum sâwe, “Oe, kamân patâ zorat kâbakjâ zâim zemâmbap.” ⁴ Oi a patâ 24 sot zuu âlipjâ kimembut zen neule tâtatjan tâip, Anutu, zâkkât kinj topjan gei tap sâm mâpâsem itâ sâwe, “Oe, zo perâknjak. Anutu sâm mâpâsinâ.” ⁵ Oi tâtatjan gâbâ den nâi itâ muyageip, “Anutugât kore a zâizâinj sot gigij, zen Kembu hurat kwapjâ sâm âlip kwâknjanjânek.”

Râmâgât sâtâre.

⁶ Oi sumbemân a ambân donjeb patâ sâtâre utne kwamitjâ nângâwan. Zo too sâmbon kwamiragome yatâ sot sumbem kârâmap yatâ. Den itâ sâne nângâwan, “Oe, Kembu Anutunijâ kembu otningâmap. ⁷ Zorat nen sâtâre op sâm âlip kwâknjanjâ. Oi Râma ambân mimbam uapkât sâtâre patâ muyagibap. Râmâgât ambân singinjâ, zâk târâkbârâk uap. ⁸ Zâk sângum kâukâu mem ândibapkât nângânjângip.” (Sângum kâu zirânjâ Anutugât singi a zengât orot mâmezinjâ târârak.)

⁹ Oi sumbem anjâ den nâi itâ dâtnogip, “Kembunjâ itâ sap, ‘Gâ itâ kulemgu. Râmâgât sâtâre op sii nalem nimbigât zop sâip, zengât nânga sâtârenjoot uap.’” Yatâ sâmjâ sâip, “Den dâgogon, zo Anutugât den bonjâ.” ¹⁰ Yatâ dâtnogi nâ kinj topjan gei mâpâsibam ua kwâkânim itâ sâip, “Yatâ mân ot. Nâ kore a bukugâ. Bukurâpkâ Yesugât den mem ândime, zengât bukuyâk. Gâ Anutuyâk mâpâsiban. Yesugât topjâ sâm muyamuyage, zo Kaapungât nep.”

Yohaneņā Yesu sot arāņņā zinjirip.

¹¹ Oi nā eksandā sumbem pāronsāi biosi kākū nāi tāi egāwan. Oi kwākņan tāip, zākkāt kutņā sāi bon opmap sot sāi āsaqemap. Zāk tosa hāuņņāgāt nep tuugi tārarak opmap. Bāliņ māme a zen kāmamņā zāngomap. ¹² Siņā toren toren tobatņā kārāp bālam yatā. Kākūņan a kutā pindok donjēp taap. Oi sākņan kutņā kulemgoi ziap, zo zikņik sālāpkum nāngāmap. ¹³ Oi hāmbā karep zo gilām saņjonsaņņonņā mem āndiap. Oi kutņā sāme, zo Anutugāt sāt. ¹⁴ Oi eksandā ari sumbemān gābā sumbem kāwali a kāmūtņā kāmūtņā zen biosi kākū kwākņan tap moliwe. Hāmbāziņ kākū timan ālipņā yatā. ¹⁵ Oi zākkāt lāuņan gābā sāu sātņoot kopgāmap, zorāņā a zāngom kākakņezingāmap. Oi tāt kātikņā mem āndim a kāmūtņā kāmūtņā, zengāt a kutā op galem otziņgāmap. Oi waiņ bonņā ombonņan pam kwāndāline toonņā geimap, zāk yatik kāsarāpņā zāngomap. Anutu, imbaņā mariņā, zākkāt kukņāgāt op yatā otziņgāmap. ¹⁶ Hāmbāņan sot soonņan kārān kulem itā ziap, “A kutā sot a zāizāiņ zengāt Kembu patā.”

Yesu zāk sāuņandā kāsarāp zāngobap.

¹⁷ Oi eksandā sumbem a nāi maayān kiri egāwan. Zāk zoren kin nii sumbemān āim gawe, zen aksik den kātik sām dāzāņgoip, “Ganek. Anutuņā sāi nalem patā muyag-ibāmapkāt ga mindunek. ¹⁸ A toņņā toņņā zengāt sunumziņ nimbi. A kutā sot a sātņā kākwaliziņoot, a patā sot kore māman a, a zāizāiņ sot giņiņ ārāndāņ mune sunumziņ nimbi. Oi biosiziņ yatā munetā sunumziņ nimbi.”

¹⁹ Oi zuu kātik sot hāngāt a kutā sot kākūwali a gākārāpziņ mindune ziņgirāwan. Zen Biosi kākū kwākņan tāmāp sot a gākārāpņā kāsā otziņgānam gawe. ²⁰ Oi zuu kātikņā sot propete sarāņā zet kāmamān loreitā gāsuzikāwe. (Mārum propete a sarāņā zuu kātikņāgāt māteņan sen mārāt top top tuum a zuugāt undip māteziņan zeip sot a lopiogāren pindiņsāwe, zen um gulip kwatziņgip.) Oi zet gāsuzikām kārāp sem zemap, zoren zāpane geiwet. ²¹ Oi nāmbutņā ko biosi kākū kwākņan tāip, zo lāuņan gābā sāuņā gam zāngom naņgip. Oi nii ziņā gamņā sunumziņ nemņā ākon urāwe.

20*Sataņ tāk namin pambi.*

¹ Oi sumbemān gābā sumbem a nāiņā gem gāi egāwan. Oi zāk simgāt mātāp dooņgudooņguņā sot tāk kātikņā patā mem gem gāip. ² Oi zāk oā, mulum sāņgiņā, wāke zengāt patāziņā, Sataņ, zāk gāsūmņā

saamņā kendon 1 tausen tākān zimbāpkāt Anutuņā sām pindip. ³ Sām pindām simān kākakņei giarip. Giari mātāp kātikņā dooņgumņā mātāp sābāņā mātāp tuum dooņgoip. Oi aņā aņā dum um gulip mātāp kwatziņgām yenāk zem ze kendon 1 tausen ākābāpkāt sām pindip. Āki olaņe gam narāk pāņkānok āndibap.

A kāndom zaatpi, zengāt den.

⁴ Oi zorenāk neule tātātņā tap ari egāwan. Eksandā a gamņā tātātņā kwākņan tarāwe. Zen a tosaziņgāt den sām kwākābigāt sām ziņgip. Oi a nāmbutņā mārūm Yesugāt opņā sot Anutugāt den mem āndiwe, zorat opņā gānduziņ mātāngārāwe, zengāt um dāpziņ egāwan. A zo, zen zuu kātik sot zākkāt lopio mātāp mātāsiwe. Oi zākkāt undip māteziņan sot bitziņan mātāp mem āndiwe. Zengāt um dāpziņ ziņgirāwan. Oi a zen sākziņ gwālā utne ziņgirāwan. Oi zen Kristo sot a ambān kembu otziņgām āndine kendon 1 tausen ākābāp. ⁵ Mumuņā nāmbutņā, zen ko mātāp zaatņā kendon patā 1 tausen ākābāpkāt mambāt zimbi. Zaatne ziņgirāwan, zo zaatzaat kāndom. ⁶ Zaatzaat kāndom, zoren zaatpi, zengāt nānga sātāreņoot upap. A zo tārarak āndie. A yatā zo mumuņā zagātņā mātāp tāmbezāngobap. Zen Anutu sot Kristo kore otzikām āndibi. Oi zāk sot a kutā nep tuum āndine kendon patā 1 tausen ākābāp.

Sataņ tāk namin gābā gam a um gulip kwatziņgāmap.

⁷ Oi kendon patā 1 tausen āki Sataņ tāk olaņe tāk namin gābā kopgābap. ⁸ Kogamņā a kāmūtņā kāmūtņā hāt dāpņā um gulip kwatziņgābam āibap. Oi a kāmūtņā Gogo sot Magogo zo minduziņgām um gulip kwatziņgāp kāmam kumbigāt gabi. Zen a ambān donjēp, mātāp sālāp zāngozāņgoņ yatā. Tengāziņ saru sak yatā. ⁹ Zen gamņā hāt gānduļ lāņ pitām zem sipzāngowe. Anutugāt a ambān kāmūt sot kamān umņandā gāsūmap, Yerusalem, zo haamgubi. Yatā utne sumbemān gābā kārāp gei ziņgesibap. ¹⁰ Oi um gulip kwatziņgām āndeip, Sataņ, zāk kārāp patā semap, zoren pane geibap. Zoren zuu sot propete sarāņā zet mārum kākakņezikāne gei āndiwe. Zoren ārāndāņ nātik sirām sāknam patā nāngām āndim zāimambi.

Tosagāt hāuņā mimi.

¹¹ Oi nā neule tātātņā patā, kākūkwā egāwan. Oi kwākņan tāi egāwan, zobā hāt sot sumbem zet āi buj urāwet. ¹² Oi a muwe, a zāizāiņ sot giņiņ, zen aksik tātātņā zorat toņņan kine ziņgirāwan. Kine ekapņā ekapņā mem mātālakņiwe. Oi ekap nāi mātālakņiwe, zo āndiāndi kātikkāt siņgi a zengāt ekap. Oi a muwe, zen

ândi mâmanziņangât den ekabân mârums kulemguwe, zo eknĀ zengât den sâm kwâkâwe. ¹³ Oi saruyân a mumunĀ ziwe, zo AnutuĀ sâi aksij zaat gawe. Oi a mumunĀ zen mumunĀ kamânân ândiwe, zen aksij zaat gawe. Oi mumunĀ zen ândiândiziniņgât topņĀ sâmņĀ hâunĀ melâņ zingip. ¹⁴ Oi mumunĀ sot mumunĀ kamân zo lum kârâbân pane giarip. Kârâbân geigeiņ, zo mumunĀ zagâtņĀ uap. ¹⁵ A ambân zen kutziņĀ ândiândi kâtikkât siņĀ a zengât ekabân kârums mân muyagemņĀ kârâbân zâmbane geiwe.

21

Hân sot sumbem uņakņĀ muyagibabot.

¹ Oi nâ hân sot sumbem uņakņĀ zikirâwan. Sumbem sot hân sâņģiņĀ, zet buņ urâwet. Oi saru zâk yatik buņ oip. ² Oi tirik kamân, Yerusalem uņakņĀ, zo sumbemân Anutugâren gâbâ gem gâi egâwan. Ambân nĀi ayân pânams neule okņangâme, yatâ oi egâwan. ³ Oi neule tâtatņan gâbâ den kâtikiĀ nĀi nâņģâwan, “Ek. AnutuĀ a zen sot ândibap. ZâkņĀ a ambân osetziņan tâtat mâme oi zen a ambân gakârâpņĀ op ândibi. ⁴ Anutu zikņĀ zen sot ândim sinziņ tooņĀ sangori zagâtņĀ mân isebi. Narâk zoren mumunĀ mo âigirâp, sâknams, umbâlâ, zo mân âsagibap. Kut nĀi nĀi sâņģiņâ zo buņ op nanĝâbap.”

⁵ Oi tâtatņan tâip, Kembu, zâkņĀ itâ dâtnogip, “Nâņģâ. Nâ sa kut nĀi nĀi uņakņĀ muyagiap.” Yatâ sâmņĀ sâip, “Gâ kulemgu, ‘Den zi, den bonņĀ.’” ⁶ Oi itâ dâtnogip, “Hânân tuutuunĀ, zo mârums âkap. Nâ kândom sot bet. Nâ kut nĀi nĀi top kwâkwat sot tuum nanĝanņĀņ. NĀi zâk toogât nâņģi nâ ândiândi too sinņan gâbâ too aam pinda nimbap. Too zo sâņģân buņ. ⁷ NĀi zâk Sataņ sot agom kâtigem walâbap, zâk too zo nimbap. Oi nâņģâ zâkkât AnutuĀ ândia zâkņĀ nagât nannâ op ândibap. ⁸ Ka keņģât upme sot Kembuĝât den mem birâbirâņ, kâmbam ku, laņ mâmams a ambân, kware sunĀ a, lopio hurat kwâkņangâme, sot den sarâ sâme, a zo, zen sim kârâbân ândim zâimambi. Sim kârâbân geigeiņ, zorâņĀ mumunĀ zagâtņĀ.”

Yerusalem kamân uņakņĀ sumbemân gâbâ gibap.

⁹ Oi sumbem a nâmburân zagât hâkopziņan kut nĀi nĀi sâtiņoot piksâi mem kirâwe, zengâren gâbâ nĀiņĀ nâģâren gam itâ sâm dâtnogip, “Gâna Râmagât ambân siņĀ tirâpĝobâ.” ¹⁰ Oi KaapumņĀ diinim um bâbâlâņ kwatniĝi Sumbem anĀ diinim bak kârep nĀi tâip, zoren zâim tirik kamân Yerusalem, sumbemân Anutugâren gâbâ geip, zo tirâpnogi egâwan. ¹¹ Anutugât neule âsakņandâ kamân zo kâpim zeip.

Kamân zo kât neule âsakņĀ âliņņĀ zo yatâ zorâņĀ tâip. ¹² Kamân zo poņ patâ saane haamgum kirip. Poņ zo mâtâp kubigâwe, zo kiin zagât. Oi hâņģi kiin zagât. Oi mâtâp zorat kwâkņan sumbem a kiin zagât tarâwe. Oi hâņģiyân Isirae a kâmut kâmutņĀ kiin zagât, zengât kutziņ zeip. ¹³ Oi mirâsiņ takâtakâņan mâtâp karâmbut zeip. Oi mirâsiņ geigeiņan mâtâp karâmbut zeip. Oi torenĝen mâtâp karâmbut zeip. Oi torenĝen mâtâp karâmbut zeip. ¹⁴ Oi poņ topņan kât tandâ kiin zagât kin arip. Oi tandâ kiin zagât zoren Râmagât Aposolo kiin zagât zengât kutziņĀ zeip.

Yerusalem kamân uņakņangât tobatņĀ.

¹⁵ Sumbem a den dâtnogip, zâkņĀ tân nĀi goide kâtņĀ tuutuunĀ mem kirip. Tân zorâņ kamâņģât poņ sot mâtâpņĀ zorat dâp mem kirip. ¹⁶ Kamân zo muruk toren toren kimembut. ParâņĀ sot binbinņĀ sot kârepiņĀ, zo dâbâk. Sumbem anĀ tân mem kamân haamgum âim dâpkwâip. TenĝâņĀ 2 tausen 4 handeret kilometra oip. ParâņĀ binbinņĀ sot kârepiņĀ, zo dâbâk oip. ¹⁷ Tân mem ândeip, zorâņ poņan pâi 66 kilometra oip. AnĀ dâp tuumen yatik sumbem anĀ mem ândim kamân zo dâpkwâip.

¹⁸ Poņ zo kât kâukâu neulenĝoot, zorâņ tuuwe. Oi kamân zo goide kâtņĀ tuutuunĀ. Kât tobatņĀ belo yatâ oip. ¹⁹ Poņ tandâ kât sâņģân zâizâiņĀ kulem nĀi nĀi tuutuunĀ. Tandâ kânok, zo kât kâu tobat belo yatâ zorâņ tuutuunĀ. Kât zorat kutņĀ Yaspa. Tandâ zagât, zo kât gwâlâģwâlâ, zorâņ tuutuunĀ. Kât zorat kutņĀ Sapaia. Kât tandâ karâmbuņ, zo kât kâunĀ tuutuunĀ. Kât zorat kutņĀ Agate. Kimembuņ, zâk kât kulemņĀ mâpot tuutuunĀ. Kât zorat kutņĀ Emerali. ²⁰ Kât tandâ bâtnâmbuņ, zo kuriņ sot kâunĀ mâpot tuutuunĀ. Kât zorat kutņĀ Sadoniki. Tandâ nâmburân kânok, zo kât kuriņandâ tuuwe. Kât zorat kutņĀ Konelian. Kât nâmburân zagât, zo gimbanĝandâ tuutuunĀ. Kât zorat kutņĀ Krisolait. Oi tandâ nâmburân karâmbuņ, zo kât kâmbumņĀ tuutuunĀ. Kât zorat kutņĀ Berili. Tandâ nâmburân kimembut, zo kât gimbanĝoot mâpot tuutuunĀ. Kât zorat kutņĀ Topasi. Kât bâzagât, zo wâģân sot gimbanĝâ mâpot tuutuunĀ. Kât zorat kutņĀ Krisoparase. Tandâ kiin kânok, zo kât denĝop kuriņ yatâ zorâņ tuutuunĀ. Kât zorat kutņĀ Haiasinti. Tandâ kiin zagât, zo kât kuriņ tobat nĀi zorâņ tuutuunĀ. Kât zorat kutņĀ Ametisi. ²¹ Hâņģi mâtâp kiin zagât, zo kaiput niļip patâ nĀi zorâņ tuutuunĀ. Hâņģi nĀi nĀiņĀ zo yatik ka yatik tuum âiwe. Kamâņģât mâtâp, zo goide kât âliņņĀ belo yatâ zorâņ tuum âiwe.

²² Kamân zoren tirik namâ nĀi mân tâi egâwan. Kembu Anutu, imbanĝâ mariņĀ,

zākņā tirik namāzīj uap. Oi Rāma zāk ārāndāņ. ²³ Oi kamān zoren Rāma zāk kārāp āsākņā uap. Oi Anutugāt neule āsākņā kamān zoren āsagemap. Zorāt kārāp āsākņā mo kân sot mirāsiņ āsākņā, zorat mân sābi. ²⁴ Hân dāp a kāmūtņā kāmūtņā, zen Rāmāgāt āsākņan zoren āndibi. Oi hân a kutā, zen kut ņāi ņāi neulenjoot zo kamān zoren mem āibi. ²⁵ Kamān zoren mân ņātiksābapkat kamān zorat poņ mātāp zo mân dooņgubi. ²⁶ Hân dāp a kāmūtņā kāmūtņā, zen kut ņāi hurat kwapme, hikpārākjoot, neule ākņalenjoot, zo mem kamān zoren zāibi. ²⁷ Oi kut ņāi ņāi sumunņā zo mân mem kamān zoren bagibi. A ambān bāliņā upme mo a ambān sarā sāme, zen kamān zo mân bagibi. A ambān mārūm āndiāndi kātikkāt siņgi sāip, kutziņā Rāmāgāt ekabān ziap, zo zenjak kamān zo bagibi.

22

Āndiāndi too sot āndiāndi nak zo, zekāt den.

¹ Oi sumbem aņā āndiāndi too tirāpnogi egāwan. Too zo salek, ālipņā. Zo Anutu sot Rāma zekāt neule tātātņā gobetņan gābā takām gemap. ² Takām gemņā kamān tāmāmņan gemap. Oi too nāmbut nāmbut mātāp ziap. Too sātņā toren toren zoren āndiāndi nakņā kin ariap. Nak zorat bonņā top topņā kiin zagāt. Bonņā zorāņ kâin dāp muyagem hululunsāmāp. Oi hân dāp a zen nak iinņā zo mem ālipziņ upi.

³ Kamān zoren kut ņāi ņāi bāliņā mân zimbap. Oi Anutu sot Rāma, zekāt a kutā tātātņā zoren muyagei arāpņā zen zoren kore okņanņām āndibi. ⁴ Oi zākkāt si sāngānņā ek āndibi. Oi mātēziņan zākkāt kutņā zo zimbap. ⁵ Kamān zoren mân ņātiksābap. Oi karāp āsākņā mo maagāt mân sābi. Kembu Anutuņā maa yatā āsageziņgābap. Oi kamān mairāp zen a kutāgāt nep tuum āndim zāimambi.

Sumbem aņā Yohane den dukui pindiņsām māpāsibam oip.

⁶ Sumbem aņā itā sām dātņogip, “Den zi bonņā, Kembu Anutuņā sāi Kaapumņā Propete a lāuziņan den pāi sāwe. Oi Kembuņā sumbem aņā sāņgonnogi kore a gākāņā zen kut ņāi ņāi kek āsaģibap, zorāt diņā nāngābigāt kut ņāi ņāi zi tirāpogon. Kembu zākņā itā sap, ‘Nā kek gābat.’”

⁷ ņāi zāk ekap ziren den sumbuņā kulemgoi ziap, zo mulunāk mem āndei zākkāt nāngā sātāreņoot upap.

⁸ Oi Yohane, nā kut ņāi ņāi zo ek nāngāmņā sumbem aņā kut ņāi ņāi zo tirāpnogip, zākkāt kiņ topņan ge pindiņsām māpāsibam orāwan. ⁹ Yatā ua ko kwākānim sāip, “Yatā mân upan. Nā kore a bukgā.

Propete a sot bukurāpkā zengāt buku. Oi den ekap ziren ziap, zo mulunāk mem āndibi, zengāt buku. Gā Anutuyāk māpāse.” ¹⁰ Yatā sāmņā itā dātņogip, “Ekap zirat den sumbuņā zo mân dooņguban. Den zo bon upapkat narāk wātāp uap. ¹¹ Zorat bāliņ māme a zāk bāliņ upā sām op āndibap. Oi a sumunņā ņāi sumun upā sām op āndibap. Oi a tārārak ņāi tārārak āndibā sām āndibap. Oi um hālālu āndimapņā um hālāluuyāk āndibā sām āndibap.

¹² “Nāngā. Kembu nā kek gābat. Nep tuume, zorat dāp sāngān mimbigāt mem gābat. ¹³ Nā kāndom sot bet. Nā topņā sot kwakņā. Top kwākawatņā sot tuum kwākākwākāņā.”

¹⁴ Hāmbāziņ saņgon kubikme, zengāt nāngā sātāreņoot uap. Zen sām ziņgi kamān zoren bagim āndiāndi nak bonņā nimbi. ¹⁵ Kamān ākņan āndibi, zen ko a wāu ulin yatā, kware suņā a, a ambān laņ āndiāndiņ sot lopio hurat kwapme, kāmbam kume sot sarā den mem ākņālem āndime.

Yesuņā diiniņgāmāp.

¹⁶ “Yesu nā sumbem anā sāņgongua zākņā kāmūt gakarāpnā den zi sām muyagem ziņgip. Nā Dawidigāt kiun sot kāmņā. Sāngelak patā āsagei zākkāt haņsābā sāi tākap sāme, zo nā.

¹⁷ Kaapumņā sot nāgāt siņgi āndime, zen nāgāt itā sāme, ‘Gā gāban.’ Oi ņāi zāk den zo nāngābapņā yatuk sābap, ‘Gā gāban.’ ņāi zāk toogāt nāngām ziren gābap. ņāi zāk zorat okņanņap oi ko āndiāndigāt too sāngān buņ pinda nimbap.”

Yohaneņā girem sāip.

¹⁸ Ekap ziren den kāņņan kulemguwan, zo sālāpkum nāngābi, zen girem dāzāngobā. A ziņ umziņanņāt op den ņāi tārōkwapi, a zo Anutuņā kut ņāi ņāi sātņoot ekap ziren kulemguan, zoren tārōkwatziņgābap. ¹⁹ Oi a ziņ den sumbuņā zi sām gulipkubi, a zo, zengāren Anutuņā āndiāndi nakkāt bonņā sot tirik kamāngāt siņgi den zo yatik sām gulipkubap.

Den murukņā.

²⁰ Den zi sām muyagiwe, zo tanguapņā itā sap, “Kembu, nā kek gābat.”

“Perākņak. Kembu Yesu, gā gāban.”

²¹ Kembu Yesugāt um lumbe zengāren zāi zem zimbap. Perākņak.

Zo yatik.

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Mataio 1:1-2:12
2	Mataio 2:13-3:6
3	Mataio 3:7-4:11
4	Mataio 4:12-25
5	Mataio 5:1-26
6	Mataio 5:27-48
7	Mataio 6:1-24
8	Mataio 6:25-7:14
9	Mataio 7:15-29
10	Mataio 8:1-17
11	Mataio 8:18-34
12	Mataio 9:1-17
13	Mataio 9:18-38
14	Mataio 10:1-23
15	Mataio 10:24-11:6
16	Mataio 11:7-30
17	Mataio 12:1-21
18	Mataio 12:22-45
19	Mataio 12:46-13:23
20	Mataio 13:24-46
21	Mataio 13:47-14:12
22	Mataio 14:13-36
23	Mataio 15:1-28
24	Mataio 15:29-16:12
25	Mataio 16:13-17:9
26	Mataio 17:10-27
27	Mataio 18:1-22
28	Mataio 18:23-19:12
29	Mataio 19:13-30
30	Mataio 20:1-28
31	Mataio 20:29-21:22

date	Scripture
1	Mataio 21:23-46
2	Mataio 22:1-33
3	Mataio 22:34-23:12
4	Mataio 23:13-39
5	Mataio 24:1-28
6	Mataio 24:29-51
7	Mataio 25:1-30
8	Mataio 25:31-26:13
9	Mataio 26:14-46
10	Mataio 26:47-68
11	Mataio 26:69-27:14
12	Mataio 27:15-31
13	Mataio 27:32-66
14	Mataio 28:1-20
15	Mareko 1:1-28
16	Mareko 1:29-2:12
17	Mareko 2:13-3:6
18	Mareko 3:7-30
19	Mareko 3:31-4:25
20	Mareko 4:26-5:20
21	Mareko 5:21-43
22	Mareko 6:1-29
23	Mareko 6:30-56
24	Mareko 7:1-23
25	Mareko 7:24-8:10
26	Mareko 8:11-9:1
27	Mareko 9:2-29
28	Mareko 9:30-10:12

February

March

date	Scripture
1	Mareko 10:13-31
2	Mareko 10:32-52
3	Mareko 11:1-26
4	Mareko 11:27-12:17
5	Mareko 12:18-37
6	Mareko 12:38-13:13
7	Mareko 13:14-37
8	Mareko 14:1-21
9	Mareko 14:22-52
10	Mareko 14:53-72
11	Mareko 15:1-47
12	Mareko 16:1-20
13	Luka 1:1-25
14	Luka 1:26-56
15	Luka 1:57-80
16	Luka 2:1-35
17	Luka 2:36-52
18	Luka 3:1-22
19	Luka 3:23-38
20	Luka 4:1-30
21	Luka 4:31-5:11
22	Luka 5:12-28
23	Luka 5:29-6:11
24	Luka 6:12-38
25	Luka 6:39-7:10
26	Luka 7:11-35
27	Luka 7:36-8:3
28	Luka 8:4-21
29	Luka 8:22-39
30	Luka 8:40-9:6
31	Luka 9:7-27

date	Scripture
1	Luka 9:28-50
2	Luka 9:51-10:12
3	Luka 10:13-37
4	Luka 10:38-11:13
5	Luka 11:14-36
6	Luka 11:37-12:7
7	Luka 12:8-34
8	Luka 12:35-59
9	Luka 13:1-21
10	Luka 13:22-14:6
11	Luka 14:7-35
12	Luka 15:1-32
13	Luka 16:1-18
14	Luka 16:19-17:10
15	Luka 17:11-37
16	Luka 18:1-17
17	Luka 18:18-43
18	Luka 19:1-27
19	Luka 19:28-48
20	Luka 20:1-26
21	Luka 20:27-47
22	Luka 21:1-28
23	Luka 21:29-22:13
24	Luka 22:14-34
25	Luka 22:35-53
26	Luka 22:54-23:12
27	Luka 23:13-43
28	Luka 23:44-24:12
29	Luka 24:13-53
30	Yohane 1:1-28

date	Scripture
1	Yohane 1:29-51
2	Yohane 2:1-25
3	Yohane 3:1-21
4	Yohane 3:22-4:3
5	Yohane 4:4-42
6	Yohane 4:43-54
7	Yohane 5:1-23
8	Yohane 5:24-47
9	Yohane 6:1-21
10	Yohane 6:22-40
11	Yohane 6:41-71
12	Yohane 7:1-29
13	Yohane 7:30-52
14	Yohane 7:53-8:20
15	Yohane 8:21-30
16	Yohane 8:31-59
17	Yohane 9:1-41
18	Yohane 10:1-21
19	Yohane 10:22-42
20	Yohane 11:1-53
21	Yohane 11:54-12:19
22	Yohane 12:20-50
23	Yohane 13:1-30
24	Yohane 13:31-14:14
25	Yohane 14:15-31
26	Yohane 15:1-27
27	Yohane 16:1-33
28	Yohane 17:1-26
29	Yohane 18:1-24
30	Yohane 18:25-19:22
31	Yohane 19:23-42

date	Scripture
1	Yohane 20:1-31
2	Yohane 21:1-25
3	Aposolo 1:1-26
4	Aposolo 2:1-47
5	Aposolo 3:1-26
6	Aposolo 4:1-37
7	Aposolo 5:1-42
8	Aposolo 6:1-15
9	Aposolo 7:1-29
10	Aposolo 7:30-50
11	Aposolo 7:51-8:13
12	Aposolo 8:14-40
13	Aposolo 9:1-25
14	Aposolo 9:26-43
15	Aposolo 10:1-33
16	Aposolo 10:34-48
17	Aposolo 11:1-30
18	Aposolo 12:1-23
19	Aposolo 12:24-13:12
20	Aposolo 13:13-41
21	Aposolo 13:42-14:7
22	Aposolo 14:8-28
23	Aposolo 15:1-35
24	Aposolo 15:36-16:15
25	Aposolo 16:16-40
26	Aposolo 17:1-34
27	Aposolo 18:1-21
28	Aposolo 18:22-19:12
29	Aposolo 19:13-41
30	Aposolo 20:1-38

date	Scripture
1	Aposolo 21:1-16
2	Aposolo 21:17-36
3	Aposolo 21:37-22:16
4	Aposolo 22:17-23:10
5	Aposolo 23:11-35
6	Aposolo 24:1-27
7	Aposolo 25:1-27
8	Aposolo 26:1-32
9	Aposolo 27:1-20
10	Aposolo 27:21-44
11	Aposolo 28:1-31
12	Roma 1:1-17
13	Roma 1:18-32
14	Roma 2:1-24
15	Roma 2:25-3:8
16	Roma 3:9-31
17	Roma 4:1-12
18	Roma 4:13-5:5
19	Roma 5:6-21
20	Roma 6:1-23
21	Roma 7:1-14
22	Roma 7:15-8:6
23	Roma 8:7-21
24	Roma 8:22-39
25	Roma 9:1-21
26	Roma 9:22-10:13
27	Roma 10:14-11:12
28	Roma 11:13-36
29	Roma 12:1-21
30	Roma 13:1-14
31	Roma 14:1-23

date	Scripture
1	Roma 15:1-21
2	Roma 15:22-16:7
3	Roma 16:8-27
4	1 Korinti 1:1-17
5	1 Korinti 1:18-2:5
6	1 Korinti 2:6-3:4
7	1 Korinti 3:5-23
8	1 Korinti 4:1-21
9	1 Korinti 5:1-13
10	1 Korinti 6:1-20
11	1 Korinti 7:1-24
12	1 Korinti 7:25-40
13	1 Korinti 8:1-13
14	1 Korinti 9:1-18
15	1 Korinti 9:19-10:13
16	1 Korinti 10:14-11:1
17	1 Korinti 11:2-16
18	1 Korinti 11:17-34
19	1 Korinti 12:1-26
20	1 Korinti 12:27-13:13
21	1 Korinti 14:1-17
22	1 Korinti 14:18-40
23	1 Korinti 15:1-28
24	1 Korinti 15:29-58
25	1 Korinti 16:1-24
26	2 Korinti 1:1-11
27	2 Korinti 1:12-2:11
28	2 Korinti 2:12-17
29	2 Korinti 3:1-18
30	2 Korinti 4:1-12
31	2 Korinti 4:13-5:10

date	Scripture
1	2 Korinti 5:11-21
2	2 Korinti 6:1-13
3	2 Korinti 6:14-7:7
4	2 Korinti 7:8-16
5	2 Korinti 8:1-15
6	2 Korinti 8:16-24
7	2 Korinti 9:1-15
8	2 Korinti 10:1-18
9	2 Korinti 11:1-15
10	2 Korinti 11:16-33
11	2 Korinti 12:1-10
12	2 Korinti 12:11-21
13	2 Korinti 13:1-14
14	Galata 1:1-24
15	Galata 2:1-16
16	Galata 2:17-3:9
17	Galata 3:10-22
18	Galata 3:23-4:20
19	Galata 4:21-5:12
20	Galata 5:13-26
21	Galata 6:1-18
22	Epeso 1:1-23
23	Epeso 2:1-22
24	Epeso 3:1-21
25	Epeso 4:1-16
26	Epeso 4:17-5:2
27	Epeso 5:3-33
28	Epeso 6:1-24
29	Pilipi 1:1-26
30	Pilipi 1:27-2:18

date	Scripture
1	Pilipi 2:19-3:6
2	Pilipi 3:7-4:1
3	Pilipi 4:2-23
4	Kolosai 1:1-20
5	Kolosai 1:21-2:7
6	Kolosai 2:8-23
7	Kolosai 3:1-17
8	Kolosai 3:18-4:18
9	1 Tesalonike 1:1-2:9
10	1 Tesalonike 2:10-3:13
11	1 Tesalonike 4:1-5:3
12	1 Tesalonike 5:4-28
13	2 Tesalonike 1:1-12
14	2 Tesalonike 2:1-17
15	2 Tesalonike 3:1-18
16	1 Timoteo 1:1-20
17	1 Timoteo 2:1-15
18	1 Timoteo 3:1-16
19	1 Timoteo 4:1-16
20	1 Timoteo 5:1-25
21	1 Timoteo 6:1-21
22	2 Timoteo 1:1-18
23	2 Timoteo 2:1-21
24	2 Timoteo 2:22-3:17
25	2 Timoteo 4:1-22
26	Tito 1:1-16
27	Tito 2:1-14
28	Tito 2:15-3:15
29	Pilemon 1:1-25
30	Hebiraio 1:1-14
31	Hebiraio 2:1-18

date	Scripture
1	Hebiraio 3:1-19
2	Hebiraio 4:1-13
3	Hebiraio 4:14-5:14
4	Hebiraio 6:1-20
5	Hebiraio 7:1-19
6	Hebiraio 7:20-28
7	Hebiraio 8:1-13
8	Hebiraio 9:1-10
9	Hebiraio 9:11-28
10	Hebiraio 10:1-18
11	Hebiraio 10:19-39
12	Hebiraio 11:1-16
13	Hebiraio 11:17-31
14	Hebiraio 11:32-12:13
15	Hebiraio 12:14-29
16	Hebiraio 13:1-25
17	Yakobo 1:1-18
18	Yakobo 1:19-2:17
19	Yakobo 2:18-3:18
20	Yakobo 4:1-17
21	Yakobo 5:1-20
22	1 Petero 1:1-12
23	1 Petero 1:13-2:10
24	1 Petero 2:11-3:7
25	1 Petero 3:8-4:6
26	1 Petero 4:7-5:14
27	2 Petero 1:1-21
28	2 Petero 2:1-22
29	2 Petero 3:1-18
30	1 Yohane 1:1-10

date	Scripture
1	1 Yohane 2:1-17
2	1 Yohane 2:18-3:2
3	1 Yohane 3:3-24
4	1 Yohane 4:1-21
5	1 Yohane 5:1-21
6	2 Yohane 1:1-13
7	3 Yohane 1:1-14
8	Yuda 1:1-25
9	Yohaneņā den tīkņā 1:1-20
10	Yohaneņā den tīkņā 2:1-17
11	Yohaneņā den tīkņā 2:18-3:6
12	Yohaneņā den tīkņā 3:7-22
13	Yohaneņā den tīkņā 4:1-11
14	Yohaneņā den tīkņā 5:1-14
15	Yohaneņā den tīkņā 6:1-17
16	Yohaneņā den tīkņā 7:1-17
17	Yohaneņā den tīkņā 8:1-13
18	Yohaneņā den tīkņā 9:1-21
19	Yohaneņā den tīkņā 10:1-11
20	Yohaneņā den tīkņā 11:1-19
21	Yohaneņā den tīkņā 12:1-18
22	Yohaneņā den tīkņā 13:1-18
23	Yohaneņā den tīkņā 14:1-20
24	Yohaneņā den tīkņā 15:1-8
25	Yohaneņā den tīkņā 16:1-21
26	Yohaneņā den tīkņā 17:1-18
27	Yohaneņā den tīkņā 18:1-24
28	Yohaneņā den tīkņā 19:1-21
29	Yohaneņā den tīkņā 20:1-15
30	Yohaneņā den tīkņā 21:1-27
31	Yohaneņā den tīkņā 22:1-21

December